

Донецький національний університет імені Василя Стуса
Міністерство освіти і науки України
Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
Національна академія наук України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОВАЛЬСЬКА ЛЕСЯ АНДРІЇВНА

УДК 930.2:94(477)«1941/1945»

**ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ
РАДЯНСЬКОГО РУХУ ОПОРУ В УКРАЇНІ (1941–1944 РР.)**

27.00.02 – документознавство, архівознавство

27 – соціальні комунікації

Подається на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Л.А. Ковальська

Науковий консультант – В.В. Бездрабко, доктор історичних наук, професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Ковальська Л.А. Документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні (1941–1944 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство (27 – соціальні комунікації). – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Міністерство освіти і науки України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національна академія наук України, Київ, 2019.

Дисертаційне дослідження присвячене документально-інформаційним ресурсам діяльності радянського руху Опору в Другій світовій війні, вивченню процесів створення та організації зберігання документальних свідчень учасників й очевидців подій, ретроспективній реконструкції соціально-історичних і інформаційно-комунікаційних зв'язків українського суспільства від минулого й донині. Методологічна основа дослідження знайшла відображення в радянській науці, західній та українській історіографії, змінюючись у сучасному глобалізованому соціокомунікаційному науковому просторі. Залучені до наукової роботи різні види документально-інформаційних ресурсів відображають управлінські, інформаційні, соціокомунікаційні особливості розвитку документальної структури й владної ієрархії держави у складних умовах воєнного буття.

Мета дисертації полягає в тому, щоб на основі вивчення залучених до роботи історичних документів, проблемно-тематичної історіографії, керуючись новітньою методологією, дослідити документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні періоду Другої світової війни, скласти загальну картину їх зовнішніх, внутрішніх елементів і характеристик, виявити особливості, з'ясувати ефективність методів наукової критики, спрямованих на об'єктивізацію знань, дослідницьких результатів. Об'єктом дослідження є документально-інформаційні ресурси з історії радянського руху Опору України в Другій світовій війні. Предметом дослідження є створення та функціонування

документів радянського руху Опору на українських землях часів Другої світової війни; їх інформаційно-комунікаційні особливості, зовнішні (фізичні) й внутрішні (семантичні, семіотичні, прагматичні) характеристики, загальні риси і специфіка, актуальне й потенційне дослідницьке значення.

Наукова новизна отриманих результатів дисертації визначається запропонованою історико-документознавчою парадигмою вивчення радянського руху Опору. У роботі вперше обґрунтовано методологічний інструментарій дослідження за темою дисертації; умотивовано застосування загальних філософських, загальноісторичних, історико-документознавчої, соціокомунікаційної, архівознавчої методологічних систем, яке дозволило виявити якісну представленість та соціально-історичну інформаційність документів, що з'явилися в результаті функціонування тогочасного суспільного середовища. Обґрунтована авторкою методологічна модель дослідження виконує функції виявлення суті інформаційної діяльності та комунікаційних взаємозв'язків з іншими сферами функціонування суспільства, розв'язує питання її вдосконалення та оптимізації. Наукове освоєння інформації документальних ресурсів передбачає залучення теоретичних праць з історичного документознавства, архівознавства задля встановлення повноти інформації управлінської документації, документів особового походження, аудіовізуальних документів.

Досліджено умови створення і функціонування комплексу управлінської документації в умовах воєнних дій, їх вплив на процеси появи надзвичайних органів влади і керування партизанським й підпільним рухом. Виявлено, що документальне розмаїття поєднаних функцій радянських органів влади ускладнює пошук спільних ознак для їх класифікації. Аргументовано класифікаційну схему різних видів документів партизансько-підпільного руху. Розкрито інформаційно-комунікаційний потенціал організаційно-розпорядчої документації, службових листів, планово-облікових, контрольно-звітних і статистичних документів за темою дослідження. Установлено поширеність управлінської документації в архівних фондах, що зафіксувала історичні факти,

події, надані права, обов'язки, компетенцію, повноваження та інші форми функціонування і реалізації завдань радянського партизансько-підпільного руху. Комплекси залученої документації відображають структурно-ієрархічну модель управління тиловою бойовою діяльністю, встановлення контролю та вплив на українське населення окупованої німцями території.

Проаналізовано особливості феномену документально-інформаційні ресурси як джерела інформації, відображення часу та дійсності. Встановлено видові характеристики документального корпусу партизансько-підпільного руху й запропоновано їх класифікаційну схему. Опрацювання комплексу документів архівних, музейних і бібліотечних сховищ дозволило сформувані обґрунтовані науково-методологічні підходи історико-документознавчої концепції систематизації, дослідження документальних ресурсів радянського руху Опору. Соціальна реальність, науково-технічні досягнення спричинили зміну форми і трансформацію змісту документа, появу нових умов їхнього утворення. Корпус документальних ресурсів з питань спротиву класифіковано за принципом їх походження, стійкими ознаками їх видів. До виду писемних документально-інформаційних ресурсів включено: нормативно-правові акти (законодавчі акти, документи нормативного змісту надзвичайних органів управління); управлінська документація (організаційно-розпорядча, планово-облікова, контрольна-звітна, статистична документація); документи особового походження. До виду аудіовізуальних документів за їх характеристиками зараховано кінодокументи (кінохронікальні документи і кінодокументалістика), фотодокументи, фонодокументи. Відносно всього залученого комплексу документальних ресурсів встановлено соціально-комунікаційні, інформаційні функції документів та особливості їхнього впливу на функціонування органів влади, систему цінностей, чинників, стандартів поведінки в умовах війни.

Удосконалення студіювання закономірностей наукового освоєння документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору показало, що з соціально-політичними змінами кінця ХХ ст. було започатковано новітній дискурс наукового переосмислення інформаційного потенціалу комплексів

документальних ресурсів інформації і надбань радянської історіографії. Інтеграція української науки у загальносвітовий ціннісний, науковий та соціокомунікаційний простір зобов'язує акцентувати документальні ресурси інформації при вивченні подій Другої світової війни. Комплекс документально-інформаційних ресурсів партизансько-підпільного руху опрацьовано як об'єкт реальної дійсності й інформаційне явище історичної епохи. Поглиблено виявлення текстологічної та візуальної інформаційності документів, їх ретроспективних комунікаційних властивостей поєднання минулого з сучасним через документально-інформаційні ресурси.

Визначено інформаційно-комунікаційну спрямованість документів особового походження як рефлексії на соціокультурне середовище, з'ясовано видові відмінності документів особового походження за специфікою їх адресної комунікації. Такі документи надають відомості про конкретні події, відображають контент і настрої громадської думки досліджуваного періоду, запити влади і суспільства, доповнюють загальну картину світобачення особистісними враженнями та реакцією на тогочасні соціокультурні виклики.

Виявлено методологічні особливості встановлення інформаційного потенціалу аудіовізуальних документів партизансько-підпільних реалій як конкретного об'єкта історико-документознавчого пізнання. Класифікування аудіовізуальних документів проведено за способом технічної і технологічної фіксації інформації, матеріалами збереження, методикою опрацювання, жанровими особливостями. Аудіовізуальні документи мають властиві риси, специфіку функціонування та рівень інформаційності, комунікаційну спрямованість, особливості походження і збереження, автентичності й достовірності. Це дозволило отримати ілюстративну інформацію в межах визначених завдань дослідження і сформувати уявлення про комплекс документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору на українській території.

Набуло подальшого розвитку студіювання історіографії теми дослідження завдяки залученню теоретичних праць із документознавства, архівознавства,

зокрема, українських фахівців, задля встановлення повноти наукового розроблення комплексу документації з позицій історико-документознавчої, архівознавчої парадигми.

Науково-теоретичне значення отриманих результатів полягає у розв'язанні комплексу порушених завдань, оформлених у відповідних теоретико-методологічних положеннях, що відповідає основному змісту дисертації й здійснене автором самостійно відповідно до мети дослідження. Його зміст і результати спричинені об'єктивними потребами розвитку наукового знання про історико-документознавчі аспекти радянського руху Опору та є теоретичною базою для подальшого поглибленого і всебічного вивчення проблеми з методологічних позицій історичного документознавства. У роботі використано сучасні засади документознавчого аналізу різних видів документів, запропонована видова класифікація корпусу залучених документів за принципом їх походження і специфіки наукового дослідження, що дало можливість уникнути упередженості в концептуальних висновках. У дисертації подано розгорнуту картину документально-інформаційних ресурсів проблеми, показано процес їх формування, безпосередньої інформаційно-комунікаційної функції, зберігання в архівних, бібліотечних, музейних інституціях України і за кордоном. Сформульовані у роботі теоретичні узагальнення та висновки закладають наукову основу для об'єктивного аналізу проблеми партизанського й підпільного руху 1941–1944 рр. та можуть бути використані у формуванні загальної картини історичного документознавства, архівознавства у видовому його розмаїтті. Дослідження є прикладним застосуванням концепції документа як ресурсу історичної інформації, поглиблює предмет документознавства шляхом залучення інших видів документів, висвітлює широту зв'язків між суміжними галузями науки. Головні положення та висновки дисертації будуть теоретико-методологічною основою наукових праць із історико-документознавчих аспектів Другої світової війни.

Практичне значення отриманих результатів дисертації полягає в можливості використання інформації залученого документального корпусу,

теоретичних положень і висновків у подальшій дослідницькій роботі й підготовці курсів із історичного документознавства, архівознавства, розроблення соціокомунікаційних аспектів радянського руху Опору. Представлена інформація буде корисною в експозитарній діяльності музейних інституцій України у частині документальної систематизації експозиційних артефактів Другої світової війни, у створенні нових виставкових проєктів і освітніх програм, написанні текстів екскурсій, лекцій і публікацій. Нині тематика дисертації набуває актуальності в патріотично-виховній роботі, стає механізмом соціокомунікаційних зв'язків минулого та сьогодення на прикладах боротьби в умовах окупації, слугує вихованню нового покоління і зміцненню української державності.

Ключові слова: документ, управлінський документ, аудіовізуальний документ, документ особового походження, документально-інформаційний ресурс, архів, історичне документознавство, архівознавство, соціальна комунікація, радянський рух Опору, Друга світова війна.

Kovalska L.A. Documentation and Information Resources of the Soviet Resistance Movement in Ukraine(1941–1944). – The qualification scientific work with the rights of the manuscript.

Thesis for a Doctorate Degree in History: Specialty 27.00.02 – Document Science, Archivistics (27 – Social Communications). – Ministry of Education and Science of Ukraine, Vasyl' Stus Donetsk National University; National Academy of Sciences of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, 2019.

The dissertation study is devoted to the documentary resources of activity of the soviet Resistance movement in World War II, to the study of the processes of formation and organization of storage of documentary evidence of participants in military events, a retrospective reconstruction of the socially historical as well as information and communication ties of Ukrainian society from the past to the present day. The methodological basis of the study is reflected in the soviet and post-soviet historical science, Western and modern Ukrainian historiography, transforming in the

modern globalized socio-communication space. The involved in scientific work essential corps reflects the administrative, informational, and socially communicative features of the development of the documentary structure and the power hierarchy of society in difficult conditions of military life.

The aim of the thesis is, guided by the new methodology, to research the documentary resource of the soviet Resistance movement of World War II, basing on the analysis of the involved in the work documentary resources, as well as of the developments of problem-thematic historiography. The object of the research is the documents on the history of the soviet Resistance movement in Ukraine in World War II as a historical resource. The subject of the study is the creation and functioning of documents of the soviet Resistance movement on the Ukrainian territory in the conditions of World War II; their informative and communicative features, external (physical) and internal (semantic, semiotic) characteristics, historical source study specifics of the documentary complex.

The scientific novelty of the results of the dissertation is determined by the documentary and source study paradigm of the soviet Resistance movement research. The thesis is the first to ground the methodological tools of the documentary and source study of the dissertation topic research. The approaches and principles of the general scientific, general historical, historical documentary and historiographic study of methodological systems are involved. The methodological model of historical, documentary and historiographic study performs the functions of detecting the essence of informative activity and communication relationships with other areas, and solves the issues of its improvement and optimization. The scientific study of documentary resources motivated the introduction of special methods of historical and documentary research and source study, revealed the qualitative representation and socio-historical informative value of documentary resources that appeared in the result of the functioning of the social environment of that time.

The prerequisites for functioning of a set of organizational and administrative documentation of recordkeeping in the conditions of military operations, their influence on the processes of creating emergency authorities, as well as guerrilla and

underground movement control are investigated. It was revealed that the documentary diversity of the combined functions of the soviet authorities and branches of power makes it difficult to find common features for their historical, documentary and source classification. The classification scheme of various blocks of documentary resources of partisan-underground movement is argued. There was disclosed the informative and communicative potential of the organizational and administrative documentation, as well as official correspondence, planning records, recording and control documentation and statistics on the topic of the study. There was established the prevalence of the administrative documentation in archive funds, which recorded the historical facts, events, granted rights, obligations, competency, authority and other forms of the soviet guerrilla movement functioning. The complexes of the documentation involved reflect the structural-hierarchical model of managing the rear combat activities.

There were analyzed the features of the phenomenon of a documentary source. The generic characteristics of the documentary array of the resistance movement are established and their classification scheme is suggested. The processing of a set of the documents from archival, museum and library repositories made it possible to form the sound scientific and methodological approaches to the documentary and historiographic concept of classification and studying of the documentary resources of the soviet resistance movement. Social reality, scientific and technological achievements led to a change in the form and the transformation of the document content, as well as to the emergence of new conditions for the formation of documentary resources. An array of the resistance documents are classified according to the principle of their origin, and the resistant signs of the types. The type of written documentary source includes organizational and administrative documentation as well as the recordkeeping documentation (legislative documents, documents of political and public organizations, statutory documents of emergency governing bodies, organizational and administrative documentation of governing bodies); documents of personal origin, journalism and literary monuments. By their properties to the audiovisual documentary resources, the author refers documentary films

(newsreels documents and documentary film directing), photo documents and phonodocuments. Regarding the entire documentary complex involved, the thesis establishes the administrative, socio-communicative, informative aspects of documents, as well as the specifics of their influence on the functioning of authorities, the system of values, motives, and stereotypes of behavior in war conditions.

For the sake of the establishing the completeness of the scientific development of the documentation complex from the standpoint of the documentary and historiographic study paradigm, the thesis extends the historiography of the research topic due to the involvement of the Ukrainian theoretical works on historical records management and source study. Analysis of regularities of the scientific development of documentary resources of the soviet Resistance movement showed that due to the socio-political changes in the late twentieth century there was established the historical, documentary and source study discourse of scientific reinterpretation of the informative potential of complexes of documentary resources and the achievements of soviet historiography. The integration of Ukrainian science into the global value-based, general scientific and socially communicational space obliges to conform to the methodology of historical document management in the study of the history of World War II. The documentary complex of historical sources of the partisan-underground movement is treated as an object of reality and an information phenomenon of the historical era. The current research made the identification of textual and visual informational value, as well as retrospective communication properties of the combining past and present more profound.

In the thesis there was determined the informative and communicative orientation of documents of personal origin and the press as the reflection on the social and cultural environment; the typological differences of documents of personal origin on the specifics of targeted communication were clarified. Such documents provide the data on a specific information event, reflecting the directions of the social thought of the historical era, complement the overall picture with a personal touch. The genre types of the press, the specifics of the propaganda orientation of

journalistic communication are established. The mass-communication historical sources of journalism are structured according to the genre principle into informational, analytical, and literary, and highlight the topical issues and phenomena of the everyday society life.

The methodological features of establishing the information value of audiovisual documentary resources of partisan-underground realities as a specific object of historical, documentary and source study knowledge are revealed. There was performed the classification of audiovisual documents by the method of their technical and physico-chemical fixation of social and historical information, conservation materials, processing methods, genre characteristics. Audiovisual documents possess the inherent features, the specifics of functioning and the level of information content, communication orientation, features of origin and preservation, authenticity and reliability, which made it possible to solve the planned tasks and form an idea of the documentary initial construct of the soviet resistance movement.

The scientific and theoretical significance of the results obtained consists in solving a set of tasks shaped in the relevant theoretical and methodological provisions that corresponds to the main content of the dissertation and is carried out by the author independently in accordance with the objectives of the study. Its content and results correspond to the objective needs of the scientific knowledge about the historical, documentary and source study aspects of the soviet Resistance movement and is the theoretical basis for further in-depth study of the various sides and boundaries of the problem from the methodological positions of historical document management and source study. The work uses modern methodological foundations of documentary analysis of various types of documents. The author suggests the classification of the documentary resources array on the basis of their origin and the specifics of scientific research, which made it possible to avoid subjectivity in conceptual conclusions. The dissertation presents a detailed picture of documentary resources on the problems, shows the process of their formation, direct information and communication action and storage in archival, library and museum institutions of Ukraine and abroad. The theoretical generalizations and conclusions formulated in

the work lay the methodological basis for an objective analysis of the partisan and underground movement problems in 1941-1944 and can be used in the formation of the overall picture of historical records management and source studies of Ukraine in its typical diversity. The study is an applied application of the concept of a document as a historical source, expands the subject of document management and source study by involving other types of documents, and illuminates the breadth of links between related branches of science. The main provisions and conclusions of the dissertation will be the theoretical and methodological basis of scientific works on the historical, documentary and source study aspects of World War II.

The practical significance of the results of the dissertation lies in the possibility of using the information content of the involved documentary array, theoretical provisions and conclusions in further research and preparing courses in historical documentary science, source study, in the development of socially communicational aspects of the soviet resistance movement. The presented material will be useful in the expository activities of museum institutions of Ukraine in terms of documentary and source study theoretical systematization of the exhibition artifacts of World War II, in the creation of new exhibition projects as well as educational and communication programs, writing texts for excursions, lectures and publications. The topic of the dissertation is currently gaining relevance in patriotic educational work, it is becoming a mechanism of social communication of the past and present with the examples of struggle under occupation, it serves to educate the new generation and strengthen Ukrainian statehood.

Keywords: document, management document, audiovisual document, document of personal origin, documentation and information resources, archive, historical documentary science, archival studies, social communication, Soviet resistance movement, World War II.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографії:

1. Ковальська Л.А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). – Донецьк-Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 462 с. – ISBN 978-966-924-028-6. – URL: <https://goo-gl.su/exl0VE9>

Рецензія: Іваницька О. П. Рецензія на наукову монографію: Ковальська Л. А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). – Донецьк-Вінниця: ТОВ «НІЛАН-ЛТД», 2015. – 462 с. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка [Серія: Історія]. – Тернопіль. – 2015. – Вип. 2 (Ч. 4). – С. 159–160.

2. Ковальська Л.А., Добров П.В. Сільське господарство Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2008. – 300 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, тексту Розділів 1, 2, 3, 4 та Висновків монографії.

Статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України:

3. Ковальська Л.А. Методологічні засади дослідження Руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 2. – С. 61–64.

4. Ковальська Л.А. Джерелознавча парадигма історії радянського Руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні записки. – Луганськ, 2011. – Вип. 30. – С. 69–73.

5. Ковальська Л.А. Історіографія радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни: становлення регіональних наукових шкіл // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 20. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – С. 38–48.

6. Ковальська Л.А. Проблеми періодизації історіографії радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 4. – С. 42–46.

7. Ковальська Л.А. Джерела та історіографія з історії повсякденності радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Гілея. – Київ, 2011. – Вип. 54 (№ 11). – С. 29–32.

8. Ковальська Л.А. Кількісні методи дослідження Руху Опору в Україні (1941–1944 рр.) // Гілея. – Київ, 2011. – Вип. 46 (№ 4). – С. 115–119.

9. Ковальська Л.А. Окупація та опір сільського населення Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2011. – № 1–2 (47–48). – С. 43–47.

10. Ковальська Л.А. Фотодокументи як історичне джерело з історії радянського Руху Опору в роки війни (1941–1945 рр.) // Гілея. – Київ, 2012. – Вип. 59. (№ 4). – С. 234–237.

11. Ковальська Л.А. Кінодокументальні джерела з історії Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2012. – № 1. – С. 15–18.

12. Ковальська Л.А. Кіноджерельний масив як аудіовізуальне свідчення партизансько-підпільної боротьби 1941–1945 рр. // Історичні записки. – Луганськ, 2012. – № 33. – С. 97–100.

13. Ковальська Л.А. Партизанський різновид військового мистецтва в роки Великої Вітчизняної війни // Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. праць. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – Вип. 5. – С. 249–251.

14. Ковальська Л.А. Соціальна стратифікація радянського партизансько-підпільного руху в роки війни // Історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Полтава, 2012. – № 28. – С. 63–70.

15. Ковальська Л.А. Художня публіцистика як джерело з історії радянського Руху Опору в роки війни: всеукраїнський та регіональний аспекти // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 21. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – С. 37–47.

16. Ковальська Л.А. Документи особового походження учасників партизанських, підпільних та військових формувань років війни у регіональних фондосховищах України // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2012. – № 1 (49). – С. 98–109.

17. Ковальська Л.А. Фонодокументи та музично-фольклорна група джерел з історії радянського Руху Опору в роки війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2012. – № 2 (50). – С. 26–32.

18. Ковальська Л.А. Художні фільми як історичне джерело з історії партизансько-підпільної боротьби в роки Великої Вітчизняної війни // Гілея. – Київ, 2013. – Вип. 69 (№ 2). – С. 110–114.

19. Ковальська Л.А. Сучасні документальні фільми з історії Руху Опору в роки війни як зображальний тип історичного джерела // Грані історії. – Горлівка, 2013. – № 6. – С. 274–286.

20. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Донеччини років війни // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 22. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – С. 118–131.

21. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Луганщини років Великої Вітчизняної війни // Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. праць. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – Вип. 6. – С. 85–88.

22. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Дніпропетровської області років війни // Гілея. – Київ, 2013. – Вип. 71 (№ 4). – С. 294–298.

23. Ковальська Л.А. Специфіка аналізу теледокументалістики як джерела з історії Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2013. – № 1 (51). – С. 40–45.

24. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Сумщини років Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2013. – № 2 (52). – С. 119–125.

25. Ковальська Л.А. Внесок партизан і підпільників Донбасу в перемогу в Великій Вітчизняній війні: джерела з історії // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2013. – № 3 (53). – С. 7–21.

26. Ковальська Л.А. Мемуарна та військово-теоретична література як джерело з історії радянської партизанщини // Вісник ДонНУ. – Серія Б. Гуманітарні науки. – № 1–2. – Донецьк-Вінниця: ДонНУ, 2014. – С. 317–326.

27. Ковальська Л.А. Історичні джерела з історії партизансько-підпільного руху років війни архіву Харківської області // Гілея. – Київ, 2014. – Вип. 91. – С. 136–141.

Статті у фахових виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, та у виданнях іноземних держав:

28. Ковальская Л.А. Ретроспективные источники по истории партизанского и подпольного движения Украины в годы Великой Отечественной войны // Приволжский научный вестник. Научно-практический журнал. – Ижевск: Экоинвест, 2013. – № 6 (22). – С. 53–57.

29. Ковальська Л.А. Мемуари учасників радянського партизансько-підпільного руху як історичне джерело // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк-Вінниця: В-во ДонНУ, 2014. – № 3–4 (57–58). – С. 171–181.

30. Ковальська Л.А. Джерела особового походження з історії радянського партизанського та підпільного руху // Вісник Черкаського університету. Серія. Історичні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. – № 1. – С. 70–81.

31. Ковальська Л.А. Листування як історичне джерело особового походження // Гілея. – Київ, 2017. – Вип. 126 (№ 11). – С. 130–133.

32. Kovalska L. Information technologies as the newest social paradigm of the life of youth // International journal of new economics and social sciences. – Warsaw, 2018. – Volume 7, No. 1. – URL: <https://go-gl.com/PsP2>

33. Ковальська Л.А. Інформативність та ретроспективність технічно-графічних документів Другої світової війни в архівах України // Intercultural Communication. – 2018. – № 1 (4). – С. 177–193.

34. Ковальська Л.А. Документна комунікація користувачів архівної інформації // Intercultural Communication. – 2019. – № 6 (1). – С. 231–248.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

35. Ковальська Л.А. Джерела з історії радянського Руху Опору в Україні (1941–1943 рр.) // Наукова конференція ДонНУ за підсумками роботи за 2009–2010 рр. – Т. 2. – Сусп.-гуман. науки: Матеріали наукової конференції. – Донецьк: Цифрова типографія, 2011. – С. 193–194.

36. Ковальская Л.А. Антифашистское сопротивление населения Донбасса в исторических источниках (1941–1943) // Всерос. науч. конф. «Война в истории и судьбах народов юга России»: Сборник статей и материалов конференции. (1–2 июня 2011 г.). – Ростов-на-Дону: ЮНЦ РАН, 2011. – С. 347–351.

37. Ковальська Л.А. Історія повсякденності радянських партизан в роки Великої Вітчизняної війни (огляд джерел) // III Всеукр. наук. конф. «Людина у структурах повсякдення в історії України»: Збірник матеріалів конференції. (23–24 листопада 2011 р., Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля). – Луганськ, 2011. – С. 70–72.

38. Ковальская Л.А. Агитация советского Движения Сопротивления в годы Великой Отечественной войны // VII Междунар. науч. конф. «Проблемы истории массовых политических репрессий в СССР»: Сборник статей и материалов конференции. (5–6 ноября 2011 г.). – Краснодар: Экоинвест, 2012. – С. 421–425.

39. Ковальська Л.А. Джерела з історії руху Опору в фондах архівів Донбасу // Наукова конференція ДонНУ за підсумками роботи за період 2011–2012 рр. – Т. 2. – Сусп.-гум. науки: Мат. наук. конф. – Донецьк, 2012. – С. 176.

40. Ковальська Л.А. Історичні джерела про партизансько-підпільний рух років Великої Вітчизняної війни // Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Тоталітаризм у повоєнній Європі» (30 квітня 2013 р.). – Горлівка, 2013. – URL: <http://forlan.-org.ua>

41. Ковальська Л.А. Джерела правового характеру в системі інформаційної діяльності // II Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум»: Збірник матеріалів конференції (26–27 травня 2017 р.). – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – С. 31–34.

42. Ковальська Л.А. Інформативність та ретроспективність технічно-графічних документів Другої світової війни в архівах України // Міжнародна наукова інтернет-конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації». Університет єврорегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспері. (Варшава, Польща. 25 квітня 2017 р.). – Варшава, 2017. – С. 62–64.

43. Ковальська Л.А. Соціокультурний феномен історичного джерела: методологічні рефлексії // Наукова конференція «Київські філософські студії-2018»: Матеріали наукової конференції (17–18 травня 2018 р.). – К., 2018. – С. 18–22.

44. Ковальська Л.А. Доступ до архівних документів: ретроспективні комунікаційні потреби споживача архівної інформації // III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації: безпека держави та людини». Університет єврорегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспері. (27 грудня 2018 р.). – Варшава, 2018. – URL: <https://google.com/GIP>

45. Ковальська Л.А. Документне джерело як об'єкт пізнання документології // Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі»: Збірник матеріалів конференції (16–19 травня 2019 р.). – К., Київський національний університет культури і мистецтв. – 2019. – С. 88–90.

46. Ковальська Л.А. Класифікування управлінських документних джерел. Наук. конф. проф.-виклад. складу, наукових співробітників і аспірантів ДонНУ імені Василя Стуса за підсумками науково-дослідної роботи за період 2018–2019 рр.: Матеріали наукової конференції. – Вінниця, 2019. – С. 167–168.

47. Ковальська Л.А. Джерелознавче групування управлінських та інших видів документів Другої світової війни // IV Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум»: Збірник матеріалів конференції (7 червня 2019 р.). – Вінниця, ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. – С. 16–18.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

48. Ковальська Л.А. Наслідки німецького окупаційного господарювання у сільському господарстві Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 2. – С. 39–43.

49. Ковальська Л.А. Українське суспільство в роки незалежності України: проблеми формування // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2009. – № 2 (42). – С. 216–221.

50. Ковальська Л.А. Аграрний Донбас в роки Великої Вітчизняної війни: навчальний посібник; гриф МОН, Лист № 1/11–10600 від 17.11.2010 р. / Л.А. Ковальська, П.В. Добров. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – 170 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, 1-4, 6-8 текстових структурних одиниць навчального посібника.

51. Ковальська Л.А. Історія України: навчально-методичний посібник / Л.А. Ковальська, Г.Є. Ковальський, П.В. Добров. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – URL: <http://posibnyk.dn.ua/>

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, що відповідає п'ятдесяти відсоткам тексту навчально-методичного посібника.

52. Ковальська Л.А. Практикум з історії України для студентів неісторичних спеціальностей. / Л.А. Ковальська, І.В. Пятницькова. – Вінниця: ДонНУ, 2016. – 92 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, що відповідає п'ятдесяти відсоткам тексту посібника.

53. Kovalska L. Autocommunicative nature of the documents of personal origin (1941-1945) // Library Science. Record Studies. Informology. – Kyiv, 2018. – Vol. 3. – P. 24–31.

54. Kovalska L. Methodology of archivistics research of thematic complexes of files // Library Science. Record Studies. Informology. – Kyiv, 2018. – Vol. 4. – P. 64–71.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	22
ВСТУП.....	24
РОЗДІЛ 1 СТАН НАУКОВОГО РОЗРОБЛЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТЕМИ.....	37
1. 1 Історіографія теми.....	37
1. 2 Джерельна база дослідження.	50
1. 3 Методологія вивчення документа як джерела інформації.....	69
Висновки до першого розділу.....	91
РОЗДІЛ 2 ДОКУМЕНТАЛЬНА ПАРАДИГМА РАДЯНСЬКОГО РУХУ ОПОРУ	94
2. 1 Документ як феномен часу і реальний об’єкт пізнання.....	94
2. 2 Видові особливості і класифікація документів.....	113
2. 3 Інформаційний вимір документального корпусу	125
2. 4 Комунікативні особливості документа	139
Висновки до другого розділу.	151
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ.....	155
3. 1 Передумови створення і функціонування управлінської документації	155
3. 2 Специфіка організаційно-розпорядчої документації..	180
3. 3 Характеристики планово-облікової документації..	209
3.4 Контрольно-звітні й статистичні документи як джерело інформації.....	225
Висновки до третього розділу.....	246

РОЗДІЛ 4 ОБ’ЄКТИВНА НАРАЦІЯ Й АВТОРСЬКА РЕФЛЕКСІЯ В ДОКУМЕНТАХ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ	251
4. 1 Автокомунікативність документів особового походження.....	251
4. 2 Властивості документів міжособової фіксованої адресної комунікації.....	269
4. 3 Комунікативна роль документів із нефіксованим адресатом.....	281
Висновки до четвертого розділу.....	298
РОЗДІЛ 5 АУДІОВІЗУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ОБ’ЄКТ ІСТОРИКО-ДОКУМЕНТОЗНАВЧОГО ПІЗНАННЯ	302
5. 1 Історичний феномен кінодокументального масиву	302
5. 2 Комунікативна тяглість воєнної кінодокументалістики.....	326
5. 3 Соціально-інформаційний вимір фотодокументів.	336
5. 4 Інформативний потенціал аудіальних документів.	351
Висновки до п’ятого розділу.....	359
ВИСНОВКИ	363
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	371
ДОДАТКИ	529
ДОДАТОК А Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію основних положень дисертаційної роботи.....	529
ДОДАТОК Б Картографічні та агітаційні документи, преса	539
ДОДАТОК В Писемні документи.	548
ДОДАТОК Г Фотодокументи.....	579
ДОДАТОК Д Нагороди партизанів та військовиків.....	592
ДОДАТОК Е Акти впровадження результатів дисертаційного дослідження. .	594

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БРСР	- Білоруська Радянська Соціалістична Республіка
ВР	- Верховна Рада
ВР фронту	військова рада фронту
ВКП(б)	- Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВЛКСМ	- Всесоюзна ленінська комуністична спілка молоді
ГДА СБУ	- Галузевий державний архів Служби безпеки України
ГДА МО України	- Галузевий державний архів Міністерства оборони України
ГоловПУ	- Головне політичне управління Червоної армії
ГРУ	- Головне розвідувальне управління Генерального штабу Червоної армії
ДААРК	- Державний архів в Автономній Республіці Крим
ДАВО	- Державний архів Вінницької області
ДАДО	- Державний архів Дніпропетровської області
ДАДО	- Державний архів Донецької області
ДАЖО	- Державний архів Житомирської області
ДАЗО	- Державний архів Запорізької області
ДАІВО	- Державний архів Івано-Франківської області
ДАКО	- Державний архів Кіровоградської області
ДАЛО	- Державний архів Луганської області
ДАМО	- Державний архів Миколаївської області
ДАОО	- Державний архів Одеської області
ДАПО	- Державний архів Полтавської області
ДАРО	- Державний архів Рівненської області
ДАСО	- Державний архів Сумської області
ДАХО	- Державний архів Харківської області
ДАХО	- Державний архів Хмельницької області
ДАЧО	- Державний архів Черкаської області
ДАЧО	- Державний архів Чернівецької області
ДАЧО	- Державний архів Чернігівської області

ДКО	-	Державний комітет оборони
КП(б)У	-	Комуністична партія (більшовиків) України
КПУ	-	Комуністична партія України
ЛКСМУ	-	Ленінська комуністична спілка молоді України
МРСР	-	Молдавська Радянська Соціалістична Республіка
НКВС	-	Народний комісаріат внутрішніх справ
НКДБ	-	Народний комісаріат державної безпеки
НКО	-	Народний комісаріат оборони
Радінформбюро	-	Радянське інформаційне бюро
РДАСПІ РФ	-	Російський державний архів соціально-політичної історії РФ
РДВА РФ	-	Російський державний військовий архів РФ
РНК	-	Рада народних комісарів
РРФСР	-	Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСЧА	-	Робітничо-селянська Червона армія
СРСР	-	Союз Радянських Соціалістичних Республік
СРПУ	-	Спілка радянських письменників України
УРСР	-	Українська Радянська Соціалістична Республіка
УШПР	-	Український штаб партизанського руху
ЦАМО РФ	-	Центральний архів Міністерства оборони РФ
ЦДАВО України	-	Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
ЦДАГО України	-	Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного	-	Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г.С. Пшеничного
ЦДНТА України	-	Центральний державний науково-технічний архів України
ЦДАМЛМ України	-	Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
ЦШПР	-	Центральний штаб партизанського руху

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Помітний документальний відбиток в історії людства залишили події Другої світової війни, які визначили наступні складні геополітичні, політичні, економічні, культурні, ідеологічні процеси в європейському суспільстві та за його межами, продовжучи донині відгукуватися в соціально-історичних моделях світосприйняття людини, громадянина, впливати на суспільну, культурну пам'ять особи й соціуму. В умовах переосмислення подій Другої світової війни, руйнування усталених історичних трендів, розвитку відкритого діалогу щодо складних сторінок минулого, розвитку дискусій проблемної історіографії документально-інформаційні ресурси радянського руху опору в Україні отримують перспективи оновленого дослідження. Це має особливо актуальне значення для українського народу в умовах нинішніх політичних реалій, гібридної війни із російським агресором та складної зовнішньої політики на теренах Європи.

Звернення до порушеної теми дослідження є винятково своєчасним з огляду на можливість історичного досвіду формувати матрицю розв'язання надскладних завдань, що постали перед сучасним українським громадянським суспільством. Перегляд соціально-історичної дійсності через вивчення документальних ресурсів відбувається сьогодні за умов поєднання класичних традицій з новітніми напрямками теорії і методології історичного документознавства й архівознавства.

У модерних умовах побутування суспільства, цифровому середовищі соціальної комунікації, різноплановості методів збереження свідчень війни, актуальності набуває утвердження історико-документознавчої, архівознавчої й соціокомунікаційної методологічної позиції бачення дискусійних питань минулого. Зв'язки між цими науковими дисциплінами спричинили накладання об'єктно-предметної сфери вивчення документа як документально-інформаційного ресурсу, архівного документа, джерела історичної інформації тощо, зосередження уваги на закономірностях появи, умовах реалізації,

комунікаційної спрямованості, розроблення класифікаційних схем, з'ясування змістового і функційного навантаження, соціально-історичного значення для суспільства. Вивчення інформаційного потенціалу воєнних документальних ресурсів розкриє повсякдення та вузлові аспекти руху Опору України часів Другої світової війни, стане механізмом об'єктивного сприйняття історичних процесів і формування нових смислів української історії.

Історико-документознавча рефлексія щодо діяльності радянського руху Опору в Другій світовій війні знайшла відображення в радянській, західній та сучасній українській історіографії. Це викликало появу різних концепцій висвітлення воєнної історії і методологічних підходів у історико-документознавчому дискурсі. Упровадження в обіг втрачених документів радянського руху Опору тривалий час залежало від ідеологічних заборон, політичного замовлення та особливостей розвитку науки. Відродження державності України, зняття заборон на вивчення низки наукових проблем, розсекречення архівних документів сприяло зміні методологічних настанов, розгортанню концепційного і теоретичного тематичного дискурсу, виявленню, опрацюванню та впровадженню до наукового обігу раніше недоступних документів, розвитку історичного документознавства, архівознавства.

Розуміння соціально-історичної реальності та її документального вивчення стає можливим лише із залученням новітніх теоретико-методологічних трендів історичного документознавства. Реалії гуманітаристики зумовили концепційну тяглість у вивченні радянського періоду української історії. Це стало причиною повернення уваги дослідника до вже науково об'єктивованого, але ідеологічно стереотипізованого темарію наукового пошуку. Критичний підхід до вивчення інформації документальних ресурсів радянського руху Опору, реалізація законодавчих актів Верховної Ради України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» (2015 р.) і «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону пропаганди їхньої символіки» (2015 р.) на основі сучасних методологічно-концепційних засад дозволяє переосмислити історичні процеси

Другої світової війни, документально відобразити партизансько-підпільні події 1941–1944 рр., що може бути затребуваним у військово-політичній сфері, реалізації сучасних меморіальних і комеморативних практик в українському суспільстві, розвитку соціальної комунікації між минулим та сьогоденням. Історико-документознавчий дискурс досвіду партизанської тактики дасть розуміння подій сучасної війни, що сьогодні ведеться російським агресором на території України у диверсійній, підпільній, інформаційній, пропагандистській та інших площинах.

Дослідження теми війни й окремих її аспектів, зокрема партизанського і підпільного руху, обумовлено залученням максимальної кількості документів. На жаль значний масив документально-інформаційних ресурсів Другої світової війни нині недосяжний через обмеженість доступу українських дослідників до російських архівних установ, політичну вмотивованість небажання знімати з воєнних документів гриф «таємно». Натомість, актуалізуються перспективи залучення проблемно-тематичних наукових досліджень і конкретно-історичних документально-інформаційних ресурсів, які зберігаються архівними установами європейських держав. Важливим завданням сучасного історичного джерелознавства є з'ясування об'єктивної дійсності відображеної в конкретно-тематичному корпусі документів. Виявлення, систематизація, аналіз, з'ясування інформаційності документальних ресурсів із питань діяльності радянського руху Опору потребують комплексного наукового опрацювання. Наявний комплекс документів відображає складні політичні, соціальні, психологічні, комунікаційно-інформаційні, управлінські аспекти, особливості побутування суспільства й влади, моральності, мотивів і стереотипів людської поведінки у складних умовах воєнного буття.

Актуальність теми зумовлена відсутністю комплексного історико-документознавчого дослідження документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору в роки Другої світової війни. Виявлення, класифікація й критика документальних ресурсів сприяє розвитку історичного документознавства, розширює дослідницьке поле соціокомунікаційних і

гуманітарних напрямів науки. Верифікація наявного документального масиву дає можливість встановити достовірність історичної інформації джерела, що виступає фіксованим свідченням соціально-історичного досвіду Другої світової війни. Міжгалузеві зв'язки переосмислення проблеми мають науково-практичне й суспільно-політичне значення, відкривають перспективи розвитку історичного дискурсу в документознавстві.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснено в рамках науково-дослідної теми «Інформаційна підтримка управління підприємством у сучасному комунікаційному просторі» (2017-2018 рр., шифр ініціативної теми І-НДР 0117U000945) та науково-дослідної теми «Трансформації бібліотек в глобальному інформаційному суспільстві» (2019-2020 рр., шифр ініціативної теми І-НДР 0119U100898) кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця).

Мета дисертації полягає в тому, щоб на основі вичення залучених до роботи історичних документів, проблемно-тематичної історіографії, керуючись новітньою методологією, дослідити документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні періоду Другої світової війни, скласти загальну систему їх зовнішніх, внутрішніх елементів і характеристик, виявити особливості, з'ясувати ефективність методів наукової критики, спрямованих на об'єктивізацію знань, дослідницьких результатів.

Досягнення мети потребує послідовного вирішення таких комплексних завдань:

- з'ясувати рівень науково-теоретичного розроблення теми в українській і зарубіжній науці;
- виявити й опрацювати комплекс документально-інформаційних ресурсів партизансько-підпільного руху;
- визначити методологічний інструментарій дослідження, а також систему загальнонаукових, історичних та спеціальних методів історико-документознавчого, архівознавчого і соціокомунікаційного дослідження;

- охарактеризувати теоретичні основи пізнання документального ресурсу як джерела інформації, запропонувати класифікаційну схему документів, визначити інформаційно-комунікаційні можливості документального корпусу за темою дослідження;

- розкрити історико-документознавчі особливості різних груп документів із питань управління і функціонування партизанського та підпільного руху;

- дослідити інформаційно-комунікаційну спрямованість документів особового походження та узалежнення від цього їх характеристик;

- виявити інформаційний потенціал аудіовізуальних документів партизансько-підпільних реалій;

- встановити загальні особливості документаційної системи та специфіку видового складу документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору Другої світової війни; узагальнити результати вивчення документів, дати комплексну характеристику їх складу і змісту, оцінити інформаційні можливості джерел щодо розкриття політичних, соціально-економічних, правових та інших аспектів умов побутування людини, суспільства, держави воєнного часу.

Об'єктом дослідження є документально-інформаційні ресурси з історії радянського руху Опору України в Другій світовій війні.

Предметом дослідження є створення та функціонування документів радянського руху Опору на українських землях часів Другої світової війни; їх інформаційно-комунікаційні особливості, зовнішні (фізичні) й внутрішні (семантичні, семіотичні, прагматичні) характеристики, загальні риси і специфіка, актуальне й потенційне дослідницьке значення.

Хронологічні межі дослідження. Хронологічно тема дослідження охоплює 1941–1944 рр. Вибір нижньої хронологічної межі зумовлено створенням партизанських загонів у 1941 р. на території Української РСР; верхньої – процесами, започаткованими постановою політбюро ЦК КП(б)У від 23 грудня 1944 р. про розформування Українського штабу партизанського руху (УШПР) та основних партизанських з'єднань і утворення комісії ЦК КП(б)У

для складання звіту про діяльність штабу й оперативного керівництва радянськими партизанськими загонами на території Чехословаччини і Угорщини до їх остаточного перепідпорядкування частинам РСЧА впродовж 1945 р. Події у визначених хронологічних межах зумовили появу документів за авторством військовиків і державних органів влади з питань діяльності партизансько-підпільного руху та згортання їх продукування. Водночас документи особового походження, аудіовізуальні документи значно розширюють верхню хронологічну межу, оскільки подібний документальний масив архівувався як в умовах радянського повоєння, так фондується й за часів незалежної України.

Джерельна база дослідження. Для роботи над темою дисертації залучено значний документально-інформаційний ресурс, зокрема Національного архівного фонду України. Комплекс джерел інформації складають різні за своїм призначенням, авторством, змістом, видом документи, які відклалися історично, є чисельними і різноманітними. У дисертації використано інформаційний потенціал документів, більш ніж ста фондів архівів: центральних – ЦДАГО України, ЦДАВО України, ЦДАМЛМ України, ЦДКФФА України ім. Г. Пшеничного; галузевих – ГДА СБУ; Державного архіву Автономної Республіки Крим, а також державних архівів – Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Кіровоградської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької областей; зарубіжних – Російського державного військового архіву, Російського державного архіву соціально-політичної історії, Центрального архіву Міністерства оборони РФ, Архіву Президента РФ; фондів колекцій Національного музею історії України у Другій світовій війні, Меморіальний комплекс, Національного музею історії України та ін. Виявлено і залучено інформаційний потенціал комплексу архівних фондів періодики; опублікованих збірників архівних документів; електронних архівних виставок; спогадів, щоденникових записів; кінохроніки, художніх і

документальних фільмів, сучасних відеозаписів; значний обсяг архівних одиниць обліку фото-, фонодокументів.

Методи дослідження. У дисертації використано комплекс наукових, історичних, спеціальних історико-документознавчих й архівознавчих, методів дослідження, що дозволило розкрити концепційні підходи до вивчення документально-інформаційних ресурсів. Комплекс методів зумовив логічну послідовність викладу тексту, структурування проблемних напрямів вивчення різноманітних історичних документів як джерел інформації. Емпіричний метод дав змогу залучити до критичного аналізу значний фактичний матеріал документальних ресурсів радянського руху Опору. Порівняльно-історичний метод дозволив виявити схожість і відмінність між явищами фіксованими в документах, визначити генетичну спорідненість, загальне й специфічне в їхньому розвитку. Історичне пізнання документів передбачає використання ретроспективного методу, який розкриває розвиток подій у реальному часі. Описово-нарративний метод виражає динаміку подій у діяльності радянських партизанів і підпільників, відображену в документальному ресурсі. Метод евристики використано для теоретичного розроблення моделі пошуку документальної джерельної інформації. Аналітико-синтетичний метод дозволив реконструювати історію, структуру і зміст документально-інформаційних ресурсів за темою дисертації. Археографічний метод сприяв вивченню архівних документальних інформаційних ресурсів з метою залучення їх до наукового та соціокультурного обігу. Важливе місце посів неографічний метод, який уможливив точний розгляд змісту документа, вивчення особливостей його оформлення й фіксації інформації, образу автора. Метод термінологічного аналізу застосовано для з'ясування сутності концепційних термінів: «документ», «документально-інформаційний ресурс», «джерело» та ін. Статистичний метод використано при вивченні документів звітності діяльності партизанських загонів, підпільних груп. Методологічну конструкцію доповнюють архівознавчі принципи і методи, оскільки головним об'єктом вивчення є документально-інформаційні ресурси, які зберігаються в архівних

установах. За допомогою соціокомунікаційного методу з'ясовано особливості висхідного й низхідного руху документальної інформації. Теоретико-методологічні засади історичного документознавства й архівознавства теми дослідження викладено в третьому підрозділі першого розділу дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів дисертації визначається історико-документознавчою парадигмою дослідження радянського руху Опору. У дослідженні *вперше*:

– обґрунтовано методологічний інструментарій історико-документознавчого, архівознавчого дослідження теми дисертації; умотивовано застосування загальних філософських, історичних, спеціальних, соціокомунікаційних методів вивчення документально-інформаційних ресурсів;

– досліджено умови функціонування управлінської документації в умовах воєнних дій та її значення для створення надзвичайних органів управління партизанським та підпільним рухом; аргументовано схему класифікування різних видів документів партизансько-підпільного руху; розкрито інформаційно-комунікаційний потенціал тематичних документальних ресурсів;

– проаналізовано специфіку документа як феномена часу й реального об'єкта пізнання; встановлено видові особливості документально-інформаційних ресурсів партизансько-підпільного руху й запропоновано класифікаційну схему залучених документів; з'ясовано управлінські, соціально-комунікаційні, інформаційні та інші змістові аспекти документальних ресурсів, особливості їх функціонування, значення як джерел інформації для розкриття системи цінностей, моралі, мотивів і стереотипів людської поведінки у складних умовах війни;

– встановлено загальні риси та специфіку різних видів документальних ресурсів; через призму документально-інформаційних ресурсів відтворено соціально-історичну реальність воєнних років, здійснено документальну реконструкцію соціально-ієрархічного конструкту та інформаційно-комунікаційних зв'язків радянського руху Опору.

Удосконалено:

– опрацювання документально-інформаційних ресурсів партизансько-підпільного руху як об'єкта реальної дійсності й інформаційного явища історичної епохи; процес залучення до консолідованого документально-інформаційного корпусу функційно-специфічних історичних документів; виявлення їхньої текстологічної та візуальної інформативності, ретроспективних комунікаційних властивостей між минулим і сучасністю;

– дослідження інформаційно-комунікаційної спрямованості документів особового походження як рефлексії на соціокультурне середовище; видові відмінності документів особового походження за специфікою адресної комунікації;

– виявлення методологічних особливостей встановлення інформаційного потенціалу аудіовізуальних документів партизансько-підпільних реалій як конкретного об'єкта історико-документознавчого пізнання; класифікацію таких документальних ресурсів за способом технічної, технологічної фіксації соціально-історичної інформації, матеріалами збереження, методикою опрацювання, жанровими особливостями.

Набуло подальшого розвитку:

– студіювання історіографії дослідження завдяки залученню теоретичних праць з історичного документознавства, архівознавства задля встановлення повноти вивчення управлінської документації, документів особового походження, аудіовізуальних документів з позицій історико-документознавчої, архівознавчої наук.

Науково-теоретичне значення отриманих результатів. Розв'язання комплексу поставлених завдань, оформлених у відповідних теоретико-методологічних положеннях, відповідає основному змісту дисертації й здійснене автором самостійно відповідно до поставленої мети. Зміст і результати дослідження відповідають об'єктивним потребам розвитку наукового знання про історико-документознавчі аспекти радянського руху Опору та є теоретичною базою для подальшого поглибленого вивчення різних

сторін і меж проблеми з методологічних позицій документознавства, архівознавства, соціальної комунікації. У роботі використано сучасні методологічні засади історико-документознавчого, архівознавчого аналізу різних типів документів, запропонована схема класифікації документальних джерел за принципом їх походження і специфікою наукового дослідження, що дало можливість уникнути упередженості в концептуальних висновках.

У дисертації подано розгорнуту картину документально-інформаційних ресурсів з проблематики, показано процес їх формування, безпосередньої дії та зберігання в архівних, бібліотечних і музейних інституціях України. Сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні узагальнення та висновки закладають методологічну основу для об'єктивного аналізу проблеми партизанського та підпільного руху періоду 1941–1944 рр. та можуть бути використані для формування загального комплексу документально-інформаційних ресурсів у їх видовому розмаїтті. Дослідження є прикладним застосуванням концепції документа як джерела інформації, розширює предмет документознавства, архівознавства шляхом залучення інших видів документів, висвітлює широту зв'язків між суміжними галузями науки. Головні положення та висновки дисертації стануть у нагоді при побудові теоретико-методологічної основи наукових праць документознавчих, архівознавчих і соціокомунікаційних аспектів Другої світової війни.

Практичне значення отриманих результатів дисертації полягає в можливості використання історичних відомостей залучених документально-інформаційних ресурсів, теоретичних положень і висновків у подальшій дослідницькій роботі й підготовці курсів із історичних документознавства, архівознавства, розроблення соціокомунікаційних аспектів радянського руху Опору. Зібрана інформація буде корисною в експозитарній діяльності музейних інституцій України у частині документальної систематизації експозиційних артефактів Другої світової війни, у створенні нових виставкових проектів і освітніх програм, написанні текстів екскурсій, лекцій і публікацій. Також нині тематика дисертаційної роботи набуває актуальності в патріотично-виховній

роботі, стає механізмом соціальної комунікації минулого та сьогодення на прикладах боротьби в тилу ворога, слугує вихованню і зміцненню наступного покоління української держави.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана самостійно. Викладені наукові ідеї, авторський підхід до розробки теоретичних положень, узагальнені висновки і запропоновані рекомендації належать дисертантці. Результати, викладені в дослідженні і оприлюдненні у наукових фахових журналах України, виданнях включених до міжнародних наукометричних баз, спеціалізованих часописах іноземних держав, отримані авторкою особисто. Докторська дисертація не містить матеріалів кандидатського дослідження дослідження за темою «Сільське господарство Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.)».

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження пройшли ґрунтовне фахове апробування, обговорення на засіданнях кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця) та кафедри документознавства й інформаційно-аналітичної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв (м. Київ). Наукові результати відображено в доповідях і виступах авторки на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-теоретичних, практичних конференціях, організованих закладами вищої освіти й академічними установами, в тому числі – *міжнародні*: науково-практична конференція «Україна в Великій Отечественній війні: осмысление прошлого – взгляд в будущее» (Донецьк, Україна, 2009 р.), наукова конференція «Проблемы истории массовых политических репрессий в СССР» (Краснодар, РФ, 2011 р.), наукова конференція «Україна у Великій Вітчизняній війні: осмислення минулого – погляд у майбутнє» (Донецьк, Україна, 2011 р.), наукова Інтернет-конференція «Тоталітаризм у повоєнній Європі» (Горлівка, Україна, 2013 р.), наукова конференція «Донбас ніхто не ставив на коліна...» (Донецьк, Україна, 2013 р.), IV наукова конференція «Гуманітарна освіта в технічній цивілізації XXI ст.: в

пошуках педагогічної рівноваги» (Варшава, Польща, 2017 р.), II, III, IV науково-практичні конференції «Інформація та соціум» (Вінниця, Україна, 2017 р., 2018 р., 2019 р.), наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, Україна, 2017 р.), науково-практична Інтернет-конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації» (Варшава, Польща, 2017 р.), V наукова конференція «Sens dojrzenia i młodości» (Варшава, Польща, 2018 р.), III науково-практична конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації: безпека держави та людини» (Варшава, Польща, 2018 р.), II наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями у глобалізованому світі» (Київ, Україна, 2019 р.); XI науково-теоретичний семінар «Термінологія документознавства та суміжних галузей знань» (Київ, Україна, 2019 р.); *всеукраїнські*: наукова конференція «Людина у структурах повсякдення в історії України» (Луганськ, Україна, 2011 р.), II науково-практична інтернет-конференція «Проблеми розвитку документно-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі» (Рівне, Україна, 2018 р.), третя всеукраїнська наукова конференція «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Досягнення науки в галузі культурології, документознавства та соціальних комунікацій» (Дніпро, Україна, 2018 р.); *регіональні*: всеросійська наукова конференція «Война в истории и судьбах народов юга России» (Ростов-на-Дону, РФ, 2011 р.), наукова конференція «Київські філософські студії-2018» (Київ, Україна, 2018 р.); *локальні університетські*: наукові конференції науково-педагогічних працівників Донецького національного університету імені Василя Стуса за підсумками науково-дослідної роботи (м. Донецьк, м. Вінниця, Україна, 2008 р., 2011 р., 2012 р., 2019 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження, його теоретичні узагальнення викладено у 54 наукових працях, а саме: у двох монографіях (одноосібній та у співавторстві); 45 наукових публікаціях, у тому числі 25 статтях у наукових фахових виданнях України, 3 статтях у фахових виданнях України включених до міжнародних наукометричних баз, 4 статтях у

зарубіжних виданнях, 13 публікаціях апробаційного характеру; 7 працях, що додатково відображають результати дослідження.

Обсяг і структура дисертації зумовлені метою, завданнями, змістовою частиною та методологічною базою дослідження. Дисертація складається з титульного аркуша, анотації українською і англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою, змісту, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів (вісімнадцяти підрозділів), висновків до розділів, основних висновків, списку використаних джерел та літератури (1 683 найменування) на 158 сторінках, додатків на 69 сторінках. Дисертація обсягом 597 сторінок, з яких основний текст становить 370 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОГО РОЗРОБЛЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТЕМИ

1. 1 Історіографія теми

Наукові дослідження радянського руху Опору з використаною до їх написання інформацією документальних ресурсів з плином часу перетворюються в окремий вид документів як джерела інформації. Незважаючи на вагомість теми й наявність великої кількості історичних і пам'яттєвих студій, в історичному документознавстві, архівознавстві вона розроблена недостатньо.

Розвідки радянської доби ґрунтуються на документах різного виду та представлені великою кількістю праць: наукових, науково-популярних, художніх та інших жанрів. Такі документально-інформаційні ресурси відображають антропоцентричний зміст подій, розкривають та обґрунтовують передумови, початок, хід, значення й масштаби спротиву на окупованих німцями українських територіях, зародження і етапи діяльності партизансько-підпільного руху, його роль у створенні умов для розгрому ворога, патріотизм, героїзм, а подекуди й різні девіації людей в умовах тилової боротьби тощо.

Історіографії радянської доби властиві елементи тенденційності та ідеологічної заангажованості, що притаманне й для наукових публікацій західних країн. Влада піддавала ідеологічному контролю не тільки наукову літературу з історії Другої світової війни загалом та руху Опору зокрема, а й цензурувала доступ, використання архівних масивів документів, робила її засобом партійної пропаганди, контролю за настроями мас. Нині, коли відсутній владний контроль за наукою, знята обмеженість доступу до архівних сховищ, з'являється можливість всебічного наукового вивчення проблемного поля Другої світової війни. Це зумовлює збільшення інтересу та прискіпливу увагу до роботи з документально-інформаційними ресурсами. Крім історичної інформації про радянський рух Опору можна отримати додатково свідчення

про епоху, настрої, цінності, морально-етичні норми в суспільстві, право, побут, культуру різних верств населення [1 456, с. 39].

Історіографія документознавства радянського руху Опору в період 1941–1944 рр., процес упровадження до наукового обігу неопублікованих документів та виявлення їх нових масивів поділяється за певними характеристиками, зокрема за територіальним принципом розрізняємо дослідження західної та радянської історичної науки, історичних документознавства, архівознавства, джерелознавства. За хронологічним принципом в радянській історіографії можна умовно виокремити два періоди – радянський та пострадянський, запропоновані М. Плетушковим та А. Якушевським [1 573]. Характерними рисами науки радянського періоду є догматизм, цілісність та єдність поглядів, відсутність змагального принципу дискусійності історичного дослідження документально-інформаційних ресурсів, обмежений доступ до джерельних комплексів. Із поширенням протистояння двох конкуруючих світових політичних систем історія Другої світової війни ставала полем ідеологічної боротьби. Кожен сплеск науково-дослідної уваги до теми війни пов'язаний з річницями її переможного завершення. Наукові праці пострадянського періоду розкривають «білі плями» радянської історичної науки й актуалізують нові наукові напрями дослідження документа як джерела історичної інформації, зокрема в межах історичного документознавства. Широке вивчення та використання у наукових розвідках архівних документів, надбань західної науки, спогади вітчизняних і німецьких учасників бойових дій й партизанської / антипартизанської боротьби дозволяють заповнити інформаційні лакуни діяльності радянського руху Опору на теренах Української РСР, здійснити верифікацію корпусу документів, переглянути стереотипи та ідеологічні кліше.

Перші роботи учасників та очевидців радянського партизансько-підпільного руху виступають документальними ресурсами історичної інформації задовго до формування сталих архівних комплексів. Вони з'явилися в 1941–1944 рр. й створювалися під впливом партійних оцінок очільників радянської держави та керівників партизанського руху (П. Пономаренко,

Т. Строкач та інші) [993; 1 018; 1 031; 1 236; 1 245; 1 257]. Різноманітні публікації – статті, брошури, книги воєнних років були призначені для проведення комуністичних пропагандистських заходів. У них розкривалися характер партизанської боротьби, причини її швидкого поширення, масовий героїзм народних бійців, наводилися перші успіхи і результати бойової й диверсійної діяльності. Вони розраховані були на покращення морального настрою населення СРСР та налаштування на боротьбу з ворогом, сприяння поширенню досвіду партизанського та підпільного руху, ідеологічного виховання. Роботи цього періоду торкалися аспектів партизанської боротьби на окупованих територіях, але їм були властиві публіцистичність, відсутність довідкового апарату, ідеологічна обмеженість та політична заангажованість світогляду [1 127, с. 198]. Дослідження проводилися переважно на регіональному рівні й націлювалися на формування первинних джерельних масивів, що пізніше загальнювалися в місцевих архівних фондосховищах, центральних чи галузевих архівах за тематичним принципом. У центральних, республіканських, регіональних і місцевих періодичних виданнях з'являється низка публікацій про окремі епізоди партизанської боротьби та спогади про подвиги її учасників [587; 596; 597; 601; 607; 623; 627; 644; 684; 708; 715; 731; 760; 784; 799; 808].

Окрему позицію в історіографії радянського руху Опору за інформаційним потенціалом посідають опубліковані збірники документів. Оприлюднення тематичних документів почалося ще в роки німецько-радянської війни у вигляді агітаційних, організаційних та інших видів публікацій. У першу чергу були опубліковані спеціальні інструкції щодо тактики партизанських дій. Перша з них була розроблена партизанським відділом політуправління Південно-Західного фронту. Важливе значення для узагальнення більш ніж річного досвіду збройної боротьби партизанів мав Наказ наркома оборони СРСР від 5 вересня 1942 р. «Про завдання партизанського руху». Головні його положення знайшли відображення на шпальтах газети «Правда» від 14 грудня 1942 р. Більша ж частина тексту наказу Народного комісара оборони від

5 вересня 1942 р. «О задачах партизанского движения» (наказ НКО № 189) з коментарями та історичними екскурсами надрукована в 1975 р. у часописі «Военно-исторический журнал» [556]. У 1943 р. був оприлюднений проект «Польового Статуту Червоної Армії», який мав цілий розділ «Партизанські дії». Його було розроблено Центральним штабом партизанського руху (ЦШПР) при Ставці Верховного Головнокомандування. Визначено завдання партизанських дій, розкрита організаційна структура партизанських формувань, їхня тактика, форми взаємодії партизанських сил з регулярними військами та інші питання.

Починаючи з липня 1941 р. в зведеннях Радянського інформаційного бюро (Радінформбюро) стали регулярно друкуватися свідчення про дії партизанів та підпільників. Вони ґрунтувалися на донесеннях партизанських формувань, що надходили до ЦК ВКП(б) та центральні органи керівництва партизанським рухом. Завдання, які формулювалися партизанам на різних етапах німецько-радянської війни, знайшли вираження у виступах та наказах наркома оборони СРСР. У роки Другої світової війни з'явилися перші збірники документів, які склалися переважно з щоденникових записів, витягів із звітних документів, листівок тощо [477; 492; 647; 697; 773; 800]. Такого роду публікації переслідували мету сприяти мобілізації людей на боротьбу проти нацистських загарбників. У цей же період була розпочата публікація документів про злочини німецьких окупаційних військ у захоплених регіонах Української РСР. Відразу ж після війни, одночасно з обробкою і систематизацією архівних фондів, йшов процес відбору документів та видання окремих тематичних збірників. Вони присвячувалися боротьбі населення окремих населених пунктів і областей проти гітлерівців [468; 499; 532; 536]. Частина опублікованих у цей час документів відображала діяльність партизанських формувань та підпільних партійних організацій. Проте поза увагою залишалися організаційні, військові, соціально-побутові, морально-психологічні проблеми, з якими зіткнулися радянські партизани в перший рік німецько-радянської війни. Поява збірників підштовхнула до подальшої дослідницької роботи зі збору та систематизації, обробки та видання документів.

Початок більш ґрунтовного дослідження та процесу формування документальних комплексів із тематики було покладено в перші повоєнні десятиліття. Більшість подібних свідчень створювалася безпосередніми учасниками боротьби на окупованих нацистами територіях. З'явилися й перші історичні студії з проблеми, що базувалися на доволі репрезентативному документальному масиві [468; 477; 484; 492; 532; 761]. Розширення документально-джерельної бази у 1950–1960-х рр. дозволило застосовувати критико-аналітичний підхід у розробці проблеми й зробити спробу подолати догматичні підходи у висвітленні як загальних подій німецько-радянської війни, так і партизансько-підпільного руху [1 184; 1 361; 1 486; 1 490]. У науковий обіг уведено багато відцензурованих документів місцевих і центральних архівів, що значно вплинуло на якість історичних праць. Для праць цього періоду були притаманні вибірковість фактажу, цензура, ідеологічна спрямованість, що відповідала політичним нормам і концептуальним установкам радянської історичної науки. Деякі аспекти замовчувалися: складність в організації радянського руху Опору, властивий йому елемента «стихійності», взаємини партизанів із місцевим населенням, проблеми побуту та дозвілля. Більшість досліджень цього часу вирізнялися стислістю й більше нагадували бібліографічні огляди. На цей період припадають і перші спроби наукового дослідження історії партизанського руху, як явища й діяльності радянського руху Опору в Україні з використанням свідчень документів тематичних архівних фондів. Тематами для аналізу стали заідеологізовані аспекти, націлені на змагальність – полеміка із зарубіжними дослідниками, викриття українського націоналістичного руху Опору, критика західноєвропейської й американської науки, яка ґрунтувалася на доступних документальних джерелах.

Із середини 1960-х рр. республіканські та обласні архіви Української РСР розгорнули широку підготовку і видання збірників документів. Їх укладачі поступово вивільнялися з-під впливу сформованої в сталінські часи концепції ідеологічного протистояння. Змінюються акценти на антропоцентризм воєнних

подій – більш повно показували роль народу у війні, роль окремої історичної постаті, діяльність партизанських формувань та підпільних організацій, їх допомогу РСЧА в розгромі нацистського агресора. В УРСР документальні збірники з цієї проблематики опубліковано майже по кожній області [490; 500; 506; 507]. Великий інтерес для істориків, дослідників радянської партизанської боротьби представляють спеціалізовані збірники, присвячені окремим її проблемам [476; 510; 512; 529]. Чільне місце в багатьох з них відведено документам, які підносять керівну роль партійного підпілля в мобілізації населення окупованих областей, залишаючи поза увагою ініціативу народу та дезертирство великої кількості партійних підпільних комітетів. Вони висвітлюють діяльність місцевих штабів партизанського руху, методи і форми дій партизанських формувань. Одночасно значно підвищився науковий рівень опублікованих збірників, покращився відбір документів, їх систематизація та археографічна обробка, залучення до наукових розвідок.

Поряд з указаними документальними виданнями історіографія радянського партизанського та підпільного руху має низку збірок, в яких містяться загальносоюзні документи [509; 544; 1 680]. Серед них збірник документів виданий у 1969 р. в Московському державному університеті ім. М. Ломоносова, що містив низку документів підібраних відповідно до комуністичних ідеологічних установок [545]. Укладачі зібрали відомості про зародження і становлення партизанського руху в 1941–1942 рр. У збірнику подано окремі документи ЦК ВКП(б), ДКО, ЦК ВЛКСМ, Центрального, республіканських і місцевих штабів партизанського руху, постанови, ухвали, донесення, звіти, довідки партійних органів республік, областей, великих партизанських з'єднань. Проте документи військових рад фронтів і армійських об'єднань і з'єднань, у взаємодії з якими велася партизанська боротьба в прифронтовій смузі, не сформовані в окремі збірки.

На межі 1960–1970 рр. спостерігається тенденція до написання багатотомних праць під егідою Академії наук СРСР, проте документознавчого характеру вони не мали та базувалися на вже відомих архівних

документах [1079–1081]. Упродовж 1970-х рр. активно публікуються мемуари учасників партизанського руху, метою яких була пропаганда та комуністичне виховання суспільства в повоєнний період. Ці публікації є повноцінним історичним документом особового походження, але їх інформація потребує всебічної наукової критики через значний рівень партійного цензурування. Щодо опанування документального комплексу в наукових роботах з історії радянського партизанського та підпільного руху суттєвою є монографія Т. Логунової [1 154]. Авторка вказує, що роботи, опубліковані від початку німецько-радянської війни скоріше є історичним джерелом, аніж дослідженням, оскільки були зроблені учасниками тих подій. Визначальним у підборі документально-інформаційних ресурсів у історичному студіюванні воєнних проблем став комуністичний диктат у вигляді рішень XX з'їзду КПРС, а пізніше двадцята річниця завершення Другої світової війни в Європі. Дослідник Ф. Каревський погоджується з прикладним характером радянської літератури того часу й суб'єктивною обмеженістю документальної бази у використанні авторів наукових праць [1 101].

Поміж теоретичних джерелознавчих праць з рисами заідеологізованості, присвячених аналізу такого виду історичного інформаційного ресурсу як документи з нефіксованим адресатом про радянський партизансько-підпільний рух у період 1941–1944 рр., слід назвати роботу М. Новікової, де авторка розглядала свідчення учасників партизанського руху, опубліковані після війни з характерної комуністичної позиції [1 190]. У 1961 р. вийшла книга В. Кардіна, у якій автор поставив питання про соціальну сутність мемуарної літератури [1 100]. Оцінку спогадів учасників Другої світової війни подав М. Черноморський [1 288; 1 289]. У 1960-ті рр. радянське історична наука поповнилася низкою статей про спогади учасників війни. У них відзначено цінність мемуарів як важливого носія історичної інформації, розкрито основні особливості мемуарної літератури – високу заідеологізованість, підхід до оцінки подій з комуністичних позицій. У ті роки значний внесок у нове розуміння мемуарів зробив А. Курносів [1 490–1 493]. Представлена ним

методика дослідження мемуарів значною мірою може бути використана відносно спогадів воєначальників, рядових солдатів, партизанів, підпільників і працівників радянського тилу. Разом із тим, автор вступає в історіографічну дискусію із західною наукою, переводить тематику дослідження соціальних аспектів боротьби в тилу ворога в ідеологічну площину, що применшує наукову цінність його методологічної бази.

Внаслідок процесу створення писемних наративів радянської доби було сформовано масив авторських текстів. Серед них є опубліковані, які пройшли ідеологічну оцінку й редагування. А також неопубліковані, що зберігаються в рукописному вигляді в особових фондах чи фондах партизанських об'єднань архівних сховищ і становлять інформаційний резерв для науки. А. Тартаковський і А. Курносов звернули увагу на розгляд загальновидових особливостей мемуарної літератури [1 626–1 627]. Згідно з їхньою концепцією, зміст мемуарів визначається історичною ситуацією, в якій були створені спогади, а також логікою саморозвитку мемуарного жанру. Зосередивши увагу на соціальних функціях мемуарів, дослідники по-новому побачили й комплекс мемуарів з історії Другої світової війни. Помітним дослідженням мемуаристики є робота В. Голубцова, у якій розкрито значення мемуарів для вивчення конкретної проблеми та аспектів соціальної історії, висвітлено широкий комплекс питань їх документознавчого аналізу і джерелознавчої критики [1 036]. Автор підкреслював, що суб'єктивність мемуарної літератури є їх основною цінністю. Великий вплив на мемуари мають особистісні характеристики автора. З точки зору В. Голубцова, у спогадах знаходять відображення досвід, погляди мемуариста, політична та ідеологічна ангажованість, ступінь його участі в подіях та інше [1 036]. У свою чергу, дослідники І. Белявський і О. Пронштейн показали, що в мемуарах суб'єктивність авторського сприйняття інформації і авторської передачі історичних подій відображає об'єктивну дійсність [1 344]. У зв'язку з цим С. Мінц підкреслює, що спогади дають самому авторові вичерпну характеристику того, як усвідомлені ним суспільні відносини свого часу, яке

місце він займав в системі міжособистісних відносин [1 542]. У монографії науковець Є. Сенявська визначила три рівні існування уявлень про війну в свідомості людей: прогностичний, синхронний та ретроспективний [1 233]. Прогностичний образ формується під впливом суспільної свідомості напередодні певних явищ в історичному процесі. Синхронний образ, на думку автора, виробляється безпосередньо в ході подій, набуття реального досвіду. Ретроспективний образ війни стає фактом історичної пам'яті народу.

Дослідники звертали свої наукові пошуки до тематичного вивчення листування років Другої світової війни. Це представлено серед публікацій різноманітних збірок листів пов'язаних із Другою світовою війною, окремих розвідках історико-документознавчого, архівознавчого й археографічного плану [478; 485; 498; 552; 746; 790 і 501; 1 525].

Загалом оцінюючи радянські збірники документів, слід зазначити, що вони не повною мірою відповідають сучасним науковим вимогам, зокрема, при відборі низки документів домінував суб'єктивний підхід. У збірниках майже зовсім не представлені документи, які свідчать про прорахунки, помилки в організації й керівництві боротьбою партизанів і підпільників на окупованій території. Замовчувалися труднощі, які зустрічалися у взаєминах партизанів із місцевим населенням, факти недисциплінованості, низької боєздатності окремих партизанських формувань, наявність на окупованій території великої кількості колаборантів. Радянські збірники документів майже не публікували відомості, що підтверджують участь у створенні органів управління ЦШПР і УШПР та організації формувань партизанських загонів поряд з партійними комітетами й органів НКВС-НКДБ. Це розходилося з офіційною концепцією радянської історіографії про народність партизанського руху. Майже не публікувалися документи ГоловПУ РСЧА, ГРУ, військових рад фронтів і армій. У виданих збірниках не повною мірою представлені документи ДКО, НКО СРСР, РНК СРСР, ЦШПД, УШПД, основна частина яких була засекречена.

Паузою в науковому опануванні документального комплексу стала межа 1980–1990 рр., у цей час спостерігається відхід від партизанської тематики та її

документально-інформаційних ресурсів. У 1990 рр. з ослабленням ідеологічного тиску й можливістю ознайомлення з новими документальними комплексами, реальною стала перспектива висвітлити багато нових аспектів історії партизанського та підпільного руху й суміжних проблем. Серед праць спеціально присвячених партизанській боротьбі значний інтерес представляє монографія «Партизанское движение», видана колективом авторів (Н. Азяський, М. Довгий, А. Князьков та інші) за загальною редакцією В. Золотарьова [1 205]. Втрата марксизмом-ленінізмом статусу єдності наукової теорії й методології зумовила пошук нових теоретико-методологічних основ інтерпретації документально-інформаційних ресурсів періоду Другої світової війни. Дослідники почали більше уваги приділяти вивченню тематичних комплексів: органів НКВС в організації й керівництві партизанською боротьбою, участь партизанів і підпільників в ідеологічній боротьбі, націоналістичні рухи Опору та проблематика колабораціонізму.

Отже, наявні наукові розвідки щодо документів радянської доби, в котрих розглядаються окремі аспекти партизансько-підпільного спротиву, умовно можна поділити на такі різновиди: джерелознавчі вступні статті з документальних оглядів до індивідуальних монографій, дисертаційних досліджень і колективних праць, що висвітлюють різні темарійні напрями проблеми; статті в наукових журналах і збірниках; спеціальні джерелознавчі роботи; огляди та рецензії. Як правило, ці історико-документознавчі, архівознавчі, джерелознавчі розвідки різняться за задумом, спрямованістю, глибиною аналізу, комплексністю, системністю, хронологічними рамками тощо. Досить активно публікувалася й мемуаристика керівників партизанської і підпільної боротьби та різноштибна белетристика.

Сучасна українська історіографія радянського руху Опору представлена новітніми методологічними тенденціями соціальної історії, що зумовлює формування нових напрямів наукового дослідження та історичних зацікавлень. Так до тематики документальних збірників сьогодні належать питання, що в добу радянських масштабних дослідницьких проєктів замовчувалися з

ідеологічних мотивів та політичної позиції компартії. Зокрема взаємовідносини з місцевим населення, що в окремих випадках мали конфронтаційний характер, моральні особливості повсякдення партизанів у тилу – зловживання спиртними напоями, асоціальна поведінка, аморальні вчинки, гендерні взаємини, влада зброї та багато інших. Серед таких тематичних документальних збірників варто назвати видання за авторства О. Гогуня, А. Кентія, І. Дерейка, праці яких сформовані на свідченнях українських архівосховищ і багато уваги приділяють соціально-побутовим і морально-етичним нормам партизансько-підпільного руху [566; 577]. Актуалізована дослідниками тема за радянських часів була однією з найглюорифікованіших і найтабуованіших. Ці збірки документів стала спробою застосування компаративістського підходу в розгляді діяльності партизанів у «дзеркальному відображенні». Географічні межі дослідження охоплюють території Сумської, Чернігівської, Київської та Житомирської областей УРСР, де рух розвивався найактивніше. До праці залучено документи центральних та обласних архівів України, Російського державного архіву соціально-політичної історії, Федерального архіву в Берліні, Військового архіву Німеччини.

Необхідно відзначити роль Українського інституту національної пам'яті в процесі декомунізації сучасного історичного простору та відкриття інформаційно-документального знання про події Другої світової війни. Завдяки роботі інституту стала можливою реалізація законів про декомунізацію, серед яких принципове значення для науковця має Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років». Дослідниками інституту проведено значну археографічну роботу з документами радянського періоду, опубліковано низку документально-джерелознавчих та історичних наукових праць з питань Другої світової війни, які відзначаються новітньою методологічною парадигмою заснованою на принципах документальної плюральності, декомунізації і деідеологізації наукового простору, відкритості архівних установ, доступності архівних документів пересічним користувачам і дослідникам [1 207; 1 293; 1 508].

Українська історіографія вивчення документально-інформаційних ресурсів Другої світової війни та радянського руху Опору в добу незалежності відкрила нову сторінку в дослідженні документів партизанського та підпільного руху. Нині позиція влади характеризується політикою декомунізації, що супроводжується відкриттям нових тематичних засекречених документальних комплексів. Це вдоступнить документальну інформацію цієї проблеми і зумовить появу нових наукових історико-документознавчих розвідок. Тому запропоноване дисертаційне дослідження з проблем типологізації видів документів та напрацювання сучасної методологічної концепції стане в пригоді українській історичній науці.

Необхідно відзначити, що в останні десятиліття стали доступними роботи іноземних учених [989–990; 1 279; 1 314]. Дослідженню історичних аспектів радянського руху Опору в Україні під час Другої світової війни були присвячені роботи українських істориків О. Потильчака, А. Кентія, В. Лозицького та інших [472; 505; 957; 1 103–1 105; 1 424; 1 432; 1 682]. Наукові рефлексії «Україна партизанська. 1941–1945. Партизанські формування та органи керівництва ними», «Партизанський рух 1941–1944 рр. в Україні», «Радянський рух Опору на окупованій території України» тощо, згаданих вище науковців підготовлені в руслі студіювання архівних фондів, археографічної обробки архівних документів з новітніх теоретико-методологічних позицій. Варто назвати й монографію І. Капаса «Радянський рух Опору в Україні: організація, легітимація, меморіалізація (1941–1953 рр.)», що ґрунтуючись на документах архівосховищ України, Росії та Казахстану, висвітлює особливості процесу формування структури організації партизанської боротьби на окупованих українських теренах, маловивчені питання стихійного спротиву німецьким окупантам, шляхи перепорядкування самоорганізованих партизанських формувань, специфіку й процедурні аспекти радянського руху Опору в Україні [1 098]. Проте ці дослідження опосередковано торкаються проблем документознавчого аналізу та класифікації документів з питань партизансько-підпільного руху років Другої світової війни.

В умовах сучасного вітчизняного історієписання була спродукована низка наукових тематичних розвідок історико-документознавчого, архівознавчого, археографічного й джерелознавчого характеру, де в рамках визначених завдань студіювалися й окремі групи документів з історії радянського руху Опору [1 504, 1 508; 1 349–1 352; 1 371; 1 373; 1 375; 1 394; 1 482; 1 484; 1 497; 1 552; 1 576]. Тут варто акцентувати й статті архівознавчого характеру та документальні огляди національних архівних фондів, що публікувалися на шпальтах часопису «Архіви України» [1 333; 1 342; 1 347; 1 348; 1 369; 1 370; 1 372; 1 374; 1 379; 1 382; 1 399; 1 416; 1 434; 1 486; 1 548; 1 564; 1 629; 1 644]. Продовжується й археографічне опрацювання документального масиву з історії радянського руху Опору, активно публікуються як різноманітні збірники документів, так й оприлюднюються мемуарні твори [467; 488; 495; 497; 498; 508; 519; 528; 530; 550; 561; 611; 629].

Різні аспекти історії радянського партизансько-підпільного руху в останні роки неодноразово ставали темами дисертаційних досліджень [909; 911–913; 916–918; 921; 922; 928; 930; 936; 940; 953; 955; 957; 964; 966; 971; 973; 979]. Проте у більшості розглянутих дисертацій та авторефератів дисертаційних праць огляди джерельної бази досліджень подані переважно у вигляді своєрідних розширених оглядово-джерелознавчих анотацій. Як правило, автори найбільше аналізують і дають характеристику архівним документам, але кожен у рамках визначених завдань своїх власних досліджень. У деяких дисертаціях спостерігається намагання дослідників групувати наявні документальні історичні ресурси. Аналіз наявних історичних, архівознавчих, історико-документознавчих, архівознавчих, джерелознавчих етюдів дисертаційних праць дозволяє зробити невтішний висновок про те, що навіть окресливши певні групи документів, науковці в їхніх межах далі анотаційної характеристики не просуваються й не проводять комплексного історико-документознавчого, архівознавчого, джерелознавчого аналізу й синтезу.

Сучасне вітчизняне історієписання радянського руху Опору акумулювало велику кількість різних архівних путівників, покажчиків і каталогів як

центральных архивів, так і місцевих архівних інституцій [1 657; 1 662; 1 681]. Останнім часом не залишаються осторонь активного археографічного подвижництва й музейні установи України, які не лише оприлюднюють путівники, а й публікують різноштибні документи з історії радянської партизансько-підпільної боротьби на українських теренах в умовах німецько-радянської війни [733; 1 677].

Важливе значення для історико-документознавчих студій партизансько-підпільної боротьби на теренах Української РСР під час Другої світової війни мають різноманітні рецензії на окремі збірники документів, мемуарні праці тощо. У подібних наукових розвідках спостерігається прагнення критично проаналізувати документальні видання, дати їм загальну оцінку, виявити сильні й слабкі сторони, інформаційні можливості.

Наукові праці з проблем радянського руху Опору охоплюють всі типи документально-інформаційних ресурсів, але неповною мірою включають масиви писемних видів архівних документів, які стали доступними з реалізацією політики декомунізації. Аналіз історичного опанування документів діяльності радянського руху Опору засвідчує, що залишається невивченою значна кількість документальних архівних комплексів, які не знайшли відображення в українській науці як об'єкт дослідження. Це зумовило постановку проблеми та звернення уваги до формування комплексного підходу у вивченні історико-документознавчих, архівознавчих, джерелознавчих аспектів документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору в Українській РСР.

1. 2 Джерельна база дослідження

Дослідження першоджерел інформації радянського партизансько-підпільного руху мають відбуватися шляхом застосування комплексного підходу, який створює основу цілісного й системного сприйняття специфічних, конкретно просторових та хронологічних особливостей. Ключовим елементом

історико-документознавчої методології проблем радянського руху Опору є документальні ресурси історичної інформації – обсяг здобутків створених у процесі людської діяльності, що відобразили у собі соціальні, психологічні, комунікаційно-інформаційні, управлінські аспекти й особливості розвитку тогочасного суспільства й влади, моральності, мотивів і стереотипів людської поведінки у складних умовах Другої світової війни загалом та складних і суперечливих реаліях руху Опору зокрема [1 455, с. 139].

Проблеми загальноісторичної, історико-документознавчої, архівознавчої, джерелознавчої методології досліджень Другої світової війни розглядають у своїх наукових працях вчені М. Вернер, Е. Веттер, Р. Водак, Я. Калакура, В. Кабанов, В. Козлов, Я. Лур'є, О. Медушевська, М. Мейер, Р.-Д. Мюллер, О. Пронштейн, І. Ребров, С. Тічер, Дж. Фуллер, Р. Чепайтене та інші фахівці [1 316; 958; 1 086; 1 091; 1 162; 1 223; 1 261; 1 307; 1 474; 1 488; 1 524; 1 279; 1 287]. Вони розкривають принципи застосування загальнонаукових, архівознавчих, джерелознавчих методів наукового пізнання історичного процесу та документознавчого аналізу. Робота з документальним комплексом визначеної проблеми передбачає з'ясування документа як результату діяльності людської істоти та рівня побутування суспільства, інформаційних можливостей та наукового потенціалу документальних історичних ресурсів. Оскільки людина – соціальна істота, вона, продукуючи документальні результати своєї діяльності, виражає себе через сучасне їй суспільство. У подальшому, створене людиною використовується для розуміння її як творця, отримання інформації про нього. Вивчення мови, специфічних текстів, незвичних типів людської поведінки, способу життя й менталітету, їх осмислення й інтерпретація вимагає особливих знань і методик. Для історичної науки минулого століття характерне звернення до вивчення різноманітних аспектів історії українського народу, зокрема складних моментів війни, прагнення людини безпосередньо спілкуватися з історичними подіями й намагання їх зрозуміти [1 452, с. 71]. Це прагнення знайшло своє відображення в активному формуванні музеїв Другої світової війни, зверненні до архівних документів цього періоду, моді на

колекціонування предметів історичних реалій. Документальне «спілкування» з подіями минулого є духовною потребою українського суспільства.

Великий обсяг історичної документальної інформації радянського руху Опору, що стає сьогодні більш доступним та нові тенденції історичної науки потребують якісних змін методології й використання її у науковій роботі ХХІ ст. Технічні досягнення ХХ ст. дали можливість залучити нові засоби фіксації, збереження, опрацювання соціально-історичної інформації, якісно змінили можливості відтворення, тиражування текстів, їхньої доступності. Змінилися способи збереження та обробки інформації масових документальних ресурсів, можливості кореляційного аналізу взаємозв'язку соціальних явищ, моделювання. Істотним за своїм значенням є розвиток аудіовізуальних документів, що змінили співвідношення писемної і звукозаписувальної фіксації інформації, писемних і усних свідчень в інформаційному полі ХХ ст. [1 462, с. 62].

В об'єктивному освоєнні інформації джерельної бази як документально-інформаційних ресурсів подій пов'язаних із радянським рухом Опору 1941–1944 рр. необхідно враховувати особливості дослідження та використання історичних документів. Однією з них є проблема визначення авторства документа. Принциповим є критичний аналіз інформаційних донесень і звітів керівників партизанських з'єднань і загонів. Характерною рисою радянської системи влади й управління була схильність до авторитарних методів управління, які в умовах воєнних дій набули ознак абсолютної мілітарності та тотального партійного контролю усіх сфер життєдіяльності суспільства. Необхідно приділяти увагу визначенню авторства документа та мети їх створення, з огляду на подання неперевіраних даних про діяльність партизанських формувань та проведення бойових дій. Часто автори документів не мали чи не хотіли мати першоджерел залучених даних і через неможливість чи небажання перевірки викривляли дані. Інколи у написанні документа переважали суб'єктивні чинники, намагання прикрасити реальну ситуацію. Неможливо інтерпретувати документ як джерело інформації не зрозумівши

автора, не знаючи сферу його практичної діяльності, приналежність до певної соціальної спільноти з відповідними ціннісними установками. Масштаб особистості творця, ступінь завершеності доробку, мета його створення – це параметри, які визначають сукупність соціальної інформації, отриманої з документа. Вказані питання є предметом історико-документознавчого та архівознавчого аналізу, джерелознавчого й науково-історичного синтезу [1 165, с. 49].

О. Медушевська звернула увагу на складність застосування такого роду критеріїв до документів колективного (або безіменного) авторства. Важливо відзначити, що авторство у документах службового характеру, у яких творча особистість автора виражає себе більш повно й завершено, розкривається по-різному. Поняття про авторство документа є вкрай необхідним у процесі його дослідження і психологічного розуміння. Серед документально-інформаційних ресурсів з історії радянського руху Опору значне місце посідають надбання колективної творчості. Вивчення авторства включає низку дослідницьких процедур, що враховують склад авторських груп, соціальних цілей керівників, безпосередніх виконавців надбань колективного авторства.

Важливою особливістю історико-документознавчого, архівознавчого, джерелознавчого дослідження є з'ясування обставин створення документа. Необхідно встановити фактори, що вплинули на повноту й вірогідність відомостей та оцінні судження зафіксовані автором документа. В однакових умовах автори можуть створювати документи, що різняться за повнотою інформації та за ступенем її вірогідності. Неузгодженість даних властива звітній документації керівників партизанського руху та партійних органів, що знаходилися на окупованій території Української РСР в роки Другої світової війни. У підготовці таких документів автор, за відсутності повного доступу до необхідної інформації, звертається до недостовірних свідчень власної пам'яті, або не дає повної чи достовірної інформації навмисно. Обставини, що диктують необхідність швидких і рішучих дій, істотно впливають на спосіб викладення й структуру документів, що визначає особливості агітаційної документації,

публіцистики, військово-оперативної й іншої документації. До загального дослідницького критерію з'ясування вірогідності й повноти задокументованої інформації слід віднести й необхідність наукового обґрунтування й визначення обставин та умов створення документа.

У дослідженні документа необхідно з'ясувати, чи призначався він до публікації або для інших цілей. Якщо документ опублікований, необхідно з'ясувати ким, коли і з якою метою це було зроблено. Відповідь на ці питання дає уявлення про мету й наміри створення документа, що вивчається й має важливе значення для вирішення проблем вірогідності. Документ, що не призначався до видання, може містити більш відверті й необмежені цензурою висловлювання, ніж ті, що цілеспрямовано готувалися автором / авторами до публікації [1 165, с. 51].

Кожне нове видання документа становить самостійний інтерес, оскільки цей факт відображає ступінь затребуваності історичної джерельної інформації в соціальній практиці, дозволяє краще зрозуміти, у зв'язку з чим актуалізувався його зміст, як ставилися до цього надбання нові покоління. Поширення документа в певному середовищі свідчить про стан суспільної свідомості, зміну його соціальних або культурних інтересів й орієнтації. Функціонування здобутку в іншому соціальному середовищі виявляє соціальну інформацію, яка не висловлювалася раніше, або не була впроваджена до використання свідомо. Зміст вступає в нові асоціативні, значеннєві, змістові взаємодії з тією соціальною реальністю, у якій документ є затребуваним.

Методологічно важливим є такий етап історико-документознавчого аналізу як інтерпретація документа, мета якого зрозуміти авторський задум. Для розв'язання завдань інтерпретації існує принцип психологічного тлумачення, який ґрунтується на фундаментальному постулаті історико-документознавчої парадигми – визнанні чужої творчості (принцип психологічної інтерпретації умовного речового образу або символу). Технічний метод інтерпретації дозволяє підтверджувати зміст і призначення цього документа за спеціальними прийомами, якими користувався автор. Типізуючий

метод припускає співвідношення документа з відповідними історичними подіями. Метод інтерпретації дозволяє розкрити індивідуальні особливості творчості його автора. В аналізі конкретних дослідницьких ситуацій можна застосувати типізуючий й індивідуалізуючий методи, що у взаємодії дозволяє провести інтерпретацію інформації документальних історичних ресурсів в цілому.

Долаючи традиційні позитивістсько-емпіричні підходи до документа, сучасна методологія гуманітарного дослідження висунула на передній план проблему герменевтики як головного методу роботи із текстовим документом. Герменевтика виходить за межі традиційного тлумачення тексту, звертаючись до загальних проблем мови й значення. Інтерпретація виявляє глибокий задум, культурну віддаленість, дистанцію, що відсторонює читача від тексту, щоб поставити його на один з ним рівень і в такий спосіб включити до змісту цього тексту сучасне розуміння. У застосуванні методу актуалізується взаємозв'язок професійно-прикладного й широкого теоретико-пізнавального підходів до документа, їх неподільність.

На етапі інтерпретації документально-інформаційних ресурсів дослідник рухається в руслі свідомості автора надбання: прагне краще зрозуміти ситуацію, у якій той перебував, і його задум, спосіб, застосований ним для реалізації цього задуму, виступає з позиції зацікавленого слухача. На тій же емоційній хвилі співпереживання і симпатії може трактуватися й іншомовний текст. Ступінь проникнення в психологію автора залежить від видових особливостей документа. У деяких ситуаціях цьому підходу надається важливе, іноді вирішальне, значення. Проте для низки категорій історичних документів подібний підхід є неефективним [1 165, с. 54].

Від інтерпретації необхідно переходити до аналізу змісту документа з позицій сучасності. Документ розглядається як частина реальності минулого, а згодом як частина сучасності. Структура дослідницького викладу матеріалу змінюється та диктується прагненням повніше розкрити соціальну інформацію, яку може дати документ за умови сучасного методологічного рівня розвитку

історичної науки. Тлумачення документної історичної інформації у радянський період відображали особливості розвитку тогочасного суспільства. Нині стає можливим всебічне дослідження та об'єктивне трактування документів минулого. Сучасне історієписання позбувається радянської концептуальної інерційності, відходить від ідеологічного тиску та політичної кон'юнктури в історичних документознавчих дослідженнях соціальної реальності тогочасності. Ці тенденції є особливо відчутними сьогодні у рамках вивчення історії Другої світової війни, що й визначило необхідність реалізації державної політики декомунізації. У процесі дослідження історичних подій розкривається повнота соціальної інформації документа, вирішується проблема вірогідності. Якщо етап інтерпретації історичного документа припускає створення психологічно достовірного портрета його автора / авторів, то на етапі аналізу змісту переважаючими стають логічні судження й докази, зіставлення даних, аналіз їхньої погодженості. Отримані історичні відомості та інформація співвідносяться з усім обсягом особистісного знання дослідника.

У процесі історико-документознавчого аналізу радянського руху Опору розкриваються інформаційні можливості документа, що свідчать про автора й соціальні умови часів Другої світової війни, в яких документ був створений та втілений у речовій формі. Спираючись на результати дослідження науковець має можливість провести синтез інформаційності документальних ресурсів періоду 1941–1944 рр. Документ розглядається не тільки у безпосередній, емпіричній площині, як реально існуючий об'єкт, а й більш повно, як явище певної історичної епохи, відображення та складник її дійсності.

Етапом архівознавчої роботи з документом є проведення експертизи цінності для визначення його культурної значущості на підставі чинних засад і критеріїв, встановлення термінів зберігання й формування тематичних архівних комплексів. У повоєнні роки суттєво збільшився обсяг документації, що зумовило необхідність її оцінки та організації зберігання, а також формування наукових принципів і критеріїв експертизи цінності документа у радянському архівознавстві. Тогочасна теорія експертизи будувалася на ідеологічних засадах

і застосування принципу партійності. Разом із цим, архівістами застосовувалися й наукові принципи історизму, комплексності й всебічності. Робота з джерелами комплектування державних архівів за принципом партійності зумовила відбір на постійне зберігання документів, що відображали інтереси партії і робітничого класу. Це наклало відбиток на процесі пошуку і організації зберігання документів партизанських та підпільних формувань. Головним критерієм у цій роботі виступали партійна приналежність того чи іншого виду документа.

Незважаючи на ідеологічну заангажованість радянської науки помітним надбанням тогочасного архівознавства стало вироблення дієвого інструментарію відбору цінних документів для поповнення документальної спадщини суспільства. Зокрема, значення змісту документа, значення фондоутворювача, авторська приналежність, повторюваність інформації, ступінь збереженості документа архівного фонду, значення подій, часу й місця створення, фізичний стан, палеографічні, мовні, художні й інші особливості, юридична сила.

У 1943 р., з просуванням лінії фронту на захід українських територій, керівництво НКВС почало активну роботу по збору архівних документів. Це позначилося на процесі комплектування архівів партизанських та підпільних формувань. 13 вересня 1943 р. вийшов наказ НКВС УРСР № 006 «Про збирання документальних матеріалів Великої Вітчизняної війни в районах УРСР, визволених від німецько-фашистських загарбників», який започаткував збір документів установ, організацій та підприємств, що функціонували при німцях, гестапо, воєнних комендатур, поліції, жандармерії, типографій, націоналістичних і радянських організацій спротиву тощо. Але через відсутність фахівців архівної справи в роки війни і непрофесійне проведення експертизи цінності були знищені важливі документи. У ці роки не було єдиної політики щодо організації архівної справи, увага зверталася на окремі види документів без врахування їх комплексного підходу, що привело до розпорошування або знищення документів радянського руху Опору.

Запропоновані методи покликані відтворити надбання минулих поколінь як історичне явище та його процес. Історико-документознавчий і джерелознавчий синтез, зосереджуючи увагу на відтворенні цілісності історичного надбання, відкриває перспективу широких компаративних досліджень, у результаті яких виникають можливості синтезу більш високого рівня – відтворення явищ загальнолюдської історії. Аргументована оцінка значення джерел як документально-інформаційних ресурсів з історії партизанського та підпільного руху у роки Другої світової війни дає обґрунтування для практичних рекомендацій щодо їхнього науково-прикладного використання. Це можуть бути конкретні поради зі збору та збереження військових матеріальних (речових) документів, експертизи цінності інформаційних ресурсів та їхнього подальшого використання в науково-дослідницькій роботі.

Документальні історичні ресурси писемного типу характеризуються обов'язковістю та відображають ставлення до подій вищих органів влади й управління, політичних і партійних структур на різних етапах партизансько-підпільної війни 1941–1944 рр. Запропонований С. Кулешовим узагальнюючий для цієї групи документів термін – управлінська документація, представляють законодавчі, резолюційні, нормативні документи радянських органів державної влади (Верховні Ради СРСР і УРСР, ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У, Ради народних комісарів СРСР та УРСР, Державного комітету оборони, ЦШПР та УШПР), які систематизовано в збірках документів та у фонді 1 «Центральний Комітет Комуністичної партії України. Особливий сектор – секретна частина», фонді 57 «Колекція документів з історії Комуністичної партії України», фонді 62 «Український штаб партизанського руху» та низці наступних за переліком партизанських фондів ЦДАГО України. Документи законодавчих органів радянської влади зберігаються у фонді 1 «Верховна Рада УРСР. Справи постійного зберігання за період 1938–1971 рр.» (опис 16) та фонді Р-2 «Документальні матеріали передані на зберігання ЦДІА УРСР у м. Києві за 1936–1943 рр.» (опис 7) ЦДАВО України [1 127, с. 12]. Група документально-

інформаційних ресурсів з управлінської документації політичного та громадського характеру зібрано у фондах 1, 7 та 57 ЦДАГО України, які представляють діяльність ЦК КПУ та ЦК ЛКСМУ (стенограми з'їздів та конференцій, документи вищого партійного керівництва – політбюро, оргбюро, секретаріату за період 1941–1944 рр.). У них подано документи відділів апарату ЦК КПУ, інформаційні документи обкомів партії, надіслані до ЦК КПУ, які дають можливість уявити процес формування партійно-державної системи, розкривають механізми її діяльності, характеризують реалії суспільно-політичного життя республіки в умовах воєнного часу, в тому числі й зародження та активізацію партизансько-підпільної боротьби. Крім того, частина документів цієї групи опублікована у тематичних збірниках [493; 503; 511; 517; 518; 524; 533; 554; 563; 571].

Організаційно-розпорядчі документи, як частина комплексу управлінської документації, представляють інформацію радянських виконавчих, місцевих органів влади і місцевих німецьких окупаційних адміністративних структур (республіканські, обласні, районні і міські виконавчі комітети, райхскомісаріат східних окупованих областей, райхсміністра окупованих східних областей), у яких визначені основні принципи політики керівних режимів. Документи з історії військової діяльності німецької влади спрямованої на придушення партизанського та підпільного спротиву на території Української РСР (копії телеграм, рапорти, розвіддані, звіти німецької влади, листівки, накази та інше) зберігають фонди ЦДАГО України. У фондах 57 та 166 архівної інституції містяться копії та переклади німецьких документів – директиви та накази німецького командування, рейхсміністра А. Розенберга та інших посадових осіб; листування, розпорядження, інструкції та директиви райхскомісара України Е. Коха, донесення поліції та СД про становище на окупованих територіях, документи, що свідчать про заходи протидії партизанським загонам і підпільним організаціям, накази, оголошення, постанови комендантів і місцевих управ та інше.

Документи, збережені у фондах 1, 166 та 57 ЦДАГО України, представляють звіти розвідувальних органів, доповідні записки, огляди НКВС УРСР, інформаційні повідомлення і листи, які свідчать про події в період німецького адміністрування в Україні, облікові справи радянських партизанських загонів, звіти підпільних організацій та партизанських загонів України, поточні довідки про стан партизанського руху та оперативні плани УШПР, щомісячні доповідні записки та дислокаційні списки УШПР, іменний перепис особового складу партизанських формувань, документи про діяльність делегацій УШПР при 3-му та 4-му Українських фронтах.

Документально-інформаційні ресурси виконавчих органів радянської влади періоду 1941–1944 рр., доповнюються даними обласних і галузевих державних архівних установ України. Вони представляють заходи з формування та діяльності партизанських формувань і підпільних організацій на окупованій території. Так документи виконавчих органів влади Донеччини з указаної проблеми зберігаються у фонді Р-2794 «Виконком Донецької обласної Ради народних депутатів», у фонді 326 «Сталінський обком КП(б) України» ДАДО. Документи фонду П-179 «Ворошиловградський обласний комітет КП(б) України» та фонду П-1790 «Партійне підпілля та партизанський рух на території Ворошиловградської області в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.)» ДАЛО містять документи протипідпільної діяльності німецької влади. Документи виконавчих органів влади місцевого рівня часто носять заангажований характер, звітні дані подекуди містять інформаційне викривлення й приписки, про що свідчать стенограми нарад секретарів ЦК КП(б) України [308, арк. 5; 312, арк. 2; 313, арк. 95; 350, арк. 154; 361, арк. 15]. Архівні документи підпілля на території Дніпропетровської області в роки Другої світової війни зберігаються в основному у фонді П-19 «Днепропетровский обком Компартии Украины». У ньому найбільш масово представлені накази, рішення та постанови регіональних та місцевих органів влади [295, арк. 3; 296, арк. 63; 297, арк. 5]. Історію створення й діяльності партизанського та підпільного руху у воєнні роки на Харківщині висвітлюють

історичні архівні документи представлені в архівному фонді П-2 «Харьковский обком Компартии Украины 1943–1948 г.» (опис 31) ДАХО [416, арк. 2]. На Сумщині партизанська діяльність відображена в архівному фонді П-4 «Сумской обком Компартии Украины (1941–1968 гг., 1973–1975 гг.)» (опис 3) ДАСО, формування якого розпочалося в 1941 р. й нині нараховує 314 справ [396, арк. 1]. А у фонді П-5 «Путивльський районний комітет партії» зібрано документацію партійної діяльності району на чолі з С. Ковпаком (опис 1). Підпільні організації регіону представлені документами фонду П-98 «Сумський підпільний обласний комітет».

У фондах ЦДАГО України знаходяться списки дислокації партизанських загонів і груп, які діяли в регіоні, довідки груп ЦК КП(б) України, організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б) України, Сталінського обкому КП(б) України про роботу партійних організацій у 1941–1942 рр., бойові та диверсійні дії партизанських загонів і підпільних організацій, накази УШПР. Документи цих фондів дають можливість досліджувати організаційні заходи керівних органів республіки, спрямованих на допомогу партизанам і підпільникам регіону. У фондах 3206 та 4620 ЦДАВО України зосереджені документи, в яких містяться дані відносно поширення партизанського руху, економічного стану й настроїв населення на окупованій території.

Звіти й донесення командирів окремих партизанських загонів, керівників підпільних і патріотичних груп, копії нагородних листів, донесення, листівки до місцевого населення, господарська документація, агітки, фотопортрети керівників і відомості про учасників партизанського та підпільного руху, списки партизанів зберігають фонд 5000 ДАДО, фонд 1790 ДАЛО, фонд П-4 ДАСО, фонд П-1 ДАІФО та інші. Партизанські фонди містять всі обласні архівні установи України, що відображають партизанську та підпільну діяльність на території всіх регіонів окупованої нацистами території УРСР. Ці документи надзвичайно важливі, оскільки більшість з них складені після проведення бойових операцій, виконання спеціальних завдань, повернення з рейдів, насичені фактами і деталями. Недоліком є те, що викладена в таких

документальних ресурсах інформація при подальшій перевірці підлягала уточненню. Цей факт суттєво ускладнює історико-документознавчий аналіз та джерелознавчу критику документа. У фонді 29 «4-те Управління КГБ УРСР» та фонді 378 «Матеріали 4-го управління НКВС в Сталінській області (1941–1943 рр.)» ГДА СБУ знаходяться інструкції, розпорядження, доповіді керівництва НКВС відносно формування розвідувально-диверсійних груп. Незважаючи на заідеологізованість, документація радянських виконавчих органів влади дає можливість відтворити масштаби діяльності партизанських загонів і підпільних організацій на різних етапах Другої світової війни.

До управлінської документації належать інформаційні ресурси звітності і статистичного характеру. Під час німецько-радянської війни повноцінний збір та систематизація інформації з діяльності радянських партизанів та підпільників за статистичними методами були неможливими. Відомості статистичного характеру представляє звітна документація, що циркулювала в межах УШПР та ЦШПР, інколи партизанська тематика з'являється у доповідних записках і звітах партійних структур та військових органів влади. Документи статистичного характеру, які наповнюють дослідження радянського спротиву 1941–1944 рр. фактичними показниками, подають кількісну характеристику історичних подій і процесів. Прикладом класичного розуміння статистичних документів виступають післявоєнні статистичні збірки фонду Р-4249 «Статистичне управління Донецької області» ДАДО, а також статистичні збірники, які містяться в Головному управлінні статистики в Донецькій області [1 664; 1 665; 1 671]. Проте інформаційна значущість згаданих відомостей статистичного характеру з історії партизанського та підпільного руху є обмеженою та не систематичною.

Архівні документи різних видів, щодо діяльності канцелярії Оперативного штабу райхсляйтера Розенберга (Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg) та райхсміністерства окупованих східних областей, зберігають фонди Бундесархіву (Bundesarchiv) у м. Кобленц (Німеччина) розкривають основи нацистської ідеологічної політики та відображають усі напрями діяльності

окупаційної влади на території УРСР. Зокрема організація праці полонених та окупованого населення, боротьба з партизанським рухом і підпіллям, утримання й використання військовополонених, політика щодо цивільного населення, зокрема політика терору та винищення, відомості про форми діяльності українських національних сил тощо [531].

Виділяється за своїми антропоцентричними властивостями окрема група документально-інформаційних ресурсів – документи особового походження з історії радянського руху Опору. До цієї групи документів належать щоденники, приватне листування, мемуари-автобіографії, мемуари – «сучасні історії», есеїстика, сповіді [1 086, с. 466]. У фонді 57 «Колекція документів з історії Комуністичної партії України» ЦДАГО України представлене листування військовиків і працівників німецької окупаційної влади про настрої місцевого населення та їх відношення до радянських партизанів, складене під час поїздок окупованою територією [31]. Важливим інформаційним ресурсом є спогади та мемуари безпосередніх учасників і свідків подій німецько-радянської війни і радянського руху Опору [593; 595–599; 602–604; 610–617; 623; 626–636; 640–648; 677–679; 682–684; 688–699; 716–722; 784–788].

Перед публікацією у збірниках такі документи проходять кілька етапів археографічної обробки. Серед яких вибір тематичної проблематики, визначення типу та виду публікацій, виявлення і відбір документів, передача їх тексту, археографічне оформлення, складання науково-довідкового апарату. Залежно від завдань наукової роботи з документами особового походження розрізняють видання наукові, науково-популярні (агітаційно-пропагандистські), навчальні та інші. А також за видами публікації – тематичні (записки підпільників, партизанів, військовиків, очевидців тощо), за різновидами документів (листи, щоденникові записи, спогади тощо), пофондові (фонд 75 «Вінницьке партизанське з'єднання», фонд 94 «Чернігівське партизанське з'єднання ім. Героя Радянського Союзу М.І. Попудренка», фонд 96 «Кам'янець-Подільське партизанське з'єднання ім. Ф. М. Михайлова» тощо) та інші. Тип

видання визначає змістове наповнення збірки та організацію археографічної роботи з архівними документами тематики дослідження.

Публікація передбачає підбір максимальної кількості документів задля всебічності, неподільності, об'єктивності, представленості теми / фонду. Робота над публікацією документів передбачає точну передачу тексту, що є одним з основних принципів археографії. Прийоми передачі тексту мають свою специфіку в залежності від характеру документів, часу їх написання і призначення публікації. Особлива увага звертається на збереженість атрибутів мови документів і усунення явних вад тексту.

Обов'язковими елементами публікації архівних документів є дотримання вимог археографічного оформлення, зокрема редакційний заголовок і легенда (контрольно-довідкові відомості). У заголовок входять дата написання документа, указання різновидів (грамота, протокол тощо), позначення упорядника документа й адресата, достовірний, короткий, точний виклад змісту документа. Прикладом є збірник документів «Від Полісся до Карпат. Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С.А. Ковпака» про тилову партизанську діяльність в умовах бойової операції в Карпатах [472]. До публікації залучено архівні документи різних фондів за тематично-проблемним, видовим, територіально-хронологічним принципами. У легенді подаються відомості документа як джерела інформації: про місцезнаходження (назва архіву, фонду, номера справи, аркушів), характер рукопису (оригінал, копія, чернетка), про зовнішні ознаки (матеріал, рукопис, ступінь збереження тощо), про попередні публікації документа.

Науково-довідковий апарат публікації складається із передмови, в якій визначається наукову важливість видання, застосовані прийоми і методи у роботі над ним, із приміток (текстуальних, реальних), із покажчиків (іменного, географічного, предметного тощо), зі списку використаних документів. Повнота заголовків, легенд і науково-довідкового апарату залежить від призначення видання і характеру публікованих документів.

Специфіка інформаційної насиченості документів особового походження з творчого опису життєдіяльності визначної особи не регламентована у часі і ненормована щодо форм і змісту. Тому такі інформаційні ресурси не завжди піддаються повноцінній науковій атрибуції. Подекуди їх зміст має незавершений характер, а форми зберігання в межах одного архівного фонду значно різняться. Так, у фонді П-4 «Сумской обком Компартии Украины» (1941–1968 гг., 1973–1975 гг.) представлено великий спектр архівних документів (спогади, доповідні записки, листування тощо) [396–412]. Вони відображають археографічні особливості роботи з їх фактичним і потенційним оприлюдненням, зокрема підготовлені В. Лозицьким, А. Кентієм, О. Рубановим та іншими науковцями збірки [472; 505; 561].

Окрім великих збірень документів особового походження з теми Другої світової війни, які знаходяться у центральних та регіональних архівах України, значна частка таких інформаційних ресурсів зберігається поза системою Укрдержархіву. У кожному нерегламентованому та індивідуально неповторному документі міститься унікальні інформації з історії складових руху Опору та його впливу на суспільні процеси. Подекуди документи особового походження мають вирішальне значення в реконструкції як окремої події, так і всього процесу. Завадити об'єктивному дослідженню конкретної події чи явища може пам'ять людини. Вона з роками слабшає, а це може позначатися на об'єктивності мемуарів. Свій вплив на викладення спогадів мають особливості індивідуального психічного складу, в силу чого людина пам'ятає одне й забуває інше. Особливості умов історичної епохи створення документа наносять свій відбиток на мемуари.

Усі наведені фактори впливають на достовірність та інформаційність спогадів і їх необхідно враховувати при історико-документознавчому аналізі. Документи особового походження з історії партизанського та підпільного руху зберігають як особові фонди партизанів, так і присвячені партизанським загонам – наприклад, фонд 62 (діяльність УШПД) та фонд 262 ЦДАГО України (з'єднання партизанських загонів особливого призначення розвідувального

управління Генерального штабу РСЧА, командир А. Бринський). Така група документів відображає індивідуально-психологічне сприйняття війни, допомагає визначити мотивацію діяльності та поведінки людей у важких психологічних та морально-етичних умовах. Він носить суб'єктивний характер і вимагає критичного підходу в оцінці його достовірності та інформаційності.

Варто згадати активну інформаційно-документальну діяльність зарубіжних громадських організацій, які збирають, систематизують і публікують спільно з українськими дослідниками (Т. Пастушенко, М. Дубик та інші) документи особового походження у вигляді цілісних збірок. Зокрема, фонд «Пам'ять, відповідальність, майбутнє» підготували збірник документів «Люба моя Еллі!...», до якого увійшли листи, світлини та документи німецького чиновника з окупованого с. Іванкова Київської області за період 1942–1943 рр. [526]. У 2018 р. фонд «Архів Ернста Ройтера» видав спогади очевидців з України та Німеччини «Kinder des Krieges». До збірника увійшли спогади 29 німецьких дітей та підлітків, які пережили Другу світову війну, вперше публікуються переживання українських і німецьких свідків війни, історії про страх, смерть, руйнування та страждання [489].

Важливим інформаційним ресурсом з історії радянського руху Опору в Україні в роки Другої світової війни є преса. У видовому розрізі агітація та пропаганда виходила переважно у вигляді публіцистики, яка була головним та найбільш масовим (через газети партизанських загонів, армійських з'єднань і радянських органів влади та управління) видом творчої діяльності радянських поетів та письменників [1 086, с. 624]. На сторінках публіцистичних видань друкувалися різні за жанрами тексти – від наукових аргументів до індивідуальних спостережень та емоцій. Такі твори виходили переважно на сторінках газет і журналів, друкувалися у вигляді агітаційних брошур, містилися в різних збірках, присвячених подіям у партизанських загонах і підпільних організаціях. До цієї групи належать періодичні видання 1941–1945 рр., що відображали діяльність партизанських та підпільних формувань на території УРСР. З червня 1942 р. однією з перших почала виходити газета

«Партизан України» у з'єднанні під командуванням О. Сабурова, тоді ж почали видавати газети з'єднання С. Ковпака і О. Федорова. У 1943 р. на окупованій території Української РСР виходило понад 60 газет українською, російською і польською мовами [1 146, с. 107].

Комунікаційні можливості обміну інформації між владою та населенням широко використовували як радянська адміністрація, так і німецька влада. Питання партизанської та підпільної діяльності висвітлюють періодичні видання 1941–1944 рр. Загалом, у цьому дослідженні використані інформаційні можливості публікацій відповідно до їх жанрової структуризації: «Партизан України», «Чорноморська комуна», «За счастье Родины», «Огонек», «Голос Волині», «Українське слово», «Гайдамака», «Сумський вісник», «Українська думка», «Новий час», «Друкар-партизан», «Більшовик», «Партизан», «Червоний партизан», «Партизанська правда», «Червоне Полісся», «Удар з тилу», «Народний клич», «Зоря Поділля», «Красный Крым», «Більшовицька правда», «Син України», «Червоний прапор», «За Батьківщину», «Веселий партизан», «Правда», «Відомості», «Комсомольська правда», «Красная звезда», «Комуніст», «Советская Украина», «За Радянську Україну», «Вісті з Радянської України», «Вінницькі вісті» [809; 810; 814–819; 825–827; 829; 831; 834; 835; 837; 838; 841; 845–847; 849; 850; 852; 858; 859; 862–865; 867–870] (Додаток Б. 7–9).

Періодичну пресу, як джерело історичної інформації, можна згрупувати за регіональною ознакою, за авторською приналежністю, за галузевим призначенням тощо. Наприклад, періодичні видання регіонального характеру Донецької області в умовах німецько-радянської війни: «Бахмутский вестник», «Голос Донбасса», «Донецкий вестник», «Відбудова», «Костянтинівські вісті», «Краматорська газета», «Нове життя», «Маріупільська газета», «Українська земля» та «Чистяковский листок» на своїх шпальтах представляли усі сфери життя регіону [321–324; 326–331]. Важливим носієм інформації виступають періодичні видання радянських органів влади, як «Коммунист», «Правда», «Социалистический Донбасс» та інші [833; 852; 861]. Періодичні видання як

соціокомунікаційне джерело інформації окремого періоду дозволяють простежити основні процеси та напрями державної політики у сфері організації спротиву німецьким військам і зриву їх планів з відновлення народного господарства регіону. Вони містять накази центральних органів влади та управління, звітні документи партизанського керівництва й місцевої влади. Інформація періодичних видань істотно доповнює архівні документи в дослідженні радянського руху Опору.

Кінофотофонодокументи воєнної доби належать до типу зображально-аудіальних чи аудіовізуальних документів, що вирізняє їх з-поміж інших видів документально-інформаційних ресурсів за способом кодування та збереження інформації, знаходяться переважно у колекції ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного і є своєрідним евристичним архівним документом не лише для представників науки, а й журналістів, митців та інших [1 681]. Деякі документи цієї групи містять регіональні архівні установи України. Запропонована Я. Калакурою типологічна класифікація історичних джерел, побудована за спорідненими ознаками кодування інформації, є найпоширенішою й охоплює велику кількість історичних документів. Сучасне розмаїття архівних документів не може охопити всі їх аспекти та інформаційні особливості, прикладом чого є нагороди та відзнаки військовиків і партизанів – вони належать до речових інформаційних ресурсів, але мають найрізноманітніші зображення, написи, символи, за якими належать також до зображальних ресурсів історичної інформації (Додаток Д). Подібна ситуація із класифікацією кінодокументів – їх зараховують до зображальних, словесних, звукових, поведінкових носіїв інформації. Тому, загальні принципи поділу документальних ресурсів на типи за способом фіксації інформації мають конкретизуватися залежно від теми, мети, завдань, хронологічних і географічних меж, змісту й генези документів, природничо-географічних і соціокомунікаційних ознак, походження, авторства.

Підсумовуючи, варто відзначити, що в архівних, музейних і бібліотечних сховищах зібрано значний масив документів, які допомагають сформувати

уявлення про комплекс документально-інформаційних ресурсів з історії партизансько-підпільного руху 1941–1944 рр. Формування корпусу архівних документів підпільно-партизанського руху розпочалося з років війни і характеризувалося ідеологічними, партійними, політичними фільтрами радянської влади, постановочними інформаційними елементами різних видів архівних документів (особового походження, фотофонокінодокументів), що в значній мірі створює викривлене бачення подій минулого. Місцем накопичення документів став партійний архів, оскільки організатором руху Опору оголошено КП(б)У. Фондоутворювачами були окремі підпільні групи та загони (за обласною і територіальною приналежністю). Опрацьовані партійною цензурою підсумкові звіти про діяльність формувань було сконцентровано в ЦДАГО України, а також документи УШПР, підпільного ЦК КП(б)У, великих партизанських з'єднань тощо.

1.3 Методологія вивчення документа як джерела інформації

Одним із пріоритетних завдань, які стоять перед кожним науковцем, є окреслення головних засад методологічного і методичного характеру дослідження, адже від цього залежить його науковість, об'єктивність та достовірність. Науково-методологічне осмислення документального комплексу радянського руху Опору в Україні 1941–1944 рр. відбувається концептуально, з узагальненим світобаченням, з використанням напрацювань філософії, яка охоплює онтологічні питання феномену документа та його роль у реконструкції історичного процесу, а також гносеологічні та логіко-методологічні проблеми науки [1 462, с. 62]. Історико-документознавче дослідження проблем радянської партизанської та підпільної боротьби базується на історичних документальних ресурсах, які несуть інформацію про минуле та дають можливість відтворити події і процеси Другої світової війни на території УРСР.

Тривалий час методологічні проблеми документальних аспектів вивчення радянського руху Опору не отримували належного місця в історичній науці.

Загалом, під методологією розуміють філософську систему принципів та способів, правил та нормативів пізнання, або просто науку про засоби пізнання [996, с. 12–14; 1 195]. Зразком пізнання стали принципи емпіризму, які впродовж багатьох століть були первинною позицією при розгляді всіх проблем. Ідеалісти, представники окремого напрямку методології філософської науки, надали нового поштовху в розвитку методології, спробували розглянути закономірності в самому мисленні: поступ від конкретного до абстрактного, суперечності розвитку буття й мислення. Методологічні принципи аналізу документів та визначення їх інформаційності для наукового аналізу розкрито у працях Й. Дройзена, Х. Ріккєрта, Г. Зіммеля, В. Дільтея, Е. Бернґайма, Й. Рюзена, І. Ковальченка, В. Британа, М. Смоленського, Г. Подкоритова, О. Пронштейна, в доробку яких загальнонаукові, філософські парадигми та спеціальні методи практичної гносеологічної діяльності й епістемології [1 009; 1 065; 1 129; 1 212; 1 223; 1 241].

На відміну від традиційних методів дослідження історії більшого значення набувають нові методи, засновані на постмодерністській методологічно-парадигмальній основі. Традиційні шляхи історичного мислення відкрив культурний провідник модернізму, німецький дослідник Й. Рюзен. Пріоритетне значення у методиці наукового дослідження має методична раціональність наукової аргументації і прагнення домогтися значущості й практичного втілення шляхом емпіричних досліджень [1 229, с. 9]. Ці методологічні інструменти дослідження вдосконалювалися та успішно використовувалися впродовж таких періодів становлення науки, як Просвітництво наприкінці XVIII ст., історизму XIX ст. і нових концепцій XX ст., що виходили за межі історичних традицій (марксизм, соціальна й суспільна історія та французька школа «Анналів»). Кожна з епох і кожен з цих напрямів демонстрував специфіку власних рефлексій. Також у свій спосіб визначали специфіку розвитку історичної науки: просвітництво через рішуче поєднання історичного мислення із засадничою вимогою раціональності, історизм через класичну

методичну концепцію історичних досліджень, постісторичні напрями шляхом різноманітного вираження теоретичних елементів історичної інтерпретації.

Постмодерністська методологічна парадигма пропонує мовну форму історичної нарації, конструювання змістовних і значущих історій із документних реліктів минулого, спогади й пам'ять як культурні рушії сучасної практики життя [1 229, с. 10]. Первинними є уявлення, а не знання; суб'єктивні тлумачення, а не об'єктивні факти; метафори й наративні стратегії, а не поняття й теорії; репрезентації, а не інтерпретації; світоглядний потенціал, а не об'єктивність, фікція; досвід, засоби, а не зміст. Нині центр уваги зміщується від професійної історичної науки, яка спирається на історичну інформацію документальних ресурсів різного характеру, до масового кіно й телебачення. Література й мистецтво перетворюються на очевидних посередників історичного, показна окраса затуманює бачення дійсності минулого. Варто продовжити вивчення історичного процесу з погляду нових методологічних течій. Не потрібно відкидати беззаперечних надбань: раціональних методів історичних досліджень, які історичні знання перетворюють не гносеологічні здобутки, що їх можна перевірити інтерсуб'єктно і на досвіді, і на внутрішній когерентності аргументації. У процесі наукового опрацювання історичних документально-інформаційних ресурсів залишилися непоміченими або недооціненими ті виміри й особливості історичного мислення, на які звертали безпосередню увагу перед процесом наукового опрацювання в період модернізму. Це риторичний характер історичної науки загалом і її ролі у моральній структурі культури.

У постмодернізмі ці риси протиставляють елементам науковості, а це протиставлення не неодмінне. Навпаки, якщо брати до уваги обидва напрями і чітко виявити їхній внутрішній взаємозв'язок, тоді й розкриється вся комплексність історії, її віддалена від практики методична самостійність та її функційне значення у культурному житті суспільства. У процесі історичного дослідження залишається важливим синтез західноєвропейського історичного мислення та інших незахідних традицій. Така продуктивна й відкрита взаємодія

сприятиме міжкультурній комунікації, що мала б виконувати такі завдання. З одного боку, поєднувати історичне мислення з процесом глобалізації й критично і рефлексивно сприяти його присутності у цьому процесі та перетворенню його на культурну продуктивну силу цього процесу. З другого – варто виявляти особливе завдання історичного мислення у цьому процесі й демонструвати самодостатність особливого як своєрідність історичного.

У нових технічних умовах медійні засоби змінюють спосіб історичного мислення. Сьогодні не розкриваються чіткі лінії розвитку стабільних структур, але очевидними є новації, від яких очікують засадничих змін. У публічній історичній культурі на колективну історичну пам'ять, у будь-яких її виявах, утворюється велетенський потік образів. Форми свідомості, зафіксовані письмово у вигляді документа, швидко втрачають значення, а навзаєм отримують політичний вплив. Постає питання – чи існуватиме далі специфічний порядок «історичного» в орієнтованому взаємозв'язку минулого й майбутнього, якою буде форма життя без сутнісної історичної орієнтації. Водночас нові комунікаційні медіа дозволяють політично санкціоновані висновки та утворюють нові стратегії, форми, зміст історично обґрунтованої належності чи окремішності [1 229, с. 33].

Багатоманітний та відмінний вияв історії в подвійному значенні – документована інформація і її інтерпретація, – значною мірою залежить від медійних комунікаційних каналів, через які транслюють досвід та інтерпретування часу. Найвагомішу роль, за Й. Рюзенем, відіграє мова, незважаючи на те, що історична перцепція й формування проходять через сферу уявного – образ, звук, архітектуру, танець та інше [1 229, с. 34]. Для вияву історичної свідомості визначальними є способи регуляції людської соціальної комунікації, серед яких найдавнішою є історична комунікація усного мовлення.

У сучасних дослідженнях усна історія є штучно-методичним засобом отримання знань і свідчень з пам'яті учасників / очевидців подій. Пам'ять є важливим ресурсом у вивченні механізмів індивідуальних спогадів як елемента

культури на перетині між спільнотою й індивідуальною біографією. Особливу роль у суспільній культурі відіграють презентовані усні спогади як свідчення виразних інформаційних подій і фактів, значущих процесів та явищ минулого. Ураховуючи часові особливості усної історії такі носії інформації фіксуються на паперові, магнітні та цифрові виразники, що переводить їх до писемних та аудіовізуальних типів документа.

Поряд з історичною пам'яттю в процесі становлення та розвитку історичної науки та її методології провідне місце займає писемність та писемні документи. Писемність, як окремий спосіб збереження соціально-історичної інформації, домінує впродовж кількох тисяч років у першості історичної культури, в якій усні елементи так само не втрачають своєї важливості й дієвості. Усна історія є вагомим джерелом інформації історичної науки, що з середини XIX ст. набирає популярності в західному, а згодом і в українському історичному джерелознавстві. Носієм інформації усного джерела є пам'ять учасника подій. Проте використання відомостей такого джерела у науковому обігу зумовлює інші види фіксації інформації. Здебільшого це або писемна паперова форма, або відео- чи аудіоконтент, що автоматично робить усну історію задокументованим історичним документом особового походження. Тому використання такого документального ресурсу у дослідженні радянського руху Опору як самодостатнього типу історичного документа вважаємо частково репрезентованим у вигляді писемного або зображально-аудіального документа.

Указаний вид медій вивільняє від безпосередньої комунікаційної ситуації й створює дистанцію між історією як змістом та історією як формою комунікації. Ця дистанція значно розширює горизонт досвіду історичної свідомості й уможливорює нові методичні способи акумулювання й контролювання досвіду. Разом з новими шансами об'єктивізації у роботі з історичним досвідом з'являються й нові шанси суб'єктивізації історичної інтерпретації, яка є окремою практикою формування історичного змісту [1 229, с. 32].

Дослідниця феномену культурної пам'яті А. Ассман, яка цікавиться проблемами історії німецької пам'яті, ролі поколінь в суспільстві, трактує це

поняття як притаманний кожному суспільству, кожній епосі набір текстів, зображень, ритуалів, завдяки яким зацікавлена група людей стабілізує та передає далі власне бачення себе самої, й колективне знання про минуле [986].

До постмодернізаційної методологічної парадигми належать не лише усвідомлення логіки, структури й функції культурних процедур і тенденцій, а й спонукання до нових підходів тлумачення людського минулого, що виникли з домінантного досвіду нещодавнього минулого. Великі катастрофи людства у ХХ ст. і водночас його великі сподівання на те, щоб запобігти таким катастрофам у майбутньому, мають бути присутні в нових підходах до історичного досвіду та його тлумачення. Нинішній плюралізм суджень з історії великої трагедії українського народу минулого століття – Другої світової війни, пояснюється множинністю соціальної реальності в усіх її виявах. Методологічні досягнення радянської історичної науки зводяться до широкого використання діалектичного методу пізнання, що є виправданим у таких умовах побутування суспільства, але нині потребує переосмислення й розвитку науки в нових методологічних стандартах. Діалектика дає можливість обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності.

Науково-теоретичне мислення прагне проникнути у сутність явищ і процесів, що вивчаються, й можливе за умови цілісного підходу до об'єкта вивчення, розгляду його у виникненні та розвитку, тобто застосування історичного підходу. Він дає можливість дослідити генезу, формування, розвиток інформаційних процесів і подій зафіксованих у документі, виникнення та діяльність радянського руху Опору у хронологічній послідовності задля виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, їх закономірностей та суперечностей. Підхід передбачає вивчення інформаційних фактів і процесів пов'язаних з творенням, розповсюдженням, функціонуванням і зберіганням управлінських документів з врахуванням незмінності переміщення у часі і просторі. Для осмислення історичного процесу,

враховуючи специфіку досліджуваної проблеми в її хронологічних умовах, варто використовувати цивілізаційний, формаційний та інші підходи.

Визначальну роль у дослідженні документованого контенту радянського руху Опору на території Української РСР під час німецько-радянського воєнного протистояння відіграють загальнонаукові фундаментальні принципи історизму, об'єктивності, системності, всебічності розгляду та дослідницької повноти [1 127, с. 20]. Саме вони забезпечують науковість, правдивість і комплексність пізнання.

Методологія дослідження задокументованих інформаційних процесів та явищ Другої світової війни виконує функції виявлення суті наукової діяльності, взаємозв'язків з іншими сферами та розв'язує питання її вдосконалення й оптимізації. Одним із найважливіших є принцип об'єктивності, що дозволяє розглядати інформаційні факти, явища і події в їх складності, багатогранності та суперечливості, з урахуванням сукупності їхнього змістового наповнення. Застосування принципу об'єктивності в конкретному науковому дослідженні має особливості – концептуальних підходів, ідеологічного і політичного вподобання, світоглядних орієнтирів властивих добі дослідника. Так стає можливим моделювання минулого на основі інформаційних фактів, отриманих у результаті методологічного аналізу документів діяльності підпільного та партизанського руху на території Української РСР. Реальне життя завжди складніше й багатше емоційно-фактовим складником, аніж будь-які абстрактні теоретичні побудови, особливо якщо мова йде про воєнні події та ведення бойових дій у ворожому тилу на українських теренах.

Важливим у процесі пізнання історичних подій запропонованої проблематики є принцип історизму. Він передбачає розгляд історичних процесів і фактів діяльності партизанських загонів та підпільних організацій у конкретному історичному середовищі німецько-радянської війни, у динаміці їх розвитку залежно від етапів подій на фронтах. Діалектичний принцип дослідження дозволяє розглядати різноманітні інформаційні явища у взаємозв'язку, саморозвитку і взаємообумовленості, оскільки всі вони мають

передумови та причини виникнення. Системний принцип передбачає підхід до певної сукупності задокументованих інформаційних фактів як до чіткої системи з властивими лише їй закономірностями й зв'язками.

Термінологічний принцип у дослідженні передбачає вивчення історії документних термінів і понять властивих періоду Другої світової війни, що виникли у процесі її історичного розвитку, розробки, уточнення змісту та обсягу дефінітивних конструкцій, встановлення їх взаємозв'язку і субординації, їх місця в понятійному апараті теорії, на основі якої ґрунтується дослідження. Вирішити це завдання допомагає метод термінологічного аналізу і метод операціоналізації понять. Поняттєвий апарат дослідження окреслений назвою дисертації та її основними похідними. Насамперед, це теоретико-методологічні терміни «документ», «документально-інформаційний ресурс», «документальне джерело», «архівний документ», «історичне документознавство» тощо про які детально йдеться у другому розділі дисертації. А також, необхідністю унормування понятійного апарату відповідно до новітніх методологічних умов деідеологізації наукового простору. Зокрема терміни «радянський рух Опору», «партизанський і підпільний рух», «партизансько-підпільна боротьба на окупованих територіях», «Друга світова війна», «німецько-радянська війна» та інші [1 127, с. 22].

З освоєнням документального корпусу у вивченні різних сторін радянського руху Опору виникає потреба у визначенні термінологічно-категорійних меж проблеми. Так дослідники започатковують діалог з вивчення термінологічних особливостей документів партизансько-підпільної боротьби проти німців та впровадження нових досягнень в наукове середовище. Цей категорійний дискурс має певну передісторію та остаточну невизначеність у сучасній науці, яку спробував розглянути український історик В. Старка [1 620]. Використання документальних ресурсів інформації потребує визначення понять «партизанська війна» або «партизанський рух». Прихильники другого широкого трактування терміна твердили, що не можна зводити партизанську війну лише до дій партизанських загонів і підпілля. У

такому випадку висвітлюється не історія партизанської боротьби в цілому, а лише історія її організованих форм. Тому по відношенню до партизанської та підпільної діяльності доцільно використовувати термін «рух».

Невирішеним залишається питання термінологічного використання поняття «рух Опору». В. Старка наводить визначення: «Рух Опору – це національно-визвольний, антифашистський рух під час Другої світової війни проти німецько-фашистських та інших окупантів та їх посібників» [1 621]. Радянська історіографія відмовилася від використання терміна «радянський рух Опору» по відношенню до антинацистської боротьби на території СРСР під радянськими прапорами, що призвело до зайвої плутанини в термінології. У 1959 р. В. Клоков запропонував використовувати термін «рух Опору», як загальноприйнятій. Пропозиція була підтримана А. Вовком, а в 1965 р. – А. Курносим. У поняття «опір» включаються не тільки збройна боротьба партизанів і підпільників, але й менш ефективні. Пропонований термін разом з тим підкреслює спільність народної боротьби в окупованих районах СРСР та руху Опору в країнах Європи. Проте пропозиція В. Клокова не була схвалена з ідеологічних мотивів і вже у збірнику «Друга світова війна. Рух Опору в Європі» та «Воєнному енциклопедичному словнику» термін «рух Опору» застосовується лише відносно країн Європи. У складних заідеологізованих умовах радянського історієписання факт наукової дискусії свідчив про активізацію наукового пошуку, прагнення дослідників до глибинного історико-документознавчого висвітлення руху Опору в нових аспектах. З огляду на викладене, термін «рух Опору» варто використовувати в поясненні історичного явища у поданій в «Советской Военной Энциклопедии» дефініції. На території України рух Опору мав два напрями єдиного спротиву – радянський і націоналістичний, який був складником «європейського руху Опору» в роки Другої світової війни.

Сучасні події та вироблення нових наукових тенденцій позначилися у суспільному та науковому житті України активним процесом декомунізації та започаткуванням реального наукового дискурсу з уточнення історичної

термінології. Тематика пропонованого дослідження простежується у сучасних умовах в аналогічних формах і виявах у Донбасі і на Кримі. Складність реалізації основних завдань Законів України від 9 квітня 2015 р. полягає у ментальному розломі та фактичному геополітичному поділі Європи за цивілізаційними принципами на східному кордоні України. Циклічність історичного процесу підтверджена історією, зокрема коли Західна Україна зустріла Другу світову війну в 1939 р., на два роки раніше ніж вся Україна. Тут антинацистський спротив виражений націоналістичним та радянським рухами.

Радянська історіографія щодо процесів 1941–1945 рр. запропонувала термін «Велика Вітчизняна війна», але він не вкладається у нижню хронологічну межу воєнних подій, не охоплює етнічні українські території та не дає цілісного сприйняття історичних процесів тих років. Спираючись на сучасну концепцію Другої світової війни в українській історіографії, 1941 р. у дослідженні позначає перші вияви стихійного та зародки організованого радянського партизансько-підпільного руху на території України. Натомість, дискусійним є процес згортання радянського руху Опору, що має певні хронологічно-територіальні особливості у зв'язку з встановленням у Східній Європі нових державних кордонів. Знаковою тут є постанова політбюро ЦК КП(б)У від 23 грудня 1944 р., яка започаткувала процес поступової реорганізації УШПР в комісію ЦК КП(б)У.

Її завданням стала остаточна ліквідація органів управління рухом Опору та оперативне перепідпорядкування ще діючих у Східній Європі партизанських загонів військовим радам фронтів упродовж 1945 р. З точки зору історичного документознавства діяльність радянських партизанських формувань у 1945 р. отримала вираження в оперативній та звітній документації за цей рік. Тому, доцільним видається використання більш широкого терміна – Друга світова війна з означенням її досліджуваного періоду – 1941–1944 рр. На окремішність позиції української історичної науки від радянської у хронологічно-територіальних обґрунтуваннях позиції «1941–1944/45 рр.» дає право величезна жертвовність українського народу та його внесок у перемогу над нацизмом і

фашизмом на території України і європейських країн. Цей факт визнаний світовою спільнотою у процесі формування Організації Об'єднаних Націй та виокремлення прав УРСР як повноцінного учасника міждержавної організації.

Рух Опору в роки Другої світової війни було представлено також і націоналістичними політичними організаціями, які спромоглися сформувати повноцінний, а в деяких аспектах і рівноцінний радянському, спротив німецьким військам. Разом з цим, націоналісти виступали не тільки проти німецької окупації території України, але й проти окупаційного просування радянської армії на західні землі. Спроби концептуального оформлення понять щодо націоналістичного спротиву німецькій і радянській тоталітарним системам зробив український вчений І. Патриляк в монографії «Україна в роки Другої світової війни: спроби нового концептуального погляду» [1 207]. В сучасній українській історіографії спротив отримав узагальнену назву націоналістичний рух Опору (ОУН-УПА) [954; 1 569].

Серед методів наукового дослідження використовують описово-оповідальний метод. Історико-документознавче пізнання починається з опису / атрибуції документа, характеристики явища, зафіксованого в ньому, де описова структура визначається характером феномена, динамікою його розвитку з використанням живої мови у складі сучасної історичної літературної мови, наукових історичних понять, термінів документа. Динаміка розвитку подій у діяльності радянських партизанів та підпільників, що відображена в документі, може бути найкраще виражена в описово-оповідальній формі. Необхідність розглядати події у зв'язку з іншими явищами потребує описової характеристики в аналізі документа, встановлення його зовнішніх параметрів і властивостей [1 241, с. 222].

Сутнісно-змістовий аналіз документа з історії діяльності радянського руху Опору та його складників дозволяє виявити й пояснити те, що приховано від поверхневого спостереження й за своєю природою не є винятково індивідуальним, неповторним. Цей процес називається внутрішньою критикою документа. Опис і аналіз сутності документів Другої світової війни є

взаємопов'язаними та взаємообумовленими рівнями пізнання. Логіка відображення історичних процесів в документі може виражати справжню сутність явища, але його відтворення залежить від методологічних уявлень і принципів, які використовує автор. Виявлення сутності явища не обходиться без опису. На думку І. Ковальченка, узагальнення без опису – схематизація, опис без узагальнення – фактографія, які пов'язані між собою [1 129].

Одним з найдавніших методів вивчення історичних подій є біографічний, який відображений у широкому колі писемних документів. За допомогою біографічного методу, репрезентованого у документах, крізь призму особистості ілюструються події й висвітлюються досягнення організаторів та керівництва радянського руху Опору на території окупованої УРСР. Застосування біографічного методу, за М. Смоленським, пов'язане з вирішенням методологічної проблеми про роль особистості в історичному процесі [1 241, с. 228]. Матеріальну основу людського буття творять мільйони, а духовна діяльність, творчість має індивідуальний характер. Так, наприклад, метод набуває актуальності у вивченні документів боротьби українських підпільників м. Краснодар, партизанських загонів у лісостеповій зоні України, діяльність яких представлена в багатоманітності тематичних фондів архівних установ України, що відображає трагедію людини, її роль і місце в загальноісторичному процесі.

У межах історичного підходу застосовується найбільш поширений у науковому пізнанні порівняльно-історичний метод. Як сукупність пізнавальних засобів, процедур, метод дозволяє виявити схожість і відмінність між явищами, визначити їхню генетичну спорідненість, загальне й специфічне в їхньому розвитку. Існують такі види порівняльно-історичних методів: порівняльно-типологічний, що розкриває схожість не пов'язаних об'єктів, та порівняльно-історичний, що фіксує схожість та відмінності між явищами як свідчення їхнього походження [1 241, с. 231]. Без використання цих методів не обходиться жодне сучасне наукове дослідження. Це стосується й документознавчого дискурсу з історії радянського руху Опору 1941–1944 рр.:

порівняння документальної бази бойових дій партизанських з'єднань у тилу ворога в складних географічних та кліматичних умовах, дослідження партійних архівних фондів з питань організації та діяльності підпільних організацій у містах, що дозволяє зробити висновки щодо інформаційності документальних комплексів з ефективності партизанського та підпільного руху загалом. Можливість і необхідність застосування цього методу обумовлені характером об'єкта пізнання – комплексів документального відображення історичної дійсності як вияву єдності загального, повторюваного й індивідуального.

Умовою продуктивного застосування порівняльно-історичного методу у вивченні радянської партизанської та підпільної боротьби є аналіз однопорядкових подій і процесів відображених в документі, якому передують докладний опис проблеми дослідження як результат застосування описово-оповідального методу, де опис виступає основою порівняння. Початковим етапом порівняльного аналізу документа є аналогія, що передбачає перенесення уявлення з об'єкта на об'єкт. Перенесення може бути змістовним, заснованим на дійсній подібності або відмінності порівнюваних явищ, та поверхневим, формальним, не сумісним зі справжнім їхнім змістом. Одним з елементів порівняльного аналізу є виявлення сутнісно-змістової характеристики явища в документі – зіставлення однопорядкових фактів як результату закономірної повторюваності у різних видах історичних документально-інформаційних ресурсів. У порівняльно-історичному аналізі використовується прийом типологізації інформаційності документів – виокремлення типів однопорядкових явищ. Використання порівняльно-історичного методу припускає виявлення сукупності однопорядкових фактів та однаковий ступінь їхньої вивченості [1 241, с. 235].

Процес історичного пізнання в межах певних документальних комплексів передбачає використання ретроспективного методу, який допомагає у розумінні розвитку подій в реальності – від причини до наслідку. Сутність ретроспективного методу полягає у виході на більш високий рівень дослідження з метою розуміння й оцінки попередніх подій. Кожний попередній

етап виокремлення інформації документа можна зрозуміти у його зв'язку з іншими етапами та у світлі наступної стадії в цілому, у якій найбільш повно виражена сутність історичного процесу. У конкретно-історичному вивченні ретроспективний метод пов'язаний з методом пережитків – способом реконструкції об'єктів минулого за збереженими артефактами. Пережитки минулої дійсності, як топографічні плани й карти, оголошуються достовірним інформаційним ресурсом. Головна методологічна вимога до методу вивчення артефактів полягає в необхідності визначення й доведення реліктового характеру тих свідчень, на основі яких реконструюється картина історичної реальності [1 241, с. 240].

Крім загальнонаукових, загальноісторичних, джерелознавчих методів дослідження документального корпусу з питань партизанської бойової діяльності та підпільної боротьби варто враховувати й спеціальні методи документознавчого визначення інформаційності документального ресурсу. Евристика, як спеціальна історична дисципліна, що виробляє спеціальні методи виявлення та прийоми роботи з документами, використана для теоретичної розробки методик пошуку документальної інформації [1 127, с. 23]. Метод представляє не тільки і не стільки пошук – в його завдання входить і пізнання закономірностей творчого мислення. Евристичну діяльність необхідно розглядати як різновид людського мислення, що створює нову систему дій або відкриває невідомі раніше закономірності об'єктів, що оточують людину. Використання вказаної методики допомагає у вивченні історії появи та публікації документа, на підставі власної методологічної теорії їх видання.

На завершальному етапі аналізу документа відбувається перехід до синтезу отриманої історичної інформації, який передбачає реконструкцію історичного процесу, ґрунтуючись на інформації, що була отримана в результаті попередніх етапів критики документа. Має місце порівняння інформації цього документа про факт його створення та інших фактів з відомостями допоміжних документальних ресурсів. Встановлюється репрезентативна та інформаційна цінність комплексу документів.

У дослідженні документальних комплексів з історії радянського партизанського та підпільного руху необхідно застосовувати методи та прийоми археографії, які допомагають у вивченні архівних документальних інформаційних ресурсів та писемних пам'яток з метою залучення їх до наукового та культурологічного обігу. Археографічний метод документознавчого дослідження є дуже важливим з точки зору пошуку та виявлення писемних пам'яток в архівах і залучення їх в науковий обіг.

Важливе місце серед спеціальних методів документознавчого дослідження посідає палеографічний, який із застосуванням історико-філологічних прийомів, досліджує історію документальних пам'яток, еволюцію документообігу в межах ЦШПР й УШПР, характерні писемні особливості на певних етапах розвитку діловодства радянського руху Опору. Використання палеографічного методу дослідження документів дає можливість точніше розглянути зміст писемного документа, вивчити особливості його оформлення й носія фіксації (матеріал, на якому виконано).

Більшість відомостей про минуле, що породжує лінгвістичні проблеми при їх писемній фіксації, які формуються в рамках термінологічного аналізу й полягають у з'ясуванні точного змісту термінів-джерел в епоху, що досліджується. Мова стає джерелом пізнання суспільних явищ тоді, коли до неї починають підходити історично, вбачаючи в ній результат історичного розвитку. Складність вивчення багатьох категорій історичних ресурсів інформації складається із застосування в них неоднозначних термінів або позначення тих самих явищ різними термінами. Необхідно враховувати багатозначність терміна, що застосовується для позначення різних подій або явищ, розглядати сукупність термінів, що належать до певних подій. Трансформація змісту термінів і понять, зафіксованих в документах, відстає від розвитку реального змісту, що ховає за ними історичні події [1 241, с. 244]. Особливим різновидом термінологічного аналізу як одного із спеціальних методів документознавчого пізнання є топонімічний. Географічні назви з'явилися у певних умовах побутування суспільства, а прогрес громадського

життя приводив до поступового збагачення топонімії. У географічних назвах відображаються особливості суспільного життя народу, партизанської та підпільної діяльності у ворожому тилу, вплив на громадське життя в умовах Другої світової війни [1 065].

Методологічна база історико-документознавчого, архівознавчого, джерелознавчого дослідження виконує функції виявлення суті наукової діяльності, взаємозв'язків з іншими сферами, розв'язує питання її вдосконалення та оптимізації. Аналіз діяльності радянського руху Опору на території України в 1941–1944 рр., здійснений за допомогою згаданих загальнонаукових, загальноісторичних, архівознавчих, джерелознавчих методів та спеціальних методів документознавчого дослідження, виявляє якісну представленість та інформаційність ресурсів з історії тогочасного суспільного середовища й проводиться в природно-мовній та описовій формі.

У сучасній українській науці набувають поширення в застосуванні кількісні методи [1 457, с. 115–116]. Історична реальність являє собою єдність змісту й форми, сутності й явища, якості й кількості. Кількісна сторона партизансько-підпільної діяльності років німецько-радянської війни є важливою ознакою реальності та перебуває у єдності з якісними ознаками явищ. Кількісний аналіз подій Другої світової війни не спроможний до позитивного результату у відриві від якісного, сутнісно-змістового підходу, що передує за необхідністю кількісному [1 129]. До кількісних методів відноситься статистичний, який можна застосовувати у дослідженні документів звітності діяльності партизанських загонів, що містить дані статистичного характеру. А відповідно до Закону України «Про інформацію», статистичною є документована державна інформація, що дає кількісну характеристику подій та явищ. Шляхом визначення якісної ознаки стає можливим обчислення кількості явищ з подібними якісними показниками.

Методологічну конструкцію історико-документознавчого дослідження доповнюють архівознавчі принципи і методи, оскільки головним об'єктом вивчення є документ, який зберігається в архівних установах. Організація

зберігання і доступу до документального корпусу спирається на низку архівознавчих принципів. Так, принцип централізації застосовується відносно питань адміністративної організації архівної справи та формування тематичних архівних комплексів. Він передбачає чітку ієрархію, наявність НАФ України та єдиного керівництва ним. Принцип неподільності архівного фонду має важливе значення у процесі формування фондів архівних установ. Науковий підхід організації архівних документів вимагає дотримання цілісності архівного фонду і його зберігання в одному архіві. Принцип визначає подальшу класифікацію архівних документів НАФ України, за якою документи архівного фонду неподільні та не можуть передаватися у різні архівосховища на зберігання. Принцип доступності архівної інформації передбачає відкритість архівної інформації для широкого соціального запиту. Архівні документи НАФ України є історико-культурною спадщиною українського народу, що формулює правила користування, відкритості і доступності історичного документа.

У дослідженні необхідно враховувати принцип адекватності інформації описуваному об'єкту вимагає точного його відтворення в описовій статті через відповідні інформаційні характеристики, щоб виокремити його, або ідентифікувати, серед інших архівних документів. Принцип всебічності і комплексності у вивченні архівних документів передбачає аналіз змісту і зовнішніх ознак документів, відомостей про їх авторів (фондоутворювачів) і вимагає при оцінці значення документів врахування також складу їх комплексів, організації і взаємозв'язку з іншими документами.

Принцип багатофункціональності описання, за яким, визначені при первинному описуванні документів, інформаційні характеристики використовуються при відтворенні в облікових документах архіву та архівних довідниках. Принцип диференційованого підходу є принципом архівного описування, який встановлює пріоритетність наукової розробки архівних документів для архівних довідників в залежності від наукового та практичного значення для даного архіву. Принцип мінімаксу в процесі архівного описування

передбачає максимальну повноту інформації при мінімумі мовних характеристик (засобів) через які ідентифікується одиниця описування.

Принцип пертиненції – об'єднання архівних документів у групи відповідно до предметних та інших ознак (крім ознаки походження), який використовувався при класифікації документів для організації зберігання їх до впровадження принципу походження. Він діє винятково на рівні систематичного та предметно-тематичного каталогів. Принцип континуїтету (наступності та уніфікації) застосовуваний в організації та описуванні документів від їх створення у діловодстві до зберігання в архіві. Провінієнц-принцип (походження) важливий в організації архівних фондів, потребує врахування генетичних зв'язків документів з фондоутворювачем. Принцип територіальної належності в організації зберігання архівних фондів вимагає врахування зв'язків фондів з територією, на якій вони утворилися, при зарахуванні їх до певного архіву.

До архівознавчих методів належить метод функціонального аналізу, який допомагає оцінити документи виходячи з функцій управління, установи та документа. Відповідно до функційних обов'язків різних установ, відмінним є інформаційний потенціал документа створений для реалізації цих функцій. Звідси впливають різні рівні цінності документів, передані на зберігання архівній установі. Функціональний метод є методом експертизи та прогнозування інформаційного складу НАФ України. Він визначає документальні функції організацій, які подають власний документообіг на архівне зберігання. Разом з ретроспективним методом функціональний дозволяє вивчати зміст створених у минулому документів і документальних систем. Нині в архівознавстві актуальності набуває інформаційний метод, який застосовує положення теорії інформації до інформаційних аспектів документа. Необхідно враховувати значення інформації при оцінці й використанні документів, вивчати явища повторюваності інформації.

Увінчують методологічну конструкцію дисертаційного дослідження радянського руху Опору спеціальні методи документознавчої роботи з

документальним ресурсом історичної інформації засновані на теорії соціальної комунікації. Тут треба згадати метод формулярного аналізу, який забезпечує оптимальність форми, змісту документа, кореляцію між прямими оперативними функціями, зовнішньою і внутрішньою формою.

Документом виступає самостійна система з власними ознаками і якостями, які визначають спільне і відмінне. Він характеризується присутністю цих властивостей одночасно, а набір ознак в кожному випадку індивідуальний. Більшість управлінських функцій реалізується через документ до створення якого документознавці висувають низку вимог. Зокрема відповідність до призначення, достовірність, юридична сила, будова, зручність в обробці. Оформлення відповідно до вимог документознавства дозволяє отримати документу структурну узгодженість зовнішніх й внутрішніх форм, згідно з яких установлюється відповідний формат, шрифт, ілюстрації. Внутрішня будова поєднує частини документа в ціле і є набором взаємопов'язаних елементів, що дозволяють здійснювати пошук, полегшують сприйняття і використання інформації. Вид документа розкривають внутрішні деталі його структури. Важливе значення у документознавчому аналізі має дослідження реквізиту документа, який виступає сукупністю іманентних ознак, визначених стандартом чи відповідними нормами, і за допомогою яких відбувається його ідентифікація як об'єкта документої комунікації.

Метод уніфікації і стандартизації стосується приведення до одноманітності, єдиної форми або системи, з метою їх зіставлення у взаємопов'язаних документах. Інформаційний метод аналізу включає вивчення фізичного й інформаційного обсягу документа, інформаційну ємність, щільність, тезаурус тощо. Метод експертизи цінності проводиться за критеріями походження, змісту, зовнішніх ознак документа. В сучасній науці галузь знань про документ є доволі молодого та перспективною сферою гуманітаристики. Теоретичним підґрунтям вивчення документів в межах соціально-комунікаційної теорії є праці українських і зарубіжних науковців стосовно вивчення документа і теорії документальних комунікацій –

М. Бакленд, В. Бездрабко, Г. Боряк, Дж. Браун, С. Бріт, В. Вівер, Н. Вінер, Л. Дубровіна, С. Кулешов, Н. Лунд, Н. Мандральська, Г. Папакін, В. Різун, В. Стрельський, О. Холод, К. Шеннон та інші [1 650; 912; 1 355-1 356; 1 649; 1 648; 1 091; 1 406; 1 488; 1 655; 1 531; 1 566; 1 587; 1 255; 1 280].

Теорія соціальних комунікацій дозволяє подивитись на історичний процес з позицій системи суспільної взаємодії, яка включає шляхи, способи, засоби і принципи контактів діяльності, спрямованої на соціоінжиніринг відносин у суспільстві між різними соціальними інститутами. Залучення згаданої теорії до вивчення історичного процесу спирається на комунікації абсорбовані в документі, який у дослідженні виступає продуктом соціально-комунікаційної справи [1633, с. 220]. Методологічним підходом до вивчення явищ, процесів, функцій соціальних комунікацій є соціокомунікаційний підхід, який включає в себе фіксацію, моніторинг, опис, аналіз та інтерпретацію даних у системі понять соціокомунікаційного інжинірингу. Метою останнього є дослідження впливу об'єкта на соціум в певний період історичного розвитку закодованого у документах, як соціум відреагував на об'єкт впливу [1587, с. 10].

У рамках поданого підходу й проаналізовано документальний масив радянського руху Опору. Дослідження документів війни здійснено за авторською теоретичною моделлю інформаційно-аналітичної системи соціокомунікаційного простору радянського суспільства. Класифікаційна схема документального корпусу, яка більш широко буде висвітлена в наступних підрозділах, дозволить встановити комунікаційні зв'язки між окремими соціальними інститутами й утворити узагальнену документально-комунікаційну систему.

Теоретико-методологічна модель соціальних зв'язків складається з інформаційних потенцій документального масиву об'єкта впливу на свідомість радянського суспільства з метою створення очікуваних світоглядних та ідеологічних позицій, емоційно-психологічних станів та спонукальних механізмів до реалізації завдань компартії та органів влади з організації протистояння в тилу німецької армії. До цих документів можна віднести

управлінські документи (законодавство, політичні, громадські, нормативні документи надзвичайних органів управління, організаційно-розпорядча, протокольна-стенографічна, службове листування, планово-облікова, контрольна-звітна документація), документи особового походження, аудіовізуальні документи.

Архівні комплекси управлінської документації засвідчують керівну функцію відповідних органів влади для формування стійких інституційних комунікацій і соціальних зв'язків в радянській державі, організації стійкої моделі управління і мобілізації соціуму задля потреб війни. Механізмом встановлення тісних комунікацій виступають засоби масової інформації, через які до адресної аудиторії доводились пропагандистські й агітаційні публіцистичні та літературні твори радянських митців.

Рефлексивною частиною документального масиву на дії об'єкта впливу в межах проблеми дослідження є документи особового характеру, які відображають сприйняття отриманої інформації з подальшим вираження змодельованої реакції у вигляді соціальної дії. До неї можна долучити документи особового походження (автокомунікативні, міжособистісної комунікації, комунікативні з нефіксованим адресатом) і аудіовізуальні документи. Останні також мають значний прогностичний потенціал, який застосовувався у виявленні реактивних варіацій у суспільстві на соціально-інформаційні виклики з подальшою їх адаптацією й уточненням відповідно до соціального замовлення радянської влади.

Практична реалізація теоретико-методологічної моделі системи соціокомунікаційного простору радянського суспільства в умовах війни дозволяє виявити основні складові аналізу документальних ресурсів на предмет встановлення їх соціально-історичної інформаційності. Виявлення історичних документів за допомогою методів евристики є першим і необхідним елементом фіксації документального масиву з проблеми дослідження.

Наступним кроком є моніторинг та проведення систематизації за виявленими характерними ознаками з зарахування їх до відповідної групи

документів. Опис із застосуванням зовнішньої критики допомагає здійснити атрибуцію, визначити основні характерні риси (авторство, оригінальність, стиль написання, матеріальні носії, збереженість, час і місце створення тощо).

Аналітична критика інформації документального ресурсу передбачає його внутрішню критику (виявлення наукової цінності, історичної компетентності та ступеню придатності інформації, змістового потенціалу, логічності викладу думки тощо). Синтетична критика, наступний етап роботи з документом, пов'язана з формуванням документального комплексу і отримання з нього сукупності наукових фактів як основи для достовірних дослідницьких висновків відповідно до сформульованих завдань.

Завершальним кроком є інтерпретація отриманих даних у системі понять соціокомунікаційного інжинірингу, виявлення фактів, процесів і явищ, інформації з впливу на соціум, чи здійснюється програмований вплив на суб'єкта, який технологічно закладався, та як соціум відреагував на такий інформаційний посыл впливу. Результатом реалізації запропонованої інформаційно аналітичної моделі дослідження документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору в період Другої світової війни є його соціально зорієнтований продукт та інтерпретація в умовах сучасного глобалізованого соціокомунікаційного простору.

У підсумку варто наголосити, що аналіз тематичних комплексів інформаційних ресурсів буде повноцінним та науково обґрунтованим за умови залучення загальнонаукових, загальноісторичних, архівознавчих джерелознавчих та спеціальних методів документознавчих дослідження. Використання такого комплексного методологічного інструментарію дозволить виявити тематичну спорідненість документально-інформаційних ресурсів, відтворити якісну представленість та з'ясувати інформаційний потенціал документів конкретно-історичного дослідження, реконструювати досліджуване суспільне середовище та встановити соціально-комунікаційні зв'язки як в минулому та їх трансляцію на сучасний стан розвитку українського суспільства.

Висновки до першого розділу

Перехід від тотального ідеологічного домінування в методології наукового дослідження, поступове розсекречення і освоєння архівних документів партизанського та підпільного руху породило кризові суспільні явища в соціально-історичних уявленнях про Другу світову війну. Нині спостерігаємо актуалізацію документального вираження суперечливих подій тилової боротьби, впровадження до наукового обігу нових розсекречених документів і відкриття західного документально-інформаційного архівного простору, потребу суспільства в комунікаційній тягlostі минулого та сьогодення, формування передумов інтенсивного просування нових методологічних аспектів, серед яких виділяється проблематика історичного документознавства в умовах глобалізації сучасного соціокомунікаційного простору.

1. Виявлення, систематизація, аналіз з'ясування соціально-історичної інформаційності документальних ресурсів історії радянського руху Опору не набуло поширення та не отримало належного й всебічного комплексного опрацювання. Малодослідженим залишається документальний масив з організації, управління та бойової діяльності партизанських і підпільних загонів. Рівень залучення документально-інформаційних ресурсів до наукових досліджень визначає якість розвідок та створення фундаментальних праць з теми. Зокрема складним залишається питання формування та повноти документальної бази партизанського та підпільного рухів Другої світової війни на території Української РСР. Залучення документального масиву німецьких архівних установ та інших країн Європи стане перспективним завданням для науковців галузі історичного документознавства з формування цілісного бачення картини радянського руху Опору.

Очевидною є необхідність у масштабному й глибинному осмисленні наявних наукових досліджень документального корпусу. Існуючі розвідки та збірники документів присвячені історії руху Опору представлені в межах

радянської концепції історичного процесу. А вивчення документального відображення подій Другої світової війни з позицій сучасної історико-документознавчої, архівознавчої, джерелознавчої методологічних парадигм потребує загальної характеристики та оцінки інформаційного потенціалу документального корпусу. Інтеграція української науки у загальносвітовий ціннісний і науковий простір зобов'язує дослідників дотримуватися західних методологічних традицій.

2. Найголовнішим елементом історико-документознавчого дослідження є феномен документа як носія історичної інформації. Він являє собою обсяг надбань створених у процесі людської діяльності, що відображають у собі управлінські, політичні, соціальні, економічні, психологічні, комунікаційно-інформаційні, культурні аспекти й особливості розвитку тогочасного суспільства, влади, системи цінностей та моральності, мотивів і стереотипів людської поведінки у складних умовах війни, особливо тилового спротиву.

Через історико-документознавчий аналіз розкриваються соціально-історичні інформаційні можливості документа, який засвідчує особу автора, соціальні умови створення документа, втілення його у речовій документальній формі, особливості подальшого архівного збереження. Додаткову текстологічну та візуальну інформаційність надають документи особового походження та аудіовізуальні документи як рефлексія на соціокультурне середовище обумовлене воєнними подіями. В науковому дослідженні документ розглядається не тільки в безпосередній емпіричній даності як реально існуючий об'єкт, а й більш повно як явище певної історичної епохи. Такий документально-інформаційний ресурс має комунікаційні властивості поєднання минулого з майбутнім за рахунок його архівного зберігання.

3. Розгляд запропонованих методологічних засад для дослідження документальних ресурсів інформації радянського партизансько-підпільного руху, передбачає використання методології історико-документознавчого, архівознавчого, джерелознавчого аналізу як теоретичної основи конкретно-

історичного дослідження архівного документального корпусу з теми, є результатом тривалого розвитку наукового пізнання.

Методологічні засади і методи дослідження є комплексними, що пояснюється комплексністю вивчення документів теми, галузевою універсальністю як соціокомунікаційних систем, специфікою практичної реалізації в управлінській якості, науково-комунікаційного спрямування. Вивчення документальної бази конкретно-історичних подій і процесів, а також нагромадження фактичного матеріалу створили підґрунтя для постановки й аналізу різних методологічних проблем. Знання в цілому є завершальною підставою формування принципів пізнання, його методів, поняттєвого апарату, як за структурою, так і за змістом понять. Розвиток і взаємозв'язок явищ суспільного середовища надають їм якісну документальну визначеність.

У роботі з документами застосовано комплекс загальнонаукових, історичних, спеціальних функційних методів документознавства, архівознавства, джерелознавства і соціокомунікаційного дослідження. Запропонований методологічний інструментарій опрацювання комплексу документальних ресурсів з проблеми став основою практичної інформаційно-аналітичної моделі, реалізація якої дозволила встановити документальні комунікаційні зв'язки в радянському суспільстві в умовах організації оборонних заходів й ведення війни. Реалізована методологічна основа змістового аналізу документів з проблем організації та діяльності радянського руху Опору відкриває шлях до отримання нового знання з історії Другої світової війни загалом та його вдосконалення до більш високого методологічного рівня.

У першому розділі дисертації подано основні результати з наукових праць, включених до Списку публікацій здобувача за темою дисертації і представлених у Списку використаних джерел та літератури 1 [1127], 3 [1 462], 4 [1 452], 5 [1 456], 6 [1 465], 7 [1 451], 8 [1 457], 14 [1 466], 19 [1 447], 20 [1 448], 21 [1 446], 24 [1 450], 25 [1 467], 26 [1 449], 28 [1 455], 29 [1 445], 33 [1 652], 35 [1 653], 39 [1 443], 42 [1 454].

РОЗДІЛ 2

ДОКУМЕНТАЛЬНА ПАРАДИГМА РАДЯНСЬКОГО РУХУ ОПОРУ

2. 1 Документ як феномен часу і реальний об'єкт пізнання

Розвиток суспільства актуалізував необхідність сталого збереження і передачі інформації прийдешнім поколінням. Зафіксована на певному носіїві інформація отримує статус документної, в чому полягає дихотомічна сутність двох термінів – «інформація» і «документ». Із поглибленням структуризації соціуму і диференціації суспільних процесів збільшуються кількісні показники документального масиву, його формальні і видові особливості, типи матеріальних носіїв тощо. Перед наукою постало питання не лише організації зберігання і впорядкування наявних документальних масивів, але й вироблення ефективних механізмів опрацювання і використання документів. Всі ці чинники спричинили наукову рефлексію і зумовили появу новітніх напрямів в науці документознавства і історичного документознавства.

Стрімкі вдосконалення технології вироблення документа, фіксації інформації на матеріальних і електронних носіях перетворюють його з одномірного у багатомірний формат сприйняття. На думку Є. Плешкевича це детермінує зміни в технології документування та в підходах до документа як соціокультурного феномена. Документ, згідно з міркуваннями дослідника, визначається трьома компонентами: інформація, матеріальний носій, технологія її фіксації та ідентифікація [1 209]. Наразі окремі дослідники, наприклад, А. Соколов, Г. Швецова-Водка, констатують факт виникнення документного середовища і документної пам'яті ноосфери [1 572, с. 61–62].

Наука про документ отримує модерні, в тому числі комплексні зв'язки, що забезпечують цілісність вивчення феномену документа в постмодерністській методології. Постмодерністи говорять про людину як про істоту позбавлену можливостей осягнути, систематизувати і перетворити світ. Представники постмодерну вважають, що нині в людини виникає передчуття вичерпності

історії, а прогрес видається ілюзорним, повторюваність стає стилем мислення і набуває атрибутів еkleктики, цитування, алузії тощо. Людина втрачає доступ до першоджерела інформації і користується культурно освоєною документованою (вторинною) інформацією, яка отримує можливості тиражування і серійного відтворення. Епоха постмодерну культивує в людині основи ліберальних відносин в політичній і економічній сфері, культуру масового споживання, індивідуалізацію потреб і плюралізацію життєвих стилів, і таким чином робить все відносним крім самої відносності. Постмодерністська диференціація соціального буття торкається і наукової сфери, утворюються нові галузі науки та напрями, набуває значення інформаційний аспект функціонування соціуму. Нові умови постіндустріального суспільства змінюють сутність поняття «документована інформація».

Накопичений тисячолітній досвід документотворення нині вимагає переосмислення для з'ясування подальшого шляху документа в умовах цифровізації інформаційного простору. Відповіді на сформульовані виклики, які стоять перед наукою про документ сьогодні, можливо знайти лише у вивченні природи документальної інформації і документа як соціокультурного феномену. Розвиток комплексу наук про інформацію спричиняє наукову рефлексію з приводу інформаційних властивостей документа.

На думку Є. Плешкевича, об'єктом науки про документ виступає соціальна оперативна інформація, яка підлягає фіксації для передачі її в часі і просторі. Створення документа починається з виявлення частини соціальної інформації, яку необхідно зафіксувати і сформувати з неї інформаційне повідомлення. Соціальна роль інформації визначає форму, матеріал і зміст інформаційного повідомлення, зафіксованого на матеріальному носії. Окрім соціального детермінізму, на форму документа впливає структура носія та спосіб фіксації і кодування інформації [1 572, с. 65]. Наступні зміни інформації, як зменшення характеристик оперативності, змінюють призначення самої документальної інформації. Однак це вже «друге життя» документа, на яке його творець не орієнтується. Проте перша фаза існування документа визначає всі наступні.

Поняття «документ» є головним елементом документознавства (у тому числі й історичного документознавства). Це новітня галузь науки, яка знаходиться на стику різних напрямів і теоретичних спрямувань вивчення документа. На сьогодні сформувався науковий напрям, «заземлений» на дослідженні документа як одиниці документаційного / інформаційного ресурсу суспільства, явища культури й елемента соціальної пам'яті. Нині документ присутній у кожній сфері людської діяльності – науці, практиці, освіті, управлінні тощо. Така поширеність документованої інформації детермінувала зростання типово-видового розмаїття, формування документально-інформаційних потоків, документаційних масивів, документальних інформаційних систем. Багатозначність такого інформаційного явища як документ зумовило появу і стрімкий розвиток наукових дисциплін об'єктно-предметною сферою яких є функціонування окремих видів і типів документів. Поняття «документ» в різних науках розглядається не однаково, формуючи переважно самостійні, хоча й суміжні та споріднені напрями досліджень.

У межах класичного документознавства, зазначає Є. Плешкевич, документ розглядається через методологічну призму гносеологічних і онтологічних уявлень про нього. Зміст поняття «документ» має гносеологічний контекст, а його обсяг визначається онтологічно, шляхом засвідчення конкретних документальних форм, або через визначення сфери діяльності і специфічних для неї форм документів. Тому, протиріччя збереглися на рівні введення тих чи інших об'єктів в обсяг поняття. На шляху гармонізації онтологічно-гносеологічного уявлень про документ Є. Плешкевич вбачає перехід до визначення документа через документально-інформаційний процес (документування) і діяльність з його організації. Сутність документування полягає в записі або реєстрації інформаційного повідомлення на матеріальному носіїві, включенні його до визначеного документально-інформаційної системи з метою підтримання семантичної симетрії й актуалізації, а також у забезпеченні функціонування документа в межах документально-інформаційної системи. Технологічні й організаційні аспекти документування утворюють

документальну діяльність, а наявність такої діяльності дозволяє відносити до документів її результати. Такий онтологічно-гносеологічний розвиток уявлень про документ виступає інструментом вирішення протиріч і отримання нових уявлень про документ [1 570].

Об'єктом документознавства Г. Швецова-Водка розглядає документ як явище інформаційно-комунікаційної сфери функціонування соціуму з власним предметом вивчення – «визначення видів і властивостей документа, закономірностей його створення та функціонування в суспільстві». Дослідниця структурує науку про документ на окремі напрями [1 642, с. 69]. Пріоритет в теорії про документ має виходити з теоретичного і методологічного аспектів, що надають теорії суттєві ознаки наукового узагальнення, сприяють відходу від прикладних аспектів до рівня фундаментальної наукової дисципліни.

В умовах цифрового суспільства відбувається зміна конотацій деяких формальних характеристик, загальноприйнятих позицій у сприйнятті документа залежно від носія, способів збереження, змістового наповнення, руху інформації, встановлення соціальних зв'язків у системі суспільних комунікацій. Процеси стрімкої диференціації наукового знання про документовану інформацію зумовили зацікавленість специфікою створення і функціонування нових видів і типів документів. Поступово відходять інтеграційні моделі наукового дослідження, які встановлювалися протягом століть, а поняття документ набуває багатозначності і варіативності. Відповідне формулювання терміна «документ» викликає дискусії у фахівців науки про документ, які прагнули удосконалити управління інформаційними ресурсами.

Феномен документа полягає і в полісемантичному трактуванні П. Отле понять «документ» і «документація». Документацією, на його думку, є окремі документи; бібліотека як колекція документів; бібліографія; документальні архіви; адміністративні архіви установ; архіви давніх документів; документи, відмінні від бібліографічних і графічних; музейні колекції; енциклопедія як діяльність із кодифікації й узгодження інформації. П. Отле вважав, що документація не може бути самодостатньою, оскільки набуває значення тільки

з актуалізацією доцільності її буття. Досліджуючи теоретичну спадщину П. Отле, В. Бездрабко наголошує на тому, що поданий ним перелік видів документів охоплює «різні за етимологією, природою, змістовим навантаженням категорії – факт і процес, а недосконалість подібної диференціації документації додатково засвідчує складність класифікації носіїв інформації, тобто документів у найширшому розумінні, виокремлення з усієї ознакової палітри тих із них, що могли би стати об'єднанними, спільними для типологізування і відмінними для класифікації» [1 344, с. 16].

На рівні знакових систем людина формує документ, у якому в знаковій формі закодовано сенс інформаційного повідомлення. Документ визначається як частина документаційної системи і не може бути кантівською «річчю в собі», незалежною від об'єктивно існуючої соціальної реальності. Наприклад, фотографія як візуальний документ може бути окремим документом, або частиною іншого, приміром, текстового документа. Текст є документом, в якому наявні два різні способи фіксації інформації – писемний і зображальний. Обидві частини загального процесу документування в результаті поєднання тексту й ілюстрації разом утворюють документ.

Під час аналізу документа важливо враховувати елементи комплементарної теорії Н. Лунда з її матеріальним (технологічні умови забезпечення життєвого циклу документа), соціальним (утворення суспільної структури, стратифікації і владної ієрархії) і психічним (інтелектуальні і когнітивні аспекти відносин між індивідом і документом) аспектами [1 655, с. 11-14]. Коли змінюється відповідний інструментарій документування, то це чинить вплив на соціальні й психічні складові документа. Зміни в соціальних відносинах в суспільстві впливають на матеріальні аспекти документа, таким чином виникає єдність форми і змісту документа.

М. Бакленд пропонував брати до уваги низку умов, за якими можна визначати приналежність інформаційного об'єкта до документа. Такі документаційні об'єкти повинні стосуватися будь-яких інформаційних об'єктів. При цьому слід враховувати, що не всі потенційно інформаційні об'єкти були

документами в традиційному розумінні текстів на паперовій основі. До поняття «документ» належать артефакти, об'єкти, що мають сліди діяльності людини. Термін отримує узагальнене значення інформаційних об'єктів. Документ як будь-який конкретний або символічний об'єкт, збережений або записаний представляє доказ минулого фізичного і психічного явища. Виходячи з цього об'єкти не є звичайними документами, а стають такими коли їх використовують в інформаційних цілях.

Згідно з оксфордським словником інформаційне навантаження терміна «документ» відповідає первинному позначенню засобів викладання або інформування, а обмежене поняття «документ» текстовими об'єктами спостерігаємо згодом [1 683, с. 916]. Нині не згасає дискурсивність семантичного наповнення поняття «документ», відносити до нього лише текстові об'єкти чи й матеріальні, і визначити на якому етапі існування вони стають документом. Всім відомою є семантична дискусія С. Бріт з сучасниками навколо визначення терміна документ – первинною є тварина чи її каталогізований обліковий запис [1 648, с. 10]. Більшість документів складаються з тексту, до яких можна зарахувати листи, книги, журнали, діаграми, карти, картинки, звукові записи. Але, дискурсивність текстовості документа запитує в інших артефактів – який зміст вони представляють.

Дефініції поняття «документ» показують підходи до його розуміння і пов'язані з актуалізацією певних аспектів документа в різні періоди науково-технічного розвитку матеріальних елементів феномену, звернення уваги до функціональних особливостей, їх науково-галузевої і прикладної сфери застосування. У Законі України «Про інформацію» термін документ розкрито як матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі (1992 р., ст. 1). У Національному стандарті України «Діловодство й архівна справа» документ це інформація зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є передавати та зберігати її у часі та просторі (ДСТУ 2732:2004, Київ, 2005 р.).

Тематичну розрізненість у визначенні терміна документ представлено також у наукових і довідкових виданнях. В Українській радянській енциклопедії під документом розуміється інформація зафіксована на матеріальному носії (УРЕ. Т. 8. Київ, 1979.). Український радянський енциклопедичний словник подібно трактує документ як матеріальний об'єкт, у якому міститься та чи інша інформація (УРЕС. Т. 1. Київ, 1986 р.). Матеріальний носій документа бере за основу «Толковый словарь по основам информационной деятельности» – соціальна інформація, зафіксована на будь-якому матеріальному носії з метою її збереження, розповсюдження та використання (Толковый словарь по основам информационной деятельности. Київ, 1995 р.). Архівна специфіка документа, подана у «Довіднику архівної термінології МРА», і розкривається як комбінація носія й записаної на ньому інформації, яка може мати доказову або довідкову цінність (ДАТ МРА. 1996 р.). Фахівцями Міжнародного інституту інтелектуального співробітництва наголошено, що інформація, яка може бути використана як свідоцтво, будь-яке джерело інформації здатне для пересилання, вивчення або те, що має юридичну силу, може іменуватися документом (МПС. 1997 р.). Гносеологічну функціональність документа визначено термінологічним словником «Архівістика» – як запис інформації на матеріальному носії, основна функція якого збереження і передавання інформації в просторі та часі (Архівістика: термінологічний словник. Київ, 1998 р.). Юридичну концепцію походження документа пропонує Великий тлумачний словник української мови – діловий папір, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь; все те, що підтверджує що-небудь (ВТСУМ. Київ, 2001.) [1 237, с. 72–73].

З огляду на визначеність юридичного впливу і суспільної значущості документа у наведених енциклопедичних довідниках, варто наголосити, що зберігання документів здійснюється у визначеному законодавством України порядку залежно від його правової сили – або у бібліотеках, або в архівних установах, або в інших відведених нормативними актами місцях. Згідно Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від

24.12.1993 р. № 3814-ХІІ архівним документом вважається документ незалежно від його виду, виду матеріального носія інформації, місця, часу створення і місця зберігання та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для яких був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна.

Подібна термінологічна варіативність є свідченням широкого поля застосування і змістового наповнення терміна за основними критеріями (походження, зміст, зовнішні ознаки тощо). Нині документ є об'єктом дослідження багатьох суміжних з документознавством наук.

В історико-документознавчій концепції документ розглядається у широкому значенні, як наслідок вже минулого історичного факту. Одним з перших, хто запропонував розглядати документ як джерело історичного пізнання був Ф. Бекон. Він виокремлює «меморії», як підготовчий матеріал для історії, і розділяє їх на коментарі та давності. Таким чином, Ф. Бекон акцентував увагу на джерелознавчому розуміння документальної інформації при цьому пріоритетність у нього набували офіційні документи як окремий вид. Л. фон Ранке визначив методологічні засади джерелознавчої критики [1 209]. Як і у Ф. Бекона, у його працях важливості набули архівні документи політичного характеру, а чого не має в документі, того не існує для історії. Методи роботи з документальними інформаційними ресурсами за Л. фон Ранке включали філологічний аналіз, встановлення автентичності і достовірності документа, внутрішню й зовнішню критику.

Напрямок гуманітарного емпіризму в історичній науці заснував І. Дройзен, який подає власне розуміння історії як емпіричної науки, що вивчає матеріали [1 209]. Така увага до ресурсів історичної інформації заснована на спорідненості документальних матеріалів зі спостереженням у науковому пізнанні. Документальний напрям науки отримує розвиток в ідеях французької школи позитивізму. Уявлення позитивістів про історію як сукупність встановлених фактів ґрунтувалися на отриманні історичних фактів, потрібних

історичному, збережених переважно у писемних історичних документах. Основною метою позитивістів було надання історикам відповідного інструменту (документа) за допомогою якого дослідники «наповнювали» історію конкретно-історичним змістом. На протипагу позитивному пізнанню документальної інформації в німецькій історичній школі формується джерелознавчий напрям заснований на понятті історичне джерело.

Позитивісти Ш.-В. Ланглуа і Ш. Сеньобос використовували традиційний для французької історіографії термін документ у значенні джерело, без якого унеможлиблюється історичне пізнання. Тим самим вони утверджували пріоритет історичних джерел над історичним мисленням. Ш.-В. Ланглуа подає розуміння документа як «сліди», що залишені думками і діями людей. Він виокремлює декілька аспектів – «слід», що витікає з поняття «залишок» і сприймається на рівні з «переказом»; документ як продукт свідомої цілеспрямованої діяльності людей. Ш. Сеньобос підтримав ідею про документ як «слід» і вказав, що ці сліди називаються історичними документами, серед яких назвав два роди – речові і психологічні [1 209]. Загалом позитивізм посприяв не лише активізації пошуку історичних документів і їхньому кількісному збільшенню, а також теоретичному дослідженню носіїв історичних фактів. Ці процеси значно розширили знання про документ і методологічні межі його вивчення.

Сутнісне значення поняття «документ» один із засновників документознавства К. Мітяєв розкриває через перелік і опис його основних ознак, властивостей і функцій. Він трактує документ із залученням всіх форм існування, внутрішньої характеристики і соціального призначення. Вчений наводить декілька варіантів розуміння поняття: матеріальний результат окремого акту письмового, зображувального, звукового, комплексного, машинного початкового документування явищ об'єктивної дійсності і мисленнєвої праці людини; засіб і спосіб збереження пам'яті про закарбовані в документі факти, явища, події; засіб і спосіб свідчення, підтвердження, встановлення, ототожнення закріпленого в документі; засіб і спосіб

юридичного свідчення; засіб передачі закарбованої у документі інформації у часі і просторі; засіб і спосіб управлінської діяльності; джерело історичних свідчень [1 544]. Загалом згідно з думкою К. Мітяєва, документом виступає речова пам'ятка культури і фізичний матеріальний предмет, на якому зафіксована різними способами інформація. Документ завжди є носієм і джерелом початкової інформації, в тому числі історичних даних, механізмом її передачі у часі та на відстані.

Науково обґрунтовану позицію зі з'ясування природи документа запропонувала Г. Швецова-Водка. Виявлення характерних ознак уможливить визначення, що є документом. Серед переліку головних ознак: «наявність соціальної інформації (знань, думок, почуттів, вольових імпульсів, що передаються від людини до людини); фіксованість інформації (здатність документа до її збереження та передавання в часі); призначеність документа для передавання інформації, як головна його функція (здіяний у певній інформаційній системі, що виконує функції, визначені людиною-комунікантом); речовинність (субстанціональність); семіотичний і семантичний характер» [1 297, с. 100]. Вона запропонувала власне формулювання поняття з точки зору теорії комунікації як каналу передачі інформації в елементарному процесі соціальної інформаційної комунікації: «документ – це єдність інформації (повідомлення) і речового (субстанційного) носія, яке використовується в соціальному інформаційно-комунікаційному процесі як канал передачі інформації» [1 299, с. 52].

Важливим завданням документознавства є з'ясування етапності еволюції методів фіксації інформації, технологій створення носія, форми, змісту інформаційного повідомлення. Феномен перетворення повідомлення в документ обумовлюють низка соціальних причин й особливі умови функціонування суспільства. Зміна інформаційних потреб суспільства, соціальних і технологічних умов може привести до різних наслідків. Технологізація інформаційного процесу привела до зменшення актуальності епістолярних повідомлень-документів, які у майбутньому ймовірно

документом вважатися вже не будуть. Є. Плешкевич вважає, що дослідження генези документа є одним з головних завдань науки про документ [1 572, с. 65].

Взаємопроникнення дисциплін про документ сприяло виникненню багатьох галузей знань. Серед них, В. Бездрабко, виокремлює історичне документознавство, що виникло в лоні загального документознавства під впливом вивчення не сучасних документів, а документів «з історією» та середовище їхнього походження й побутування [1 345, с. 6]. Об'єктно-предметна сфера історичного документознавства перегукується з йому подібними джерелознавством та іншими спеціальними історичними дисциплінами. Крім цього історичне документознавство має тісні зв'язки з архівознавством, історією діловодства, археографією та іншими, орієнтованими на вивчення закономірностей утворення й розвитку історичних документів як джерел історичної інформації, чинників їх виникнення, розроблення класифікації, дослідження змісту та визначення функційних зобов'язань й історичної ролі в житті соціуму.

У розрізненні об'єктно-предметної сфери слушною є думка С. Кулешова. Об'єктом історичного документознавства він вважає процес розвитку документів та документації, а предметом виявлення особливостей, тенденцій і закономірностей розвитку документів і документації, окреслення основних етапів цього процесу на підставі документознавчих розвідок і результатів досліджень у дисциплінах, що вивчають окремі характеристики історичних документів [1 143].

У своїх документознавчих програмних працях К. Мітяєв виокремив історичний напрям науки про документ, що визначав історичну складову документа як джерела інформації, створення й функціонування документів. На думку В. Бездрабко, істориків у проблемі з'ясування статусу історичного документознавства цікавило питання зв'язків між документознавством і джерелознавством, визначення меж, кордонів між ними, установлення їх об'єктно-предметних кордонів. Комплексність підходів історичного документознавства зумовили стан невизначеності й складностей у

обґрунтуванні дослідницького об'єкта, що спровокувало конфлікт наукових інтересів і заперечення можливості розглядати історичне документознавство як окрему дисципліну. Нині поява нових спеціальних напрямів документознавства умотивувала популярність вивчення генези документальних форм фіксації інформації, їх типово-видового розмаїття, етапності розвитку документа й ускладнення документальної комунікації, властивостей змісту і атрибутивності форм, умов створення й функціонування документа [1 345, с. 6-7].

Документознавство об'єктивно сприяє формуванню джерельної бази історичних досліджень та має з джерелознавством об'єктно-предметну спільність. Джерелознавство досліджує теорію, методику й техніку історичних джерел, вивчають форму документа, структуру й властивості документованої інформації в історичному розвитку. Синергія цих двох методологічних позицій дає можливість обґрунтування теоретичної позиції такої складової загального документознавства як історичне документознавство, яке досліджує історію службових документів, процеси їх створення, формування систем документації та їхнє функціонування. У багатьох працях К. Мітяєв наголошував на історичній спрямованості документознавчої теорії [1 545, с. 121]. А. Сокова обґрунтувала принцип історизму в документознавстві й визначила основні методологічні напрями конкретно-історичного аналізу в межах дисципліни, яку вона визначала як історичне документознавство [1 614].

Утім розвиток цього наукового напрямку в подальшому відбувався в теоретичній площині появи та функціонування документа в теперішньому часі. Радянські документознавці розглядали документознавство як науку, що розробляє проблематику сучасної документації. А принцип історизму в ньому виправдовували лише наявністю тематичних завдань у сфері створення та використання документа, необхідністю окреслення перспектив та тенденцій розвитку об'єктів дослідження. Спорідненість об'єктно-предметного поля документознавства (дослідження процесу розвитку документів та документації) з іншими суміжними науковими напрямами, зокрема з дипломатикою спричиняють їх взаємну методологічну інтеграцію і з подальшою актуалізацією

історичної проблематики документа. Дипломатика вивчає акти як історичне джерело, а документознавство орієнтоване переважно на вироблення рекомендації із документування управління. Також існують праці, які торкаються окремих питань і аспектів функціонування документа, зокрема історичний розвиток форм, реквізитів тощо.

Історичні аспекти документа як інформаційного явища соціально-історичної реальності набувають актуальності у нинішньому науковому дискурсі навколо феномену документа. Так, С. Кулешов виокремлює історичне документознавство в один із розділів загального документознавства. При цьому він зауважує, що фундаментальних досліджень з цієї проблематики в сучасному документознавстві не має [1 143, с. 57]. Документознавство, на його думку, досліджує сучасні документи не пріоритетно, а переважно (виходячи не з пріоритетності завдань, а з традиційності вибору тематики). Цим пояснюється дискусія щодо хронологічної ретроспекції історичного документознавства, яка не може обмежувати дослідження зародження, первісних видів, історичних форм та головних етапів еволюції документа. В історичному документознавстві поява перших форм фіксування інформації є нижньою хронологічною межею вивчення документа, а верхньою виступає сьогоднішня хронікально зафіксоване документами [1 143, с. 60].

На думку А. Сокової, історичне документознавство за об'єктом і методами дослідження найбільш споріднене з історичним джерелознавством [1 614]. Це зумовлено завданням документознавства щодо підвищення якості сучасних документів для виконання ними основної соціальної функції бути в подальшому історичним джерелом. Обидва наукові напрями ставлять за мету з'ясувати спонукальні мотиви створення документа, розробити їх історичну класифікацію, визначити зміст їх функцій і соціально-історичної ролі. Така спорідненість цих двох напрямів вимагає застосування джерелознавчого підходу до наукового розроблення критеріїв укладання переліків документів зі строками їх зберігання та номенклатур справ, проведення експертизи цінності, при конструюванні й стандартизації характеристик документа в розрахунку на

можливість його наступного архівного зберігання й використання як джерела інформації. Історичні аспекти уніфікації форм управлінських документів і систем документації є найбільш поширеними в історичному документознавстві [1 143, с. 61].

Із залученням історико-документознавчої й джерелознавчої методології відбувається термінологічна синергія суміжних понять «джерело» і «документ». Погоджуючись з іншими фахівцями в галузі документознавства щодо використання поняття «документ» в джерелознавчому значенні Є. Плешкевич пропонує застосовувати цей термін до історичних джерел [1 210]. Документ, що виник в результаті функціонування державних, громадських, комерційних установ, В. Бездрабко пов'язує з поняттям «документальне джерело», яке виступає одним із видів писемних історичних джерел. Основними характеристиками документального джерела є діловий стиль написання, усталені формальні ознаки, офіційні характеристики, але з різним інформаційним наповненням. До них фахівчиня відносить такі типи документації як законодавчі акти, організаційно-розпорядчі документи і звіти установ, службове листування. А також, акти, довідки, судово-слідчі, дипломатичні, військові документи тощо [1 667].

Складні зв'язки історичного документознавства з іншими напрямками спричинені спорідненим предметом дослідження – історичним документом. Як стверджує Н. Зинов'єва, документ є об'єктом дослідження таких дисциплін: історіографія, джерелознавство, текстологія, палеографія, сфрагістика та археографія [1 071]. С. Кулешов до суміжних наук документознавства відносить також мовознавство, теорію і практику менеджменту, правознавство, історичне джерелознавство, технологію справочинства, інформатику, інформологію, теорію комунікацій, теорію науково-інформаційної діяльності, історію справочинства, дипломатику, філігранологію, сфрагістику, палеографію, кодикологію [1 143].

У працях Г. Січкаренко й І. Нікітіної наголошується, що будь-який документ може стати джерелом інформації про минуле, з огляду на

невизначеність у розмежуванні часу на минуле і сучасне. Для документальних систем є критерій, що дозволяє розмежувати час, коли документ перестає виконувати основну функцію, заради якої він створений. Таке відокремлення документа від архівного документа надає йому статус історичного джерела. За історичних умов деякі документи набувають значення історичного джерела з моменту створення. Архіви зберігають документи як доджерела, що мають властивості історичного джерела [1 237, с. 90; 1 557, с. 17].

У прикладному застосуванні методів історичного документознавства в конкретно-тематичному дослідженні радянського руху Опору виправданим є залучення спеціалізованих напрямів історичного документознавства з різних методологічних позицій: документознавча й джерелознавча парадигми дозволяють дослідити зміст управлінської документації, документів особового походження, специфіку аудіовізуальної документації, їх формальних ознак, комунікаційні зв'язки, реципієнта і комуніканта, визначає зворотній зв'язок і відгук в суспільстві; соціальні комунікації документа допомагають з'ясувати рух і передачу управлінської документації, постановку, вирішення та кінцеву реалізацію поставлених завдань і рішень.

На думку М. Варшавчика спеціально історичні джерела не створюються, а з'являються в реальному житті у зв'язку з потребами людей для виконання певних функцій. Із залученням у науково-історичний дискурс такі документи стають історичними джерелами. Тому вчений стверджує, що джерело проживає два життя, дві функції, дві форми – доджерельну і джерельну [1 365, с. 106].

Г. Швецова-Водка зазначає, що кожний документ це джерело інформації, а бути таким джерелом його основна функція. Вона пропонує враховувати два моменти, які відбивають дуалістичну природу соціальної інформації. Дихотомічно й об'єктивно кожний документ містить інформацію, але інформація документа реалізується тільки в процесі її розуміння суб'єктом включаючи всі складові пізнавального акту. У разі нестійкого інформаційного процесу і фіксації інформації документа незнайомими знаками, для суб'єкта цей документ є доджерелом. Статусу джерела такий документ набуває при

конструюванні суб'єктом версій розкриття смислового навантаження застосованої знакової системи [1 643, с. 35].

Кожний документ, що реалізує своє цільове призначення, задля виконання якого був створений, завтра може вже отримати статус історичного джерела, оскільки «історія твориться сьогодні», зазначає С. Кулешов [1 490, с. 136]. Потенційна властивість документа, який передано на архівне зберігання, може так і не бути реалізованою впродовж його довічного зберігання. Ця незатребуваність призводить до його відсутності у науковому інформаційному просторі. У такому випадку, документ буде мати лише властивість історичного джерела, не набуваючи стану історичного джерела. А статус джерела С. Кулешов визначає як стан, що характеризує інформаційний процес, процес споживання інформації [1 490, с. 137].

Аналіз стандартів України у інформаційно-документній сфері дозволив стверджувати М. Левицькій, що інформаційний об'єкт у широкому тлумаченні має ознаки документа, а характеристики як засобу встановлення зв'язків підсилюють його семантику документального значення [1 557, с. 106]. Дослідження нею газети як документа і документального джерела дозволяє побачити дуалістичність характеру такого інформаційного носія. У діяхронному аспекті газета як джерело інформації перетворюється в історичний документ, який вирізняється з поміж інших документальних джерел: відтворенням подій часу, актуальним та критичним інформаційним матеріалом й оперативністю поширення інформаційного повідомлення серед широкого кола читачів. Періодичні видання відіграють важливу роль інформаційного супроводу та документального фіксування буття суспільства [1 557, с. 108].

Підсумовуючи теоретичні розміркування про процес переходу інформації зі стану документа до стану джерела варто навести дефініцію поняття документальні джерела інформації подану Г. Січкаренко – «це сукупність творів наукової, виробничої, навчальної, довідкової та науково-популярної літератури, призначені як для суцільного читання, так і для вибіркового аналізу з метою пошуку необхідних даних» [1 237, с. 91].

Не менш важливим є подання використаних у дисертації дефініцій поняття «документально-інформаційний ресурс». Так, у Законі України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» цей термін позначає сукупність документів у таких інформаційних системах як бібліотека, архів, база даних тощо. В інформаційній сфері України сформулювалося розуміння поняття «інформаційний ресурс» як множинності документів, пов'язаних із результатами інтелектуальної, творчої та інформаційної діяльності, із базами даних, із усіма видами архівів, бібліотек, музейних фондів, що містять відомості та знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації. У структурному, предметному сприйнятті цей термін являє собою масив або окремих документів, що візуально сприймається й акумулює інформацію, сформовану за визначеною ознакою або критерієм [1605, с. 177–178]. Аналіз концепцій проблемно-теоретичного поля дисертаційного дослідження дозволив означити зміст категорії «документально-інформаційний ресурс» як продукту зафіксованого інформаційного обміну, що у знаково-понятійній, зображальній формах передає інформацію про соціально-історичну реальність, містить інформаційне вираження автора документа, використовується для образно-логічної реконструкції минулого.

Документально-інформаційні ресурси мають соціально-історичну інформаційну природу, представлену у вигляді знаково-символічної системи. Досліднику важливо з'ясувати сутнісний стан ув'язаної в документі інформації, як процес пізнання різноманітних явищ об'єктивного світу. Оскільки змістова сторона інформації є об'єктивною, то об'єктивних властивостей набуває зміст текстових даних історичного джерела, а уміщена в документі інформація відображає соціально-історичну реальність. Детермінована дихотомічна реальність існування документального ресурсу зумовлює суб'єктивність соціальної інформації, що виступає результатом взаємодії соціального суб'єкта з об'єктивним світом і містить вираження цілей, завдань, ціннісних орієнтацій автора / суб'єкта. Знаково-семантичний бік феномену документальної інформації представляє прагматичний інтерес суб'єкта. Ідеальна за своєю природою інформація фіксується на матеріальному носії у речовій формі.

Змістово-семантичний складник виражає смислові поняття, образи, ідеї інформаційного документованого повідомлення. Знаковий сегмент інформації є матеріальним, чуттєво сприйманим зафіксованим для трансляції у просторі й часі у вигляді символів, як класифікують за зовнішньою подібністю [1 581, с. 58].

Документальні ресурси стають джерелом історичної інформації радянського руху Опору з моменту їхнього залучення у науковий обіг, з цього часу починається фаза джерельного життя інформації. Залучені у дисертаційному дослідженні джерела документальної інформації зазнають класифікації за матеріальною формою – речовою, словесною, зображальною, поведінковою. Кожні група і вид документа мають специфічний характер відбиття у ньому інформації, що є об'єктом вивчення дослідником. Для більш зручного використання інформаційного потенціалу історичні документи класифікуються відповідно до об'єкта і предмета конкретно-історичного дослідження.

Поєднання методологічних підходів історичного документознавства, архівознавства, джерелознавства теоретично збагачує дослідження документально-інформаційних ресурсів, допомагає різнобічно і повно розкрити аспекти функціонування та «життя» документа, визначити інформаційний потенціал, історичну комунікацію, соціокультурні особливості формування документів і документальних комплексів з проблеми дисертаційного дослідження.

Проаналізувавши різні підходи, стає можливим запропонувати авторську дефініцію поняття: «документально-інформаційні ресурси – це типи писемних і аудіовізуальних документальних джерел інформації, з властивими формальними ознаками документа як інформаційного об'єкта, де інформація зафіксована на матеріальному носіїві за допомогою фізико-хімічних засобів задля трансляції у просторі та часі, а закодовані знання та інформаційні повідомлення відображають ієрархічні, документаційні й комунікаційні зв'язки

суспільства». У різні періоди розвитку наукового знання виникає зацікавлення у дослідженні і з'ясуванні інформаційності певних видів і типів документів.

Як наголошувала А. Сокова, у 1970-ті рр. виконуючи соціальне замовлення суспільства, документознавство формувалось як теорія документаційного забезпечення управління, а в 1980-ті рр., у зв'язку з інформатизацією суспільного життя, фокус інтересу зміщується на машиночитані документи [1 614, с. 7]. Для дослідження офіційної документації радянського руху Опору, як основи документаційного забезпечення функціонування органів влади, та інших груп документального комплексу Другої світової війни потрібна теоретична основа історичного документознавства та джерелознавства.

Є. Плешкевич відмічає певну дихотомію в розвитку теорії документа, яка отримала емпіричний і теоретичний контексти. Емпіричний контекст теорії передбачає засвідчувальні характеристики документа, які показують факти, права, обов'язки (посвідчення, договори, дипломи тощо). Теоретичний заснований на ідеях документознавства про процес документування, «як цілеспрямоване сприйняття об'єктів документування, їх відображення в уяві засобами мовного матеріалу, цілеспрямована фіксація (документування) інформації для передачі її у часі і просторі» [1 572, с. 61-63].

Управлінська концепція науки про документ побудована на специфіці зв'язків діловодства й управління. Теорія документа виступає теоретичним розділом не тільки науки про документ, але й теорії діловодства, завданням теоретичного обґрунтування процесів документаційного забезпечення апарату управління [1 210]. Розвиток управлінської концепції документа дозволив з'ясувати інформаційну природу документа, зрозуміти документ як результат документування. М. Фуко звернув увагу на використання документа в побудові соціальної реальності, а саме його визначальної ролі у формуванні владних відносин. На думку К. Мангейма, слід використовувати поняття «документальний сенс» для окреслення об'єктивної реальності пов'язаної з документами. Дж. Йетс продемонструвала вплив еволюції використання

великими соціальними групами, організаціями, документальних форм руху інформації в управлінні, засвідчуючи їх важливий комунікаційний вплив.

Отже, у процесі пошукової діяльності науковці повинні працювати з усім комплексом документальних ресурсів, використовувати їхнє інформаційне та типово-видове розмаїття. Документально-інформаційний ресурс є залишком інформаційного обміну в минулому, який у знаково-понятійній, зображальній формах передає інформацію про соціально-історичну реальність, містить інформаційне вираження автора документа, використовується для образно-логічної реконструкції минулого. Сучасні історичні документознавство, архівознавство і джерелознавство є особливим методом пізнання, об'єктом якого є документована ретроспективна інформація. Суміжні галузі науки про документ повинні забезпечити приріст і систематизацію документованих знань про людину і суспільство, як феноменів часово-просторової єдності буття, складне суспільне явище, що відображає реальну дійсність.

2. 2 Видові особливості і класифікація документів

Класифікація документально-інформаційних ресурсів є складним процесом, під час якого за логічною процедурою і виокремленням певних ознак дослідник з'ясовує конкретні поняття. Класифікування відбувається шляхом практичного розподілу на класи відповідно до найбільш істотних якостей властивих об'єкту. До класів прийнято зараховувати види, роди, типи, жанри документів. При цьому найголовнішими вимогами класифікування, і як результат утворення класифікаційної схеми, є встановлення класів за стійкою рисою об'єкта та вичерпний список класів, які будуть спроможні охопити увесь обсяг поняття.

Документи набувають найбільшої упорядкованості з системним розвитком «документальних організацій», якими на думку П. Отле є служби документації, бібліотеки тощо. До документів він зараховував окремі документи та цілі бібліотеки, бібліографічні, графічні, музейні й енциклопедичні документи.

Згідно з ідеями П. Отле щодо змісту поняття документація можна стверджувати, що пропонуваній перелік охоплює різні за етимологією, природою, змістовим навантаженням категорії – факт і процес, та маємо об'єкти (види документів) і дії проваджені з ними (описання, класифікування). В. Бездрабко так само відзначає недосконалість подібної диференціації документації, яка додатково засвідчує складність класифікування носіїв інформації, тобто документів у найширшому розумінні, виокремлення із усієї розмаїтої ознакової палітри тих із них, що могли би стати об'єднувачими, спільними для типологізування і відмінними для класифікування [1 344, с. 16].

Для побудови систем документації А. Соковою обрано вид документа, як об'єктивно існуючу групу документів, що характеризується єдністю функцій в соціальному середовищі, єдністю номіналу та єдністю часу в якому він існує. Дослідниця наголошує, що об'єктом документознавчого аналізу тематичного комплексу документів є «всі види, жанри і форми» [1 614, с. 17]. Вона запропонувала схему поділу документів за систематичними категоріями, яка включає блоки офіційних, творчих і особистих документів, поділ систем документації на функціональні та міжфункціональні, а також особливості їх існування в галузевих документальних системах.

Головні положення, що використовуються для розробки класифікаційних схем запропонувала Н. Кушнарєнко. Класифікація документа дозволяє встановити специфіку кожного типу та виду документа, сприяє орієнтації у великій кількості документальної інформації. Ознаки, що лежать в основі класифікації документів містяться в інформаційній і матеріальній складовій документа. Авторка виокремлює три блоки ознак: за інформаційно-функціональними ознаками, за матеріальною складовою, за обставинами існування документа у зовнішньому середовищі [1 145].

Класифікування С. Кулешов подає як процес поділу документів за будь-якими характеристиками інформації, носія документної інформації, властивостями, обіговими даними тощо. Є прості класифікації, що не мають більше одного рівня поділу, тобто в яких відсутні класифікаційні ряди. Процес

диференціації тут можна назвати групуванням, а його результатом – виокремлення груп документів [1 144, с. 19]. Завдяки стійкості управлінських комплексів документи варто розділювати за виразними атрибутами. Це необхідно робити виходячи з практичних особливостей вирішення завдань документознавства. Інтенсивність процесу пошуку практичної моделі класифікації й систематизації документів пов'язана зі складністю розробки єдиних теоретичних і методологічних засад для класифікації розмаїття існуючих документів [1 142, с.131].

У процесі класифікування документів і систем документації С. Кулешов пропонує поділ систем на базові, інфраструктурні та дисциплінарні, які мають власні види і підвиди документів. Він групує види документів класу згідно з поділом наукових галузей знань (технічні, гуманітарні, природничі). Вчений є фундатором класифікації управлінської документації. С. Кулешов відзначає, що об'єднання різних систем (підсистем) документації зумовлюється потребами практичної діяльності чи усталеністю вже розроблених класифікаційних схем [1 144, с. 24]. Крім того, зауважує необхідність створення та розробки класифікаційних схем документів конкретно-проблемного характеру. Класифікування документаційних систем ускладнюється широкими зв'язками галузевих документальних комплексів. Інформаційний характер діловодства визначає комплексність відносини документознавства зі спеціальними історичними дисциплінами, теорією соціальної комунікації тощо.

Уніфікований документ із визначеними пошуковими реквізитами дозволяє досліднику підвищити рівень наукового аналізу документальної інформації і розширити перелік уведених до наукового обігу документальних джерел інформації. Документознавча класифікаційна модель, на думку В. Бездрабко має ґрунтуватися на тематично ієрархізованій схемі та відповідати базовим сферам діяльності суспільства – політичній, економічній, культурній. А «класифікація документа» – система розподілу предметів (понять) за блоками, зведеними з урахування закономірних та історичних, логічних або сутнісних

(внутрішньо необхідних і загальних) зв'язків між ними, їх найсуттєвіших ознак, яка дозволяє проводити пошук інформації [999, с. 64].

Ці принципи реалізовані у «Генеральній схемі класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України». Структурування документів радянського руху Опору для архівного зберігання відбувається за принципом міжфондової ознаки, яка забезпечує пошук документальної інформації на рівні окремого архівного документа чи групи конкретних документів незалежно від їх фондової належності. У Схемі документальна інформація класифікується за трьома відділами: 1 – Держава, 2 – Економіка, 3 – Культура. Відділи Схеми поділяються на підвідділи, розділи, підрозділи, рубрики, підрубрики. Обов'язковими є три перші рівні Схеми. До відділу 1 – Держава вносяться документальні відомості про всі українські території незалежно від того, у складі якої держави вони перебували у певні історичні періоди, що особливо актуальне у історико-документознавчому дослідженні радянського руху Опору Другої світової війни. Документальна інформація класифікується незалежно від історичної періодизації і систематизується за принципом, обраним самим архівом, виходячи зі специфіки інформаційного потенціалу його систематичного каталога [1 029].

Дослідження радянського руху Опору стикається з проблемою пошуку документальної інформації в НАФ України. Це зумовлено радянським походженням документально-інформаційних ресурсів і дихотомічним функціонуванням радянської і сучасної української схем архівування документів. Незважаючи на наявність Генеральної схеми переіндексування з існуючих карткових каталогів, які працюють на принципах радянської схеми (Схема єдиної класифікації документної інформації у систематичних каталогах державних архівів радянського та дорадянського періодів), здійснюється лише в тому випадку, коли інформація вводиться до каталогу в автоматичному режимі. Генеральна схема побудована на основі наукової класифікації подій, фактів і явищ життя та діяльності суспільства, згрупованих за тематичним

принципом і розміщених у логічному порядку ієрархічної залежності основних понять – від загального до конкретного [1 029].

Для проведення системного аналізу документальних ресурсів з проблеми дисертаційного дослідження необхідно залучати суміжні методологічні схеми класифікації документальних масивів. Це передбачає залучення комплексних схем тих напрямів науки, де документ виступає об'єктом вивчення. Так, В. Бездрабко обґрунтовує специфіку документознавчої класифікаційної схеми за особливостями практичної діяльності установ, лексичної основи документа, способом, засобом закріплення і передачі документної інформації. А в джерелознавчій схемі – за ознаками хронологічної відстані між часом виникнення документа, та часом що відображений у ньому, тематики, походження, способом фіксації та передачі інформації [999, с. 60].

Г. Швецова-Водка пропонує декілька класифікаційних схем документів: 1) за семантичними ознаками, які характерні для галузей знання, тематики; 2) за типологією, яка здійснюється за знаковою системою передачі інформації, матеріалом та конструкцією носія інформації, характеристиками інформаційної складової документа тощо [1 297, с. 144]. Для вивчення сутності документів важливе теоретичне і практичне значення має їх загальна класифікація, в основу якої покладено блоки ознак (за різними характеристиками документа). Процес загального класифікування документів відбувається за таким блоками: інформаційна складова документа, матеріальна складова документа, спосіб документування, обставини існування в зовнішньому середовищі.

У проведенні проблемно-тематичного дослідження документальних комплексів класифікування документів має прикладне спрямування сприяти практичній діяльності з виявлення, добору, організації збереження й використання документів. Практичні емпіричні класифікаційні схеми враховують тільки найважливіші для конкретної діяльності ознаки. Вони не призначені для всеосяжного аналізу документів як об'єктів пізнання. Класифікацію документа в окремому тематичному дослідженні зручніше

робити за різними ознаками незалежними одна від одної, тобто зробити паралельну класифікацію, що складатиметься з різних фасетів.

Обов'язковою умовою дослідження документального інформаційного конструкту радянського руху Опору є проведення класифікування і створення моделі документального буття суспільства, задля побудови повної ретроспективної картини соціально-історичної реальності Другої світової війни. Методологія класифікування тематичного комплексу документальних ресурсів передбачає створення унікальної структури для документів партизансько-підпільного руху, яка буде виправдана у досягненні мети дисертації. У класифікуванні вагому роль відіграють атрибутивні властивості документа – відмінні риси. До них належать знаковість, семантичність, відображення розумової діяльності людини, а також об'єктивної дійсності, дискретність, безперервність, здатність збереження змісту і матеріальної форми документа при його використанні. Ознаками документа є атрибутивність, наявність невід'ємних складових без яких він існувати не може, функціональність як передача інформації в просторі і часі, структурованість – тісний зв'язок елементів, які забезпечують єдність і цілісність документа.

За іншими принципами здійснено класифікацію документальних носіїв інформації у Г. Січкаренко, яка ґрунтується на західних класифікаційних моделях. В основу структуризації документів покладено узагальнення інформації, її обробка, дистиляція первинних і вторинних джерел. Авторка зазначає, що документні джерела інформації можуть мати різні типи класифікації. У західноєвропейських дослідженнях виокремлюють три основні типи інформаційних джерел: основний (первинний), вторинний, третинний [1 237, с. 77].

До первинного типу документального ресурсу можна зарахувати джерела оригінального характеру, з власною формою подання інформації, авторського походження. До цієї групи належать такі документальні ресурси з проблеми дослідження, як офіційна і діловодна документація у різних її видах, свідчення очевидців та учасників подій Другої світової війни. Вони є основним

документальним носієм первинної інформації для дослідження історичних аспектів минулого.

Вторинну групу формують додаткові документально-інформаційні ресурси у вигляді опрацьованої, віддаленої від оригінальної події чи досвіду. Документи фіксованої інформації, яка підкреслює критику, інтерпретацію і оцінку першоджерел. Такі документальні носії інформації не є оригінальним свідченням, а лише суб'єктивною інтерпретацією, емоційним сприйняттям і рефлексійним віддзеркаленням подій минулого. Тому вони вимагають ретельного підбору методологічного інструментарію критики і їх перевірки на достовірність інформації. Без первинного документа першої групи, використання вторинного документального ресурсу в науковому аналізі не достатньо, оскільки вони творять лише інформаційний шум навколо основної історичної події, репрезентують зворотній зв'язок часової і просторової комунікації.

Третинні документальні ресурси є своєрідною збіркою, узагальненням, систематизацією та формалізацією первинних і вторинних носіїв інформації. До них можна зарахувати енциклопедичну й довідкову літературу, бібліографічні переліки і огляди, путівники і посібники тощо. У науковому середовищі, ці документальні ресурси не мають авторитетної достовірності інформації і призначені для проведення первинних етапів пошукових робіт. Такі документальні ресурси інформації не мають конкретного авторства, призначені для цілісного огляду проблеми, її термінологічного обґрунтування, посилення на первинні і вторинні джерела.

Комплекс документально-інформаційних ресурсів теми дисертаційного дослідження складають різні за своїм призначенням, змістом і типом / видом документи, які в тій чи іншій мірі висвітлюють радянський рух Опору в умовах Другої світової війни. Цей джерельний документальний комплекс означеної проблеми склався історично, є досить чисельним і різноманітним за своїм складом. Ефективне використання і засвоєння соціальної значущості історичних документів неможливе без її наукової класифікації та з'ясування

інформаційних можливостей кожного їх виду. Більше того, необхідність здійснення такої класифікації історичних документів радянської партизансько-підпільної боротьби є актуальною, оскільки сама проблема ще не була предметом самостійного історичного документознавчого, архівознавчого і джерелознавчого дослідження.

У вивченні конкретно-проблемних аспектів документально-інформаційних ресурсів застосовують класифікаційні схеми виходячи зі спорідненості внутрішніх ознак документа, наголошує І. Ковальченко. Такі схеми прийнято називати родовими / видовими, де рід це сукупність документів, яка склалася історично і характеризується спільними ознаками, що відповідають їх призначенню і функціонуванню. Родовою ознакою історичного документа є внутрішня форма, структура, спосіб зв'язку елементів його змісту. Рід документів характеризується спорідненістю їх внутрішньої форми і структури зумовленої призначенням документа на етапі його створення. Виявлення і визначення їхніх родових ознак, що відбивають певні закономірності створення, є неодмінною умовою відбору найбільш ефективних прийомів і методів вивчення джерела [1 187]. За основу групування береться критерій рівня наближеності джерела до фіксованих подій і фактів. За цією ознакою документи ділять на історичні залишки (рештки) та історичні традиції (оповідні, наративні джерела), але майже кожна пам'ятка одночасно є залишком і традицією. Такий поділ є умовним, оскільки документи цих груп є носіями первинної інформації про події і їх відображення у свідомості людини. У конкретно-тематичному дослідженні слід з'ясувати відносно яких інформаційних явищ / подій джерело виступає залишком чи традицією.

Класифікуючи документальні інформаційні ресурси радянського руху Опору, необхідно виходити з того, що вони є органічним складником джерельної бази історії України загалом й історії українського сегменту Другої світової війни, а тому ця класифікація має ґрунтуватися на єдиних принципах, критеріях, класифікаційних схемах, які вироблені історичною наукою. Але не зважаючи на набутий досвід, універсальної схеми класифікації не існує. Тому

групувати документальні інформаційні ресурси слід залежно від сформульованої теми і означених завдань дослідження.

Сучасний стан історичного документознавства, архівознавства і джерелознавства характеризується процесом широкого впровадження нових методологічних засад наукового дослідження. Паралельно з аналізом наукової літератури з вивчення нових аспектів радянського руху Опору необхідно впроваджувати до наукового обігу неопубліковані раніше свідчення і документи, що уможливають об'єктивний аналіз та оцінку подій Другої світової війни [1 452, с. 69]. Нині джерелознавці, враховуючи активний розвиток техніки і технічних засобів, виділяють окрему групу документів – зображально-аудіальні (технічно-графічні, військово-картографічні, фотодокументальні, аудіовізуальні, аудіальні), що у випадку дослідження радянського партизанського руху та підпілля є вагомим інформаційним ресурсом за своєю візуалізованою (ілюстративною) інформаційною значущістю.

Соціальні та комунікаційні можливості таких документальних ресурсів належно не оцінено в радянській історичній науці. Так, С. Шмідт кінофотофонодокументи не виділяв у самостійну групу, а розподіляв їх серед різних типів історичних джерел. В. Стрельський фонодокументи виділяв в окремий різновид джерел, а кінофотодокументи додавав до образотворчих матеріалів [1 256]. Л. Пушкарьов в обґрунтуванні видової класифікації писемних історичних джерел поширив її принципи на всі інформаційні джерела. У запропонованій ним класифікації кінофотофонодокументи виділяються в різні самостійні типи джерел, що певною мірою є виправданим. М. Варшавчик, О. Кузін, М. Черноморський вважали, що кінофотофонодокументи належать до одного типу документальних ресурсів. Ця точка зору підтримана Н. Мандральською у зв'язку з побудовою загальної класифікаційної схеми історичних джерел загалом [1 531, с. 255–269].

Поняття класифікаційної схеми Я. Калакура тлумачить як сукупність тих чи інших параметрів групування історичних джерел за обраними домінуючими ознаками з метою ґрунтовного їх дослідження й отримання

найповнішої та достовірнішої інформації [1 091]. Тому виправданим є виокремлення зображально-графічних (статичних) та аудіовізуальних (динамічних) документів в окремий тип аудіовізуальних документальних ресурсів у вивченні радянського партизансько-підпільного руху Другої світової війни. Найбільш суттєвою ознакою представленого типу документальних ресурсів є спосіб відображення ними реальної дійсності, їх походження в результаті життєдіяльності людей, засобів збереження інформації. У гносеологічному плані функція відображення історичних подій є для документа головною. Саме вона дозволяє розглядати документальний ресурс з точки зору втілених у ньому знань як основу для формування ретроспективного пізнання подій минулого.

Серед масиву історичних джерел Я. Калакура виокремлює зображальний, аудіальний, поведінковий та конвенціональний типи [1 091]. У межах документознавчого й історико-джерелознавчого дослідження радянського руху Опору, враховуючи наявність інформаційного матеріалу, доцільно синтезувати аудіовізуальний тип джерела, соціальна інформація в якому зафіксована у вигляді зображень та звуків. За способом кодування та збереження до аудіовізуального типу джерел відносимо аудіовізуальні та аудіальні документи, представлені зоровим та слуховим контактом з історичним джерелом, що є вагомим носієм інформації у дослідженні соціокультурних та комунікаційних аспектів. Для їх вивчення і з'ясування інформаційного потенціалу застосовуються спеціальні методи перегляду і прослуховування.

Враховуючи варіативність сприйняття документа як об'єкта дослідження різними науковими дисциплінами, кожна з яких має власний підхід до класифікування, можна використати їх схеми для формування класифікаційної моделі яка б відповідала предмету дисертаційного дослідження. З урахуванням методології синтезу наукових концепцій для історичного джерелознавства радянського руху Опору доцільним видається використання відповідних схем структуризації джерел, запропонованих науковцями Я. Калакурою і В. Кабановим [1 091; 1 094]. Масив архівних джерел радянського

партизанського та підпільного руху можна умовно класифікувати за принципом їх походження, способом кодування та матеріального носія, відтворення інформації на види у межах певних типів.

Історико-джерелознавча методологічна парадигма дозволяє запропонувати таку класифікаційну модель архівних джерел: 1) писемні документальні джерела (актові документи радянського законодавства; документація радянських політичних і громадських організацій; документи нормативного характеру надзвичайних органів влади та управління; діловодна документація радянських органів влади та управління; преса, публіцистика та літературні пам'ятки радянського руху Опору; джерела особового походження); 2) зображально-аудіальні документальні джерела (технічно-графічна документація; військово-картографічні документи; фотодокументи; аудіовізуальні документи; аудіальні документи) [1 127, с. 12].

Варто зважати на те, що в джерелознавстві виокремлюють групу діловодних історичних джерел, функцією яких є документаційне обслуговування різноманітних керівних систем (органів влади, управління, міністерств, відомств тощо). Діяльність організації, виконання своїх функцій установою управління, виконання відповідними підрозділам покладених на них обов'язків супроводжується документотворенням та активним рухом документів. Ця група джерел містить документи поточного діловодства центральних та місцевих органів влади, до яких джерелознавці зараховують такі документи як інформаційні звіти, доповіді, донесення, протоколи засідання, листування, довідки органів виконавчої влади тощо. Отже, діловодні документи є історичними джерелами, що створюються у процесі функціонування державних, суспільних установ та організацій і мають офіційний, діловий характер. Джерелознавча класифікація всього комплексу діловодної документації радянського партизанського та підпільного руху допускає його умовний виклад у вигляді схеми документів: організаційних, розпорядчих, протокольно-стенографічних, службового листування, планових, облікових, контрольних, звітних, відомостей статистичного характеру. Ця

схема класифікації спирається на загальноприйняту структуру документарних джерел радянського суспільства, запропоновану В. Кабановим [1094].

Однак з точки зору історико-документознавчої методології група документів з чітко вираженою керівною функцією відноситься до управлінської документації. Для забезпечення реалізації завдань дослідження у класифікаційній моделі документообігу радянського руху Опору варто використовувати домінуючу управлінську характеристику подібних документарних інформаційних ресурсів. Проте інші види залучених у дисертаційне дослідження документарних ресурсів можна класифікувати за принципами історико-джерелознавчої класифікації. Особливостями досліджуваного в дисертації документарного комплексу є широке застосування управлінської документації, час юридичної дії якої вже минув, а соціальний простір трансформувалася в ідеологічну, адміністративну, соціокультурну, просторову, часову площину.

Виправданним у науковій рефлексії довкола документарного масиву радянського руху Опору є поєднання різних класифікаційних схем з домінуючою історико-документознавчою основою. Логічно вмотивованим є застосування принципів історичності, об'єктивності, всебічності, системності, комплексності, походження, кодування і матеріального носія, відтворення інформації. Метод синергії згаданих теоретико-методологічних парадигм дає можливість запропонувати класифікаційну модель документарно-інформаційних ресурсів радянського руху Опору, яка ґрунтується на розробках В. Бездрабко, Г. Боряка, М. Варшавчика, В. Кабанова, Я. Калакури, С. Кулешова, Н. Мандральської, Г. Швецової-Водки та інших вчених [998; 1355; 1 015; 1 086; 1 427; 1 142; 1 531; 1 300; 1 647].

Документарні історичні інформаційні ресурси можна умовно поділити: 1) Нормативно-правові акти: законодавчі акти, документи нормативного змісту надзвичайних органів управління; 2) Управлінська документація: організаційно-розпорядча, планово-облікова, контрольна-звітна, статистична

документація. 3) Документи особового походження структуровані за принципом адресної комунікації: документи автокомунікативного характеру; документи з фіксованою адресною комунікацією; документи нефіксованою адресною комунікацією. Аудіовізуальні документальні ресурси історичної інформації поділяємо на: 1) Кінодокументи. 2) Фотодокументи. 3) Аудіальні документальні ресурси.

Запропонована класифікаційна модель документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору Другої світовій війні дозволяє ефективно здійснити аналіз тематичного комплексу залучених архівних документів. Найбільш представленою й інформаційно насиченою групою документальних ресурсів є управлінська документація, яка визначала стихійно утворену ієрархічну модель управління партизанським і підпільним рухом та різного підпорядкування (партійну, військову, безпекову тощо) систему керівництва, а також встановити схеми документаційних комунікаційних зв'язків у структурі військово-політичного керівництва держави в умовах її перебудови на військовий лад. Документи особового походження та аудіовізуальні документальні ресурси інформаційно доповнюють та ілюструють комплекс управлінської документації. Вони розширюють межі бачення подій війни через особистісну і суб'єктивну перцепцію подій, дають можливість задіяти всі рецептори сприйняття інформації, чим збагачують психологічний образ історичних подій минулого.

2. 3 Інформаційний вимір документального корпусу

Основними завданнями завершального етапу життєвого циклу будь-якого документа і передавання його для зберігання в архівній установі є нагромадження його історичної інформаційної цінності для потреб науки, подолання часових й просторових протиріч циркуляції інформації, встановлення комунікації між різними поколіннями українського соціуму.

Документальну інформацію історичних ресурсів можна розглядати з позиції атрибутивної та функційно-кібернетичної концепції.

Атрибутивна концепція розглядає документну інформацію як невід'ємну властивість матерії, відображення як внутрішнього атрибуту природних і соціальних систем, незалежно від її використання одночасно власною і зовнішньою системами. Концепція ототожнює поняття документ з синонімом «писемний запис», в якому писемний запис є первинним. Функційно-кібернетична концепція інформації представляє документ як писемний запис створений в межах діловодства або документально-інформаційної системи. В документознавстві, відповідно до концепції, не перше місце виходить не документ, а служба діловодства яка реалізує документування інформації в інтересах оперативного управління. У реалізації мети і завдань дисертаційного дослідження виправданою є атрибутивна концепція документованої інформації. Вона дозволяє розкрити документ як феномен часу і реальний об'єкт пізнання, відображення соціально-історичної інформації незалежно від існуючих історично і сьогодні інформаційних систем (державне управління, архів тощо).

Комплекс документальних ресурсів історичної інформації партизанського і підпільного руху має великий ретроспективний потенціал для наукового опрацювання не тільки історичної галузі, але й об'єктно-предметну спільність для історичних документознавства і джерелознавства. Побудова конструкцій ґрунтується на гносеологічних підвалинах документознавчих властивостей появи і функціонування документа, джерелознавчих особливостях наукового використання інформаційної складової документального ресурсу, структури і функції тематично-проблемного документального корпусу, встановленні документальних соціокомунікаційних зв'язків у тогочасному суспільстві.

Філософська теорія пізнання розглядає освоєння інформації як рух від незнання до знання, від знання неповного до більш повної і точної інформації. Інформація як явище має відношення до інформування, а сам термін «інформація» має неоднозначне у сприйнятті і використовується різними способами. Оксфордський словник пропонує три варіанти визначення поняття

відповідно до його функційного та змістового навантаження: інформація як процес, інформація як знання, інформація як річ [1 650, с. 354].

Інформація є характерною рисою будь-якого соціуму, складністю його рівня розвитку, здатності соціальних об'єктів створювати, приймати, усвідомлювати й переробляти інформацію – репрезентувати її як знання. Сприймання інформації залежить від способу усвідомлення глибини змісту документа. В процесі інформаційної перцепції суб'єкт бачить в текстовому документі знаки та символи, які згодом проходять етапи усвідомлення та відбору значимих для споживача відомостей.

«Інформація як процес» – передбачає, що суб'єкти в процесі обміну інформацією змінюють свій рівень знань; перебувають у статусі акта інформування; передають знання про певний факт або явище; дію / факт озвученої інформації [1 683, с. 944]. Ключовим фактором цієї моделі є її комунікаційна сутність інформації, про яку більш розлого будемо говорити у наступному підрозділі. Знання, віра і думка є особистими, суб'єктивними і концептуальними. Для того, щоб їх повідомляти, вони повинні бути виражені, описані або представлені деяким «фізичним чином», як сигнал, текст або зв'язок. «Інформація як знання» – позначення сприйняття нового в «інформаційно-процесуальному акті» знання; повідомлення про конкретний факт, предмет або подію; зменшення / збільшення невизначеності в межах моделі «інформації як знання» [1 683, с. 944]. Розрізнення між нематеріальним і матеріальним вираженням інформації визначається можливістю виміряти її безпосередньо. Але тоді мова йде не про інформацію як знання, а її фізичне вираження – «інформацію як річ». Знання може бути представлене як процес і тоді інформація обов'язково має бути матеріалізована (знак, сигнал, дані, текст, фільм тощо). Тому подання таких знань як процес обов'язково є «інформацією як-річчю». «Інформація як річ» – атрибутивне позначення об'єктів інформації (дані, документи), які вважаються інформаційними, оскільки мають мету передачі знань або передачі інформації [1 683, с. 946]. Цей спосіб вираження проблемно-тематичної інформації представляє особливий інтерес у вивченні

інформаційних систем, складовою частиною якої виступає документальний корпус історичних ресурсів руху Опору. Бібліотеки систематизують опубліковану інформацію про війну, сучасні комп'ютерні інформаційні системи обробляють оцифровані документи у вигляді фізичних мегабайтів задля збереження історичної інформації в електронному форматі, музеї займаються безпосередньо писемними і речовими ресурсами інформації – об'єктами експонування з теми радянського руху Опору. У цій моделі користувачі інформації залучені в інформаційно-процесуальний акт передачі інформаційного знання широкому колу користувачів історичної інформації партизансько-підпільного темарію. У такому випадку інформаційні засоби обробки, управління, зберігання і використання документованої інформації з теми отримують вираження як фізична інформація – інформація як річ.

Філософсько-методологічний напрям позитивізму визнає первинним джерелом пізнання не літературу, а емпіричне дослідження, яке в документознавстві здійснюється спеціальними її галузями науки. Враховуючи науковий підхід, а особливо увагу до фізичних інформаційних об'єктів, можна говорити про документ, як головний об'єкт дослідження інформаційного поля з теми дослідження. Проте, не повною буде інформаційна картина радянського руху Опору без врахування парафізичних джерел й ідеальних станів інформації, які важко задокументувати оскільки вони мають переважно мисленнєву або усну форму циркуляції в соціумі.

В ідеях постмодерністів Ф. Анкерсмита, Е. Гобсбаума, Р. Еванса, Й. Рюзена, М. Фуко та інших, вираження об'єктивного змісту у текстовій складовій джерела інформації втрачає принципову важливість, що спричиняє втрату герменевтичного сенсу розуміння тексту цього джерела [1 305; 1 229; 1 247]. Натомість набуває вагомості історично і культурно обґрунтована інтерпретація певного аспекту Другої світової війни з суб'єктивної позиції сучасника історичних подій партизансько-підпільного спротиву. Безпосередність сприйняття історичного буття війни пересічною людиною зумовлює лінійну послідовність перенесення інформаційних фактів і подій у

нарративному вираженні: спогадах, листуванні, мемуарах-автобіографіях, описах, есеях та інших історичних джерелах емоційно-психологічного оповідного характеру. Особливим критерієм відособлення нарративних історичних джерел інформації є інтерпретація усіх аспектів картини світу з домінуючим абстрагуванням від «офіційного бачення світу» і вираженням особистісних рефлексій сучасника радянського руху Опору. Більш широко дослідження нарративних документально-інформаційних ресурсів представлено у четвертому розділі дисертації.

Парадигмальною позицією історичного документознавства у роботі з інформацією є її документовані форми. Особливої важливості це набуває у науковому дослідженні документально-інформаційного ресурсу радянського руху Опору Другої світової війни. У даному випадку документована інформація виступає свідченням пізнання подій, основа розуміння інформаційних процесів, фактів, явищ у конкретно-історичну добу. Документальними ресурсами історичної інформації виступають подані вище типи і види документів, які утворювалися під впливом соціально-історичної реальності й життєдіяльності очевидця воєнних подій. Створення документа обумовлює вплив на автора інформаційного середовища, те що він бачить, читає, чує і переживає. Інформація у речовій, перш за все документованій, формі виступає свідченням минулого і подій війни, які вже відбулися, у вигляді документально зафіксованих інформаційних фактів. Такий стан документа абсолютно не залежить від потреб дослідника, сприйняття, довіри чи недовіри до нього як свідчення історії. Документована інформація є ілюстрацією минулого, існує об'єктивно в теперішньому і майбутньому часі.

В архівах, бібліотеках і музеях переважають текстові документи з історії руху Опору у вигляді статей, листів, бланків, книг, періодики, рукописів і письмових записів на папері, у мікроформах, електронному вигляді. Розглянуті у першому підрозділі терміни «документальне джерело» і «документально-інформаційний ресурс» зазвичай використовуються переважно для позначення текстових історичних інформаційних об'єктів. Хоча більшість

документознавців сходяться на думці щодо поширення значення цих термінів на зображення і звуки, призначені для передачі певного типу інформації. Відмінні бачення поняття «інформація» у різних варіаціях подає В. Бездрабко посилаючись на нормативно-правову базу України. Авторка зупиняється на позиції, що інформація трактується як сукупність даних про внутрішній і зовнішній стан керованої системи, які використовуються для оцінки ситуації і розроблення управлінських рішень. Сприймаючи інформацію як сукупність даних, необхідно пам'ятати, що їй, шляхом фільтрації цілей, завдань, проблем конкретної управлінської ситуації, дії, надано спрямований характер. Управлінська інформація – це інформація, що відбиває форму і зміст управління [999].

Текстову фіксацію інформації роблять для зручності її зберігання, сприйняття і пошуку, вона є переходом від інформаційного об'єкта чи процесу до документованого формату інформації. Кількісні показники виражені у текстовому форматі у науковому середовищі переважно позначаються іншим терміном. Вони підпадають під поняття «дані», яке використовується для позначення числової інформації, природної мови у певному середовищі й кількісних аналогів текстових документів. На думку М. Бакленда, ці терміни взаємозалежні, тому при пошуку даних варто в першу чергу шукати документ, який містить ці дані [1 650, с. 354]. Кількісними показниками / інформаційними даними наповнені різні види документів з інформацією статистичного характеру теми дисертації. До них належать різні форми діловодної документації, які в текстовому вираженні містять кількісну інформацію про події задокументовані в історичному ресурсі.

Аналогічний дискурс відбувається у визначенні інформаційності нетекстових документів. Об'єкти, які не є документами у текстовому розумінні, виступають інформаційними ресурсами, інформацією як річчю. Об'єкти історичної інформації збираються, зберігаються, розглядаються як інформація й основа дослідження подій радянського руху Опору. У випадку не організованого й не формалізованого зберігання таких джерел інформації,

наприклад домашні архіви, потрібно ставити під сумнів повноту будь-якого об'єкта інформації. У процесі документування об'єктом виступають і події, які фіксуються і зберігаються в інформаційних системах для наукового дослідження. Інформація історичної події виступає задокументованим свідченням зафіксованим у фотографіях, кінострічках, аудіо записах тощо.

У процесі вивчення радянського руху Опору інформаційну подію реконструюють методами моделювання і наукового експерименту (експеримент → подія → опис). Доцільність втілення експерименту є важливим для верифікації документальних виражень партизансько-підпільного руху, хоча реконструкція як інформаційний процес / дія має складності фіксації у процесуальному стані, розуміння та інтерпретації. Інформаційно-процесуальні дії і документальне їх вираження за своєю природою ситуативні. При об'єктивації у процесі дослідження історичні процеси стають інформаційним елементом наукового аналізу, а все що може бути інформаційним є інформацією [1 650, с. 356].

У дослідницькій роботі з документальними ресурсами радянського руху Опору будь-який інформаційний об'єкт є інформаційним за умови його формалізації. Для цього необхідно дотримуватися відповідних методів роботи з історичними даними, нормами і формальними вимогами державних установ до зберігання інформаційних об'єктів. Такий консенсусний підхід до статусу об'єктів документальної інформації не викликатиме сумнівів у достовірності змістового потенціалу історичних документальних ресурсів, розуміння структури інформаційних систем, архівів, бібліотек, музеїв тощо. В центральних і обласних державних архівних установах України існує низка проблемно-тематичних партизанських фондів зібраних за правилами архівних структур, документи яких представлено у додатках (Додаток В. 1–31). Зокрема у ЦДАГО України є перелік партизанських фондів, серед яких виділяємо фонд 62 «Український штаб партизанського руху». Партизанський та підпільний рух на Харківщині висвітлюють документи представлені в архівному фонді П-2 «Харьковский обком Компартии Украины 1943–1948 г.» (опис 31) ДАХО [416,

арк. 2]. На Сумщині партизанська діяльність відображена в архівному фонді П-4 «Сумской обком Компартии Украины (1941–1968 гг., 1973–1975 гг.)» (опис 3) ДАСО [396, арк. 1].

У конкретній ситуації затребуваності, інформаційний об'єкт (документальний ресурс) або подія партизансько-підпільного руху набувають інформаційних можливостей, оскільки містить історичні свідчення, й формують уявлення дослідника про Другу світову війну. Наприклад, інформація наукових праць або публікацій про війну ґрунтується на первинних документальних текстових свідченнях й інших формах документованої інформації. Кожна репрезентація формалізованої чи кодової за чіткими вимогами документальної інформації за умови вторинного впливу презентує неповний зміст (світлина не вказує на рух, чорно-біла фотографія не передає кольори, документована усна інформація відображає суб'єктивізм промовця, кінофільми показують точку зору автора). Використання дослідником первинної історичної інформації джерела теми дисертації впливає на його текстову оригінальність, спотворює нове змістове наповнення, упроваджує суб'єктивізм у процес формування вторинної документальної інформації. Тут крім документальної інформації дослідник бачить й додаткові інформаційні деталі пов'язані з об'єктом, інформаційні шуми, які служать для інформування / дезінформування реципієнта. Тлумачення документальної інформації може тривати нескінченно, створюючи ланцюг «уявлень про уявлення». Документована інформація джерела зазвичай має менший об'єм даних ніж інформаційний факт або явище, зосереджується на найбільш значущих характеристиках й особливостях [1 650].

Наприклад, за фізичними характеристиками такого документального джерела історичної інформації як партизанське листування можна зробити непрямі висновки про момент створення інформаційного факту Другої світової війни, емоційно-психологічний стан комуніканта тощо. Документування інформації відображає низку факторів залучених до процесу інформування: авторське бачення події, вимоги і стандарти до створення офіційних

документів, вимоги часу й соціального оточення автора документа, походження і джерела інформації, матеріально-технічні можливості її фіксації.

Такі сучасні інформаційні ресурси як архівна установа чи бібліотека мають справу переважно з «інформацією як річ». Це стосується документальних інформаційних джерел конкретно-проблемної тематики руху Опору Другої світової війни. Інформаційні ресурси обробляють інформацію тільки у формалізованому вигляді, тому вона може бути використана для оцифрування й утворення стандартів її використання. Кожний вид та група документів має уточнені методи розробки і формалізовані способи опису конкретного виду інформації. Тому, системи зберігання та пошуку інформації можуть мати справу лише з поняттям «інформація як річ» матеріально вираженим у документі. Проте «інформація як річ» може зберігатися у фізичних або віртуальних колекціях музеїв і архівних установ [1 650, с. 359]. Так, Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс має низку тематичних експозицій присвячених писемним і речовим документальним джерелом історії партизанського і підпільного руху, які представлені у матеріальному та віртуальному інформаційному просторі України. Регулярні публічні заходи проводять центральні і обласні архівні установи з представленням документальних ресурсів руху Опору у виставкових залах з подальшим їх експонуванням на офіційних сайтах державних установ. У зв'язку з цим місцезнаходження документа (музей, архів, бібліотека, бібліографічна база даних тощо) може розглядатися як вид інформаційно-пошукової системи.

Вивчаючи питання минулого за інформацією документально-інформаційних ресурсів слід враховувати їх вплив на формування соціальних інститутів суспільства, суб'єктність і визначення об'єкта впливу. Тому актуалізується важливість фіксації управлінської (офіційної) інформації у задокументованій формі як інструмента влади та контролю. Ці дискурсивні аспекти соціального руху інформації визначають технології документування як окремі соціальні процеси. Поява демократичних теорій і збільшення рівня

індивідуальної свободи людини є неминучим результатом інформаційних технологій, інституціалізацією інформаційних комунікацій і створення відповідного соціального середовища. Прихильники теорій М. Вебера і М. Фуко пов'язують інформаційні та документознавчі технології зі зростанням соціального контролю, посиленням бюрократичної та інституційної влади [1 649]. Документальна перевантаженість діяльності радянських партизан і підпільників Другої світової війни, намагання різних органів державної влади, силових і партійних структур мати управлінський вплив на процеси в русі Опору спричинили хаотичний документальний рух управлінської інформації в перші роки війни. Намагання контролювати інформаційний простір, надмірна централізованість і формалізованість інформаційних потоків в радянській державі характеризує її тоталітарну сутність.

Соціальна інформація, об'єктивована дослідником, набуває об'єктно-суб'єктної природи і характеристик документального носія історичної інформації, в якому відображаються пласти прямої й побічної інформації фіксованої на різних етапах його життєвого циклу. Під соціальною інформацією джерела розуміють сукупність знань необхідну для функціонування суспільства. М. Варшавчик вкладає у визначення джерельна інформація сукупність наявних у джерелі типів інформації та стійких зв'язків між ними, які забезпечують його цілісність і здатність слугувати основою для отримання наукового фактичного знання [1 015]. Будь-яке документальне джерело містить конкретний обсяг соціальної інформації, оскільки на першому етапі існування воно було елементом інформаційно-комунікаційних процесів соціуму. На другому етапі, будучи об'єктом історичного дослідження, джерело виступає носієм історичної інформації, що дає відомості про зміст і характер соціально-інформаційних процесів минулого.

Документальне історичне джерело відображає рівень інформаційного залучення партизансько-підпільного руху у загальнодержавний інформаційний процес, а нині свідчить про його наукову соціально-історичну цінність. Пізнання ступеня інформованості авторів джерел, їх здатності створювати й

використовувати інформацію дає можливість дослідникові розкрити мотиви та передумови поведінки людей, їхніх учинків, рішень тощо.

Джерельна інформація складається з різних видів потрібних для успішної реалізації мети і завдань конкретного історичного дослідження. Із загального масиву документальних ресурсів інформації виділяються основні, які містять потрібні дослідникові відомості. Вивчаючи радянський рух Опору обов'язковою умовою є вивчення документів державних інститутів, політичних партій, рухів, об'єднань, творів політичних діячів тощо. Верифікація документально-джерельної інформації потребує залучення побічної інформації інших ресурсів, в яких вона не виступає основною. Так, досліджуючи питання руху Опору не можна ігнорувати документи офіційного характеру, політичних і громадських структур, компартії, яка поєднувала функції державного управління й впливала на всі сфери суспільного життя. Також, потрібно залучати антропоцентричну інформацію комплексних різновидів документально-інформаційних ресурсів (Додаток Б. 7–8).

Для збільшення інформаційності історичного документа особливої ваги набуває аналіз структури інформації з питань партизансько-підпільного руху. Варто врахувати, що існують такі різновиди джерельної інформації, як відкрита і закрита (латентна), прихована, пряма і непряма, актуалізована і потенційна [1 015]. Відкрита інформація залученого документального корпусу дозволяє установити форму і зміст документа. У писемних джерелах відкритою є інформація, що стосується їх мови і виду, способу його створення, призначення тощо. Тут, формальними ознаками відкритої інформації виступають стандартизація офіційної документації, мова, графічні зображення, матеріальний носій, реквізити, специфіка документів особового походження тощо. Змістові характеристики інформації документального ресурсу розкривають сутність, авторський задум, комунікаційно-управлінську спрямованість тощо. Джерелознавча критика документованої інформації має виняткове значення для класифікування корпусу історичних документів руху Опору, реалізації завдань дисертації.

Закритою інформацією документального історичного ресурсу перевіряють достовірність, повноту, формалізованість відкритої інформації, що вказує на її важливість у конкретно-історичному дослідженні [1 015]. Латентна інформація дає дослідникові багато цінних відомостей, які відсутні у відкритій. Так, авторська нарація в документах особового походження Другої світової війни відкриває дискурс висвітлення соціально-історичної реальності на противагу офіційній інформаційній позиції радянської влади (Додаток Б. 7–8). Автори мемуарних, епістолярних творів свідомо / несвідомо нехтували реаліями, перекручували / замовчували окремі факти, або навпаки – змальовували дійсність без ідеологем і політичних фільтрів (представлені у Списку використаних джерел та літератури дисертації) [587–808]. Для дослідника необхідним є вилучення закритої інформації документа, тобто встановлення причин і мотивів, що спонукали до такого відтворення інформаційних фактів і створення деформованої реальності воєнних подій. Джерелознавча критика закритої інформації є важливою умовою верифікації й наукової оцінки відкритої інформації, своєрідним засобом встановлення вірогідності, з'ясування причин появи документального ресурсу.

Критика документально-інформаційних ресурсів теми включає й з'ясування прихованої інформації. Необхідно визначити причини виникнення джерела інформації (навмисно / ненавмисно) за яких автор свідомо намагався приховати через різні обставини суспільного або приватного життя достовірні свідчення (політичні, публіцистичні, сатиричні та інші твори у минулому часто мали авторські псевдоніми). Такий інформаційний тренд характерний документам особового походження, особливо в умовах тоталітаризованої радянської держави.

Зокрема, для щоденникових записів командирів партизанських загонів і формувань – С. Ковпака, С. Руднева, Г. Руя, а також щоденникових збірників «Партизанські колекції Національного музею історії України у Другій світовій війні. Щоденники», «Партизанская война на Украине: дневники командиров партизанских отрядов и соединений; 1941–1944» [695; 747-748; 749; 733; 735].

Щоденник С. Руднева про Карпатський рейд й досі має низку предметних дискусій про інформаційну достовірність відомостей відображених у ньому. Чим викликає наукове зацікавлення документознавців і джерелознавців для з'ясування документальних особливостей артефакту, причин перекручування і фактів приховування інформації. Прихована інформація може виникати у джерелі й ненавмисно, в результаті помилок у процесі копіювання, переписування (технічні помилки, змінені дати, імена, географічні назви тощо).

Потенціал документального історичного ресурсу визначають такі види інформації, як пряма і непряма (побічна) [1 015]. До прямої відносимо конкретно-тематичні відомості про радянський рух Опору Другої світової війни. Така інформація є прямим відображенням організації і функціонування партизанського і підпільного спротиву представлену в офіційній документації управлінського характеру – рішення політбюро ЦК ВКП(б) (Додаток В. 8), постанови ДКО (Додаток В. 9–12) тощо. Побічною виступає непряма інформація, що вказує на додаткові джерела пошуку прямої інформації. Побічна інформація спонукає до пошукової роботи, до створення комплексів історичних ресурсів інформації, необхідних для вирішення пізнавальних завдань дослідження шляхом реалізації системного підходу виявлення документальної бази руху Опору. Не повне представлення інформації у документах офіційного характеру надає побічній інформації набуває особливої цінності, оскільки вона може бути єдиними свідченнями інформаційних факти минулого. Так, на світлині представлений у Додатках міститься пряма (візуальна статична) інформація про зустріч командирів партизанських з'єднань М. Дука, М. Ромашин, Д. Ємлютін, С. Ковпак, А. Сабуров для обговорення активізації партизанської боротьби в німецькому тилу. Непряма інформація світлин, фонове зображення міста Москва, свідчить про місце перебування і змушує дослідника до пошуку прямих даних про часові і просторові параметри інформаційної події, наслідків про її здійснення відображених у офіційних документах (Додаток Г. 1).

У дослідженні документальних ресурсів теми та їх інформаційного наповнення необхідно з'ясувати вид джерельної інформації – актуалізована та потенційна [1 015]. Інформація джерела стає актуалізованою, за умови вирішення завдання дослідження шляхом вилучення, аналізу, впровадження інформації джерела у науковому дослідженні. Уся інша інформація залишається у джерелі потенційною, не задіяною, не використаною у дослідженні. Зі зміною наукових інтересів, при вивченні історичного документа, ці різновиди інформації міняються місцями. Таким чином, потенційна інформація перетворюється на актуалізовану. Це відбувається в процесі розкриття інформаційного потенціалу документального історичного джерела, залучення до наукового обігу нових інформаційних фактів, історичних знань і узагальнень, розв'язання і постановка нових дослідницьких завдань. У широкому розумінні актуалізована інформація джерел дисертації є впроваджений комплекс відомостей з історії руху Опору. А потенційною виступає та, що залишається поза межами науково-пошукових завдань.

Інформація документального ресурсу, як феномен часу і реальний об'єкт пізнання має невичерпний потенціал, що реалізується в дискусійних формах і з'ясуванні його предметної сторони. За змістом документальні історичні ресурси є складним явищем інформаційного процесу, де документ включає в себе різноманітні свідчення людської життєдіяльності. В науковій роботі з документами руху Опору з заявленою метою, дослідник залучає тільки ті ресурси, які дозволяють всебічно розкрити аспекти його наукових зацікавлень.

Розуміння інформаційного виміру документальних свідчень партизансько-підпільного руху стикається з низкою факторів, які слід враховувати і фіксувати в конкретному науковому пошуку. Це і документальна обтяженість й інформаційне перевантаження корпусу історичних свідчень ідеологічно ангажованою масою документів, у якій губиться людина. Натомість, документальні ресурси як фізичні сліди минулого долають часові і просторові межі буття соціуму. Це уможливило підтвердження документованою інформацією джерел соціально-історичного розвитку. Затримка у часі

інформації й документна фіксація в просторі соціальної реальності є надважливим для сучасної людини як безпосередність, змінність і неподільність інформаційних подій сьогодення і минулого.

Процес дослідження документа дозволяє зазирнути в минуле. Це забезпечує краще розуміння сучасної і можливої майбутньої ролі документа у мінливому світі. Нині кожен учасник соціального процесу може отримати користь від інформаційних технологій, здатних подолати розділення простору і часу, зближення виробника / комуніканта і споживача / реципієнта реальної та ретроспективної інформації. Нові інформаційні технології допомагають подолати філософські бар'єри – простір і час. Але, це відбувається за допомогою бажання встановлення соціальних комунікацій користувачів ретроспективної інформації, використання комунікаційних технологій їх здатності інвертувати соціальний простір і час у документальне спілкування за допомогою фіксованих писемних форм руху інформації різного соціального рівня (офіційного, міжособистісного, ретроспективного тощо).

2. 4 Комунікативні особливості документа

Нині в науковому середовищі популярним є використання поняття «інформаційне суспільство». Проте, будь-який історичний тип суспільства має власний інформаційний вимір, виражений відповідно до розвитку комунікаційних процесів спілкування, руху суспільно значимої інформації. Тому можна говорити, що кожне суспільство є «інформаційним суспільством» і завжди було оскільки всі спільноти формуються завдяки спілкуванню, взаємодії та співпраці. Члени соціальних спільнот спілкуються через жести, мову, а також використання матеріальних об'єктів для позначення чогось. Згодом із ускладненням соціальної взаємодії та соціального контролю отримують розвиток непрямі, документні види комунікації.

Протягом історичного процесу спілкування пройшло декілька визначальних моментів: жести, мова і відображення об'єктів. На думку

М. Бакленда, чотири події у соціальній комунікації визначили етапи розвитку людства – писемність, друк, телекомунікації, копіювання. Писемність опосередковує мова, часова стабільність записаної мови полегшує безперервність комунікації, подовжує її вплив і посилює її ефект. Як наслідок відбувається збільшення кількості записів і потенціалу людської пам'яті. Масове множення письма відбувається завдяки появі друкування, створення документа стає більш продуктивним. Появу телекомунікації принесла науково-технічна революція і серія відкриттів – телеграф, телефон, радіо, телебачення, цифрові інформаційні мережі. Телекомунікації зменшують вплив відстані та затримки передачі інформації. Копіювання документів спирається на методи: фотостат, мікрофільм, електростатичне копіювання тощо [1 650, с. 353].

Дотримуючись документознавчої методології необхідно сформулювати широке уявлення про документ і зробити акцент на його міжчасових і просторових характеристиках – майбутньому і минулому. Документ виступає транспортним засобом, що переносить сформовану інформацію через простір і час. Документ виступає провідником інформаційного повідомлення шляхом переведення інформації на папір у вигляді книги, файлу, даних задля подальшого його транспортування за призначенням. Важливим стає дослідження процесу соціального життя документа, вихід за межі фізично існуючого документного каналу. Необхідно усвідомлювати, яким чином документи впливали на забезпечення соціальної взаємодії і комунікації в процесі написання, а також координували соціальні практики протягом наступних етапів життєвого циклу.

Залучення документів у дослідженні радянського руху Опору вимагає застосування інформаційно-комунікаційного підходу, який пов'язаний з формуванням теорії інформації. Документальна комунікація суспільства в кризових умовах війни розглядається як динамічна взаємодія суб'єктів соціального простору між собою та зовнішнім світом. Інформація закодована у повідомлення, має різне наповнення в різних комунікаційних системах і розглядається як інформаційно-комунікаційний процес.

Англомовні словники подають дефініцію «комунікації» як обмін думками та інформацією; Кембриджський словник – акт спілкування між людьми; Оксфордський словник – придбання або обмін інформацією шляхом розмови, написання чи використання іншого засобу; соціальний контакт; засоби відправлення або отримання інформації, такі як телефонні лінії або комп'ютери. У процесі впорядкування термінологічного визначення Г. Швецова-Водка акцентує увагу на тому, що комунікація, яка відбувається між людьми, тобто у суспільстві, називається соціальною, а в процесі соціальної комунікації передається соціальна інформація. Соціальна інформація – це інформація яка функціонує в суспільстві, а комунікаторами, тобто особами які перебувають в комунікаційній взаємодії, є люди [1 299, с. 46].

Технологічне значення комунікації полягає в означенні засобів зв'язку будь-яких об'єктів, процесу передавання інформації від людини до людини і є визначальним для розуміння механізму документальної комунікації. Комунікація виступає системою зв'язків і взаємодії у багаторівневому соціокультурному процесі передавання і сприймання інформації, у міжособистісному і масовому спілкуванні за допомогою вербальних і невербальних засобів. З розумінням комунікації як об'єктивного процесу трансляції інформації між суб'єктами визначається спільним процесом конструювання нових смислів, інтерпретацій, поведінкових норм і правил. Документальна комунікація створює модель залучення учасника до спілкування та утворення власної картини світу [1 134, с. 38].

Головним елементом інформаційно-комунікаційного підходу є бачення документних об'єктів як інформаційних феноменів, прояву єдиної сутності інформації. Такий вид комунікації Г. Швецова-Водка називає «документальна комунікація» як інформаційна комунікація опосередкована документом. Результатом встановлення зв'язку між матеріальними об'єктами (джерелом інформації та одержувачем) є інформаційний процес. Він складається з комунікаційної схеми, складовими якої є послідовність компонентів і операцій з інформацією, закодованою у вигляді сигналів. Запропонована модель

відображає документальну комунікацію, яка утворилася під час Другої світової війни у партизанському середовищі і забезпечувала сталий зв'язок з управлінськими функціями.

Процес соціальної комунікації має сталу структуру для будь-якого виду взаємодії між людьми. Триєдиною у комунікаційній моделі є взаємодія між комунікантом, реципієнтом і каналом передачі інформації. У спільній дії комуніканта і реципієнта як елементів цілого називають комунікаторами. У комунікаційній взаємодії вони завжди виступають парно, а рух інформації у вигляді повідомлення називають комунікатом. На думку Г. Швецової-Водки: «Інформація в процесі соціальної комунікації – це те, що мовець намагається передати реципієнту і те, що реципієнт отримує в результаті процесу інформаційної комунікації; інформація – це відомості, призначені для передачі у процесі соціальної комунікації» [1 299, с. 49].

У воєнних реаліях документальна комунікація стикалася з низкою проблем, серед яких відсутність сталих каналів передачі інформації. Партизанські формування проводили бойову діяльність в умовах тилового спротиву, унеможлиблювало встановлення стійкого документного зв'язку у матеріальному його вираженні. Така ситуація сприяла просуванню технологій науково-технічного прогресу і появи радіозв'язку на особливо великі відстані. За таких умов з'являються нові форми документованої інформації комунікаційної спрямованості. Так, у ЦДАГО України зберігаються радіограми: «Радіограма С.А. Ковпака і С.В. Руднева УШПР про бойові дії Путивльського об'єднаного партизанського загону», «Радиограмма командира Сумского партизанского соединения С. Ковпака Секретарю ЦК КП(б)У Л. Корнийцу и нач. УШПД Т. Строкачу об отсутствии взрывчатых веществ и боеприпасов в соединении», «Радіограма С.А. Ковпака і С.В. Руднева УШПР про бойові дії Сумського партизанського з'єднання в ході Карпатського рейду» [43–45]. Вони засвідчують встановлення нових технічних видів комунікації і появи нових форм документування інформації, її декодування, зберігання і використання в науковому пошуку.

Офіційні контакти між посадовими особами партизанських штабів вимагала дотримання норм діловодства у обов'язковому зворотному зв'язку реципієнта на лист комуніканта (Додаток В. 20). У поданому в додатку документі, листі начальника БШПР П. Калініна начальнику УШПР Т. Строкачу, присутнє прохання «Ваше решение сообщите», що засвідчує відповідальність за реакцію на інформацію управлінського характеру.

Запропонована О. П'ятигорським текстова модель комунікації висвітлює автокомунікацію людини та комунікацію з іншими шляхом створення письмового документа. У соціальній комунікації комунікант відправляє, намагається передавати реципієнту знання, чуття, вольові сили. Інформація є абстракцією, яка у комунікаційному підході застосовується до реально існуючих явищ. Соціальна інформація виступає комунікаційним повідомленням, що володіє змістом і матеріальним чуттєвим вираженням. Зміст повідомлень утворюють знання, емоційні переживання, що управляють, які відправник адресує споживачам інформації.

Є. Плешкевич вважає, що поняття комунікаційного сигналу тісно пов'язане з матеріально-енергетичною опосередкованістю інформаційного процесу, а сигнал визначається як матеріальний носій інформації, який має форму предмета, явища чи процесу [1 572, с. 62-64]. Інформаційно-комунікаційний підхід можна диференціювати на пряму комунікацію (цілеспрямовану передачу через повідомлення, документа семантичної інформації) і автокомунікацію (націлену на створення суб'єктом інформаційного зв'язку нової інформації). Структуризація інформації пов'язана з ефектом фасцинації викликаним вербальним впливом, призначеним для зменшення втрат семантично значимої інформації при сприйнятті повідомлення реципієнтами [1 210]. Більшого значення такі комунікаційні канали передачі інформації набувають в мілітаризованій системі управління соціальними групами. Усталення документної комунікації й управлінських структур спротиву перенесли воєнну модель комунікації на суспільні процеси взаємодії. Такі інформаційні тренди отримали віддзеркалення в документальному

інформаційному ресурсі радянського руху Опору у вигляді управлінської документації, діловодної, документів особового походження, аудіодокументів.

Комунікація як зв'язок між двома незалежними один від одного об'єктами і лінії зв'язку між ними, називають лінією зв'язку або засобом зв'язку. Таке розуміння комунікації переважно застосовується до технічної комунікації. В роки Другої світової війни в умовах тилової партизансько-підпільної діяльності найбільшого поширення набуває така технічна комунікація, яким відбувається не матеріальний рух інформації. У вигляді хвильових сигналів через великі відстані і фронт інформація досягає реципієнта і здійснює відповідний управлінський вплив (Додаток Г. 23). Переміщення інформації у просторі за допомогою технічних засобів називають інформаційною комунікацією, протилежним якій є матеріальна комунікація. Головними характеристиками цих видів теорії комунікації є просторова – одномісна і різномісна, часова – синхронна і діахронна [1 641, с. 50].

Застосування інформаційно-комунікаційного підходу у дослідженні тематичних комплексів документальних ресурсів може виступати класифікаційним елементом. Це дозволяє побачити історичний документ як філософський феномен, буття якого відбувається у поняттях «час» і «простір», особливості його комунікаційних характеристик, періоди існування у соціальній реальності. Врахування цих факторів дозволить залучати комплексну методологію у відповідній фазі життя документа.

Дискусії про життя документа, визначення його хронологічних меж і соціальної затребуваності говорять про відносність його періодів. Якщо документ втрачає юридичну силу і користувача, він переходить на зберігання до архівних установ. А час набуття документом статусу історичного науковцями остаточно не прийнятий – чи з моменту виникнення документа, чи з переходом до архівних сховищ документ автоматично стає історичним джерелом інформації, чи з часу його використання істориками і введенням у науковий обіг. З моменту документальної фіксації інформації вона отримує статус джерела інформації, оскільки ретроспективна інформація існує

об'єктивно. Перші етапи процесу набуття інформації статусу документа, а в подальшому статусу архівного документа регламентовані українським законодавством. Тому для науковців документальні ресурси є носієм найбільш достовірної інформації у різних спеціальних галузях документознавства, зокрема історичних документознавства і джерелознавства.

Рух задокументованої інформації, документообмін між двома і більше суб'єктами соціальної взаємодії називають документальною комунікацією. Комунікація опосередкована документом виступає як підсистема соціальної комунікації. Документально-комунікаційний процес передбачає рух документів від джерела інформації до одержувача, що разом утворюють соціальну документальну комунікацію. Встановлені таким чином зв'язки є способом передачі інформації, здійснені за допомогою документів, у яких документальна інформація, що зафіксована на матеріальному носіїві, виступає засобом комунікації [1 237, с. 91].

Технічне бачення будь-якої комунікації спрощено викладено як лінійна модель. Теоретик комунікації Г. Лассвел свого часу запропонував графічну схему комунікації: комунікатор → повідомлення → канал → одержувач → ефект. Він також наголошує на спрямовуючій сутності комунікації і виокремлює такі функції процесу комунікації: спостереження за навколишнім середовищем, виявлення загроз і можливих впливів на цінності суспільства та його складових частин; кореляція компонентів суспільства у реагуванні на навколишнє середовище; передача соціальної спадщини через покоління. В умовах тилової боротьби партизанська комунікація з «великою землею» отримує формат антикризової управлінської комунікації. Тут, великого значення набуває централізація управління розрізненими партизанськими формуваннями у підпорядкування ЦШПР і УШПР з якими встановлюється стійка документальна комунікація задля узгодження бойової діяльності (Додаток В. 7; 14). Прикладом виступає документ збережений у ЦДАГО України «Заключение УШПД о боевой деятельности соединения. Отчет об организации и боевой деятельности соединения и его отрядов», в якому

висвітлюється встановлення адміністративної комунікаційної вертикалі керування регіональним партизанським формуванням [129].

Згадана комунікаційна модель Г. Ласвелла включає теоретичні судження і емпіричні дані, однак поза увагою залишається весь спектр комунікаційних функцій. У моделі акцент був зроблений на комуніканта, як головного елемента комунікації. Тоді реципієнт сприймається лише як об'єкт його комунікаційного впливу і при здійсненні комунікаційного процесу не було ніякого зворотного зв'язку [1 654]. Багато послідовників розширили і доповнили слабкі сторони комунікаційної моделі Г. Ласвелла, оскільки його теорія не містила обов'язкового елемента зворотнього зв'язку. Так наприклад, дослідник Р. Бреддок доповнює згадану модель двома компонентами: мета комуніканта і умови комунікації.

Виходячи з власних досліджень Г. Швецова-Водка запропонувала таку схему документально-комунікаційного процесу: джерело інформації, що виробляє первинну інформацію або повідомлення, яке повинно бути передано; передавач, який кодує або модулює цю інформацію (змінює певні параметри) в форму, придатну для каналу передачі; канал передавання закодованої інформації до пункту отримання інформації, під час передачі сигнал може бути змінений «шумом», який надходить від джерела «шуму»; одержувач (приймач), декодує одержаний сигнал для того, щоб відкрити первинне повідомлення; призначення, або кінцева мета, інформації [1 299, с. 45].

Така схема комунікації є основою досліджень інформаційних аспектів Другої світової війни, зокрема партизансько-підпільного спротиву. Залежно від передавача і приймача, розрізняють технічні, біологічні, соціальні види комунікації. У філософії та інших науках про людину соціальні комунікації розглядаються як головна умова виникнення й існування соціуму. У соціальній комунікації комунікантом і реципієнтом є людина, а інформаційне повідомлення створене людиною у вигляді сигналу транспортується механічними, фізичними, хімічними засобами задля передачі і зміни обсягів людських знань.

Інформація в системі соціальних комунікації подається через знакові структури, серед яких виділяється людська мова. Беручи до уваги потребу в комунікації, комуніканта спонукає мета. Мотиви утворення процесу комунікації є цілями другого рівня до основної мети. Мовленнєві засоби (вербальні і невербальні) в акті соціальної комунікації сприяють розгортанню мовленнєвої стратегії, яка теж працює на досягнення мети спілкування (передача інформації у документній і бездокументній формі). Таким чином, можна виявити причинно-наслідкову взаємодію комуніканта і реципієнта через виявлене співвідношення мети і мотивів акту соціальної комунікації.

Процес соціальної комунікації стає можливим за умови формалізації процесу спілкування і відповідно кодування інформації загально прийнятими знаковими системами кодування. Вихідна інформація закодована у повідомленні повинна урахувати такі умови – доступність і прийнятність інформації реципієнтом на етапі декодування. Цей процес передбачає втілення низки правил / обмежень системи кодування відповідно до умов існуючого соціокультурного / мовного середовища.

У партизансько-підпільній діяльності системи кодування / декодування документальних повідомлень, що рухалися інформаційно-комунікаційними каналами, потребували відповідних шифрувальних систем і обладнання (Додаток Г. 3; 23). Це передбачало наявність відповідних професійних навичок комуніканта і реципієнта з прийняття, декодування тощо. Для цього відкривалися школи партизана, курси радистів в яких вивчали специфіку роботи з шифрованою інформацією та її комунікаційного спрямування. В НАФ України представлено документальні зразки партизанських шифрувальних систем, задокументованих шифрограм, радіоповідомлень радянської та німецької військових структур. Прикладом виступають документи справи «Исходящие шифротелеграммы в ЦШПД, УШПД» із низкою типових інформаційних повідомлень [76].

Крім засобів фіксації інформації, у повідомленні (документі) важливо з'ясувати матеріалізацію цих кодів каналами комунікації. Матеріалізація

кодування інформаційного повідомлення є класичним варіантом організації фіксованої інформаційної комунікації і включає такі способи їх передавання як писемний у вигляді набору умовних знаків і супровідних сигналів – утворюючи документ. В її основі закладено практичні схеми організації управлінської діяльності, а не об'єктивовані коди у вигляді об'єктивної реальності. В історико-документознавчому конструкті радянського руху Опору значний вплив відіграє корпус документів діловодства, який відображає встановлену систему адміністрування, відповідальності партизанських формувань в умовах боротьби за виконання завдань через документально-комунікаційні канали.

Проте, між нормами вираженими у документальній формі, які суворо адмініструють поведінку людини, і практичними схемами, які втрачають в умовах війни легітимність, існує гнучка системна єдність. Не зважаючи на онтологічну об'єктивність, буття людини впорядковують практичні схеми у вигляді управлінської комунікації та встановлення порядку і стабільності у функціонуванні соціуму. Кодування виступає ключем перетворення ідеального змісту інформаційного повідомлення у форму необхідну / достатню для трансляції й інтерпретації реципієнтом інформації закладеної комунікантом.

Організація трансляції повідомлення через канал включає адресата, швидкість і достовірність передачі повідомлення. Найбільш достовірним і поширеним каналом передачі інформації досліджуваного періоду виступає структура владної ієрархії виражена в моделі життєвого циклу управлінських документів. Будь-який канал інформації піддається впливу зовнішніх перешкод, які називають інформаційним шумом.

Здійснення «шумового» впливу на повідомлення приводить до спотворення, зміни або втрати інформації. Шумова модель комунікації К. Шеннона – В. Вівера доповнила лінійну модель комунікації Г. Лассвела перешкодами / «шумами», що ускладнюють комунікацію. Ускладнення точності сприйняття реципієнтом вихідної інформації відбувається на етапі декодування в механічній і семантичній площинах. До механічних «шумів» належать технічні параметри каналу і середовище, в якому відбувається рух

документа. Інше наповнення мають семантичні «шуми» пов'язані із соціокультурними чинниками, як то мовна різнорідність, соціальні атрибути кодових систем, навмисна маніпуляція. Комунікаційна взаємодія у радянському русі Опору визначається схемою обігу управлінської документації. Результатом впливу таких інформаційних «шумів» є зниження ефективності взаємодії. Розгалуженість партизансько-підпільного руху, соціальна і гендерна стратифікація, соціальні і культурні умови діяльності стали бар'єром у визначенні критичності впливу семантичних «шумів» на документообіг.

Важливим етапом управлінської комунікації є зворотній зв'язок. До циркулярної моделі комунікації В. Шрамма і К. Осгуда належить ідея рівноправності комуніканта і реципієнта. Ними акцентовано значення зворотного зв'язку, як детермінованого елемента у процесі врівноваження передачі інформації. Зворотній зв'язок технологічно підвищує надійність обміну інформацією, визначає рівень сприйняття управлінських рішень і напрямів її нормативної реалізації, що є важливим аспектом в складних умовах. Публічна сфера суспільства реалізується через комунікативний акт. Ю. Габермас виявляє онтологічне значення соціуму як ресурсу комунікаційних дій і як продукту цих комунікаційних дій. Чергування ролевих значень комуніканта і реципієнта у комунікативному акті є важливим чинником створення стійкої, ефективною і результативною комунікації. У процесі соціальної комунікації реакція реципієнта не завжди є обов'язковим елементом комунікаційного акту. Але, якщо мова йде про управлінську сферу, то зворотній зв'язок є необхідним для визначення комунікаційної взаємодії і її результату. XX ст. характеризується збільшенням обсягу документації та її номенклатурних параметрів. Із цим пов'язана поява спеціальних наукових напрямів з вивчення інформаційних процесів у суспільстві, її документна фіксація у матеріальному вигляді та визначення аспектів соціальної комунікації, зумовленої управлінським документом.

Враховуючи подані концептуальні моделі документально-комунікаційного процесу, стає можливим запропонувати схему руху управлінської

документаційної інформації в системі керівництва і безпосередньо мережі бойових загонів партизансько-підпільного руху в роки Другої світової війни. Вихідним комунікантом виступає військово-політичне керівництво тогочасної держави, що в умовах війни шляхом документотворення намагалося організувати системну фронтову оборону, важливе місце в якій відіграв радянський рух Опору [1 127, с. 13-14]. Владну ієрархію очолював Державний комітет оборони, до якого входили всі державні, політичні і громадські органи радянської влади – ДКО, ЦК ВКП(б), РНК, НКО тощо (рисунок 2.1).

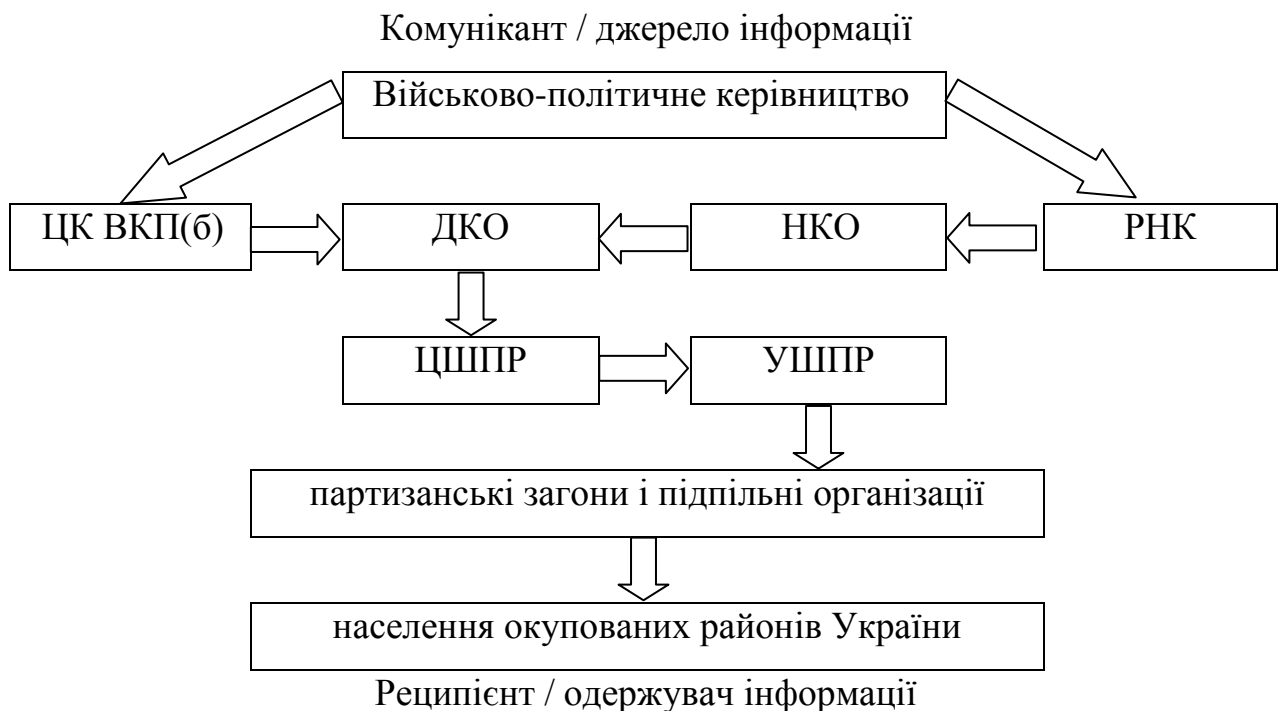

Рисунок 2.1 – Документально-комунікаційна схема партизансько-підпільного руху України в роки Другої світової війни

Як найвища ланка у державній структурі комітет оборони, творець командно-управлінської документальної інформації, утворив окремі військово-диверсійні підрозділи на чолі Центрального штабу партизанського руху та республіканського Українського штабу партизанського руху, що стали другою ланкою, але підґрунтям створення партизанських загонів і підпільних організацій. Ці підрозділи ДКО стали основною ланкою, в якій формувалися документально-комунікаційні процеси винятково в системі руху Опору. Третьою ланкою руху управлінської документальної інформації виступають безпосередньо партизанські загони та підпільні організації. Вони доносять

інформацію верховного комуніканта до кінцевого реципієнта, четвертої ланки комунікаційної схеми – населення окупованих територій Української РСР.

Комунікаційна роль документів у встановленні соціальних зв'язків допомагає пояснити швидкість диференціації соціуму на малі групи. Технологічні зміни років війни дали можливість сприймати комунікацію як відповідність між її соціальним призначенням і технологічними ресурсами часу існування. Нині документ необхідно сприймати як об'єкт що відтворює вагомий зміст соціально-історичної реальності, а не як застарілу модель комунікації. Людина через інформацію документа опосередковує, відтворює інформаційні сліди минулого, фіксує простір. Специфіка походження документальної інформації потребує функціонування відповідних інституцій, технологій зберігання, класифікації, аналізу й використання.

Цифровізація архівних інформаційних систем допомагає подолати часові і просторові бар'єри, стає засобом забезпечення широкого доступу до документального історичного ресурсу, зацікавленість яким може мати масовий характер, що дає більші можливості ретроспективної комунікації у соціальних групах об'єднаних за спільними запитамі. Дослідник Дж. Браун подав важливі характеристики документів – їх лабільність [1 649]. Документи швидко проходять етап доступності й функційності інформації закладених виробником, а далі потребують захисту, консервації для збереження і використання. Документ у системі соціальної комунікації виконує важливу функцію, виступаючи одночасно засобом соціального спілкування, нагромадження наукових знань, практичного досвіду, регламентації суспільного життя.

Висновки до другого розділу

Висока соціальна значимість документа зумовила потребу його окремого наукового вивчення, в центрі уваги якого є дослідження закономірностей процесу документотворення. Наявність соціального замовлення обумовлене

постійним зростанням значущості документа. Зокрема, в тематичному історико-документознавчому дослідженні радянського руху Опору.

1. Необхідно констатувати, що документально-інформаційний ресурс знаходиться на стику різних методологічних напрямів. Теоретико-методологічні пошуки спрямовані на узагальнювальне теоретичне обґрунтування історичного документознавства, архівознавства та джерелознавства як галузей наукового знання із спільним об'єктно-предметним полем дослідження – документом. Кожна зі згаданих у підрозділі концепцій торкається теоретичних проблем функційних сегментів документа, які разом фундують теоретичну і методологічну основу науки про документ. До прикладних аспектів науки про документ належить аналіз динаміки потоків спеціальних видів документів, вирішення класифікаційних проблем документації, вивчення аспектів створення, функціонування та зберігання документів руху Опору Другої світової війни, доступу до їх інформації тощо.

Розглянуті науково-теоретичні напрями подають дихотомічне бачення феноменів «документ» vs «джерело», що розширює межі документознавства і джерелознавства. Нині вони стали об'єктом дослідження багатьох суміжних наук, а усталення термінологічного ряду стане можливим за умови інституційного оформлення історичного документознавства. Аналіз концепцій проблемно-теоретичного поля дисертаційного дослідження дозволяє сформулювати авторську дефініцію поняття «документально-інформаційні ресурси» – це типи писемних і аудіовізуальних документальних джерел інформації, з властивими формальними ознаками документа як інформаційного об'єкта, де інформація зафіксована на матеріальному носіїві за допомогою фізико-хімічних засобів задля трансляції у просторі та часі, а закодовані знання та інформаційні повідомлення відображають ієрархічні, документаційні й комунікаційні зв'язки суспільства».

2. Класифікація документальних ресурсів є необхідним процесом організації наукового пошуку, інформаційний характер яких визначають тісні зв'язки історичного документознавства й джерелознавства. Документ, як

джерело історичної інформації радянського руху Опору, входить у відповідну систему документації в якості інформаційного елемента, а окремі види та групи документів складають загальну систему документального джерельного корпусу Другої світової війни. Основу схеми становлять класифікаційні концепції документознавства, архівознавства і джерелознавства запропоновані українськими та зарубіжними дослідниками. Тематична класифікація має ґрунтуватися на єдиних принципах, критеріях і класифікаційних схемах. Проте узагальненої універсальної схеми класифікації не існує, тому визначені й опрацьовані документальні ресурси у дисертації структуровано відповідно до теми й завдань дослідження.

Класифікація документів руху Опору здійснена за властивими суттєвими спільними ознаками кожної із запропонованих груп. Це дозволило виявити у документальному інформаційному ресурсі найбільш значимі атрибути, встановити закономірності й особливості утворення, обґрунтувати подальший вибір методів його опрацювання та використання. Комплекс історичних документів теми доцільно поділяти на писемний та аудіовізуальний типи, які дробляться на види в межах указаних типів. Процес структурування проведено за принципом походження та матеріальним носієм, що дозволило розкрити закономірності утворення, з'ясувати вплив на процеси та явища воєнних років.

3. Наукова документальна реконструкція радянського руху Опору спирається на ґносеологічні засади документознавчих властивостей появи і функціонування документа, прикладні особливості інформаційної складової джерела, структуру і функцію документального корпусу, встановлення документальних соціокомунікаційних зв'язків. Парадигмальною особливістю історичного документознавства є документовані форми історичної інформації, яка є свідченням подій, основою розуміння інформаційних процесів, фактів, явищ. Документованими носіями таких відомостей виступають їх різні типи і види, які утворювалися під впливом тогочасного буття.

Документ виступає ілюстрацією минулого у вигляді документально зафіксованих інформаційних фактів. Джерело відображає рівень залучення

партизансько-підпільного руху у загальнодержавний інформаційний процес, а нині свідчить про його наукову соціально-історичну цінність. Розуміння інформаційного виміру документальних свідчень партизансько-підпільного руху стикається з низкою факторів, які слід враховувати і фіксувати у конкретному науковому пошуку. Затримка у часі інформації, її документна фіксація в просторі є вагомою як безпосередність, змінність і неподільність інформаційних подій сьогодення і минулого.

4. Інформація, документація та комунікація виступають взаємозалежними явищами буття. Схема акту соціальної комунікації, особливо історичної, детермінована наявністю комуніканта, реципієнта, повідомлення (документа), каналу, зворотного зв'язку. Інформаційну складову документа представляють знакові системи і коди, що уможливають передачу і сприймання інформації. Комунікаційні акти, реалізовані у документній формі, спровоковані метою, мотивами і засобами. Ефективність ретроспективної комунікації документа забезпечують такі елементи, як середовище поширення змісту, вид та інформаційний «шум», усталеність комунікаційного процесу владної ієрархії. У процесі комунікації документ залучений усіма сферами соціуму, виступає каналом руху інформації, документально-інформаційним ресурсом, акумулює соціально затребувану інформацію. Значення документа в процесі документної комунікації обумовлено функцією передачі інформації.

У другому розділі дисертації подано основні результати з наукових праць, включених до Списку публікацій здобувача за темою дисертації і представлених у Списку використаних джерел та літератури 1 [1 127], 3 [1 462], 4 [1 452], 7 [1 451], 10 [1 470], 11 [1 459], 12 [1 458], 13 [1 464], 15 [1 472], 16 [1 469], 17 [1 471], 18 [1 468], 22 [1 461], 23 [1 453], 24 [1 450], 27 [1 460], 29 [1 445], 30 [1 441], 31 [1 440], 32 [1 439], 33 [1 652], 34 [1 651], 35 [1 653], 36 [1 438], 37 [1 473].

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

3.1 Передумови створення і функціонування управлінської документації

Перші місяці воєнних дій 1941 р. внесли корективи не тільки у життя СРСР, а й у принциповий розподіл владних повноважень між окремими органами радянської влади. Реалізація управлінської функції в умовах війни і створених нових органів влади, мілітаризація суспільного і економічного життя держави передбачає наявність таких видів управлінської діяльності як комунікація, регулювання, контроль, забезпечення заходів загального і спеціального характеру. На думку В. Бездрабко, успішність здійснення згаданих управлінських процесів залежить від конкретних умов функціонування органів державної влади, місцевих органів, підприємств, установ, і організацій [999, с. 36]. Більше того, специфічність тилової діяльності мала складність в організації управлінської комунікації, особливо коли йде мова про документообіг. Такі умови спричинили активну появу та розвиток нових каналів руху управлінської інформації засобами радіостанцій, військової авіаційної пошти шляхом викидання вантажів з літаків, диверсійних груп з функцією передачі управлінської військової документації тощо.

Поява управлінського документа відбувається за уніфікованою формою, чим оптимізується процес створення, опрацювання, подальше зберігання та використання інформації у відповідних службах. В умовах війни діловодство радянської системи органів влади визначала Постанова Раднаркому СРСР від 29 березня 1941 р. за № 723. На архівні органи були покладені завдання розробки інструкцій з постановки документальної частини поточного діловодства в установах, спостереження за веденням документальної частини діловодства, охорона документальних матеріалів в поточному діловодстві, визначення практичної і наукової цінності усіх (загальних, таємних, технічних

тощо) документів Державного архівного фонду, встановлення термінів їх зберігання. У 1950-х рр. радянські архівісти закріпили право архівних установ контролювати усі діловодні процеси від моменту виникнення документа до передачі його на зберігання в архів. Цей факт потребував нормативного упорядкування роботи з управлінською документацією. Лише у 1963 р. Головархівом СРСР розроблено перший загальносоюзний нормативний документ «Основні правила постановки документальної частини діловодства і роботи архівів установ, організацій і підприємств СРСР», що унормував процеси діловодства і архівування управлінської документації.

На останньому етапі життєвого циклу, виходу з документообігу владних структур і входження в структуру архівної системи, управлінський документ піддається експертизі цінності для передавання на постійне зберігання. Головним принципом цього процесу в радянський період була ідеологічна доктрина партійно-класового підходу до відбору документів для зберігання в архівах. Такі норми зумовили негативні явища в документально-інформаційному просторі суспільства, структурно-тематичні деформації в розвитку архівної системи радянського періоду. На зберігання потрапляли документи, які пройшли ідеологічне цензурування й мали партійну приналежність, зверталася увага на окремі види документів, а не на весь архівний фонд. Необхідно зауважити, що до 1970-х рр. не було утворено єдиного механізму проведення експертизи цінності документів, не було здійснено принципу централізації зберігання архівних комплексів документів. Все це призвело до заангажованості документально-інформаційної представленості різних сфер функціонування радянського суспільства, не дотримання принципів цілісності, всебічності, неподільності, об'єктивності архівних документальних свідчень руху Опору в роки Другої світової війни.

Оперуючи значним об'ємом теоретичного матеріалу архівознавець В. Автократов охарактеризував експертизу цінності документів форму розв'язання протиріччя між джерелознавчим уявленням про документ й обов'язковою складовою архівознавчої роботи з відбору документів для

постійного зберігання [981]. Архівне зберігання дозволяє використовувати документ відповідно до закладеної в ньому ретроспективної інформації. Тобто уніфікований управлінський документ орієнтований не тільки на його безпосереднє використання управлінською системою держави, а й зберігання в архівах, опрацювання традиційними й автоматизованими архівними системами, інформаційне уживання користувачем архівної інформації в громадському житті й на раціональне використання його інформації науковцями як джерела.

На думку С. Кулешова основною відмінністю управлінського документа від інших видів документованої інформації є юридична сила, яку він отримує в результаті оформлення державними органами влади. Зокрема: «дія документа як правового акта чи юридичної основи для здійснення управлінських процесів зумовлена наявністю певних реквізитів (елементів бланка, підпису, відбитку печатки, резолюції тощо). Їхня фіксація є не тільки вираженням характеристик документа з юридичною силою, а й, водночас, має відповідні правові підстави, що обумовлені законодавчими актами» [1144, с. 16].

Нині такі документальні свідчення структуровано для архівного зберігання за принципами «Генеральної схеми класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України»: держава → : державна влада, державне управління, місцеве самоврядування 1.2 → система органів державної влади і управління 1.2.1; збройні сили 1.2.5 → партизанські формування 1.2.5.6.5.2; війни, збройні конфлікти 1.2.6 → Україна в роки Другої світової війни 1.2.6.4 та інші тематичні групи архівних документів [1 029].

Архівознавчі особливості вивчення документального корпусу теми сприяють встановленню сукупності документознавчих ознак, якостей і функцій архівних документів незалежно від технологій їх створення. На думку Г. Ланського найбільший науковий потенціал має орієнтація розвитку теорії архівознавства на дослідження документальних й інших інформаційних комплексів, які виступають носіями соціальної і персоніфікованої пам'яті. Головною метою розвитку документознавства й архівознавства в умовах

інформаційного суспільства є вивчення комунікаційної функції документа, а також когнітивної функції [1 503, с. 12].

Документи владних органів Радянського Союзу у 1941–1945 рр. характеризуються переплетінням функційного навантаження, структурного безладдя, дублюванням різного рівня структурами влади. З погляду історико-документознавчого аналізу ці джерела складно структурувати за принципом поділу органів та гілок влади. Вони не мають чітких ознак для їх документознавчої й джерелознавчої класифікації, що пояснюється екстремністю та воєнною надзвичайністю цих документів. Згрупувати управлінські документи можна за подібністю функційного навантаження через переплетення законодавчої та виконавчої функцій влади у документотворенні воєнного часу. Я. Калакура у дослідженні історичних джерел з питань історії ХХ – початку ХХІ ст. пропонує формулювати окремі ситуативні групи документів групуючи їх за спільними ознаками як критеріями їхньої спорідненості [1 093].

Доцільним видається виокремити комплекс управлінської документації, що відображає діяльність Державного комітету оборони (ДКО) у виконанні вищих управлінських функцій СРСР, надзвичайних структур утворених рішеннями ДКО з функціями військово-політичного управління, з власним документообігом, який підпадає під характеристики нормативного документа. Нормативно-правові документи визначають і встановлюють правила, загальні принципи, характеристики видів діяльності або їх результатів. Документи, що складають нормативну документацію, містять вимоги таємності, правила, загальні принципи, характеристики, які стосуються певних видів діяльності.

На всіх етапах історико-документознавчої роботи з указаною групою управлінських документів передбачається застосування всього комплексу критики. Особливе місце займає текстологічний аналіз проектів документів – з'ясування творчих зусиль конкретних авторів поправок, які стоять за ними. Характерно, що документи цієї групи є продуктом як одиничної так і колективної творчості. Проблема авторства законодавчих документів повинна вирішуватися шляхом встановлення всього кола осіб, пов'язаних із створенням

законопроекту, його обговоренням, редагуванням. Обов'язковим елементом історико-документознавчого аналізу є з'ясування причин появи документа, вивчення конкретно-історичної ситуації, що зумовила появу управлінського документа та його супроводжуючих матеріалів.

Згідно з нормами Конституції СРСР 1936 р. законодавча ініціатива належала лише Верховній Раді СРСР [514]. Проте на практиці законодавча влада була лише засобом легалізації у вигляді юридичних документів і резолюційних рішень партійної системи. Для розуміння сутності управлінського процесу, варто пам'ятати про те, що вся структура радянської влади була інтегрована з комуністичною партійною будовою й утворювала ідеологічну єдність в ухваленні важливих рішень для держави, особливо в умовах німецько-радянської війни та організації партизансько-підпільного спротиву на українських землях. Незважаючи на всеохопну тоталітарну систему, підкріплену відповідними юридичними нормами, ефективність радянського руху Опору у перший рік війни на території Української РСР була вкрай низькою, тільки завдяки самоорганізації населення вдалося утворити локальні вияви антинацистської підпільно-партизанської боротьби.

У історико-документознавчому студіюванні документальних ресурсів мають бути враховані особливості створення управлінських документів, пов'язані з роботою спеціальних комісій і робочих груп, які розкривають суперечливість і неузгодженість нормативно-правових документів, дозволяють проводити їх систематизацію, що включає інкорпорацію й кодифікацію. З погляду історичного джерелознавства відмінності між ними помітного впливу на джерело не виявляють. Інкорпорація є зовнішньою обробкою правових норм, їх поєднання і розташування в необхідній для аналізу послідовності у вигляді зібрань зі збереженням форми. Зміст документів піддається зміні в тому випадку, якщо після схвалення у них зроблено зміни або доповнення. Інкорпорація може бути офіційною і неофіційною. Під кодифікацією розуміється систематизація нормативного матеріалу, під час якої проводиться його переробка; застарілі правові норми вилучаються або замінюються новими,

і як наслідок створюється єдиний зведений правовий документ. Науковцю слід урахувати, що з моменту ухвалення документа він може зазнавати змін і доповнень, й до часу його систематизації може бути не тотожний початковому тексту затвердженої редакції. Аналіз та інтерпретація норм управлінської документації передбачає вивчення структури змісту документа та окремих його правових засад. Необхідно визначити, що нового вносить цей управлінський документ порівняно з попередніми.

До характеристик управлінського документообігу військового часу належать відмінності за номенклатурним принципом. Конституцію СРСР 1936 р. доповнювало багато різновидів законодавства: Конституція УРСР, постанови з'їздів Рад, рішення сесій ВР СРСР [514–516]. У 1941–1945 рр. силу закону мали постанови і розпорядження ДКО, РНК та інша військово-оперативна документація надзвичайних органів влади. Тому, цей період характеризується відсутністю стійкої термінології управлінських документів. Різномірні за змістом і функційним призначенням управлінські документи мали іноді однакові значення, а однорідні за змістом – іменувалися по-різному. Радянська політична система, заснована на однопартійності, та державний апарат СРСР, незважаючи на їх військово-мобілізаційну спрямованість і тоталітарну сутність, виявилися не спроможними до оборонної війни, а державне управління опинилося в кризовому стані. Існування законодавчої гілки влади в перший рік війни стало невиправданим, громіздка структура рад СРСР ускладнювала схвалення важливих рішень в умовах воєнних дій, а з утворенням ДКО юридично передала йому функцію законотворчості, верховні ради перетворилися на органи агітаційних та декларативних закликів до організації боротьби з нацизмом і фашизмом.

Складний і непередбачуваний характер німецько-радянської війни, а також недостатність і неефективність ухвалених політбюро ЦК партії перших військово-політичних рішень зумовили створення нових надзвичайних органів влади. Характерними рисами надзвичайного державного управління стало створення паралельної структури влади – системи надзвичайних органів.

Суспільство організовує життя в мобілізаційному режимі за суворо нормованої системи споживання. Упроваджувався військовий авторитаризм, що передбачав розширення жорсткої військової ієрархії з включенням до неї цивільної сфери.

СРСР у період 1941–1945 рр. представив специфічні риси надзвичайного державного управління, оскільки в Конституції та інших нормативно-правових документах надзвичайні органи державного управління на випадок війни не були передбачені. Надзвичайна система влади створювалася вимушено, в терміновому порядку на вимогу обставин війни. Але концентрація владних повноважень була властивою радянській державі, оскільки ідеологічна сутність комуністичної партійної структури тяжіла до абсолютного контролю над суспільством і посиленням репресивних органів утворюючи, таким чином, тоталітарну конструкцію влади. Наявність формальних ознак народної влади у вигляді продуктивних представницьких органів, в умовах концентрації повноважень військовими структурами, стала недоцільною, оголивши тоталітарну природу комуністичної ідеології.

С. Кулешов наголошує, що є багато підходів до структурування управлінських документів. В установі їх можна групувати за такими ознаками як за послідовністю створення (оригінал, дублікат, копія, витяг з документа); за рівнем доступу (загальнодоступні в установі, для службового користування, секретні); за юридичною силою (що мають юридичну силу і що не мають юридичної сили). Ці системи однорівневі і не мають подальшого поділу на види. У багаторівневих класифікаціях пропонується поділяти групи (класи) документів на підгрупи (підкласи), в основі яких знаходяться види номіналів управлінських документів.

«Вид номіналу документа може вказувати на тему документа, яка розкривається в його змісті. А зміст управлінського документа містить рішення щодо здійснення управлінської дії, спрямованої на розв'язання кадрових, фінансових питань, питань з основної діяльності, матеріально-технічного постачання тощо. Саме тематика документів є однією з первинних засад для групування документів під час формування їх у справи в діловодстві установи.

Тематика управлінських документів також дає підстави для об'єднання видів їх номіналів у певні класи управлінської документації», – зазначає С. Кулешов [1144, с. 20]. В управлінській документації поділ документів відбувається не тільки за тематичною, а й за функціональною ознакою які більш ґрунтовно висвітлюються в наступних підрозділах (документи, що виконують організаційну, розпорядчу, первинно-облікову, планову, звітну, статистичну функцію). Об'єднання видів номіналів цих документів дає відповідні класи управлінської документації, які є підкласами управлінської документації.

Радянський загальнодержавний документообіг років Другої світової війни варто групувати відповідно до «базової моделі системи документації» (законодавча документація, громадсько-політична, військово-оборонна, економічна тощо) з подальшою багаторівневою класифікацією за моделлю «управлінської підсистеми документації». В останній С. Кулешов пропонує структурувати управлінські документи на організаційно-розпорядчу, планову, первинно-облікову, бухгалтерсько-облікову, звітно-статистичну групи [1144, с. 19–23].

Документи надзвичайних органів влади управлінського характеру, як важливе джерело інформації організації партизансько-підпільного спротиву у тилу ворога, презентують такі види: директива, постанова, закон, указ, наказ, розпорядження. Можна сказати, що такі документи мають екстрено-військовий характер й не властиві для діяльності органів влади країни в мирний час. Іншою властивістю є поєднання у кожному з таких документів особливостей законодавчого та виконавчого характеру, відображення діяльності місцевих органів влади, політичних і громадських об'єднань. Розглядати групу документів нормативного характеру в надзвичайних умовах німецько-радянської війни, що регулюють життя країни загалом та партизанського й підпільного руху зокрема, варто за походженням, за ієрархією надзвичайних органів, підтверджуючи авторство та достовірність інформації конкретного документа або їх комплексу. Необхідно враховувати особливості практики надзвичайних органів влади та реалізацію нормативних документів у державі у

воєнних умовах. Така централізація й мілітаризація влади та управління була виправдана з позицій воєнного часу, але й знаходила основу в тоталітарній сутності комуністичної ідеології.

Усі органи влади і управління СРСР як конституційні, так і надзвичайні, створення яких пов'язувалося з Другою світовою війною, були колегіальними, але нерідко рішення схвалювалися керівником одноосібно. В умовах воєнної доби вся повнота державної влади концентрувалася у відомстві ДКО. Тематично ці документи охоплювали всі питання військового стану Радянського Союзу та були безпосередньо керівними в організації та діяльності ЦШПР й УШПР. Після ухвалення рішення, постанови чи іншого документа їх підтверджували конституційні органи влади – ВР СРСР і республік, центральний та республіканські органи уряду, а також компартія. Виконання цих рішень проводилося відповідно до структури органів республіканської та місцевої влади, надзвичайними органами відповідно до відомства – НКО й військові ради фронтів, НКВС та диверсійно-підпільні структури, ЦШПР та УШПР з територіальними формуваннями, підпільні партійні комітети.

Фундаментальним документом з історії партизанського та підпільного руху, який офіційно затвердив мілітарну структуру радянської влади, започаткував реструктуризацію владних повноважень у СРСР стала «Директива СНК СРСР и ЦК ВКП(б) партийным организациям прифронтовой полосы «О решительной перестройке всей работы на военный лад» от 29 июня 1941 г.» [479, с. 17–18]. Документ обґрунтовує необхідність кардинальних змін в апараті влади, визначає першочергові завдання в діяльності на місцях, встановлює необхідність партизанської та підпільної роботи на окупованій території. Виконання поставлених завдань привело до створення нових органів влади з новими надзвичайними повноваженнями та власною документальною базою в дослідженні процесів суспільства в умовах війни. Інформаційність і достовірність документа підтверджують авторство та владні органи, які новими нормами реорганізовували державне життя відповідно до вимог воєнного часу.

Проте надзвичайність не виключала конституційну основу державного управління й була вбудована в неї. Так, поряд з ДКО працювали підпорядковані йому конституційні органи влади. До надзвичайних органів влади належали представники конституційних органів, ресурси і виконавчо-технічний апарат яких втілювали в життя рішення надзвичайних владних структур. Рішення політичного керівництва про створення ДКО було попередньо оформлене як постанова політбюро ЦК партії № 163 «О создании Государственного Комитета Оборонны» [511]. Правовою базою створення системи надзвичайних органів влади була постанова ЦК ВКП(б), РНК СРСР і Президії ВР СРСР «О создании Государственного Комитета Оборонны» від 30 червня 1941 р., що став визначальним документом законодавчої творчості радянського політичного керівництва часів Другої світової війни [486, с. 495]. Комітет мав статус надзвичайного органу управління з усією повнотою державної влади в СРСР. Як наслідок, керівництво політбюро ЦК ВКП(б) фактично очолювали державу й ухвалювали всі державні рішення. Формально схвалення рішень виходило від Президії ВР СРСР, ЦК ВКП(б), РНК СРСР та інших державних органів влади. Щоб утворити систему оперативного схвалення рішень відповідно до вимог військового стану було ініційовано рішення про створення ДКО, до якого увійшли члени політбюро, секретарі ЦК ВКП(б), голова РНК СРСР.

Компетенція ДКО була надзвичайно широка: розв'язання військово-стратегічних питань, підготовка резервів для діючої РСЧА, призначення і усунення вищого командування, налагодження роботи промисловості, транспорту, підготовка трудових резервів та розподіл робочої сили за галузями виробництва і т.д. З ухваленням постанови про створення ДКО сформована нова система влади в країні, на верхівці якої стояв ДКО. Другий щабель влади становили підвідомчі ДКО центральні органи влади: Ставка Верховного Головнокомандування; РНК СРСР; Верховна Рада СРСР, Верховний суд СРСР і Прокуратура СРСР. Третій – регіональний рівень державної влади представляли республіканські, крайові і обласні комітети ВКП(б), а також створені у прифронтових областях міські комітети оборони.

Власного апарату ДКО не мав, рішення готувалися у відповідних народних комісаріатах і відомствах, діловодство велося Особливим сектором ЦК ВКП(б). Більшість документів ДКО мала гриф «секретно», «цілком секретно» або «цілком секретно / особливої важливості», але деякі постанови були відкритими та публікувалися в пресі. Керівництво бойовими діями здійснювалося через Ставку, групу постійних уповноважених ДКО та постійні комісії ДКО при фронтах.

По закінченню Другої світової війни відпала необхідність у надзвичайній законотворчості, в об'єднанні законодавчої та виконавчої гілок влади й з переходом СРСР на мирний ритм розвитку схвалено рішення про ліквідацію ДКО як державного органу влади таким документом: «Президиум Верховного Совета СССР. Указ от 4 сентября 1945 г. «Об упразднении Государственного Комитета Обороны» [812, № 61].

Оригінали документів ДКО за 1941–1945 рр., що представляють законодавчу основу діяльності Радянського Союзу у військовий час, з № 1 до № 9 971 було передано в 1995 р. з Архіву Президента РФ в Центральний партійний архів Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС (нині – РДАСП) та зараховано до фонду 644 (описи 1–2, 463 одиниці зберігання) [452–460]. Нині для дослідників доступні практично всі документи ДКО. Не розсекречено 98 постанов і розпоряджень ДКО і частково три документи. У переліку документів ДКО містяться описи документів, що мали державні грифи «цілком секретно» та «особливої важливості». До переліку увійшли й директивні документи щодо діяльності партизанських загонів на окупованій території УРСР. Найбільш важливим результатом нормативної продуктивності ДКО були рішення та постанови з організації та функціонування партизанського та підпільного руху.

Головним нормотворчим документом з історії радянського руху Опору є постанова: «Государственный Комитет Обороны. Постановление от 30 мая 1942 г. № ГКО-1837сс. «Вопросы партизанского движения» [479, с. 114–115]. Указана постанова на законодавчому рівні вноормувала організацію та подальше

функціонування бойової діяльності у тилу ворога на окупованих територіях. Документ чітко розподіляє повноваження республіканських штабів партизанського руху з визначенням безпосереднього підпорядкування кожного з них. У документі указані керівники республіканських штабів та Центрального штабу партизанського руху, визначені головні пріоритетні завдання з дезорганізації тилу ворога.

Окрім вище названої, ДКО випустив цілу низку інших документів з питань діяльності партизанського та підпільного руху. Постанови 1942 р. мали характер організаційних й вирішували нагальні питання матеріально-технічного забезпечення радянських партизанів. Прикладом є документи: «Постановление № 326 от 29 июля 1942 г. «О денежном обеспечении личного состава партизанских отрядов», «Постановление № 1 567 от 9 апреля 1942 г. «О порядке денежного обеспечения лиц, вступивших в народное ополчение, истребительные батальоны и партизанские отряды, мобилизованных на оборонные работы и призванных в формирования МПВО», «Постановление № 2133 от 3 августа 1942 г. «Вопросы Центрального штаба партизанского движения», «Постановления № 2237 от 4 сентября 1942 г., № 2246 от 6 сентября 1942 г., № 2285 от 9 сентября 1942 г. «Вопросы партизанского движения» та інші [454; 455].

Багато документів присвячено кадровому забезпеченню республіканських та обласних штабів партизанського руху. Це «Постановления № 1939 от 29 июня 1942 г. «Вопросы Центрального штаба партизанского движения (назначения)», «Постановление № 2635 от 17 декабря 1942 г. «О назначении т. Булатова В. С. уполномоченным Центрального штаба партизанского движения по Крымской АССР» та інші [456; 458]. Також представлені організаційні та ліквідаційні документи. Зокрема, «Постановление № 3000 от 7 марта 1943 г. «О расформировании Центрального штаба партизанского движения» [460].

Документи ДКО регламентували мілітаризовану структуру організації суспільства загалом та утворення окремих воєнізованих і військових

формувань, зокрема підпільні обкоми, партизанські загони та підпільні організації у містах. Із початком німецько-радянської війни в керівництві партизанським рухом не було чіткої структури в організації та послідовності його дій. Ним одночасно намагалися керувати партійні комітети, Генштаб, військові ради фронтів, НКВС без достатнього узгодження зусиль між собою. У свою чергу цей факт зумовлював деструктивні тенденції та плутанину у постановці й вирішенні партизанськими формуваннями бойових завдань. Як наслідок, розпорошеність керівних структур радянського партизанського та підпільного руху призводило до виснаження сил і ресурсів в досягненні однієї мети різними формуваннями.

На місцевому рівні для оперативного керівництва на найважливіші військово-промислові комплекси призначалися уповноважені ДКО. Діяли «штаби», «оперативні групи», «комітети» оборони в складі місцевого партійного та радянського керівництва, представників військового командування. До справи оборони країни і руху Опору були залучені різні комітети, фонди, народні ініціативи щодо допомоги фронту, прорадянськи патріотично налаштоване зарубіжжя, а також церква. У роки німецької окупації території України Президія ВР УРСР, Раднарком республіки та інші органи державної влади Української РСР були змушені тимчасово працювати в евакуації. Але в зоні німецького перебування проводили роботу серед неевакуйованого населення надзвичайні органи – підпільні обкоми, міськкоми і райкоми компартії та комсомолу, представники партизанів.

Стихійність появи та організаційного оформлення спротиву німецьким військам нині не дозволяє встановити значення та оцінити ефективність руху в перші роки війни в Україні. Варто враховувати, що заразом партизанські загони ставали місцем прихистку військовиків, які потрапляли в оточення німецької армії, або тих що уникали служби в регулярних частинах. Її результативність та вплив на хід військових подій, процесів суспільно-політичного життя підвищується з появою офіційних органів управління. Такі органи були створені

вищим військовим керівництвом і повністю підпорядковувалися радянському військово-політичному керівництву.

Одним з перших документів виданих з метою мобілізувати радянський народ на відсіч німецькому агресору й була директива РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалена 29 червня 1941 р. У ній містилися заклики до партійних і радянських органів виступити організаторами боротьби проти німецьких загарбників. Однак, в організаційній частині цей документ був незначущим, оскільки не містив конкретизації форм, методів, засобів боротьби. На окупованій території України залишалася чинною нормативно-правова система радянського законодавства. На українських теренах, які тривалий час контролювалися партизанськими загонами і з'єднаннями, відроджувалася традиційна радянська система органів влади та управління, які унормовувалися документами ДКО, ЦШПР, УШПР, партизанських підрозділів. Функції цих владних органів виконували командири партизанських формувань з правом продукування нормативної документації місцевого рівня дії. Правовою підставою таких повноважень був Указ Президії ВР СРСР «Про оголошення в окремих місцевостях СРСР воєнного стану» від 22 червня 1941 р. [812, № 29].

Процес організації партизансько-підпільного спротиву знайшов відображення у документах партійних та державних органів влади. Це підтверджує звернення 7 липня 1941 р. Президії ВР УРСР, РНК УРСР і ЦК КП(б)У «До українського народу». Тут відображений інформаційний потенціал для аналізу стану суспільства на початках німецько-радянської війни, плани і заходи влади з мобілізації народного господарства, суспільні настрої населення. Важливість запропонованих ініціатив підкреслена вищим рівнем підписантів: «Відозва Президії Верховної Ради УРСР, Ради Народних Комісарів і ЦК КП(б)У до українського народу від 6 липня 1941 р.» за підписами Голови Президії ВР УРСР М. Гречухи, Голови РНК УРСР Л. Корнійця, Секретаря ЦК КП(б)У М. Хрущова [289].

У ній наголошується на необхідності відродження «славних традицій українських партизанів, які нещадно знищували в роки Громадянської війни

німецьких окупантів», ініціювання та взяття під контроль зростаючого партизанського руху перш за все перевіреними комуністами, комсомольцями та ветеранами громадянської війни. Надалі проводилася робота щодо створення органів керівництва партизанським рухом. Це звернення є прикладом колективних документів пропаганди та агітації періоду Другої світової війни. Такий заклик формулював для нижчих радянських органів влади мобілізаційну методику та був орієнтиром в ідеологічному спрямуванні мілітаризації суспільства. Цей історичний ресурс інформації має декласований характер, спрямований на характерні для партії соціальні верстви: робітників, селян та інтелігенції. Відчутне намагання радянської влади організувати масовий спротив ворогові в усіх сферах життєдіяльності на основі психологічного нагнітання та вироблення у населення страху до німецької влади й ненависті.

Не залишалися осторонь від процесу активного формування та поширення партизанського руху на окупованій території Української РСР органи НКВС та НКДБ, що підтверджується великою кількістю документальних ресурсів [84]. Першими діями органів НКДБ на початку німецько-радянської війни стали заходи щодо нейтралізації й убезпечення виступів антирадянськи налаштованого елемента, які відображені в «Директиве НКГБ СССР № 127/5809 от 22 июня 1941 г.» за підписом народного комісара державної безпеки СРСР В. Меркулова [573, с. 24–25]. Відповідно до директиви органи держбезпеки отримали завдання привести у готовність увесь оперативно-чекістський апарат, провести вилучення контрреволюційного та шпигунського елемента, який перебував у стадії оперативної розробки, забезпечити своєчасне розкриття і попередження всіх шкідницько-диверсійних актів у системі народного господарства, на оборонних підприємствах. Результатом таких дій стала масова жорстока розправа з політичними в'язнями радянських тюрем у багатьох містах України в червні – липні 1941 р., що не додало авторитету більшовицькій владі у період формування партизанського та підпільного руху.

Із початком німецько-радянської війни відбувається централізація органів державної безпеки та внутрішніх справ. 20 липня 1941 р. «Постановлением Политбюро ЦК ВКП(б) об утверждении Указа Президиума ВС СССР об объединении НКВД в единый наркомат» НКДБ і НКВС СРСР були об'єднані в єдиний НКВС СРСР [538, с. 372–373]. На початку серпня 1941 р. відбулося аналогічне об'єднання органів держбезпеки та внутрішніх справ Української РСР. Крім репресивних функцій документом на органи НКВС покладалися функції охорони військових тилів, створення й керівництво винищувальними батальйонами, організація збройного опору на окупованих територіях. Необхідність створення об'єданого органу з питань безпеки характеризується проблемою боротьби з диверсійно-агентурною системою ворога, необхідністю тотального контролю над суспільними процесами, дезертирством у лавах РСЧА, інакомисленням та колабораціонізмом в радянському суспільстві у районах евакуації та на окупованих територіях, централізацією підпільно-партизанської діяльності по лінії НКВС, організацією контролю за новоствореними партизанськими формуваннями та підпільними організаціями.

Окрім згаданих організаційних заходів щодо створення партизанських і диверсійних формувань за лінією НКВС, згідно з Наказом № 00882 від 5 липня 1941 р. була створена Особлива група, що підпорядковувалася безпосередньо НКВС, але до її штатної структури не входила [538, с. 185–187]. Очолив цю групу старший майор держбезпеки П. Судоплатов, а його заступниками стали Н. Ейтінгтон та М. Мельников. До завдань групи входило: ведення партизанської війни, розвідка, створення агентурної мережі на окупованих теренах та інші. Наприкінці серпня 1941 р. оперативні групи місцевих органів державної безпеки були перетворені на 4-ті відділи Управління НКВС прифронтових республік, країв, областей, оперативно підпорядковані Особливій групі. У цей час Верховне Головнокомандування та керівництво НКВС СРСР конкретизувало і деталізувало завдання щодо діяльності Особливої групи: збір розвідувальних даних, диверсійна робота, контррозвідувальні заходи, ліквідація тих, хто співпрацює з німцями.

Ставилося за мету забезпечувати партизанські загони від проникнення ворожої агентури. З огляду на розширення масштабів роботи щодо організації партизанського руху Особлива група 3 жовтня 1941 р. згідно з Наказом НКВС СРСР № 001435 «Про організацію 2-го відділу НКВС СРСР» була реорганізована у самостійний відділ НКВС [539, с. 162–163]. Четверті відділи обласних та республіканських підрозділів знаходилися в оперативному підпорядкуванні 2-го відділу. Підпорядковувався цей відділ на чолі з П. Судоплатовим безпосередньо Л. Берії. 18 січня 1942 р. 2-й відділ було перетворено на Четверте управління НКВС СРСР, яке очолив П. Судоплатов.

Партизанська і підпільна діяльність на окупованих територіях першого року німецько-радянської війни виявила значні недоліки в її організації. Першочерговим завданням стало подолання «отаманщини» – існувало суперництво між різними керівними органами партизанських загонів. Керівництво здійснювалося партійними підпільними органами, відповідними підрозділами НКВС та військових структур СРСР. Діяльність партизанських формувань і підпільних організацій в умовах поганого зв'язку з центральними органами оборони виявила проблему некерованості, а подекуди взаємних протистоянь у діях партизанських і підпільних утворень. Це зумовило появу нормативної документації, що регулювала функціонування партизанської та підпільної діяльності.

У військово-надзвичайній владній вертикалі держави та нормативно-правової системи під час Другої світової війни для керівництва партизанським рухом було створено ЦШПР та його структурну одиницю УШПР. 30 травня 1942 р. ДКО схвалив постанову «Про створення при Ставці Верховного Головного Командування Центрального штабу партизанського руху» за номером ДКО-1837цт [540, с. 507–508]. У межах реалізації документа, у республіках, краях і областях були створені відповідні штаби, які керували партизанським рухом. При військових радах фронтів також створювалися партизанські штаби. У тилу німецьких військ поставали партизанські краї, в яких відновлювалися органи радянської влади, колгоспи, підприємства місцевої

промисловості, медичні, культурно-побутові установи. Створенню та організаційному оформленню широкого і розгалуженого партизанського руху передувала масована ідеологічно-агітаційна кампанія й поява юридично та фактично не підконтрольних стихійних партизанських загонів й підпільних груп на окупованих територіях, які становили загрозу довірі радянській системі влади [1 376].

3 липня 1941 р. з'являється Директива ДКО зі зверненням до радянського народу [1 246, с. 9–17]. Посилилися процеси формування і перекидання в тил ворога без належної підготовки партизанських загонів і диверсійних груп. Попри те, не було навіть сформульовано їхнє основне завдання: відрізати ворожі війська від джерел їх постачання. Заклики до організації опору ворогу містились у зверненні Президії ВР УРСР, РНК УРСР, ЦК КП(б)У до українського народу 7 липня 1941 р. З реалізації цієї постанови розпочалася організація партизанського руху в окупованих районах УРСР. За дорученням ЦК КП(б)У заступник наркома внутрішніх справ УРСР Т. Строкач і начальник оперативної групи НКВС генерал-майор Петров терміново приступили до формування партизанських полків та диверсійних груп з числа працівників органів внутрішніх справ і міліції, які мали діяти у ворожому тилу на київському та уманському напрямках, де точилися найзапекліші бої.

Організація радянського руху Опору в Україні у 1941–1942 рр. була пов'язана зі значними труднощами. Концепція війни «малою кров'ю на ворожій території», що панувала напередодні Другої світової війни, не передбачала діяльності партизанських загонів та створення належної людської, збройної та матеріальної бази для функціонування в умовах німецького тилу. Тимчасово у складі НКО працювало Управління з формування партизанських частин, проте воно було ліквідоване у грудні 1941 р. За інформацією документів у керівництві партизанським рухом прослідковується політична боротьба різних гілок та органів влади. Однак через відсутність заздалегідь продуманої теорії оперативно-стратегічного керівництва партизанськими силами і в умовах катастрофічної нестачі керівників, які мали спеціальну

партизанську підготовку і правильно розуміли перспективи партизанської боротьби, цей процес йшов нелегким і суперечливим шляхом. Адміністративно-управлінський хаос тиловим спротивом позначився на документотворчості НКО та становленні партизанського руху [87].

У липні 1941 р. для забезпечення підготовки партійного підпілля і формування партизанських загонів була створена комісія ЦК ВКП(б), яка до роботи не приступила. З серпня 1941 р. в системі НКО СРСР розпочало роботу спеціальне управління з керівництва партизанським рухом, але на початку грудня теж припинило своє існування. У січні 1942 р. з допомогою Генерального штабу йшло формування управлінь та відділів ЦШПР, створена центральна школа з підготовки радистів. Але розпорядженням Верховного Головнокомандувача роботу організаційних одиниць ЦШПР припинили і розформували, а кадри передали в НКО СРСР.

У листопаді 1941 р. за рішенням військової ради Південно-Західного фронту було створено оперативну групу для керівництва партизанським рухом і організації підпільних партійно-комсомольських осередків. Її очолив секретар ЦК КП(б)У М. Співак. До цієї групи увійшли партійні функціонери, фахівці військовики та співробітники НКВС. Упродовж березня 1942 р. до ЦК КП(б)У надійшло кілька доповідних записок від НКВС УРСР про стан партизанської боротьби. Наголошувалося на зростанні неузгодженості у діях тих органів, які керують партизанським рухом.

На підставі цієї документальної інформації, за дорученням ЦК КП(б)У, Т. Строкач, І. Сиромолотний та Л. Дрожжин підготували 12 квітня 1942 р. проект постанови про стан керівництва партизанським рухом на окупованій території. З метою усунення дублювання керівництва партизанським рухом вважалося доцільним покласти на 4-те управління НКВС УРСР завдання з формування, підготовки і керівництва оперативно-бойовою діяльністю партизанських загонів і диверсійних груп. 4-те Управління НКВС УРСР зобов'язувалося ставити оперативно-бойові завдання партизанам, що знайшло відображення у плані-календарі роботи Управління НКВС, затвердженому

наркомом внутрішніх справ УРСР В. Сергієнком [1 103, с. 40]. Фіксація процесу передачі відповідних функцій НКВС до республіканських партизанських штабів представлено у фонді 62 «Командування та відділи УШПР (1941–1946 рр.)» ЦДАГО України (опис 1, справа 14). Справа містить документи з передачі матеріальних цінностей та списків загонів по областях, відомості про кількість загонів і груп, списки нагороджених партизанів за період з 1 серпня 1941 р. до 26 червня 1942 р. [46].

ЦК КП(б)У виходив з того, що більшість партизанських загонів, які мали зв'язок з не окупованими землями, підпорядковувалися НКВС. Проте постанови не були схвалені, оскільки подібні рішення мали затверджуватися лише центральними органами ВКП(б), НКО та НКВС. У суперечці щодо керівництва партизанським рухом партійні органи зміцнили свої позиції задля ідеологічного тотального контролю і запобігання переорієнтації населення окупованих районів Української РСР на німецьку адміністрацію. Для організації керівництва партизанським рухом та взяття під контроль діяльності вже існуючих партизанських загонів, відповідно до постанови № 1837цт від 30 травня 1942 р. ДКО, при Ставці Верховного Головнокомандувача був створений ЦШПР [479, с. 114–115].

Згодом вийшов документ «Приказ № 208 о формировании центрального и региональных штабов партизанского движения № 00125. 16 июня 1942 г.» [479, с. 115–116]. Цим наказом відновлювалася структура партизанських штабів на території окупованих республік з відповідним штатним розкладом. Начальником ЦШПР ДКО затвердив члена ЦК ВКП(б), першого секретаря ЦК КП(б) Білорусії П. Пономаренка. У цей же час влітку і восени 1942 р. створюється ряд республіканських і обласних (фронтових) штабів партизанського руху. Їх очолювали секретарі або члени ЦК компартій союзних республік, крайкомів і обкомів – в УРСР Т. Строкач.

ЦШПР, підпорядковуючись Ставці, працював у тісному контакті з Генеральним штабом, військовими радами фронтів і армій, керівними партійними органами республік і областей і виконував широке коло завдань з

планування й керівництва бойовою діяльністю партизанів, налагодженню зв'язку з підпіллям і партизанськими формуваннями, їх матеріального забезпечення, підготовки кадрів, узагальненню і поширенню бойового досвіду. Центральному штабу були підпорядковані в оперативному відношенні республіканські і обласні (фронтові) штаби партизанського руху, які підпорядковувалися також військовим радам відповідних фронтів. Централізації керівництва партизанськими силами сприяла також поява посади Головнокомандувача партизанським рухом з підпорядкуванням йому ЦШПР. 6 вересня 1942 р. на посаду Головному був призначений член політбюро ЦК ВКП(б) Маршал Радянського Союзу К. Ворошилов [479, с. 135]. Епопея з боротьбою за управлінські повноваження між різними силовими та партійними структурами радянської влади закінчилася з ліквідацією посади Головнокомандувача партизанського руху і К. Ворошилова постановою ДКО № 2527 сс «Об упразднении должности Главнокомандующего партизанским движением» від 19 листопада 1942 р. [479, с. 168].

УШПР безпосередньо підпорядковувався ЦШПР, а через структуру Центрального штабу був в оперативному розпорядженні військової ради Південно-Західного напрямку. Також, УШПР знаходився у тісному контакті з ЦК КП(б)У: «Постановление ГКО № 1939 с о статусе УШПД. 29 июня 1942 г.» [479, с. 116–117]. Після скасування 29 червня 1942 р. Південно-Західного напрямку УШПР перетворено на міжфронтний штаб партизанів при військових радах Південно-Західного та Південного фронтів. Розпорядження начальника ЦШПР П. Пономаренка чітко розмежувало географічні межі діяльності республіканських штабів партизанського руху відповідно до гнучкості фронтів діючих підрозділів РСЧА та визначило методичку документальної звітності оперативного інформування про бойову діяльність, що передбачала такі хронологічні межі: доба, місяць, по ситуації («Распоряжение начальника ЦШПД начальникам <...> Украинского штаба о разграничении деятельности штабов партизанского движения. 5 июля 1942 г.») [479, с. 121–122]. Установлювалася чітка система адміністрування

партизанських загонів і відповідальності за виконання поставлених завдань та наказів на визначених за кожним партизанським штабом територіях.

28 вересня 1942 р. ДКО СРСР реорганізував УШПР в республіканський штаб партизанського руху, керівництво яким було покладено на ЦШПР і ЦК КП(б)У. З березня 1943 р., після першої реорганізації ЦШПР, у систему УШПР входили представництва УШПР при військових радах Воронежського, Південно-Західного, Південного фронтів (з жовтня 1943 р. – 1-го, 2-го, 3-го і 4-го Українських фронтів) та обласні штаби партизанського руху. У сферу компетенції УШПР входило формування загонів і з'єднань, спрямовування і координація їхньої бойової діяльності, узагальнення і поширення досвіду тилової боротьби, постачання зброї, боєприпасів, медикаментів, підготовка диверсійних кадрів, здійснення взаємодії партизанських загонів і з'єднань з військами, організація спротиву серед населення Чехословаччини, Польщі, Угорщини, Румунії.

Зі стабілізацією ситуації на середину 1942 р. та призначенням начальником штабу П. Пономаренка у керівництва ЦШПР з'являється можливість займатися структурною роботою та координацією дій різнорідних спеціалізованих загонів на диверсійній роботі у тилу ворога. У документі «Приказ начальника ЦШПД о создании оперативных групп штабов партизанского движения при Военных Советах армий. 27 июня 1942 г.» йдеться про намагання узгодити партизанську діяльність з бойовою роботою штабів фронтів [479, с. 116]. Його підготовлено і опубліковано у зв'язку з необхідністю налагодження тісної співпраці партизанських загонів, формування з них агентурної мережі для потреб діючої армії. До середини 1942 р. велика частина партизанських формувань була непідконтрольна військовим структурам радянської влади і діяла на власний розсуд і можливість.

У спільному наказі начальникам управлінь НКВС УРСР в.о. наркома внутрішніх справ майора держбезпеки С. Савченка та начальника УШПР майора держбезпеки Т. Строкача від 7 липня 1942 р. зазначалося, що керівництво партизанською боротьбою відтепер здійснюється УШПР, а

управління НКВС негайно мають передати за територіальністю начальникам відповідних оперативних груп, фронтів та армій усі партизанські загони, що знаходяться як за лінією фронту, так і в радянському тилу. Тобто партизанські загони із підпорядкування НКВС передавалися до УШПР [577, с. 14–15].

Для забезпечення взаємодії партизанів з регулярними військами при військових радах окремих фронтів і армій були створені представництва партизанських структур. Важливу роль в організації партизанського руху відіграло партійне підпілля, що засвідчує великий масив документальних інформаційних ресурсів. Зі створенням штабів партизанського руху і зміцненням партійного підпілля в основному завершилася робота з утворення системи централізованого керівництва партизанським рухом. У розпорядження УШПР були виділені радіовузли, шпиталі, зброя, транспортні літаки й інше. Діяла школа з підготовки партизанських кадрів. Партизанські сили вважалися другим фронтом, а їхня чисельність без тилового обслуговування загалом досягала 150–240 тисяч осіб. Улітку 1942 р. УШПР розробив план бойових дій партизанських формувань в Україні. Одночасно в партизанських загонах були організовані спеціальні розвідувальні групи. У центральному та республіканських штабах партизанської боротьби створювалися розвідувальні відділи. Відповідно до постанови ДКО від 30 травня 1942 р. в їх функції входило: вивчати і висвітлювати політичне, економічне становище на окупованих територіях; організовувати розвідку та отримувати розвідувальні дані (розташування, пересування, склад військ і штабів, місцезнаходження аеродромів, складів, хімічних баз, техніки) (Додаток В. 18–19).

5 вересня 1942 р. було видано Наказ НКО № 00189 «Про завдання партизанського руху». У ньому подано установки й директиви ЦК ВКП(б) з подальшого розвитку всіх форм народної боротьби і посилення бойових дій партизанів, особливо з укріплення партизанських формувань, створення бойових резервів: «Приказ НКО № 00189 о задачах партизанского движения. 5 сентября 1942 г.» [479, с. 132–135]. У преамбулі маніпулятивними методами розробники документа намагаються показати спадкоємність та асоціативність

історичних подій попередніх років, міфологізувати події «Великої Вітчизняної війни радянського народу».

Незважаючи на значний документальний масив нормативного характеру з історії радянського руху Опору ефективність та оперативність нормотворчості влади Радянського Союзу була вкрай низькою. З 1942 р. у роботі партизанських штабів виникла низка проблем: відсутність у розпорядженні радіостанцій, авіатранспорту, озброєння, боєприпасів, медикаментів, інших матеріальних засобів; постійна зміна місцезнаходження.

Це пояснюється різними владними впливами на процес продукування документів з питання управління партизанами. Особливо проявилася боротьба партійних структур та органів державної безпеки за контроль партизанських формувань в перші роки німецько-радянської війни, що привело не тільки до неузгодженості в діях партизанських формувань, а подекуди й значним протистоянням між цими загонами. 2 жовтня 1942 р. Політбюро ЦК ВКП(б), розглянувши питання про розвиток партизанського руху в Україні, ухвалило рішення про створення вузького нелегального ЦК КП(б)У з числа основного ЦК КП(б)У і керівників великих партизанських формувань в кількості сімнадцяти осіб [479, с. 149].

ДКО 11 жовтня 1942 р. ухвалив спеціальну постанову про розвиток партизанського руху в Україні – «Постановление ГКО № 2403 о партизанском движении на Украине» [479, с. 156–157]. В документі міститься інформація про посилення руху в правобережних областях, де проходили важливі залізничні та шосейні магістралі. Розроблено було спеціальний оперативний план на жовтень – листопад 1942 р. Передбачалося спрямувати в німецький тил низку нових оперативних груп і партизанських організаторів, передислокацію загонів в інші регіони, провести рейди під проводом С. Ковпака, О. Сабурова на Правобережжя. Восени 1942 р. в Україну було направлено дві оперативні групи на чолі з Я. Мельником в Сумську область, С. Маліковим в Житомирську. Для зв'язку з Чернігівським партизанським загonom до кінця жовтня 1942 р. за

лінію фронту була переведена спеціальна група з представників УШПР, ЦК КП(б)У, ЦК ЛКСМУ.

Важливу роль у координації дій партизанських загонів і з'єднань відігравали також штаби областей створені на окупованих територіях. Перший такий було організовано восени 1942 р. на Чернігівщині на чолі з О. Федоровим. На початку грудня 1942 р. два штаби були створені в Київській і Житомирській областях на чолі з командирами з'єднань С. Ковпаком та О. Сабуровим. У січні 1943 р. сформовано штаб у Сумській області. У різний час його очолювали Я. Мельник, П. Куманьок. Їхнім завданням було виявлення резервів і створення на їх базі загонів і диверсійних груп, постановка партизанським з'єднанням завдань та організація їх взаємодії, підтримка зв'язку з усіма партизанськими загонами області; організація розвідки та передача отриманої інформації УШПР. Навесні 1943 р. було створено штаби партизанського руху у Вінницькій, Волинській, Кам'янець-Подільській, Рівненській областях. Начальником штабу в Чернігівській області став М. Попудренко.

У лютому 1943 р. почалася наступальна операція військ Брянського фронту у зв'язку з чим зникає потреба у роботі ЦШПР, і вже 7 березня 1943 р. його ліквідували [452, арк. 123–124]. Проте очікуваного результату від зимового наступу на центральному напрямі не вийшло і 17 квітня 1943 р. ЦШПР було відновлено. Але УШПР, який керував партизанськими діями в Україні і в Молдавії ЦШПР вже не підпорядковувався.

13 січня 1944 р. в зв'язку із вигнанням нацистів з більшої частини окупованої території СРСР, ДКО остаточно розформував ЦШПР, чим закінчилася управлінська централізація партизанських дій на окупованих теренах Радянського Союзу. Після цього керівництво партизанськими силами, що залишалися на ще окупованій території, повністю перейшло партійним органам республік і областей та відповідним штабам партизанського руху (Український, Білоруський та інші) – «Сов. секретно. ГКО. Постановление

№ ГКО-4945 сс от 13 января 1944 г. «О расформировании Центрального штаба партизанского движения» [453, арк. 123–125].

ЦК КП(б)У видав документ «Постановление Политбюро ЦК КП(б)У «О расформировании Украинского штаба партизанского движения. 23 декабря 1944 г.», в якому зафіксовано рішення розформувати Український штаб партизанського руху до 1 січня 1945 р., а процес ліквідації партизанських структур, в тому числі й партизанських загонів, що діяли на території Чехословаччини й Угорщини, підпорядкувати комісії ЦК КП(б)У (Додаток В. 31) [20, арк. 128–129]. Цей документ та документальний масив джерел інформації загалом свідчить, що непослідовність роботи керівництва з ліквідації УШПР унеможливила ефективні дії українських партизанських загонів на території Європи. Процеси розформування загонів затягнулися на 1945 р., як свідчать документи за підписом в.о. начальника УШПР В. Андреева.

Загалом управлінську документацію тематично-проблемної спрямованості важко структурувати за принципом поділу органів та гілок влади, вони не мають чітких документознавчих і джерелознавчих ознак, що ускладнює їх класифікацію. Подібна проблема пояснюється екстремністю та надзвичайністю цих документів. З іншого боку ці документальні історичні ресурси мають виняткове значення в розвитку соціальної ієрархізації радянського суспільства, встановлення нових комунікаційних зв'язків за горизонтальним та вертикальним принципом реальності в нештатних умовах діяльності органів влади.

3. 2 Специфіка організаційно-розпорядчої документації

Документально-інформаційні ресурси організаційно-розпорядчого характеру становлять найбільш значиму групу свідчень з історії партизанського та підпільного руху. У всіх сферах державного управління, особливо у військовій, субординація стосунків у галузі є процесом передачі, оцінки, фіксації інформації. Офіційні відносини керівного складу держави та

військових структур з безпосередніми виконавцями поставлених партизанам завдань в умовах Другої світової війни відображено у формі паперового документообігу, структуру якого докладно розглянуто у попередньому розділі.

Організаційно-розпорядча документація зафіксувала історичні факти, події, надані права, обов'язки, компетенцію, повноваження та інші форми відносин. Значення цього типу документів як носія історичної інформації визначається залежно від цінності зафіксованих у них свідчень, ролі у розвитку основних подій війни та структурних одиниць, що відповідають за авторство документа.

Процес управління виступає в різних формах, має різні рівні, стадії, цикли, остільки і документи, що виконують управлінську функцію. Організаційно-розпорядча документація – вид документального ресурсу, у якому фіксують рішення адміністративних і організаційних питань, а також питань управління, взаємодії, забезпечення і регулювання діяльності органів влади, установ, підприємств, організацій, їх підрозділів і посадових осіб.

Відповідно до мети та завдань дисертаційного дослідження, а також методологічної позиції історичного документознавства документацію організаційно-розпорядчого характеру періоду Другої світової війни необхідно класифікувати за функційною ознакою: 1) організаційна документація визначає порядок будь-якої діяльності, структуру, компетенцію, завдання, форми і методи виконання (положення, статuti, правила, обов'язки, номенклатури справ, переліки); 2) розпорядча документація реалізує управлінську діяльність, таким чином продовжуючи функціонал організаційної документації (рішення, резолюції, накази, інструкції, циркуляри, розпорядження, доручення); 3) особливий різновид становлять протоколи і стенограми засідань колегій, зібрань, з'їздів, конференцій; 4) службове листування установ та організацій відноситься до документів тимчасового зберігання тому не завжди передаються в архів (листи, телеграми, телефонограми).

У воєнний час така документація кількісно представлена, але водночас розвиває форму подачі інформації і відображення життєдіяльності суспільства.

Вирішальне значення в характері управління військовими процесами відіграли особливості функціонування державної влади в роки німецько-радянської війни, поєднання законодавчої і виконавчої функцій органами влади, жорсткої централізації, залучення до управління військових та воєнізованих структур СРСР у межах новоутворених надзвичайних органів. Для цього часу характерне також сплетіння партійно-державних структур, що перетворило компартію з політичної організації в структуру з чіткою військово-бюрократичною ієрархією партійних чиновників, яка вимагала виконання поставлених завдань без належного матеріально-технічного забезпечення, людського потенціалу, узгодження дій, прорахування результатів, ризиків та наслідків, а також тоталітарним підпорядкуванням професійних, громадських і творчих сфер суспільства.

У радянському джерелознавстві панувала тенденція до класифікації документації компартії як самостійної групи історичних документів [1 127, с. 114]. До цього виду джерел інформації відносили й документацію партійних органів. Фактично партійний документообіг не має чітких особливих видових ознак для класифікації. Тому, в окрему групу варто виділяти документи тільки вищого рівня партійного керівництва з характерними для партійних документів ознаками. Інші рівні документообігу партії розглядаються в межах організаційно-розпорядчої документації радянських органів влади та управління.

Документація державних установ, військових структур, громадсько-політичних організацій різного рівня, яка за своїми характеристиками відноситься до групи організаційно-розпорядчих документів, вимагає застосування певних прийомів критики. В умовах німецько-радянської війни партійний документообіг у Радянському Союзі прирівнювався до документів органів управління на місцях, оскільки на більшості окупованої території підпільні обкоми виконували функції єдиних радянських органів влади та управління. Вони виконували контролюючі дії, покарання громадян, які співпрацювали з німецькими адміністраціями та націоналістичним рухом

Опору, підтримку ідеологічного та політичного впливу серед населення окупованої території Української РСР. Підпільні обкоми, як вияв тоталітарності комуністичного режиму, організовували та намагалися контролювати спротив в німецькому тилу, координували матеріально-технічне, інформаційно-агітаційне забезпечення, бойову діяльність радянських партизанських загонів та підпільних організацій.

Аналіз документів колишніх секретних фондів багатьох урядових і державних установ свідчить, що значна частина рішень, які регулювали основні питання суспільного життя, за авторитарною комуністичною традицією таємності, ніколи повністю у відкритій пресі не публікувалися. Поступово в діловодстві такого типу вироблялася особлива мова секретних партійних директив, в яких реальні приписи місцевій владі не мали нічого спільного з ідеологічними штампами, що містилися в цих документах. Багато найважливіших рішень, що вимагали особливої таємності, ухвалювалися в усній формі та виявилися назавжди втраченими. У радянський період на документації позначався той факт, що практично жоден архівний фонд великого радянського або партійного органу не оминули «чистки». Тоталітарний режим, побудований комуністичною партією зачищав від свідчень інформаційне поле архівів та унеможлиблював подальше виявлення компрометуючих фактів бездіяльності, відсутності розуміння реальної ситуації, а подекуди злочинного недбальства по відношенню до простих учасників радянського руху Опору. Чимало документів, включаючи секретні, були знищені спеціальними комісіями або працівниками самих міністерств, відомств і установ за прямою вказівкою з партійних кабінетів. Це зробило частину історичних процесів перерваними або ідеологічно перекрученими для сучасних дослідників джерел історичної інформації. Багато документів 1941–1945 рр. залишаються недоступними в архівах Російської Федерації, керівництво якої на політичних подіях минулого будує стратегію розвитку власної держави, ідеалізуючи здобутки та приховуючи прорахунки комуністичного режиму.

При використанні інформації організаційно-розпорядчої документації радянського періоду, та особливо в умовах Другої світової війни чи вузького проблемного процесу, не може бути універсальних принципів і прийомів у методиці роботи з документами задля з'ясування їх історичної ваги та інформаційності. Боротьба в німецькому тилу мала різноманітні організаційні форми, способи і прийоми ведення малої війни. Діяльність на окупованій гітлерівцями території України включає такі складники: партизанський рух, як головна форма збройної боротьби в тилу, підпільна діяльність і масовий опір населення [1 146, с. 4]. У історико-документознавчому аналізі необхідно враховувати, що з швидким захопленням Української РСР нацистами носієм радянської влади в тилу стають підпільні обкоми.

У малолісистих і степових районах, у містах, промислових центрах та інших населених пунктах, де не могли активно розгорнути діяльність партизанські формування, боротьбу вели підпільні партійні, комсомольські організації і групи. Особливого поширення цей рух набрав у південних та південно-східних областях УРСР, оскільки густонаселений регіон з широкою мережею залізничних, шосейних і ґрунтових шляхів використовувався німецькою владою для перебазування військових вантажів і людських резервів на східний фронт. Регіональні природно-географічні особливості зумовили наявність документальних свідчень партизансько-підпільної діяльності у цих регіонах.

Під час практичного управління в умовах німецько-радянської війни та відповідних мобілізаційних трансформацій у державі відпадає потреба в певних групах документів. Але функція чинного тоді документообігу як джерела інформації залишилася достатньою для реконструкції подій у партизанському та підпільному русі. Організаційно-розпорядча документація довоєнного радянського суспільства мала чітко встановлену на державному рівні структуру відповідно до чіткої ієрархії тоталітарної влади. Проте реалії воєнного буття внесли свої корективи – багато документації партизанських формувань та підпільних організацій проводилася у довільному форматі з найбільш

поширеним протоколюванням та щоденною фіксацією процесів, подій, фактів. Змінилися пріоритети документації, їхнє соціальне забарвлення і спрямованість, характер інформації, що не вкладалася в традиційні радянські формуляри.

Історико-документознавче опрацювання організаційно-розпорядчої документації зіштовхується з багатьма перешкодами, характерними для екстремальних умов воєнної доби. У першу чергу, для науковця неодмінною запорукою успішного аналізу документів є знання організаційної структури партизанської та підпільної боротьби та особливостей їхнього діловодства. Організаційна документація встановлювала порядок будь-якої діяльності, структуру, компетенцію, завдання, форми і методи партизансько-підпільної діяльності, зокрема положення про організацію, функціонування та відповідальність; правила та інструкції здійснення боротьби у тилу ворога; військові статuti; партизанські та підпільні статuti; присяги партизана, комуніста, комсомольця. Необхідно пам'ятати про структурні зміни деяких установ відповідно до умов часу.

Робота з такими документальними ресурсами вимагає врахування свідчень паралельної документації суміжних відомств та контролюючих структур. Виявлені факти відмінностей можна кваліфікувати як недоліки і помилки в роботі діловода, або як зумисне подання недостовірної інформації. Тому необхідно враховувати специфіку статистичного обчислення та інформацію з документообігу окремих органів влади і управління.

В окремих випадках історичного дослідження соціально-економічного темарію науковці виносять такі організаційні документи як статuti, положення, присяги до групи актових документів, оскільки актом є комісійне актове документальне засвідчення завершення процесу виконання. Проте у випадку воєнної історії статuti, положення, присяги документально засвідчують вступ до процесу партизанщини і виконання поставлених завдань. Тим більше, що у партизансько-підпільній діяльності документально у вигляді акту засвідчити закінчення якогось процесу або виконання завдань в умовах тилової боротьби

було просто не можливим. Тому, виокремлення актових документів в окремий підрозділ дослідження партизанського та підпільного руху періоду 1941–1944 рр. вважаємо не доцільним через їх малу представленість в архівних справах, але в межах ОРД актові документи можуть зустрічатися у вигляді контрольної-звітної документації.

Відомості організаційної документації показують принципи становлення та структурування партизанських формувань і підпільних структур на вимогу часу, в умовах просування німців територією України. До організаційних належать документи, що закріплюють конкретні функції, права та обов'язки органів управління або структури. Документи організаційного характеру реалізують норми адміністративного і цивільного права, виступають як правова основа діяльності різних формувань, й обов'язкові до виконання. Вони регламентують структуру, завдання, функції установ та організацій, формулюють межі роботи, права, обов'язки і відповідальність як керівника, так і підлеглого. Організаційний документ є формою вираження організаційного рішення. У сфері регулювання такі документи визначають: організаційно-правову форму та структуру управління; штатний розклад; повноваження, обов'язки і відповідальність; регламент діяльності керівного апарату; режими функціонування, правила реорганізації чи ліквідації структури; організацію і оцінку роботи працівника або виконавця завдання.

Згадані особливості функційного навантаження структури регулюються документацією залежно від особливостей, призначення, масштабності та інших умов, що відображають організаційну, розпорядчу, виконавчу та контрольну діяльність структурної одиниці. Їх сукупність становить систему організаційно-розпорядчої документації в межах джерельного масиву інформації. Такі історичні документи готувалися органами офіційної радянської влади та мають високий ступінь достовірності збереженої в них соціально-історичної інформації. Система організаційно-розпорядчої документації має всеохопне застосування та велике значення для документального фіксування управлінської діяльності. Фундаментальним для організації партизанського

руху на окупованій території України є «Приказ о формировании Центрального и региональных штабов партизанского движения. № 00125 16 июня 1942 г.» [479, с. 115–116]. Цей організаційний документ відображає на папері структурні підрозділи, ієрархію керівництва ЦШПР та регіональних штабів, систему підпорядкованості. Сформульована у документі структура забезпечила взаємозв'язок, обмін оперативною інформацією, керованість партизанськими з'єднаннями, оскільки на першому році німецько-радянської війни загони не мали зв'язку з «великою землею».

Інформацію організаційно-розпорядчого характеру відображає документація партизанських формувань і підпільних організацій, що розвивалися і діяли на всій території УРСР. Нині такі історичні документально-інформаційні ресурси представлено у фондах обласних архівів України. Наприклад, документи радянського руху Опору Харківської області представлені у фонді П-2 «Документы подполья партизанского движения и антифашистской борьбы на Харьковщине в годы Великой Отечественной войны (1941–1943 гг.)» ДАХО. На території Харківської області та м. Харкова найбільш поширеним явищем спротиву були стихійний опір німецькій адміністрації, підпільно-диверсійна та інформаційна діяльність, практика молодіжних комсомольських формувань, організація місцевого населення на відсіч ворогу на всіх рівнях. У цьому розрізі, про створення молодіжних організацій різного напрямку роботи свідчить документ «Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У про створення комсомольських загонів винищувачів танків (витяг із протоколу засідання бюро Харківського обкому КП(б)У від 4 серпня 1941 р. № 184)», що зберігається у фонді П-59 ДАХО (опис 1, справа 75). На вимогу часу та обставин бюро Харківського обкому КП(б)У схвалює рішення про організацію молодіжного спротиву з чітким визначенням роду їхньої діяльності. Тут визначається відповідальна особа виконання завдання, способи його реалізації та подальшої звітності, встановлюються терміни та межі виконання.

Окрему групу організаційно-розпорядчої документації як історичного джерела інформації становлять розпорядчі документи парії та молодіжних організацій. Це пояснюється надзвичайними умовами діяльності підпільних обкомів з їх бойовими загонами партизанів та організаціями підпільників. Такі розпорядчі документи як укази / накази, постанови, рішення, розпорядження та вказівки є вольовими виявами партійної лінії. Вони повною мірою характеризують мілітаризований характер організації органів державної влади СРСР в умовах Другої світової війни, політичного впливу та абсолютного домінування у всіх сферах радянського суспільства. Фактично ситуацію тих років відображає дефініція – «партія дорівнює держава».

Найбільш поширеним для військового часу документом була директива, що належить до групи розпорядчих документів. Сюди відносимо розпорядження, як керівна вказівка, настанова, що її дає вищий орган нижчому. В усіх документах радянської влади перших днів війни наголошувалося, що організатором народного спротиву німецьким військам є партія: «Директива СНК СРСР и ЦК ВКП(б) партийным организациям прифронтной полосы «О решительной перестройке всей работы на военный лад». 29 июня 1941 г.» [479, с. 17–18]. Перші документи компартії та органів влади стали лише заклик до місцевих комуністів хоч якихось дій у тилу ворога. Ці постанови мали на меті організацію спротиву на територіях, до яких наближався фронт.

Документи вищих партійних органів в тій частині, яку необхідно було довести до населення, обов'язково публікувалися. Зокрема, звітні й резолюційні матеріали партійних з'їздів і деяких конференцій. Результати засідань пленумів ЦК ВКП(б) не публікувалися, а рядові комуністи часто не знали особливостей обговорення того чи іншого питання на пленумі. Використовували у публікації переважно протокольні свідчення обговорень та резолюційні постанови відкритих засідань. Постанови ЦК ВКП(б) мали важливе значення для розвитку всіх сторін життя радянського суспільства, особливо в умовах війни. Постанови ЦК ВКП(б), як апаратні документи, поступово з документів внутріпартійного характеру отримували державне значення, коли широко розповсюдилася

практика видання спільних постанов ЦК ВКП(б) і РНК СРСР. Ці постанови регламентували важливі сторони життя суспільства, в роки війни переважна їх більшість стосувалися переведення народного господарства на воєнний лад. Такі спільні постанови були антиконституційні, оскільки рішення ЦК ВКП(б) наділялися силою закону не зазначеного в основному законі держави.

У постановах ЦК ВКП(б) ставилися прямі завдання з підготовки та розгортання партизанської й підпільної боротьби. Так у липні 1941 р. політбюро ЦК ВКП(б) розробило документ, що визначав роботу з організації партизанського руху на окупованих територіях: «Постановление ЦК ВКП(б) об организации борьбы в тылу германских войск. 18 июля 1941 г.» [479, с. 18–20]. Тут мова йшла про обґрунтування необхідності роботи підпільних організацій, контроль за самовільними об'єднаннями на окупованих територіях, важливість співпраці з місцевим населенням, яке залишалося на окупованих територіях. Після тексту обґрунтування документа запропоновано кілька пунктів реалізації тилової роботи, вказано недоліки місцевого партійного керівництва, сформульовано завдання підпільно-партизанського руху на окупованих територіях. Постанова ЦК ВКП(б) з'явилася лише 18 липня 1941 р. і вже передбачала чітке формулювання завдань й заходів з підготовки партизанських формувань, організації постачання, включення до партизанської боротьби військовослужбовців, які опинилися на окупованих територіях й не змогли пробитися до основних сил РСЧА. Постанова не містила завдання відрізати ворожі війська від джерел їх постачання. А головне, замість відпрацьованої на початку 1930-х рр. і перевіреної в Іспанії системи управління партизанськими силами, пропонувалося «розгорнути мережу більшовицьких підпільних організацій на захопленій території для керівництва всіма діями проти фашистських окупантів». Згадана постанова говорить про нагальну необхідність тилового спротиву на окупованих німцями західних територіях СРСР. Вона носить узагальнювальний декларативний характер. У цьому історичному джерелі інформації простежуються заходи запропонованих республіканським, крайовим та обласним комітетам партії схем з організації

партизанських та підпільних комітетів, бойових партизанських та підпільних загонів. Постанова формулює завдання створити необхідні матеріальні ресурси для боротьби на окупованих територіях, відновлення підготовлених ще у 1930-х рр. запасів у відповідних схронах.

Фундаментальним документом партійних структур СРСР на окупованій території стала постанова про організацію підпільного ЦК партії в Українській РСР з метою очолити партизанський рух спротиву з певними повноваженнями та підпорядкуванням ЦК ВКП(б).

Надзвичайним завданням ставилося утворення всенародного руху підконтрольного партійним органам: «Постановление Центрального Комитета ВКП(б) о создании нелегального ЦК КП(б) Украины для руководства партизанским движением в республике. 2 октября 1942 г.» [479, с. 62–64]. З тексту документа можна побачити процес формування кадрового складника новоутвореного підпільного ЦК КП(б)У. До його складу увійшли партійні функціонери, партизанські ватажки діючих загонів, що не були членами ЦК, представники військових органів радянської влади в Українській РСР. Указані особи були перевірені впродовж року партизанської боротьби на окупованих територіях та військової діяльності на фронтах.

Компартія взяла на себе абсолютну відповідальність та безпосередню владу не тільки через ДКО, а й на республіканському та обласному рівнях. Прикладом є постанова ЦК КП(б)У від 14 квітня 1943 р. «Про масово-політичну роботу в окупованих районах України» [17, арк. 11–14]. Тут мова йде про основні завдання регіональних партійних осередків щодо інформаційної та ідеологічної роботи серед населення окупованої України із застосуванням різноманітних засобів як радіопередачі, друкована продукція, бесіди, колективні заходи, кіноперегляди. Ці заходи рекомендувалося проводити в районах діяльності великих партизанських з'єднань, зорієнтовано на українськомовну аудиторію переважно на українській мові. У райони, де партизанів не було, пропонувалося посилити забезпечення місцевого населення листівками та газетами використовуючи засоби військової авіації. Також

акцентувалося на необхідності розвідувальної роботи, радіоперехоплень. Особливо наголошувалося на тому, що передбачалося виконання основної роботи партизанськими з'єднаннями. Для партизанів організовано радіостанцію «Радянська Україна», шляхи передачі агітаційних матеріалів, навчання спеціалістів з подальшим закидуванням у тил [17, арк. 12].

З наступного історичного документа випливає, що на середину 1942 р. спостерігається стабілізація фронту і швидке розгортання боротьби у тилу ворога, тому постало завдання взяти під партійний контроль розвиток низки розрізнених партизанських формувань та підпільних організацій. Постанови вищих партійних та комсомольських організацій цього періоду свідчать про намагання систематизувати окремі досі некеровані партизанські загони та підпільні осередки, задати їм потрібний вектор подальшої діяльності на окупованій нацистами території України. Про це свідчить інформація документа: «Из постановления бюро ЦК ВЛКСМ «О мероприятиях комсомольских организаций во временно оккупированных районах. 19 мая 1942 г.» [479, с. 111–112]. Загалом постанови ЦК ВКП(б) та ВЛКСМ, республіканських ЦК партії, як джерело інформації, є свідченням діяльності вищих або регіональних органів партійного управління в напрямі розгортання та керівництва діяльності партизанським та підпільним рухом. У них ставилися завдання розв'язання найбільш важливих і принципових питань цих органів, встановлення стабільних моральних норм і правил їхнього функціонування. Тексти таких постанов, як правило, складаються з двох частин: констатаційної та розпорядчої. Перша містить вступ, оцінку становища або посилення на розпорядчий документ вищої установи. У другій частині перераховано запропоновані заходи, визначається виконавець, термін виконання.

Крім того, партійне керівництво видало низку резолюцій та документів резолюційного характеру, що містили більше пропагандистські заклики, ніж практичні вказівки щодо діяльності партизанського руху. Так 7 листопада 1942 р. опубліковано наказ № 345 «Винищувати фашистських мерзотників», 1 травня 1943 р. – наказ № 195 «Мстити нещадно німецьким

загарбникам», 7 листопада 1943 р. – наказ № 309 «Нещадно знищувати німецько-фашистських загарбників» [1 247, с. 131, 150–153, 175–178]. У наказі № 95 від 23 лютого 1943 р. Верховний Головнокомандувач наказав «ширше роздмухати полум'я партизанської боротьби у тилу ворога, руйнувати комунікації ворога, підривати залізничні мости, зривати пересування ворожих військ, підвезення зброї і боєприпасів, підривати і підпалювати військові склади, нападати на ворожі гарнізони, не давати ворогові спалювати наші села і міста, допомагати всіма силами, всіма засобами наступаючій Червоній Армії» [1 247, с. 143–148]. У наказі № 195 від 1 травня 1943 р. Верховний Головнокомандувач розпорядився партизанам: «Наносити потужні удари по ворожих тилах, по шляхах сполучення, військових складах, штабах і підприємствах, руйнувати лінії зв'язку супротивника <...> мститися нещадно німецьким загарбникам <...>. Всіма силами допомагати Червоній Армії» [1 247, с. 149–153]. А в наказі від 5 вересня 1943 р. поставив перед партизанами завдання «закрити шляхи поповнення сил противника» [1 247, с. 162–174].

Окрім радянської організаційної документації в архівних фондах України представлені німецькі документи. У фонді 1 ЦДАГО України (опис 22, справа 863) поданий документ з чіткими ознаками організаційної документації – назва відображає характер документального історичного ресурсу, в ньому вказані рамкові положення щодо конкретних дій, а також міститься кінцева мета цієї дії. Документ «Инструкции и положения Главного командования сухопутных сил немецко-фашистской армии по борьбе с партизанами» перекладений з німецької мови та відноситься до 1941–1942 рр. [26, арк. 170]. Аналіз документа свідчить про результативність радянської партизанської діяльності та прискіпливу увагу німецького командування щодо боротьби з тилевим спротивом. Протистояння двох тоталітарних режимів поширилося засобами диверсійної діяльності та ідеологічного тиску на населення контрольованих територій.

Німецька організаційно-розпорядча документація як джерело інформації засвідчує рівень організації роботи на окупованих територіях, визначає ставлення органів управління до вирішення проблемних ситуацій і забезпечення підтримки окупаційних структур з боку місцевого населення.

Деталізацією процесу виявлення неблагонадійних на окупованих територіях вирізняється інструкція УШПР, подана у скороченій формі: «Инструкция УШПД об оперативном использовании бывших коллаборационистов. 13 апреля 1943 г. Приложение № 20*. «УТВЕРЖДАЮ» п/п Начальник УШПД комиссар государственной безопасности Т. Строкач. 13 апреля 1943 г. <...> категории предателей: предатели, которые пошли к немцам вполне добровольно из-за ненависти к советскому строю <...> вторая – это люди, служившие у немцев из-за трусости, потери веры в победу Красной Армии, из-за желания спастись от посылки в Германию. Есть еще очень незначительная категория служащих в немецком аппарате, которые работают у немцев по заданию <...>» [41, арк. 143–145]. Інструкція передбачає наділення радянських партизанських формувань повноваженнями органів державної безпеки з тотального контролю, виявлення та агентурної роботи з колаборантами. Документ дає чіткі межі діяльності та дефініції з цієї проблематики та має високий ступінь історичної інформаційності, оскільки він оперативно підкріплений інформацією розвідувального відділу. Зіставлення документів німецького та радянського походження дають уявлення про організацію одного й того ж процесу з різних поглядів фронту, моральну сутність та жорстокість тоталітарних держав по відношенню до простого населення. Реалізація рамкових документів й інструкцій відображена у звітній документації учасників Другої світової війни.

Одним із зразків організаційної документації соціально-психологічного й пропагандистсько-ідеологічного характеру років Другої світової війни є присяги партизанів (Додаток В. 1–3): «Присяга партизана. Я, красный партизан, даю партизанскую клятву перед Родиной, своими боевыми товарищами – красными партизанами, что буду смел, дисциплинирован, решителен и

беспощаден к врагам. Я клянусь, что никогда не выдам своего отряда, своих командиров, комиссаров и товарищей-партизан, всегда буду хранить партизанскую тайну, если бы это даже стоило мне жизни. Я буду до конца жизни верен своей Родине, партии, своему вождю и учителю товарищу Сталину. Если я нарушу эту священную партизанскую клятву, то пусть меня постигнет суровая партизанская кара. Сало Александр Маркович, с. Червоний Шахтар» (Додаток В. 1). «Присяга партизана» зустрічається у всіх установах архівної системи України, де зібрані фонди з історії партизанської та підпільної боротьби. Так, у фонді П-2 ДАХО (опис 31, справа 15) представлена «Присяга партизана села Червоний Шахтар Харківської області Сала О.М. 1941 р.» [418, арк. 121]. У фонді 36 ЦДАМЛМ України (опис 1, справа 259) є «Присяга партизана М. Шеремета. 1942 р.» [182]. У фонді 5000 Державного архіву Донецької області (опис 1, справа 37) є «Клятва партизан Ямського партизанського отряда. 16.11.1943 г.» [317, арк. 1–3].

Довільною у формулюваннях є клятва підпільника, що зберігається у фонді П-1 Державного архіву Івано-Франківської області (опис 1, справа 15): «Клятва вступаючого в члени комуністичної підпільної організації. Я, ..., свідомо й добровільно вступаючи в члени комуністичної підпільної організації клянусь перед Комуністичною партією і товаришами по ділу, що в боротьбі за звільнення Радянської землі від фашистських окупантів та їх агентів, не пожалію своїх сил, здоров'я, крові, в разі потреби й життя. Тому всі доручення і рішення організації буду виконувати сміливо. Суворо тримати підпільну конспірацію, своїх товаришів не видам ніколи, хоч би й прийшлося умерти від рук фашистських катів. Якщо я порушу цю клятву, то мушу прийняти смерть, як зраду свого народу. Дата. Підпис. Кличка» [348, арк. 23]. Партизанська присяга та клятва підпільника має універсальний зміст та відрізняється лише у випадках відсутності бланків присяги на початкових етапах німецько-радянської війни. Вона давала учасникам партизансько-підпільної боротьби допуск до бойової діяльності, встановлювала ступінь відповідальності, містила авторитарні норми і визначені методи покарання характерні комуністичній

системі. Присяга дає уявлення про межі «дозволеного» в умовах бойових дій у тилу ворога та заздалегідь орієнтує на самопожертву партизанів, визначає цінність людського життя для партії й ідеалізовані примари комуністичної Батьківщини, відданості партії та її керівництву. Людина зі своїми соціальними потребами, національними ознаками, ментальною приналежністю окремим районам не цікавила тоталітарний режим, що мав за мету світову революцію.

Розпорядча документація слугувала реалізації управлінської діяльності, впливала з організаційної документації, серед яких рішення, постанови, накази, інструкції, циркуляри, розпорядження, доручення, «настанови», «вказівки». Ці документи були основним авторитарним інструментом партійно-адміністративної радянської та німецької окупаційної систем у досягненні поставленої мети й завдань [14]. Незалежно від організаційно-правової форми, характеру і змісту діяльності інституції, її компетенції й структури та інших факторів, керівництво установи наділяється правом здійснювати виконавчо-розпорядчу діяльність шляхом продукування розпорядчих документів. Розпорядча документація включає у собі масив документів, що дозволяють органу влади та управління забезпечити реалізацію поставлених завдань, оформити адміністративну або бойову діяльність.

У наказі встановлювалися чіткі завдання з реалізації бойової діяльності у тилу ворога, зокрема: «Боевой Приказ штаба Юго-Западного фронта № 00290 об активизации партизанской борьбы для дезорганизации тылов противника. 21 августа 1941 г. В целях дезорганизации тылов противника методами активной партизанской борьбы приказываю: 1. Партизанский отряд в составе 5 групп, общей численностью 97 человек, под командованием капитана товарища Кулика 20–21 августа выдвинуть в район расположения частей 27-го стрелкового корпуса <...> Начальник штаба Юго-Западного фронта генерал-майор Тупиков. Военный комиссар штаба фронта полковой комиссар Соловьев. Заместитель Наркома внутренних дел УССР полковник Строкач» [479, с. 84].

Указані документи широко представлені у фонді П-4 «Сумской обком Компартии Украины (1941–1968 гг., 1973–1975 гг.)» ДАСО та відображають

партизанську й підпільну діяльність. Так, у справі 2 а «Книга приказов по Путивльському партизанському отряду с протоколами № 1–193 с приложениями, и с материалами перехваченными и захваченными у противника» зібрано накази про діяльність партизанського загону за період його перебування у Спадщанському лісі. У наказі № 122 по Путивльському об'єднаному партизанському загону від 27 травня 1942 р. детально викладено хроніку бойової операції по захопленню м. Путивль, погодинно розписано завдання окремим групам партизанського загону з подальшим звітом про їхнє виконання [396, арк. 102].

Наказ є найпоширенішим інструментом реалізації поставлених цілей в роки воєнних дій на території України. Наказами регулювали бойову діяльність партизанських загонів і з'єднань. Наказ є універсальною формою взаємовідносин серед вищого керівництва й підпорядкованих формувань партизанського руху. До 1943 р. цей вид організаційно-розпорядчого документа мав довільний характер й відображав власне бачення реалізації поставлених завдань. Тому можна побачити такі види наказів як «вказівки», що не регламентувалися нормами державного діловодства. З встановленням чіткої структури від центральних органів до регіональних партизанських формувань відпрацьовується процедура документообігу, що стала уніфікованою для всього партизанського руху.

У тематичних фондах ЦДАГО України, де зібрано документацію діяльності українських з'єднань партизанів, окрім інших груп документів зберігаються й накази. У фонді 63 «Первая Украинская партизанская дивизия имени дважды Героя Советского Союза С.А. Ковпака (Сумское партизанское соединение) 1941–1945 гг.» (опис 1, справи 8–30) містяться накази по з'єднанню від Путивльського об'єднання партизанських загонів до дивізії за період 1941–1944 рр., які розкривають всі аспекти бойової діяльності та організації життєдіяльності партизанів [88, арк. 18–47; 89, арк. 53–54]. Фонд 64 «Черниговско-Волынское партизанское соединение 1941–1945 гг. Командир Федоров А. Комиссар Дружинин В.» (опис 1) уміщує справи –7 «Приказы по

соединению за период 1941–1944 гг.» [98–100]. Фонд 65 «З'єднання партизанських загонів Житомирської області. Командир О.М. Сабуров. Комісар З.А. Богатир» (опис 1, справи 8–12) зберігає накази ЦШПД і УШПД, та по з'єднанню [104]. Фонд 66 «З'єднання Українських кавалерійських партизанських загонів. Командир Наумов М.І.» (опис 1, справи 11–12) містить накази УШПД та накази по з'єднанню [110–111]. Фонд 67 «Житомирська партизанська дивізія імені М. Щорса 1942–1944 рр. Командир С.Ф. Маліков. Комісар Л.Г. Бугаєнко» (опис 1) уміщує справу 6 «Приказы и директивы УШПД (15.04.1943–01.06.1944 гг.)» та справи 7–9 «Приказы по дивизии» [118; 119]. Фонд 69 «Рівненське партизанське з'єднання № 1. Командир В.А. Бегма. Комісари Повторенко А.С., Корчев М.С. 1943–1944 рр.» (опис 1) містить справу 3 «Приказы, приказания и распоряжения по соединению (10.04.1944 г.)» [122]. Фонд 75 «Вінницьке партизанське з'єднання. Командир Я. Мельник. Комісар Д. Бурченко (1941–1945 рр.)» (опис 1, справи 6 – 8) зберігає накази Центрального та Українського штабу партизанського руху, «настанови» і «вказівки» по з'єднанню [134–136]. Фонд 84 «Соединение партизанских отрядов имени В.И. Чапаева (1943–1944 гг.)» (опис 1) уміщує справу 2 «Приказы, приказания по соединению (17.09–27.11.1944 г.)» [153]. Фонд 85 «Рівненське партизанське з'єднання імені М. Щорса. Командир М. Таратута. Комісар М. Бугров (1942–1944 рр.)» (опис 1) акумулює справу 20 «Отряд им. С. Буденного. Приказы и приказания по соединению. Приказы по отряду (08.12.1943–17.02.1944 гг.)» та справу 21 «Отряд им. Н.С. Хрущева. Приказы по отряду (27.11.1943–11.02.1944 гг.)» [158; 159].

Ці документи містять рішення керівництва певної інституції для підлеглих структурних одиниць, що забезпечує вертикаль управління структурою. Вони належать до правових актів та мають найвищий рівень достовірності за ступенем поданої інформації. Так, у вказівках ЦШПД простежується намагання організувати систему продовольчого і матеріально-технічного постачання для потреб партизанського руху: «Указания начальника ЦШПД начальникам штабов партизанского движения о порядке снабжения партизан вооружением,

боеприпасами, продовольствием. 18 августа 1942 г. <...> партизанские отряды должны и имеют к этому все возможности обеспечить себя за счет противника. Партизаны, если у них нет в достаточном количестве оружия, боеприпасов и другого снаряжения, должны добыть все это в бою. Лишь бездействующие отряды будут испытывать нужду, но вряд ли целесообразно заниматься в централизованном порядке снабжением таких отрядов. <...> Начальник ЦШПД П. Пономаренко» [479, с. 131–132]. Із появою та стабілізацією роботи центральних та регіональних органів управління партизанським рухом у вигляді штабів помітно збільшується документообіг середньої ланки. Це свідчить про налагодження вертикалі партизанського керівництва та початку стабільного функціонування системи адміністрування.

Розпорядчі документи різнорівневого характеру відповідно до органу продукування й ухвалювалися колегіально або одноосібно в межах визначених компетенцій. Колегіально розпорядчі документи схвалюються за алгоритмом – підготовка матеріалів, винесення на обговорення, ухвалення рішень, протокольна фіксація, публікація розпорядчого документа та доведення його до виконавців. Колегіальним органом ухвалення рішень у сфері партизанської та тилової діяльності були вищі органи радянської влади. Так, у фонді 62 ЦДАГО України (опис 1, частина 1, справа 780) на 210 аркушах містяться Укази Президії ВР СРСР про запровадження нагороди «Партизану Вітчизняної війни» 1 і 2 ступеня, нагородні листи та справи про нагородження українських партизанів, членів підпільних організацій (Додаток Д) [58]. Колегіальним розпорядженням є «Распоряжение СНК № 24 068-рс об отпуске продовольствия Украинскому штабу партизанского движения. 15 декабря 1942 г. Заместитель Председателя Совета Народных Комиссаров Союза ССР А. Микоян», з інформацією зобов'язати наркомати СРСР забезпечити партизанські з'єднання необхідною продовольчою базою поданою належним чином [479, с. 177–178].

Одноосібне ухвалення рішень забезпечує оперативність його виконання та підвищує ефективність документа. Разом із цим збільшується відповідальність особи-керівника за ухвалені рішення, особливо в умовах воєнних дій.

Підготовка рішення відбувається зазвичай планово відповідними структурними підрозділами. Ці елементи продукування розпорядчої документації прослідковуються у поданому документі: «Боевой Приказ Главнокомандующего партизанским движением на выход в рейд объединенных отрядов А.Н. Сабурова и С.А. Ковпака из брянских лесов на Правобережную Украину. 15 сентября 1942 г. <...> приказываю: 1. Объединенному партизанскому отряду Сабурова во взаимодействии с отрядами Ковпака выйти в район Казимировка, Ведендики, Овруч с задачей проведения боевой диверсионной работы на магистралях: а) Коростень-Бердичев, б) Коростень-Киев, в) Овруч-Чернигов и на шоссейных дорогах Овруч-Житомир, Коростень-Киев, Овруч-Чернигов. <...> 7. Срок выступления по особому приказанию. Главнокомандующий партизанским движением Маршал Советского Союза К. Ворошилов, Начальник ШПД Я. Пономаренко» [479, с. 139–140]. Ухвалення рішення одноосібно передбачає – ініціювання рішення, збір й аналіз інформації, підготовку проекту документа, його узгодження й візування, доопрацювання й схвалення рішення, доведення документа до виконавця. Підпис керівника на розпорядчому документі надає високого рівня правової сили. Доведення інформації до виконавців відбувалося шляхом тиражування та розсилки.

Декларативними за характером інформації є документи з історії партизансько-підпільного руху колективних рішень. До них відносимо постанови злетів, зібрань, з'їздів. Знаковою тут є Постанова злету партизанів північних районів Сумської області від 19 листопада 1943 р. На злеті було розглянуто ситуацію партизанської та підпільної діяльності, визначено її слабкі місця, обговорено питання співпраці партизанських загонів з частинами діючої РСЧА, питання співпраці між окремими загонами регіону [404, арк. 1]. Такі документи несуть інформацію про становище та діяльність партизанських формувань на названий період, висвітлюють їх проблеми та інформаційні дані з обговорення перспектив подальшої діяльності в окупованих нацистами регіонах, питання налагодження зв'язку та постачання необхідних товарів з центру, розгляд справ про співпрацю партизанів та підпільників з регулярними

радянськими військами, з місцевим населенням. Закріплені у цих документах рішення фіксують особливості виконання поставлених завдань з визначенням чи корегуванням засобів і способів реалізації діяльності.

Для історико-документознавчого студіювання конкретні проблемні різновиди організаційно-розпорядчої документації представлені інформацією офіційних органів влади. На особливу увагу заслуговують стенограми засідань представницьких зборів, таких, як з'їзди Рад, сесії ЦВК СРСР і ВР СРСР та УРСР, а також інших організацій. Протоколи і стенограми, як і попередній вид, є допоміжним видом організаційної документації, який представляють інформація засідань партійних, державних, контрольних комісій; партійних, комсомольських комітетів; громадських зборів і партизанських злетів.

Практично стенограми як група організаційно-розпорядчого документа є найбільш представленими у вітчизняних архівних фондах. Стенограми цікаві з погляду відпрацювання навичок і техніки документознавчого аналізу. Стенографічні звіти є найбільш повним записом всього, що відбувалося на засіданнях. Деякі стенограми залежать від кваліфікації стенографіста і технічного стану записувальної апаратури. Трапляються факти спотворення інформації, що повинно виявлятися дослідником під час проведення наукової критики. У таких умовах кожен доповідач повинен переглянути записи свого виступу, усунути неточності і підписати друкований текст. Спостерігається й кон'юнктурне, з різних причин, редагування тексту самим оратором. За наявності виправленої і невиправленої стенограми є можливість порівняти обидва тексти, щоб з'ясувати характер здійсненої правки.

Порівнюючи задокументовану інформацію стенограми і протоколу одного засідання можна визначити їх особливості. Протоколи можуть бути не тільки короткими, а й достатньо розгорнутими. На відміну від протоколу, стенограма вміщує більш повний запис процесу, що відбувався під час події. Також, в історії радянського діловодства стенограму могли використовувати як робочий матеріал до підготовки протоколу. Окремі стенограми публікувалися, і вони ставали третім варіантом, оскільки опублікована редакція не завжди ідентична

виправленому й підписаному оратором тексту. Зі стенограмою, призначеною до публікації, проводиться додаткова робота самого доповідача / доповідачів, редактора видання і осіб, що його контролювали. Опубліковані стенограми не завжди повною мірою відображають весь процес ухвалення рішення.

Протоколи і стенограми представляють документальну фіксацію фактів та процесів окремого історичного періоду. Як історичне джерело цей вид писемного документа є допоміжною організаційною документацією. До нього належать зафіксовані на паперовому (фото, фоно, кіно) носії свідчення обговорення питань та ухвалення рішень колективних зібрань, засідань партійних, державних, контрольних комісій; партійних, комсомольських комітетів; громадських зборів; партизанських злетів, партійних і комсомольських конференцій. Так зразком є протокольна документація фонду 66 «З'єднання українських кавалерійських партизанських загонів. Командир М.І. Наумов» ЦДАГО України (опис 1). У справах 36–40 представлені протоколи засідань конференцій і зборів про прийом у партію та ВЛКСМ [112]. Фонд 67 «Житомирська партизанська дивізія імені М. Щорса 1942–1944 рр. Командир С.Ф. Маліков. Комісар Л.Г. Бугаєнко» (опис 1, справи 31–36) містить протоколи засідань партійних організацій з питань нагородження, бойових характеристик, з особистих справ [120]. Фонд 69 «Рівненське партизанське з'єднання № 1. Командир В.А. Бегма. Комісари Повторенко А.С., Корчев М.С. 1943–1944 рр.» (опис 1, справи 10–13) зберігає протокольну документацію з поточних питань життєдіяльності з'єднання [123]. Фонд 75 «Вінницьке партизанське з'єднання. Командир Я. Мельник. Комісар Д. Бурченко (1941–1945 рр.)» (опис 1, справи 15–35) зберігає протоколи партійних і комсомольських зібрань з різних поточних справ та наводить відповідну інформацію в процесі їх обговорення [137].

У системі організаційно-розпорядчої документації протоколи і стенограми займають особливе місце. Вони мають інформацію з певної події та відображають резолюційну частину, що представляє розпорядчу сторону діловодства. Протоколи документують діяльність постійно діючих та

тимчасових колективних органів, колегіальних і громадських зібрань. Протоколи оформляються на основі записів, які вів під час засідання секретар за допомогою ручного записування чи використання інших носіїв інформації. Залежно від виду та статусу колегіального органу існують форми протоколу – коротка, повна або стенограма. Короткий протокол фіксує питання, що виносилися на обговорення, з вказуванням прізвища доповідача й ухваленого рішення (Додаток В. 29). Повний протокол фіксує не тільки питання обговорення й прізвища, але й зміст доповідей і виступів учасників, думки, зауваження, репліки, позиції й питання висловлені при обговоренні учасниками засідання. Це дає можливість задокументувати дрібні деталі засідання. Стенографічний протокол складається на основі стенографічного звіту про засідання й дослівно передає процес обговорення кожного питання й напрацювання рішення з них. Повний та стенографічний протоколи складаються на основі рукописних і фонозаписів зроблених під час засідання.

Історична інформаційність та можливості стенограм як організаційно-розпорядчого документа має велику представленість в центральних та обласних архівних фондах України, що відображають процеси формування та діяльність партизанського та підпільного руху. Так у фонді 166 ЦДАГО України (опис 3, справа 124) на 197 аркушах представлено стенограми бесід з керівниками та учасниками підпільно-партизанських організацій, що діяли на території УРСР в 1942–1943 рр., які у вигляді розмовин безпосередніх учасників висвітлюють діяльність відповідних формувань [176]. У справі 47 на 202 аркушах представлено стенограми бесід з бійцями та командирами 1-ї Української партизанської дивізії імені двічі Героя Радянського Союзу генерал-майора Ковпака С.А. за 1944–1945 рр. [169]. У справах 53–55 зберігаються стенографічні записи бесіди з О. Сабуровим, справі 57 – бесіди з Г. Базимою, справі 58 – з представниками загону О. Федорова [171–173]. Фонд 166 (справи 48–52) акумулює документи стенографічного фіксування спогадів керівництва і учасників підпільних партійних організацій, що діяли на території Української РСР і записані у 1942–1947 рр. [170]. У Державному архіві Автономної

Республіки Крим, у фонді П-156 (опис 1, справа 47) зафіксовано стенограму бесіди секретаря Кримського обкому ВКП(б) В. Булатова з Єрмаковим, представником партизанських формувань регіону [291, арк. 121–123].

Оформлення протоколу відбувається за загальноприйнятою формою – вказування реквізитів організації, місця, адреси та дати проведення, номера протоколу засідання, підписів головуючого та секретаря засідання, викладення вступної та основної частини. У вступній частині вказується кількість або перелік учасників, головуючого та секретаря засідання, порядок денний з викладом питань обговорення. Основна частина складається відповідно до порядку денного з вказуванням посад та прізвищ тих, кого слухали і тих, хто виступив. Відправною точкою в аналізі протоколів є лаконічність інформації, що має власний вигляд та виклад.

Вираження соціально-історичної інформації в організаційно-розпорядчій та протокольно-стенографічній документації може відрізнятися залежно від державної чи громадської структури; питань, що розглядаються; особливостей та владного рівня функціонування державного органу; режимності засідання; доступу та терміну зберігання; функційності зафіксованої інформації. Для документознавчого студіювання джерел історичної інформації необхідно дослідити організаційну структуру партизанської та підпільної системи і особливості їхнього діловодства.

Службове листування з запитів матеріально-технічного, кадрового та інших питань забезпечення роботи у тилу ворога представляють листи з питань нагородження та заохочення партизанів і підпільників; оперативні телеграми, радіограми, телефонограми, шифрограми; листи учасників радянського руху Опору в державні й громадські органи. Ці документи є поточним листуванням партизанських, підпільних та військових структур з центральними органами влади й управління, тематика якого була від скарг і побажань до запитів і прохань до вищого військового керівництва щодо матеріально-технічного, кадрового та інших питань забезпечення роботи на окупованій нацистами території України. Листування як джерело історичної інформації представлено

у організаційно-розпорядчої документації всіх структур державних органів радянської влади, військових, партизанських і підпільних формувань.

Необхідно відзначити історичні можливості та специфіку подачі інформації таких документально-інформаційних ресурсів та його розповсюдженість. Службове листування є рефлексією на ситуативні подразники, що вимагають відповіді та допомоги у розв'язанні певних соціально-історичних викликів. Цей вид комунікації властивий всім державним, управлінським, професійним і соціальним структурам. Свій відбиток на інформаційне навантаження цього періоду мали військові події на території України з усіма соціально-психологічними і діловодними аспектами функціонування структури влади та управління. Службове листування 1941–1945 рр. має формулювання тексту ділового характеру, відображає ідеологічну картину радянського суспільства, політичну однобічність в оціночних судженнях та поданні інформації. Тотальний контроль в радянській державній системі зумовив відсутність критичного ставлення до дій Комуністичної партії, радянської влади, військового керівництва. Написання листа офіційного характеру в умовах діяльності у тилу ворога відзначається державним і самоцензуруванням колективного чи одноосібного адресанта / адресантів, що стало властивою рисою тоталітарного суспільства заснованого на комуністичній ідеології.

Тематично службове листування віддзеркалює сфери життєдіяльності радянських партизанських формувань і підпільних структур: бойову, організаційну, матеріально-технічну, медико-санітарну, побутову, фінансову, агітаційно-ідеологічну, заохочувальну, кримінально-військових правопорушень та інші сфери [1 127, с. 130]. Структура офіційного листа має певну форму, яка характерна для більшості листів, що адресувалися до вищого керівного складу. Документ має назву та дату написання. Початок тексту містить обґрунтування проблеми, з якою звертається адресант. У другій частині листа – виклад пропозицій з чіткими проханнями та завданнями. Прикладом є лист за підписами Головнокомандувача партизанського руху К. Ворошилова та

начальника ЦШПР П. Пономаренка: «Просьба Главнокомандующего партизанским движением начальнику главного управления гражданского воздушного флота об авиационной поддержке партизан Крыма. 13 сентября 1942 г. Партизаны Крыма в настоящий момент находятся в крайне тяжелом положении. В лесах скопилось большое количество раненых, которых необходимо эвакуировать <...> Прошу Вас выделить 5 самолетов ПС-84 для выполнения работ по оказанию помощи партизанам Крыма. Главнокомандующий партизанским движением Маршал Советского Союза К. Ворошилов, Начальник ЦШПД П. Пономаренко» [479, с. 137]. Цей лист є типовим прикладом офіційного листування з питань організації, діяльності та вирішення різноманітних питань розгортання радянського партизанського та підпільного руху на окупованій нацистами території Української РСР.

Багато документів офіційного листування представлено в фонді 166 ЦДАГО України. Так справа 128 «Копии документов ЦШПД о создании и боевой деятельности партизанских отрядов и подпольных организаций на территории Украины (1942 г.)» містить листування керівного складу партизанського руху СРСР [177]. На аркуші 21 під грифом «цілком секретно» представлено «Письмо № 278 начальнику УШПД майору Госбезопасности Строкачу за подписью т. Пономаренко»: «Присланные Вами донесения о действиях группы отрядов Сабурова не вполне соответствуют действительности. ЦШ требует представление только проверенной правдивой, а не дезориентирующей информации» [177, арк. 21]. У фонді 62 (опис 2) «Український штаб партизанського руху. Представництво УШПР при Військових радах 1-го, 2-го, 3-го, 4-го Українських фронтів (1941–1945 рр.)» є справи присвячені цій групі організаційно-розпорядчої документації. Так справа 713 на 179 аркушах засвідчує листування офіційного характеру у вигляді рапортів, доповідних записок, листів, заяв бійців, командирів партизанських загонів, розвідувально-диверсійних груп, робітників Представництв УШПР зі службових і особових питань (2 січня – 30 грудня 1943 рр.) [78]. У цьому ж фонді в справах 715–719 згруповано за властивостями

документації – рапорти різного характеру та проблематики працівників Представництва УШПР при військовій раді 4-го Українського фронту [80–81]. У фонді 62 ЦДАГО України (опис 1, частина 2, справа 1760) на 217 аркушах відображено офіційну переписку з питань функціонування медико-санітарної служби партизанських формувань [67]. Зокрема, медико-санітарний відділ УШПР здійснював листування з ЦК КП(б)У, Раднаркомом УРСР, Головним військово-санітарним управлінням РСЧА, іншими медичними закладами, партизанськими з'єднаннями і загонами України з питань медико-санітарного обслуговування та санаторного лікування партизанів, розташованих і передислокованих госпіталів УШПР за період з кінця 1942–1943 рр. Інформаційний потенціал цього листування розкриває проблеми організації евакуації поранених з тилу ворога, направлення їх на стаціонарне, амбулаторне та санаторне лікування, профілактику гігієнічного стану партизанських формувань, запобігання епідемічних захворювань в умовах лісової дислокації партизанських загонів і з'єднань. Важливою є інформація з видів захворювання та необхідних медикаментів, що розкриває побутові аспекти, бойовий травматизм партизанського життя, видові особливості смертельних випадків.

У вітчизняних архівних сховищах зберігаються документи ЦК КП(б)У за 1945 р. про міжнародну військову підтримку комуністичних партій в країнах Східної Європи. Службове листування представлено документом «Из письма ЦК КП Чехословакии в ЦК КП(б) Украины» від 30 червня 1945 р., що був направлений від імені ЦК КПЧ за підписом Клемента Готвальда [576, с. 275–276]. Лист свідчить про експорт радянських партійних працівників, військових спеціалістів, зброї та формувань УШПР задля поширення комуністичної ідеології під гаслами національно-визвольної революції, що підтверджує тоталітарну сутність радянської влади.

Інформацію листування можна отримати з архівної документації ДАСО. Офіційна переписка, як джерело інформації, висвітлює взаємодію загонів партизанів та підпільників з вищими органами влади і компартії, фронтами та військовими об'єднаннями, ЦШПР й УШПР з поточних питань забезпечення,

взаємодії з військовими управлінськими структурами, соціального захисту сімей партизанів, організації зв'язку, представлення до державних нагород та інше (Додаток Д). Зокрема, «Переписка с политорганами воинских частей, партийными органами, отдельными коммунистами по вопросу выполнения спецзаданий членами и кандидатами ВКП(б), разбору заявлений о партийности (05.07.1942–04.12.1943 гг.)» надає інформацію про колишнього першого секретаря Глухівського райкому КП(б)У Сумської області А. Грабовського. Обком залишив його в 1941 р. для виконання спецзавдання на окупованій території, але він самовільно залишив область і на 23 травня 1942 р. перебував уже в Саратовській області [402]. У справі 17 «Переписка Сумского обкома КП(б)У и штаба в/ч 00125 по вопросу заявлений семей партизан и подпольщиков о материальной помощи» мова йде про надання матеріальної допомоги від радянських органів влади родинам партизанів і підпільників, які перебували у тилу німецьких військ [403].

Оперативні телеграми, радіограми, телефонограми, шифрограми також мають офіційний характер інформації, що зумовлено наявністю відповідних технічних засобів. Це характеризує специфіку подання інформації: стислий виклад проблеми та запит до її вирішення; конкретна адресність – між структурними одиницями та керівними органами партизансько-підпільного руху, діючих військових частин, військових рад фронтів, штабів, органів влади й управління; доступ до формулювання, шифрування та відправки інформації; терміни та географічно-територіальні особливості передачі відомостей та інші особливості. Прикладом є «Радиограмма командира Сумского партизанского соединения С. Ковпака Секретарю ЦК КП(б)У Л. Корнийцу и нач. УШПД Т. Строкачу об отсутствии взрывчатых веществ и боеприпасов в соединении. 15 января 1943 г. Шифровка вх. № 101. Отсутствие тола и боеприпасов дает противнику свободно маневрировать. Есть сомнение, Вы не информировали товарища Сталина. Вынужден рапортовать товарищу Сталину через радиостанцию Наркомата внутренних дел. Погода летная все время. 15.1.43 г. Ковпак» [44, арк. 90]. Ця радіограма дає уявлення про систему оперативного

інформування, повідомлення про нагальні потреби та вирішення поточних проблем з забезпечення бойової діяльності Сумського партизанського з'єднання. Цей вид передачі інформації на відміну від паперового листування є швидким, що в окремих випадках дав можливість партизанам адекватно реагувати на виклики військової і бойової діяльності.

Проте існують радіо- і шифрограми, які несуть інформацію агентурного характеру з адресатом розвідувального відділу УШПР, відповідних відділів НКВС та інших спеціальних служб Радянського Союзу. Серед телефонограм та шифрограм поданих керівництву УШПР в різні роки з різних питань є такі документи: «Телефонограма Ковпака від 23.05.42 р. командуванню про хід партизанського бою», «Радіограма С.А. Ковпака і С.В. Руднева УШПР про бойові дії Путивльського об'єднаного партизанського загону. 30 липня 1942 р.», «Радіограма С.А. Ковпака і С.В. Руднева УШПР про бойові дії Сумського партизанського з'єднання в ході Карпатського рейду. 4 липня 1943 р.» [43, арк. 2; 45, арк. 10; 451, арк. 86].

У свідченнях подано інформаційні зведення про бойові події з детальними результатами – здобутками та втратами партизанського з'єднання. Телефонограма надрукована на простому папері з вказанням грифу «цілком секретно», метод передачі інформації – записка по «ВЧ», м. Москва, НКВС СРСР та адресатів Серову, Сергієнку, Судоплатову, Хрущову, Тимошенку, Костенку, з масштабуванням карти 1:500 000. Радіограма за 1942 р. написана синім чорнилом, а за 1943 р. надрукована на бланках УШПР з грифами «Снятие копий воспрещается» і «Совершенно секретно» та назвою «Шифровка №». Указується дата отримання, дата дешифрування та адресат «Начальнику УШПД Строкачу». У нижній частині додаткові адресати: Хрущов, Строкач, ЦК КП(б)У, 7-й відділ; документи завірені підписом начальника шифровідділення та грифовані «Подлежит возврату через 6 суток в шифроотделение Укр. Штаба партизанского движения». Ці документи мають інформацію оперативного управлінського характеру й дають загальне уявлення про контроль партизанських пересувань, бойової діяльності, політичних

настроїв, ідеологічних орієнтирів та простої життєдіяльності з боку керівництва УШПР та відповідних партійних органів і радянських спецслужб.

Загалом, організаційно-розпорядча документація та службове листування відображають діяльність партизанських та підпільних формувань у сфері структурування й управління партизанським і підпільним рухом, оперативного керування їх бойовою і інформаційно-комунікаційною пропагандистською діяльністю, організації задоволення потреб загонів в кадровому, матеріально-технічному плані, узгодження питань соціального забезпечення й нагородження бійців за особливі заслуги.

3. 3 Характеристики планово-облікової документації

У процесі роботи з історичними документами необхідно брати до уваги, що організаційно-розпорядча документація не включає весь перелік документів діловодства. Процес управління бойовою діяльністю партизанських і підпільних формувань відображений у різних документальних формах, має різні рівні, стадії, цикли тощо. Тому в структурі джерельного комплексу теми документація з різним управлінським функціоналом представлена також наближеними до організаційно-розпорядчої групами документів: 1) планова група є властивою для діловодства радянського періоду (плани бойової діяльності, проектні завдання, програми, графіки); 2) облікова, до якої належать облік військовиків, бойового обладнання, продукції, членів організацій, журнали та книги обліку, реєстри, кадастри, переліки; 3) контрольна документація пов'язана з обліковою (документи ревізій, перевірок, заключень); 4) звітна узагальнює відомості інших документів, містить огляд й аналіз діяльності партизанів (звіти, огляди, рапорти, зведення, донесення, доповіді); 5) статистичні свідчення наявні в окремих групах управлінської документації, зокрема найбільше представлені в обліковій, контрольній-звітній (облік і звітність про бойову діяльність партизанів за установленними типовими формами, які з'явилися з утворенням УШПР і ЦШПР).

До планової документації як окремої групи джерел інформації організаційно-розпорядчого характеру належать періодичне та оперативне планування діяльності у ЦШПР та УШПР, партизанської роботи на окупованих територіях у вигляді спеціального документа, показники якої впливали з попередніх звітних документів та розроблялися відповідно до вимог та можливостей визначеного виконавця / виконавців. Командно-адміністративна система радянської влади, посилена тоталітарними методами управління в умовах німецько-радянської війни, мала характер планової організації життя держави з доволі складним механізмом ухвалення планових рішень. Діяльність УШПР у плануванні супроводжувалася великою кількістю узгоджень з партійними органами, військовими структурами, радянською владою, з НКВС і ЦШПР. Це почасти унеможливило використання факторів таємності, несподіваності, своєчасності в організації бойових операцій, рейдів, диверсій. У ЦДАГО України сформовано в окремий фонд документацію УШПР за період 1941–1945 рр. Фонд 62 (опис 1) «Український штаб партизанського руху. Командування і відділи УШПР (1941–1946 рр.)» складається з двох частин відповідно до структурних одиниць у кількості 2 390 справ. У документах фонду кожен відділ представляє планову документацію, що регулювала роботу відділу, штабу, окремого з'єднання та загалом партизанського руху.

Документальна інформація роботи командування Українського штабу партизанського руху містяться у справі 10, і представлена плановою документацією УШПР про розвиток партизанського руху на окупованій території УРСР [479, с. 213–229]. Зокрема, заплановане формування партизанських загонів у Ворошиловградській та Сталінській областях. Хронологічно справа охоплює 1942 р., період після остаточного захоплення гітлерівцями території України. Оперативний відділ УШПР теж продукував планову документацію. Переважно це були плани точкових операцій для тилової підтримки військ на українських фронтах. У справі 110 зібрано свідчення роботи з оперативного планування представництва УШПР при військовій раді Південно-Західного (3-го Українського) фронту [39]. Документи

справи визначали план розвитку партизанського руху на період лютий – грудень 1943 р. Справа містить додатки до планів, які картографічно відображають місця дислокації партизанських загонів та груп. Розвідувальний відділ УШПР також представлений у плановій документації фонду 62. У справу 178 зібрано плани роботи, занять з командним складом штабу і групами осіб визначених до перекидання в тил ворога, переміщення людей та вантажів до партизанських загонів [40]. До планової документації справи 178 належить розпорядок роботи та графіки оперативних чергувань по штабу. Окремим документом представлений витяг з положення про розвідувально-інформаційний відділ та вказівки відділу з питань наданих оглядів і тематичних записок розвідувального характеру. До роботи розвідувального відділу належить планування підготовки заступників командирів партизанських загонів з розвідки та їх помічників, загалом роботи відділу. Планова документація підтверджена довідковою інформацією про наслідки та результати реалізації розвідувально-диверсійної роботи, про дислокацію агентури підготовленої до виходу на завдання.

Планова документація у справах фонду 62 ЦДАГО України відображає специфіку та напрями роботи відповідних відділів штабу партизанського руху по військових радах фронтів та центральних органів управління партизанським рухом в Україні. Історична інформаційність документації планового характеру зорієнтована на постановку завдання, враховуючи вимоги часу та необхідність певних дій, формулювали її вищі органи керівництва партизанського та підпільного руху. Кожен документ військового характеру розроблявся на основі аналізу даних розвідки щодо конкретної ситуації, реальних можливостей матеріально-технічного забезпечення та обґрунтування хронологічних, територіальних, ландшафтних та інших особливостей бойової операції. Інформація цієї групи організаційно-розпорядчої документації має фактичну інформацію про формування, розвиток і особливості функціонування партизанських і підпільних структур на окупованих територіях. Плановий документ УШПР передбачає чіткі межі – хронологічні, географічні, оперативні,

стратегічні плани та завдання з його реалізації. Плани залежно від мети і виконавця були – річні, ситуативні, оперативні, перспективні. Враховуючи особливості партизанської та підпільної роботи на окупованих територіях більшість документів планування було під грифом «секретно» або «цілком секретно». Поданий нижче план УШПР показує типову структуру та інші елементи документа подібного типу: «План мероприятий УШПД по усилению боевой деятельности партизанских формирований на зимний период 1942–1943 годов. 13 ноября 1942 г. I. Обстановка. По состоянию на 15 ноября 1942 г. на учете состоит 55 партизанских отрядов, действующих на территории Украины, общей численностью 6 350 человек <...> Вооружение <...> Боеприпасы <...>. II. Задачи партизанских отрядов Украины на зимний период. Руководствуясь приказом товарища Сталина и постановлением Государственного Комитета Обороны от 11 октября 1942 г. № 2 403, поставит перед партизанскими отрядами Украины на зимний период следующие боевые задачи <...>. III. Организационные мероприятия по формированию и укреплению партизанских отрядов. <...>. IV. Материальное обеспечение. <...> Схема организации и расширения радиосвязи <...>. Мероприятия по контролю и проверке выполнения плана <...>» [479, с. 213–229].

Структурно «План» розпочинається із заголовка із зазначенням автора та виконавця планування, завдання, хронологічних термінів та дати підготовки самого документа. У першому блоці викладено обґрунтування необхідності постановки завдань, наведено дані статистичного характеру й аналітичну інформацію про матеріально-технічні ресурси. План партизанської роботи на 1942–1943 рр. має аналітичне та фактичне обґрунтування, на яке спираються керівники УШПР при підготовці документа. Це детальний перелік можливостей партизанів – чисельність, збройні ресурси, географія діяльності й дислокації. Другий блок містить постановку конкретних завдань відповідно до кожного існуючого партизанського загону з переліком територіальної приналежності проведення операції. Блок організаційних планувальних заходів з підсилення та розвитку партизанських загонів і загалом

партизанського руху в Україні. Останній блок стосується матеріального забезпечення з розбивкою на окремі тематики – радіозабезпечення та контролю з виконання річного планування.

Облікова документація органів управління передбачає фіксацію даних проведення обліку матеріально-технічного оснащення партизанів та підпільників радянською владою, особового складу, бойових операцій і трофеїв. Ця група відноситься до організаційно-розпорядчих документів, що містить інформацію адміністративного, технічного, матеріального, бойового, соціального, особового та іншого характеру. Зі встановленням стійкої структури адміністративної вертикалі в керівництві радянського партизанського руху вводяться відповідні форми облікової звітності.

На початковому етапі німецько-радянської війни облікова документація оформлялася у довільній формі, це зумовлено відсутністю структурних вимог до цього типу організаційно-розпорядчого документа, що ускладнює історико-документознавчий аналіз з'ясування інформаційного потенціалу через відсутність системності у вимогах до подання документа. Облік має характер попереднього обстеження об'єкта чи процесу функціонування структурного підрозділу. Такий документ подає поточну інформацію без прив'язування до аналізу та порівняння з попередніми періодами. Рух облікової документації здійснювався з нижчих ланок до вищих відповідно до структурно-владної ієрархії. Прикладом є документ: «Из сводки политуправления Южного фронта начальнику главного политического управления Красной Армии о состоянии партизанского движения в полосе фронта. 10 декабря 1941 г. <...> При всех восьми отделениях политических отделов армий создаются резервы из товарищей, знающих местность Днепропетровской, Запорожской, Сталинской областей <...> во второй половине ноября нами подобрано из резерва политического управления и из числа руководящих партийных и советских работников районов, временно оккупированных немцами, более 200 товарищей <...>. Начальник политуправления Южного фронта дивизионный комиссар

Мамонтов, Начальник 8-го отделения политуправления Южного фронта полковой комиссар Сыромолотный» [479, с. 106–107].

Подібну інформацію облікового характеру зберігають документи фонду 193 «Коллекция документов о формировании партизанских отрядов в Харьковской области. Июль 1941 – май 1942 г.» ДАХО (опис 1), що нараховують 101 справу, та відображають адміністративно-територіальний поділ області і формування партизанських загонів [429–436]. Існує власна система збору і зберігання зібраної соціально-історичної інформації. Тут представлено відомості про формування партизанських загонів в м. Харків з поданням облікової інформації, далі свідчення про подібні процеси в районах області в алфавітному порядку. В межах району справи структуровані за номерами партизанських загонів, а де їх немає, то за алфавітом прізвища командирів партизанських загонів. Така система полегшує роботу дослідника і допомагає відтворити картину партизансько-підпільного руху в межах області. Окрема група документів цього блоку – списки партизанів та підпільників, підготовлені органами влади різного рівня. Їх можна поділити на підгрупи: списки партизанів і підпільників затверджених обкомом компартії й органами НКВС та списки учасників партизансько-підпільного руху представлені для нагород державними відзнаками й медалями «Партизану Вітчизняної війни» (Додаток Д) [419–423]. Відомості з повторного представлення до нагород партизанів Харківської області та списки нагородження посмертно зберігає справа 52 цього фонду [420].

В інформаційному плані привертає увагу до висвітлення питань партизансько-підпільного руху Харківської області масив документів фонду П-2 (опис 122) «Документальные материалы об участниках партизанского движения, антифашистского подполья и других форм борьбы против немецко-фашистских оккупантов в период Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. по Харьковской области...» [422; 423]. Їх зараховано в окремий фонд як додатково виявлені в повоєнні роки. У більш пізній період проведено роботу з виявлення та формування списків учасників партизанського руху, партійного та

комсомольського підпілля та інших форм боротьби проти німецької адміністрації в містах і районах області, відомості про громадян, що брали активну участь в партизанському русі, додаткові списки учасників радянського підпілля і партизанського руху у Харківській області, відомості про затвердження учасників антинацистської боротьби в період Другої світової війни для встановлення статусу цих учасників підпільно-партизанського спротиву.

Цікаву інформацію представляють справи партизанів і підпільників Харківщини, які не були затвержені обкомом компартії, але проводили підпільну роботу проти німецької влади в області. Так інформаційний масив фонду П-2 ДАХО (опис 31, справи 59–98), відображає діяльність місцевих партизанських загонів і підпільних груп області [422]. Зокрема, йдеться про саботаж населення, персональні дії окремих людей не затверджених обкомом для особливих завдань, про одноосібні патріотичні виступи та дії не санкціоновані обкомом. Тут документи різноманітного характеру, як облікові звіти про діяльність груп, короткі відомості, копії розпоряджень і облікових таблиць, копії характеристик партизанів, відомості про одержання матеріальної допомоги, копій довідок для надання пенсій сім'ям партизанів і підпільників.

Подібну інформацію облікового характеру відображають документи представлені у фонді П-4 «Сумской обком Компартии Украины (1941–1968 гг., 1973–1975 гг.)» ДАСО. Справа 9 «Сведения о боевом составе и вооружении, боевой деятельности Путивльского партизанского отряда» містить документи та інформацію оперативного характеру. У них подані відомості розвідки, розташування груп партизанського загону, встановлення зв'язку з «Великою землею», про організацію санітарної та медичної служб у партизанському загоні. У справі є документ «Сведения-отчет о деятельности партизанского отряда за 28 месяцев с 10.09.1941 по 01.01.1944 гг.», багатий за інформаційним потенціалом, побудований за хронологічним принципом обліку партизанських потреб на час виконання бойових завдань. Тут подано маршрут з'єднання по п'ятнадцяти областях СРСР загальною протяжністю 15 384 км, основний

маршрут становить 5 440 км [399, арк. 4–7]. Ця інформація дає можливість прослідкувати виконання бойових завдань партизанським формуванням за певний період, провести аналіз успіхів та поразок у складних умовах боротьби на окупованій нацистами території.

Одним із видів облікової документації є відомість, що містить попередню інформацію про виконання поставлених завдань, процеси, що потребують контролю, використання ресурсів та інше (Додаток В. 23). Ці дані дають можливість оцінити масштабність, проаналізувати задіяні ресурси, отримання очікуваних результатів, адекватність та перспективність вибраної політики чи методики. Засвідчені підписом відповідальної особи відомості набувають юридичної сили. Склалися інформаційні відомості для потреб керівних органів будь-якої владної чи управлінської структури. Серед форм фіксації облікової інформації є переліки, графіки, підсумки, зведені дані і т.д. (Додаток В. 17–18).

Наприклад, справа 2 «Приложение к отчету Представительства УШПД при Военном совете 1-го Украинского фронта об организации и руководстве партизанским движением за период ноябрь 1942 – январь 1945 гг.», акумульована у фонді 62 «Украинский штаб партизанского движения» ЦДАГО України (опис 2), зберігає колекцію облікових документів [74]. Серед них списки партизанських загонів, підсумкові відомості про бойову і диверсійну діяльність, схеми радіозв'язку та інші. На 166 аркушах наводиться інформація: «Итоговая ведомость» (аркуші 1–4); «Сводная ведомость пущенных под откос и взорванных эшелонов» (аркуші 5–6); «Ведомость пущенных под откос и взорванных эшелонов» (аркуш 7); «Перечень железнодорожных диверсий» (аркуші 8–27); «Перечень разгромленных гарнизонов» (аркуші 28–30); «Ведомость о работе авиации за данный период» (аркуші 31–33); «График работы самолетов У-2» (аркуш 34); «График работы самолетов «Дуглас» (аркуш 35); «Ведомость о выбросе самолетами вооружения и боеприпасов в тыл действующих отрядов» (аркуші 36–38); «Ведомость о выбросе самолетами вооружения и боеприпасов в тыл действующим отрядам

помесячно и поотрядно» (аркуші 39–42); «Справка о вывозе из тыла противника раненных партизан» (аркуш 43); «Сведения о сформированных и переброшенных в тыл противника партизанских отрядов и групп. Форма № 6» (аркуш 44); «Сведения о деятельности партизанских отрядов, соединений и групп. Форма № 10» (аркуш 56); «Отчетная справка о росте партизанских отрядов в тылу противника (приложение к Форме № 2)» (аркуші 57–58); «Сводная таблица роста и количества корреспондентов и обмена корреспонденцией службы связи» (аркуші 90–91); «Сводная ведомость движения имущества связи» (аркуші 103–105); «Приходно-расходные ведомости вооружения, боеприпасов и другого имущества за 1942–1945 гг.» (аркуші 122–130); «Сведения о выброшенном вооружении боеприпасах и подрывных материалах за 1942–1945 гг.» (аркуші 157–160); «Сведения о численности и техническом состоянии автотранспорта» (аркуш 161); «Трофеи, взятые партизанскими отрядами» (аркуші 164–166) [74].

Кількісну інформацію представляє «Справка оргинструкторского отдела ЦК КП(б)У Центральному Комитету ВКП(б) о боевых действиях партизанских отрядов на временно оккупированной территории Украины»: «15 февраля 1942 г. По неполным данным, по состоянию на 15 февраля 1942 г. действуют в тылу противника на территории областей Украины, временно захваченных немецкими оккупантами, 716 партизанских отрядов численностью 24 690 человек. Истребительных групп – 605, в них 1 881 человек. Разведывательно-диверсионных групп – 493. В результате боевых действий партизанских отрядов и групп истреблено: офицеров и унтер-офицеров – 197, солдат – 8 432, шпионов – 37. Уничтожено боевой техники противника: пущено под откос 15 железнодорожных эшелонов, уничтожено 2 самолета, 126 танков и бронемашин, 311 автомашин, 22 войсковых штаба, 23 склада продовольствия и боеприпасов, взорвано 75 мостов. Захвачены трофеи: 7 орудий, 58 пулеметов, 64 автомата, 27 минометов, танков и бронемашин – 4 <...>. Заведующий оргинструкторским отделом ЦК КП(б)У А. Зленко» [571, с. 392–395].

Для історичко-документознавчої критики джерел інформації радянського партизанського та підпільного руху актуальними є службова документація довідково-інформаційного характеру. Вона містить історичний матеріал з окремих питань життєдіяльності партизанського і підпільного спротиву та кожного його учасника. Ці документи дають можливість отримати інформацію про роботу партійних та комсомольських осередків у структурному розрізі, оцінку діяльності керівних осіб радянських органів влади, функціонування підпільних міськкомів, райкомів та обкомів, про діяльність партійного особового складу партизанських загонів та підпільників. Партійні документи брали до уваги у законотворчій та практичній діяльності держави, профспілок, комсомолу – громадських організацій. З початком німецько-радянської війни та захопленням німцями значної території СРСР дієздатними організаціями, що мали вплив на формування партизанської та підпільної боротьби у тилу ворога були – партія та комсомол. Це не дивно, з огляду на значний досвід комуністів з ведення партизанської війни в часи громадянської війни у Росії, зокрема на території України в умовах національно-демократичної революції 1917–1921 рр. До прикладу, у Сумському партизанському з'єднанні С. Ковпака, комісар С. Руднев був ветераном партизанських дій тих часів.

Згідно з установками керівництва партії ВЛКСМ відповідала за організацію підпільної діяльності у містах України, комсомольці ставали зв'язковими між партизанськими з'єднаннями й загонами та підпільними організаціями. Представники комсомольських організацій України ставали учасниками партизанських утворень. Кожен партизанський загін мав свій комсомольський осередок. Багато партизанської молоді ставали комсомольцями та комуністами у ході боротьби на окупованих територіях, що підтверджує фактичну тоталітарну контролюючу роль партії у радянському суспільстві.

Довідки як документальні історичні свідчення з проблем функціонування радянського партизансько-підпільного руху охоплюють всі сфери його діяльності. Але, найпоширенішою тематикою є довідки про бойову діяльність

партизанських загонів і з'єднань. Історико-документознавча критика такого документа ускладнюється одноразовістю подібної інформації, відсутністю щомісячного, щоквартального чи річного збору даних, фіксацією фактів на конкретний період часу. Крім того, аналіз вимагає жорсткого критичного підходу у зв'язку з масовими приписами нижчих ланок, що безпосередньо виконували бойові завдання. Справи з довідковою інформацією зберігають у фондах центральних та регіональних архівів. У фонді 62 ЦДАГО України (опис 1, частина І) зберігається справа 100 «Справки и ведомости УШПД об итогах боевой и диверсионной деятельности, рейдах партизанских соединений и отрядов Украины с начала Великой Отечественной войны по 01.01.1944 г. и приложения к ним (карты-схемы крушений поездов) (02.01.1943–04.02.1944 гг.)», що представляє у звітній формі статистичну інформацію з питань бойової активності, результатів діяльності, підсумків рейдування партизанських формувань у період вигнання нацистів з території України [49].

Інформаційний потенціал групи довідково-інформаційних історичних документів зумовлює описова характеристика стану справ в окремих сферах, галузях, фронтах, партизанських формуваннях та інше. У партійних та комсомольських довідках про партизанський та підпільний рух подано відомості про виконання завдань та директив органів влади. Як приклад наведемо «Справку ЦК КП(б) Украины в ЦК ВКП(б) «Об организации подпольных партийных организаций и партизанских отрядов по УССР» від 10 жовтня 1941 р. У довідці мова йде про основні базові документи вищих керівних органів та завдання. Також розміщено інформацію статистичного характеру про результати реалізації директиви від 29 червня 1941 р. Його можна вважати соціально-історичним, інформаційним та коректно сформульованим джерелом, оскільки в ньому є посилання на основні документи, подано достатньо інформації й аналізу про підсумки їхнього виконання: «Письмо товарища Сталина ко всем партийным организациям от 30 июня 1941 г. <...> выступление его по радио 3 июля 1941 г. явились началом создания широкой сети подпольных парторганизаций и партизанских отрядов

<...>. Как результат <...> обкомы партии тех областей, которые находились под угрозой оккупации, уже по указанию ЦК КП(б)У развертывали работу на местах по организации подпольных ячеек, райкомов и обкомов партии, а также партизанских отрядов. По указанию ЦК КП(б)У в каждой области организованы были краткосрочные курсы для подготовки партизан <...> организация больших партизанских отрядов в тысячу человек и больше себя не оправдала, поскольку это связывалось с большими трудностями в вопросах руководства отрядами, их маневренности и снабжения боеприпасами, питанием, обмундированием т. д. <...>. Наряду с организационной работой принято ряд мер по обеспечению отрядов оружием, боеприпасами и снаряжением. <...> Необходимо отметить, что в абсолютном большинстве районов и областей, оккупированных немцами, по инициативе отдельных коммунистов, активистов и патриотов нашей Родины создаются десятки и сотни партизанских отрядов <...> по линии ЦК ЛКСМУ в ряде областей также созданы подпольные комсомольские организации <...> отрядов, оставленных на территории оккупированных областей, имеется 738, в которых насчитывается 26 257 человек, из них около 50–60 % коммунистов и комсомольцев. Диверсионных групп 191, в которых насчитывается 1 347 человека. Для подпольной работы в этих же областях оставлены 5 501 коммунист. В работе по организации партизанских отрядов имели место и некоторые отрицательные моменты <...> в Запорожской области из семи районов и гор. Мелитополя коммунисты, оставленные для подпольной работы, сбежали <...>» [479, с. 62].

У тексті цього історичного документа як джерела інформації можна виділити такі структурні інформаційні блоки – обґрунтування з посиланням на основні завдання компартії, характеристика комуністів, як партизанів, так і підпільників, залишених на окупованій території, окремі показники і дані кількісного складу та адміністративного розташування груп, проведена робота серед населення на місцях з підготовки партизанів та підпільників, комплектації та забезпечення загонів, результати роботи серед комсомольців,

зазначено окремі помилки, недоліки та негативні моменти діяльності сформованих груп на окупованих територіях.

Окремим видом документальної історичної інформації діяльності партійних та комсомольських організацій є ухвали. Це документи, у яких вибір робиться між альтернативними та, як правило, конкуруючими можливостями. Відправним моментом може бути та мить, коли дія вже робиться у певному напрямі, а решта можливостей відкидається. Дія, зроблена у певному напрямі, надає йому значущості. Рішення партійних органів торкалися організаційних й особистих питань і видавалися керівними органами партії та комсомолу.

Прикладом вирішення організаційних питань є: «Решение Политбюро ЦК ВКП(б) (протокол № 36 пункт 356) «О работе Ворошилова К.Е.». 1942 г.

1. Война с Финляндией в 1939–1940 гг. вскрыла большое неблагополучие и отсталость в руководстве НКО <...>. Как выяснилось потом т. Ворошилов не справился с порученным делом и не сумел организовать оборону Ленинграда <...>. Ввиду всего этого Государственный Комитет Оборны отозвал т. Ворошилова из Ленинграда и дал ему работу по новым воинским формированиям в тылу <...>.

3. Ввиду просьбы т. Ворошилова он был командирован в феврале месяце на Волховский фронт в качестве представителя Ставки для помощи командованию фронта и пробыл там около месяца. Однако, пребывание т. Ворошилова на Волховском фронте не дало желаемых результатов <...>. Ввиду всего изложенного ЦК ВКП(б) постановляет: 1. Признать, что т. Ворошилов не оправдал себя на порученной ему работе на фронте. 2. Направить т. Ворошилова на тыловую военную работу» [479, с. 62–64].

Указаний документальний фактаж дає розгорнуту інформацію про Головнокомандувача партизанського руху, організацію роботи у НКО у воєнну добу, а також подає уявлення як формувалася робота у тилу ворога. Призначаючи К. Ворошилова очільником нової структури, що займалася організацією партизанської роботи, при цьому вказавши на попередні недоліки кандидата, Верховний Головнокомандувач дав зрозуміти про другорядне

значення ЦШПР. Рішення найвищого партійного рівня, як видно з прикладу, ухвалювалося зі значним впливом суб'єктивного фактора, особливо в перші місяці 1941 р., в початкових умовах становлення організованого спротиву.

Важливу інформацію про діяльність компартії в напрямі організації партизанських та підпільних формувань надають партійні довідки, які висвітлюють діяльність партійних структур з різних питань. Ці документальні ресурси інформаційного характеру підтверджують факти з життя й діяльності окремих громадян, різні обставини діяльності установ, організацій, підприємств. Довідки можуть бути особисті й службові. Особисті довідки підтверджують той чи інший юридичний факт. Оскільки текст довідки особистого характеру типовий, він пишеться на бланку установи чи підприємства, на якому від руки заповнюються тільки індивідуальні реквізити (кому, про що, для подання куди). Довідки службового характеру складають на запит або за вказівкою вищої організації чи службової особи. Довідка містить такі обов'язкові реквізити: назву організації, що видає довідку; дату видачі й номер довідки; прізвище, ім'я та по батькові особи, якій видається довідка; текст довідки; призначення довідки (куди подається); підписи службових осіб, печатка, без якої довідка не має юридичної сили.

Довідки подають інформацію про розгортання та діяльність підпільного та партизанського руху на території України; фіксують фактаж з організаційних питань по обласних центрах, виявлені проблеми функціонування, особливо встановлення зв'язку з окремими підпільними й партизанськими групами, поданий перелік районів з кількісними показниками підпільних організацій. Довідка дає чітке розуміння завдань, які ставилися підпільним партійним обкомам, райкомам, міськкомам, парткомам та комсомольським організаціям. Перш за все – проведення політико-масової та ідейно-політичної роботи серед населення, а також внутрішньопартійна діяльність – зміцнення партійних і комсомольських лав. У межах політичної пропаганди довідка визначає важливість матеріально-технічного забезпечення цього виду підпільної роботи. В Україні політуправліннями Південного та Південно-Західного фронтів

друкувалися і розповсюджувалися на окупованій території газети «Комуніст», «За радянську Україну», «Советская Украина» та великий перелік листівок (до 134 видів листівок накладом 33 млн екземплярів) [827; 835; 859].

Довідкою інформаційного характеру для подання вищим органам партійної структури для аналізу стану діяльності партійного підпілля та всеохоплюючу контролюючу роль компартії в діяльності партизанів є документ: «Из справки оргинструкторского отдела ЦК КП(б)У о деятельности партийного подполья и развитии партизанского движения на территории Украинской ССР. 30 сентября 1942 г. <...>. Во временно оккупированных немецкими захватчиками районах Украины ЦК КП(б)У через областные и районные комитеты партии было создано и оставлено в занятых врагом районах 883 партизанских отряда с количеством 27 736 человек. Сформировано и оставлено в тылу противника 1 113 диверсионных групп с количеством 3 732 человека, 605 истребительных групп с количеством 1 881 человек <...>. Заведующий оргинструкторским отделом ЦК КП(б)У А. Зленко» [479, с. 198–204].

Тож у документі зібрано багатий звітний фактаж узагальнювального характеру про організацію та функціонування партизанського й підпільного руху на окупованих територіях УРСР впродовж перших років німецько-радянської війни. Аналіз інформаційності джерела історичних свідчень передбачає визначення посади автора та адресованість, його доступ до першої інформації, мета зібрання інформації, хронологічні рамки звітності та інше. Довідковий звіт представляє широкий спектр перевіреної інформації, оскільки готувався для ЦК КП(б)У, а документи такого рівня проходили перехресну перевірку військовими структурами контррозвідки та органами державної безпеки. Тут відображено загальні тенденції і подано найбільш характерні бойові епізоди з діяльності партизанських загонів в лісистій місцевості Чернігівщини, Сумщини, Сталінської, Ворошиловградської та Харківської областей. Звідси отримуємо інформацію про керівний та кількісний склад загонів, матеріально-технічну базу, географію їхньої діяльності.

Інформацію отриману з довідок як джерела історичних даних неможливо повністю оцінити, оскільки невідомі точні плани й завдання діяльності загонів, не подана початкова ресурсна база, які необхідні для точного зіставлення та визначення ефективності. Загалом, поява документів подібного типу зумовлена новими умовами роботи керівництва та підпорядкування партизанських загонів ЦШПР та УШПР у травні 1942 р. Але, відомості, як окрема група документальних ресурсів та архівний документ, є цінним інформаційним носієм з історії створення, бойової та підпільної діяльності, окремих фактів та подій в тилу німецької армії. Прикладом таких документів є комісійне обстеження району «Сведения и характеристика на пострадавшие села от немецко-фашистских захватчиков Путивльского района (16 января 1943 г. – 10 июня 1945 г.)» [408]. У документі після обстеження населених пунктів, що потерпіли від німецько-радянської війни, комісією засвідчено обсяг завданих збитків як народному господарству, так і місцевому населенню. Також, відомості порушували проблематику: військової підготовки партизанів, матеріального забезпечення, технічного оснащення, кількісних характеристик особового складу, соціальної стратифікації партизанських з'єднань. Як видно з документа «Сведения о боевом и численном составе группы партизанских отрядов Сумской области на 1 июня 1943 г.», його укладачі подають широку інформацію про бойову діяльність, кількісний склад та партійність членів партизанських формувань. Загалом, як свідчить документ, у з'єднанні С. Ковпака нараховувалося 1 928 осіб, з яких 157 жінок, та 200 осіб з партійною приналежністю [398, арк. 26–28].

Відомості у вигляді облікових книг, що відображають рівень залученості в бойову діяльність у тилу ворога радянських партизанів, подані у справі 786 «Алфавитная книга учета партизан Украины награжденных орденами и медалями Союза ССР (25.02.1943–10.04.1945 гг.)» фонду 62 ЦДАГО України (опис 1, частина II) [59]. За алфавітним принципом на 81 аркуші подається список партизанів з детальними характеристиками їхніх заслуг, інформація особистого характеру, подання до нагородження начальниками штабів та

командирами загонів, рекомендаціями партійних чи комсомольських структур. За цим переліком можна простежити найактивніші бойові загони українських партизанських з'єднань, періодичність їх бойової активності, успішність виконання поставлених керівництвом завдань. У цьому ж фонді є справа 1 761 «Книга учета медикаментов и медико-санитарного имущества склада УШПД (01.11.1942–30.07.1943 гг.)» з обліковими документами. На 97 аркушах йдеться про забезпечення медикаментами зі складу УШПР різних загонів українських партизанів [68]. У справі 140 «Книга учета партизанских соединений, отрядов и групп, действовавших на территории Украины и закончивших боевую деятельность» фонду 166 ЦДАГО України (опис 3) на 114 аркушах зберігається облікова інформація відносно структурних одиниць, складу загонів та формувань партизанського руху [178]. Історична інформація в справі згрупована в книги, за принципом структурного поділу, відповідно до типу та рівня формувань. У таблицях виокремлені підрозділи – порядковий номер, назва загону і з'єднання, прізвище командира і комісара, чисельність формування, район діяльності, дата утворення партизанської структури, дата розформування, у підсумку подана дата підготовки звіту про бойову діяльність окремого загону чи з'єднання.

Загалом у масиві задокументованої історичної інформації управлінського характеру виділяється планово-облікова документація у вигляді періодичного планування бойової діяльності, дані якої витікали з попередніх звітних документів. Інформаційні показники таких історичних документів поданих партизанськими ватажками кількісних даних нині підлягають науковому історико-документознавчому аналізу та критиці їх відомостей.

3. 4 Контрольно-звітні й статистичні документи як джерело інформації

До документів організаційно-розпорядчого характеру належить контрольна документація, представлена у звітній формі, підготовлена контролюючими органами. Документація контрольно-звітного характеру як

джерело інформації представлена у всіх формах зберігання в архівних сховищах України. Документ контролюючого змісту розкриває соціально-історичну інформацію діяльності радянських партизансько-підпільних формувань в умовах бойової активності у тилу ворога. Їх представляють звіти та акти контролюючих комісій з питань бойової діяльності конкретного загону або дисциплінарного розслідування правопорушень, інформація перехресних перевірок НКВС, військових рад фронтів, підпільних обкомів і райкомів, суміжних партизанських загонів тощо. Продукування таких документів відбувалося за принципом інспектування – проведення розслідувань, контроль виконання поставлених завдань, підсумковий та перехресний контроль та інші.

Інформаційність документів контролюючої форми перевірки відображає характер діяльності окремого явища, але застосування їх в історичному дослідженні потребує спеціального критичного аналізу. Командно-адміністративна партійна система передбачала тотальний контроль суспільства, особливо мілітаризованих структур партизанів та підпільників. Контроль відбувався не тільки за бойовою діяльністю і моральним станом партизанських загонів, а й в ідеологічній і політичній площині, що було набагато більшим порушенням ніж військові злочини, побутові – алкоголізм, розпуста і аморальність по відношенню до місцевого населення, сексуальна непорядкованість життя партизанів тощо. Подекуди проведення подібних розслідувань чи обстежень в умовах німецько-радянської війни мало тенденційний характер та ідеологічну заангажованість контролюючих органів. Контроль переважно був спрямований на виявлення недостовірності даних у звітній документації, з'ясування фактів зловживання владою в умовах відсутності офіційних радянських керівних органів на окупованій нацистами території, законності конкретних дій партизанськими формуваннями та підпільними організаціями. Багатий масив контрольної-звітної документації представляє, наприклад, фонд П-2 ДАХО. Для зручності роботи з документами їх представляють три інформаційні блоки-розділи – «Звіти і матеріали до звітів

(затверджені)», «Звіти, не затверджені бюро обкому Компартії України», «Додатковий (Списки, звіти, довідки післявоєнних років)» [1 455, с. 138].

У 1941 р. роботу організації та діяльності партизансько-підпільних структур на окупованій території контролювали органи внутрішніх справ різного рівня. Їх система контролю вимагала уважного ставлення, деталізації та перехресної перевірки, що можна побачити у документі: «Спецсообщение заместителя Наркома внутренних дел СССР Наркому внутренних дел СССР о боевой деятельности партизанских отрядов на оккупированной территории Карело-Финской и УССР. 28 ноября 1941 г. <...>. По сообщению заместителя Народного Комиссара ВД УССР т. Савченко на территории Запорожской области оставлены для действий в тылу противника 31 партизанский отряд – 1 488 человек и 27 агентов для разведывательно-диверсионной деятельности <...>. Заместитель Наркома внутренних дел Союза ССР И. Серов, Начальник штаба истребительных батальонов НКВД СССР генерал-майор Петров» [479, с. 28–29]. Інформація документа не має відомостей порівняння, що не дозволяє простежити процес в динаміці та визначити ефективність проведеної операції, але дає підтвердження необхідності розвивати таку діяльність.

Відомості контролюючого характеру містить подібна документація 1941–1945 рр. Наприклад, у справі 218 фонду 62 «Украинский штаб партизанского движения» ЦДАГО України (опис 2) на 51 аркуші акумулюються «Акты о выброске партизанским отрядам грузов, получении, осмотре и списании вещественного имущества и продовольствия (01.09.1944–22.03.1945 гг.)» [77]. Тут засвідчується факт передачі матеріально-технічних вантажів партизанським формуванням та їх прийняття. Характерні контролюючі функції відображають документи останніх років німецько-радянської війни щодо підбиття підсумків і з'ясування фактів партизанської успішної роботи. Зокрема, подібний характер має «Заключення про бойову діяльність Житомирського з'єднання партизанських загонів ім. Щорса (27.04.1945 р.)», що зберігається на 10 аркушах справи 118 фонду Р-4620с «Колекція документів з історії Великої Вітчизняної війни. 1941–1945 рр.» ЦДАВО України (опис 3) [11]. Інформація

представлена у вигляді своєрідного узагальнення за роки діяльності та підбиття підсумків підтверджених попередніми звітно-контролюючими документами.

До подібних контролюючих документів належать різні види службових записок. Наприклад «Докладная записка ЦК КП(б)У, ЦК ЛКСМУ в ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У о деятельности подпольной комсомольской организации «Молодая гвардия», город Краснодон Ворошиловградской области. Постановление ЦК ЛКСМУ о популяризации героической деятельности комсомольской организации «Молодая гвардия» и увековечивание памяти молодогвардейцев (31.07.1943–13.10.1943 гг.)», що акумульована на 36 аркушах справи 24 опису 22 «Особливий сектор і організаційно-інструкторський відділ. Документи про підпільно-партизанський рух у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» фонду 1 «Центральний Комітет Комуністичної партії України» ЦДАГО України [24]. Цей документ містить крім інформації контролюючих органів й постанову про популяризацію підпілля, що впливає з попередньої перевірки та підтвердження ефективності цього руху. Так інформацію перевірки діяльності партизанських формувань на території окупованих областей України за 1943 р. цього ж фонду представлено у справах 57–61 «Докладные записки о проверках украинских партизанских отрядов Ковпака, Сабурова, Федорова за 1943 г.» [25].

Факти перевірки роботи містилися у різних групах документів, що продукувалися як окремими комісіями, так і колегіальними органами. Так питання перевірки діяльності І. Голубцова запроTOCOLьовано з допиту А. Дейнеко від 13 червня 1944 р., що представлено у фонді П-1 ДАІФО (опис 1, справа 15) [348, арк. 29]. Контрольні документи з особливим способом подання, перевіркою і уточнювальною інформацією, представлені достатньо різнопланово, від офіційних документів контролюючих органів різного рівня діяльності партизанів та підпільників до вирішення подібних контролюючих заходів у інших документах органів управління.

Звіти – довідкова інформація партизанських штабів різного рівня, періодична звітність за виконання поставленого завдання, підсумкова звітність

керівництва партизанських загонів наприкінці Другої світової війни з використанням даних статистичного характеру. Необхідно зауважити, що статистична інформація радянського руху Опору, заснована на поточному обліку, поступово взаємно інтегрується з організаційно-розпорядчою документацією, але їх питома вага в окремих групах такої документації неоднакова. Найбільш поширені дані статистичного характеру в обліково-контрольній документації, що підготовлена для подальшої обробки. Робота з таким видом документальних ресурсів має і свої недоліки. Складні в обробці й документи, що містять відомості статистичного характеру без конкретної періодичної прив'язки, без квартального чи річного термінування. Це робить практично неможливим порівняння інформації з попередніми періодами та підсумовування даних за дво-, трирічні та більш тривалі періоди.

Звіти є важливим документом в життєдіяльності та джерелом інформації. Це щорічні, квартальні, щомісячні звіти (Додаток В. 30), зведення, донесення, рапорти (Додаток В. 14–19), а також довідкова інформація партизанських штабів різного рівня (Додаток В. 25–28), періодична звітність за виконання поставленого завдання (Додаток В. 30), підсумкова звітність керівництва партизанських загонів наприкінці Другої світової війни з використанням даних статистичного характеру. Звітна документація поділяється на проекти, нариси, кінцеві варіанти. За формою – чорнові та остаточні варіанти. За організаційно-розпорядчими функціями – оригінали та копії. За виглядом документа характеризують за такими даними як дата, штампи та печатки, підписи.

Звітний характер мають документи військового діловодства, як повідомлення, рапорти, донесення, що характеризують конкретні бойові операції партизанських формувань: «Донесение Наркома внутренних дел СССР председателю ГКО И. В. Сталину о действиях партизанских отрядов в тылу. 21 ноября 1941 г. <...> партизанский отряд Колпака, действующий на территории Путивльского района Сумской области (УССР), за период с 20 сентября по 5 ноября с. г. уничтожил 17 офицеров и 62 солдата; нанес тяжелые ранения 11 немецким солдатам; расстрелял 1 немецкого фашистского

агента и 4 фашистских активистов. За этот же период уничтожил 17 грузовых автомашин, 1 тягач с платформой, груженный боевыми припасами и продовольствием, 32 легковых машины, 1 мотоцикл и 2 средних танка. Захватил 2 танка. Вывел из окружения 58 командиров и 53 бойца Красной Армии. Выкрал из больницы г. Путивль двух летчиков Красной Армии, которые лечатся при партизанском отряде <...>. Народный комиссар внутренних дел Союза ССР Л. Берия» [479, с. 27–28]. Указаний звіт включає перелік виконаних завдань з дрібною деталізацією та надає широку інформацію, визначену його адресованістю й авторством.

Таку документацію зібрано у справі 89 «Доклады и отчеты о работе Сумского подпольного обкома КП(б)У в период немецко-фашистской оккупации Сумской области 1942–1943 гг.». У ній представлено діловодну документацію підпільного обкому, найбільш інформаційними з яких є звіти про підпільно-партизанську діяльність Сумщини [406, арк. 1–7]. Цей документ має високий рівень достовірності з усіх документів подібного типу, оскільки складався для подання у вищі органи партійної влади і мав високий ступінь перевірки з боку спеціальних служб.

Прикладом звітної перевірки партизанської діяльності контролюючими органами є також документ, який наводить інформацію про спецоперацію проведену партизанським загonom Д. Медведєва: «Донесение Наркома внутренних дел СССР в ГКО о действиях партизанского отряда Д.Н. Медведева. 12 декабря 1941 г. Командир партизанского отряда НКВД СССР – капитан государственной безопасности т. Медведев 11 декабря сообщает о результатах действий отряда в тылу немецких войск за последний месяц. На линии железной дороги Кричев – Унеча взорван железнодорожный мост. На этом же участке, в результате минирования полотна железной дороги, спущен под откос воинский эшелон. На дороге Хотимск – Костюковичи сожжены два моста, у г. Хотимска взорван и уничтожен мост длиной в 98 метров, уничтожены три маслозавода, скипидарный завод и наличие скипидара, разгромлена Хотимская военная комендатура и полицейское

управление. Убиты 10 офицеров, 39 солдат, переводчик, два полицейских, один предатель, три дезертира. Уничтожены два самолета противника, сделавших вынужденную посадку. Потери отряда: один убитый и 2 легкораненых. Партизанский отряд состоит в настоящее время из 218 человек и растет за счет военнослужащих, оказавшихся в окружении немецких войск. Вооружается за счет трофеев. Примечание: Партизанский отряд тов. Медведева организован в Москве и переброшен за линию фронта в сентябре месяце 1941 года в количестве 24 человек. Народный комиссар внутренних дел Союза ССР Л. Берия» [479, с. 39].

Ураховуючи, що партизанський рух у роки німецько-радянської війни мав характер воєнізованої діяльності в межах державних військових структур варто відзначити обов'язковість звітної документації штабів партизанського руху. Специфіка партизанських звітних і контролюючих документів полягає в обов'язковій всеосяжності фіксації всіх сфер життєдіяльності – забезпечення штатного розкладу, матеріально-технічна база, зброя та боєприпаси, медичне обладнання, продовольче постачання, агітаційно-інформаційні матеріали, грошове утримання родин партизанів, система преміювання та заохочення, й багато іншого [1 449, с. 121].

Документи звітнього характеру зібрано, наприклад, в окремий фонд ДАХО, що відображають наслідки Другої світової війни для Харківської області, містять згадки про організацію та діяльність підпільних формувань на території регіону. Фонд П-2 «Харьковский областной комитет КП(б)У. Харьковская областная комиссия содействия Чрезвычайной Государственной Комиссии по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков и их сообщников и причиненного ущерба» (опис 14) зберігає інформацію про роботу комісії, яка працювала на Харківщині з вересня 1943 р. до січня 1947 р., і нараховує 134 справи [414–415]. Документальні ресурси цього фонду представлені звітною документацією й обстеженням об'єктів області, визначення ступеня руйнації промислових та житлових будівель, збитків завданих народногосподарському комплексіві, виснаження людських та

матеріальних ресурсів Харківської області за воєнні роки. Акцент у таких документах робився на руйнівну діяльність німецької окупаційної влади, не враховувалися наслідки проведення евакуації людей і майна, відступ РСЧА з української території, наслідки перебування тривалий час лінії німецько-радянського фронту на території регіону.

Звіти як окрема група організаційно-розпорядчої документації мають особливу інформаційність і дослідницьку цінність. Вони містять найбільш повні свідчення про партизансько-підпільні організації, формування, структуру, взаємодію та їх діяльність. Прикладом є документи справи 89 «Доклады и отчеты о работе Сумского подпольного обкома КП(б)У в период немецко-фашистской оккупации Сумской области (1941–1943 гг.)» та справи 86 «Копия отчета секретаря Сумского подпольного обкома КП(б)У товарища Куманька о партизанском движении в Сумской области» [405, арк. 1–23; 406, арк. 1–49].

Вони є своєрідним узагальненням інформації про партизанську та підпільну діяльність за звітний період. Готували такі документи для подання до вищих органів влади і управління за певним шаблоном, від інформації про створення, кількісного складу та характеристики підпільно-партизанського руху Сумської області до розформування загону, зазначалися успіхи на початковому етапі діяльності, перемоги над ворогом та здобуті трофеї, окремі складнощі та проблеми, свої пропозиції та бачення подальшого розвитку партизанського руху. Ці документи йшли за підписом секретаря обкому та характеризувалися відносною достовірністю фактів викладених у звіті. Проте окремі свідчення можуть викликати певні сумніви щодо їх точності. Подібними за широтою поданої інформації є документи комсомольських партизанських загонів і підпільних організацій та підпільних комсомольських райкомів, міськкомів та обкому. Як, наприклад, «Отчет о работе областной комсомольской организации в период Великой Отечественной войны (июль 1941 – май 1945 гг.)» має відомості про утворення та бойову діяльність молодіжних організацій у тилу ворога [412].

Бойову діяльність окремих партизанських формувань на території України за період німецько-радянської війни відображають підсумкові звіти і документи зібрані за весь час існування та діяльності партизанського з'єднання чи загону. У ЦДАГО України знаходяться на зберіганні партизанські фонди з типовою структурою подання документації. У першому розділі фонду 63 (опис 1), нараховується 256 справ вказаного архіву, згруповані документи штабів партизанських формувань – загальний звіт за час існування і діяльності з'єднання [85]. Так перший розділ відображає функціонування партизанського з'єднання «Первая Украинская партизанская дивизия имени дважды Героя Советского Союза С.А. Ковпака (Сумское партизанское соединение) 1941–1945 гг.». Тут справа 1 та справа 5 представляють повний звіт командування з'єднання про бойову та партійно-політичну роботу за час німецько-радянської війни, інформацію яким надавали командири, комісари та працівники штабу партизанського формування [85, арк. 54, 64; 86, арк. 277–299].

До справ першого розділу зараховано документи різного характеру та продукування: постанови ДКО, накази та розпорядження Головнокомандувача партизанським рухом, УШПР, накази по з'єднанню, вхідна та вихідна кореспонденція (шифро-, радіо-, телеграми та листування), рапорти, звіти, відомості, зведення, протоколи зборів, хроніки та схеми бойових операцій, щоденники керівного складу, облік особового складу, поранених та загиблих, дезертирів, списки членів ВЛКСМ та ВКП(б), карти. Другий та всі наступні розділи архівного фонду представляють документовані результати діяльності нижчих за рівнем штатних одиниць партизанської дивізії (полки, батальйони, взводи та інші підрозділи). Вони мають аналогічну першому розділу структуру та змістове наповнення.

За вказаною структурою сформовані такі за обліком документальні фонди ЦДАГО України: 64 фонд – Чернігівсько-Волинське партизанське з'єднання (109 справ); 65 фонд – з'єднання партизанських загонів Житомирської області (159 справ); 66 фонд – з'єднання Українських кавалерійських партизанських загонів (100 справ); 67 фонд – Житомирська партизанська дивізія імені Щорса

(169 справ); 69 фонд – Рівненське партизанське з'єднання № 1 (54 справи); 71 фонд – З'єднання партизанських загонів імені Й.В. Сталіна (63 справи); 72 фонд – Партизанське з'єднання імені І.Ф. Боровика (12 справ); 73 фонд – Волинське партизанське з'єднання імені В.І. Леніна (42 справи); 74 фонд – Друге партизанське з'єднання імені В.І. Леніна (3 справи); 75 фонд – Вінницьке партизанське з'єднання (54 справи); 77 фонд – Київське партизанське з'єднання імені М.С. Хрущова (49 справ) та інші фонди окремих партизанських формувань [98; 104; 110; 118; 122; 127; 129; 132 – 134; 143]. Загалом у сховищах ЦДАГО України таких фондів нараховується більше сотні, що в повній мірі відображає контрольну-звітну документацію і особливості діяльності.

Прикладом звітності про військово-політичну, матеріально-технічну та бойову роботу партизанів є «Отчет Представительства УШПД при военном совете 1-го Украинского фронта об организации и руководстве партизанским движением на Сталинградском, Южном, 4-ом и 1-ом Украинском фронте за период ноябрь 1942 – январь 1945 гг.», що зберігається у справі 1 фонду 62 ЦДАГО України (опис 2) [73]. Документ складається з 50 структурних одиниць на 253 аркушах відповідно до тематичних блоків звітності. Серед яких: «Общие итоги работы штаба и результатов боевой деятельности отрядов за период с ноября 1942 по март 1944 гг.» (аркуші 19–22); «Результаты боевой деятельности партизан в Крыму» (аркуш 43); «Характерные боевые операции и диверсии проведенные отрядами» (аркуші 92–100); «Рейды партизанских отрядов» (аркуші 101–103); «Организация разведки» (аркуші 104–135); «Партийно-политическая работа штаба и партизанских отрядов» (аркуші 138–150); «Работа авиации по обслуживанию партизан» (аркуші 201–214); «Организация материально-технического обеспечения» (аркуші 227–231); «Финансовая деятельность штаба по обеспечению партизан и их семей» (аркуші 234–237); «Общие итоги работы штаба» (аркуші 243–247).

Документація звітно-контролюючого характеру діяльності молодіжних комсомольських організацій під час німецько-радянської війни сформована в окремий фонд 7 «Документи особливого сектору ЦК ЛКСМ України про

комсомольсько-молодіжні підпілля і партизанських рух в Україні в період Великої Вітчизняної війни 1941–1946 рр.» ЦДАГО України (опис 10) й нараховує 342 справи [28]. У наступному звіті на 99 аркушах представлена інформація про діяльність комсомольських організацій партизанських загонів і підпільних комсомольських організацій України за 1941–1942 рр.: «Отчет о деятельности комсомольских организаций партизанских отрядов и подпольных комсомольских организаций Украины за два года Отечественной войны» [29].

У фонді 57 ЦДАГО України (опис 4) зберігається справа 200 «Список партизанских отрядов и групп НКГБ СССР, действовавших на Украине в годы Великой Отечественной войны» та справа 233 «Сведения о партийном и комсомольском подполье, партизанских соединениях, отрядах, действующих в период Великой Отечественной войны, о количестве уничтоженного немецко-фашистскими захватчиками мирного населения, военнопленных и угнанных в Германию на каторжные работы, сведения и списки населенных пунктов, уничтоженных оккупантами на территории Крымской области. Список моряков-подпольщиков (октябрь 1941 – апрель 1944 гг.)» присвячені історії виникнення і функціонування партизанського та підпільного рухів на території Кримської області [32; 33]. На 48 аркушах викладена інформація звітного характеру з переліком підпільних і партизанських організацій на півострові Крим. У тому ж фонді 57 (опис 4, справа 191) містяться копії звітів, листів, інформацій і довідок надісланих у ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, Центральний штаб партизанського руху про бойову діяльність підпільних груп і партизанських загонів [31]. Інформацію документальних свідчень зібрано за період з 5 травня 1942 р. до 1 лютого 1944 р. На аркуші 49 цієї справи представлено документ «О состоянии партизанского движения в Украине за период с 01.10.1942 по 01.04.1943 гг. и о плане мероприятий на весенне-летний период. Товарищу Сталину – секретарь ЦК КП(б)У Н. Хрущев».

Подібна інформація представлена у справі 744 «Справки, отчеты, сводные данные о количестве награжденных бойцов, командиров партизанских отрядов и работников Представительства орденами и медалями СССР. Наградные

листы и списки награжденных партизан», акумульованої у фонді 62 ЦДАГО України (опис 2) [82]. На аркуші 23 подано «Отчет штаба партизанского движения при Военном совете 4-го Украинского фронта о выдаче орденов и медалей командирам и бойцам штаба и партизанских отрядов награжденных приказом войскам 4-го Украинского фронта № 95/н от 08.05.1945 г.». У звіті містяться списки нагород, серії й номер посвідчення, прізвище, ім'я, по батькові, вид нагороди, номер ордена, медалі, примітки.

Справа 15 «Списки награжденных, представленных к правительственным наградам и погибших партизан. Выписка из приказа войскам Брянского фронта (сентябрь 1942 – октябрь 1943 гг.)» фонду П-4 ДАСО подає списки-представлення до державних нагород бійців за особливі заслуги у боротьбі на окупованих територіях. Документ справи за підписом С. Ковпака містить списки бійців, командирів і політпрацівників Групи партизанських загонів Сумської області представлених до урядових нагород за виявлені героїзм, мужність та відвагу у боях з німецькими окупантами в глибокому тилу ворога, в тому числі за рейд у Карпати (червень–жовтень 1943 р.). Зокрема, подано перелік нагород: орден Леніна, орден Червоного Прапора, орден Богдана Хмельницького, орден Вітчизняної війни, орден Червоної Зірки, орден Знак Пошани, медаль «За відвагу», медаль «За бойові заслуги», медаль «Партизану Вітчизняної війни» [401, арк. 1–5] (Додаток Д). У справі 15 є «Выписка из приказа войскам Брянского фронта» за номером 108/Н від 25 вересня 1942 р., де за поданням командувача військ фронту генерал-лейтенанта К. Рокосовського, від імені Президії Верховної Ради СРСР, за виконання бойових завдань поданими вище державними відзнаками, нагороджені партизани та підпільники Сумщини [401, арк. 65–69].

Окремо виділяються в ДАСО документи-характеристики, підготовлені різнорівневими органами радянської влади та компартії, військовими та спеціальними службами фронтів і військ, партизанськими керівниками та Українським штабом партизанського руху [1 449, с. 123]. Характеристика, як окремий вид історичного документа, включала низку вимог до її оформлення,

що нині дає можливість отримати багатогранну інформацію про соціальну стратифікацію партизанського та підпільного руху. Складовими елементами цього документа була така інформація про учасника радянського руху Опору: прізвище, ім'я та по батькові, рік та місце народження, партійність на момент складання документа, чи перебував у лавах ВЛКСМ, з якої посади кандидат прийшов у загін, у яких партизанських формуваннях перебував під час громадянської війни, склад родини та з'ясування її місцеперебування, або дати їхньої смерті, в якому році кандидат отримав поранення, у яких партизанських загонах перебував. Характеристику готували партійні комісії та штаби партизанських з'єднань і загонів з обов'язковою перевіркою кандидатів до нагород органами НКВС, УШПР, фронтів (Додаток Д). Прикладом є документ справи 15 «Характеристика от руки на комиссара Конотопского партизанского отряда, входящего в состав партизанского соединения, дважды Героя СССР, генерал-лейтенанта С.А. Ковпака», підготовлений начальником штабу партизанського з'єднання Г. Базимою на Федора Єрмолайовича Канавуна за підписом С. Ковпака [401, арк. 70–73].

В описі 8 «Отчеты, справки и другие материалы о деятельности подпольных организаций и партизанских отрядов, действовавших на территории Днепропетровской области в период временной немецко-фашистской оккупации (август 1941 – февраль 1944 гг.)» фонду П-19 «Днепропетровский обком Компартии Украины» ДАДО, що нараховує 440 справ, об'єднано найбільш інформаційні документи за тематикою партизансько-підпільної діяльності [298]. У ньому найбільш масово представлені накази, рішення та постанови регіональних і місцевих органів влади. Документи опису 8 поділені за хронологічним принципом та проблематикою на розділи: «Общий», «Подпольные партийные, комсомольские антифашистские и патриотические организации», «Партизанские отряды», «Дела подпольных партийных, комсомольских, антифашистских и патриотических организаций, дополнительно пересмотренных в 1962–1963 гг.», «Подпольные партийные, комсомольские, антифашистские и патриотические

организации и партизанские отряды в 1963–1969 гг.». Тут зібрано інформацію таких документальних свідчень: звіти підпільних райкомів, первинних ланок, партизанських і підпільних формувань, комсомольсько-молодіжних партизанських груп, залишених в тилу зі спецзавданням; антропоцентричні документи – списки учасників партизанських загонів та підпільних груп. Завдяки тому, що ці документи затверджувалися обкомами, вони зібрані й збережені в організованій формі [1 446, с. 296]. Документи розділів опису 8 репрезентовані переважно звітами обкому, райкомів та міськкомів про діяльність підпільних партійних організацій і партизанських загонів Дніпропетровщини.

Так у справі 1 «Отчет о деятельности подпольных партийных организаций и партизанских отрядов Днепропетровской области в период оккупации области немецко-фашистскими захватчиками (январь 1943 – июль 1945 гг.)» міститься характеристика партизансько-підпільних формувань області з детальним описом організації загонів, їх оснащення, керівного та особового складу та бойової діяльності [298]. Справа має два розділи, що присвячені підпільним організаціям та партизанським загонам відповідно до районування області та формуванням підпільних партійних осередків.

В окрему справу оформлено документальні відомості підпільної діяльності молодіжних комсомольських організацій. Справа 5 «Отчет о деятельности Днепропетровской областной комсомольской организации в период Великой Отечественной войны Советского Союза 1941–1945 гг.» розпочинається з постанови бюро Дніпропетровського обкому ЛКСМ України про затвердження звіту з діяльності у підпіллі комсомольських організацій області [299]. Справа містить інформацію про формування, характеристику керівного та особового складу, висновки про ефективність бойової та підривної діяльності у тилу ворога підпільних комсомольських формувань. Як і в справі 1 про партійне підпілля, справа 5 подає інформацію відповідно до районування Дніпропетровської області та структурування комсомольських осередків у мирний час.

Соціально-історичну інформацію з питань діяльності партизанських формувань та підпільних організацій на регіональному рівні відображено в описі 3 «Дела общего делопроизводства (1938–1941 гг.)» (1942 р.) та в описі 4 «Дела общего делопроизводства (1943–1945 гг.)» фонду П-19 ДАДО [295; 296]. Тут представлено документацію партійних структурних одиниць Дніпропетровської області. Вони містять інформацію про діяльність підпільних обкому та райкомів, міськкомів, первинних партійних і комсомольських організацій. А також, документацію обкому з організації, функціонування партизансько-підпільних формувань та контролю їхньої діяльності партійними структурами.

Контрольно-звітну інформацію документальних ресурсів військових органів керівництва радянським рухом Опору підготовлено з використанням у своїх звітах й інформації німецьких військових структур. У фондах РДВА зберігається цікава, повноформатна інформація з використанням графіків, кольорових діаграм, військово-картографічних схем з нанесеними кольоровими позначеннями районів та кількісних показників діяльності партизансько-підпільних формувань. Так документ «Діаграма росту партизанського руху в Прибалтиці й в Україні з огляду партизанського руху на окупованій території СРСР» складений Головним командуванням німецької сухопутної армії у 1943 р. у вигляді графіка, де нижня лінія вказує місяці з другого по п'ятий з поділками кожні п'ятнадцять днів, а бокова – кількість партизанів [461, арк. 176].

Графік складено німецькою мовою, у чорно-білих кольорах з назвою зверху «BANDENSTATISTIK (Bandenversorgungseintuge/ Eisenbahnanschlage/Zahl u. Stärke d. Banden)», показниками лівий верхній кут – шифри, правий верхній кут – «сторінка 4». На іншій сторінці цього аркушу тієї ж справи міститься продовження німецьких свідчень статистичного характеру, виконане у кольоровому зображенні такого ж графіка, тільки замість кривих ліній стоять кольорові стовпчики з показниками кількості партизанів. Зверху зафіксовано заголовок документа «Entwicklung der Bandenstärke (Ostfront)», по боках шифри

і вказана сторінка за номером 5. Легенда діаграми, що знаходиться під назвою наводить список районів, що піддаються статистичному аналізу [462]. Наступний аркуш цієї справи присвячений винятково українським партизанам у вигляді графіка з кривими лініями чорно-білого кольору, виконаними на папері з міліметровими та сантиметровими позначками. Але показники нижньої лінії позначаються дванадцятьма місяцями 1942 та 1943 рр. Права лінія показує тенденції змін у кількості партизанів. Графік складається з низки кривих ліній виконаних різним пунктуаційним форматом. Легенда у нижній частині подає розшифровку поданих ліній пунктуації. Назва у верхній частині німецькою мовою «*Vandeneinwirkung im Bereich WB Ukraine*» [463, арк. 177]. Завершує звіт документ «Звіт німецького командування про діяльність партизанського руху на українських землях» з картографічним зображенням, де з різним насиченням червоного кольору подається кількісний аналіз партизанського руху на території України [464]. Карта не має легенди, заголовка та умовних позначень. Належність карти до звіту Головного командування німецької сухопутної армії за 1942–1943 рр. доводить другорядна інформація – належність до однієї справи, назва присвоєна архівною установою і т.д.

Ці історичні документи, що містять дані статистичного характеру німецького походження не дають розуміння періодичності їх відслідкування більше ніж за півроку. На відміну від подібної радянської документації, звітні документи німецьких військових структур мають характер більшої організованості, функційності, конкретної адресності, хронологічно-територіальної структурованості [1 466, с. 65]. Радянські документи не мали подібних помісячно порівняльних даних, з широким кількісним полем формування висновків, ще й виконаних у кольоровому графічному форматі, що допомагає сконцентрувати увагу на головних і важливих деталях й свідченнях.

Документи контролюючого характеру як джерело інформації з діяльності радянського партизанського руху в Україні та його допомога європейським партизанським формуванням зберігаються в архівних сховищах РФ. Поширеним явищем стали зведення та звіти партизанських штабів та їх відділів

на підсумковому етапі діяльності, які підпорядковувалися військовим радам фронтів та комісії ЦК КП(б)У з ліквідації УШПР в період першої половини 1945 р. Ці документи розширюють географію діяльності УШПР та українських партизанів й хронологічні межі їхнього функціонування до середини 1945 р. Так насичену соціально-історичну інформацію про діяльність УШПР за кордоном мають документи ЦАМО РФ (фонд 15, опис 178359, справа 2): «Из сводки Украинского штаба партизанского движения в ЦК ВКП(б) о развитии партизанского движения в Чехословакии и Венгрии по состоянию на 1 января 1945 г.» від 13 січня 1945 р. за підписом в.о. начальника УШПР генерал-майора В. Андрєєва; документи штабу партизанського руху при військовій раді 4-го Українського фронту: «Оперативно-разведывательная сводка штаба партизанского движения при Военном совете 4-го Украинского фронта за период с 1 по 10 января 1945 г.» від 6 лютого 1945 р., «Оперативно-разведывательная сводка штаба партизанского движения при Военном совете 4-го Украинского фронта в ЦК ВКП(б) за период с 10 по 20 января 1945 г.» від 6 лютого 1945 р., «Оперативно-разведывательная сводка штаба партизанского движения при Военном совете 4-го Украинского фронта в ЦК ВКП(б) за период с 25 по 31 января 1945 г.» від 7 лютого 1945 р., «Оперативно-разведывательная сводка штаба партизанского движения при Военном совете 4-го Украинского фронта в ЦК ВКП(б) за период с 1 по 5 февраля 1945 г.» від 12 лютого 1945 р., «Оперативно-разведывательная сводка штаба партизанского движения при Военном совете 4-го Украинского фронта в ЦК ВКП(б) за период с 20 по 28 февраля 1945 г.» від 3 березня 1945 р. за підписами начальника штабу партизанського руху при Військовій раді 4-го Українського фронту полковника Погребенка, начальника оперативного відділу майора Нємцова; звітна документація структурних одиниць партизанського руху «Отчет штаба партизанского движения при Военном совете 1-го Украинского фронта в ЦК ВКП(б) об организации руководства партизанским движением, боевой и диверсионной деятельности партизан за период с 1 мая 1944 г. по 20 января 1945 г.» від 25 січня 1945 р. за підписами начальника штабу партизанського

руху при Військовій раді 1-го Українського фронту полковника І. Бовкуна, начальника оперативно-розвідувального відділу штабу майора Ф. Купрікова, «Из отчета оперативного отдела УШПД об оказании помощи в организации партизанского движения в Чехословакии, Венгрии и Румынии» та «Из отчета оперативного отдела УШПД о доставке авиацией грузов для партизанских формирований и десантировании в тыл противника» від 12 червня 1945 р. за підписом начальника оперативного відділу УШПР полковника Бондарева [479, с. 605–613, 616–624, 632–636; 572, с. 231–233].

Указані у справах звітні архівні документи є найбільш представленою групою організаційно-розпорядчої документації. Вона відображає значний інформаційний потенціал і дає узагальнене уявлення про всі сфери бойової діяльності партизанів і підпільників, організацію соціальних аспектів життєдіяльності, забезпечення продовольчими ресурсами за умов відсутності стабільного постачання й сполучення. Інформація архівних документів свідчить про активну міжнародну військово-політичну діяльність українських партизанів на території суміжних європейських держав. Після деокупації території Української РСР процес ліквідації УШПР затягнувся, частина партизанських формувань була переформатована у військові з'єднання, частина – підпорядковувалася військовим радам фронтів зі збереженням координуючих органів УШПР та ЦК КП(б)У.

Звіти як поширені й обов'язкові документи радянського воєнного діловодства поєднані з даними статистичного характеру. Розгляд звітних відомостей передбачає специфічну методику критики їх інформаційності. Це вимагає перевірки фактів, показників, що мали ідеологічно тенденційний характер і готувалися переважно безпосередніми учасниками подій у тилу ворога й несуть суб'єктивність подання інформації.

Для дослідження складних процесів та подій Другої світової війни велике значення мають відомості статистичного характеру. Вони охоплюють різні за змістом і формою носії даних, що виникли в результаті масового або локального обстеження партизанської сфери військової галузі СРСР.

Інформація статистичного характеру звітної документації знаходиться у більшості справ фондів центральних та регіональних архівів України [106]. Одним з найважливіших для функціонування партизанського з'єднання є медико-санітарна служба. У фонді 62 ЦДАГО України (опис 1, частина II), є низка справ присвячена цій проблемі. Справа 1784 «Отчет отдела о работе по оказанию медицинской помощи партизанам Украины за 1942–1944 гг.» на 224 аркушах містить дані статистичного характеру медико-санітарного відділу УШПР [69]. Справа 1786 «Сводные статистические сведения о работе санитарных служб и частей партизанских соединений и отрядов Украины за период с 01.12.1941 по 01.12.1944 гг.» на 107 аркушах зібрала узагальнені дані про функціонування санітарного забезпечення партизанських формувань [70]. Справа 1787 «Статистические сведения о работе партизанских госпиталей за период с декабря 1942 по октябрь 1944 гг.» на 43 аркушах умістила узагальнену статистику з відстеження роботи госпітальної системи УШПР [71]. У справах 1799–1802 цього фонду зберігається довідкова інформація про характер поранення бійців партизанських загонів, перелік захворювань, травм й отриманої допомоги від лікувальних закладів УШПР [72]. Здійснення критики історичної інформації таких архівних документів має і свої труднощі. Складнощі виникають з опрацюванням документів, що містять інформацію статистичного характеру без конкретної періодичної прив'язки, без квартального чи річного термінування, що унеможливорює використання статистичного методу. Це робить практично неможливим навіть зіставлення статистичної інформації з попередніми періодами та підсумовування даних за дво-, трирічні та більш тривалі періоди.

Порушення наукового підходу в методології статистичного дослідження приводить до викривлення результатів вивчення проблеми та деформованого прогнозування, а це змінює навколишню реальність. Для радянського партизанського та підпільного руху статистика мала власне значення в їх життєдіяльності. Необхідно зауважити, що в науковому розумінні централізованого статистичного дослідження спротиву на окупованих

територіях у роки Другої світової війни державні органи радянської влади не проводили. Вся статистична інформація з цієї тематики мала локальний і безсистемний характер, що позначилося на аналізі, прогнозуванні та загальній ефективності партизанської діяльності. Перші роки німецько-радянської війни партизанська робота на окупованих територіях була хаотичною і лише з появою центрального та регіональних штабів управління й звітність отримали системне наповнення. Проте створення вертикально-інтегрованого управління не означало налаштування збору статистичної інформації, як окремого елемента документообігу. Партизанська статистика воєнних років залишається елементом звітної документації, що ускладнює її історико-документознавчу і джерелознавчу обробку та історичний аналіз. Тому, кількісні показники у партизанській документації варто називати даними статистичного характеру.

Історико-документознавчий аналіз звітної й статистичної інформації дає можливість створити уявлення про масштаби, організацію, способи вирішення бойових завдань, політичні і військові результати радянської партизанської та підпільної діяльності в період 1941–1944 рр. Характерними рисами звітних документів з даними статистичного характеру партизанського руху першого року війни були відсутність стійкого та формалізованого документообігу. Лише з утворенням УШПР документація партизанів набуває рис централізованості в організації подачі звітної інформації партизанському керівництву, стійкого зв'язку штабів партизанського руху з підпорядкованими формуваннями, налагодженості взаємодії документообігу партизанів з регулярною армією, що дало позитивну кореляцію дій на тактичному, оперативному і стратегічному рівнях, відсутності систематизованого підходу до передачі статистичної інформації, викривленості звітної інформації нижчих ланок керівництва партизанами.

Підсумовуючи сказане необхідно зазначити, що весь комплекс організаційно-розпорядчої документації радянського партизанського та підпільного руху та його масовість зумовлюють його історико-документознавчу класифікацію та умовний виклад за такими проблемними

групами. До першої відноситься організаційна документація, яка на паперовому носіїві встановлювала порядок діяльності, структуру, компетенцію, завдання, форми і методи партизансько-підпільної діяльності, зокрема положення про організацію, функціонування та відповідальність; правила та інструкції здійснення боротьби на окупованих територіях; військові статuti; партизанські та підпільні статuti; присяги партизана, комуніста, комсомольця. Наявність таких груп документально-інформаційних ресурсів дає можливість провести історичну реконструкцію процесів, явищ партизанської й підпільної діяльності.

Наступну групу репрезентує розпорядча документація, яку представляють рішення (Додаток В. 8), постанови (Додаток В. 9–12), накази (Додаток В. 13), «вказівки», інструкції (Додаток В. 5), циркуляри, розпорядження, доручення. Такі документальні архівні ресурси впливають з організаційної документації та відображають процеси реалізації управлінської діяльності. В окрему групу за функційним спрямуванням належать протоколи (Додаток В. 29) і стенограми. Вони є допоміжним видом організаційної документації. Масив таких архівних документів представляють свідчення про засідання партійних, державних, контрольних комісій; партійних, комсомольських комітетів; громадських зборів; партизанських злетів, партійних та комсомольських конференцій.

До організаційно-розпорядчої документації належить службове поточне листування з питань матеріально-технічного, кадрового забезпечення роботи на окупованих територіях. Їх представляють листи з питань нагородження та заохочення; телеграми, радіограми, телефонограми, шифрограми. За своєю структурою, вичерпним викладом завдань, цілей та передбачених результатів виділяється планова документація (Додаток В. 21). Зафіксована у вигляді періодичного планування партизанської діяльності у ЦШПР та УШПР, з указаними перспективними показниками, які впливали з попередніх звітних документів. Особливу соціально-історичну інформацію надає облікова документація, в якій зафіксовано дані проведення обліку матеріально-технічного оснащення партизанів і підпільників, особового складу, бойових

операцій та трофеїв. За своєю інформаційністю це найбільш цінний документально-інформаційний ресурс.

Виконання запланованих завдань і контроль за повсякденною бойовою діяльністю партизанів фіксує контрольна, звітна та звітно-статистична документація. Як історичне джерело ці документи відрізняються помітним рівнем об'єктивності завдяки перехресному контролю і перевірці фактичних даних та показників. Проте це більше стосується звітної документації з даними статистичного характеру на запит вищого керівного складу УШПР, ЦШПР, компартії, ДКО. Звіти нижчої ланки партизанського руху перебували під пильним контролем та перевіркою органами НКВС, військових рад фронтів, підпільних обкомів, а подекуди й суміжних партизанських загонів через хронічні зловживання та приписки у звітній діяльності.

Висновки до третього розділу

Документальні свідчення Другої світової війни відображають громіздку структуру радянських державних органів документотворення. Особливо це простежується в перші роки війни, коли проявилися недостатність та неефективність рішень щодо побудови оборони держави. З нападом нацистської Німеччини стало очевидним, що управлінська система та державний апарат СРСР, не зважаючи на їх ідеологічну військово-мобілізаційну спрямованість, виявилися не готовими до оборонної стратегії ведення війни, а державне управління опинилося в кризовому стані.

Такий стан системи адміністрування в державі не міг не позначитися на формі й змісті документів, на їх кількості, якості, плутаності, своєчасності та ефективності. Складний і непередбачуваний характер війни, а також недостатність і неефективність прийнятих політбюро ЦК перших військово-політичних рішень зумовили створення нових надзвичайних органів влади враховуючи досвід попереднього надзвичайного державного управління пореволюційних воєнних років. Характерною рисою надзвичайного державного

управління стало створення паралельної структури влади – системи надзвичайних органів, що в документальному відображенні організувала життя держави в мобілізаційному режимі військового авторитаризму, за суворо унормованого порядку споживання всіх соціальних складових суспільства, включення до мілітаризованої моделі цивільної сфери.

Управління у будь-якій сфері є процесом передачі, оцінки, фіксації соціально-історичної інформації у формі паперового документообігу. Значення цього типу документального ресурсу визначається цінністю зафіксованих в них інформаційних даних, ролі у розвитку історичних подій. Загалом управлінські документи становлять найбільшу групу джерел інформації. У воєнний час обсяг такої документації зростає чисельно відповідно до збільшення її ваги в організації життєдіяльності суспільства і його соціальних потреб.

1. У розгляді документів надзвичайних органів управління і влади в 1941–1945 рр. необхідно зазначити, що документальний масив формувався у складній ситуації організації партизанського руху, міського підпілля, створення структури управління, підпорядкування його єдиній системі керівництва та планування діяльності. Це позначилося на безсистемності документообігу, продукування їх різними владними структурами. За керівництво партизансько-підпільною діяльністю змагалися компартія, органи безпеки та внутрішніх справ, військові структури. Така ситуація внесла хаос у вироблення, авторство, види та назви документів за їх управлінського спрямування й комунікаційного адресування. Зі створенням та централізацією керівництва партизанським рухом у вигляді ЦШПР та УШПР було зліквідовано низку недоліків в його організації, характерних для початкового етапу, досягнута необхідна координація документообігу партизанських формувань різних типів, вирішено організаційні й технічні проблеми документальної комунікації.

Соціально-історична інформація таких документів допомагає відтворити картину становлення партизансько-підпільного руху, процес формування органів його управління і результативність їхньої реалізації. В умовах війни документотворчість ДКО та Ставки мала характер поєднання повноважень

різних структур радянської влади: законодавчої, виконавчої, партійної та громадської, військово-оперативної. Переважна більшість документообігу надзвичайних органів СРСР у роки німецько-радянської війни була засекречена та призначена для використання інформації вузьким колом користувачів. Такі історичні документи складно структурувати за принципом поділу органів та гілок влади, вони не мають чітких внутрішніх і зовнішніх документознавчих характеристик й джерелознавчих ознак для класифікації, що пояснюється екстремністю та надзвичайністю цих документів.

2. За інформаційним потенціалом організаційно-розпорядчої документації можна відтворити порядок функціонування військових структур у галузі управління радянським партизансько-підпільним рухом. Вони реалізують норми адміністративного і цивільного права, виступають як правова основа діяльності партизанських формувань й підпільних організацій, і є обов'язковими до виконання. Розпорядчі різнорівневі документи в межах визначених компетенцій реалізують магістральну лінію вищого керівництва радянської держави з питань постановки конкретних завдань.

Протокольні-стенографічні документи відображають функціонування державних і політичних структур в умовах боротьби у тилу, процес виконання завдань, складність реалізації партизансько-підпільної діяльності. В протокольні-стенографічній документації міститься відбиток реальності конкретного історичного періоду. Протоколи та стенограми колективних засідань радянського руху Опору, а це переважно партійні та комсомольські зібрання, мають пропагандистський характер, окреслюють ідеологічні межі діяльності окремих соціальних груп, настанови та політичні заклики до діяльності, показують намагання тоталітарної влади поширити контроль документальним фіксуванням подій та явищ. Розглянутий блок організаційно-розпорядчих історичних документів відображає структурно-ієрархічну модель державного управління в галузі радянської партизансько-підпільної діяльності, яка в умовах Другої світової війни фактично отримала тоталітарне мілітарно-партійне вираження. Службова переписка як архівний документ і носій

історичної інформації містить великий потенціал, який у вигляді листів, телефонограм, шифрограм тощо передає поточну оперативну комунікацію й обмін інформацією між партизанськими і військовими структурами, центральними органами влади.

3. Планова документація як документально-інформаційний ресурс відображає специфіку та напрями роботи відповідних відділів штабу партизанського руху по військових радах фронтів та центральних органах управління партизанським рухом в Україні. Вони мають історико-документознавчу цінність, оскільки продукувалися вищими органами керівництва партизанського та підпільного руху і розроблялися на основі аналізу даних розвідки щодо конкретної ситуації, що підвищує історичну цінність і точність поданої в них інформації.

Облікова документація передбачає фіксацію даних проведення обліку матеріально-технічного оснащення партизанів та підпільників, особового складу, бойових операцій і трофеїв. На початковому етапі німецько-радянської війни облікова документація оформлювалася у довільній формі, що зумовлено відсутністю структурних вимог до такого документа. Зі встановленням структури управлінської вертикалі партизансько-підпільного руху вводяться відповідні форми облікової звітності. Інформація таких документальних свідчень повинна піддаватися всебічній критиці через ідеологічну і політичну безальтернативність радянської тоталітарної системи, що стала визначальною у формуванні змістового наповнення документів доби. Визначені форми документації органів радянського адміністративно-командного та військового управління містяться у всіх тематичних збірках архівних фондів України та відображають діяльність всіх структурних одиниць руху.

4. Документація контрольно-звітного характеру позначається широким проникненням у всі сфери життєдіяльності: від керівного складу держави до найменших партизанських та підпільних формувань. Ці історичні документи мають виражені соціальні властивості, дозволяють прослідкувати соціально-історичні особливості організації та функціонування руху Опору. В

організованому вигляді адресована для використання вищими керівними структурами партизансько-підпільна документація має автора або структурний підрозділ, об'єкт виконання, мету та завдання, бачення конкретних результатів, вказує комунікаційну адресованість документа.

Недоліками інформаційності таких історичних документів є деяка безсистемність, довільний спосіб подання інформації, часто неформалізований виклад, мова і стиль, що ускладнює історико-документознавчий аналіз. У процесі роботи з такою документацією необхідно враховувати фактор ідеологічної ангажованості державного документообігу. Характерними рисами тоталітарного радянського суспільства стали всеохопний контроль населення, поширення доносів і наклепів. У силу мілітарного характеру тилової діяльності контроль був обов'язковою ланкою керування.

Статистичні відомості, як чисельне вираження соціально-історичної інформації, відображають закономірності суспільного життя з кількісного боку для напрацювання ефективних методів управління рухом Опору. Партизанська і підпільна статистика воєнних років залишається елементом звітної документації. Така її спільність ускладнює історико-документознавчу, джерелознавчу обробку й історичний аналіз. Загалом, статистичні відомості є важливою складовою пізнання історичного процесу, суспільних явищ і подій.

У третьому розділі дисертації подано основні результати з наукових праць, включених до Списку публікацій здобувача за темою дисертації і представлених у Списку використаних джерел та літератури 1 [1 127], 8 [1 457], 14 [1 466], 19 [1 447], 20 [1 448], 21 [1 446], 26 [1 449], 28 [1 455], 29 [1 445], 31 [1 440], 36 [1 438], 37 [1 473], 42 [1 454].

РОЗДІЛ 4

ОБ'ЄКТИВНА НАРАЦІЯ Й АВТОРСЬКА РЕФЛЕКСІЯ В ДОКУМЕНТАХ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ

4.1 Автокомунікативність документів особового походження

Процес емансипації людської суб'єктивної реальності багато в чому обумовлює становлення міжособистісних і соціокомунікаційних відносин. Це зумовило виникнення і виокремлення нині документально-інформаційного ресурсу – документів особового походження, які найбільш послідовно втілюють ці тенденції. Документи особового походження є документованим свідченням, функцією яких є встановлення міжособистісної комунікації в еволюційному та екзистенціальному цілому і автокомунікації. Вони найбільш послідовно втілюють процес самоусвідомлення особистості й становлення міжособистісних відносин. До цієї групи документів особового походження належать щоденники, приватне листування, мемуари-автобіографії, мемуари – «сучасні історії», есеїстика, сповіді та інше [1 086, с. 466].

Унікальність і історична цінність документів особового походження головним чином полягає в тому, що це особистісні рефлексії учасників або сучасників тієї чи іншої події. Саме тому подібні історичні документи, незважаючи на їхню суб'єктивність, дозволяють осягнути мотиви поведінки дійових осіб, реконструювати їх духовний світ, відтворити образи воєнної епохи. Особливістю публікації таких документів є залучення в орбіту радянської держави археографічної діяльності науки задля дослідження «потрібних» проблем. Археографічні документальні видання виконувалися без необхідної наукової рефлексії, але з явним політичним підтекстом. Повоєнні роки показали заангажований, фактологічний, суб'єктивний принцип археографічного відбору до публікації документів. У радянській науці зникає межа, за якою минуле вже не матеріал для неупередженого дослідження, а об'єкт інтерпретації в інтересах сучасності.

Ознакою ХХ ст. є фальсифікація наукових потреб, коли в археографічній діяльності видання «потрібного» документа є засобом ідеологічного та інформаційного впливу, мало цікавого науковому загалу. Нині археографія є методом пізнання минулого шляхом залучення до наукового обігу через опублікування актуалізованих часом документів історичної інформації. Авторська нарація в документах особового походження, яка пройшла археографічне опрацювання, була способом осмислення, об'єктивації особи в умовах тотального нагляду, усупільнення думки і стереотипізації поведінки.

Головним критерієм класифікації документів особового походження є спрямованість встановлених ними комунікаційних зв'язків. Вони розглядаються в двох аспектах, за якими документи особового походження можна розділити на автокомунікативні (щоденники, автобіографії та інше) й документи міжособистісної комунікації. Другу групу можна розділити за тим самим принципом на документи з фіксованим адресатом (листування, розповіді адресовані нащадкам тощо) і з невизначеним адресатом (мемуари-«сучасні історії», спогади, есеїстика, сповіді та інше). Документально-інформаційні ресурси особового походження спрямовані на встановлення зв'язків в еволюційному або екзистенціальному цілому [1 086, с. 467]. До документів історичної інформації, спрямованих на комунікацію, відноситься особисте листування. Але основна функція документів особового походження – встановлення другорядних соціальних зв'язків індивідуума в еволюційному цілому. Запропонована класифікація принципово важлива не лише тому, що обумовлює відмінності в методиці вивчення і з'ясування інформаційності різних видів документальних ресурсів. Наприклад, цілком очевидні відмінності ступеня впливу адресата на автора при фіксованому чи нефіксованому адресаті. Але важливо зазначити, що різна адресність і спрямованість комунікації на еволюційне або екзистенціальне ціле позначається на ступені цілісності документів, їхньої зосередженості в архівному збереженні, можливості їх пошуку. Все це визначає ступінь адекватності уявлень про певну групу історичних документальних ресурсів.

Все що стосується мемуарної та щоденникової спадщини партизанської діяльності можна поділити на кілька груп залежно від ціннісно-значущих міфологем минулого. Перша група міфологем пов'язана з питаннями патріотизму, вірності і самовідданої праці на Батьківщину [1 585]. У повоєнних мемуарах і спогадах фронтовиків та партизанів простежуються такі спільні риси оповіді, як стандартизація описів військових дій, присутність «замовлення» на патріотизм, героїзацію, міфологізацію і романтизацію подій німецько-радянської війни. Друга група міфологем пов'язана з уявленнями очевидців про відданість радянських громадян комунізму та партії. Учасники воєнних подій в своїх творах писали, що війна була найбільшою школою мужності й виховання мільйонів людей у душі вірності комуністичним ідеям, на які посягнув ворог, в душі любові до Батьківщини, незалежності й честі [1 585, с. 15]. Така безальтернативність відповідала генеральним установкам радянської комуністичної пропаганди. Партія використовувала всю міць владно-управлінського апарату для підйому морального духу солдатів і партизанів, встановлення потрібної політичної свідомості у військових випробуваннях. Тому в мемуарах і щоденникових документах-спогадах приділяється така велика увага ролі компартії у боротьбі з німцями, що більшою мірою простежується саме у спогадах партизанів і підпільників.

Третя група міфологем близька до попередньої і включає в себе сюжети про культ особистості й внесок «вождя Й. Сталіна» у воєнні події 1941–1945 рр. на території Української РСР. Автори з представників керівництва компартії та радянського генералітету зберегли глибоку шанобливість по відношенню до керівництва держави, що виявилось в емоційності й тематиці спогадів [625]. У свідченнях колишніх фронтовиків і партизанів більш пізнього радянського періоду простежується згасання ідеалізації «вождя», більше уваги приділяється іншим радянським керівникам. Наступна група міфологем включає опис та героїзацію партизанів і підпільників, романтизацію образів, особливо загиблих героїв. Автори приділяють велику увагу в своїх описах реалізації завдань командирів партизанських з'єднань і загонів, добре виконані завдання в умовах

німецького тилу вже є подвигом для кожного партизана, що впливає на оцінку подій та процесів в цілому.

П'ята група міфологем в історичних документах особового походження пов'язана з високою оцінкою героїчних вчинків на війні дітей і молоді, людей старшого покоління, учасників попередніх війн. Автори ідеалізують суспільний настрій, що в боротьбі з ворогом допомагали всі незалежно від соціальної стратифікації радянського суспільства. Особливе значення в питаннях виховання молоді відігравала мережа комсомольських організацій. Роль комсомольців у боротьбі з ворогом простежується у більшості спогадів, що стало основою для подальшої міфологізації окремих постатей для виховання молоді в комуністичному дусі.

Однією із визначальних рис міфологізації німецько-радянської війни в свідченнях воєнного покоління є намагання сформувати образ та узагальнене уявлення про ворога. Домінуючою рисою масової свідомості радянського суспільства було активне неприйняття політики і практики німецької окупаційної влади, їх ідеології і моралі [1 530, с. 166]. Психологічна природа протистояння як форми вираження думок і вчинків людей впливає із суті самого воєнного буття. За словами О. Зубкової, тільки на війні психологічна конструкція «ми – вони» існує в чистому вигляді обопільного неприйняття [1 422, с. 6]. Таке міфологізоване сприйняття образу ворога відклалося насамперед у воєнних документах-спогадах, де присутні емоційно-негативні описи ворога – «фріци», «фашисти». Такий образ ворога містив міфологізований компонент, міфологемою стала загальність негативності. Позитивні риси супротивника були швидше винятком, ніж закономірністю. В останню групу міфологем документів цього виду можна включити установку на героїзацію учасників партизанської боротьби і підпілля. Автори не приділяли великої уваги або пропускали у своїх творах факти зради й співпраці з німцями. Для авторів спогадів ті, хто співпрацював з окупаційною владою, були більш ніж ворогами – перебіжчиками, зрадниками, чужими «елементами».

Фактичні інформаційні дані автокомунікативних документальних ресурсів учасників радянського руху Опору вимагають ретельної перевірки, оскільки можуть уміщувати не лише неусвідомлене викривлення подій, а й пряму фальсифікацію фактів. Саме тому інформацію з таких інформаційних пластів необхідно співставляти з матеріалами преси, офіційною документалістикою та іншими документальними історичними ресурсами [1 446, с. 294].

Автокомунікативні документи особового походження займають помітне місце у документальному масиві Національного архівного фонду України і є важливими архівними документами, які знайомлять з подіями на території Української РСР в період 1941–1945 рр. Перш за все це документи фондів ЦДАГО України структуровані для архівного зберігання за принципом міжфондової ознаки викладеним у «Генеральній схемі класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України» (культура → література: мемуарна та епістолярна – 3.3.5; публіцистична – 3.3.4; газети – 3.4.1.1 та інші) [1 029]. Значний потенціал мають профільні, обласні архівні установи, фонди та експозиції вітчизняних музейних інституцій. На відміну від документів офіційного характеру, які складаються за певними правилами, саме автокомунікативні документальні ресурси значно яскравіше відображають індивідуальні риси характеру їх автора, сприйняття ним навколишньої дійсності, а також часто містять такі дані про факти і події, які практично неможливо знайти у діловій та службовій документації.

Всі автокомунікативні документальні історичні ресурси в особових фондах учасників Другої світової війни, що зберігаються в архівному фонді України, можна розділити на такі групи: автокомунікативні документи безпосередніх учасників бойових дій на фронтах; автокомунікативні документи учасників партизанської та підпільної боротьби; автокомунікативні документи працівників тилу, які під час німецько-радянської війни працювали на підприємствах, у навчальних закладах, виїздили на фронт у складі концертних бригад та інші. Така систематизація відповідає групам автокомунікативних документів особового походження – щоденники, автобіографії та інше. Такі

документально-інформаційні ресурси з історії партизанського та підпільного руху представлені у різних регіональних фондах і не виокремлюються в спеціалізовані збірки [1 453, с. 97].

Документи фондів особового походження центральних та регіональних архівів України, як правило, поділяються на декілька тематичних груп: автокомунікативні документи до біографії, автобіографії, щоденникові нотатки і замітки, щоденники, документи міжособистісної комунікації – документи службової, наукової, творчої та громадської діяльності, листування й література. Крім того, особливу цінність для роботи дослідника становлять фотодокументи з родинних та військових альбомів, на яких зображено як самого фондоутворювача, так і людей, котрі його оточують, міста, будівлі та багато іншого [1 453, с. 97]. Цілком закономірно, що інформацію автокомунікативних документів представників партизанського руху та підпілля доповнюють документальні свідчення офіційного характеру. Центральні архівні установи України мають власну структуру архівного фонду та тематично виокремлюють фонди особового походження учасників партизанської та підпільної боротьби, які відповідають Генеральній схемі класифікації архівних документів. Тому логічно розглядати автокомунікативні документи за фондами регіональних партизанських керівників та партизанських з'єднань.

До різновидів автокомунікативного історичного документа необхідно віднести щоденники і різні щоденникові записи, серед яких можна виділити декілька типів: за обсягом (короткі або розгорнуті записи); за регулярністю (часті, систематичні або записки); за датами (суворо і завжди датовані або датовані недбало). Сюди ж відносимо: щоденники, що охоплюють події незначного проміжку часу (похідний щоденник); щоденники, які переростають в окремий жанр літератури. Вказана група автокомунікативних історичних документів особового походження, щоденники і записки, мають тенденцію переростати в жанр художньої літератури, ставати формою художнього відображення життя відповідно до бачення її автором. Звісно, такий документ

викликає цікавість пересічного читача, але змушує дослідника до жорсткої критики особистого погляду автора або очевидця спогаду. Такі документи історичної інформації повністю відображають сутність радянської доби, оскільки комуністичний світогляд людини був безальтернативний, що масово відображено в документах тієї епохи.

У ЦДАГО України представлено як особові фонди партизанів, так і присвячені партизанським загонам – від фонду 62, що ілюструє діяльність УШПД до фонду 262 «З'єднання партизанських загонів особливого призначення розвідувального управління Генерального штабу РСЧА. Командир А. Бринський». Так, у фондах ЦДАГО України містяться щоденникові нотатки, авторські записи інформації про події партизанської діяльності, автобіографічні документи та світлини з особового фонду О. Федорова «Колекція документів партизанської, державної та громадської діяльності О. Федорова (1941–1985)», які розкривають основні віхи його життя, політичної і громадської діяльності. Також, подібні за структурою й інформацією документи зберігаються в особовому фонді «Д. Коротченко (1894–1969)» та особовому фонді «С. Ковпак (1887–1967). 1941–1973 рр.».

Документальні ресурси автокомунікативного характеру містять фонди окремих партизанських з'єднань і загонів та підпільних обкомів. Так, документація фонду «Перша Українська партизанська дивізія ім. двічі Героя Радянського Союзу С. Ковпака. Сумське партизанське з'єднання. Командири С. Ковпак, П. Вершигора (1942–1944 рр.)» містить особові справи партизанів з прийому в члени і кандидати в члени компартії, автобіографії, щоденники та інші записи очевидців і учасників воєнних подій у тилу ворога. У справі 84 представлений щоденник комісара з'єднання С. Руднева (1 травня 1942 р. – 31 липня 1942 р.) [94, арк. 53]. У своїх щоденникових записах С. Руднев прибільшує власні заслуги у життєдіяльності Сумського партизанського з'єднання: «<...> Ковпак по-прежнему равнодушен не только к полевым и лесным условиям борьбы с противником, а в горах он совсем профан, но как он любит повторять чужие мысли и страшно глуп и хитер, как хохол, он знает, что

ему есть на кого опереться <...> а когда приходится круто, то немедленно обращается ко мне, который всю ночь мечется по колонне, и на всякие изменения немедленно реагирует. Он, и не только он, но и многие другие знают, что Руднев вывезет <...>» [94, арк. 53]. У щоденниках можна прослідкувати вияви духовних переживань людини, його потаємних бажань та прагнень, образ та симпатій. Тому, аналіз їхньої інформаційності потребує особливого критичного підходу з урахуванням місця у владній структурі автора, його оточення, умов професійної діяльності.

У фонді «З'єднання Українських кавалерійських партизанських загонів» міститься справа 42 «Дневник командира соединения М. Наумова», який характеризує діяльність з'єднання на завершальному етапі партизанського руху, наводить інформацію щоденних подій та бойових операцій, нотатки про події німецько-радянської війни, власні спостереження про роботу з'єднання, середовище партизанів в хронологічному порядку [114]. У щоденнику М. Наумов пише про проблеми власних загонів та бюрократизацію офіційних партизанських керівних структур УШПД: «... У меня подчас создается впечатление, что этот деятель (Соколов) партизанского движения на Украине делает все, чтобы партизаны, действующие на Украине, были поставлены в невыносимые условия, а (подчиненные УШПД) партизаны, живущие в белорусских лесах, пользуются всеми преимуществами ...» [114]. У справах з 44 до 59 викладені спогади учасників з'єднання – бійців, командирів, політичних керівників [115].

У фонді 64 (справа 59) представлено «Дневник командира партизанского отряда им. Сталина Черниговско-Волынского соединения Г. Балицкого» [103, арк. 34]. У фонді 62 (справа 40) збережена «Выписка из дневника радиста Кировоградского партизанского отряда под командованием М. Семенчука, В. Липисивицкого» [38, арк. 211–223]. У фонді 71 (справа 17) – «Дневник командира соединения партизанского отряда им. И.В. Сталина М.И. Шукаева. 27.08.1943–23.04.1944 г.» на 65 аркушах [126]. Фонд 63 (справа 86) акумулює «Дневник комиссара Шалыгинского партизанского

отряда Ф. Матющенко. 01.06.1943–28.07.1943 рр.» на 53 сторінках [95]. У фонді 94 (справа 10) збережено «Дневник командира Рейментаровского отряда Черниговской области Б. Туника», що входив до складу Чернігівського партизанського з'єднання під керівництвом О. Федорова, а пізніше М. Попудренка [160, арк. 72–72зв]. Окрім цих є щоденники різного рівня керівництва і простих партизанів. Ці документи поєднує жанрова схожість, хоча деякі щоденники є більше щоденниковими нотатками. Щоденникові документальні записи вимагають критики через їх суб'єктивізм, що подають авторські судження про події, про героїзм та боягузтво як керівників, так і партизанського складу.

Окрім архівних інституцій, велика кількість щоденників акумульована у фондозбірнях українських музеїв. Так, наприклад, у фондах Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс зберігаються партизанські щоденники С. Ковпака, С. Руднева (перезапис П. Воронька 1944 р.), В. Андреева, Я. Башмака, В. Виговського, Г. Збанацького, Ф. Ткаченка, П. Ямпольського; записники О. Сабурова, І. Цимбаліста; чернетки рукописів К. Квятковського, Т. Новака, А. Одухи, О. Федорова; нотатки С. Стехова та І. Туркенича та інших [1677, с. 24]. Більше того, в 2015 р. наукові співробітники музею вперше опублікували повні версії щоденникових записів учасників радянського руху Опору в УРСРі – Ф. Ткаченка, М. Шеремета, Я. Башмака, К. Степанова та П. Химича, що мають потужний історико-документознавчий інформаційний потенціал й віддзеркалюють чимало складних і маловивчених сторінок історії партизансько-підпільної боротьби на українських теренах під час німецько-радянської війни [733].

Науковцю завжди цікавим є й зворотний бік боротьби. Українські архіви зберігають щоденникові документи німецьких військовиків. Прикладом є «Виписки з щоденника німецького майора Карла Дормана про партизанські бойові дії на тимчасово окупованій території Радянського Союзу. Переклад з нім. на рос. мову. 1941–1943» [183]. Він містить щоденні записи про наступ німецьких військовиків у Харківській області та збройну протидію їм

радянського партизанського руху. Запис від 10 листопада 1943 р. інформує про відступ гітлерівців та складний психоемоційний стан німецької армії. Завданнями майора були налагодження та охорона від партизанських диверсій шляхів залізничного сполучення в районі Ковеля і Рівного. Офіцер скаржиться на активність партизанів, щоденні підриви колії та рухомого складу залізниці. Він міркує як правильніше організувати протидію партизанам, що знаходилися у лісах, наголошуючи на посиленні агітаційно-пояснювальної роботи серед місцевого населення. Виписка закінчується підписом перекладача, начальника кафедри іноземних мов Інституту МВС СРСР, майора Романова. Також, у фонді П-4 ДАСО (опис 3, справа 11) серед документів німецької влади можна побачити «Выдержку из дневника убитого венгерского офицера. 15.02.1942 г.» [400, арк. 9]. У зазначеній архівній одиниці зберігання акумулюється й «Выдержка их дневника Барто Януша. 28.02.1942 г.» [400, арк. 10]. Варто відзначити, що щоденники і щоденникові записи радянських та німецьких військовиків не вирізняються. Вони просякнуті емоційністю передачі інформації про навколишню дійсність, психологічне напруження. Щоденники написані відверто, нагадують сповіді окремих учасників Другої світової війни.

У тематичних фондах ЦДАГО України зберігається автокомунікативна інформація щодо учасників партизанських загонів. Серед документів такого характеру є автобіографії прийнятих у члени компартії і комсомолу, автобіографічні дані в інших групах паперової документації, щоденні нотатки про повсякденне життя у стані партизанів, щоденникові записи про бойову діяльність, повноцінні щоденники з протоколюванням діяльності партизанського з'єднання. Крім автокомунікативної документації особового характеру кожних великий загін чи з'єднання мав власний щоденник підрозділу у його штабі. Прикладом є автокомунікативні документи фондів: «Рівненське партизанське з'єднання № 1», «Чернігівсько-Волинське партизанське з'єднання», «З'єднання партизанських загонів Житомирської області», «Житомирська партизанська дивізія ім. М. Щорса», «Рівненське партизанське

з'єднання № 2 «За Батьківщину», «Рівненський обласний штаб партизанського руху», «З'єднання партизанських загонів ім. Й. Сталіна», «Партизанське з'єднання ім. І. Боровика», «Волинське партизанське з'єднання ім. В. Леніна», «Друге партизанське з'єднання ім. В. Леніна», «Вінницьке партизанське з'єднання», «Партизанське з'єднання ім. М. Хрущова», «Київське партизанське з'єднання ім. М. Хрущова», «Партизанське з'єднання ім. М. Хрущова», «З'єднання партизанських загонів ім. М. Хрущова», «Партизанське з'єднання ім. М. Хрущова», «Партизанське з'єднання ім. М. Хрущова Представництва УШПР при Військовій Раді 2-го Українського фронту», «З'єднання партизанських загонів ім. С. Будьонного», «Партизанське з'єднання ім. С. Будьонного».

Документи особового характеру з архівного фонду Сумського обкому КП(б)У ДАСО представляють справи кандидатів в члени компартії. Наприклад, «Дело по приему в партию, Арбузова Тимофея Андреевича (1-я Украинская партизанская дивизия им. Ковпака), 16 января 1943 – 10 июня 1946 гг.» [409]. Подібні справи фонду П-4 з документами особового характеру, переважно для прийому в компартію або комсомол, за період 1943 р. мають порядкові номери від 111 до 152 з середньою кількістю сторінок 20 аркушів. Вони містять характеристику на кандидатів з різних органів влади, детальну автобіографію, щоденникові відомості про участь у партизанських загонах під час громадянської та німецько-радянської війн. Промовистим прикладом є справи «Автобиографии на участников подпольной комсомольской группы «Знамя» та «Автобиографии, наградные листы списки партизан Путивльского партизанского отряда...» [410; 411, арк. 1–3].

Автобіографія як документ і джерело інформації побудована за стандартною схемою подання інформації про автора, в хронологічному порядку. У тексті вказується заголовок, що визначає приналежність до окремого стандартного документа. Документацію автобіографічного характеру зберігають фонди ЦДАГО України. Зокрема, автокомунікативний документ особового походження заповнений особисто С. Ковпаком [83, арк. 199–199зв].

«Автобиография. Ковпак Сидор Артемович 1886 года рождения 26 мая слободе Котельва Опишнянского района Полтавской области в 1895 году начал учиться в церковно приходской школе и учился два года. Двенадцати лет пошел работать мальчиком в магазин у местного торговца, где проработал до 1907 года декабря месяца, в 1908 году был призван на действительную военную службу после демобилизации работал в городе Саратове в трамвайном депо чернорабочим до 14 июня 1914 года, т.е. до мобилизации на Империалистическую войну. На войне пробыл до мая месяца 1917 года. После проведения выборов 47 пехотной дивизии я был избран командиром связи 187 пехотного полка и в июле месяце ушел с фронта и жил там до 1918 года февраля месяца. В феврале месяце организовал из односельчан небольшой повстанческий отряд которым и руководил до момента отступления группы Сумского направления, которой руководил т. Пархоменко. После объединения отряда с группой Пархоменка я был направлен в город Уральск чапаевскую дивизию, где был назначен помощником начальника команды по сбору оружия после разгрома белых, я был назначен начальником по переброске огня и боеприпасов на южный фронт. На Южном фронте был в транспортном управлении в 6-й армии, до окончательного разгрома Врангеля в 1920 году был назначен помощником Болшетактаткского уездного Военного комиссара. В январе месяце 1921 года был назначен Геническим уездным Военным Комиссаром до декабря 1922 года. Из Геническа был переведен в Кривой Рог окрвоенкомом. В 1924 году из Кривого Рога был переведен в город Павлоград и назначен Павлоградским окрвоенкомом. В июле месяце 1926 года был демобилизован и направлен на работу в Днепропетровский Закрытый Военный кооператив, в который назначен Директором Военкоопхоза, где и проработал до 1934 года мая месяца. В мае месяце был назначен начальником Путивльского Райдоротдела, в должности которого проработал до 1940 года время выборов в местные Советы депутатов трудящихся был избран Депутатом Путивльского Городского совета Депутатов трудящихся и на первой сессии был избран Председателем Горисполкома. Проработал до ухода в партизанский отряд. С 9-го сентября

1941 года работаю командиром Путивльського об'єдинення партизанського отряда. 19/IX=42 Подпись /Ковпак/» [83, арк. 199–199зв].

Рукопис виконано на пожовклому не розліняному аркуші паперу формату А4 з обох боків, чорнильно-перовою технікою написання синього кольору. Почерк автора складний до сприйняття, але зрозумілий для прочитання. Текст сформований відповідно до вимог структури подібних паперів, містить заголовок, основну частину та дату з підписом автора. Основна частина тексту містить відомості про народження, навчання, професійну військову кар'єру до моменту обрання депутатом Путивльського виконкому міської ради. З початком вересня 1941 р. С. Ковпак розпочинає партизанську діяльність, проходить шлях від командира партизанського загону до командира партизанського з'єднання, стає двічі Героєм Радянського Союзу. Дата складання автобіографії припадає на 1942 р., що унеможлиблює прослідковування подальшої військової та політичної кар'єри з документа.

У фонді П-1376 ДАЖО (опис 1, справа 139), на аркушах 46–47зв. зберігається документ – «Автобіографія Цендровського Адама Йосиповича 1943 р.», а – написаний від руки акуратним чистим почерком, російською мовою [344]. Автор витримує стандартні вимоги до подібних документів, указує дані про родину, народження та навчання, а також елементарні показники професійної діяльності. Він стверджує, що з початком воєнних дій та просуванням німців територією рідного краю починає партизанську боротьбу, а в 1942 р. разом з братами організовує повноцінний партизанський загін. Документ не відрізняється від поданих вище автобіографій, оскільки створювався за встановленим кліше для архівного підтвердження про тилову бойову партизанську діяльність в умовах захоплення території Української РСР німецькими військами.

Також, автобіографії зустрічаються у фондах інших центральних і регіональних архівів. У справі 1 фонду 98 ЦДАГО України на 94–97 аркушах є «Автобіографія Тканко Олександра Васильовича. 1944 гг.», командира партизанського з'єднання Закарпатської України Представництва УШПР при

військовій раді 4-го Українського фронту [163]. Справа 1 фонду 96 на аркушах 492–495 уміщує «Автобіографію Одухи Антона Захаровича», командира Кам'янець-Подільського партизанського з'єднання ім. Ф.М. Михайлова [162]. На аркушах 496–503 зазначеної одиниці зберігання є «Автобіографія Кузовкова Гната Васильовича», комісара цього ж партизанського з'єднання. У тематичних архівних фондах партизансько-підпільної боротьби, відповідно до окремих з'єднань, за загальною методикою зібрано типові документи автокомунікативного характеру. Архівний фонд кожного партизанського з'єднання ЦДАГО України має відповідні свідчення.

Подібні автокомунікативні документи представлені у справі 274 «Автобиографии молодогвардейцев, воспоминания и другие материалы о деятельности подпольной комсомольской организации «Молодая Гвардия» собранные при подготовке сборника документов. Апрель 1943 – сентябрь 1955 гг.», що зосереджена у фонді П-1790 ДАЛО (опис 1) «Партийное подполье и партизанское движение на территории Ворошиловградской области в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945 гг.» [372]. На 106 аркушах зібрані біографічні документи надані авторами для оформлення своєї участі в підпільній комсомольській організації.

Документація автокомунікативного характеру особового походження представлена у фондах ДАДО. Там зібрано документи особових фондів, що засвідчують активну діяльність окремих представників партизансько-підпільного руху Дніпропетровщини. Так фонд Р-4534 «Особовий фонд Рябого» нараховує 41 одиницю зберігання та присвячений підполковнику, начальнику штабу об'єднаних бойових груп підпільної антифашистської організації м. Павлограда К. Рябому [302]. До автокомунікативних документальних ресурсів фонду належать – автобіографія, щоденникові спогади про збройне повстання павлоградчан у лютому 1943 р., а також документи міжособистісної комунікації – посвідчення партизана Великої Вітчизняної війни, книга К. Рябого «43 дні в підпіллі», статті опубліковані в газетах, вітальні листи та телеграми у зв'язку з 30-ти річчям визволення

України від німецької окупації, фотографії К. Рябого та його товаришів по підпіллю, схема бою в період збройного повстання бойових патріотичних груп у м. Павлограді 13–16 лютого 1943 р.

У фонді Р-4543 «Особовий фонд Савельєва-Сучкова» ДАДО, який нараховує чотири одиниці зберігання, зібрано щоденникові нотатки та спогади В. Савельєва-Сучкова про діяльність молодіжної підпільної групи партизанів-розвідників у тилу ворога в 1941–1943 рр. й документи міжособистісної комунікації – архівну довідку про його участь у партизанському русі на території Дніпропетровської області, фотографії. Архівний фонд Р-6137 «Особовий фонд Штейна» ДАДО, який нараховує 263 одиниці зберігання, присвячений журналісту-краєзнавцю М. Штейну. Він брав участь у діяльності підпільної комсомольської організації м. Дніпропетровськ, що діяла у 1941–1943 рр. У фонді є щоденникові нотатки і записки, фотографії М. Штейна та членів вказаної підпільної групи, статті, що присвячені історії періоду німецько-радянської війни та повоєнній відбудові міста.

Архівні автокомунікативні документи ДАКО присвячені Герою Радянського Союзу, партизану диверсійної групи Чернігівського партизанського з'єднання Г. Балицькому. Фонд містить рукописи творів про події війни «Війна вночі», «Вибухи гримлять на Волині», «Короткі спогади. Автобіографічна розповідь» та інших [349]. Справа 59 фонду 64 ЦДАГО України, що в цілому акумулює листи й щоденники командира партизанського загону ім. Сталіна Г. Балицького, – зберігає його щоденник, записи в якому велися до 26 січня 1944 р. Наступний запис характеризує стресовий стан автора та намагання урізноманітнити партизанське дозвілля у власному тилу: «<...> 13 февраля до 5 марта 1943 г. Жизнь протекает в столице Москве. 13 февраля ушел из госпиталя. Я стал жить вместе с Федоровым, Дружининым, Коваленко, Працуном в гостинице «Москва» <...> Об этом номере знала почти вся «Москва». Жизнь проходила исключительно весело: пили, гуляли, так проходили дни и ночи <...>» [103, арк. 34]. Державний архів Харківської області у своїх фондах зберігає спогади партизанської і підпільної діяльності у

справі 124 «Павленко-Никитина. Биография Павленко-Никитиной – члена подпольного обкома комсомола в период Отечественной войны», де на 7 аркушах автобіографічним способом ведеться розповідь підпільниці [425].

Не менш цікавими за своєю інформаційністю є фонди ДАОО. Окремим комплексом документів є особові фонди учасників партизансько-підпільної боротьби часів німецько-радянської війни. Вони зберігають свідчення, які подають конкретні факти, цікаві події в інтерпретації діячів того періоду. Архів нараховує п'ятнадцять особових фондів, що складаються з автокомунікативних документів – біографічних матеріалів, карток ветеранів, автобіографій, а також документів міжособистісного характеру – спогадів, вирізок із газет і статей, присвячених радянським воїнам. Деякі з фондів учасників Другої світової війни мають велику цінність для наукового дослідження, оскільки в них зосереджено багато особової документації про життя і діяльність конкретної особистості. Автокомунікативні документи особового походження сформували фонд М. Шаповаленка, який у липні 1941 р. був направлений в робочий батальйон, а вже у вересні в зв'язку з хворобою – до окупованої Одеси. У лютому 1942 р. вступив у підпільну групу Уточкіна, яка діяла до квітня 1944 р. Фонд містить такі документи, як щоденникові нотатки і записи, автобіографічні дані, а також інші документи – довідка про участь в підпільній антинацистській підпільній групі 1941–1944 рр., медалі та посвідчення до медалей «За бойові заслуги» та «40 лет Победы в ВОВ».

Інформація про воєнні події серпня–жовтня 1941 р., у тому числі тих, що відбувалися на теренах Полтавщини, зберігається у фондах ДАПО. Вони відображають події перших місяців війни 1941 р. і містять різні за походженням, обсягом та змістом автокомунікативні документи. Зокрема у ф. П-105 «Колекція документів діяльності партійного та комсомольського підпілля, партизанського руху, інших форм антифашистського спротиву, що діяли на території Полтавської області у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» ДАПО нараховується 360 справ; ф. Р-9075 «Колекція документів полтавчан – учасників Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.»

уміщує 22 справи; ф. Р-8910 «Колекція документів ветеранів Полтавського танко-технічного училища (ПТУ) і Зведеного полку училища», зібраний А. Ульяновим за 1939–1991 рр. акумулює 146 справ; ф. Р-8676 «Колекція періодичних видань, наказів, розпоряджень, листівок, плакатів, брошур та ін. періоду тимчасової німецько-фашистської окупації України 1941–1944 рр.» – 395 справ; багато автокомунікативних документів акумулюється у справах ф. П-15 «Документи Полтавського обкому КП України» [389; 390].

Документальні інформаційні ресурси автокомунікативного походження з історії створення й діяльності партизанського та підпільного руху в Сталінській області зібрано в архівному фонді 5000 «Партизанское и подпольное патриотическое движение в годы Великой Отечественной войны (1941–1943 гг.) на территории Донецкой области» ДАДО, формування якого розпочато в 1941 р. і на сьогодні нараховує 455 справ (Додаток В. 22) [1 450, с. 8-9]. Окремою групою документів, за суб'єктивною специфікою подання інформації, є щоденники та спогади учасників підпільної роботи в тилу німців. Інформація цього виду історичного документа вимагає ґрунтовної критики в процесі аналізу та застосування її інформації у дослідженні радянського руху Опору, оскільки самі партизани та підпільники, з огляду на особливості подібної діяльності, не мали можливості пересвідчитися в досконалості виконаних завдань. Для цього існували спеціальні групи партизанів, метою діяльності яких була перевірка роботи і встановлення достовірності поданих свідчень. Прикладом таких документів є щоденник Замятіна про перебування у тилу ворога в Олександрівському районі Сталінської області у період 1941–1943 рр. [318]. Цей тип документальних ресурсів широко представлений у другому описі, що включає – свідчення діяльності Слов'янського партизанського загону під командуванням М. Карнаухова. Зокрема, історія і щоденник партизанського загону, щоденник партизанського загону М. Карнаухова, щоденник бойової діяльності партизанського загону, щоденник групи Трубочанінова та інші [320].

Документи присвячені партизанським та підпільним питанням в роки Другої світової війни зібрані в фондах ДАЛО [1 448, с. 85]. У фонді «Партийное подполье и партизанское движение на территории Ворошиловградской области в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.)» документи охоплюють колекції автобіографічних даних учасників партизанського та підпільного руху, записи та нотатки. У справі 274 «Автобиографии молодогвардейцев, воспоминания и другие материалы о деятельности подпольной организации «Молодая гвардия» скомплектовано документи особового походження на 106 аркушах, що зібрані при підготовці збірника документів, присвяченого діяльності комсомольців за період з квітня 1943 р. до вересня 1955 р. [372].

Соціально-історичну інформацію Другої світової війни репрезентують документально-інформаційні ресурси визначеної групи, що представлені в фондах ДАМО у вигляді особових документів автокомунікативного характеру. Нині лише архіви та музеї зберігають первинну інформацію про Другу світову війну. На зберіганні в архіві знаходяться документи Миколаївської обласної редакційної колегії «Книга Пам'яті України» та документи, зібрані краєзнавцем В. Цигановим [1 499, с. 209]. «Книга Пам'яті України» документально фіксує автобіографічні дані жертв тих трагічних років, щоденникові записи про героїчні події радянського підпілля. До неї вписано імена солдатів і офіцерів РСЧА, партизанів і підпільників. 90 уродженців Миколаївської області отримали звання Героя Радянського Союзу, 15 осіб відзначені орденом Слави усіх трьох ступенів, орденами і медалями нагороджені десятки тисяч миколаївців (Додаток Д). Звання Героя РС посмертно присвоєно керівнику підпільної організації «Миколаївський центр» В. Лягіну, керівнику і учасникам підпільної організації «Партизанська іскра» В. Моргуненку та П. Дяченку.

Великий масив автокомунікативних документальних ресурсів інформації акумульовано у фондозбірнях національних і регіональних музейних інституцій України. Так у Національному музеї історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс сконцентровано: характеристики й бойові характеристики на партизанів; автобіографії В. Бегми, Л. Голубовської,

В. Каминської, Г. Козел, О. Салова, С. Углева; спогади про учасників радянського руху Опору – родичів, близьких знайомих, колишніх однослужбовців про Я. Батюка, В. Кудряшова, О. Пироговського, В. Хоменка; примірники стенограм бесід із М. Кеніною, Я. Кузнецом та П. Перевертуном; довідка Д. Медведєва про М. Кузнецова та інші документи [1 677, с. 23–24]. Також у фондозбірні Національного музею історії України у Другій світовій війні затезавровано 16 різноманітних характеристик (бойових, службових та «комбінованих») 12 учасників радянського руху Опору – Героїв Радянського Союзу [1 643, с. 611]. У фондах Сновського (до 2016 р. – Щорського) історичного музею зберігаються три загальні зошити рукописних матеріалів І. Сукаліна, спогади М. Юрченко, В. Анапрійчика, Є. Масленок та інших учасників радянського підпілля [1 553, с. 179–181]. За цими свідченнями можна простежити створення Щорської підпільної організації, її склад та діяльність у 1941–1942 рр., з'ясувати обставини загибелі більшої частини підпільників.

Доволі репрезентативне коло спогадів учасників радянського руху Опору пройшло археографічне опрацювання й було оприлюднено на сторінках науково-документальних видань, збірників документів. Наприклад, у документальному збірнику «Кіровоградщина і кіровоградці в роки Другої світової війни: спогади, документи і матеріали» уміщено 18 спогадів учасників радянської партизанки як на території України загалом, так і на теренах Кіровоградської області зокрема [508]. Соціально-історичний потенціал таких джерел інформації дає можливість дослідникові здійснити ґрунтовні історичні реконструкції цілісної картини радянського руху Опору.

4.2 Властивості документів міжособової фіксованої адресної комунікації

Серед документів особового походження виділяється масив документів міжособистісної комунікації – листування, який унікальний за соціально-антропологічною інформаційністю та історичними авторськими свідченнями.

Ця група документів особового походження характерна для комунікації 1941–1945 рр., оскільки лист був чи не єдиним засобом міжособистісного та офіційного зв'язку або інформування в умовах Другої світової війни. Бойова діяльність у тилу ворога передбачає складну комунікацію за межі лінії фронту від адресанта до адресата. Тому листування воєнної доби є властивим більше фронтовій та прифронтовій пошті у власний тил. У партизанів листування в силу специфіки діяльності не було регулярним явищем. Проте їх листи відправлялися та у більшості випадків доходили до призначеного адресата.

Варто згадати видану фондом «Пам'ять, відповідальність, майбутнє» збірку «Люба моя Еллі!...» до якої увійшли листи, світлини та документи німецького чиновника з окупованого с. Іванкова Київської області за період 1942–1943 рр. [526]. Родина німецького офіцера Йоганна Бьоше, який у ті часи був референтом керівника із сільськогосподарських справ у Іванківському гебітскомісаріаті, дозволила опублікувати понад 300 листів і 150 фотографій які протягом війни він писав до своєї дружини. Й. Бьоше в подробицях описав життя мешканців Києва, Рівного, Бердичева, Житомира, куди навідувався під час службових відряджень.

Документи міжособової фіксованої адресної комунікації, збережені в державних чи приватних архівах, сьогодні є неоціненним джерелом інформації для археографа. Наукова робота з листами відбувається шляхом пошуку стійких документальних комплексів, систематизації за принципами тематичності, походження, хронології тощо, контрольної перевірки на достовірність документа і фальшування інформаційного фактажу, підготовки до публікації. Археографічна робота з авторськими текстами уможливорює їхнє залучення до наукового обігу, підтверджує архівну документальну цінність, значимість джерела історичної інфомації. Враховуючи особливості необов'язковості архівного зберігання розпорошених листів приватного характеру, неможливості знайти стійких документальних комплексів в архівних фондах, простежити специфіку архівного опрацювання (описування, обліку, реєстру тощо) робить документи міжособової фіксованої адресної комунікації

складним для історико-документознавчої, архівознавчої, джерелознавчої й археографічної роботи.

Листи є унікальним засобом комунікації, не схожим на будь-який інший документально-інформаційний ресурс. Вони представляють велику інформаційну цінність для соціально-історичних досліджень. Листування – поширений у роки німецько-радянської війни засіб спілкування між людьми, а також між суспільством і владою, відображає різнобічні питання життєдіяльності суспільства і подальшого розвитку держави [1 127, с. 178]. Партизанське листування воєнних років не має чіткої межі між особистим та офіційним обміном інформації. Вони можуть стати основою для вивчення різноманітних суспільних настроїв, деталізації та підтвердження відомих фактів. Щоденники і спогади як автокомунікативний документ поступаються листуванню в пізнанні душевних переживань автора, оскільки їх значно менше і писали їх далеко не всі, а часто люди освічені і з певною метою.

Із позицій видової приналежності, листи можна розглядати як газетний жанр та листи відомим політичним діячам; листи в державні та громадські установи; приватне листування. Виділення листів в окрему групу комунікативних документів з фіксованим адресатом аргументоване тим, що це унікальний історичний інформаційний ресурс, недооцінка якого знижує можливість дослідження соціальної історії, вивчення людини, особистості. Ті листи, що дійшли до наших днів, розпорошені по різних архівах, фондах, колекціях. Щоб отримати цілісне уявлення про події Другої світової війни та її соціальні процеси, необхідно провести величезну методологічну роботу з листами. Методика наукового аналізу листування як документального ресурсу інформації включає в себе їх збір і вивчення з точки зору представлення автора і адресата, аналіз змісту, інформаційної цінності та відповідності до соціально-історичних реалій, можливостей використання тощо. Як і будь-який документ комуністичної доби епістолярій відображає крім емоційно-психологічних й соціальні, ідеологічні, політичні аспекти життя радянського суспільства, що

вимагає спеціальних методологічних прийомів критики й аналізу інформаційності.

Особливу інформаційну цінність документів міжособистісної комунікації у вивченні військових питань соціального характеру, становлять воєнні листи. Вони репрезентують інформацію листування учасників військових процесів, діючої армії, партизанських формувань і підпільних організацій, утворюють окремі архівні й музейно-фондові колекції. Листування як група документальних ресурсів інформації 1941–1945 рр. привертає до себе увагу дослідників, оскільки інформаційно-емоційно такі документи мають багатий соціально-історичний потенціал. Листи як джерело інформації допомагають відтворити особливості подій, атмосферу окремого епізоду, привертаючи увагу до емоційних описів, суб'єктивних суджень, що не відображено в офіційних повідомленнях і донесеннях воєнної пори. Такі документи містять величезний фактологічний потенціал, дають можливість відтворити реальну картину подій та життя суспільства в умовах німецько-радянської війни. Необхідно визначити методологічні основи опрацювання такого джерельного комплексу, від якого залежить їх науковість і достовірність. Дослідження листів, як окремого виду історичного документа, починають з аналізу, отримання соціально-історичної інформації, впровадження таких документів до наукового обігу. Окремим напрямом наукового дослідження листування є пошук адресантів та адресатів. За зовнішнім виглядом, матеріалом написання і способом відправлення епістолярної кореспонденції можна виділити поживклі клаптики паперу, затерті конверти, поштові картки та солдатські «трикутники» – фрагменти воєнного життя, емоційні свідчення. Листи воєнної доби написані без прикрас, приховування почуттів, без геройського пафосу, з людською теплотою, щирістю, «народною» мовою.

Листування в умовах воєнних дій та боротьби на окупованих територіях, як комунікаційний спосіб зв'язку та обміну інформації партизанів та військовиків, партизанів і цивільних, пройняті піклуванням і любов'ю до рідних, ненавистю до ворога. У воєнних листах можна простежити й відчуття

рідної землі, тепла власної оселі. Документи подібного типу написані не послідовно і хаотично й добре відображають умови і обставини написання. У багатьох зразках акти кореспонденції надмірно скупі, короткі, ніби написані поспіхом в загрозливих умовах. Невизначеність і страх у воєнних обставинах зумовлюють скупий малослівний текст кореспонденції – прості запитання, нехитрі відповіді, емоційні повідомлення [1 501, с. 148]. Соціально-історичні характеристики інформаційності листування найбільш повно відображають внутрішній світ людини та її повсякденність, несуть величезний інформаційний потенціал, збагачують наукові дослідження ретроспективними картинами складних реалій періоду німецько-радянської війни на території України, формування радянського партизанського руху та підпільної діяльності.

Отже, листи є документальним історичним свідченням вивчення не тільки суспільного, культурного, побутового, емоційного, опосередкованого людською особистістю погляду на історичний процес, а й несуть соціальне навантаження – висвітлюють тогочасні умови дійсності, навколишнє середовище, інтереси суспільства, мрії та прагнення його членів. Як влучно відзначають М. Дмитрієнко та І. Войцехівська, «епістолярія – одне з найбільш цінних та найбільш «вередливих» джерел інформації. Усю глибину своєї інформаційності вона відкриває лише всебічно підготовленому досліднику, який володіє методикою її атрибуції, наукового аналізу, принципами археографічного опрацювання...» [1 405, с. 68]. Саме тому, епістолярні документи цього періоду як форма соціальної комунікації є своєрідним документальним носієм інформації, що потребує вироблення конкретної методики їх опрацювання з метою використання різнопланової інформації, яка міститься в них. При роботі з листами слід пам'ятати, що більша частина їх не призначалася для публікації, і тому багато життєвих ситуацій та історичних фактів висвітлено в них докладно та правдиво. Поряд з цим досить часто присутні елементи перлюстрації, до якої вдавався автор епістоли на випадок, коли неможливо було відверто висловити свою думку. Зрештою, «основне завдання, що стоїть сьогодні перед дослідниками епістолярних документів –

виявлення рівня інформаційного потенціалу і оцінка закладеної в ньому інформації». Саме тому, «тільки проведення комплексного джерелознавчого аналізу, враховуючи об'єктивну еволюцію та суб'єктивні основи створення епістолярій, може наблизити дослідника до наукової оцінки потенційних можливостей джерела» [1 405, с. 70].

Знайти у фондових колекціях архівних і музейних установ України стійкі комплекси листів дуже важко, або навіть неможливо. Серед таких збірок листів виділяється постійна пошта в газети, що відноситься до першої групи подібних історичних документів. Можна виділити підгрупу листів, отриманих у зв'язку з ювілеєм або знаменними подіями, обговоренням будь-якого важливого документа, державного або партійного значення. У тилу ворога за роки бойової діяльності партизани відзначали і державні свята, що зумовлювало появу вітального змісту листів. Партизани відправляли персональні вітальні листи та листівки, до військових і цивільних установ. Зокрема, у справі 41 фонду 63 ЦДАГО України зібрані привітальні листи, отримані партизанами від керівництва за період 1941–1945 рр. [90]. Це листівки від керівництва чи військових частин, з якими мала місце співпраця, білоруських партизанських з'єднань. Привітання чи вдячність у вигляді повідомлення від окремих керівників, партизанських формувань з метою подальшої агітації публікувалися на сторінках періодичної партизанської преси. Наприклад, газета «Партизанская правда» за № 2 від 15 травня 1943 р. публікує травневі відозви партизанів до населення агітаційно-пропагандистського штибу [850]. Особливий характер публікацій спостерігається на сторінках тогочасної преси. Своєрідні листи-заклики опубліковано на першій сторінці «Советской Украины» за № 227 від 17 грудня 1943 р. у рубриці оперативних зведень [859]. Газета «Голос народа», орган підпільного Одеського комітету, друкує лист партизанів до єдності у боротьбі проти ворога (Додаток Б. 7) [377, арк. 103; 820]. Друкований орган партизанського штабу м. Одеса «За Родину» від 7 квітня 1944 р. друкував на своїх сторінках подібні листи [378, арк. 128]. Окремо

– звернення партизанів Одеси до народу із закликами допомагати у боротьбі за місто.

Відзначимо також, що до учасників воєнних подій 1941–1945 рр. на території України є звернення в пресі окупаційних адміністрацій. Так, у фонді Р-307 Державного архіву Чернівецької області (опис 1, справа 2716) є «Публікація відділу преси, пропаганди й цензури при губернаторстві Буковини редакції газети «Viscovina» про розстріл членів Хотинської комсомольської організації. 24 жовтня 1942 р.» [440, арк. 2]. Написана румунською мовою з інформацією про розстріл учасників атентату проти румунських офіцерів та повчальним зверненням до населення не повторювати долю страчених.

До іншої групи відноситься постійна пошта в державні та громадські установи – це скарги, претензії, пропозиції, доноси, подібно як листи в газети, але різним є адресат й сама структура посилання і подання інформації. Великий обсяг поштового матеріалу отримували політичні та громадські діячі. В особових фондах архівної спадщини України зберігаються різногрупові документи фіксованої комунікації, що відображають всі сфери життєдіяльності суспільства. З огляду відсутності сталих видових архівних утворень важким для дослідження та класифікації є подібні збірні документів. Так у справі 41 «Особового фонду С. Ковпака (1887–1967 рр.)» ЦДАГО України містяться особові документи за 1941–1966 р. діяльності фондоутворювача [181]. Серед них важливе місце посідає листування С. Ковпака з різних питань – соціальних (листування з партизанами, керівниками партизанських загонів, з питань нагороджень, соціальної підтримки партизан та партизанських родин), службових (листування з керівництвом УШПД та КП(б)У). Справа 32 «Особового фонду Д. Коротченка (1894–1969 рр.)» ЦДАГО України акумулює документи за роки його діяльності з 1918 до 1969 рр. [179]. Серед інших представлено листування фондоутворювача на посаді секретаря ЦК КП(б)У. Особливу увагу привертають копії листів партизанів здебільшого з соціальних питань та матеріального забезпечення діяльності партизанських загонів.

Тенденцією у партизанському листуванні є свідчення, що відображають певне невдоволення діями командного складу партизанських загонів, споріднених партизанських утворень, а іноді просто наклепи, спрямовані на покращення власного становища з боку радянської влади та УШПР. Так «Письмо комиссара Черниговско-Волынского соединения В. Дружинина начальнику УШПД Т. Строкачу о поставках в соединение. От 12 мая 1943 г.» показує бажання окремих керівників покращити процедуру забезпечення за рахунок постачання вантажів іншим партизанським загонам [35, арк. 10]. Також автор наголошує й на важливості постачання матеріалів для агітаційно-пропагандистської діяльності. Лист представника ЦК КП(б)У «Письмо представителя ЦК КП(б)У И. Сыромолотного начальнику УШПД Т. Строкачу о ситуации в Сумском партизанском соединении. 11 января 1943 г.» свідчить про намагання окремих партійних працівників збільшити контроль і вплив на деякі партизанські загоны, наголошуючи на асоціальній поведінці останніх [37, арк. 12–14]. Ще один лист «Письмо заместителя командира по разведке партизанского соединения «Еще Польська не згинела» П. Коханського заместителю по политчасти командира соединения С. Сатановской о беспорядках в ведении разведработы» свідчить про намагання провести зведення рахунків за незадовільну допомогу у розвідувальній діяльності від споріднених партизанських загонів [42, арк. 70].

Серед листів населення до владних структур характерним є звернення мешканки окупованого с. Локни під назвою «Прошение жительницы с. Локны О. Иващенко начальнику Кролевецкой полиции не отбирать корову» від 16 жовтня 1942 р. [413, арк. 5]. Документ свідчить про соціальну спрямованість звернення, що межує з виживанням людини. Тут йдеться, що родина О. Иващенко потерпіла від партизанів за співпрацю з «поліцаями», які тепер і намагаються забрати у неї останню корову. Прохання її було задоволене, відповідно до резолюції в листі – корова не підлягає вилученню.

Особовий фонд Л. Пашкової в ДАХО, майстра спорту, багаторазової чемпіонки України з лижного спорту, майора запасу зберігає свідчення

міжособистісної комунікації. У роки німецько-радянської війни вона перебувала у партизанському загоні, а згодом була відряджена до штабу Південно-Західного фронту, де організовувала лижні загони. Бойові заслуги відзначені урядовими нагородами: орденом Червоної Зірки, медалями «Партизану Великої Вітчизняної війни» 2-го ступеня, «За оборону Сталінграда», «За перемогу над Німеччиною» (Додаток Д). Серед документів, що представлені у фонді, у розділі «Листування» містяться листи військових частин та організацій до фондоутворювача з проханням брати участь в організації музеїв бойової слави, запрошувальні листи на зібрання та секції колишніх партизанів і підпільників.

Листування з питань партизанської і підпільної діяльності представлено у фонді Р-1790 ДАЛО, розділ сьомий якого присвячений колекції листів. Справа 78 «Воспоминания, письма и другие материалы о деятельности подпольной организации «Молодая гвардия» (июнь–октябрь 1943 г.)» на 83 аркушах містить документи особового походження, листування та свідчення, які доповнюють офіційну та партійну документацію з проблем функціонування та діяльності підпільної комсомольської організації [366].

Серед приватного листування часів німецько-радянської війни представлені листи до рідних, друзів, знайомих, тобто мова йде про цілком стійке листування. Частина документальних ресурсів у вигляді сімейного листування представлена лише в особових фондах або в сімейних архівах. На державне зберігання вони, як правило, не потрапляли. Окремі свідчення, звичайно, можна зустріти в особових фондах регіональних архівів, але це переважно листування відомих людей. Винятком, певною мірою, є приватний лист партизана Сумського партизанського з'єднання Р. Руднева, адресований матері 31 січня 1941 р. [35, арк. 154]. Окрім згаданого листа подібне оформлення, стиль написання, методи пересилки містять фонди інших регіональних архівів. Наприклад, у ДАДО зібрано колекції тематичних свідчень листування різного характеру та змісту.

До прикладу приватне листування партизанів з окупованої німцями території мало представлене у державних фондозбірнях, окрім переважно недоступних для дослідника сімейних архівів учасників партизансько-підпільної боротьби. За інформацією таких документів дослідник може доповнити свідчення офіційної документації доби і реконструювати соціальні й антропологічні аспекти.

На відміну від архівних інституцій, чималий масив приватного епістолярію учасників радянського руху Опору акумульований у фондозбірнях і репрезентований в експозиціях музеїв України. Окремі листи радянських партизанів були опубліковані в різних науково-документальних виданнях. Так у 2008 р. наукові співробітники Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського вперше оприлюднили п'ять листів М. Попудренка – одного з організаторів і керівників радянського партизанського руху на Чернігівщині [523]. Ці епістоли написані М. Попудренком у ворожому тилу до родини, яка перебувала в евакуації в м. Орськ, й дають певне уявлення про нього як чоловіка і батька, почасти ілюструють партизанське повсякдення. Велика колекція різнопланових партизанських листів зберігається в Національному музеї історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс. Це як листи офіційного або службового характеру (листи-розпорядження, листи-повідомлення, листи-подяки, листи-клопотання організаторів, керівників руху Опору, представників командного складу партизанських формувань, зокрема І. Бовкуна, С. Ковпака, С. Руднева, О. Сабурова, О. Федорова), так і листи особистого характеру (заповіти до рідних – О. Борканюка, О. Кузнецова, М. Сташкова; листи з гітлерівських катівень – А. Гапи, М. Ліщинської, С. Матьокіна, Г. Романової, Є. Саранчі, М. Ходича, повоєнні – до родичів, бойових побратимів (або навпаки); зі спогадами колишніх підпільників В. Павленка, В. Сосніна, М. Устинова) [1 677, с. 24–25].

Листи воєнної доби характеризують багато питань, здебільшого відображають морально-психологічний духовний стан людини у складних

умовах німецько-радянської війни. Незважаючи на недоліки листування, виконаних в умовах Другої світової війни, загальний аналіз підтверджує, що листи, як документальні історичні свідчення, є матеріалізованою людською пам'яттю, акумулюють пласт духовної культури народів пострадянського простору, допомагають досягнути їхню душу та ментальність в умовах війни та боротьби за майбутнє.

Кореспонденція років Другої світової війни розглядається дослідниками як комплекс історичних документів, присвячених різним сторонам повсякденної дійсності. У науковому дослідженні слід враховувати, що соціально-історичні умови воєнної доби істотно впливали на світогляд авторів листів, що обумовлює критичний підхід до оцінки їх інформаційного потенціалу. Соціально-історична інформація, що збереглася у листах – це оцінка суспільно-політичної, побутово-соціальної та воєнної ситуації в радянському суспільстві в перші місяці німецько-радянської війни і її тенденції на наступні роки воєнних подій. Листування як документально-інформаційний ресурс емоційно передає переживання простих людей, які стали заручниками двох тоталітарних систем та активних бойових дій між ними. Воно відображає масштаби евакуації населення та наслідки відступу радянських військ, організації партизансько-підпільного спротиву на окупованих нацистами територіях Української РСР.

Листування передає інтенції і надії адресантів на швидке повернення додому, піклування про рідних, намагання їх заспокоїти, упевнити, що всі залишаться живі та здорові. Незважаючи на безальтернативну комуністичну ідеологію радянського суспільства, широку атеїстичну пропаганду в інформаційному просторі, частина листів містить звернення до Бога (переважно, ця кореспонденція адресована у західні області України).

У науковому аналізі особливостей і специфіки листування варто враховувати головні риси спогадів воєнного покоління, серед яких висока ідейність, оцінка подій з партійних позицій, героїзація і ідеологізація конкретних боїв і їх учасників, соціологізація, заміна індивідуалізованих портретів і подій романтизованими героїзованими образами, покликаними дати

наступному поколінню ідеалізований образ захисника. Зазначені напрями міфологізації воєнних подій 1941–1945 рр. на прикладі місцевої історії в джерелах листування дозволяють побачити загальні закономірності в міфологізації описуваних сюжетів. Дослідження комплексу листування складний і тривалий процес, що потребує окремого вивчення. Проте незважаючи на різнохарактерність та різноманітність кореспонденції років німецько-радянської війни, інформація з листів за своїм змістом спрямована в майбутнє, майже кожен лист має звернення до дітей, слова настанов та батьківської любові. Кореспонденція воєнного періоду – унікальний і надзвичайно цінний документальний комплекс для вивчення масової свідомості населення Української РСР у роки Другої світової війни, її вплив на індивідуальну поведінку людини. Вона дає змогу дослідити соціальну психологію та суспільну мораль тоталітарної дійсності СРСР у кризових умовах воєнного часу. Листи за умов критичного аналізу їх інформаційності здатні розкрити багато невідомих сторінок тилової та фронтової боротьби, викрити усталені міфологеми та стереотипи, дозволять більш обґрунтовано підійти до висвітлення подій Другої світової війни.

Не менш важливим документальним історичним ресурсом інформації є листування між органами влади, військовими підрозділами та структурами, партизанськими загонами та органами УШПД (Додаток В. 20). Службове листування не має характеру соціального та антропоцентричного спрямування, але є складним та інформаційним відображенням взаємин різнорівневих радянських органів влади. Такі документи розглядають в межах організаційно-розпорядчої документації, що відображає систему документообігу та класифікується за походженням. Особисте листування як і службове не має стійких документальних комплексів в архівному фонді України.

Загалом, соціально-історична та комунікаційна інформація цієї групи документально-інформаційних ресурсів характеризується високим ступенем емоційності, правдивістю переживань, суб'єктивністю оцінок фактів і подій, що не властиве офіційному листуванню та документообігу. Завдяки вивченню

такого документального ресурсу зазначеного характеру стає можливим формування масового психологічного портрету тогочасного соціуму й окремих його соціальних груп.

4.3 Комунікативна роль документів із нефіксованим адресатом

Задokumentовані в державних і приватних архівах інформаційні знання про пережиті події Другої світової війни, власні оцінки її основних подій і наслідків, а також сформований в світобаченні людей образ війни як історичної події займають важливе місце в духовному житті суспільства, й виступають як важлива ретроспективна і суб'єктивна група документальних носіїв інформації. Одним з напрямів перспективного наукового археографічного опрацювання документів воєнних подій 1941–1945 рр. є розширення їх джерельної бази, залучення нових раніше невикористаних і недооцінених документів і свідчень. У зв'язку з цим зростає актуальність введення у науковий обіг спогадів (фр. *mémoires*) воєнного покоління. Образ німецько-радянської війни в сприйнятті її учасників, комплекс уявлень про неї, формується під впливом багатьох факторів упродовж тривалого часу. У той же час він ніколи не буває статичним, а, навпаки, піддається постійній трансформації [958].

З документами нефіксованого адресування працюють науковці різних напрямів гуманітаристики – документознавці, архівознавці, джерелознавці, археографи тощо. Актуалізація інформаційного потенціалу особових архівних фондів пов'язана з етапами архівознавчої роботи та викликами часу на запит тієї чи іншої архівної інформації. Увесь процес роботи з документами особового походження схематично зображається як послідовність дій архівіста – виявлення джерел поповнення НАФ (робота з фондоутворювачами, власниками документів), організація на постійне зберігання, забезпечення користування та використання відомостей документів особового походження.

У масиві документів особового походження дослідники виділяють три рівні існування уявлень про Другу світову війну в свідомості людей:

прогностичний, синхронний та ретроспективний [1 233, с. 44–50]. Прогностичний образ формується під впливом суспільної свідомості напередодні певних явищ в історичному процесі. Синхронний образ виробляється безпосередньо в ході подій, набуття реального досвіду. Ретроспективний образ війни стає фактом історичної пам'яті народу. Він також є предметом професійного аналізу різних фахівців – істориків, військовиків, психологів, філософів, політиків та інших. Ретроспективний образ війни є більш цілісним, ніж прогностичний і синхронний. Його основу складають думки вчених, інтерпретація і систематизація фактів на основі існуючого комплексу документів та архівних фондів. Інша змістовна сторона ретроспективного образу війни представлена у вигляді свідчень, спогадів фронтовиків, військових щоденників, листів з фронту, а також літературних творів письменників, поетів і журналістів. Нині спостерігається підвищений інтерес науковців до формування образу «індивідуальної війни», який дослідник може знайти лише в документах особового походження з нефіксованим адресатом [1 386, с. 159].

Робота з авторською об'єктивною нарацією, з метою уведення документа в науковий обіг, стикається з низкою таких евристичних завдань як пошук і науковий опис, польові роботи археографів (безпосередній пошук задокументованого авторського наративу), камерна археографія (пошук письмових джерел в архівосховищах) та публікація документальних джерел особового походження з нефіксованим адресатом у тематичних серіях мемуарів, збірках документів, щоденниках очевидців про події радянського руху Опору. Зокрема спогади, записки, щоденники тощо авторства Г. Базими, Д. Бакрадзе, В. Бегми, Ф. Бикова, П. Вершигори, Я. Давидзона, Л. Кизі, С. Ковпака, Д. Медведєва, М. Наумова, С. Руднева та інших [596; 598–599; 603; 621; 629; 664; 690; 694; 720–722; 725–726; 746–748].

Головним видом таких документальних ресурсів інформації є мемуари фронтовиків, партизанів і працівників тилу. З відходом ідеологічної ангажованості можна активніше звертати увагу на цю групу документів з

метою розширення сформованого уявлення про ретроспективний образ Другої світової війни. Іншим пріоритетним напрямом історичної науки нині є підвищений інтерес до локальної історії [1 646, с. 57].

Мемуари є специфічним видом історичних документів та специфічним жанром літератури, особливістю якого є документальність. Мемуарна документальність ґрунтується на свідченнях мемуаристів, очевидців описуваних подій та їх активних учасників. Такі історичні архівні документи допомагають відновити безліч фактів, що не отримали представлення в інших документах. Мемуарні свідчення можуть мати вирішальне значення для реконструкції окремої події [1 086, с. 634]. Проте є обставини, що можуть завадити об'єктивному дослідженню конкретної події чи явища: пам'ять з роками слабшає, а це може позначатися на об'єктивності мемуарів; крім того значний вплив на викладення спогадів мають особливості індивідуального психічного складу, в силу чого людина пам'ятає одне й забуває інше; важливими є особливості умов історичної епохи створення мемуарів.

Певні аспекти впливають на світогляд автора, на ступінь правдивості, приховування або спотворення тих чи інших фактів, особливо мемуарів радянської епохи. Спогади є фіксацією подій минулого, це і сповідь, і виправдання, і звинувачення, і роздуми особистості. Тому мемуари належать до суб'єктивних за змістом носіїв соціально-історичної інформації, що не є недоліком, а властивістю мемуарів, бо вони несуть на собі відбиток особистості автора. Всі достоїнства і вади мемуариста мимоволі переносяться і на спогади. В іншому випадку мемуари безликі. У мемуариста завжди велика спокуса зробити акцент свого місця в історії трохи більше ніж він того заслуговує, виглядати трохи краще в спогадах ніж в реальності.

До інформації мемуарів, як і до будь-яких інших документальних ресурсів, необхідно підходити критично. У джерелознавстві відпрацьована технологія критичного аналізу мемуарів. Необхідно вивчити особистість автора, час та місце проведення описуваних подій, епоху створення, суспільний запит та можливе соціальне замовлення літературної пам'ятки. Варто враховувати, що

мемуари відображають суспільство певної історичної доби, світогляд, настрої і почуття людей. Дуже важливо з'ясувати становище, яке займав автор спогадів у подіях та процесах, а значить, його обізнаність про них. Важливим питанням критичного аналізу мемуарів є встановлення джерел інформації автора. Окрім власної пам'яті мемуарист залучає додаткові свідчення для відновлення в пам'яті ходу подій, цілісності викладу фрагмента, у якому автор безпосередньої участі не брав, більшої переконливості доводів і свідчень [1 086, с. 634].

Мемуари як джерело інформації воєнних подій поєднують в собі спогади писемного і усного характеру. Так, у військових / партизанських мемуарах особливо багато уваги приділяється штабним документам. І часто залучаються усні джерела – розповіді, які виступають єдиним каналом знань про той чи інший факт. Основним джерелом мемуариста залишається пам'ять, від надійності якої залежить максимальна точність передачі інформації про подію. Велике значення має відрізок часу, що минув з часу події до розповіді про неї мемуариста. Чим довша часова відстань, тим більша ймовірність спотворення, втрати деталей, прізвищ дійових осіб. Разом з тим часова дистанція дає можливість спокійніше і об'єктивніше оцінити минуле, більш виважено розставити акценти, виділити з частин головне [1 461, с. 318]. Один з ефективних методів перевірки повноти і достовірності мемуарів – співставлення їх інформації з іншими джерелами соціально-історичних свідчень, в яких описуються події, що стосуються подподієвого тла, аналізованого в мемуарних записах. Значення мемуарів для історика залежить від теми, до дослідження якої вони залучені.

Мемуари виникли як жанр художньої літератури, тобто це документ не стільки для досліджень, скільки для читання і для повноти репрезентативності історичного минулого. Гуманітаристи, часто забуваючи про це, звертаються до мемуарів винятково як до документально-інформаційного ресурсу. Це породжує претензії до мемуариста щодо способу викладення спогадів їх повноти та стильових особливостей. У з'ясуванні та дослідженні джерельної бази з історії радянського суспільства років війни існує велика кількість

найрізноманітніших мемуарів. Такі інформаційні документальні ресурси можна згрупувати за певними ознаками – за тематично-хронологічним принципом та за походженням [1 086, с. 635].

Мемуарні зафіксовані свідчення соціально-історичної інформації можна згрупувати за різновидами: класичні спогади; тематично-формальні записи; сюжетні записи, за змістом схожі на нариси; спогади, написані з допомогою анкет; мемуари, які допомагали згадувати і написати (літературні обробки нотаток та щоденників видатних людей); спогади, що створювалися за участю помічників (доповіді, статті, промови і т. д.); спогади, викладені за розповідями автора іншою особою; мемуари, підготовлені до видання після смерті автора; спогади «дітей»; мемуари, які умовно можна назвати «автор невідомий» [1 086, с. 635].

До групи комунікативних документів особового походження з нефіксованим адресатом за специфікою походження, інформаційним потенціалом, аналітичністю й прогностичністю відноситься мемуарна теоретична література військового характеру з питань організації партизанського спротиву, з'ясування особливостей їх військової діяльності, завчасного забезпечення бойових операцій на окупованих територіях та багатьох інших аспектів підпільно-партизанського руху. Написані військові праці мають не лише теоретичну основу, а й приклади власної участі в діяльності підпілля на окупованих територіях. Інформаційність цього документального носія історичної інформації дає можливість науковцю бути підготовленим до висвітлення й дослідження документальних ресурсів партизанських та підпільних рухів. Радянський рух Опору був заснований на практичних прикладах висвітлених в теоретичних розробках радянських військовиків в міжвоєнний період.

Мемуарна література являє собою важливий історичний документ, що містить відомості не тільки про конкретні соціально-історичні події, сучасником яких був автор, але і відображає напрями громадської думки епохи, що описується. Разом з тим мемуарна література несе суб'єктивний характер,

основним джерелом викладу подій якої є пам'ять автора. Мемуарна спадщина радянських військовиків і державних діячів значним чином відмінна від мемуарів представників громадської думки. У мемуарах міститься конкретний виклад фактичної інформації про особисте сприйняття автора історичних процесів, сучасником яких він був. Офіційні документи, на відміну від мемуарів учасників руху Опору, позбавлені такого емоційного забарвлення.

Теоретична основа необхідності організації та особливостей функціонування радянського партизанського і підпільного руху опрацьована за багато років до її реалізації. Така група історичних документів з теоретичних питань партизанства має високий рівень інформаційності та прогностичності в реконструюванні подій партизанської та підпільної боротьби в умовах Другої світової війни. Аналіз документального ресурсу не відрізняється від розглянутих методик документознавчої і джерелознавчої критики спогадів та мемуарів очевидців та учасників подій. Не зважаючи на критичний підхід в аналізі й фактичної неучасті їх авторів в силу хронологічних особливостей написання, ці носії соціально-історичної інформації були покладені в основу вироблення моделі радянського руху Опору та стали рамковими теоріями для застосування їх в середині ХХ ст. Військове керівництво, не зважаючи на появу нових тактичних і стратегічних форм ведення війни, у формуванні партизанського та підпільного руху дотримувалося старих військових традицій, що були випробувані з періоду Вітчизняної війни ще початку ХІХ ст. та ґрунтовно вдосконалені й застосовані в процесі становлення радянської держави та військових подій інших країн [1 461, с. 320; 1 464, с. 250].

Мемуарна спадщина і спогади очевидців подій війни, які отримали статус теоретичної бази для розгортання партизанських загонів, виникла за десятки років до того і стала матрицею у роки німецько-радянської війни. Класичним у військовій теорії вважаються підходи розуміння партизанської війни, яку ще на початку ХІХ ст. запропонував російський учасник партизанського руху 1812 р. Д. Давидов [1 044, с. 292]. Теоретичне обґрунтування партизанської бойової діяльності отримало поширення у науковій та військово-історичній літературі.

Серед спектру подібних теоретичних творів також варто назвати опубліковану 1858 р. працю генерал-майора Н. Голіцина [1 034, с. 38]. Політичні події історичної ваги в Росії в листопаді 1917 р. призвели до кардинальних змін в концептуальному підході до ведення збройної боротьби на окупованих територіях. На першому етапі радянського періоду розвиток теорії і практики спеціальних дій характеризувався наявністю двох підходів: класового і військово-професійного. В основу класового підходу до партизанської війни було покладено розуміння В. Леніним цієї форми збройної боротьби [710, с. 7–8]. Військово-професійний підхід розвитку теорії та практики спеціальних дій висловлювався поглядами генералів і офіцерів російської імператорської армії, які перейшли на бік РСЧА. Суть його полягала у визнанні стратегічної важливості партизанських дій військ, необхідності централізованого управління партизанськими загонами, які діють на окупованих територіях, формування відповідних частин, що мають спеціальне озброєння та спорядження. У результаті в січні 1918 р. при оперативному відділі Народного комісаріату у військових справах було створено Центральний штаб партизанських загонів. Досвід партизанської боротьби знайшов відображення в «Польовому статуті РККА» 1918 р. у першій частині «Маневрена війна», де самостійним розділом були викладені вказівки з підготовки і ведення партизанських дій [551].

У 1920–1930-ті рр. в СРСР продовжується розробка теорії диверсійно-партизанської війни. У військовій доктрині М. Фрунзе застосував термін «мала війна» як синонім партизанської війни. Досвід партизанської боротьби, накопичений в 1910–1920-ті рр. російською армією був розвинений радянськими військовими теоретиками і покладений в основу військової доктрини. У липні 1921 р. була опублікована стаття М. Фрунзе [1 277, с. 94–106]. Обов'язковою умовою успіху «малої війни», на думку автора була завчасна розробка її плану та створення передумов, які забезпечать успіх її широкого розвитку. У 1931 р. М. Дробов узагальнив думки військово-політичного керівництва Радянського Союзу про методи ведення «малої війни» [1 054]. З іншого боку, при створенні своєї книги він використав роботи

теоретиків цієї тактики І. Вуїча «Мала війна», В. Балки «Тактика», Ф. Гершельмана «Партизанська війна», В. Клембовського «Партизанські дії», роботи Д. Давидова [1 027; 1 030; 1 109]. Теорія партизанських дій отримує подальший розвиток з урахуванням досвіду «червоного і білого партизанства», аналізу зарубіжних теоретичних розробок. У цьому плані становить інтерес праця П. Каратигіна, заступника начальника розвідвідділу Українського військового округу [1 099]. Військовий теоретик, заступник головного керівника військових академій РСЧА із стратегії А. Свечін визнавав, що партизанство має широку перспективу і чималий вплив у війні [1 231]. Спираючись на теорії попередників, М. Дробов під «малою війною» розумів бойові дії на території, контрольованій ворогом у двох формах: партизанство і диверсії [1 054].

Проблематика і вироблення шляхів реалізації партизанської боротьби й протидії їй в тилу німецьких військ в 1941–1944 рр. знайшла відображення у багатьох працях зарубіжних теоретиків і дослідників Другої світової війни та повоєнних років. До них належить генерал-полковник гітлерівської армії Л. Рендулич, генерал німецької армії Г. Гудеріан, англійські дослідники Ч. Діксон, О. Гейльбрунн, Дж. Фуллер, революціонер Ернесто Че Гевара [658; 1 047, с. 25; 1 279, с. 332; 1 286, с. 276]. Тактика партизанської боротьби є вагомим складником військового мистецтва, що охоплює теорію й практику підготовки та ведення бойових дій окремими частинами та підрозділами різноманітних видів збройних сил та родів військ. У партизанській боротьбі відсутня більшість елементів загальновійськового бою, а загальновійськова тактика взагалі неприпустима. Тож, щоб не бути передчасно розгромленими партизани застосовують саме таку тактику, яка незалежно від чисельності та сили ворога сприятиме здійсненню стратегічних задумів руху.

Теоретичний та практичний досвід безпосередніх учасників радянського руху Опору в Україні намагалися впровадити в військову доктрину СРСР у повоєнний період. У 1957 р. група командирів партизанських з'єднань та організаторів партизанської боротьби П. Вершигора, П. Брайко, С. Ковпак,

М. Наумов, О. Сабуров, Т. Строкач, І. Старінов, О. Федоров та інші звернулися до М. Хрущова і Г. Жукова з запискою «О значении партизанской борьбы в условиях современной войны, о мероприятиях по использованию наших возможностей по организации партизанской борьбы в тылу врага и о некоторых мерах защиты нашего тыла от вражеской диверсии» [1 043]. Цей історичний документ є важливим інформаційним ресурсом партизанського руху, містить практику минулого та прогностичні особливості перспектив розвитку військової науки.

У 1961 р. у «Військовому видавництві» вийшла друком теоретична праця П. Вершигори під назвою «Військова творчість народних мас», присвячена різним формам партизанської та повстанської боротьби [632]. Цінність книги виявляється у ґрунтовному аналізі самого поняття «партизанщина» у розумінні від соціального спротиву до національного та визвольного рухів. Його мемуари дають читачеві уявлення про народну військову творчість, про випадок та долю у житті простої людини проводячи паралелі з власним життєвим досвідом, який дав йому швидку військову кар'єру, три воєнних роки командування партизанською дивізією, військове звання «генерал-майор» і нагородження зіркою Героя Радянського Союзу (Додаток Д).

Спогади П. Вершигори написані практично відразу після Другої світової війни, а до війни він написав п'єсу, повість, кілька оповідань і не потребував зовнішньої літературної корекції [630]. Ці спогади називають «документальною повістю», хоча доречніше назвати їх «художніми мемуарами». Крім літературних достоїнств, роботи П. Вершигори цінні як документальне інформаційне свідчення. У його спогадах простежуються недоліки партизанського руху – безплановість дій на першому етапі партизанської боротьби, некомпетентність окремих командирів, через що деякі твори підпали під партійну цензуру. Згодом вийшли документально-історичні праці про партизанське з'єднання С. Ковпака – «Люди з чистою совістю», «Карпатський рейд» і «Рейд на Сан і Віслу» [629–631; 633–635].

У 1966 р. П. Судоплатов, один з керівників спеціальних служб СРСР, опублікував мемуари-роздуми, з характерним аналізом активного учасника процесів становлення підпільно-партизанської боротьби [775]. У спогадах безпосередній учасник подій партизанського руху розкриває процес організації диверсійної роботи на початковому етапі німецько-радянської війни. П. Судоплатов – автор багатьох спогадів, що присвячені підпільній та розвідувально-диверсійній діяльності. Зокрема, «Специальные задания» опубліковані у США в 1996 р., «Последние годы правления Сталина» видані в № 17 журналу «Огонёк» у 1994 р., побачила світ низка мемуарних нарисів [776; 777; 846]. Інформаційність залишеної літературної спадщини П. Судоплатова має велике значення з точки зору безпосереднього учасника та організатора розвідувально-диверсійної діяльності. З перших вуст історик отримує можливість побачити безсистемність партизанського та підпільного руху в перший рік німецько-радянської війни, коли кожна структура радянської влади намагалася взяти ініціативу у власні руки шляхом створення агентурної мережі на окупованих територіях.

Дефініції партизанства як соціального явища присвятив свої ідеї й інший активний учасник партизанського руху в роки Другої світової війни. У радянські часи вийшли друком теоретичні напрацювання та мемуарні рефлексії І. Старінова [766–768; 1 248; 1 249; 1 619]. Зокрема, цікавою є теоретична праця «Мысли о партизанской войне», в якій автор змальовує процес появи радянської концепції «малої війни», її занепад наприкінці 1930-х рр. та поступове відновлення в перші роки німецько-радянської війни. У своїй праці І. Старінов піднімав проблемні питання з організації радянського руху Опору та його значення у перемозі над ворогом, що дає можливість зрозуміти підґрунтя проблем та перемог окремих партизанських формувань, окремих військових операцій і рейдів.

У своїх мемуарних працях автор намагається визначити причини великих втрат та малу ефективність партизанської війни у 1941–1942 р. Радянський військовий фахівець з організації партизанських загонів у тилу ворога

І. Старінов наголошує на таких помилках радянського керівництва загалом: стратегічні помилки військового керівництва, у результаті яких німецько-радянська війна тривала майже п'ять років; репресії, які привели до знищення професійних, добре навчених кадрів і розвалювання необхідних засобів оборони на випадок зовнішньої загрози за кілька років до Другої світової війни; керівництво військовими діями партизанів було доручено людині, що не мала військової та спеціальної підготовки; у тил ворога переправлялися невідповідні й слабо забезпечені формування; перед партизанськими загонами і з'єднаннями ставилися завдання, які могли бути вирішені тільки шляхом бойових зіткнень, що не відповідає головній тактиці партизанської війни; відсутнє планування діяльності партизанських сил, що пов'язано з некомпетентністю керівників штабів партизанського руху [768].

На думку автора, усі стратегічні помилки радянської влади були результатом відмови від доктрини В. Леніна та М. Фрунзе, що полягала у підготовці партизанської війни заздалегідь ще до початку бойових дій [768]. Натомість керівництво обрало тактику «ведення війни на чужій території». 18 липня 1941 р. керівництво партизанської боротьби було доручено партійним органам, а на окупованих територіях підпільним партійним організаціям, що у стратегічному плані привело до відсторонення Генерального штабу РСЧА від керівництва партизанською війною та значними втратами їх у перший рік німецько-радянського протистояння. ЦК ВКП(б) та місцеві партійні організації, не зважаючи на довоєнні військово-теоретичні установки доктрини В. Леніна та М. Фрунзе про підготовку до партизанської війни на випадок ворожої агресії, взяли на себе нехарактерні їм функції військового управління війною на окупованих територіях.

Аналіз задокументованої в архівних документах і опублікованої мемуарної спадщини керівників та безпосередніх учасників партизанського та підпільного руху дозволив виявити коло ключових проблем, що стояли перед радянським керівництвом з питань організації в перший рік та забезпечення ефективної діяльності в наступні роки німецько-радянської війни. Особливо гостро,

зауважують у спогадах автори, постало питання матеріального забезпечення, особливо координація дій шляхом налагодження постійного зв'язку з партизанськими загонами, підготовка та надання технічних засобів ведення бойової діяльності для конкретних операцій, пропагандистсько-агітаційна робота з місцевим населенням окупованих територій, та багато інших поточних та побутових питань. Змістовий потенціал мемуарної літератури підтверджується архівними документами національних фондів.

Археографічний доробок з проблем впровадження до наукового обігу мемуаристики радянського руху Опору періоду 1941–1945 рр. у науковій літературі досить багатий. Нині, після тривалого знеособлення подій війни, у археографів з'являється можливість відповісти на запити сучасності до персоналізації історичного процесу. Тут варто згадати таких мемуаристів з їх спогадами, як С. Ковпак «От Путивля до Карпат», «Солдати Малої землі», «Похід у Карпати», «Партизанскими тропами» та «Из дневника партизанских походов»; як П. Вершигора «Люди с чистой совестью», «Военное творчество народных масс. Исторический очерк», «Переправа. Невигадані історії», «Партизанские рейды. Из истории партизанского движения в годы Великой Отечественной войны Советского Союза 1941–1945 гг.» та «Рейд на Сан и Вислу»; як С. Руднев «Дневник о карпатском рейде» і «Легендарный рейд»; як В. Войцехович «Партизани ідуть на захід», «Сто днів звитяги», «Фронт на Поліссі»; як Г. Базима «Слідами великого рейду»; як Д. Бакрадзе «Карпатський рейд» та «Кров'ю героїв»; як М. Андросов «Хоробрі серця» [591; 596–599; 629–635; 639–644; 692–698; 746–748]. Усі ці документальні інформаційні ресурси пов'язані між собою висвітленням бойових відносин у партизанському формуванні С. Ковпака. Вони відрізняються літературною обробкою та оформленням, що властиві таким авторам як П. Вершигора та С. Ковпак.

Не менш інформаційними та цікавими є роботи кадрових військовиків, що були переведені для диверсійної роботи в тил ворога: Д. Медведєва – «Сильные духом», «Это было под Ровно», «На берегах Южного Буга»; О. Сабурова – «За линией фронта. Партизанские записи», «Отвоеванная весна» і «Силы

неисчислимые»; О. Федорова – «Подпольный обком действует», «Партизаны Черниговщины» та «Последняя зима»; В. Бегми та Л. Кизи – «Шляхи нескорених», Л. Кизи – «Вирушали в похід партизани», «Правди не затьмарити» і «Народні месники» [602–604; 689–691; 719–722; 755–758; 784–788]. Спогади вказаних партизанських діячів мають значний потенціал для дослідника й мають характер документального інформаційного ресурсу.

Важливими є мемуарні праці партійних і військових керівників КП(б)У, УШПД, штабів та військових рад фронтів на території України: Т. Строкача «Наш позывной – свобода»; П. Судоплатова «Разведка и Кремль»; І. Старінова «А могло быть иначе», «Мины ждут своего часа», «Пройди незримым», «Записки диверсанта», «Мины замедленного действия»; М. Тимошенка «Партизанские будни. На защите родной земли» [772; 779; 766–769; 775–777; 1 619]. Спогади керівного складу партизанства просякнуті офіційною політичною позицією, комуністичною заідеологізованістю, націленістю на міфологізацію радянського руху Опору в роки німецько-радянської війни. Це вимагає від історика використання критичних методів роботи.

Цікаву інформацію представляють документальні спогади учасників партизанського руху та військовиків, що співпрацювали з ними: Л. Коробов «Фронт без флангов» і «Малая земля», І. Бережний «Два рейда» і «Записки разведчика», А. Верховін «Самолеты летят к партизанам» та інших [608; 609; 628; 701; 702]. Представники партизанських загонів і військовослужбовці не були спеціалістами-агітаторами і більше уваги в спогадах приділяли діяльності учасників партизанської боротьби, що надає їх спогадам соціального характеру. Детальний перелік згаданої опублікованої мемуаристики учасників радянського партизанського руху широко представлений у переліку мемуарів, щоденників, спогадів загального списку використаних джерел та літератури дисертації. Проте під час історико-документознавчої і джерелознавчої критики мемуарної спадщини необхідно враховувати партійну цензуру друкованої продукції,

самоцензуру і соціальне замовлення від влади на міфологізацію подій Другої світової війни та її учасників.

Спогади, до певної міри позбавлені комуністичної риторики, публікувалися й в різноманітних мемуарних збірках учасників і сучасників Другої світової війни. Так, наприклад, у збірнику спогадів «Спогади-заповіти ветеранів» було надруковано дві рефлексії мемуарного штибу колишніх учасників радянського руху Опору на теренах Української РСР [764]. Так колишній партизан з'єднання загонів «Рижого» О. Савченко згадує про особливості розгортання радянського партизансько-підпільного руху на Канівщині [759]. Колишній підпільник та командир взводу партизанського з'єднання ім. М.Ф. Михайлова В. Мойсеєнко свої спогади присвятив постаті командира цього формування А. Одухи, перипетіям розгортання підпільної боротьби на Славутчині та формування партизанського з'єднання й ролі в цих процесах А. Одухи [723].

Різнманітність жанровості мемуарів поповнилася такими формами як блиц-спогади, або мемуари-«сучасні історії» – короткі спогади підготовлені для періодичної преси або телерадіо. Сюди можна віднести радіоспогади, які плавно переходять в усну історію. До мемуарів можна віднести розширені автобіографії з визначеною методикою опису власної життєдіяльності для публікації з невизначеним адресатом. Елементи автобіографій, як суб'єктивної нарації, можна знайти в інших архівних документах та в автобіографічних повістях й романах. Зворушливу та суб'єктивну соціально-історичну інформацію несуть в собі спогади. Інформація з такого документально-інформаційного ресурсу дає можливість проникнути в події минулого і проілюструвати офіційну документацію.

Велику кількість таких свідчень представлено спогадами про участь мешканців Сумської області у підпільній боротьбі, що перебували під німецькою владою та іншим аспектам підкупаційного буття. До цієї групи документів можна віднести окремі справи архівного фонду П-4 ДАСО. У справі 92 «Воспоминания Г.Я. Базымы «Веселовский бой». Итоги боевой

деятельности партизанских отрядов с 26 октября 1942 г. по 31 мая 1943 г.» зберігається документальне свідчення начальника штабу партизанського з'єднання С. Ковпака Г. Базими про найбільш яскраві епізоди бойової діяльності партизанів у роки німецько-радянської війни [407]. Документ містить інформацію про планування, перебіг, наслідки та результати боїв для партизанського з'єднання. Його цінність полягає у безпосередній участі автора у подіях як одного з керівників, в його власних судженнях й оцінках.

Роботу з формування та зберігання фондів з документами особового походження періоду 1941–1945 рр. також проводять інші державні архівні установи в областях України. Так, наприклад, у ДАХО налічується 15 фондів учасників Другої світової війни, партизанів та працівників радянського тилу. Зокрема, фонд секретаря Харківського підпільного обкому КП(б)У, Героя Радянського Союзу І. Бакуліна. Фонд цікавий спогадами, розповідями очевидців про І. Бакуліна та фотодокументами учасників Харківського підпілля. У Державному архіві Харківської області зберігається фонд Д. Якушенкова, командира диверсійного відділення Особливого партизанського з'єднання «Тринадцять», яке діяло у роки німецько-радянської війни в Могилівській області Білорусії. З 25 травня 1943 р. він уступив до лав Особливого партизанського з'єднання «Тринадцять», яке брало активну участь у «рейковій війні». Учасник вигнання нацистів із Польщі, Східної Пруссії. У його фонді містяться особисті документи, статті-розповіді про воєнні дії в 1941–1945 рр., рукописи статей, що були опубліковані в газеті «Слово ветерана». Харківський архів зберігає спогади партизанської та підпільної діяльності: у справі 123 «Б.Е. Гула. Воспоминания бывшего комиссара партизанского отряда имени Ворошилова. Сведения Героя СССР, генерал-майора А. Сабурова периода Отечественной войны (1941–1945 гг.)» фонду 2 «Документы подполья партизанского движения и антифашистской борьбы на Харьковщине в годы Великой Отечественной войны (1941–1943 гг.)» (опис 31) на 6 аркушах містяться щоденникові розповіді-спогади автора [424].

Серед зібрань архіву ДАЖО (фонд П-1376, справа 209) зберігаються «Спогади партизанки села Кирдани Овруцького району О.П. Добакової про події перших днів війни» [335, арк. 50–53]. Документ має характер есеїв, надрукований на чотирьох листках зі слів очевидиці й учасниці партизанського спротиву на початковому етапі воєнних подій. Текстова інформація передана українською мовою, яка в деталях повідомляє про організацію партизанського загону в перші дні німецько-радянської війни.

Документи фонду Р-7714 Державного архіву Кіровоградської області присвячені Герою Радянського Союзу, партизану диверсійної групи Чернігівського партизанського з'єднання Г. Балицькому [349]. Документи фонду належать за походженням до групи комунікаційних документів з невизначеним адресатом. Фонд містить рукописи есеїв, художніх творів про події війни «Війна вночі», «Вибухи гримлять на Волині», «Короткі спогади. Автобіографічна розповідь» та інших.

Інформацію про підпільну роботу у 1942–1943 рр. в Сталінській області дають спогади її учасників А. Чванкіної та інших, документи яких зібрано у фонді 5000 «Партизанское и подпольное патриотическое движение в годы Великой Отечественной войны (1941–1943 гг.) на территории Донецкой области» ДАДО [319]. Спогади організатора підпілля у Костянтинівському районі Сталінської області М. Бризгалова та інші документи акумулюються у фонді 533 «Воспоминания...» цієї архівної інституції [309; 310].

Документи, присвячені партизанським та підпільним питанням в роки німецько-радянської війни, зібрані й у фондах ДАЛО: справа 78 фонду Р-1790 «Воспоминания, письма и другие материалы о деятельности подпольной организации «Молодая гвардия» (июнь–октябрь 1943 г.)» на 83 сторінках містить відомості особового походження та свідчення, які доповнюють офіційну та партійну документацію з проблем функціонування та діяльності підпільної комсомольської організації [366]. Тут представлено й інші документи особового походження: справа 228 «Куровский Н.В., Синенко Л.В. Воспоминания о партизанской деятельности сватовчан в составе партизанского

отряда под командованием Сиворонова Я.И. (июнь 1943 – апрель 1944 гг.)» на 10 аркушах зафіксувала спогади учасників партизанського загону на території Сватівського району [370]. Справа 229 а «Отредактированная и дополненная воспоминаниями стенограмма беседы с бывшим секретарем подпольного обкома КП(б)У т. Стеценко С.Е., воспоминания Морозовой Т.П. (1945–1980 гг.)» має 176 аркушів тексту стенографічного характеру та доповнена спогадами [371]. На 14 аркушах у справі 226 збережено спогади К. Кротової, зв'язкової секретаря підпільного обкому компартії, що діяв на території Ворошиловградської області в 1944 р. [369]. Окремо від інших стоїть фонд Р-1745, що містить 1 справу на 25 аркушах [351]. У ній представлено спогади про роботу підпільної комсомольської організації «Комсомолец» м. Кадіївка Ворошиловградської області.

У Державному архіві Дніпропетровської області зібрано колекції тематичних документальних архівних ресурсів. Фонд Р-2442 містить колекцію есеїв у вигляді контрольних робіт учнів шкіл Дніпропетровської області й нараховує 5 045 одиниць зберігання, що були написані у 1943–1946 рр. Документи фонду розповідають про вторгнення німецьких військ на територію Дніпропетровщини, насильство, розстріли, грабежі, вивезення населення до Німеччини, допомогу місцевого населення партизанам. Додаткову інформацію можна знайти у джерельному масиві ДАДО: у фонді Р-5012 «Комісія з перевірки колишніх партизан», у фонді Р-2427 «Комісія з обліку збитків (1941–1946 рр.)». Фонд Р-5421 «Документи про ветеранів Великої Вітчизняної війни», який нараховує 61 одиницю зберігання за період 1941–2001 рр., представлений документами-спогадами приватних осіб, статтями-розповідями з газет «Дніпровська правда», «Дніпро вечірній», «Дніпровська зоря» [303–305]. З розвитком історико-ментознавчої і джерелознавчої методології навіть заідеологізовані твори отримують нове прочитання.

Загалом, документи цієї групи історичних свідчень характеризуються значним суб'єктивізмом соціальної комунікації в суспільстві, складним вантажем психо-емоційних переживань та мають значний антропоцентричний

потенціал для дослідження документально-інформаційного ресурсу з нефіксованим адресатом.

Висновки до четвертого розділу

В сучасній методології документознавства чільне місце посідає проблема вивчення соціальних комунікацій, їх видове розмаїття і прояв на різних етапах становлення людської спільноти. Документи особового походження радянського партизанського та підпільного рухів зберігаються в різних архівних фондозбірнях, державних та приватних документальних колекціях, велика частина з яких опубліковані для широкого загалу дослідників. За своєю комунікаційною спрямованістю об'єктивна нарація й авторська рефлексія в документах особового походження має характеристики автокомунікативності, міжособової фіксованої адресної комунікації, а також нефіксованої адресації. Не дивлячись на різні аспекти створення таких документальних ресурсів інформації для залучення до наукового обігу вони потребують жорсткої історико-документознавчого аналізу та всебічної критики, оскільки мають значний соціально-історичний, психоемоційний, антропоцентричний потенціал та відбиток авторських світоглядних суджень.

1. Підбиваючи підсумок першого підрозділу про інформаційність документів особового походження автокомунікативного спрямування з проблеми формування і діяльності партизанських загонів та підпільних груп, необхідно відзначити психоемоційну специфіку такого виду носія інформації. Адже ця група представлена такими архівними документами – щоденниками, автобіографіями та іншими документами, що мають автобіографічні свідчення учасників партизансько-підпільних подій Другої світової війни і в них не зафіксовано чітко визначене коло читачів. Наукова робота передбачає жорстку критику та перехресну перевірку даних, яка дає можливість широкого застосування масиву таких документів в науковому дослідженні.

Суб'єктивність інформаційного потенціалу, власні думки та судження, можливі прикрашення сприйняття навколишньої дійсності, дозволяють побачити події та явища з власної точки зору очевидця-учасника, відобразити світобачення тогочасної людини. Такі архівні документи зберігаються переважно в особових фондах центральних та регіональних архівів. Доволі значний пласт названого документального масиву опубліковано як окремими виданнями, так і вміщено у різноманітні збірники документів. Соціально-історичний потенціал таких документів дає можливість дослідникові здійснити ґрунтовні історичні реконструкції як бойової й підривної діяльності окремих загонів, так і формування цілісної картини регіонального руху Опору.

2. Документи міжособової фіксованої адресної комунікації 1941–1945 рр. зберігаються в державних архівних та музейних установах України, займають окреме місце серед документів особового походження. Листування учасників та очевидців років Другої світової війни, як документальний ресурс інформації особового походження, не було в повній мірі висвітлено в наукових дослідженнях, не має стійких архівних комплексів і розпорошено в особових фондах партизанських та військових керівників.

Соціально-історична інформація цього виду документів характеризується високим ступенем емоційності, правдивістю переживань, суб'єктивністю оцінок фактів і подій, що не властиве службовому листуванню та управлінському документообігу з висвітленням побутових проблем та почуттів. Вони розкривають особливості воєнної тематики, свідчать про тяжкі міжособистісні відносини серед партизанів, психологічні переживання партизанської повсякденності та специфіку бойової діяльності у тилу ворога. На жаль цілісних комплексів приватного листування стосовно партизансько-підпільного руху в архівних фондах досить мало, що відображає специфіку бойової діяльності, налагодження зв'язків з населеними пунктами та можливістю комунікації учасника партизанського руху та підпільної організації з навколишнім світом. Але незмінним залишається факт важливості такої

інформації в дослідженні та відображення подій у листах інших соціальних груп населення (діючі військовики, оstarбайтери та інші).

3. Мемуарна спадщина як історичний документально-інформаційний ресурс радянського руху Опору зберігається не тільки в архівних фондах, переважна більшість спогадів опублікована окремими виданнями, збірниками спогадів радянських військовиків, партизанів та підпільників, тематичними збірниками очевидців тощо. З урахуванням розвитку історико-документознавчої методології навіть заідеологізовані твори отримують нове прочитання, повноту історичної картини Другої світової війни доповняють перспективні для дослідження документальні комплекси західних сучасників воєнних подій. Мемуари представляють документи особового характеру, що несуть відомості про конкретні події та відображають напрями громадської думки тієї чи іншої епохи. Повний ідеологічний контроль мемуарних видань радянського періоду, який в різні роки мав різні рівні уваги з боку влади, не дозволив авторам спогадів та очевидцям зберегти власну ідеологічну незалежність. Після закінчення Другої світової війни задокументовані мемуари та спогади партизанських командирів і простих партизанів використовували переважно в ідеологічному плані для міфологізації окремих історичних сторінок радянського руху Опору та публікували у пропагандистських цілях до певних ювілейних дат.

Критика документів особового характеру з нефіксованим адресатом включає вивчення особливостей автора документів – пам'ять, увага, тип сприйняття подій, характер і умови праці, доступність до користування іншими офіційними документами. Під час аналізу документального комплексу необхідно враховувати допустимі помилки пам'яті автора, стійкість її залежно від тривалості проміжку часу, що відокремлює момент вчинення або спостереження події її письмової фіксації, можливість коригування і поповнення інформацією з інших історичних документів. У історико-документознавчому аналізі варто враховувати, що мемуарна література несе суб'єктивний характер, основним джерелом інформації якої виступає пам'ять

автора. Радянський партизанський рух та підпілля років німецько-радянської війни були доволі масовим явищем і залишили значний масив документальних свідчень, серед яких помітне місце посідають документи особового походження.

Загалом документи особового походження є групою документально-інформаційних ресурсів, функцією яких є встановлення міжособистісної комунікації, автокомунікації, соціальної комунікації, що послідовно висвітлює процес самоусвідомлення особистості й становлення міжособистісних відносин у радянському суспільстві.

У четвертому розділі дисертації подано основні результати з наукових праць, включених до Списку публікацій здобувача за темою дисертації і представлених у Списку використаних джерел та літератури 1 [1127], 3 [1 462], 7 [1 451], 9 [1 463], 13 [1 464], 15 [1 472], 19 [1 447], 20 [1 448], 21 [1 446], 22 [1 461], 23 [1 453], 24 [1 450], 26 [1 449], 27 [1 460], 28 [1 455], 30 [1 441], 31 [1 440], 34 [1 651], 35 [1 653], 42 [1 454].

РОЗДІЛ 5

АУДІОВІЗУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ОБ'ЄКТ ІСТОРИКО-ДОКУМЕНТОЗНАВЧОГО ПІЗНАННЯ

5. 1 Історичний феномен кінодокументального масиву

Специфічною формою аудіовізуальних документально-інформаційних ресурсів соціально-історичної інформації є фіксація навколишньої дійсності, за допомогою фізико-хімічних засобів – у вигляді кінодокументів, які зберігають цінну соціально-історичну інформацію про події політичного, економічного та культурного життя народу. Під аудіовізуальним документом, згідно ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять (Київ, 2005), розуміється «документ, зміст якого представлено у вигляді зображення і / або запису звуку, для фіксування і / або відтворювання яких застосовують відповідну апаратуру».

З позицій документознавства Г. Швецова-Водка поняття «аудіовізуальний документ» трактує в двох розуміннях – як «документ, зміст котрого подано у вигляді запису, зображення і звуку, для фіксування та відтворення яких застосовують відповідну апаратуру; документ з одночасним записом і сприйняттям звуку й зображення, що містить зображувальнозвукову інформацію, яку відтворюють за допомогою технічних засобів (до аудіовізуальних документів належать відеоплівки, кінострічки, відео- та оптичні диски тощо). А також як «узагальнене поняття до відеокінофотофонодокументів» [1 298, с. 21].

Аудіовізуальний документ, створений у діяльності юридичної особи, тлумачиться документознавцем С. Кулешовим як складовий компонент підгрупи службових документів. На його думку «це службовий аудіовізуальний документ, зміст якого подано у вигляді зображення і (або) запису звуку, для фіксування і (або) відтворення яких застосовують відповідну апаратуру» [1 141, с. 45]. На відміну уніфікованих систем управлінської документації

кінофотофонодокументи із супровідною текстовою документацією не підлягають регламентації згідно формуляра, що зумовлює багатоаспектність їхніх реквізитів (у титрах подають: позначення авторства, дату й місце створення документа, його назву й короткий опис, характеристику носія інформації, час і місце виготовлення, технічні та інші параметри) [1 141, с. 46].

Архівознавець Л. Приходько погоджується з документознавцями і архівознавцями що, формулювання термінів орбіти аудіовізуальних архівних документів об'єднує розуміння сутності аудіовізуального документа у сенсі важливого суспільного явища, що піддається впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників, визначення закономірностей його виникнення / походження, специфічних засобів і способів відображення у ньому фактів, подій, процесів навколишнього світу, окреслення істотних властивостей (атрибутивність, типологічна структура, поліфункціональність) [1 540, с. 23].

Разом дефініціями понять аудіовізуальних архівних документів Т. Смелянова подає трактування поняття «контент» як «зміст, наповнення інформаційного ресурсу, будь-який аудіовізуальний твір (фільм, програма, заставка, серіал) або інформація в доступному вигляді (репортаж, інтерв'ю, новина), а також текст, відео, аудіо та зображення, доступні для публічного перегляду» [1 415, с. 101].

Як архівна культурна та історична спадщина такі документи зберігаються в Національному архівному фонді України і структуровані за принципами «Генеральної схеми класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України»: культура → : кіномистецтво та відео мистецтво → хронікально-документальне кіно 3.6.3.9.1, наукове, науково-популярне кіно 3.6.3.9.2, художнє кіно 3.6.3.9.5, відео мистецтво 3.6.3.9.7; художня фотографія → жанри фотографії 3.6.3.6.1, види фотографії 3.6.3.6.2, фотовиставки 3.6.3.6.3; радіомовлення 3.5.2.1; радіопередачі → для слухачів в межах держави 3.5.2.1.1, політичні та публіцистичні 3.5.2.1.2 та інші [1 029].

Експертиза цінності аудіовізуальних документів для архівного зберігання передбачає пошук, відбір, оцінювання документа. Ідентифікування

інформаційного документального ресурсу задля включення до аудіовізуальних колекцій відповідає тематичності створюваного архівного фонду. Профільною архівною установою для зберігання аудіовізуальних документів нормативними актами визначено Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г.С. Пшеничного, якому належить функція формування таких архівних колекцій: кінодокументи (документальні та науково-популярні фільми документального характеру, фільми-вистави, фільми-концерти, кіножурнали, кіно- і телесюжети); відеодокументи (документальні відеофільми, науково-популярні відеофільми документального характеру, спецвипуски, інформаційно-аналітичні програми, репортажі, телевізійні передачі, концертні програми); фотодокументи (хронікального характеру, портрети, пейзажі); фонодокументи (звукозаписи хронікально-документального характеру та художніх творів). Така класифікація аудіовізуальних архівних документів бере початок з радянського архівознавства і в основу систематизації було покладено жанрово-форматну ознаку. З огляду на прискорення плину часу акцент у процедурі відбору аудіовізуальних документів зміщується із збирання «залишків» на відбір теперешніх свідчень значних подій [1 415, с. 103].

Розвиток інформаційного простору суспільства зумовлює підвищення ролі змісту аудіовізуальних документів. Як зазначає Л. Приходько, у загальному потоці інформації нині наявних комунікаційних каналів динамічний аудіовізуальний контент становить вісімдесят відсотків з перспективою його подальшого збільшення. Як джерело інформації, кінодокументи розкривають історичні події та факти у вигляді статичних або динамічних зорових образів. Об'єктив охоплює такі деталі і нюанси, властиві тому чи іншому явищу або події, які навряд чи можуть бути зафіксовані в іншому виді історичних документів. Із кінодокументів дослідник може запозичити інформацію не відому йому з інших джерел інформації, що має важливе значення для уточнення уже відомих фактів. Синтезованим видом зображальних документів є кіно, яке на практиці вбирає у себе елементи спогадів, творчості, літератури, живопису, принципи побудови кадру тощо. Кіно втілює на екрані образи, події,

які створюють сценаристи, кінорежисери, художники, актори, оператори. Воно виникло на основі швидкого розвитку техніки й реконструює дійсність, спираючись на досвід інших видів мистецтва. На відміну від документів на паперових носіях, кінодокументи дають можливість досліднику побачити соціально-історичну дійсність у русі, в процесі, перенестися в минуле [1 458, с. 97]. Як слушно зазначає Н. Слончак: «<...> Кінодокументи – це особливе джерело інформації. Вони фіксують подію з її зовнішнього боку, тобто на відміну від писемних документів вони не розповідають про події чи явище, а показують їх. Ця особливість – показати, а не розповісти – несе в собі два протилежних моменти. Зорве відтворення фактів, що минули, допомагає повніше й яскравіше уявити картину події. До того ж, оскільки ці факти фіксуються кінокамерою чи фотоапаратом в момент їхнього здійснення, а отже йде пряме документування події. Вони відтворюються в них із більшою об'єктивністю, ніж у інших документальних матеріалах. Дослідник, знайомлячись із подією, що проходить перед його очима, бачить її такою, якою вона була в дійсності» [1 610, с. 63–64].

Великий інформаційний потенціал кінодокументів справедливо відзначає В. Стрельський. Вони відображають непередаваний ніякими іншими засобами вигляд часу і відіграють важливу роль у з'ясуванні достовірності опису певної події в писемних документах [1 256]. Розкриваючи історичні події у вигляді статичних та динамічних зорових образів, об'єктив фіксує деталі властиві окремій події чи явища, що не відображені в іншому виді документальних ресурсів. Важко не погодитися з такою точкою зору, але саме ця специфіка повинна розмежовувати вказаний тип історичних документів з іншими образотворчими свідченнями минулого, зокрема, з живописом. Відображення однієї історичної події на полотні та документальному кінозаписі істотно відрізняється не тільки «технікою» фіксації зображення, але і різним баченням цієї події авторами документів, що чітко простежується в результаті такої праці.

Аудіовізуальні документи за способом відображення дійсності діляться на: кінодокументи та аудіальні документи. У визначенні специфіки методики аналізу історичних свідчень таких документів на допомогу приходять система складання різного роду допоміжних (проміжних) класифікацій. Корпус кінодокументів (хронікально-документальне кіно) за змістом відображеного минулого можна поділити на періодичні кіножурнали, на спецвипуски, на тематичні хронікально-документальні кінофільми і на кінолітопис (повсякденну фіксацію кінооператорами найбільш важливих подій історії країни чи регіону) [1 459, с. 16].

Така типологізація аудіовізуальних документів корисна для з'ясування повноти і достовірності відображення подій в документі. Без сумніву, є відмінності у відображенні одних і тих самих явищ у кінолітописі (сюжетах кіножурналів) і в документальних кінофільмах. Кінохроніка обмежується інформацією, констатацією факту з коротким коментарем, а документальний кінофільм, який є образною публіцистикою, пропонує образне осмислення зображуваної дійсності, розглядає факти в сукупності й виявляє суб'єктивну думку автора. Події відображені в кінохроніці ближчі до дійсності, ніж їх відображення у документальному кінофільмі. Однак повнота висвітлення інформації в кінолітописі, в сюжетах кіножурналу, в подієвих спецвипусках і в тематичних хронікально-документальних кінофільмах буде різною.

Для реалізації повного наукового аналізу аудіовізуальних історичних документів шляхом визначення місця і часу відображеної події та виявлення його автора, побудови класифікації кінодокументів тільки за змістом буває недостатньо. На допомогу дослідникові приходять класифікація за технікою фіксації та відтворення історичної події в кінодокументах [1 256]. Існують різні способи запису зображення в хронікально-документальному кіно: фотографічний, магнітний і електростатичний способи накопичення зображальної інформації. Всі три зазначені способи дають можливість отримати чорно-білі або кольорові зображення. Варто зазначити також, що хронікально-документальні кінофільми бувають німі або озвучені.

Побудова поданих класифікаційних схем дозволяє більш повно визначити специфіку історико-документознавчого аналізу аудіовізуальних документів. Поєднання зазначеної специфіки цього документального ресурсу з традиційною методикою дослідження документального джерельного комплексу, дає можливість більш повно реалізувати критику кінодокументів [1458, с. 98]. Існують види критики аудіовізуальних документів – аналітична і синтетична. Вони відповідають певним стадіям процесу історичного пізнання. На етапі аналітичної критики документ досліджується шляхом з'ясування його автентичності, визначення часу і місця відображеної в ньому події, проблема авторства, виявлення спонукальних мотивів його створення, встановлення достовірності, повноти, об'єктивної наукової цінності соціально-історичної інформації. Синтетична критика кінодокумента передбачає його розгляд в комплексі документів досліджуваного періоду, події та явища.

Специфіка аудіовізуальних документів дозволяє виокремити в аналізі цих документів низку властивих їй особливостей. Кінодокумент, фіксуючи історичну подію, відтворює його зоровий (інколи й звуковий) бік. Об'єктив часто запам'ятовує інформацію, яка не відображається в інших документальних ресурсах. Хронікально-документальна зйомка дає образне і динамічне візуальне відображення історичних фактів, подій, суспільних явищ. Кінодокумент поділяється на три категорії, що відповідає трьом етапам наукової критики. Першим етапом дослідження кінострічки є кадр, тобто фотографія на кінострічці, що фіксує статичний стан об'єкта дослідження. Наступною сходинкою структури аналізу документального ресурсу є частина кінострічки знята з однієї точки, що відображає об'єкт зйомки без перерви у часі. Окремі плани поєднуються в ціле відображення соціально-історичної реальності шляхом монтажу. Спотворення достовірності кінодокумента може здійснюватися на стадії монтажу авторами кінодокумента – кінорежисером або оператором. З волі режисера в одному документальному кінофільмі можуть бути змонтовані плани, зняті в різний час і в різних місцях. Також у джерелознавчій критиці необхідно звертати увагу на всі зорові деталі в кадрі:

гасла, плакати, вивіски, реклами, назви листівок, газет, оголошень, табличок з назвами вулиць, номерів трамваїв, афіш, написів на стрічках похоронних вінків, свідчень вуличних годинників. Документознавчий аналіз кінодокумента має низку особливостей відносно інших документів, без урахування яких отримана соціально-історична інформація не буде повною та достовірною.

Нині критичне ставлення до динамічного зорового ряду набуває особливої ваги, оскільки рівень науково-технічного розвитку морально-політичної культури в світі дає можливість маніпулювати документами на виконання політичного замовлення зацікавлених сторін. Використанням радянських міфологем Другої світової війни характеризується контент російського аудіовізуального простору, який має чітку пропагандистську мету утримати у власній ментальній орбіті Україну та країни колишнього Радянського Союзу. Тематика Другої світової війни була основою для ідеологічного протистояння радянської та західної історичної думки впродовж ХХ ст. Сьогодні градус протистояння виражається у низці політичних конфліктів, зокрема й на пострадянському просторі. Державна політика України на декомунізацію наукового та суспільного простору дає впевненість в остаточному завершенні епохи зовнішнього впливу на розвиток української історичної науки та української державності.

Пам'ять про Другу світову війну зафіксовано до найдрібніших деталей у документах Національного архівного фонду України. Вони є свідченнями трагічності та героїзму людського подвигу, ідеологічної забарвленості та соціального замовлення компартії задля виховання лояльного ставлення до радянської влади. Деякі моменти історії Другої світової війни поступово розмиваються в пам'яті людини, втрачається зв'язок тих подій з сучасністю. Для підтримування історичної пам'яті українського народу залишаються художні кінотвори, які є найбільш психологічно інформаційними для сприйняття і дають можливість динамічної візуалізації історичного процесу. Унікальна аудіовізуальна колекція соціально-історичної інформації Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г.С. Пшеничного є

своєрідним документальним ресурсом не лише для представників фундаментальної науки, а й журналістів, митців, усіх шанувальників вітчизняної історії та нашого минулого [1 681].

Упродовж усіх років німецько-радянської війни фронтові кінооператори і кореспонденти фіксували на плівку події з фронтів і тилу ворога: відступи та здавання територій, матеріальні і людські втрати, знищення міст і сіл, горе і героїзм простих людей, ідеологічну зверхність і політичну кон'юнктуру партійної еліти. Згідно з документальними свідченнями, 257 фронтових кінооператорів та більш ніж 200 фотокореспондентів фіксували на плівку різні епізоди воєнного буття, поділяючи з партизанами важкі обставини тилкових буднів. Водночас, варто зауважити, що для більшості архівних кінодокументів періоду Другої світової війни характерна пропагандистська спрямованість, а також «трапляються інсценування, створені в тилу у воєнні роки». Утім, сучасні методи наукового опрацювання документальних кінокадрів «мають у своєму розпорядженні цілий арсенал засобів, які дозволяють дослідникам визначити достовірність і повноту того чи іншого документа». До цього інструментарію належать зіставлення даного документа, аналіз супутньої документації (текстовий супровід кінокореспондентів, дикторські тексти, коментарі чи написи до кінофільмів та кіножурналів, внутрішньокадрові написи на самих документах (кіноскрипти). Разом із тим, зовнішня критика документального ресурсу дає змогу за ступенем освітленості, організованості кадру та іншими ознаками відрізнити документальну зйомку від інсценізованої [1 631, с. 209].

Багатий кінофактаж Другої світової війни зберігає Російський державний архів кінофотодокументів, який нараховує 2 087 облікових одиниць (3 541 одиниця збереження) воєнного періоду, або близько 800 тисяч метрів кіноплівки [1 329]. Найпопулярнішими ще в умовах німецько-радянської війни були кіножурнали, оскільки вони містили оперативну інформацію, яку населення чекало з великим нетерпінням. Так в масиві документів згаданого архіву за період 1941–1945 рр. вони представлені випусками:

«Союзкиножурнал» – 253 номери за 1941–1944 рр.; кіножурнал «Новости дня» – 34 номери за 1944–1945 рр.; 68 номерів «Ленинградского киножурнала» за 1942–1944 рр.; 46 номерів кіножурналу «Пионерия» за 1941–1945 рр., окремі випуски кіножурналу «Советское искусство» та «СССР на экране».

Проте найціннішим для інформаційного дослідження аудіовізуальних документів радянського руху Опору на теренах УРСР є кінодокументи ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного, оскільки вони зберігають прямі свідчення діяльності радянського руху Опору на території України [584]. Поступово рівень інформації кінозапису зростає, розширювалася сюжетна лінія, змінювалася тематика кінопродукції, здебільшого орієнтована на пропагандистське виховання у дусі комуністичного патріотизму на фронтах і в тилкових умовах. У фондах архіву зберігаються кінофільми, присвячені визволенню радянських територій і європейських країн від нацистів: «Битва за нашу советскую Украину» (художній керівник і сценарист цього кінофільму О. Довженко, режисери Ю. Солнцева та Я. Авдєєнко; до кінофільму увійшли сюжетні зйомки двадцяти операторів); «Победа на Юге» режисера Варламова. Зйомки здійснювали оператори 2-го і 3-го Українських фронтів [228].

Близько 80 годин екранного перегляду кінохроніки зберігає багатий фонд аудіовізуальної інформації архіву. Ці фонди складають кіножурнали, документальні кінофільми, кінолітописи, окремі не змонтовані сюжетні зйомки, що не ввійшли до готової продукції й не демонструвалися на кіноекранах, продукт виробництва вітчизняних кіностудій, Української студії хронікально-документальних кінофільмів, Центральної студії кінохроніки [1 606, с. 175]. Цілком природно, що кінодокументів за 1941 р. обмаль. Лише один збірник кіносюжетів Центральної студії кінохроніки (арх. № 2191) розповідає про партизанів Сталінської області, зокрема про зустріч партизанів Краснолиманського партизанського загону з бійцями регулярних радянських військ, виступ комісара загону Ф. Калиберди та тренування собаки рухатися попластунськи одним із партизанів [1 681, с. 49]. Починаючи з 1942 р. кількість зафільмованих сюжетів про діяльність радянських партизанів на українських

теренах зростає. Так якщо за 1942 р. заархівовано тільки 4 різноштибних кінодокументи, то за 1943 р. – 11, а за 1944 р. – 9 [1 681].

Окрему тематичну зображальну лінію представляє кіноперіодика «Радянська Україна», «За Радянську Україну», «Союзкиножурнал», яка пропонувала глядачам аудіовізуальну інформацію з фронтів та розкривала окремі моменти партизансько-підпільного бойового й повсякденного життя, висвітлювала роботу тилу, розповідала про відновлення життя на визволених від німецької армії територіях Української РСР. Більшими за тривалістю зйомки, тематикою сюжетної лінії і наданням оперативної інформації були кінодокументальні спецвипуски, присвячені окремим подіям чи особам, зокрема й партизанських з'єднань.

Значну групу аудіовізуальних документів становлять кінофільми, в основу яких лягла кінохроніка відзнята фронтowymi операторами як, наприклад, ««Перемога на Правобережній Україні та вигнання німецьких загарбників за межі українських радянських земель» (1945 р.). Окрему сюжетну лінію та інформацію для дослідника представляє кінофільм «Суд идет» (1943 р.), в якому висвітлюється особливості судового процесу військового трибуналу 4-го Українського фронту в справі про діяльність німецької влади у Харкові та Харківській області.

Окрему тематичну лінію становлять кіносюжети та кінофільми, які відображають особливості життєдіяльності радянського партизанського руху на території окупованої УРСР. Зокрема, збірник кіносюжетів 1943 р. Центральної студії кінохроніки висвітлює окремі події з життя Житомирського партизанського з'єднання під командуванням О. Сабурова; кіноматеріал, де у президії з нагоди нагородження партизанів – начальник штабу партизанського з'єднання І. Бородачов, командир Чернігівсько-Волинського з'єднання, генерал-майор, Герой Радянського Союзу О. Федоров, О. Сабуров; кінофіксація процесу вручення медалей «Партизану Отечественной войны» членам загону ім. 24-ї річниці РСЧА поблизу с. Дубницьке Лельчицького району і серед нагороджених командир партизанського з'єднання О. Сабуров та комісар

З. Богатир; кіносюжет фіксує проведення спільної наради членів нелегального ЦК КП(б)У та командирів і комісарів партизанських з'єднань Правобережної України, що відбувалося поблизу с. Картеничі (Білорусія), а серед присутніх можна побачити начальника УШПР Т. Строкача, С. Ковпака, С. Руднева, О. Федорова, В. Бегму та інших [230; 1 681].

Наступну тематичну групу представляє документальний збірник кіносюжетів 1943 р. Центральної студії кінохроніки, що присвячений Карпатському рейду Сумського партизанського з'єднання під командуванням С. Ковпака та окремих подій, що супроводжували повсякденну та бойову діяльність партизанів у нових умовах. Зокрема, в ньому представлено мітинг у одному з карпатських сіл, на якому виступають комісар з'єднання С. Руднев, С. Ковпак та Г. Базима; процедуру вручення генерал-майором О. Сабуровим медалей «Партизану Отечественной войны» партизанам загону під командуванням Калініченка; процес виконання смертного вироку зрадникам [231]. Подібну партизанську тематику представляє збірник кіносюжетів 1943 р. Центральної студії кінохроніки. Кінооператор фіксує на кіноплівку бойові дії партизанської дивізії ім. М. Щорса під командуванням С. Малікова у Житомирській області. Увагу кіноавтора привернула процедура відбування наради в партизанському таборі за результатами проведеної розвідки, де серед присутніх командир з'єднання С. Маліков, комісар Л. Бугаєнко, командир загону «За перемогу» І. Патуржанський, комісар С. Набока, командир загону ім. В. Молотова К. Ареф'єв, начальник розвідки А. Прокопенко. Окрему тематичну лінію представляє зйомка процесу мінування залізничного полотна в районі ст. Олевськ, що було найбільш розповсюдженим видом підривної роботи партизанів [232]. Серед кінодокументів у фондах ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного також представлена велика кількість як кіносюжетів та кінофільмів воєнних років, так і повоєнних ювілейних творів.

Окремим масивом аудіовізуальних джерел інформації є кінодокументи «трофейної кінохроніки», що розсекречені спеціалістами у 1998 р. Документи

були передані в архів у 1943–1947 рр. обласними конторами Головкинопрокату. До складу «трофейної кінохроніки» входить кінопродукція виробництва німецьких кіностудій ЦФО, УФА та Румунської державної кіностудії, що демонструвалася на окупованій території Української РСР впродовж 1941–1943 рр. Тематика кінопродукції німецьких кіностудій відрізняється від радянської воєнної тематики. Відмінності спостерігаються й у меті вироблення кінопродукту, цільовій аудиторії глядачів, якості хімічної фіксації рухомих образів, сюжетному наповненні.

У рамках серії «Архівні зібрання України» побачила світ низка каталогів, які дозволяють дослідникам значно скоротити шлях до інформації, що в них зберігається, а також суттєво підвищити ефективність наукового пошуку. За інформаційним наповненням особливо виділяється анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіносюжетів Другої світової війни [1 681]. У збірнику представлено перелік великого масиву кінодокументів, які у багатьох випадках є комуністичними й нацистськими агітками. Проте враховуючи особливості кінодокументів, можна доповнити фактажем та ілюстрацією документальної динамічної картинки. Це не фотографія, яку можна запрограмувати постановкою автора, не художній кінофільм, в якому все визначають сценарист і режисер. Попри заідеологізованість, самоцензуру і партійні цензурні табу, кінодокументи відображають моменти реального життя в суперечливій складності й повноті.

Великі історичні можливості пропонує розмаїття сюжетів, представлених у кінострічках: битви на фронтах, партизанські будні, військові госпіталі й колони полонених, повсякденне життя людей і партійно-державні форуми, спалені у війні міста та села Української РСР. Так німецький пропагандистський кінофільм 1942 р. кіностудій ЦФО та УФА призначений для демонстрування населенню окупованих територій СРСР про українську молодь, вивезену на примусові роботи до Німеччини. Радянський збірник кіносюжетів 1941 р. Центральної студії кінохроніки, в якій показана зустріч

партизанів Краснолиманського партизанського загону Сталінської області з бійцями РСЧА, де виступає комісар Ф. Каліберда [233; 234; 1 681].

Окрему зображальну соціально-історичну інформацію представляє документальна галерея кінопортретів від солдатів-орденоносців до генералів та державних діячів. У цьому ряду й портретні записи керівників партизансько-підпільного руху України Т. Строкача, О. Федорова, С. Ковпака, С. Руднева та інших. Портретну лінію продовжує радянський кінофільм Центральної студії кінохроніки і Укркінохроніки «Битва за нашу радянську Україну» (1943 р.), серед сюжетів якого спільна нарада керівництва партизанських загонів Правобережної України – присутні С. Ковпак, Д. Коротченко, О. Федоров, С. Руднев [235]. Окрему частину кінофільму представляє сюжетна лінія – партизанські загони на марші, яка показує образи членів партизанських формувань, їхній зовнішній вигляд. До кінофільму увійшли кінозаписи про перехід на бік партизанського з'єднання під командуванням О. Сабурова словацьких військовиків на чолі з капітаном Я. Налепкою, що підтверджує наявність в рядах радянських партизанів інших національних формувань і соціальну строкатість партизансько-підпільного руху в умовах німецького тилу. Окремий сюжет представляє свідчення бойової діяльності партизанів у вигляді боротьби за село, в якому цікавим є відображення партизанського військового мистецтва та специфіки їх діяльності в населених пунктах. Портретну лінію цього кінофільму продовжує такий сюжет – виступ на Всеслов'янському мітингу партизана, Героя Радянського Союзу В. Яремчука. Як видно, до одного кінофільму увійшли різного жанру кінозаписи, від портретних свідчень (виступи радянського керівництва перед аудиторією, процедура проведення наради за його участі) до зафіксованих на кіноплівку підтверджень активної бойової діяльності, що дають можливість дослідникові отримати важливу візуальну інформацію на підтвердження отриманих даних з іншого виду документів.

Увесь масив архівних кінодокументів досліджуваної доби можна умовно поділити на три групи. Найбільшу за обсягом групу складають кіножурнали,

наступну групу формують документальні кінофільми, останню групу за обсягом збереженого контенту становлять кіносюжети виробництва вітчизняних кіностудій. Більшість серед них за обсягом та важливою соціально-історичною інформацією для теми дослідження становить кінопродукція виробництва Української студії хронікально-документальних кінофільмів (Укркінохроніка). До цього виду належать кіножурнал «Радянська Україна», випуск якого було започатковано студією в 1938 р. Загалом в ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного за період з вересня 1939 р. до вересня 1945 р. зберігається 135 номерів кіножурналу.

Цікавий для дослідження період від червня 1941 р. до травня 1945 р. нараховує 80 номерів кіножурналу, що свідчить про особливу увагу до фіксації важливих інформаційних фактів і подій, продукування комуністичного пропагандистського кіно задля виховного ефекту. З початком воєнних дій на території Української РСР випуск періодичного кіножурналу було припинено з об'єктивних причин. Важливий історичний період з червня 1941 р. й увесь 1942 р. позначений відчутним інформаційним кіновакуумом. За цей час в архіві зберігаються лише три номери «Союзкіножурнала» та один номер кіножурналу «СССР на екрані» виробництва Центральної студії кінохроніки. Випуск кіножурналу «Радянська Україна» було поновлено групою українських кінодокументалістів на базі Центральної студії кінохроніки (м. Москва) тільки в 1943 р. Перші сім номерів (№ 2–5, № 8–10) вийшли під назвою «За Радянську Україну», решта вісім – «Радянська Україна». Таку ситуацію пояснюють процеси на фронтах німецько-радянського протистояння, зміна тенденції у боротьбі та кардинальний поворот у розвитку Другої світової війни.

Період 1944–1945 рр. представляє різні аспекти життя Радянського Союзу. За цей період на державному зберіганні в ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного перебуває 79 випусків кіножурналу «Радянська Україна» виробництва Укркінохроніки, яка відновила свою роботу в Києві. Серед них – по два випуски кіножурналу під № 11 (1944 р.) та № 8 (1945 р.), одні з яких були черговими, інші призначалися для демонстрування в західних областях

України. Кіножурнали подають важливу інформацію з фронтів, висвітлювали героїчну роботу тилу, розповідали про відбудову у визволених від німецьких військ регіонах Української РСР, давали інформацію про діяльність радянського партизансько-підпільного руху.

Важливу інформацію для дослідження, відображену в аудіовізуальних історичних свідченнях радянського руху Опору, представляють кіножурнали випуску років німецько-радянської війни. Серед тематичних випусків були представлені такі проблеми як участь місцевого населення в партизанських загонах й підпільних групах у визволенні від нацистів територій УРСР. Так № 91 кіножурналу «Союзкиножурнал» Центральної студії кінохроніки від 18 вересня 1941 р. містить сюжет «Героическая оборона Одессы», де показана допомога місцевих жителів радянським військам у вигляді сформованих загонів ополченців, які прямують на передову лінію оборони. Важкі обставини ведення бойових партизанських дій в умовах одеських катакомб представляє сюжет кіножурналу «Союзкиножурнал» № 29 виробництва ЦСДФ 1944 р.

Період вигнання нацистів з теренів Української РСР в 1944 р. яскраво представлений на екранах кіно, що було зумовлено визволенням західних областей УРСР і необхідністю їх ідеологічного перевиховання та радянзації суспільного життя. З цією метою виготовлялися спеціальні тематичні кінозаписи, які крім агітаційного фону, для сучасного дослідника несуть багато інформації портретного характеру, повсякденності визволених українських територій, зовнішніх характеристик населення та міст, представлених у кіносюжетах. Так участь М. Гречухи, І. Грушецького, С. Ковпака, Д. Коротченка, М. Бажана, І. Конєва, голови РНК УРСР М. Хрущова у мітингу представляє сюжет «Мітинг у визволеному Львові» в кіножурналі «Радянська Україна» № 23 виробництва Укркінохроніки 1944 р. [236].

Емоційно наповнену інформацію представляє сюжет «У партизанському краю» кіножурналу «Радянська Україна» № 17–18 виробництва Укркінохроніки за 1944 р., націлений на психологічний тиск зоровим кінорядом, закріплення образу ворога, створення необхідного радянським пропагандистам відчуття

врятованості від німецьких військ [237]. У ньому показано спалене у 1943 р. село, зображено тіла загиблих мирних жителів, а також партизанів Сумського з'єднання під командуванням С. Ковпака під час виконання бойового завдання. Цікавим є поєднання сюжетних ліній одного кіножурналу. На відміну від хронікальних кадрів з місця воєнних подій наступні сцени кіножурналу є постановочними з яскраво вираженим пропагандистським характером де секретар ЦК КП(б)У Д. Коротченко вручає партизанам урядові нагороди у присутності С. Ковпака, С. Руднева, П. Вершигори (Додаток Д).

Важливою темою сюжетів кіножурналів було висвітлення роботи та бойової діяльності керівництва УШПР, повсякденного життя партизанських командирів та рядових партизанів, урочисті заходи різного рівня, нагородження активних учасників партизанського руху. Зокрема, № 1 кіножурналу «Радянська Україна» виробництва Укркінохроніки (1943 р.) відображає участь перших керівників УШПР в урочистостях з нагоди «25-ти років Радянської України» [238]. Події відбуваються у Москві в грудні 1942 р., і в кадрі кінооператора представлені керівники уряду СРСР В. Молотов, М. Калінін, В. Старченко, О. Щербаков та партизани Т. Строкач, О. Федоров й інші. Цей контент свідчить про важливість партизанського руху на етапі визволення території УРСР від нацистських загарбників та запрошення керівництва партизанських формувань на такі державні заходи. Особливості повсякдення частково відображає окремий кіноматеріал, що представляє один день із життя партизанів Чернігівського з'єднання під командуванням М. Попудренка у № 2 кіножурналу «Радянська Україна» виробництва Укркінохроніки (1943 р.) [239]. Виховну мету має наступний кіносюжет про те, як Герой Радянського Союзу О. Федоров вручає вказаному з'єднанню Червоний прапор ЦК КП(б)У, РНК УРСР і Верховної Ради УРСР, а також урядові нагороди – Г. Артозєєву, М. Попудренку та іншим. Далі зафіксований окремий сюжет про операції диверсійної групи під командуванням сапера Г. Артозєєва по знищенню німецького ешелону, що підтверджує заслуженість отриманих державних нагород (Додаток Д).

Подібні процедури та події з життя партизанів в кіноконенті представлені і в наступних роках, коли діяльність партизанських формувань була оцінена військовим державним керівництвом Радянського Союзу й партизани все частіше отримували нагороди. Так вручення Почесного бойового Червоного прапора командиру 1-ї партизанської дивізії ім. С. Ковпака П. Вершигорі Головою Президії Верховної Ради УРСР М. Гречухою представляє № 14 кіножурналу «Радянська Україна» виробництва Укркінохроніки за 1944 р. [240]. Подібні сюжети у № 33 кіножурналу «Радянська Україна» виробництва Укркінохроніки (1944 р.) представлено під назвою «Славним партизанам», в якому засвідчено вручення урядових нагород С. Ковпаку та членам партизанської родини Цендровських у Києві Головою Президії Верховної Ради УРСР М. Гречухою [241].

Особливо святково і більш повно зафіксовано на кіноплівку та яскраво відображено святкування Перемоги над Німеччиною і її сателітами. Зокрема, № 27 кіножурналу «Радянська Україна» виробництва Укркінохроніки (1945 р.) представляє кіносюжет «Свято Перемоги», в якому змальовує демонстрацію у Києві з нагоди закінчення німецько-радянської війни, а на урядовій трибуні – М. Хрущов, Д. Коротченко, Л. Корнієць, М. Гречуха, О. Кириченко, З. Литвин, А. Барановський, М. Бажан, В. Герасименко, З. Сердюк, С. Ковпак та інші [242].

Крім відомостей кіножурналів, джерелом оперативної кіноінформації були спеціальні випуски, присвячені окремим подіям чи особам. Такі кіноматеріали відрізняються від кіножурналів тематичною однорідністю, відсутністю чіткої періодичності, сюжетним наповненням, конкретною метою, завданнями та адресатом. Цей вид представляють 39 кінофільмів виробництва студій «Укркінохроніка», «Київучтехфільм», «ЦСДФ». Відмінну за тематикою групу кінодокументів становлять спеціальні випуски, в яких висвітлена суспільно-політична активність керівників і командирів УШПР у подіях державного значення. Це свідчить про завдання агітаційно-пропагандистського характеру з

міфологізації і визнання партизанського керівництва й руху загалом та їх внесок у перемогу над нацистською Німеччиною.

Окремий тематичний напрям представляє кіноматеріал 1945 р., який характеризується формуванням образів героїв, святкуванням перемоги та подібними святами в окремих містах і населених пунктах України. Крім агітаційного матеріалу дає інформацію про зовнішність героїв кіно, населених пунктів, діяльності людей та інше. Багато інформації може надати вивчення контенту спецвипуску 1945 р. Укркінохроніки, який показує військовий парад у Києві на площі Богдана Хмельницького [243].

На відміну від згаданих раніше видів кінопродукції років німецько-радянської війни за тривалістю показу, представленою інформацією, витриманою тематичною лінією, авторським задумом кінооператорів та спеціалістів монтажу, спеціальною ідейною обробкою знятого контенту є кінострічка, яка чітко демонструє мету і основну думку кінопродукту. Окрема тематична лінія прослідковується у висвітленні оборонних та визвольних битв на українських теренах у сюжетах кінофільмів «Советский народ в боях за Родину (За родной Донбасс)» (1942 р.), «Битва за Севастополь» (1944 р.), кінострічки О. Довженка «Битва за нашу Радянську Україну» (1943 р.) та «Перемога на Правобережній Україні та вигнання німецьких загарбників за межі українських радянських земель» (1945 р.).

Кінофільм «Битва за нашу Радянську Україну» (1943 р.) випуску Центральної студії кінохроніки та Укркінохроніки (художній керівник О. Довженко), присвячений боротьбі проти німецьких військ на території Української РСР в 1941–1943 рр. [244]. Однією з сюжетних ліній є партизанський внесок у боротьбу. Зокрема висвітлена спільна нарада керівництва партизанських загонів Правобережної України, серед присутніх – С. Ковпак, Д. Коротченко, О. Федоров, С. Руднев. Перебіги подій включають зйомку: партизанські загоны на марші; перехід словацьких військовиків до партизанського з'єднання під командуванням О. Сабурова; виступ на Всеслов'янському мітингу партизана, Героя Радянського Союзу В. Яремчука.

Нині в такому контенті прослідковується ідеалізація подвигу радянських партизанів, неповнота відображення соціального і бойового буття партизанів, свідчення позитивних моментів діяльності, відсутність реальної картини буднів партизанів, їх взаємин з місцевим населенням, особливості співпраці з діючими частинами РСЧА. Такі прогалини в кіноконтенті частково виправдовує характер та мета цього документа, яка полягала в підтриманні бойового духу армії і тилу, агітації та інформуванні в умовах інформаційного вакууму.

Яскравим прикладом радянської агітації є кінофільм «Львів радянський» (липень–серпень 1944 р.) випуску Укркінохроніки, режисер М. Шапсай [245]. У монтажі застосовані маніпуляційні елементи, в порівнянні подаються кадри німецько-радянської війни та мирного життя міста. Формування позитивного враження керівництва досягається картинками спокою та миру. Поставлену мету автори кінофільму реалізують за допомогою двох сюжетних паралелей.

Кінофільм «Победа на Правобережной Украине и изгнание немецких захватчиков за пределы украинских советских земель» (1945 р.) випуску ЦСДФ і Укркінохроніки (режисер О. Довженко та Ю. Солнцева) присвячено збройному протистоянню та поступовому визволенню української території від німецьких військ в 1943–1944 рр. [246]. Серед сюжетів, які увійшли до кінофільму є учасники партизанського руху, кінопортрети Г. Базими, О. Богомольця, С. Руднева. У кінофільмі використано кадри німецької кінохроніки. Цей кінофільм демонструє багатий кіноконтент, висвітлює активні воєнні дії на фронтах, визволення населених пунктів УРСР, підтвердження бойової співпраці партизанів та РСЧА, що допомагає створити динамічну картину воєнної доби, отриману з писемних документів.

Колекція кінофільмів ЦДКФФА України ім. Г. Пшеничного доповнюється документальними, науковими та навчальними кінофільмами, що зберігаються у Галузевому державному архіві Міністерства оборони України (ГДА МО України). Вони висвітлюють бойові операції періоду Другої світової війни на території України, демонструють партизанський, підпільний та розвідувальний види бойової діяльності РСЧА. Загальний обсяг документів фондів галузевого

архіву 4 322 фф. (усього 381 460 справ) за період 1807–2007 рр., серед яких 3 256 одиниць зберігання (1 238 од. обліку) – кінодокументи. Частина документів перебуває в обмеженому доступі, що звужує їх інформаційні можливості і ресурс для наукового вивчення та впровадження наявного документального масиву в наукове середовище.

Окрему групу кінодокументів становить фонд так званого кінолітопису – осібні незмонтовані кіносюжети, які не ввійшли до готової продукції і не демонструвалися свого часу на кіноекранах. Їхній обсяг складає приблизно 100 одиниць обліку. Авторами кінолітопису були близько 150 кінооператорів, у тому числі представники українських кіностудій. Кіносюжети зберігають візуальну динамічну інформацію про радянський рух Опору в Україні. У незмонтованих кіноматеріалах менш відчутний вплив думки автора майбутнього кінофільму, але прослідковується ідеологічна сутність радянської доби. Оскільки сюжети присвячені окремим подіям чи фактам, то мають менш заангажований характер, не несуть на собі завдання радянської пропаганди чи агітації, висновки та емоційні переживання від вивчення такого контенту глядач-дослідник може зробити самостійно.

Велика кількість кіносюжетів з фондів ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного висвітлюють специфіку розвідувальної діяльності, планування воєнних дій, проведення бойових операцій партизанськими з'єднаннями, виявлення зрадників та застосування до них смертної кари та інші зображальні кадри. Зокрема, збірник кіносюжетів 1941 р. Центральної студії кінохроніки показує зустріч партизанів Краснолиманського партизанського загону Сталінської області з бійцями регулярної армії, на якій виступив комісар загону Ф. Каліберда [234]. До цього контенту включено сюжет з повсякденності – партизан тренує собаку рухатися по-пластунськи. Звідси отримуємо інформацію про співпрацю партизанських формувань з діючими частинами РСЧА, а також свідчення повсякдення партизанів, військової майстерності, технічної оснащеності, застосування собак та інше.

У кіносюжетах можна знайти інформацію окремих географічних частин України та підтвердження бойових дій і боротьби на окупованих територіях на всій її території. Так, збірник кіносюжетів 1942 р. Центральної студії кінохроніки демонструє події на Південному фронті, включає кіноматеріали бойових дій аджимушкайських партизанів [249]. Наступний кіноматеріал, у вигляді збірника кіносюжетів 1943 р. Центральної студії кінохроніки демонструє процес доставки вантажу партизанами Криму у табір [250]. Черговий сюжет показує як командир 2-го сектору партизанських загонів М. Луговий і начальник штабу М. Котельников оглядають місцевість. Далі, висвітлюється процес формування партизанських одиниць та їх гендерно-вікових характеристик, зокрема, співробітник Сімферопольського педінституту Б. Газієв з добровольчої армії переходить до партизанського загону. Наступний кіноматеріал відображає район Прип'яті, де відбувається операція під керівництвом М. Павловського з розгрому Прип'ятської флотилії ворога, далі проходить захоплення трофеїв, а серед бійців помічений П. Вершигора. Окремо зафіксовано нараду членів нелегального ЦК КП(б)У та командирів й комісарів партизанських з'єднань Правобережної України у партизанському з'єднанні О. Сабурова. Можна побачити серед присутніх секретаря ЦК КП(б)У Д. Коротченка, секретаря ЦК ЛКСМУ М. Кузнєцова, генерал-майорів С. Ковпака, С. Руднева, О. Федорова та інших, що свідчить про важливість такого зібрання та рівень його учасників. Більш буденні бойові справи висвітлюють такі кіносюжети – закладання вибухівки під міст групою партизанів демонструє тактику боротьби, лісовий партизанський табір у Рівненській області показує його внутрішнє облаштування та розташування, на кіноплівці зафіксована специфіка роботи похідної друкарні, госпіталі, що супроводжували партизанські формування були мобільними та необхідними атрибутами такого виду діяльності. Для підтримки бойового духу та заохочення до боротьби дієвими були методи нагород та подяк, як от в сюжеті секретар ЦК КП(б)У Д. Коротченко вручає партизанам нагороди (Додаток Д).

Особливості бойової, рейдової та повсякденної діяльності партизанів висвітлюють такі кіносюжети представлені у збірнику за травень – серпень 1943 р. Центральної студії кінохроніки [251]. Цікавим тут є зображення в динаміці – життя Житомирського партизанського з'єднання під командуванням О. Сабурова, підготовка до диверсійного акту в Сарнянському партизанському загоні під командуванням Т. Гриба, розквартированого в с. Картеничі Лельчицького району Поліської області (Білорусія); переправа партизанів через р. Уборть. Відображення знайшли і особливості медичного забезпечення партизанів в умовах німецько-радянської війни, наприклад, у сюжеті лікар-хірург О. Федоров оперує поранених партизанів, що підтверджує забезпеченість медичними спеціалістами і проведення необхідних медичних втручань. Уручення медалей «Партизану Отечественной войны» членам партизанського загону ім. 24-ї річниці РСЧА поблизу с. Дубницьке Лельчицького району та командиру О. Сабурову відбувалося в присутності кінооператора, завдяки чому можемо ілюструвати писемні документи як от нагородні листи.

Тематика регіональних оглядів партизанського побуту, життя, бойової діяльності була поширеною серед збірок кіносюжетів. Найбільш відомим фактом у діяльності українських партизанських формувань є проведення Карпатського рейду під керівництвом С. Ковпака. Цей історичний факт ілюструє збірник кіносюжетів за липень – серпень 1943 р. Центральної студії кінохроніки [252]. Під загальною назвою кіносюжетів Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С. Ковпака представлено мітинг в одному з карпатських сіл, де виступають комісар з'єднання С. Руднев, С. Ковпак, начальник штабу з'єднання Г. Базима. Цей сюжет підтверджує застосування різних видів діяльності партизанськими формуваннями, агітаційне інформування та пропагандистська робота з місцевим населенням, що поєднувалося з проведенням підривної диверсійної роботи. Про географію діяльності партизанських з'єднань і загонів візуальною інформацією підтверджують писемні документальні свідчення. Хоча

кіноконтент фрагментарно відтворює існування та діяльність партизанських формувань, але така інформація аудіовізуального характеру добре ілюструє та підтверджує факти та свідчення отримані з інших документальних ресурсів.

Черговий аудіовізуальний контент презентує особливості діяльності окремого партизанського формування. Так збірник кіносюжетів серпня 1943 р. Центральної студії кінохроніки зберігає кінозапис бойових дій у Житомирській області партизанської дивізії ім. М. Щорса під командуванням С. Малікова [253]. До тематичного збірника увійшли – нарада в партизанському таборі за результатами розвідки, де присутні командири і зафіксовано процес мінування залізничного полотна в районі ст. Олевськ. Цікавою є кіноілюстрація виконання завдання із захоплення обозу групою партизанів під командуванням В. Гнеденка в районі Коростеня. До зображення життєдіяльності належить і кіносюжет проведення траурного мітингу і захоронення партизана П. Масленкова, який загинув під час операції.

Окремо варто назвати збірник кіносюжетів за листопад 1943 р. Центральної студії кінохроніки «У кримських партизан», де представлені кіносюжети, що зафіксували висадку групи партизанів на берег, перебування їх у засідці в гірському лісі, де командир дає бойове завдання [254]. Цей збірник кіносюжетів ілюструє діяльність радянських партизанських формувань на території Криму, з яких можна отримати свідчення функціонування регіонального руху спротиву. У цьому руслі важливими є кіносюжети таких збірників. Так збірник кіносюжетів за квітень 1944 р. ЦСДФ представляє кінозйомку визволення Ялти військами Окремої Приморської армії [255].

Більш пізні кіносюжети демонструють діяльність партизанських формувань на території Правобережної України. Так у кіносюжеті 1944 р. ЦСДФ командир Сумського партизанського з'єднання С. Ковпак слухає рапорт командира 2-го батальйону про результати нападу в ході Карпатського рейду (1943 р.) на нафтопромисли та ворожий гарнізон у с. Дилятин Станіславської області [256]. Про діяльність партизанського формування під керівництвом О.Федорова розповідає інформація документального збірника кіносюжетів

ЦСДФ за січень 1944 р. [257]. У збірнику кіносюжетів ЦСДФ за лютий 1944 р. представлено кінозвіт як командир Рівненського партизанського з'єднання № 1 В. Бегма розповідає про спільні з РСЧА дії партизанів з визволення міста від нацистів, комісар М. Корчев – про виготовлення партизанами зброї [258]. Інформація, що надана такими сюжетами, чітко розкриває особливості діяльності регіональних партизанських формувань, надає свідчення їх внутрішнього розпорядку, демонструє особливості дії норм закону у воєнний час, показує характерні особливості виконання поставлених завдань. Певний ліричний відступ від попередніх зустрічаємо у кіносюжеті ЦСДФ за 1945 р., що висвітлює перебування на батьківщині в с. Котельва Полтавської області двічі Героя Радянського Союзу С. Ковпака [259]. Інформаційна значущість такого сюжету дещо обмежена показною постановочністю кадру, але несе в собі інформацію повсякденності, оточення головного героя, його сприйняття односельчанами.

Велике антропоцентричне значення має низка соціальних сюжетів щодо організації повсякденного життя партизанів та підпільників – організація та забезпечення харчуванням, медичні працівники партизанських загонів, політичне виховання та інші. У цьому напрямі життя партизанського руху розкриває кіносюжет Центральної студії кінохроніки за 1942 р. [260]. Представлено у кіносюжеті Брянський фронт, де діяло Чернігівське партизанське з'єднання під командуванням О. Федорова. Важливу ідеологічну роль відігравали процедури прийняття присяги членами партизанських загонів, що становить окрему сюжетну лінію. У кіноконтенті відображена й інформаційна діяльність партизанських формувань – мітинг в одному з визволених сіл, на якому виступає О. Федоров. За географічним принципом об'єднано знятий контент наступного кіносюжету Центральної студії кінохроніки за 1942 р., який присвячено висвітленню життя партизанських загонів Донбасу [261].

До наступної групи тематичної інформації можна віднести масив кінодокументів «трофейної кінохроніки», яку було передано до ЦДКФФА

України ім. Г.С. Пшеничного в 1943–1947 рр. обласними конторами Головкинопрокату. До її складу увійшли кінопродукція виробництва німецьких кіностудій ЦФО, УФА та Румунської державної кіностудії, що демонструвалася на окупованій Українській РСР впродовж 1941–1943 рр. Більшість цих кінодокументів не має початкових і кінцевих титрів, що утруднювало визначення їхнього виду. Крім таких документів, у ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного щодо діяльності німецьких частин на радянській території міститься декілька збірників та кінофільмів. Так збірник кіносюжетів УФА (Німеччина) за 1943 р. містить сюжети про Східний фронт, де відображено бойові дії німецьких військ, зачистка лісу піхотинцями, оточення села, в якому розташувався партизанський загін; сектори фронту; транспортування пораненого з поля бою; обшук і допит полонених радянських вояків [262].

Отже, з поданого випливає, що кінодокументальні історичні документально-інформаційні ресурси значно розширюють географічні межі подій, дозволяють розглядати історію України в загальноєвропейському контексті. Кінодокументи відображають воєнні дії вермахту та їхніх союзників, висвітлюють життя як Німеччини, так і захоплених держав, зокрема в Україні.

5. 2 Комунікативна тяглість воєнної кінодокументалістики

Окрім кінодокументів аудіовізуальні документи представляють масив художніх та документальних кінофільмів, що були виготовлені в повоєнні роки. Вони містять інформацію політичного, соціально-економічного та культурного характеру у вигляді динамічних зорових образів. Візуальне динамічне кінозображення у ХХ ст., завдяки швидкому розвитку технічних засобів їх створення і збереження, отримало вираження в нових видах фіксації й зберігання візуальної інформації – відеозображенні, а нині в цифровому зображенні. За даними ЮНЕСКО на початку нового століття у загальному потоці інформації з усіх наявних комунікаційних каналів частка

зображувальної, зображувально-звукової і звукової інформації становить майже вісімдесят відсотків з тенденцією збільшення її обсягу [1 580, с. 19-20]

Як і кіно, відео потребує нових спеціалістів та професіоналів для обробки інформаційних даних – сценаристів, кінорежисерів, художників, акторів, операторів, вчених, істориків, консультантів з питань минулого. Для вивчення соціально-історичних питань певного періоду і повноти документального комплексу важливе значення мають тогочасні художні та публіцистичні кінофільми, кінофільми наступних років, підготовлені на існуючому кіноконенті, писемних документах різного виду та спогадах (у вигляді усної історії) очевидців відтворюваних соціально-історичних явищ та процесів. Художні та публіцистичні кінофільми з історії радянської партизансько-підпільної боротьби як комбінований історичний ресурс інформації включають інформацію різноманітних типів та видів документів, створюють яскраву, насичену фактами зорову і слухову картину минулого [1 148, с. 111].

Кінофільми про події партизанського та підпільного руху у роки німецько-радянської війни можна умовно розподілити за жанровим характером на художні, документальні та публіцистичні, які в свою чергу структуровані за хронологічним принципом. Кінофільми радянської доби мали свої особливості у вигляді агітаційно-пропагандистських кліше про провідну роль комунізму та значення компартії у процесі організації партизансько-підпільного руху та агітаційно-пропагандистської роботи серед населення. Загалом цей період відзначається особливим партійним контролем за телевізійною, публіцистичною та художньою творчою діяльністю і їх продукцією. Подібну позицію обстоюють й сучасні російські ідеологи, які виступають правонаступниками радянської держави і ставлять за мету відновлення контролю над територіями України. Пропаганда сучасної РФ має всеохопне значення, всежанровість телевізійного контенту, ставить мету відтворення образу «радянської людини». Використовуючи радянські міфологеми сучасні маніпулятори зробили аудіовізуальний простір зняттям у гібридному веденні війни проти державності України. Вияви російського міфотворення можна

побачити у художніх кінофільмах, документальні стрічки рясніють підтасовкою необхідних фактів і документів, а публіцистичні передачі дають глядачеві потрібні маніпуляторам висновки по всіх подіях в світі. Необхідний набір фактів та різносторонні думки очевидців подій замінюються готовими авторськими умовиводами, політизованими кліше, психологічними хитрощами сучасного телебачення. Проте не дивлячись на ідеологічну зашореність, аудіовізуальний контент представлений фактичним, відео- та кіноконтентом, широким спектром наративної інформації з вуст учасників і очевидців. Особливості такого візуального документального свідчення соціально-історичної інформації вимагають від дослідника прискіпливої критики на предмет політичного маніпулювання фактажем та ідеологічної мотивації автора продукту.

Документальне та художнє (ігрове) кіно може виступати як окреме специфічне у сприйнятті відображення дійсності. Серед методичного набору аналізу динамічних зображальних документів повинен бути такий алгоритм критики. Насамперед необхідно вказати рік створення кінофільму – це інформація, з якої починається аналіз ігрового кіно. В особливих випадках, коли кінофільм було заборонено й він з'явився на екранах пізніше, окрім року його створення інформаційним може бути й рік виходу на широкі екрани. Наступним моментом аналізу є усвідомлення того факту, що художній кінофільм є авторським твором, який виражає точку зору його творців, а в першу чергу режисерів і сценаристів. Їх погляди формувалися під впливом існуючих у конкретних соціально-історичних обставинах особливостей соціального середовища, до якого й звертаються автори у творі [1 471, с. 110].

Створюючи інформаційну комунікацію вони враховують, погоджуються або полемізують з суспільством і системою, висвітлюючи окремі явища та процеси. Важливим фактором впливу на сюжетну лінію ігрового кінофільму, виступає світогляд держави і суспільства, в якому створено або який розкриває запропонований художній твір. У цьому напрямі історики-дослідники, який здійснює аналіз інформаційності та достовірності художнього (ігрового)

кінофільму, необхідно чітко визначити авторський задум і концепцію, углядіти зовнішній вплив соціальної атмосфери та світогляду суспільства і державної ідеології на його творця. Кожна авторська творча робота так чи інакше, не зважаючи на максимальне прагнення до об'єктивності викладу, містить власне бачення автора на виклад сюжету. Намагаючись виразити власну концепцію бачення проблеми шляхом її візуалізації, автор кінофільму може відтворити окремі ідеї, погляди, питання, які турбують те чи інше суспільство та впливають на загальну картину оточуючого середовища в момент його створення. Тому завдання науковця віднайти додаткове нашарування ідей та поглядів, визначити ступінь їх впливу на формування стрічки та авторську ідею відображену в ній. У підсумку такого всебічного аналізу ідеології кінофільму та середовища його творення, дослідник отримує з кінофільму додаткову інформацію про громадську думку, загальну атмосферу та окремі ідеї, які відображають цю епоху.

Слід ураховувати, що кінофільми про сучасні авторам події оточуючого життя є багатим соціально-історичним потенціалом для дослідників повсякденності попри всю постановочність її епізодів. Особливо інформаційними є свідчення про архітектурні особливості вулиць та інтер'єр, одяг і предмети побуту, спосіб відпочинку та праці, вияви побутової та громадської поведінки та взаємовідносин людей у конкретних соціально-історичних умовах. Нині в історичній науці відчувається дефіцит нейтральної візуальної інформації з історії Другої світової війни та радянського партизансько-підпільного руху, майже не залишилося свідків, здатних пояснити особливості тих подій. Дослідник зобов'язаний поставити питання про достовірність і типовість відображеної в ігровому або документальному кінофільмі матеріальної та духовної культури. Якщо вигляд вулиць має високий ступінь достовірності соціально-історичної інформації, то інтер'єри найчастіше створюються спеціально, навіть можливо ексклюзивно під конкретний кінофільм.

Кінофільми новітньої доби історії України більше відповідають принципу наукової об'єктивності. Вони містять значний архівний сегмент відео- та кіноконенту, різнопланову документальну базу, що в радянські роки була утаємничена владою. Авторами більш широко використовується принцип плюральності, подаються погляди та думки не тільки радянських учасників тих подій, а й спогади німецьких військовиків і комбатантів національних партизанських утворень на території воєнних дій. У той же час, характерною рисою періоду незалежності пострадянських республік кінця ХХ ст. стає використання ідеологічної ангажованості авторів-публіцистів радянського періоду у політичній боротьбі як в межах країни, так і між державами колишнього Союзу, що часто зумовлює односторонність висвітлення подій та надмірну ідеалізацію інформаційних явищ та процесів війни.

Після закінчення Другої світової війни кіномитцями на студіях України та інших країн-учасниць було створено велику кількість художнього кіно- та відеопродукту з метою збереження пам'яті про складні й суперечливі історичні події. Радянські художні кінофільми про німецько-радянську війну створювалися й на українських кіностудіях. Радянським кінофільмом перших повоєнних років була стрічка «Молодая гвардия» [885]. Стрічка знята режисером і автором сценарію С. Герасимовим на кіностудії ім. М. Горького у 1948 р. й складається з двох серій. Режисери Л. Голуб і М. Фігуровський на кіностудії Білорусьфільм у 1954 р. поставили кінофільм «Дети партизана» [877]. За режисерства М. Маєвської та О. Маслюкова на кіностудії ім. О. Довженка у 1957 р. знято стрічку «Партизанская искра» за однойменним романом Сергія Полякова [891]. Т. Левчук поставив кінофільм-трилогію «Дума о Ковпаке. Трилогия» (1973–1976 рр.) з К. Степанковим у головній ролі [878]. На кіностудії ім. О. Довженка режисер А. Буковський у 1978 р. зняв кінофільм «Подпольный обком действует», сюжетну лінію якого засновано на спогадах відомого партизанського воєначальника, двічі Героя Радянського Союзу О. Федорова про партизанський рух на Чернігівщині [897]. Подібні історичні події висвітлює й кінофільм режисера Ю. Тупицького, знятий на кіностудії

ім. О. Довженка у 1984 р. у трьох серіях під назвою «В лесах под Ковелем» [874]. Кінофільм знято за спогадами двічі Героя Радянського Союзу, генерал-майора О. Федорова про партизанське з'єднання, що діяло в 1943 р. в районі Ковельського залізничного вузла. Крім спогадів активного учасника тих подій, до сценарію долучали також документи архівних фондів, які уточнювали та підтверджували висловлені свідчення.

Художніх кінофільмів присвячених подіям партизанського та підпільного буття в умовах німецько-радянської війни велика кількість, у чому заслуга державної політики і пропаганди історичних подій. Проте навіть розглянута низка стрічок з історії діяльності партизанів у тилу ворога дає можливість усвідомити значення таких джерел у дослідженні документального корпусу проблеми. Проте такий вид історичного документа вимагає особливого критичного підходу в аналізі зображених подій та фактів.

Більш інформаційно насиченим та історично достовірним є жанр документальної публіцистики у кіно та відеовиробництві. Перипетії та суперечливі події воєнних років передає хронікально-документальне кіно, яке можна умовно поділити за хронологічним принципом на радянські та сучасні кінофільми, що зняті на студіях колишніх союзних республік. Також кіно та відео можна структурувати за походженням студії виготовлення кінофільму [1 468, с. 275].

Сучасне телебачення стало одним із видів мистецтва оперативного відгуку на актуальні події і запит глядача. Телепродукт з партизанської тематики – складна композиція єдності зображення, слова і музики, це творче «відкриття» художньо-образної концепції. Телевізійна функція реалізується у формі мовлення, шляхом побудови програми передач, тобто синхронний процес звернення до широкої аудиторії за комунікаційним принципом співбесіди. Звернення до глядача з телеекрану завжди несе діалогічні засади, хоча говорить тільки один бік, а другий лише сприймає. У структурі передачі відбір конкретних ситуацій – це осмислення. Людина на екрані, її емоційний стан, її ставлення до того, що відбувається, – теж осмислення. Телеекран надав свободу

вибору, де спрацьовує авторська позиція – все, що відібране у житті, передається на екрані, і глядач може спостерігати творчість у її відкритій, процесуальній формі, але характер подання інформації несе в собі відбиток суб'єктивності автора тематичної передачі [1 616]. Феномен телевізійного сприйняття полягає в такому: побачити та зрозуміти через вияви характеру окрему людину, відчувати проблеми, що її хвилюють, і такі посилення на емоцію рухають сюжет передачі та спрацьовують на виявлення характеру героя. Неодмінна властивість малого екрана – реальний інтерес до життя, до індивідуальності. Злиття візуального стану людини та промовленого нею слова створює зовнішню динаміку й дійсну виразність на екрані [1 523, с. 31].

Радянській документалістиці характерні звернення до найбільш ходових прийомів, штампів, ідеологічних кліше, в яких не відчувається повне розкриття особистості, але залишається цілісним сюжет. Іноді характер передачі здатний створити дискомфорт конкретних й гострих ситуацій: нівелювання протиріч, надуманість зображених обставин, невиправдана стилізація під «життя як воно є», викликають питання про ступінь достовірності. Адже головним має бути взаємна довіра ведучого, героя та глядача. Автор передачі має поєднувати драматургічні важелі телевізійного дійства, що важливо для кожної передачі [1 523, с. 36]. Сповідь, подана з телеекрану, надає можливість збільшити широту сприйняття почуття й переживання особистості, розкрити її характер, душевний стан, емоцію. Допитливо-спостережлива камера дає глядачеві узагальнені образи реальних людей, неоднозначні й цікаві, моделюючи спрямування роздумів. Телеаудиторія бачить людину в складній ситуації і по-різному до неї ставиться, сприймає її в кадрі як носія тієї чи іншої інформації, функції. Автори розраховують на те, що кожен глядач візьме від передачі стільки, скільки дозволить йому його життєвий досвід, власні погляди та культура. Телебачення як інформаційно-комунікаційна система заснована на синтезі раціонально-зрозумілого й емоційно-образного, охоплює множину жанрів та їх перехідних форм, які тяжіють, з одного боку до документальних прийомів, з іншого – до ігрових, об'єднаних загальним творчим принципом.

Головне – залучити глядача до комунікаційного контакту й осмислення подій, що відбуваються, розгортаються на екрані в реальному часі [1 467, с. 41].

Новітні цифрові технології помітно вплинули на творчі можливості. Завдяки сучасній техніці значно підвищився рівень і якість передач. Багатство виражальних засобів дає широкий вибір для інновацій створення нових напрямів, видів, жанрів у творчій телевізійній діяльності. Зближення й взаємопроникнення художнього і документального, експерименти та пошуки складних у драматургічному плані форм набули широкої глядацької популярності у документальних кінофільмах, журналістських тематичних програмах тощо [1 467, с. 40]. Широта жанрового й тематичного діапазону перетворює передачі у засіб встановлення інформаційно обумовлених комунікацій аудиторії із зовнішнім світом. На думку І. Лукшина, саме ця універсальність телебачення допомагає людям упевнено орієнтуватися у життєвих умовах, притягувати до екрану й утримувати глядача [1 522].

Документальні телевізійні жанри, їх вплив на нові жанрові утворення у програмах, які з'являються на екрані, демонструють людину в кадрі як головного об'єкта. Документальне кіно створює виразні образи, моделює гострі конфлікти, розробляє виходи з них, висвітлює соціальні проблеми, звертається до подій і людської долі. Кінофільми цього жанру, якщо вони не репортажні, частіше реставрують факт або розповідають про минулі часи. У документальну стрічку непомітно, ненав'язливо вплітається ігрове начало. Включення суто ігрових та художніх елементів є засобом психологічного підсилення документа, який емоційніше впливає на сюжет, створює необхідний автору образ. С. Мединський говорив, що «документальні фільми час перетворює у хроніку, а вона повинна бути без фальші, як документ» [1 540].

Телебачення створило притаманні своїй камерній природі жанри психологічного кінофільму-портрету: портрет-драма, портрет-доля, кінофільм-дискусія, кінофільм-роздум, кінофільм-інтерв'ю, кінофільм-діалог, які набули широкої популярності на телеекрані і завжди привертали й привертають увагу глядача. Від того, наскільки цікавий співрозмовник, наскільки він може

заволодіти увагою телеаудиторії, багато в чому залежить передача в цілому. Пошук нестандартних образних рішень, звернення до ліричних та поетичних жанрів документалістики суттєво збагачує теми. Портретний показ можливий у передачах різного жанру і різної тематики. Кінофільм-портрет – це низка монологів, що потребують природності, простоти, невимушеності. У таких високо емоційних жанрових формах як документальна драма, документальна поема, драма характерів, драма-ідея, драма-сповідь, біографічна хроніка, поетична біографія камера завжди зосереджена на крупному плані героя, на його промові [1 523, с. 35].

Документальність кадру виражена насамперед у крупних планах та панорамах. Закадровий авторський текст, шумове озвучення, фонова музика, пісня несуть смислове й емоційне навантаження. Різноманітний за будовою відеоряд: чергування кольорового з чорно-білим зображенням, урізка ігрових фрагментів, хроніки, фотографій, документів, символічних елементів, інтерв'ю героя створює ефект присутності й достовірності. Транслявання стереотипів сприйняття, вироблених прямою трансляцією, «живим» видовищем, сприяло появі різноманітних мішаних, гібридних жанрів, які уподібнюються до лекції-концерту, гри-уроку та інших форм живого телебачення [1 616].

Прикладом такого виду комунікаційного зв'язку виступає західна історична методологія, яка представила яскраву стрічку з цієї тематики дослідження під назвою «BBC: Война столетия» (1999 р.) за режисерства Лоуренса Ріса [873]. Кінофільм виготовлено у Великобританії в чотирьох серіях: «Великі надії / High Hopes», «Спіраль терору / Spiral of Terror», «Освоюючи науку перемагати / Learning to Win», «Розплата / Vengeance». У кінофільмі висвітлено історію підготовки плану «Барбаросса» і наступної її реалізації у вигляді війни Німеччини з СРСР, яка за своїми масштабами і залученням та використанням ресурсів затьмарює всі війни в історії людства. Рідкісні кадри кінохроніки та інтерв'ю з учасниками бойових дій дозволяють відтворити цей найтяжчий і найжорстокіший період ХХ ст. Автори кінофільму, спираючись на доступну їм документальну базу, стверджують, що батальний

період 1941–1945 рр. забрав більше життів ніж будь-яка інша війна у світовій історії. Роблять заяви і демонструють власні точки зору на висвітлювані події.

За авторства А. Журанкова та режисури А. Денікіна у 2005 р. в РФ підготовлено стрічку «Рельсовая война. Сталинов против Сталина» [901] (Додаток Б. 3). У 2005 р. публіцисти-теледокументалісти підготували кінофільм про підпілля в роки німецько-радянської війни та її героїзованого пропагандою учасника під назвою «Зоя Космодемьянская. Правда о подвиге», ім'я якої в той час стало символом епохи [882]. Уперше на екрані глядачі побачили протоколи допитів з архіву ФСБ і звіт медичної експертизи, яка встановила, що в 1941 р. в с. Петрищеве було страчено Зою Космодем'янську.

Цикл документальних кінофільмів «Невидимый фронт. Линия войны» за режисерства А. Котова підготовлено при сприянні спецслужб Білорусі і РФ у 2007 р. [887]. У стрічці використано унікальні відомості архівів секретних свідчень, що нині зберігаються в РФ. Білоруськими кінодокументалістами у 2007 р. за режисерства А. Котова представлено двосерійний кінофільм «Партизанский фронт. Ковпак» про найвідомішого радянського партизанського командира часів Другої світової війни, легенду окупованої України й Білорусії [892]. У кінофільмі подається значний фактаж з варіативністю поглядів на історію радянського партизанського руху дослідників та учасників тих подій. У 2010 р. за режисерства В. Орлова підготував документальний кінофільм «Партизанская война в Белорусской ССР» [890]. Серед праць білоруських режисерів увагу привертає цикл кінофільмів «Партизаны против Вермахта» (2010 р.) у восьми серіях [895]. До переваг кінофільмів можна віднести багато використаної кінохроніки, у тому числі знятої німецькими військовими операторами, значну частину документальних кадрів глядач бачить уперше. Автори провели вагомую роботу з пошуку живих свідків подій воєнних років.

Українські документалісти за режисерства О. Лябаха у 2008 р. випустили у прокат стрічку «Аджимушкой. Подземелье смерти» [872]. Своєрідним журналістським розслідуванням документалістичного формату є тематична телепрограма відомого українського тележурналіста й історика О. Зінченка

«Розсекречена історія». Особливу увагу привертає випуск «Моральна дилема Корюківки», відзнятий у липні 2017 р. [902]. Базуючись на даних журналістського розлідування, документальних кінокадрах і рефлексіях відомих вітчизняних істориків сюжет рельєфно розповідає про Корюківську трагедію та «партизанський слід» в її історії. Документальний біографічний кінофільм-роздум про Сидора Артемовича Ковпака «Его звали ДЕД. Ковпак» підготовлено в Україні у 2011 р. автором сценарію О. Зотіковим, режисером О. Барбарук-Трипольським, операторами І. Зотіковим, Д. Притченком, звукорежисером і режисером монтажу А. Цюпко [879]. «Уровень секретности 18» – документальний кінофільм виробництва «1+1 Продакшн» (2011 р.) за режисерства В. Рибася [906]. Кінофільм показує 18 фактів з історії Другої світової війни на території України, які приховувала радянська пропаганда. Більшість з цих фактів були засекречені і не розсекречені повністю до останнього часу.

Загалом, за допомогою телевізійних виражальних засобів швидко відтворюється емоційна атмосфера минулої епохи, національного колориту тощо. Проте у підготовці цього візуалізованого контенту відбувається залучення соціально-історичної інформації різних видів і груп документально-інформаційних ресурсів з історії партизанського та підпільного рухів. Під час проведення конкретно-історичного дослідження телевізійний відеоряд має другорядний ілюстративний характер.

5. 3 Соціально-інформаційний вимір фотодокументів

Українські й закордонні архівосховища мають значний фотодокументальний масив радянського руху Опору. Фотографії є порівняно давнім, масовим і доступним для дослідника видом зображального історичного документа. Вони зберігаються у фондових колекціях українських центральних і місцевих архівів та музеїв, видаються у формі фотоальбомів, в основному тематичного характеру, що дуже важливо для дослідників. Цінними

фотографіями заповнені сторінки газет, наукової та мемуарної літератури тощо. Чимало фотодокументів зберігається у приватних колекціях.

Масиви фотодокументів виразно відбивають матрицю діяльності людини з перекодування реальних подій, явищ, процесів у формати соціальної комунікації та є джерелами пам'яті людства. Перцепція надзвичайних подій, війни, страждань тими, хто не мав цього досвіду в історичній реальності, виявляється приреченою на забуття. Спогад є етичним актом, а пам'ять зв'язує людину з екзистенціальним виміром її існування. Генеза фотодокументального архівування зумовлена акумулюванням помітних масивів специфічних документів і потребою забезпечення їх збереженості та доступу.

На думку Л. Приходько експертиза цінності для постійного архівного зберігання фотодокументів відбувається за допомогою низки критеріїв. До групи критеріїв змісту належать: значущість інформації, що міститься у документі; повторюваність інформації документа в інших документах; вид документа; оригінальність документа. Окремо застосовується критерій повторення інформації в інших аудіовізуальних документах, що дозволяє встановити ознаки повторюваності (типовості) відтворених фактів, подій, масштаб відображення (повноту висвітлення). Критерій виду документів не зважаючи на умовність дозволяє виділити окремі групи документів в процесі експертизи цінності документа.

До специфічних критеріїв належать засоби розкриття й незалежність інформації документа від певної установи-створювача документа, комплектність документів, наявність супровідної письмової документації; суспільне визнання документів. До критерію зовнішніх атрибутів належать форми фіксації, передачі змісту, технічного, фізико-хімічного стану збереженості [1 579, с. 105]

Фотодокументи – досить поширені і доступні, але водночас складні для дослідження історичної інформації. Якщо кінофільми мають свої сюжетні тексти, що допомагають дослідникам у роботі з ними, то фотодокументи, окрім найменувань, необхідних супровідних сюжетних текстів здебільшого не мають.

Вони потребують розшифрування, тобто додаткової роботи з ними. Безпосереднє відображення дійсності на відбитку є незаперечною перевагою фотодокументів як документально-інформаційного ресурсу. Їх інформаційне значення визначається тим, що вони містять конкретні факти, а це дає можливість досліднику реально відтворювати події з історії конкретного часу [1 470, с. 234].

У визначенні специфіки методики аналізу фотодокументів практичну користь приносить складання різного роду допоміжних класифікацій. Фотодокументи можна поділити: на так звані спеціальні фотографії, на портретні світлини і на видові фотографії (фото місцевості події, певні предмети на місцевості та інше) (Додатки Г. 1–26).

Для проведення всіх напрямів історико-документознавчого аналізу зображальних документів класифікації фотодокументів тільки за змістом недостатньо. Велику допомогу дослідникові тут може надати класифікація за технікою фіксації та відтворення історичної події. Техніка документальної фотографії дозволяє отримати негативне або позитивне зображення, а позитив може бути чорно-білим або кольоровим. Характерні зображальні можливості фіксації інформації в моментальній зйомці й відтворенні події має сучасна цифрова апаратура [1 127, с. 281].

Важливим за своїм інформаційно-психологічним навантаженням є фотодокументальна база Національного архівного фонду України. Значна частина матеріального комплексу візуальних документів знаходиться у фондах Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г.С. Пшеничного. Зокрема, документальні архівні фонди 1941–1945 рр. містять унікальну колекцію фотодокументів з історії радянського партизанського руху в Україні [1 414].

Унікальність представлених історичних фотозаписів цього архіву полягає в тому, що він збирає, проводить облік та зберігає документи зображального, а також звукового характеру, що мають форму фотографій, кінофільмів, відеофільмів, грамофонних платівок, магнітних касет тощо. Фотодокументи, як

носії статичної візуальної соціально-історичної інформації, представлені і в ряді місцевих архівів Києва, Севастополя, АР Крим, областей. Вони використовуються в історичних дослідженнях, науково-популярних виданнях, мемуарній літературі, газетах і журналах, як яскравий ілюстративний матеріал, що засвідчує соціально-історичну інформацію отриману з інших джерел. Зокрема, до 70-ї річниці завершення Другої світової війни у видавництві «Фоліо» 2015 р. вийшло друком фотодокументальне видання [473]. Архівістами ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного відібрано 400 фотознімків та кадрів із хронікально-документальних фільмів і кіносюжетів воєнної кінохроніки. Знімки, взяті з архівної колекції періоду Другої світової війни, відтворені зі справжніх негативів, оригінальних фотографій, кадрів кіноплівки. Висвітленню організації та розвитку радянського руху Опору присвячено другий розділ видання під назвою «Фронт у тилу ворога». Уміщені там світлини зафіксували бойову, диверсійну, розвідувальну діяльність партизанів, особовий склад й озброєння партизанських формувань, місця їхньої дислокації, роботу партизанської медико-санітарної служби, навчальні заняття та підготовку до бойових операцій.

Фотодокументальні історичні свідчення мають низку особливостей, знання яких необхідне у науковій роботі з ними. Загальні принципи їхньої критики повністю застосовуються і до зображальних документів. Дослідник насамперед встановлює походження фотографії, визначає їх творця-автора. Діяльність операторів-фотографів здебільшого пов'язана з окремими установами (фабриками, фотостудіями, газетами, редакціями тощо). Виявлення авторства фотодокумента дещо складніше, ніж кінодокумента, особливо коли йдеться про знімки багаторічної давнини, а особливо в умовах воєнних дій [1 470, с. 235].

Одна з важливих проблем критики фотодокументів – визначення місця і часу зйомки, прізвищ її учасників, відображених історичних подій тощо. Якщо легенда фотодокумента викликає сумніви історичної достовірності, необхідно зіставити його з пресою, архівними свідченнями, мемуарною літературою тощо. Відомі елементи і деталі окремого району, будівлі, твори

монументального мистецтва, зображені в кадрі нерідко допомагають визначити місце зйомки. Велике значення для розшифрування соціально-історичної інформації фотодокументів має так звана допоміжна інформація – внутрішньокадрові написи: гасла, транспаранти, плакати, афіші, вивіски тощо. Фотодокументи радянського руху Опору візуально відображають історичну добу, містять ідеологічне наповнення дільності, світоглядні орієнтири учасників бойових дій, комуністичну стилістику спорядження та військового вбрання. Це вимагає від дослідника подій Другої світової війни застосування визначених методологічних прийомів критики фотографії, як документального історичного ресурсу інформації.

Важливим місцем збереження фотодокументів періоду війни є Російський державний архів кінофотодокументів, який містить більше 90 тисяч одиниць зберігання фотодокументів від початку Другої світової війни до її останнього дня [1 329].

Проте найбільшими місцями зберігання фотодокументів з історії радянського руху Опору на території УРСР є вітчизняні архівні установи. Тематичний архівний масив ЦДКФФА України ім. Г. Пшеничного почав формуватися з 1950-х рр., коли до архіву надійшли фотознімки з республіканської виставки «Партизани України у боротьбі проти німецько-фашистських загарбників» [1 413]. Доповненням колекції стали світлини з особових архівів колишніх керівників партизанських з'єднань П. Вершигори та М. Наумова (Додаток Г. 3; 6–10). Невелику за обсягом групу складають фотознімки, що належать до початкового етапу війни між Німеччиною та СРСР (1941–1942 рр.). Це переважно фотографії партизанських груп і загонів. У комплексі документів представлені фотографії, що висвітлюють створення Українського штабу партизанського руху, його персональний склад та діяльність.

Значною проблемою наукового дослідження фотодокументного масиву є з'ясування авторства великої кількості фотодокументів присвячених радянському руху Опору. Звичайно, не викликає сумнівів авторство фотографій

керівництва партизанських з'єднань, оперативних та урядових нарад – вони зроблені офіційними фотокореспондентами. Проте поза увагою дослідників залишилася велика кількість фотодокументів, що фіксували військову повсякденність в умовах лісового життя, організацію бойової діяльності, навчання та інше. Багато військових фотокореспондентів пройшли випробування партизанською зйомкою. Досліджуючи великі масиви військової фотографії, можна простежити, як зростала фотомайстерність кореспондентів. Від перших постановочних кадрів німецько-радянської війни першого року, коли майстри фотографії звикали до нової реальності, що не укладається в рамки їх старих прийомів, до фотографії друго-третього року війни, коли фронтові будні, битви ставали чітко знятим і зафіксованим у фотографії. Професійно закріплені кадри, враховуючи динамічність непостановочних бойових дій, в яких фотограф є учасником з рефлекторною реакцією на необхідність стріляти або фотографувати.

Відомі фотографи радянського «соцреалістичного» репортажу 1930-х рр., що знімали важливі події життя країни в ефектних ракурсах для журналів «Огонёк», виявилися не готовими до фотозйомки в умовах німецько-радянської війни [846]. Для фото довоєнних років головною сюжетною були керівництво партії життям суспільства, заідеологізована комуністичною владою соціальна реальність. Це стало інерційною особливістю перших воєнних років. Але вже у 1942–1943 рр. життя партизанів зафіксовано на великій кількості фотографій авторства М. Трахмана та Я. Давидзона, які створюють чи не щоденну хроніку партизанського життя. Я. Давидзон активно працював в Україні, був майстром портретної фотографії, виступав як класичний фоторепортер, супроводжуючи партизанів на маршах.

На відміну від нього, М. Трахман перетворив свою роботу на створення справжніх картин, багатопланових, складних, з глибоким, заповненим штрихами простором, використовуючи для цього ліс як знімальний павільйон. Автор фотографії працював, впроваджуючи природний ландшафт та світло як

справжні інструменти для створення фотографічних ракурсів, що поєднують мальовничість художньої фотографії та динамізм конструктивізму.

Окремого дослідження заслуговують знімки генерал-майора П. Вершигори. Професійний кіноактор і кінорежисер 1930-х рр., він у квітні 1942 р. стає начальником бригади кінофотокореспондентів політвідділу 40-ї армії. У червні 1942 р. за завданням розвідувального відділу Брянського фронту перекинутий у тил ворога, де проходить партизанський шлях від командира розвідувальної роти в партизанському з'єднанні С. Ковпака до командира 1-ї Української партизанської дивізії.

Після Другої світової війни його доля була пов'язана з викладанням військової теорії та письменницькою працею. У партизанські роки П. Вершигора продовжує знімати тогочасне життя в різних його ракурсах. Його фотографії є поглядом професійної людини, як партизанського командира та режисера, що фіксує сутність та емоцію кожного моменту партизанського щоденного життя. Разом з фотозйомкою він активно працює й у режимі кінозйомки, серед сюжетів якої хроніки партизанської діяльності, буднів, святкових днів та інші. Проводячи зйомки, П. Вершигора перетворює камеру і кадр у продовження психологічного стану людини, що живе складним партизанським життям, постійною небезпекою з різних сторін і смертельною навколишньою дійсністю.

Не усі імена фотографів радянського партизанського руху збереглися, багато з них працювали під псевдонімами. Багато фотографій знято невідомими авторами і майстрами фотографічного мистецтва. Враховуючи їх особистісний характер, відсутність постановки, вони виглядають по-справжньому життєвими. Зрозуміло стає те, що робилися вони людьми, які жили з партизанами в лісових умовах, були частиною їх світу, повсякденного життя, походів і підготовок до бойових дій. Цей фотодокументальний інформаційний ресурс масив є своєрідним щоденником партизанського життя.

У масиві фотодокументів можна виділити постановку кадру і хронікальну зйомку – намагання фотографа фіксувати для історії той побут, яким жили в

партизанських загонах. Тематика воєнної фотографії різноманітна у своїх соціальних виявах та викликає різні емоційні почуття: хроніка реального бою; санітарка перев'язує голову пораненому бійцеві, за якими в лісі триває бій; бойові будні партизанів; підбита і трофейна техніка; відпочинок, танці та святкування зі спиртними напоями; смертні вироки партизанам і місцевим мешканцям, яких запідозрили у співпраці з німцями; залучення до бойової діяльності дітей та жінок; спалені партизанами домівки та села.

Але поряд з соціальними можна побачити й політичні теми пропагандистського характеру – визволення населеного пункту з обов'язковим мітингом, партійні збори, зібрання до комуністичних дат, відвідування керівниками вищої ланки партизанських загонів. Історична наука ХХ ст. характеризується широкою увагою до історії мас. У наближенні, з методологічних антропоцентричних орієнтирів історії ХХІ ст., вона виявляється історією індивідуумів, що творять історію. Історична фотографія радянського руху Опору наполягає на цьому постулаті: у війні не було безіменних героїв, не було невідомих, імена багатьох могли не зберегтися, як й імена фотографів, що знімали їх, але кожен з них був особистістю з власною долею, про що свідчать фотороботи і власний підхід до творчості.

Найчисельнішу групу документальних фотосвідчень становлять світлини, пов'язані з діяльністю партизанських з'єднань С. Ковпака, О. Сабурова, М. Наумова, Я. Мельника та О. Федорова, що ілюструють їхню участь у визволенні території Української РСР від нацистської окупації. Так окремі фотознімки зафіксували визволення м. Овруча партизанами з'єднання О. Сабурова разом із регулярними підрозділами та частинами РСЧА, участь партизанських з'єднань В. Бегми, О. Федорова, С. Малікова у Рівненсько-Луцькій наступальній операції військ 1-го Українського фронту в 1944 р. тощо.

Фотодокументи також інформують про діяльність партизанських загонів за межами України, організаційне, технічне та кадрове донорство на потребу розвитку партизанського спротиву в Центральній та Південно-Східній Європі. Ці документальні свідчення репрезентують архівну колекцію ЦДКФФА

України ім. Г.С. Пшеничного та є цінними у вивченні діяльності радянського партизанського та підпільного руху в Україні [584].

Серед фотографій радянського руху Опору значне місце посідає добірка світлин, що складається з окремих кадрів кінохроніки відібраних з великого масиву документів 1941–1945 рр. Вони відображають воєнні дії РСЧА, евакуацію населення, життя в умовах німецької окупаційної влади, радянську партизанську та підпільну боротьбу в Україні, відродження життя на визволених від нацистів територіях [1 681].

Крім того фотодокументи перебувають на збереженні в інших центральних, галузевих і територіальних архівах Державної архівної служби України. До фондів обласних архівних інституцій належать переважно архіви міст, де відбувалися великі бойові операції, скупчення значних з'єднань радянських партизанів. Різноманітні за змістом та інформаційністю фотодокументи дозволяють простежити зародження і розвиток радянського руху Опору. У них відображено створення і діяльність УШПР, партизанських формувань С. Ковпака, О. Сабурова, М. Наумова, Я. Мельника, О. Федорова та інших партизанських командирів і керівників УШПР, їхню участь у спільних з радянськими військами операціях з визволення території УРСР від нацистів. Фото, як правило, містять інформацію про бойову, диверсійну, розвідувальну діяльність, особовий склад і озброєння партизанських з'єднань, матеріально-технічне забезпечення, роботу медико-санітарних служб, підготовку партизанських кадрів і нагородження партизанів, дислокацію партизанських формувань, їх взаємовідносини з населенням окупованих територій тощо (Додаток Г. 18–19; Додаток Д).

Важливим документально-інформаційним ресурсом соціально-історичної інформації є військово-картографічні фотодокументи, прикладом яких можна навести фотографію-карту «Партизанський край» (весна 1943 р.), подану сайтом Державної архівної служби України в on-line документальній виставці [9]. Ця фотокопія демонструє детальний опис поширення радянських

партизанських загонів на території України та Білорусії, відображає процес становлення і розвитку цих формувань.

Сюжетна лінія фотозаписів років Другої світової війни відображає соціальність і різножанровість, патріотичне виховання в умовах посиленої всеохоплюючої агітації, свідченням якого є подані нижче зорові статичні документи: лист українських партизанів Адольфу Гітлеру: «Людожеру Адольфу Гітлеру від онуків великих запорожців землі української» 1943 р., що написаний у властиво козацькому іронічному стилі; ноти партизанської пісні, складеної бійцем 2-ї Сталінської партизанської бригади Григоровським; селянки передають молоко для поранених партизанів медсестрі В. Хотимській з Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання 1942 р.; командир Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання О. Федоров розмовляє з циганками-колгоспницями, які прийшли до з'єднання (1942 р.); партизанка Сумського партизанського з'єднання читає повідомлення Радінформбюро жінкам Прикарпаття (1943 р.) [10; 184–186; 293, арк. 65–66зв.].

Психологічним навантаженням на глядача вирізняються знімки бойових операцій, розвідувальних і диверсійних дій, зображення поранених партизанів, убитих бійців та місцевих мешканців. Так, наприклад, такі фотодокументи: партизани Слов'янського партизанського загону Сталінської області розмовляють з жителями окупованої території (1941–1942 рр.); група партизанів загону «Народний месник» Ворошиловградської області перед виходом на завдання (1942 р.); пересування аджимушкайських партизанів у гірській місцевості Криму (1942 р.); партизани Чернігівсько-Волинського з'єднання під командуванням О. Федорова переміщуються на нову вогневу позицію (1942–1944 рр.); партизани з'єднання партизанських загонів особливого призначення розвідувального РСЧА на чолі з командиром з'єднання А. Бринським («дядя Петя») під час переходу з Білорусії в Україну (1943 р.); пересувний партизанський госпіталь Сумського партизанського з'єднання під командуванням С. Ковпака на марші під час Карпатського рейду (1943 р.); партизани Житомирського партизанського

з'єднання ім. М. Щорса штурмують німецький гарнізон на ст. Пояски Олевського району Житомирської області (1943 р.); партизани Житомирської партизанської дивізії ім. М. Щорса ведуть наступ на ст. Ігнатопіль Овруцького району Житомирської області (1943 р.); похорон командира партизанського загону «25 років України» Житомирської партизанської дивізії ім. М. Щорса (квітень 1943 р.); заступник командира партизанського загону «Червоний» Є. Верховський зриває німецький дороговказ в м. Горохів Волинської області (лютий 1944 р.); вступ партизанів кавалерійського партизанського з'єднання під командуванням М. Наумова в м. Горохів Волинської області (лютий 1944 р.); диверсійна група партизанського загону ім. В. Молотова за вивченням будови мін уповільненої дії на території Волинської області, (24 квітня 1944 р.); одеські партизани виходять з катакомб після визволення міста частинами РСЧА від нацистів (квітень 1944 р.); командування партизанського з'єднання ім. 24-ї річниці РСЧА за розробкою плану форсування річки Буг у с. Завидів Волинської області (начальник штабу С. Чижов, командир загону І. Картузов), травень 1944 р.; партизанське кладовище Кам'янець-Подільського з'єднання ім. Ф. Михайлова у дворі польового госпіталю в с. Стригани Славутського району Кам'янець-Подільської області (1944 р.); партизани виходять із катакомб для виконання бойового завдання в с. Нерубайське (1943 р.); група партизанів загону «Буревісник» у Савранському районі Одеської області (1944 р.) [187–201; 386].

Цікавою та пізнавальною є серія знімків, що присвячена нагородженню партизанів за бойову активність та успіхи, проведенню оперативних та урядових нарад: партизани Ямського партизанського загону Сталінської області вітають партизанку-медсестру М. Зайцеву з урядовою нагородою – орденом Червоного Прапора (1942 р.); нарада зв'язкових партизанського загону ім. К. Ворошилова Кіровоградської області, серед яких командир партизанського загону С. Довженко (1942–1943 рр.); начальник Українського штабу партизанського руху Т. Строкач вручає урядові нагороди партизанам загону ім. С. Кірова Тернопільського партизанського з'єднання ім. М. Хрущова

(1943 р.); начальник Українського штабу партизанського руху Т. Строкач уручає партизанові А. Білопольському медаль «Партизану Отечественной войны» у Рівненській області, червень 1943 р. (Додаток Д) [202–205].

Фотодокументи демонструють соціально-побутову та повсякденну роботу партизанів у своїх краях. У кадрі зафіксовано елементи повсякденного життя партизанських загонів та підпільних груп: друкування звернення до селян окупованих нацистами сіл у похідній партизанській друкарні «Комсомолка» Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання навесні 1943 р.; партизани Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання гасять пожежу в лісі, підпаленому німцями (1943 р.); швейна майстерня в Чернігівсько-Волинському партизанському з'єднанні (січень 1943 р.); командир Чернігівського партизанського з'єднання М. Попудренко розмовляє з пораненими партизанами (1943 р.); партизани Чернігівського партизанського з'єднання ім. Героя Радянського Союзу М. Попудренка прощаються з товаришами зі свого формування перед поверненням додому (вересень 1943 р.); словаки, які перейшли на бік партизанів Вінницького партизанського з'єднання (1943–1944 рр.); партизан розмовляє з жителями визволеного від нацистів села Волинської області у січні 1944 р.; працівники редакції газети «Червоний прапор» Рівненського партизанського з'єднання № 1 під командуванням В. Бегми за роботою, 1944 р. (Додаток Б. 8) [206–213].

Помітне місце серед масиву фотодокументів займають постановочні знімки партизанських командирів, цілих партизанських загонів та простих партизанів: партизани з'єднання «Грозний» під командуванням Я. Сиворонова (лютий 1943 р.); командний склад 4-го батальйону Васильківського партизанського загону, комісар Д. Сумароков, Київська область (1943 р.); командир партизанського загону ім. С. Будьонного Рівненського партизанського з'єднання ім. М. Щорса І. Яковлев диктує радисту Каракатіну радіограму в Український штаб партизанського руху (1943 р.); командир Золочівського підпільно-диверсійного загону О. Кундіус (1943–1944 рр.); командир кавалерійського партизанського з'єднання М. Наумов і комісар

С. Кіщинський у с. Броніславка Соснівського району Рівненської області (1944 р.); командний склад Полтавського партизанського з'єднання ім. В. Молотова перед виїздом на вогневу позицію (О. Алексеев, П. Коротченко, В. Бурим, К. Велтико, С. Бахвалов) у Волинській області (квітень 1944 р.); група партизанів загону під командуванням І. Прищепи в Мукачівському районі Закарпатської області (серпень 1944 р.); партизани Закарпатського партизанського з'єднання під командуванням В. Русина в таборі (вересень–жовтень 1944 р.); Сімферопольський партизанський загін у Кримській АРСР (1944 р.); звіт командування Сумського партизанського з'єднання про бойові дії та партійно-політичну роботу (1944 р.).

Тут звіт командування Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання про бойову діяльність і партійно-політичну роботу (1944 р.); звіт про організацію, бойові дії і партійно-політичну роботу загону партизанського з'єднання Житомирської області (1944 р.), діаграми соціально-демографічних даних на партизанів загонів, кількісних змін партійної та комсомольської організацій; звіт керівництва з'єднання українських кавалерійських партизанських загонів про організацію та діяльність розвідувальної служби, роботу радіовузла, медико-санітарне обслуговування партизанів; звіти командирів і комісарів партизанських загонів Радомишльського, «Смерть фашизму», ім. М. Хрущова, ім. В. Чапаєва, Чеповичського, Червоного, партизанського загону особливого призначення під командуванням С. Ксензова до штабу з'єднання українських кавалерійських партизанських загонів про бойові дії та партійно-політичну роботу за період їхньої діяльності; В. Авдеев (Чорноморський) – керівник парашутно-десантної групи м. Одеси (1942 р.); Я. Гордієнко – активний учасник підпільної боротьби проти німецької влади м. Одеси (1941 р.); К. Добрянський – секретар Ізмаїльського підпільного обкому КП(б)У (1941 р.); С. Лазарев – організатор і учасник підпільної боротьби, секретар підпільного Одеського приміського райкому КП(б)У (1941 р.); засідання підпільного Одеського приміського райкому КП(б)У в катакомбах

с. Усатового (1942 р.) [85, арк. 64; 86, арк. 302–306; 88, арк. 18–47; 89, арк. 53–54; 91; 92, арк. 47зв.–48зв., 60–62; 214–222; 381–385].

Помітний інформаційний потенціал фотодокументів представлено й у регіональному архівному масиві. У фонді 8252 «Коллекция фотодокументов по истории Донецкой областной партийной организации» (1905–1984 р.) ДАДО зберігається 1 248 позитивів, що повною мірою можуть проілюструвати події 1941–1945 рр. в регіоні [332–334]. Період радянського партизансько-підпільного руху в Сталінській області представлено такими свідченнями як портретні фотографії («И.Г. Эскин – секретарь парторганизации Ямского партизанского отряда» (1941 р.), «А.К. Роменская – разведчица Ямского партизанского отряда» (1941 р.), «И.Г. Чаплин – командир Артемовского партизанского отряда» (1941 р.), наради, репортажні серії знімків партизанів на марші («Командир отряда т. Потирайло и комиссар Изотов возвращаются с боевой операции, январь» (1942 р.), «Партизаны поздравляют М.А. Зайцеву с правительственной наградой – орденом «Красное Знамя»), у бойовій обстановці («Штаб Славянского партизанского отряда т. Карнаухова» (1942 р.), у партизанському таборі. Окремо необхідно навести фотокопію «Клятви партизана» (1943 р.) та приклад фотокопій агітаційного характеру «Листівка підпільної комсомольської організації міста Сталіно» [332–334].

Зображальну інформацію представляють фотографії, які дають змогу відтворити реальну картину діяльності та життя партизанів і підпілля, дають підтвердження не тільки активної бойової роботи, а й особливих соціальних проблем організації «лісового» життя [418]. Така колекція ілюстративних документальних ресурсів зібрана в одну справу для написання звіту про діяльність радянських партизанів та підпільників в Харківській області. Подібним чином фотозаписи цієї проблеми формувалися і зберігаються в інших обласних архівних установах, що відображає стан партизансько-підпільної роботи в умовах німецько-радянської війни та нацистської окупації території Харківщини.

Солідним і репрезентативним фондом фотодокументів володіють українські музеї. Так група «Фотодокументи» фондозбірні Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс налічує близько 1,5 тисяч одиниць оригінальних знімків у комплексах понад 400 персоналій – учасників радянського партизанського руху на українських теренах [1 677]. Акумуляовані в музеї фотодокументи за часом створення переважно належать до останніх довоєнних років і періоду 1943–1944 рр. За видовими ознаками: найбільше портретних і групових знімків (довоєнні, воєнного часу, повоєнні); сюжетні – винятково повоєнного часу з історії ветеранського руху.

Характерно, що чимало світлин датуються 1944 р. (це пояснюється тим, що зроблені вони були «на пам'ять», тобто напередодні розформування партизанських з'єднань і загонів [1 677, с. 22]. Безумовно, найбільш репрезентативним серед затезаврованих у музеї є фотофонд Я. Давидзона, який налічує 271 знімок, серед яких 122 – сюжетних, 109 – портретних, 38 – групових і 2 – видових (серед світлин є варіанти й повтори / авторські відбитки) [1 644, с. 170].

Варто відзначити, що у фондах названої музейної інституції зберігаються й фотоальбоми: з особистого архіву Д. Коротченка – «74 доби у тилу ворога. 19 квітня – 4 липня 1943 р.». 1945 р. – присвячений висвітленню всього періоду службового відрядження секретаря підпільного ЦК КП(б)У в глибокий тил ворога, зокрема перебування у партизанських формуваннях під командуванням В. Бегми, С. Маликова, Я. Мельника, С. Ковпака, О. Сабурова, О. Федорова (загалом 94 одиниці портретних, групових, сюжетних знімків); з особистого архіву Ф. Ткаченка – «Зліт партизанів з'єднання двічі Героя Радянського Союзу О.Ф. Федорова. Волинська область. 15–16 липня 1978 р.». 1978 р. – за матеріалами зустрічі колишніх партизанів-федоровців у Любешівському районі Волинської області з нагоди 35-річчя передислокування Чернігівського з'єднання на Волинь та створення місцевого підпільного обкому компартії (містить 63 одиниці портретних, групових та сюжетних знімків) [1 677, с. 23].

Велика кількість фотодокументів, що фіксують історію радянського руху Опору була надрукована на сторінках різних збірників документів, синтетичних наукових праць, індивідуальних і колективних монографій, мемуарних творів, довідкових та енциклопедичних видань тощо. Так, наприклад, у науково-популярній книжці довідкового штибу «Архіви окупації. 1941–1944», у розділі «Окупація: Зупинені миттєвості» було вперше надруковано 45 світлин із фотоколекції ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного, що рельєфно ілюструють різні грані повсякденних практик радянських партизанів на теренах України [1 657].

Загалом, до впровадження у науковий обіг інформації такого типу документів слід застосувати критичний аналіз з встановлення об'єктивності їх соціально-історичної інформації.

5. 4 Інформативний потенціал аудіальних документів

Серед документознавців, архівознавців й джерелознавців побутує думка про поєднання усіх різновидів документів візуальної і аудіальної інформації в єдиний корпус аудіовізуальних документів. Фонодокументи, як й інші архівні документи цього комплексу, належать до поліфункціональних документів, що виконують широкий діапазон взаємопов'язаних функцій (комунікаційну, інформаційну, соціальну, кумулятивну, когнітивну, управлінську, культурну, гедонічну, меморіальну тощо) з домінуютьною – збереження і поширення інформації у часі та просторі, відображення у специфічній формі звуковій формі подій і явищ, сприяти вирішенню завдань наукового і художнього пізнання навколишнього світу, слугувати унікальним засобом його осмислення й освоєння. В процесі документознавчої роботи з подібними документами, варто враховувати, що їхній статус змінюється із завершенням виконання визначеного функціоналу і переходом на зберігання в якості архівного документа.

Аудіальні документальні історичні свідчення посідають помітне місце у вивченні подій Другої світової війни. Фонозаписи зазначеної тематики, які переважно зберігаються у Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г.С. Пшеничного слід розглядати, як самостійний документальний архівний комплекс. Він уключає в себе різножанрові (офіційні зведення, виступи, бесіди, репортажі, композиції, збірники тощо) фонозаписи, створені у різний час на різних носіях (магнітна плівка, грамплатівки, аудіокасети тощо). Дослідження цієї групи документально-інформаційних ресурсів стикається з низкою проблем методологічного характеру. Впродовж тривалого часу не існувало чітко визначеної методики аналітичної критики фонодокументів. У науковій літературі це питання не знайшло належного висвітлення, хоча багато авторів підкреслювали значення фонодокументів як особливого джерела інформації. Цікавою є методика класифікації і аналізу таких історичних документів історика Н. Мандральської, на основі якої вироблена й авторська методика класифікаційних схем за змістом, технікою збереження і відтворення зафіксованих подій [1 531, с. 255]. До фонодокументального масиву належать аудіодокументи, які дають звукову соціально-історичну інформацію про розгортання і обставини події, що досліджується. Вони можуть бути отримані шляхом механічного, оптичного, магнітного способів запису звуку.

Фонодокументи як джерела інформації відображають слухових бік подій і мають важливе значення у формуванні історичної уяви і цілісності картини минулого. Вони допомагають відтворити змістовне навантаження події і супроводжуючий його акустичний фон, завдяки якому визначають місце проходження події, психологічний стан учасників, реакцію слухачів та інше. Звукові документи з вичерпною повнотою фіксують людську мову, передають її зміст і всі інтонаційні характеристики, а також найтонші нюанси, що додають мові виразності, емоційності і свідчать найчастіше про ставлення до сказаного самого мовця більшою мірою, ніж можна дізнатися про це при читанні тексту виступу, інтерв'ю тощо. Крім цього, акустичний фон подає унікальну інформацію, що не знайшла відображення в жодних інших видах документів.

Суттєва перевага звукових документів виявляється в оперативності відображення події й порівняній легкості фіксації [1 127, с. 290].

Методика аналітичної критики фонодокументів відрізняється від аналізу кінофотодокументів, але принцип використання особливостей специфіки цих документів залишається таким як і у кінофотодокументів, що повно висвітлено у попередніх підрозділах. Зокрема для розкриття змісту події велике значення мають найрізноманітніші звукові елементи фонозапису. Також, ураховуючи специфіку цих документальних записів і сучасні технічні можливості, на окремих етапах аналітичної критики фонодокументів можна застосовувати технічну апаратуру, особливо в ідентифікації звукозаписів [1 469, с. 26].

У структурі документальних фонозаписів: подієвих, фоноінтерв'ю і фономемуарів – основним складовим елементом є усний виступ історичної особи, його мова або доповідь, що несуть у собі головне змістове навантаження документа. У цьому плані порівняння фонодокументів з іншими типами документів показує певну їх спорідненість, якщо взяти за основу аналізу текст викладеного усно і опублікованого письмового виступу. Це дозволяє встановити місце, час і зміст події, автора, виявлення достовірності інформації, повноти висвітлення відображених історичних фактів.

Специфіка фонодокументів полягає у тому, що в якості додаткового носія історичної інформації виступає акустичний фон і різноманітність форм аудіозапису, що дає можливість відображення подій і ступінь їх авторської інтерпретації. Так подієві фонозаписи відображають звуковий бік історичних подій в момент їх звершення і менш схильні до «суб'єктивності». А фоноінтерв'ю є узагальненням історичних фактів сучасниками аналізованих подій. Особливу форму звукового документа складають фономемуари, у яких час фіксації інформації не збігається з часом події, а авторська версія події має значний ступінь суб'єктивності.

Методика історико-документознавчої критики фонодокумента включає декілька елементів дослідження – аналіз змісту усного викладу події є головним у критиці звукового запису (методика інформаційної критики є подібною до

методики аналізу писемного документа), а також ретельне вивчення акустичного фону. Місце і час події визначаються у глибокому аналізі звукового тексту фонодокумента, включаючи метод зіставлення його змісту з іншими документами, насамперед з писемними.

Питання авторства у фонозаписах розглядається інакше, ніж це відбувається у дослідженні кінодокумента – якщо автором кінодокумента вважається кінооператор, кінорежисер або кіновиробник (для фотографії це фоторепортер), то у записі звукового документа від автора запису в інтерпретації події залежить небагато. Це робить такі документально-інформаційні ресурси найбільш повними з точки зору авторської корекції. Якщо створюється подієвий фонодокумент, то ініціатива фонорепортера виявляється лише у виборі осіб, учасників події в момент його здійснення (наприклад, у кого брати фоноінтерв'ю). В інших випадках звукозаписна апаратура документально фіксує все, що відбувається, а світоглядні позиції фонорепортера виявляються на стадії звукомонтажу. Найчастіше це буває при використанні хронікально-документальних фонодокументів для підготовки відповідних радіопередач. Фонозаписи фіксують особливості конкретної історичної епохи, що виявляється в змістовому навантаженні зафіксованого тексту [1 469, с. 28].

На відміну від кінодокументів справжнім автором фонозапису є той, хто дає безпосередню інформацію про історичну подію (доповіді, промови, фономемуари та інше). В архівних фондах фонозапис супроводжується карткою, в яку зафіксовано дані про дату, місце події та автора документа, інформація якої не завжди буває повною.

Важливим є дослідження лінгвістичної індивідуальності усного мовлення, яка дає соціальну характеристику промовця, визначаючи його соціальний стан, освіту, професію, володіння словом та інше. У визначенні основних моментів критики фонодокументів можуть бути використані як методи традиційного аналізу, аналогічні методи критики писемних документів (якщо мова йде про дослідження змісту усного виступу чи інтерв'ю), так і специфічні методи

вивчення звукового документального ресурсу, що дозволяють отримати додаткову інформацію. При здійсненні аналітичної критики фонодокументів слід зазначити певну різницю у визначенні змісту фоно- та кінозапису. Якщо зміст кінодокументів цілком залежить від часу і місця їх виникнення, то сенс звукового документа розкривається насамперед у змісті усного виступу автора, а відомості про місце і час звукозапису доповнюють знання про носія інформації.

Серед документів ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного зберігаються офіційні зведення Радянського інформбюро, звернення партійних і державних діячів СРСР, провідних науковців, літераторів, діячів культури і мистецтва: Д. Мануїльського, М. Бурденка, В. Василевської, П. Воронька, В. Вишневецького, Б. Полевого, О. Толстого. Зафіксовано фонозаписом виступи С. Андрющенка, В. Гризодубової, А. Єременка, Г. Жукова, І. Конєва, В. Судця, Т. Уманського, І. Федюнинського, С. Штеменка та інших. Представлені тут і радіорозповіді учасників і організаторів радянського партизанського руху в Україні: С. Ковпака, О. Федорова, С. Малікова, І. Деснюка, Н. Кисельової, В. Бегми та інших.

Окрему групу історичних фотодокументів складають цикли радіопередач «Біля легендарного вогнища», «Розповіді про невідомих героїв», «Поштова скринька на Канаду», тематичні радіопередачі «Від Путивля до Карпат», «Визволителям Києва», «Вони визволяли Україну», «З пам'яті воєнних літ», «Доля ковпаківців», «Уккрудіо в роки Великої Вітчизняної війни», «У ті суворі роки», передачі про П. Буйка, І. Вітковського, С. Воркова, А. Гайдара, Є. Завалій, М. Кузнецова, Б. Калача, Д. Карбишева, Р. Руднева та інших.

Значний інтерес становлять радіофільми, документальні фонозбірники до річниць завершення Другої світової війни, фонохрестоматії, хронікально-документальні і документально-художні композиції, у підготовці яких брали участь ветерани війни і артисти. Серед них – фонохрестоматія «Великая Отечественная война 1941–1945 гг.», збірники «Велика Вітчизняна війна 1941–1945 рр. – документи і спогади», радіокомпозиції «Вставай, страна огромная!»,

«Уходили в поход партизаны», «Подвиг радянського воїна», радіофільми «Шлях до Перемоги», «Великая Отечественная, день за днем».

Окремо можна виділити репортажні документи заходів із відзначення знаменних дат і вшанування пам'яті полеглих у роки німецько-радянської війни, зустрічей з ветеранами, зустрічей учасників воєнних подій на місцях колишніх боїв. І в змістовному, і в емоційному плані цікавими є фонозаписи злету партизанів із нагоди 25-річчя Карпатського рейду (серпень 1968 р.), зустрічей учасників битви за Дніпро (1971 р.), бесід з ветеранами про бойові дії 1941–1945 рр.

До фонодокументів фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного з історії Другої світової війни, в яких епізодично зазначаються окремі аспекти з минувшини радянського руху Опору (переважно ідеологічного штабу або ті, де йдеться про роль партизансько-підпільної боротьби у «Великій Вітчизняній війні радянського народу» та її внесок у «Велику Перемогу») можна віднести такі фонозаписи: урядове повідомлення про початок воєнних дій від 22 червня 1941 р.; із виступу голови ДКО від 3 липня 1941 р.; зведення Радянського інформбюро від 13 грудня 1941 р.; із виступу командувача військ 1-го Українського фронту, генерала армії М. Ватутіна на мітингу у визволеному Києві від 27 листопада 1943 р. [274]; із виступу Маршала Радянського Союзу Г. Жукова на мітингу у звизволеному Києві від 27 листопада 1943 р.; зведення Радянського інформбюро про звільнення Феодосії та східного узбережжя Криму військами Окремої Приморської армії від 12 квітня 1944 р.; виступ Маршала Радянського Союзу Г. Жукова на Параді Перемоги від 24 червня 1945 р. та інші [265–288].

До важливого різновиду аудіальних документальних ресурсів з історії радянського руху Опору належить авторська і народна музика, поезія, література, народний фольклор. Місцем зберігання таких аудіальних документальних свідчень є Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України [583]. Загальний обсяг документів архіву становить 1 394 фондів, 296 092 одиниці зберігання серед яких: 119 фондів установ і

організацій, 117 137 одиниць зберігання; 1 275 фондів особового походження, 178 955 одиниць зберігання; і 18 941 одиниця зберігання фотодокументів.

Численні фонди архіву-музею зберігають документи українських діячів літератури і мистецтва про участь у подіях Другої світової війни, а учасниками її були майже всі українські письменники старшого покоління, чиї фонди зберігаються в ЦДАМЛМ України: П. Автомонов, Є. Адельгейм, В. Александров, О. Бабишкін, І. Багмут, М. Бажан, Я. Баш, Ю. Бедзик, Д. Білоус, Г. Бойко, Б. Буряк, В. Василевська, Л. Вишеславський, О. Гончар, О. Довженко, В. Єніна, П. Загребельний, М. Зарудний, В. Канівець, Є. Кирилюк, О. Корнійчук, В. Кучер, І. Ле, О. Левада, А. Малишко, В. Минко, І. Муратов, І. Рачада, Л. Первомайський, В. Сосюра, М. Стельмах, Г. Тютюнник, А. Шиян та інші.

У партизанських загонах і підпіллі боролися з ворогом П. Вершигора, П. Воронько, К. Гриб, Ю. Збанацький, В. Земляк, М. Шеремет. Рукописи творів, листування, документи до біографії, фотографії розповідають про перебування письменників на фронтах Другої світової війни: щоденники воєнних років А. С. Малишка, записник Ю. І. Яновського – спеціального кореспондента газети «Правда України» на Нюрнберзькому процесі, тексти партизанських листівок, складених командиром Тальянського партизанського загону письменником К. К. Грибом та інше.

На радіостанції ім. Т. Шевченка плідно працювали О. Гурєєв, М. Пригара, І. Цюпа, О. Ющенко, на радіостанції «Радянська Україна» – О. Копиленко, М. Нагнибіда. Українські письменники, зокрема В. Владко, О. Вишня, К. Гордієнко, Ю. Кобилецький, О. Копиленко, Л. Новиченко, П. Панч, М. Рильський, Л. Серпілін, Ю. Смолич, П. Тичина, А. Хижняк, Ю. Яновський – активно співпрацювали у союзній, республіканській і фронтовій пресі, були військовими кореспондентами, газет, виступали на їхніх сторінках з віршами, оповіданнями, статтями, нарисами, репортажами. Багато хто з українських письменників виїздив в район бойових дій, зустрічалися з воїнами. Також виступали з концертами в госпіталях, на передньому краї українські артисти.

Зокрема у фонді З. Гайдай зберігається лист-привітання Маршала Радянського Союзу Р. Малиновського учасникам фронтової бригади Південного фронту. В ЦДАМЛІМ України зберігаються листи, рукописи, особисті документи загиблих у роки німецько-радянської війни Д. Вакарова, О. Десняка, Я. Качури, М. Трублаїні, Є. Фоміна, М. Шпака та інших.

Фонодокументалістика учасників радянського руху Опору акумулюється в музейних інституціях України. Цілком природно, що багато таких фотодокументів зберігається у фондозбірні найбільшого вітчизняного музею воєнно-історичного профілю – Національному музеї історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс.

Нині у його фондових колекціях затезавровано 78 фонозаписів різнопланових рефлексій колишніх радянських партизанів. Ці фотодокументи умовно можна класифікувати на дві групи: особисті спогади ветеранів партизансько-підпільної боротьби (найзмістовніші серед них – спогади О. Артамонова, П. Воронька, Л. Дрожжина, І. Жеребка, Я. Сольського, В. Сосніна, М. Співака, П. Шлинчака; промови або виступи колишніх ветеранів радянського партизанського руху під час різноманітних масових заходів конференцій (зокрема на мітингу з нагоди 35-річчя початку партизанського руху на Чернігівщині, на зустрічі із співробітниками музею до 80-річчя професора П. Буйка, на урочистому зібранні до 100-річчя від дня народження С. Ковпака). Серед останніх усно-візуалізованих історій, зафіксованих у цифровому форматі – відеоінтерв'ю колишнього підпільника Л. Пипи, в якому він ділиться спогадами про основні віхи свого життя, воєнну добу, а також доволі відвертими міркуваннями щодо тих складнощів, які неминуче виникали з визначенням «своїх» і «чужих» під час нацистської окупації [1 677, с. 28–29]. Окремі фонодокументи збережені в музейних інституціях [1 379; 1637; 1 640].

Варто відзначити, що до фонодокументів слід застосувати специфічні та різноманітні історико-документознавчі засоби критики задля встановлення їх історичної об'єктивності й інформативності. Дослідницька робота з такими

документами вимагає не тільки навичок з декодування інформації основного персонажа, але й дослідження шумових інформаційних ефектів фонозапису.

Висновки до п'ятого розділу

Комплекс аудіовізуальних документально-інформаційних ресурсів містить такі групи документів як кінодокументи, фотодокументи та фонові документи. Вони мають особливий характер передачі соціально-історичної дійсності і відіграють важливу роль у з'ясуванні достовірності опису конкретних фактів і подій в документальному вираженні на специфічних матеріальних носіях. Особливою рисою такого архівного контенту є його здатність подавати історичні події у вигляді статичних та динамічних зорових образів із залученням слухових / зорових рецепторів дослідника. Науковий прогрес дозволив не тільки фіксувати соціальну реальність за допомогою технологічних засобів, але й надати широкий доступ дослідникові та поширення серед суспільного загалу методом оцифрування потрібного ілюстративного відеоряду і аудіосупроводу.

1. Опрацювання такого особливого ресурсу інформації як кінодокументи вимагає від дослідника застосування методологічних навичок роботи не лише загальноісторичних, історико-ментознавчих, архівознавчих і джерелознавчих методів, а й прийомів аналізу розроблених мистецтвознавцями. Зоровий ряд сприйняття інформації кінодокументального масиву є важливим, як і слуховий, тактильний, інтелектуальний. Вивчаючи візуальну історію радянського партизанського та підпільного руху в кадрах кінохроніки формується рухома образна реконструкція минулих історичних подій безпосередньо зафіксованих у той момент, коли подія відбувається.

У роботі із зображальними аудіодинамічними архівними документами, слід дотримуватися основних засад та принципів джерелознавчої критики, як і в процесі роботи з іншими типами документів. Варто також урахувати, що для повноцінного відтворення документального корпусу окремого питання

необхідно залучати свідчення та інформацію отриману з офіційних документів та інших типів соціально-історичної документної інформації. Це дозволить науковцю в повній мірі презентувати досліджувані події з точки зору офіційної документації, документів особового походження, та зорових і слухових свідчень презентованих у кінодокументальному масиві.

2. Документально-публіцистичні кінодокументи мають значний соціально-історичний інформаційний потенціал для сучасного дослідника й виступають повноцінним аудіовізуальним документальним ресурсом. З історії воєнних подій 1941–1945 рр. на території України підготовлено велику кількість фільмів про партизансько-підпільний рух. Фільмотека спротиву Другої світової війни значно більша ніж представлено в розділі. Але вказані фільми ігрового та документально-публіцистичного кіно дають можливість створити уявлення про проблему дослідження та значимість аудіовізуальних документальних ресурсів в наукових розвідках. Документалісти вдало застосовують можливість поєднання документально-побутового фону з насиченим драматургічним дійством, що точніше підкреслює достовірність картини.

За допомогою телевізійних виражальних засобів швидко відтворюється емоційна атмосфера минулої епохи, національного колориту тощо. Телебачення, поєднуючи документальне з художнім, полярне й протилежне, де головною дійовою особою завжди є і залишається людина, надає плацдарм для нового розвитку жанрів. Телебачення постійно розширює та урізноманітнює жанрову палітру програм і передач з темарію Другої світової війни, знаходиться у постійному пошуку ефективності синтезу зображення і слова. Ці документи акумулюють в собі всі інформаційні ресурси різних типів і видів документально-інформаційних ресурсів війни, що робить їх унікальним і яскравим візуалізованим відображенням соціально-історичної дійсності, комунікатором глядача з представленими фактами, подіями, процесами, явищами минулого.

У масиві документів цієї групи мають важливе значення тогочасні художні та публіцистичні фільми, а також контент підготовлений в повоєнний період з

використанням ґрунтового документального масиву, свідчень усної історії очевидців та учасників подій партизанського та підпільного спротиву. Вивчаючи зображальні документальні ресурси інформації, слід дотримуватися основних засад та принципів наукової критики, варто використовувати інформацію отриману з різноманітних документальних ресурсів як писемного так і аудіовізуального типу.

3. Здатність фотодокументів фіксувати велику кількість об'єктів одночасно зумовлює їхню унікальну інформаційну цінність та пізнавальні можливості. Створені безпосередньо на місці події, вони виступають незаангажованими фотосвідченнями, допомагають реконструювати минуле, хоча деякі постановочні фотосесії могли зміщувати сили фотозображення. Звернення до цього документального інформаційного ресурсу у дослідженні радянського партизанського та підпільного руху має виняткове значення. Фотодокументи архівних фондів України за 1941–1945 рр., містять багату зорову статичну інформацію, вагомість якої важко переоцінити.

Фотодокументи з теми дисертації є поширеним і водночас складним для дослідження носієм історичної інформації оскільки крім реєстраційних найменувань необхідних текстових супроводів здебільшого не мають. Тому потребують розшифрування і залучення додаткових офіційних свідчень. До використання інформації цих історичних документів слід застосувати різноманітні засоби критики з встановлення об'єктивності їх соціально-історичного потенціалу. Специфіка зображального документа полягає у зоровому сприйнятті закодованої в певних образах соціально-історичної інформації та дає можливість доповнити, проілюструвати історичні факти і події радянського руху Опору, побачити їх у буквальному розумінні.

4. Фонодокументи як різновид аудіовізуального типу документального інформаційного ресурсу є специфічною формою аудіореконструкції соціально-історичних процесів. Фонозаписи сприймаються через слухове відчуття людини і відтворюють особливі сторони подій минулого, деталі і нюанси, властиві тому чи іншому явищу, які не можуть бути зафіксовані в іншому виді

документальних інформаційних носіїв і мають важливе значення для уточнення вже відомих фактів.

Цей вид слухового історичного документа має відмінний від інших метод фіксації за допомогою технічних і технологічних засобів у вигляді фонодокументів, зберігає цінну динамічну аудіальну соціально-історичну інформацію про події військово-політичного життя і радянського партизансько-підпільного спротиву на окупованих українських територіях під час Другої світової війни.

До аудіовізуальних документальних інформаційних ресурсів слід застосувати специфічні та різноманітні історико-документознавчі, архівознавчі і джерелознавчі засоби критики задля встановлення їх історичної об'єктивності й інформаційності. Це дозволить сприймати їх інформаційний потенціал як важливе візуалізоване й фонічне ілюстраційне наповнення картини подій радянського руху Опору.

У п'ятому розділі дисертації подано основні результати з наукових праць, включених до Списку публікацій здобувача за темою дисертації і представлених у Списку використаних джерел та літератури 1 [1127], 3 [1 462], 4 [1 452], 7 [1 451], 10 [1 470], 11 [1 459], 12 [1 458], 16 [1 469], 17 [1 471], 18 [1 468], 19 [1 447], 20 [1 448], 25 [1 467], 32 [1 439], 35 [1 653], 41 [1 442], 46 [1 444].

ВИСНОВКИ

У дисертації послідовно вирішено комплекс наукових завдань у межах сформульованої мети, виявлено закономірності формування й утворення видів документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору 1941–1944 рр., специфіку зовнішніх та внутрішніх характеристик, особливості документально-інформаційного наповнення. Результати проведеного дослідження документального корпусу радянського партизанського та підпільного руху Другої світової війни узагальнено у таких висновках і положеннях:

1. Опрацювання загальної історико-документознавчої розробки теми дисертації дозволило встановити, що проблема наукового виявлення, систематизації, комплексного аналізу, з'ясування інформаційності документально-інформаційних ресурсів радянського партизанського та підпільного руху на українських землях не отримала належного висвітлення. Розкриття закономірностей наукового освоєння документів руху Опору показав, що з розпадом СРСР і соціально-політичними змінами був започаткований новітній дискурс наукового переосмислення змісту архівних документальних комплексів і надбань радянської історіографії. Набули поширення західноєвропейські теоретико-методологічні засади документаційної науки, архівознавства, з'явилися нові тренди інформаційно-аналітичної роботи з документами Другої світової війни з позицій плюральності, антропоцентризму, ретроспективності, звільнення від монопольних ідеологем влади.

Розвиток і адаптація української науки в загальносвітовий ціннісний, науковий та глобальний соціокомунікаційний простір зобов'язує дотримуватися наукової методології історичного документознавства у вивченні історії Другої світової війни. Реалізація національних засад політики декомунізації і відкриття доступу до архівних фондів актуалізували темарій Другої світової війни, уможливили залучення джерельного масиву радянського руху Опору задля його об'єктивного висвітлення та пізнання, спричинили

виявлення, класифікацію, впровадження у науковий обіг раніше секретних документів партизанського та підпільного руху. Наукові засади сучасної методології у роботі з документальними інформаційними ресурсами дозволили уникнути упередженості й підпорядкування історії Другої світової війни вимогам політичної кон'юнктури, утвердили принцип наукової об'єктивності у висвітленні минулого, актуалізували потребу користування документальним корпусом у формуванні історико-документознавчого конструкту радянського руху Опору.

2. Проведено документознавче, архівознавче, сутнісно-змістове й інформаційно-комунікаційне опрацювання документів як джерел інформації з організації та бойової діяльності радянських партизанських формувань і підпільних організацій. Установлено, що комплекси документів архівних, музейних і бібліотечних сховищ дозволяють сформувані обґрунтовані науково-методологічні підходи історико-документознавчої концепції типологізації і дослідження джерел інформації радянського руху Опору. Оновлена інформаційна дійсність, науково-технічні досягнення спричинили зміну форми і трансформацію змісту документа, умов створення документальних ресурсів. Визначено, що радянська історична наука внесла корективи у процес залучення документів минулого. Виходячи з радянських ідеологічних концептуальних засад зумовлена специфіка трактування документальних свідчень радянської епохи та змістових характеристик історичного документа.

Можна констатувати, що відкритість науково-дослідницьких кордонів сьогодні встановлює перспективи історико-документознавчого освоєння джерел інформації інших учасників Другої світової війни, які представлені в архівосховищах різного рівня, а також фондів колекціях тематичних бібліотечних і музейних закладів України. В свою чергу більшої актуальності темарію війни надає доступність історичних документів зарубіжних архівних установ та приватних колекцій, яке дозволяє переосмислити події руху Опору з позицій інформаційної комплексності. Загалом кожен із використаних у дослідженні видів документів має властиві йому внутрішні та зовнішні ознаки,

породжені метою, специфікою створення і функціонування, управлінську скерованість та інформаційний вимір, інформаційно-комунікаційну спрямованість, особливості збереження, автентичності й достовірності. Такі напрями роботи з документами дозволили вирішити сплановані завдання і сформувати уявлення про історико-документознавчий, архівознавчий аспекти документальних інформаційних ресурсів радянського руху Опору.

3. Ґрунтовне освоєння документально-інформаційних ресурсів зумовило формування спеціального методологічного інструментарію опрацювання корпусу історичних документів за темою. Означено методологію історико-документознавчого, архівознавчого дослідження для виявлення змісту залученого комплексу джерел інформації. Проведено концепційне осмислення теми з використанням наукових засад історичного документознавства, архівознавства, методів історико-документознавчого і соціокомунікаційного дослідження. Цілісність документально-інформаційного конструкту радянської партизансько-підпільної боротьби отримано за рахунок поєднання радянської, зарубіжної та української методологічних традицій.

Наукова критика документів, реалізована з використанням комплексу методів дослідження і доцільності їх використання, сприяла виявленню якісної представленості та соціально-історичної інформаційності документально-інформаційних ресурсів, які виникли в результаті функціонування тогочасного й теперішнього суспільного середовища. Це дозволило установити ієрархічні управлінські зв'язки у їх документальному прояві, виявити документну тематичну спорідненість, інформативність, зазначити їх комунікаційні властивості. З'ясування інформаційного і комунікаційного потенціалу документів конкретно-історичного дослідження, вираженого обсягом та змістом інформації документа, можливе через вивчення системи документообігу та обов'язковості документального засвідчення діяльності в умовах війни. Виділено комунікаційні особливості функціонування тилового спротиву у відображенні ієрархічної структури управління держави та руху Опору, у встановленні каналів передачі інформації в документованому вигляді

по вертикалі (за рівнем підпорядкування) і горизонталі (взаємодія з діючими частинами армії та партизанськими і підпільними формуваннями). Загальні характеристики опрацьованих документів відображають події війни у вигляді колективної історичної пам'яті й акцентують увагу на необхідності архівного зберігання документів та організації їх наукового опрацювання.

4. Послідовне виконання завдань дослідження дозволило сформулювати теоретичні знання про документально-інформаційний ресурс, що охоплює соціально-історичні особливості й аспекти документа як феномена часу та реального об'єкта пізнання. Здійснене дослідження розширило можливості вивчення теоретичних основ документа, дозволило створити цілісне комплексне бачення зовнішніх і внутрішніх ознак документа як джерела інформації та засобу комунікації визначеного періоду з точки зору теоретичної і тематико-прикладної проблематики. Теоретична рефлексія уможливила типізовану дефініцію поняття документально-інформаційний ресурс як результат писемного інформаційного обміну в минулому, який у знаково-понятійній, зображальній формах передає інформацію про соціально-історичну реальність, містить інформаційне вираження автора документа, використовується для образно-логічної реконструкції минулого.

Документально-інформаційні ресурси партизанського та підпільного руху класифіковано за принципом походження та певних ознак документів на типи і види. До типу службового документального ресурсу зараховано управлінську документацію (організаційна, розпорядча, планова, облікова, контрольна, звітна, службове листування), документи особового походження (щоденники, приватне листування, мемуари-автобіографії, мемуари – «сучасні історії», есеїстика, сповіді тощо). До типу аудіовізуальних зараховано кінодокументи, фотодокументи, аудіозаписи. Установлено, що парадигмальні основи дослідження документованих форм історичної інформації виражають її гносеологічну сутність, здатність транслювати свідчення у просторі та часі, засвідчувати події минулого, що дозволяє встановити розвиток інформаційних процесів, фактів, явищ. Реалізація прикладних історико-документознавчих

аспектів теми дозволила виявити воєнно-політичні особливості створення, функціонування та зберігання документальної інформації Другої світової війни, потенціал спеціальних видів документів руху Опору, встановити ознаки (адекватність, раціональність, атрактивність) інформаційної складової історичного документа, структуру (поділ на типи і види) і функцію (управлінська, розпорядча, організаційна тощо) документального корпусу.

У дослідженні документально-інформаційних ресурсів як відображення часу та простору розкрито комунікаційні взаємозв'язки, виявлено потреби суспільства в інформаційному забезпеченні та створенні конкретних документних форм, що виникли задля задоволення цих потреб. Дослідження уможливило встановлення закономірностей створення і розвитку документованих форм інформації у період війни, сприяло напрацюванню й упровадженню у дослідженні методів соціального моделювання, дозволило побачити інформаційно-комунікаційну структуру радянського суспільства через документаційну динаміку, змоделювати вплив подій і явищ на процеси документотворення.

5. Проведена типологізація документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору дозволила обґрунтувати видову відмінність управлінської документації. З'ясовано, що обставини німецько-радянської війни позначилися на системі документообігу, за яких обіг документів і фіксацію в них інформації встановлювали компартія, органи безпеки та внутрішніх справ, військові структури. Історичні процеси перебудови держави на військовий лад, трансформація функцій і структур влади спричинили утруднення документообігу, виявлення спільних ознак, внутрішніх і зовнішніх характеристик для встановлення внутрішньовидових класифікаційних схем.

Встановлено, що інформаційне значення організаційно-розпорядчої документації залежить від цінності зафіксованих у ньому свідчень, значенні для структурних одиниць спротиву у Другій світовій війні, яким належить авторство. Обґрунтовано, що значний масив організаційно-розпорядчої документації радянського руху Опору зумовлює необхідність її

внутрішньовидової класифікації. Так, організаційна документація визначає порядок діяльності, структуру, компетенцію, завдання, форми і методи партизансько-підпільної діяльності; розпорядча документація відображає процеси реалізації управлінської діяльності; протоколи і стенограми фіксують процеси, факти та явища; службове листування представляють листи, телеграми, радіограми, телефонограми, шифрограми.

У структурі документально-інформаційних ресурсів теми документація з управлінським функціоналом представлена й іншими групами документів. Зокрема за своєю структурою, вичерпним викладом завдань, цілей і передбачених результатів виокремлюються планові документи; в обліковій документації зафіксовано обрахунок матеріально-технічного оснащення, особового складу, бойових операцій і трофеїв; виконання планових завдань бойової діяльності партизанів засвідчує контрольно-звітна документація та дані статистичного характеру. Загалом управлінська документація відображає сфери і напрями діяльності органів влади, партизансько-підпільних груп, показує реалізацію комунікаційно-ієрархічної моделі управління їх діяльністю.

6. Дослідження документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору виявило необхідність залучення документів особового походження, які структуровано за спрямованістю соціокомунікаційних зв'язків. Виділено документи автокомунікативні, адресної комунікації з фіксованим та з нефіксованим адресатом. Такі носії інформації відображають особистісні аспекти життя й бойової діяльності партизанів і підпільників у вигляді спогадів, мемуарів, особистих документів, приватного листування, щоденників, автобіографій, нотаток. Археографічне опрацювання таких документів дозволяє залучати їх до наукового обігу, позначає документальну сутність, визначає документознавчі атрибути, відкриває їх інформаційну значущість і комунікаційну спрямованість.

Зважаючи на вади пам'яті, суб'єктивне ставлення мемуариста до дійсності, віддалення історичної події, у таких документах присутніми є зовнішній вплив цензурування і заангажованість авторсько-редакційного погляду. Це вимагає

застосування методів критичного аналізу й перевірки інформації. Проаналізовано ступінь представленості цих документальних ресурсів у державних архівних комплексах, їх інформаційно-комунікаційний потенціал і скерованість, необхідність з'ясування формальних зовнішніх і внутрішніх ознак, доведення автентичності документів особового походження як рефлексії на соціокультурне середовище. Виокремлена група документальних ресурсів надає відомості конкретної події, розкриває напрями громадської думки радянської доби не відображені в інших архівних документах.

7. У роботі з документально-інформаційними ресурсами встановлено, що радянський рух Опору широко представлений аудіовізуальними документами, які класифіковано за способом технічної і технологічної фіксації інформації, носієм інформації і місцем архівного зберігання, методикою науковго опрацювання, інформаційними формами документальної ретроспекції. З'ясовано, що аудіовізуальні документи визначають особливості розвитку суспільства, віддзеркалюють історичну дійсність, показують радянський партизансько-підпільний спротив у німецькому тилу в динамічному зоровому й слуховому сприйнятті. Аудіовізуальні документи розкривають історичні події у вигляді динамічних зорових образів, фіксують деталі і властивості, мають важливе значення для уточнення вже відомих фактів отриманих з інших архівних документів.

Виявлено особливості дослідження візуалізованого соціально-історичного потенціалу фотодокументів, специфіка яких полягає у зоровому статичному сприйнятті закодованої в образах інформації. Аудіальні документи є своєрідною формою аудіореконструкції минулого, мають власний спосіб фіксації інформації, зберігають цінну інформацію про військово-політичне життя, радянський партизансько-підпільний спротив на окупованих територіях.

Визначено, що соціально-історичні інформаційні можливості кінофотофонодокументів доповнюють, ілюструють факти і явища, дозволяють об'єктивувати соціально-історичні особливості епохи, ідеологічні чинники подачі інформації, фону відображення реалій, авторський задум, мету

створення аудіовізуального документа. Але у роботі з такими ресурсами інформації варто враховувати, що багато документів цієї групи мають постановочний характер, часто формують відмінну дійсність і міфологізовану картину буття, подають готову картину життя, не вимагають від аудиторії окремого аналізу і критики поданої інформації.

8. Застосування теоретичних основ і методологічних прийомів історичного документознавства дозволило встановити загальні особливості та специфіку різних документів у вивченні радянського руху Опору Другої світової війни. Здійснення історико-документознавчої класифікації за типово-видовим принципом дозволило залучити до консолідованого документального корпусу низку функційно-специфічних писемних і аудіовізуальних історичних документів. Обґрунтовано цілісність документального ресурсу дослідження, характеристику його складу, змісту, цінності як феномена часу, джерельно-інформаційних можливостей рокування політичних, соціально-економічних, правових та інших аспектів умов побутування людини воєнного часу. Залучення архівного документально-інформаційного ресурсу до досліджуваної проблеми дозволило відтворити історичну дійсність воєнних років, здійснити реконструкцію соціально-ієрархічної будови та документаційно-комунікаційних зв'язків у радянському русі Опору і суспільстві загалом.

У дисертаційній роботі представлено систему бачення радянського руху Опору крізь документ, яку в майбутньому можна збагатити іншими типами і видами документальних ресурсів. На окрему увагу заслуговують документовані носії інформації – усні історії, що за походженням є документами особового характеру, містять історико-психологічні аспекти та мають соціальне спрямування ретроспективної інформації. Для актуалізації дослідницьких напрямів необхідно активізувати археографічну роботу, укладання узагальнених тематичних документальних оглядів, каталогів, покажчиків (у тому числі і в форматі електронних даних), інших видів довідкового апарату українських і зарубіжних архівних установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

І ДЖЕРЕЛА

1.1 АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

Центральний державний архів

вищих органів влади і управління України

Ф. 1. Верховна Рада Української РСР (Харків – Київ, 1917 – 1991 рр.).

Оп. 16. Справи постійного зберігання за 1938 – 1971 рр.

1. Спр. 10. Укази та постанови Президії ВР УРСР 1-го скликання (вересень 1941 – 25 грудня 1941 рр.), 131 арк.

2. Спр. 11. Матеріали 5-ї сесії ВР УРСР 1-го скликання. 18 березня 1941 р.

3. Спр. 12. Протокол № 9 засідання ВР УРСР. 7 вересня 1941 – 6 березня 1944 р., 19 арк.

4. Спр. 14. Постанови секретаріату Президії ВР УРСР. 6 грудня 1941 – 30 грудня 1946 р., 519 арк.

Ф. Р-2. Управління справами Ради народних комісарів Української РСР.

Оп. 7. Документальні матеріали передані на зберігання ЦДІА УРСР у м. Києві за 1936 – 1943 рр.

5. Т. 3. Спр. 482. Постанова РНК УРСР № 235 «Про вручення бойового прапора об'єднанню партизанських загонів Чернігівщини» (30 листопада 1943 р.). Арк. 94.

6. Т. 3. Спр. 784. Про забезпечення бензином УШПР, 158 арк.

Ф. 3206. Рейхскомісаріат України (Рівне).

Оп. 1. 1940 – 1945 рр.

7. Спр. 99. Сообщение о развитии партизанского движения на Украине (на немецком языке).

Ф. 3676. Штаб имперского руководства Розенберга для оккупированных Восточных областей.

Оп. 4.

8. Спр. 480. Донесения руководителя немецко-фашистской тайной полиции оккупированных Восточных областей о росте партизанского движения на Украине и в Крыму, экономическое положение и настроения населения Западной Украины и другое (на немецком языке, 1942 г.).

Ф. 4217. Фотодокументи про партизанський рух в Україні у роки Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 «Партизани України» (колекція).

Оп. 1. 1941 – 1945

9. Спр. 2. Фотографія-карта «Партизанський край» (весна 1943 р.).

10. Спр. 251. Лист українських партизан Адольфу Гітлеру: «Людожеру Адольфу Гітлеру від онуків великих запорожців землі української» (1943 р.).

Ф. Р-4620. Колекція документів з історії Великої Вітчизняної війни. 1941 – 1945 рр.

Оп. 3.

11. Спр. 118. Заключення про бойову діяльність Житомирського з'єднання партизанських загонів ім. Щорса (27.04.1945 р.), 10 арк.

Оп. 5.

12. Спр. 7. Основні положення, розроблені ставкою головнокомандуючого німецької армії по боротьбі з партизанами (1941 р.), 22 арк.

13. Спр. 10. Виписки із німецьких документів про боротьбу з партизанами (1942 р.), 35 арк.

14. Спр. 13. Накази німецького командування окупованих областей Рейхскомісаріату Україна про податки, кару за переховування полонених та партизан в Кіровоградській області (1941 – 1943 рр.), 426 арк.

15. Спр. 14. Накази, оголошення, донесення, звернення німецького правління до жителів Чернігівської області про збір вражаю, підтримку німецької армії, відношення до партизан, 73 арк.

16. Спр. 25. Документи УШПР про угорські частини на Україні (донесення, повідомлення, 1942 р.), 9 арк.

Центральний державний архів громадських об'єднань України

Ф. 1. Центральний комітет Комуністичної партії України. Особливий сектор – секретна частина.

Оп. 16. Протоколи засідань Політбюро, оргбюро і секретаріату ЦК КП(б)У та матеріали до них. «Окрема папка» (1923 – 1987 рр.).

17. Спр. 50. Постанова ЦК КП(б)У «Про масово-політичну роботу в окупованих районах України» від 14 квітня 1943 р. Арк. 11 – 14.

18. Спр. 51. Постанови ЦК КП(б)У (5 червня – 24 вересня 1943 р.), 160 арк.

19. Спр. 53. Постанови Політбюро ЦК КП(б)У і РНК УРСР. «Окрема папка» (11 січня – 21 травня 1944 р.), 96 арк.

20. Спр. 55. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про розформування Українського штабу партизанського руху», від 23 грудня 1944 р. Арк. 128 – 129.

21. Спр. 56. Постанови Політбюро ЦК КП(б)У і РНК УРСР про затвердження кошторису витрат комісії ЦК КП(б)У по розформуванню УШПР (10.01. – 28.02.1945 р.), 159 арк.

Оп. 22. Особливий сектор і організаційно-інструкторський відділ. Документи про підпільно-партизанський рух у період Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр.

22. Спр. 1. Приказы Народного комиссара обороны Союза ССР И. Сталина о задачах партизанского движения и укрепления дисциплины в КА (28.07. – 05.09.1942 р.), 10 арк.

23. Спр. 21. Информация Военного трибунала войск НКВД Украинского округа в ЦК КП(б)У о предательской деятельности бывшего секретаря Каменец-Подольского подпольного обкома КП(б)У М. Лаврова в период его пребывания в тылу противника (22.02. – 11.12.1944 гг.), 69 арк.

24. Спр. 24. Докладная записка ЦК КП(б)У, ЦК ЛКСМУ в ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У о деятельности подпольной комсомольской организации «Молодая гвардия», город Краснодон Ворошиловградской области. Постановление ЦК ЛКСМУ о популяризации героической деятельности комсомольской

организации «Молодая гвардия» и увековечивание памяти молодогвардейцев (31.07.1943 – 13.10.1943 гг.), 36 арк.

25. Спр. 57. Докладные записки о проверках украинских партизанских отрядов Ковпака, Сабурова, Федорова за 1943 г.

26. Спр. 863. Инструкции и положения Главного командования сухопутных сил немецко-фашистской армии по борьбе с партизанами. 1941 – 1942 гг. Арк.170.

Ф. 7. Центральний комітет ЛКСМУ.

Оп. 3. Документи відділів ЦК ЛКСМУ; протоколи засідань, конференцій, пленумів бюро обкомів, міськкомів, райкомів ЛКСМУ (1942 – 1947 рр.).

27. Спр. 1. Докладные записки, информации работников ЦК ЛКСМУ о состоянии и работе комсомольских организаций освобожденных районов Украины (01.02. – 20.12.1943 р.), 127 арк.

Оп. 10. Документи особливого сектору ЦК ЛКСМУ про комсомольсько-молодіжні підпілля і партизанський рух в Україні в період Великої Вітчизняної війни (1941 – 1946 рр.).

28. Спр. 16. Материалы о работе комсомольских организаций во временно оккупированных районах некоторых областей Украины направленные по поручению секретаря ЦК ВЛКСМ на адрес секретаря ЦК КП(б)У Д. С. Коротченка (9 – 12 августа 1942 р.), 121 арк.

29. Спр. 66. Отчет ЦК ЛКСМУ о деятельности комсомольских организаций партизанских отрядов и подпольных комсомольских организаций Украины за два года Великой Отечественной войны Советского Союза (ноябрь 1943 г.), 124 арк.

30. Спр. 81. Стенгазеты, боевые листки, молнии, призывы, обращения комсомольцев и молодежи фабрик и заводов, предприятий и колхозов, рассказывающие о трудовом подвиге трудящихся (3 июня – 17 июля 1943 г.), 74 арк.

Ф. 57. Колекція документів з історії Комуністичної партії України.

Оп. 4. Документи періоду Великої Вітчизняної війни (1941 – 1945 рр.).

31. Спр. 191. Копии отчетов, писем, информации и справок, посланные в ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, ЦШПД о боевой деятельности подпольных групп и партизанских отрядов (5 апреля 1942 – 1 февраля 1944 гг.), 155 арк.

32. Спр. 200. Список партизанских отрядов и групп НКГБ СССР, действовавших на Украине в годы Великой Отечественной войны присланные КГБ при Совете Министров УССР 1941 – 1944 гг. (10 сентября 1966 г.), 4 арк.

33. Спр. 233. Сведения о партийном и комсомольском подполье, партизанских соединениях, отрядах, действующих в период Великой Отечественной войны, о количестве уничтоженного немецко-фашистскими захватчиками мирного населения, военнопленных и угнанных в Германию на каторжные работы, сведения и списки населенных пунктов, уничтоженных оккупантами на территории Крымской области. Список моряков-подпольщиков (октябрь 1941 – апрель 1944 гг.). 48 арк.

Ф. 62. Український штаб партизанського руху.

Оп. 1. Командування і відділи УШПР (1941 – 1946 рр.).

34. Спр. 10. Оперативные планы УШПД по развитию партизанского движения на временно-оккупированной территории Украины, формирование партизанских отрядов в ... областях Украины (28.07. – 22.11.1942 г.), 192 арк.

35. Спр. 37. Письмо комиссара Черниговско-Волынского соединения В. Дружинина начальнику УШПД Т. Строкачу о поставках в соединение. От 12 мая 1943 г. Арк. 10.

36. Спр. 38. Письма начальника УШПД командирам и комиссарам и переписка (4 января – 18 марта 1943 г.), 161 арк.

37. Спр. 39. Письмо председателя ЦК КП(б)У И. Сыромолотного члену Политбюро ЦК КП(б)У Л. Корнийцу и начальнику УШПД Т. Строкачу о результатах «сталинского» рейда Сумского партизанского соединения (10 января 1943 г.). Арк. 12 – 14.

38. Спр. 40. Выписка из дневника радиста Кировоградского партизанского отряда под командованием М. Семенчука, В. Липисивицкого. Арк. 211 – 223.

39. Спр. 110. Оперативные планы Представительства УШПД при Военном совете Юго-Западного и 3-го Украинского фронта по развитию партизанского движения на период февраль – декабрь 1943 г. и приложения к ним (карты-схемы дислокации партизанских отрядов и групп, 19.02. – 3.12.1943 гг.), 68 арк.
40. Спр. 178. Копии планов работы УШПД, занятий с командным составом штаба и группами лиц намеченных для засылки в тыл противника, выброски людей и грузов в партизанские отряды ... Справки о выброшенных в тыл противника разведывательно-диверсионных группах и дислокации агентуры ... (29.07. – 17.12.1942 г.), 97 арк.
41. Спр. 275. Отчет разведывательного отдела о работе за 1942 – 1944 гг. (декабрь 1944 г.), 153 арк.
42. Спр. 445. Письмо заместителя командира по разведке партизанского соединения «Еще Польська не згинела» П. Коханського заместителю по политчасти командира соединения С. Сатановской о беспорядках в ведении разведработы. Арк. 70.
43. Спр. 1268. Радіограма С.А. Ковпака і С.В. Руднева УШПР про бойові дії Путивльського об'єднаного партизанського загону. 30 липня 1942 р. Арк. 2.
44. Спр. 1330. Радиogramма командира Сумского партизанского соединения С. Ковпака Секретарю ЦК КП(б)У Л. Корнийцу и нач. УШПД Т. Строкачу об отсутствии взрывчатых веществ и боеприпасов в соединении. 15 января 1943 г. Арк. 90.
45. Спр. 1358. Радіограма С. А. Ковпака і С. В. Руднева УШПР про бойові дії Сумського партизанського з'єднання в ході Карпатського рейду. 4 липня 1943 р. Арк. 10.
46. Ч. 1. Спр. 14. Материалы о передачи 4 Управлением НКВД УССР партизанских отрядов Украины УШПД (акт приема передачи, списки отрядов в разрезе областей, сведения и ведомости о количестве отрядов и групп с 01.08.1941 – 26.06.1942 гг., списки партизан награжденных), 97 арк.
47. Спр. 35.Схема радіозв'язку партизанських загонів України. 1943 р., 49 арк.

48. Ч. 1. Спр. 96. Приказ наркома обороны СССР и инструкция начальника Генерального штаба Красной Армии о снабжении и порядке пользования топографическими картами (02 – 14.08.1943 г.), 134 арк.
49. Ч. 1. Спр. 100. Справки и ведомости УШПД об итогах боевой и диверсионной деятельности, рейдах ... (02.01.1943 – 04.02.1944 гг.), 196 арк.
50. Ч. 1. Спр. 110. Оперативные планы Представительства УШПД при Военном совете Юго-Западного и 3-го Украинского фронта ... (19.02. – 03.12.1943 г.), 68 арк.
51. Ч. 1. Спр. 124. Журнал учета самолетовылетов в тыл противника к партизанам и результаты выполнения заданий экипажами самолетов за период с 06.01.1943 по 09.05.1944 г., 68 арк.
52. Ч. 1. Спр. 128. Топографические карты УШПД с обозначением посадочных площадок и мест выброски грузов партизанским соединениям и отрядам Украины в 1943 г. (11.01.1943 – 24.02.1945 гг.), 34 арк.
53. Ч. 1. Спр. 305. Копии приказов НКО СССР о формировании подвижных радиоузлов штабов партизанского движения, УШПД по основной деятельности и личному составу (29.07. – 30.12.1942 г.), 97 арк.
54. Ч. 1. Спр. 306. Правила УШПД по радиообмену в системе партизанской радиосети... (30.07. – 31.12.1942), 81 арк.
55. Ч. 1. Спр. 325. Планы, рапорты и докладные записки УШПД и отдела о выброске радистов и средств связи в тыл противника. Ведомости, справки и сведения об отправке радиоимущества в партизанские формирования и выдачи радиостанций радистам (11.05. – 15.09.1943 гг.), 87 арк.
56. Ч. 1. Спр. 335. Карта-схема связи ЦК КП(б)У и УШПД областными группами ЦК КП(б)У, партизанскими соединениями и отрядами по состоянию на 20.07.1943 г. (20.07. – 10.08.1943 г.), 2 арк.
57. Ч. 1. Спр. 421. Списки командного и личного состава сформированных партийными и советскими органами партизанских отрядов и групп Винницкой, Волынской, Днепропетровской, Дрогобычской, Житомирской, Запорожской, Киевской, Львовской ... областей (25.07. – 17.10.1941 г.), 115 арк.

58. Ч. 1. Спр. 780. Укази Президії ВР СРСР про запровадження нагороди «Партизану Вітчизняної війни» 1 і 2 ступеня, нагородні листи та справи про нагородження українських партизан, членів підпільної організації. – 210 арк.
59. Ч. 2. Спр. 786. Алфавитная книга учета партизан Украины награжденных орденами и медалями Союза ССР (25.02.1943 – 10.04.1945 гг.), 81 арк.
60. Ч. 2. Спр. 1243. Положения о техническом отделе УШПД, школе особого назначения (ШОН), контрольно-технической группе и учебно-опытной мастерской школы, планы, программы проведения занятий по минноподрывной техники с командным составом УШПД, краткие инструкции и технические листки штаба по диверсионной деятельности партизан, копии инструкций о работе других подразделений и служб УШПД (29.04. – 26.12.1943 г.), 114 арк.
61. Ч. 2. Спр. 1247. Переписка с Генштабом и штабом инженерных войск КА, командованием авиацией дальнего действия, уполномоченного ГКО СССР по науке, наркоматами боеприпасов и минометного вооружения СССР, ЦШПД ЦК КП(б)У, государственными союзными конструкторскими бюро – 47, заводами и другими организациями о разработке и изготовлению новых образцов минноподрывной техники для партизан Украины (23.04. – 31.07.1943 г.), 223 арк.
62. Ч. 2. Спр. 1248. Переписка ... о разработке и изготовлении новых образцов минноподрывной техники для партизан Украины, издание инструкций и наставлений о ее боевом применении, изучению результатов минирования объектов в тылу противника в 1941 – 1942 гг. и другие вопросы (05.08.1943 – 02.01.1944 г.), 206 арк.
63. Ч. 2. Спр. 1250. Технический отдел УШПД. Альбом Эскизных зарисовок железнодорожных мостов через реки Горынь, Днепр, Мокрая Московка, Стырь (январь – декабрь 1943 г.), 13 арк.
64. Ч. 2. Спр. 1251. Доклад технического отдела УШПД о работе и диверсионной деятельности партизан Украины за 1941 – 1944 гг. (12.06.1945), 497 арк.

65. Ч. 2. Спр. 1 257. Приложения № 3 к докладу о диверсионной деятельности (фотоальбом диверсий партизан на ж/д коммуникациях противника, 10.06.1945 г.), 37 арк.

66. Ч. 2. Спр. 1263. Переписка ... о разработке и испытании новых образцов минноподрывной техники для партизан Украины, издания «краткой инструкции по диверсионной работе», изучения результатов воздействия партизанских отрядов на ж/д коммуникациях противника (02.01. – 27.12.1944 г.), 204 арк.

67. Ч. 2. Спр. 1760. Переписка с ЦК КП(б)У, Совнаркомом УССР, Главным военно-санитарным управлением КА, другими медучреждениями, партизанскими соединениями и отрядами Украины о медико-санитарном обслуживании и санаторном лечении партизан, размещении и передислокации госпиталей УШПД (28.12.1942 – 30.12.1943 гг.), 217 арк.

68. Ч. 2. Спр. 1761. Книга учета медикаментов и медико-санитарного имущества склада УШПД (01.11.1942 – 30.07.1943 гг.), 97 арк.

69. Ч. 2. Спр. 1784. Отчет отдела о работе по оказанию медицинской помощи партизанам Украины за 1942 – 1944 гг., 224 арк.

70. Ч. 2. Спр. 1786. Сводные статистические сведения о работе санитарных служб и частей партизанских соединений и отрядов Украины за период с 01.12.1941 по 01.12.1944 гг., 107 арк.

71. Ч. 2. Спр. 1787. Статистические сведения о работе партизанских госпиталей за период с декабря 1942 по октябрь 1944 гг., 43 арк.

72. Ч. 2. Спр. 1799. Справки о ранениях, заболеваниях, травмах партизан выданные госпиталями УШПД (в алфавитном порядке), 46 арк.

Оп. 2. Представительство УШПД при Военном совете 3-го Украинского фронта.

73. Спр. 1. Отчет Представительства УШПД при военном совете 1-го Украинского фронта об организации и руководстве партизанским движением на Сталинградском, Южном, 4-ом и 1-ом Украинском фронте (за период ноябрь 1942 – январь 1945 гг.), 253 арк.

74. Спр. 2. Приложение к отчету Представительства УШПД при Военном совете 1-го Украинского фронта (март – апрель 1945 г.), 166 арк.
75. Спр. 44. Список дислокации гарнизонов противника, складов, аэродромов на временно-оккупированной территории УССР (25.05. – 22.08.1943 г.), 23 арк.
76. Спр. 53. Исходящие шифротелеграммы в ЦШПД, УШПД, оперативные группы, Представительства при Военных советах Армий фронта, партизанские отряды и группы, 21 арк.
77. Спр. 218. Акты о выброске партизанским отрядам грузов, получении, осмотре и списании вещественного имущества и продовольствия (01.09.1944 – 22.03.1945 гг.), 51 арк.
78. Спр. 713. Рапорты, докладные записки, письма, заявления бойцов, командиров партизанских отрядов, разведывательно-диверсионных групп, работников Представительства УШПД по служебным и личным вопросам (02.01.1943 – 30.12.1943 гг.). 179 арк.
79. Спр. 714. Рапорты, докладные записки, письма, заявления бойцов, командиров партизанских отрядов, разведывательно-диверсионных групп, работников Представительства УШПД по служебным и личным вопросам (03.01 – 28.03.1944 гг.), 90 арк.
80. Спр. 715. Рапорты, докладные записки, письма, заявления бойцов, командиров партизанских отрядов, разведывательно-диверсионных групп, работников Представительства УШПД при Военном совете 4-го Украинского фронта по служебным и личным вопросам, 86 арк.
81. Спр. 719. Рапорты, докладные записки, письма, заявления бойцов, командиров партизанских отрядов, разведывательно-диверсионных групп, работников Представительства УШПД Военном совете 4-го Украинского фронта, 72 арк.
82. Спр. 744. Справки, отчеты, сводные данные о количестве награжденных бойцов, командиров партизанских отрядов и работников Представительства орденами и медалями СССР. Наградные листы и списки награжденных партизан (31.07.1943 – 21.05.1945 гг.), 152 арк.

Оп. 5.

83. Спр. 46. Автобіографія С. А. Ковпака. 19 вересня 1942 р. Арк. 199 – 199зв.

Оп. 8. 4-те Управління Наркомату внутрішніх справ УРСР.

84. Спр. 1. Директивні вказівки НКВС УРСР і листування з НКВС СРСР, СНК УРСР, обласними управліннями НКВС УРСР про організацію та бойову діяльність винищувальних загонів, посилення бойової та політичної підготовки їхнього особового складу й інші питання. Довідки та відомості оперативного штабу НКВС УРСР про хід формування, кількість, чисельний склад й озброєння винищувальних батальйонів Української РСР, дислокацію військових частин НКВС Київського округу, 25 червня 1941 – 28 грудня 1941 рр., 142 арк.

Ф. 63. Первая Украинская партизанская дивизия им. Дважды Героя Советского союза С. А. Ковпака (Сумское партизанское соединение).

Оп. 1. 1941 – 1945 гг.

85. Спр. 1. Отчет командования соединения о боевой деятельности и партийно-политической работе отряда соединения за период с 6 сентября 1941 по 1 января 1944 гг. и приложения к нему, 91 арк.

86. Спр. 5. Отчет командования дивизио боевой деятельности и партийно-политической работе подразделений дивизии за период с 2 января 1944 по 8 ноября 1944 гг., 431 арк.

87. Спр. 7. Постановления Государственного комитета обороны, Приказы Главнокомандующего партизанским движением, УШПД (20 ноября 1941 – 23 мая 1944 гг.), 43 арк.

88. Спр. 8. Приказы по соединению (от Путивльского объединения партизанских отрядов до дивизии) за период 1941 – 1944 гг. Арк. 18 – 47.

89. Спр. 16. Приказы по соединению (от Путивльского объединения партизанских отрядов до дивизии) за период 1941 – 1944 гг. Арк. 53 – 54.

90. Спр. 41. Письма приветственные, переписка с УШПД, с партизанскими отрядами Белоруссии, воинскими частями КА по вопросам координации

действий, с ГКО, ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У о результатах боевых действий, снабжения вооружением и боеприпасами, награждении...

91. Спр. 42. Рапорты командования соединения, командиров Кролевецкого, Путивльского отрядов в ГКО, ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, об итогах рейда на Правобережную Украину и Карпатского рейда (05.11.1941 – 02.11.1944 гг.), 48 арк.

92. Спр. 80. Рапорты, донесения командования полков в штаб дивизии о проведенных боевых и диверсионных действиях за период 1942 – 1944 гг. Арк. 47 – 62.

93. Спр. 82. Схемы боевых операций подразделений соединения Ковпака (1941 – 1943 гг.), 124 арк.

94. Спр. 84. Дневник комиссара соединения С. Руднева (1 мая 1942 – 31 июля 1942 гг.), 63 арк.

95. Спр. 86. Дневник комиссара Шалыгинского партизанского отряда Ф. Матющенко (01.06.1943 – 28.07.1943 гг.), 53 арк.

96. Спр. 155. Карты дислокации боевых действий и рейдов соединения Ковпака за период с сентября 1941 по июнь 1943 гг., 7 арк.

97. Спр. 156. Карты рейдов соединения в Карпаты и по тылам фашистов, боевых действий против украинских буржуазных националистов (01.07.1943 – 11.1944 гг.), 9 арк.

Ф. 64. Черниговско-Волынское партизанское соединение (Командир О. Федоров).

Оп. 1. 1942 – 1944 гг.

98. Спр. 5. Приказы по соединению за период 1941 – 1944 гг., 127 арк.

99. Спр. 6. Приказы по соединению за период 1941 – 1944 гг., 152 арк.

100. Спр. 7. Приказы по соединению за период 1941 – 1944 гг., 98 арк.

101. Спр. 19. Справки исхемы боевых действий соединения за период с 16 декабря 1941 по 17 января 1944 гг. (28.01.1942 – 17.01.1944 гг.), 40 арк.

102. Спр. 50. Карты маршрута и боевых действий соединения (1941 – 1944 гг.), 18 арк.

103. Спр. 59. Дневник командира партизанского отряда им. Сталина Черниговско-Волынского соединения. Арк. 34.

Ф. 65. З'єднання партизанських загонів Житомирської області (Командир О. М. Сабуров).

Оп. 1. 1942 – 1944 рр.

104. Спр. 8. Прикази ЦШПР, УШПР, по з'єднанню, 116 арк.

105. Спр. 33. Переписка командования соединения с офицерами словацкой армии о переходе их на сторону партизан (3 марта 1943 – 12 июня 1943 гг.), 27 арк.

106. Спр. 34. Статистические сведения штаба соединения об итогах боевых операций отряда (1942 – 1944 гг.), 38 арк.

107. Спр. 35. Схемы боевых действий диверсионных групп отрядов соединения на железной дороге. Планы-схемы расположения вражеских гарнизонов (12.06.1943 – 15.12.1943 гг.), 22 арк.

108. Спр. 59. Карты маршрута рейда из Брянских лесов на правобережье Украины и боевые действия соединения (1942 г.), 3 арк.

Ф. 66. З'єднання Українських кавалерійських партизанських загонів.

Оп. 1. 1942 – 1945 рр.

109. Спр. 5. Карты маршрутов рейдов и боевых действий дивизии (соединения). Приложения к отчету (ноябрь 1942 – апрель 1944 гг.), 19 арк.

110. Спр. 11. Накази УШПД та накази по з'єднанню (31.01.1943 – 18.03.1944 рр.), 253 арк.

111. Спр. 12. Накази УШПД та накази по з'єднанню (10.04.1943 – 02.04.1944 рр.), 190 арк.

112. Спр. 36. Протоколи засідань конференцій і зборів про прийом у партію та ВЛКСМ, 97 арк.

113. Спр. 41. Газеты «Народный клич», боевые листки – органы партийных и комсомольских организаций, соединений и отрядов; листки, обращения, воззвания, издаваемые и распространяемые соединением (04.08.1943 – 13.03.1944 гг.), 64 арк.

114. Спр. 42. Дневник командира соединения М. Наумова (17.01.1943 – 29.06.1944 гг.), 115 арк.

115. Спр. 56. Воспоминания командира отряда им. Н. Хрущева А. Сипливого, 76 арк.

116. Спр. 60. Карты 1, 2, 3 рейдов соединения (1943 – 1944 гг.), 3 арк.

117. Спр. 61. Рабочие карты командира соединения, его адъютанта и помощника начальника штаба (1943 – 1944 гг.), 7 арк.

Ф. 67. Житомирська партизанська дивізія імені М. Щорса (Командир С. Маліков).

Оп. 1. 1942 – 1944 рр.

118. Спр. 6. Приказы и директивы УШПД (15.04.1943 – 01.06.1944 гг.), 24 арк.

119. Спр. 7. Приказы по дивизии (1942 – 1944 гг.), 114 арк.

120. Спр. 31. Списки и наградные листы, боевые характеристики, удостоверения, командировочные предписания, протоколы партийных заседаний, личные дела (1942 – 1944 гг.), 165 арк.

Ф. 69. Рівненське партизанське з'єднання № 1 (Командир В.А. Бегма. Комісари Повторенко А.С., Корчев М.С.)

Оп. 1. 1943 – 1944 рр.

121. Спр. 1. Доклад командира соединений о боевой деятельности и подпольно-партизанской работе ... Автобиографии, литературное творчество партизан (10.04.1944 г.), 143 арк.

122. Спр. 3. Приказы, приказания и распоряжения по соединению (10.04.1944 г.), 123 арк.

123. Спр. 10. Списки личного состава соединения, акты-ведомости, расписки о передаче личного состава, аттестационные и наградные листы, протоколы, заявления партии и ЛКСМУ (1943 – 1944 гг.), 87 арк.

124. Спр. 15. Газеты «Червоный прапор» – орган подпольного обкома КП(б)У и штаба объединения партизанских отрядов (на украинском и польском языках), «Більшовицька правда», «Ворошиловець», «Червоний шлях» – органы подпольного райкома партии и партизанских отрядов им. К. Ворошилова,

им. Ф. Дзержинского... Листовки, обращения, воззвания издаваемые и распространяемые соединением. Боевые листки, стенгазеты – органы первичных партийных и комсомольских организаций подразделений соединения (30.03.1943 – 14.04.1944 гг.), 182 арк.

Ф. 70. Рівненський обласний штаб партизанського руху (Начальник штабу В. Бегма).

Оп. 1. 1943 – 1944 р.

125. Спр. 1. Справки-заключения УШПД по отчетам Ровенского подпольного обкома КП(б)У, областного ШПД, партизанского соединения под командованием В.А. Бегмы (10.04. – 23.06.1944 г.), 214 арк.

Ф. 71. З'єднання партизанських загонів імені Й.В. Сталіна (Командир М. Шукаєв).

Оп. 1. 1943 – 1945 рр.

126. Спр. 17. Дневник командира соединения партизанского отряда им. И.В. Сталина М.И. Шукаева (27.08.1943 – 23.04.1944 г.), 65 арк.

127. Спр. 21. Карты, схемы маршрутов и боевых действий соединения (27.08.1943 – 28.11.1944 гг.), 8 арк.

128. Спр. 34. Боевые листки «За Родину», «За Победу», «Разведчик» – органы партизанских отрядов им. Г. Котова, А. Невского, Кавэскадрона (1943 – 1945 гг.), 23 арк.

Ф. 72. Партизанське з'єднання імені І.Ф. Боровика (Командир В. Ушаков).

Оп. 1. 1941 – 1943 рр.

129. Спр. 1. Заключение УШПД о боевой деятельности соединения. Отчет об организации и боевой деятельности соединения и его отрядов. Боевая характеристика УШПД на командира соединения (29.07.1943 – 08.06.1945 гг.), 82 арк.

130. Спр. 4. Дневник боевых действий соединения (25.07.1941 – 08.10.1943 гг.), 116 арк.

131. Спр. 5. Списки и аттестационные листки на присвоение воинских званий личному составу (01.09. – 14.09.1943 гг.), 31 арк.

Ф. 73. Волинське партизанське з'єднання імені В.І. Леніна (Командир Л. Іванов)

Оп. 1. 1941 – 1944 рр.

132. Спр. 1. Доклад командования соединения о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе отрядов соединения за период с 01.10.1941 – 01.08.1944 гг. и приложения к нему, 253 арк.

Ф. 74. Друге партизанське з'єднання імені В.І. Леніна (Командир А. Мечковський).

Оп. 1. 1944 р.

133. Спр. 1. Отчет командования соединения о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения за период с января по март 1944 гг. и приложения к нему (автобиографии, характеристики, 23.08.1944), 15 арк.

Ф. 75. Вінницьке партизанське з'єднання (Командир Я. Мельник. Комісар Д. Бурченко).

Оп. 1. 1941 – 1945 рр.

134. Спр. 6. Накази Центрального та Українського штабу партизанського руху, прикази по з'єднанню (1941 – 1945 рр.).

135. Спр. 7. Накази Українського штабу партизанського руху, прикази по з'єднанню (1941 – 1945 рр.).

136. Спр. 8. Накази, «прикази і приказання» по з'єднанню (1941 – 1945 рр.).

137. Спр. 15. Анкеты учета личного состава. Протоколы партийных собраний и ЛКСМУ (1941 – 1945 рр.), 72 арк.

138. Спр. 36. Газета «Більшовицька правда» – орган партизан Винницької області. Боевые листки органи партийных и комсомольских организаций соединения (27.05.1943 – 16.06.1943 гг.), 17 арк.

139. Спр. 37. Карты маршрута и боевых действий соединения (1944 г.), 4 арк.

Ф. 76. Партизанське з'єднання імені М.С. Хрущова (Вінницька область, командир О. Кравченко).

Оп. 1. 1943 – 1944 рр.

140. Спр. 1. Звіт командування з'єднання про бойову та підпільну діяльність і додатки до нього (01.04.1944 р.), 191 арк.

141. Спр. 10. Щоденник бойової і диверсійної діяльності з'єднання (до 14 березня 1944 р. – спецзагону і загону ім. М. Хрущова) (22.10.1943 – 25.03.1944 рр.), 27 арк.

142. Спр. 25. Листівки та примірники газети «Народний клич» партизанського кавалерійського з'єднання під командуванням М.І. Наумова, які розповсюджувалися на території Вінницької області (1943 р.), 5 арк.

Ф. 77. Київське партизанське з'єднання імені М.С. Хрущова (Командир І. Хитриченко).

Оп. 1. 1943 р.

143. Спр. 1. Отчет командования о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения (апрель – ноябрь 1943 г.), 291 арк.

Ф. 78. Партизанське з'єднання ім. М. Хрущова (Командир В. Чепіга).

Оп. 1. 1943 – 1944 рр.

144. Спр. 17. Газеты «Народный мститель», орган партийной организации соединения (20.03. – 09.04.1944 г.), 4 арк.

145. Спр. 18. Карты маршрутов, боевых и диверсионных действий соединения за период 23 июня 1943 по 4 июня 1944 гг., 2 арк.

Ф. 79. З'єднання партизанських загонів ім. М. Хрущова (Тернопільська область, командир Д. Ніколайчик).

Оп. 1. 1943 – 1944 рр.

146. Спр. 17. Газеты «За Родину», орган партийной организации соединения (13.03. – 18.04.1944 г.), 4 арк.

147. Спр. 21. Карта маршрута рейда и боевых действий соединения и его отрядов (апрель 1944 г.), 1 арк.

Ф. 80. Партизанське з'єднання ім. М. Хрущова (Львівська область, командир Б. Шангін).

Оп. 1. 1943 – 1944 рр.

148. Спр. 17. Журнал «Мститель» № 1 – 4 орган партийной и комсомольской организации соединения (29.05. – 07.1944 г.), 34 арк.

149. Спр. 18. Карты рейда, боевых действий соединения и справка к ним (1944 г.), 9 арк.

Ф. 81. Партизанське з'єднання ім. М. Хрущова Представництва УШПР при Військовій Раді 2-го Українського фронту (Командир І. Даньшин).

Оп. 1. 1943 – 1944 рр.

150. Спр. 1. Отчет командования о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения за период с 28 сентября 1943 по 1 мая 1944 г. и приложения к нему, 37 арк.

Ф. 82. З'єднання партизанських загонів ім. С. Будьонного (Командир В. Макаров).

Оп. 1. 1943 – 1944 рр.

151. Спр. 1. Отчет командования о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения за период с 9 января по 12 июля 1944 г. и приложения к нему (справка командира радиосвязи между представительством УШПД при ВС Воронежского фронта, автобиографии командира и начальника штаба), 57 арк.

Ф. 83. Партизанське з'єднання ім. С. Будьонного (Командир І. Артюхов).

Оп. 1. 1944 р.

152. Спр. 1. Отчет командования о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения за период с 26 февраля по 1 августа 1944 г. и приложения к нему, 179 арк.

Ф. 84. Соединение партизанских отрядов имени В.И. Чапаева.

Оп. 1. 1943 – 1944 гг.

153. Спр. 2. Приказы, приказания по соединению (17.09. – 27.11.1944 г.).

154. Спр. 5. Входящие и исходящие радиogramмы (30.08. – 09.10.1944 г.), 21 арк.

Ф. 85. Рівненське партизанське з'єднання імені М. Щорса (Командир М. Таратута. Комісар М. Бугров).

Оп. 1. 1942 – 1944 рр.

155. Спр. 1. Отчет командования о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения за период с 2 октября 1941 по 20 февраля 1944 г., 169 арк.

156. Спр. 18. Газета «Щорсовец» – орган соединения. Листовки, обращения, воззвания издаваемы и распространяемые соединением. Боевые листки – орган партийной и комсомольской организации отрядов (декабрь 1943 – февраль 1944 г.), 112 арк.

157. Спр. 19. Карты маршрутов рейдов и военных действий соединения им. Щорса (1944 гг.), 6 арк.

158. Спр. 20. Отряд им. С. Буденного. Приказы и приказания по соединению. Приказы по отряду (08.12.1943 – 17.02.1944 гг.), 70 арк.

159. Спр. 21. Отряд им. Н.С. Хрущева. Приказы по отряду (27.11.1943 – 11.02.1944 гг.), 18 арк.

Ф. 94. Чернігівське партизанське з'єднання ім. Героя Радянського Союзу М.І. Попудренка.

Оп. 1. 1943 – 1945 рр.

160. Спр. 10. Дневник командира Рейментаровского отряда Черниговской области Б. Туника. Арк. 72 – 72зв.

161. Спр. 19. Стенгазеты, боевые листки – органы первичных партийных и комсомольских организаций отрядов соединения (01.03. – 15.07.1943 г.), 31 арк.

Ф. 96. Кам'янець-Подільське партизанське з'єднання ім. Ф. М. Михайлова (Командир А. З. Одуха).

Оп. 1. 1942 – 1944 рр.

162. Спр. 1. Отчет командования о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения с июля 1941 г. по 12 мая 1944 г. и приложения к нему (1944 р.), 509 арк.

Ф. 98. Партизанське з'єднання Закарпатської України представництва УШПР при Військовій раді 4-го Українського фронту (Командир О.В. Тканко).

Оп. 1. 1944 – 1946 рр.

163. Спр. 1. Отчет командования о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения и приложения к нему (... рапорты, автобиографии командного состава, листовки издаваемые и распространяемые соединением (1944 р.), 107 арк.

Ф. 103. Каменец-Подольское партизанское соединение им. Героя Советского Союза Г.К. Жукова.

Оп. 1. 1943 – 1944 рр.

164. Спр. 27. Газеты «Партизан України» – орган партийной организации соединения. Листовки, обращения, информационные листовки, оперативные сводки, издаваемые и распространяемые соединением. Боевые листки, стенгазеты – органы первичных партийных и комсомольских организаций подразделений соединения (1943 – 1944 гг.), 84 арк.

165. Спр. 28. Карты дислокации рейдов и боевых действий соединения (1943 – 1944 гг.), 3 арк.

Ф. 104. Житомирське партизанське з'єднання ім. Маршала Радянського Союзу Г. Жукова.

Оп. 1. 1944 р.

166. Спр. 1. Отчет командования о боевой деятельности и партизанско-подпольной работе соединения с 25 февраля по 27 апреля 1944 г. и приложения к нему (1944 р.), 63 арк.

167. Спр. 4. Карты маршрутов рейдов и боевых действий соединения (1944 г.), 2 арк.

168. Спр. 10. Боевые листки – органы партийных и комсомольских организаций подразделений соединения (07.03. – 13.04.1944 р.), 6 арк.

Ф. 166. Комісія з історії Великої Вітчизняної війни при Академії наук УРСР.

Оп. 3. Документи загальної частини комісії (стенограми бесід, спогади учасників війни, листи громадян з фашистського полону, копії актів про збитки та злочини заподіяні окупантами, інші документи воєнного часу. 1941 – 1950 рр.).

169. Спр. 47. Стенограми бесід з бійцями та командирами 1-ої Української партизанської дивізії імені двічі Героя Радянського Союзу генерал-майора Ковпака С. А. (1944 – 1945 рр.), 202 арк.
170. Спр. 48. Стенограми бесід с бійцями 1-ої Української партизанської дивізії імені двічі Героя Радянського Союзу генерал-майора Ковпака С.А., 212 арк.
171. Спр. 53. Стенографічні записи бесід з О. Сабуровим, 147 арк.
172. Спр. 57. Стенографічні записи бесід з Г. Базимою, 181 арк.
173. Спр. 58. Стенографічні записи бесід з представниками загону О. Федорова (1944 – 1946 рр.), 104 арк.
174. Спр. 61. Стенограми бесіди з бійцями та командирами з'єднання партизанських загонів під командуванням Федорова І.П. (травень 1944 – січень 1947 рр., 34 арк.
175. Спр. 71. Стенограми бесіди з бійцями та командирами з'єднання партизанських загонів під командуванням Бегми В.А. (від Б до Т, жовтень 1943 – травень 1944 рр.), 124 арк.
176. Спр. 124 Стенограми бесід з керівниками та учасниками підпільно-партизанських організацій (1942 – 1943 рр.), 197 арк.
177. Спр. 128. Копії документів ЦШПД о создании и боевой деятельности партизанских отрядов и подпольных организация на территории Украины (1942 г.), 136 арк.
178. Спр. 140. Книга учета партизанских соединений, отрядов и групп, действовавших на территории Украины и закончивших боевую деятельность, 114 арк.
- Ф. 240.Д. Коротченко (1894 – 1969).
Оп. 1. 1918 – 1969 рр.
179. Спр. 32. Листування Д. Коротченко на посаді секретаря ЦК КП(б)У.
Ф. 241. С. Ковпак (1887 – 1967).
Оп. 1. 1941 – 1973 рр.
180. Спр. 8. Пісня «Ковпаківська». Арк. 13 – 14.

181. Спр. 41. Листування С. Ковпака з різних питань.

**Центральний державний архів-музей
літератури і мистецтва України**

Ф. 36. Шеремет Микола Спиридонович.

Оп. 1. (1906–1986), письменник.

182. Спр. 259. Присяга партизана М. Шеремета. 1942 р.

Ф. 349. Вершигора Петро Петрович (1905 – 1963) – український і російський письменник, історик, кінорежисер, військовий і громадський діяч.

Оп. 2.

183. Спр. 254. Виписки з щоденника німецького майора Карла Дормана про партизанські бойові дії на тимчасово окупованій території Радянського Союзу.

Переклад з нім. на рос. мову. 1941 – 1943.

**Центральний державний кінофотофоноархів України
ім. Г.С. Пшеничного**

184. Од. обл. 0-1927.

185. Од. обл. 2-45540.

186. Од. обл. 2-45798.

187. Од. обл. 2-46464.

188. Од. обл. 0-3100.

189. Од. обл. 0-124986.

190. Од. обл. 2-45523.

191. Од. обл. 0-1798.

192. Од. обл. 0-43814.

193. Од. обл. 0-43894.

194. Од. обл. 0-44059.

195. Од. обл. 0-44051.

196. Од. обл. 0-44538.

197. Од. обл. 0-44535.

198. Од. обл. 0-44161.

199. Од. обл. 2-67811.

200. Од. обл. 2-46423.
201. Од. обл. 0-44797.
202. Од. обл. 0-1598.
203. Од. обл. 2-46260.
204. Од. обл. 0-1975.
205. Од. обл. 0-44404.
206. Од. обл. 2-45538.
207. Од. обл. 0-44240.
208. Од. обл. 0-44226.
209. Од. обл. 0-4040.
210. Од. обл. 4-17690.
211. Од. обл. 0-44600.
212. Од. обл. 0-23434.
213. Од. обл. 0-1821.
214. Од. обл. 0-175223.
215. Од. обл. 2-45893.
216. Од. обл. 0-1707.
217. Од. обл. 2-45579.
218. Од. обл. 0-44499.
219. Од. обл. 2-46208.
220. Од. обл. 044182.
221. Од. обл. 0-44172.
222. Од. обл. 2-113186.
223. Кінофільм. 1942 р. Арх. № 5518.
224. Кінофільм. 1942 р. Арх. № 4941.
225. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 5145.
226. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 4961.
227. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 5520.
228. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 4960.
229. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 5031.

230. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 2060.
231. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 2191.
232. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 2180.
233. Кінофільм. 1942 р. Арх. № 3254. ЦФО, УФА (Німеччина).
234. Кінофільм. 1941 р. Арх. № 2191. Центральна студія кінохроніки.
235. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 592. Центральна студія кінохроніки і Укркінохроніка.
236. Кіножурнал «Радянська Україна». 1944 р. Арх. № 169. Укркінохроніка.
237. Кіножурнал «Радянська Україна». 1944 р. Арх. № 164. Укркінохроніка.
238. Кіножурнал «Радянська Україна». 1944 р. Арх. № 119. Укркінохроніка.
239. Кіножурнал «Радянська Україна». 1943 р. Арх. № 120. Укркінохроніка.
240. Кіножурнал «Радянська Україна». 1944 р. Арх. № 158. Укркінохроніка.
241. Кіножурнал «Радянська Україна». 1944 р. Арх. № 178. Укркінохроніка.
242. Кіножурнал «Радянська Україна». 1945 р. Арх. № 230. Укркінохроніка.
243. Кіножурнал «Радянська Україна». 1945 р. Арх. № 505. Укркінохроніка.
244. Кінофільм. 1943 р. Арх. № 592. Центральна студія кінохроніки та Укркінохроніка.
245. Кінофільм. 1944 р. Арх. № 521. Укркінохроніка.
246. Кінофільм. 1945 р. Арх. № 1536. ЦСДФ і Укркінохроніка.
247. Кінофільм. 1945 р. Арх. № 509. Укркінохроніка.
248. Збірник кіносюжетів. 1941 р. Арх. № 2191. Центральна студія кінохроніки.
249. Збірник кіносюжетів. 1942 р. Арх. № 2190. Центральна студія кінохроніки.
250. Збірник кіносюжетів. 1943 р. Арх. № 2057. Центральна студія кінохроніки.
251. Збірник кіносюжетів. 1943 р. Арх. № 2060. Центральна студія кінохроніки.
252. Збірник кіносюжетів. 1943 р. Арх. № 2191. Центральна студія кінохроніки.

253. Збірник кіносюжетів. 1943 р. Арх. № 2180. Центральна студія кінохроніки.
254. Збірник кіносюжетів. 1943 р. Арх. № 2190. Центральна студія кінохроніки.
255. Збірник кіносюжетів. 1944 р. Арх. № 2206. ЦСДФ.
256. Збірник кіносюжетів. 1944 р. Арх. № 2652. ЦСДФ.
257. Збірник кіносюжетів. 1944 р. Арх. № 2069. ЦСДФ.
258. Збірник кіносюжетів. 1944 р. Арх. № 2061. ЦСДФ.
259. Кіносюжет. 1945 р. Арх. № 2647. ЦСДФ.
260. Кіносюжет. 1942 р. Арх. № 2056. Центральна студія кінохроніки.
261. Кіносюжет. 1942 р. Арх. № 2054. Центральна студія кінохроніки.
262. Збірник кіносюжетів. 1943 р. Арх. № 3286. УФА (Німеччина).
263. Кіножурнал «Німецький тижневий огляд». 1943 р. Арх. № 3269. ЦФО та УФА (Німеччина).
264. Кінофільм. 1942 р. Арх. № 3254. ЦФО та УФА (Німеччина).
265. Од. обл. 14341.
266. Од. обл. 2796.
267. Од. обл. 2802.
268. Од. обл. 14358.
269. Од. обл. 14355.
270. Од. обл. 14345.
271. Од. обл. 14350.
272. Од. обл. 14343.
273. Од. обл. 14351, 18111.
274. Од. обл. 14306.
275. Од. обл. 2627.
276. Од. обл. 14340.
277. Од. обл. 14347.
278. Од. обл. 14356.
279. Од. обл. 14337.

- 280. Од. обл. 14342.
- 281. Од. обл. 14360.
- 282. Од. обл. 14354.
- 283. Од. обл. 14344.
- 284. Од. обл. 2819.
- 285. Од. обл. 14359.
- 286. Од. обл. 19612.
- 287. Од. обл. 2630.
- 288. Од. обл. 20387.

Національний музей історії України

289. Інв. № Г/755. Відозва Президії Верховної Ради УРСР, Ради Народних Комісарів і ЦК КП(б)У до українського народу від 6 липня 1941 р. (вперше надрукована 7 липня 1941 р.). Зв. 77.

Державний архів Автономної республіки Крим

Ф. П-151. Кримський штаб партизанського руху.

Оп. 1. 1941 – 1945 рр.

290. Спр. 2. Особый приказ Верховного командования сухопутных армий Германии № 8000/42, август 1942 г. Арк. 170 – 172.

Ф. П-156. Кримська комісія з історії Великої Вітчизняної війни.

Оп. 1. 1941 – 1947 рр.

291. Спр.47. Стенограма бесіди секретаря Кримського обкому ВКП(б) В. Булатова з Єрмаковим. Арк. 121 – 123.

Державний архів Вінницької області

Ф. П-425. Підпільні організації, партизанські загони періоду Великої Вітчизняної війни.

Оп. 1. 1941 – 1945 рр.

292. Спр. 53. Арк. 2 – 10.

293. Спр. 187. Ноти партизанської пісні, складеної бійцем 2-ї Сталінської партизанської бригади Григоровським. Арк. 65 – 66.

Ф. Р-6110. Фонд ветерана війни, майора держбезпеки Івана Авксентійовича Безуглого.

Оп. 1.

294. Спр. 1666. Карта-схема розміщення підпільних організацій, груп, друкарень і створення партизанських загонів на території Вінницької області за 1941 – 1944 рр., 1 арк.

Державний архів Дніпропетровської області

Ф. П-19. Днепропетровский обком Компартии Украины.

Оп. 3. Дела общего делопроизводства (1938 – 1942 гг.).

295. Спр. 447. Стенограммы областных совещаний работников партийных органов по вопросам пропагандистской и агитационно-массовой работы (1941 г.), 70 арк.

Оп. 4. Дела общего делопроизводства (1943 – 1945 гг.).

296. Спр. 52. Доповідна записка начальника Управління НКВС в Дніпропетровській області «За справою «ОУН» на Дніпропетровщині», яка була надіслана до секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У Найденова. (25 квітня 1944 р.). Арк. 63 – 70.

297. Спр. 369. Письма и заявления граждан в обком КП(б)У по вопросам их эвакуации (1944 – 1945 гг.), 76 арк.

Оп. 8. Отчеты, справки и другие материалы о деятельности подпольных организаций и партизанских отрядов, действовавших на территории Днепропетровской области в период временной немецко-фашистской оккупации (август 1941 – февраль 1944 гг.).

298. Спр. 1. Отчет о деятельности подпольных партийных организаций и партизанских отрядов Днепропетровской области в период оккупации области немецко-фашистскими захватчиками (январь 1943 – июль 1945 гг.), 340 арк.

299. Спр. 5. Отчет о деятельности Днепропетровской областной комсомольской организации в период Великой Отечественной войны Советского Союза 1941 – 1945 гг., 357 арк.

300. Спр. 33. Список коммунистов, комсомольцев и беспартийных, оставленных для подпольной работы в партизанских отрядах на временно оккупированной немецко-фашистскими захватчиками территории Днепропетровской области (18 декабря 1941 г.), 16 арк.

301. Спр. 38. Список награжденных медалью «Партизану Отечественной войны» за активное содействие в развитии партизанского движения на Украине (май 1945 – 1946 гг.), 15 арк.

Ф. Р-4534. Особовий фонд Рябого.

Оп. 1.

302. Спр. 37. Схема бою в период повстання підпільних груп у м. Павлоград (1943 р.).

Ф. Р-5421. Документи про ветеранів Великої Вітчизняної війни.

303. Газета «Дніпровська правда».

304. Газета «Дніпро вечірній».

305. Газета «Дніпровська зоря».

Державний архів Донецької області

Ф. 107. «Радянська Україна».

306. Газета «Радянська Україна» від 04.09.1943 р. Арк. 5.

307. Газета «Радянська Україна» від 16.09.1943 р. Арк. 5.

Ф. 326. Сталінський обком КП(б) України.

Оп. 2.

308. Спр. 280. Особый сектор. Арк. 5 – 32.

Ф. 533. Воспоминания о... Великой Отечественной войне.

Оп. 1.

309. Спр. 215. Воспоминания Астрахань З.И., Коган И.Б., Никиенко И.И. об организации народного ополчения в Центрально-Городском и Ленинском районах г. Донецка во время Великой Отечественной войны (1948 г.) ... , 4 арк.

310. Спр. 219. Воспоминания Брызгалова М.В., бывшего председателя Константиновского райисполкома о формировании народного ополчения и

строительства оборонительных сооружений в Константиновском районе в годы Великой Отечественной войны, 5 арк.

Ф. Р-1686. Шевченківська сільськогосподарська громада Пустинської сільської управи Селидівського району Юзівської області (періоду німецько-фашистської окупації).

Оп. 1.

311. Спр. 32. Оголошення-попередження розгортання радянської партизанської діяльності від 5 червня 1943 р. Арк. 54.

Ф. Р-2794. Виконком Донецької обласної Ради народних депутатів.

Оп. 1.

312. Спр. 88. Протоколи засідань сесій Сталінської обласної Ради депутатів трудящих (22.12.1943 – 27.12.1946), 106 арк.

313. Спр. 106. Довідки про виконання основних завдань по УРСР на 1.12.1944 р. Арк. 95 – 149.

Ф. 5000. Партизанское и подпольно-патриотическое движение в годы Великой Отечественной войны (1941 – 1943 гг.) на территории Донецкой области.

Оп. 1.

314. Спр 4. Работа партийного и комсомольского подполья в тылу врага в период временной оккупации Донецкой области немецко-фашистскими захватчиками (раздел из отчета обкому КПУ, октябрь 1941 – сентябрь 1943 гг.), 44 арк.

315. Спр. 14. Приказ начальника УШПД о награждении организаторов, работников партийно-комсомольского подполья и работников областного отдела НКВД, содействующих в развитии партизанского движения Донецкой области (1946 г.), 21 арк.

316. Спр. 35. Листовки изданные Ямским партизанским отрядом Сталинской области (16.08. – 02.10.1942 р.), 24 арк.

317. Спр. 37. Клятва партизан Ямского партизанского отряда (16.11.1943 р.), 3 арк.

318. Спр. 80. Дневник члена ВКП(б) Замятина о пребывании в тылу врага (Александровский район). 1941 – 1943 гг., 18 арк.

319. Спр. 134. Воспоминания Чванкиной А.В. о подпольной работе в 1942 – 1943 гг., 10 арк.

Оп. 2. Партизанское и подпольно-патриотическое движение (1941 – 1961 гг.).

320. Спр. 2. Отчет о деятельности отряда под командованием Карнаухова М.И. (17 октября 1941 – 6 июля 1942 гг.), 84 арк.

Ф. 2883. Бахмутский вестник.

321. Газета «Бахмутский вестник».

Ф. 2885. Голос Донбасса.

322. Газета «Голос Донбасса».

Ф. 2887. Маріюпільська газета

323. Газета «Маріюпільська газета».

Ф. 2890 – 2892. Донецкий вестник.

324. Газета «Донецкий вестник».

Ф. 2894. Донецкий вестник.

325. Газета «Донецкий вестник».

Ф. 2897. Краматорська газета.

326. Газета «Краматорська газета».

Ф. 2898. Відбудова, Костянтинівські вісті.

327. Газета «Відбудова».

328. Газета «Костянтинівські вісті».

Ф. 2905. Чистяковский листок, Нове життя.

329. Газета «Чистяковский листок».

330. Газета «Нове життя».

Ф. 2908. Українська земля.

331. Газета «Українська земля».

Ф. 8252. Коллекция фотодокументов по истории Донецкой областной партийной организации (1905 – 1984 гг., всего 1 248 позитивов).

Оп. 1.

332. Спр. 583. Клятва партизан (позитивы, 13x18, 6x13, 04.06.1943 г.), 3 арк.
 333. Спр. 593. В партизанском лагере (позитив 9x12, декабрь 1941 г.), 1 арк.
 334. Спр. 597. Листовка подпольной комсомольской организации, г. Сталино (позитив 9x12, 1942 г.), 1 арк.

Державний архів Житомирської області

Ф. П-1376. Підпільні організації і партизанські загони, які діяли в період Великої Вітчизняної війни на території Житомирської області.

Оп. 1.

335. Спр. 209. Спогади партизанки села Кирдани Овруцького району О. П. Добакової про події перших днів війни. Арк. 50 – 53.

Ф. П-2668.Партійний архів Житомирського обкому Компартії України, м. Житомир.

Оп. 2.

336. Спр. 2. Листівка Житомирського підпільного обкому КП(б)У із закликом «Смерть німецьким окупантам!», 1942 р.
 337. Спр. 3. Листівка «Красный партизан», 1942 р.
 338. Спр. 4.Листівка-вітання Чуднівського підпільного комітету «Все на боротьбу с фашизмом!», 1942 р.
 339. Спр. 9. Листівка Радомишльського підпільного комітету із закликом «Червоні партизани та партизанки! Вперед до розгрому ворога!», 1942 р.
 340. Спр. 12. Листівка Вінницької підпільної організації «Фюреру капут!», 1942 р.
 341. Спр. 16. Листівка партизанського з'єднання під командуванням С. Малікова із закликом «За свободную советскую Родину!», 1943 р.
 342. Спр. 19. Інформаційне звернення до всього населення Житомирської області із закликом «Все на боротьбу!», 1943 р.
 343. Спр. 21. Листівка-звернення партизанського з'єднання С. Малікова «Солдатам русско-немецких войск, полицаям и всем тем, кто силой или путем обмана взят немцами на службу», 1943 р.

344. Спр. 139. Автобіографія Цендровського Адама Йосиповича, 1943 р.
Арк. 46 – 47зв.

Ф. 4931.

Оп. 1.

Газетний фонд.

345. Журнал «Український перець», листопад 1943 р. № 55. Арк. 202 – 206.

346. Газета «Радянська Житомирщина» від 11.01.1944 р. № 3.

Державний архів Запорізької області

Колекція плакатів.

347. Колекція плакатів (1941 – 1943 рр.). Німецький агітаційний плакат «Краще допомагай німцям! Сповіщай про сховища бандитів».

Державний архів Івано-Франківської області

Ф. П-1. Івано-Франківський обком КПУ.

Оп. 1. 1939 – 1941 рр.

348. Спр. 15. Клятва вступаючого в члени комуністичної підпільної організації, 104 арк.

Державний архів Кіровоградської області

Ф. Р-7714. Григорій Васильович Балицький. 1939 – 1988 рр.

349. Спр. 1. Рукописи есеїв, художніх творів про події війни «Війна вночі», «Вибухи гримлять на Волині», «Короткі спогади. Автобіографічна розповідь».

Державний архів Луганської області

Ф. П-179. Ворошиловградський обласний комітет КП(б) України.

Оп. 46.

350. Спр. 147. Доповідна записка секретаря Свердловського міськкому Компартії України щодо результатів додаткового вивчення діяльності підпільного-комсомольської групи і патріотичного руху у м. Свердловську (серпень 1942 – лютий 1943 р.). Арк. 154 – 157.

Ф. П-1745. Воспоминания участников подпольных комсомольских организаций Ворошиловградской области о подпольной работе в период временной немецко-фашистской оккупации (коллекция). 1945 г.

351. Спр. 1. Воспоминания о работе подпольной комсомольской организации «Комсомолец», г. Кадиевка Ворошиловградской области (20 апреля – 25 мая 1945 г.), 25 арк.

Ф. П-1755. Газеты, издаваемые в период временной оккупации Ворошиловградской области и географические карты (коллекция, 1942 – 1943 гг.).

Оп. 1.

352. Спр. 1. Газеты «Нове Життя» издаваемые в г. Ворошиловград (21 августа 1942 – 17 января 1943 гг.).

353. Спр. 2. Газеты «Ранок» издаваемые в г. Попасная.

354. Спр. 3. Географическая карта на немецком языке, 1 арк.

355. Спр. 4. Карта района Ворошиловграда на немецком языке, 1 арк.

356. Спр. 5. Карта района Сталино, 1 арк.

357. Спр. 6. Карта Донбасса на немецком языке, 1 арк.

358. Спр. 19. Карта Ворошиловградской области на немецком языке, 1 арк.

359. Спр. 20. Неполный атлас военных действий на немецком языке, 8 арк.

360. Спр. 22. Географические карты на немецком языке, 3 арк.

Ф. П-1790. Партійне підпілля та партизанський рух на території Ворошиловградської області в роки Великої Вітчизняної війни (Ворошиловград).

Оп. 1. 1941 – 1945 рр.

361. Спр. 1. Докладная записка Ворошиловградского обкома партии ЦК Компартии Украины о создании подпольных партийных организаций в связи с угрозой оккупации территории области немецко-фашистскими захватчиками. Список подпольщиков (1942 г.), 30 арк.

362. Спр. 13. Итоговая ведомость о деятельности подпольных организаций и партизанских отрядов на временно оккупированной немецко-фашистскими захватчиками территории Ворошиловградской области (декабрь 1944 – август 1950 гг.), 22 арк.

363. Спр 14. Доклад комиссии Ворошиловградского обкома Компартии Украины о подготовке партийного подполья на территории области в 1941 – 1943 гг. и о партийном руководстве подпольной комсомольской организации г. Краснодона «Молодая гвардия» (черновой вариант, февраль – август 1949 г.), 135 арк.
364. Спр. 40. Переписка Ворошиловградского обкома партии с ЦК Компартии Украины, УШПД, горкома и райкома партии о предоставлении отчетов о деятельности партизанских отрядов, о порядке назначения и выплат пособий партизанам, заявления, списки справки и другие материалы о розыске партизан, направленных в тыл противника со спецзаданием и оказании помощи их семьям (апрель 1943 – октябрь 1944 гг.), 174 арк.
365. Спр. 42 а. Списки подпольных органов, организаций, партизанских отрядов и групп, действовавших на территории Ворошиловградской области в период временной немецко-фашистской оккупации (октябрь 1941 – июнь 1986 гг), 12 арк.
366. Спр. 78. Воспоминания, письма и другие материалы о деятельности подпольной организации «Молодая гвардия» (июнь – октябрь 1943 г.), 83 арк.
367. Спр. 163. Витяг з протоколу засідання бюро Ворошиловградського обкому Компартії України від 13 червня 1945 р. № 148 щодо представлення до нагород партизан і підпільників, які особливо відмітилися у боротьбі з фашистами на території Луганської області. Арк. 1.
368. Спр. 169. Материалы резервного партизанского отряда «Гроза» Краснодонского района (май – июнь 1943 г.), 90 арк.
369. Спр. 226. Кротова К.Д. связная секретаря подпольного обкома КП(б) Украины. Воспоминания о партийной деятельности на временно-оккупированной немецко-фашистскими захватчиками территории Ворошиловградской области (июль – октябрь 1944 г.), 14 арк.
370. Спр. 228. Куровский Н.В., Синенко Л.В. Воспоминания о партизанской деятельности сватовчан в составе партизанского отряда под командованием Сиворонова Я.И. (июнь 1943 – апрель 1944 гг.), 10 арк.

371. Спр. 229 а. Отредактированная и дополненная воспоминаниями стенограмма беседы с бывшим секретарем подпольного обкома КП(б)У т. Стеценко С.Е., воспоминания Морозовой Т.П. (1945 – 1980 гг.), 176 арк.

372. Спр. 274. Автобиографии молодогвардейцев, воспоминания и другие материалы о деятельности подпольной комсомольской организации «Молодая Гвардия» собранные при подготовке сборника документов (апрель 1943 – сентябрь 1955 гг.), 106 арк.

Державний архів Миколаївської області

Ф. П-10. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни.

Оп. 1. Липень 1941 – травень 1945.

373. Спр. 15. Мапа Миколаївської області із зазначенням підпільних організацій, груп і партизанських загонів, які діяли під час тимчасової окупації області німецько-румунськими окупантами, 1941-1944 рр. Арк. 9.

374. Спр. 82 а. Виписки з постанови бюро Первомайського міського комітету партії про діяльність антифашистського підпілля, 53 арк.

Колекція листівок.

375. Колекція листівок періоду нацистської окупації. № 110.

Державний архів Одеської області

Ф. П-92. Одеська обласна комісія з історії Вітчизняної війни при Одеському обкомі КП(б) України.

Оп. 1. 1941 – 1944 рр.

376. Спр. 4. Звіт про додатково виявлених в 1961 – 1964 рр. партизанських таборів та інших учасників підпілля і антифашистської боротьби, що діяли в період тимчасової окупації на території м. Одеси та Одеської області в 1941 – 1944 рр., 139 арк.

377. Спр. 12. Газета «Голос народу» – орган Одеського підпільного комітету (1942 р.). Арк. 103.

378. Спр. 48. Газета «За Батьківщину» – орган Штабу партизан м. Одеси(1944 р.). Арк. 128.

379. Спр. 80. Звіти, довідки, заяви, біографії учасників підпільної групи «Радянські патріоти», що діяли у м. Одесі під керівництвом Стугарєва М.Ф., 194 арк.

380. Спр. 93. Рішення партійних органів, звіти, довідки, листи з фронту, список учасників підпільної антифашистської групи, що діяла в м. Одесі під керівництвом Чернишова М.Є., 145 арк.

Ф. П-12219. Колекція фотодокументів.

Оп. 1.

381. Спр. 91. Фотографії.

382. Спр. 94. Фотографії.

383. Спр. 95. Фотографії.

384. Спр. 98. Фотографії.

385. Спр. 111. Фотографії.

386. Спр. 112. Фотографії.

Газетний фонд.

387. Газета «Чорноморська комуна», 1943 р.

388. Газета «Чорноморська комуна», 1944 р.

Державний архів Полтавської області

Ф. Р-8910. Колекція документів ветеранів Полтавського танко-технічного училища (ПТУ) і Зведеного полку училища.

Оп. 1. 1939 – 1991 рр.

389. Спр. 2. Витяги із бойових наказів, схеми бойових дій, спогади та листи ветеранів, 26 арк.

390. Спр. 3. Щоденник бійця М. Косорукова про його участь у боях 1941 р. під Кременчуком і Дніпропетровськом. Арк. 2.

Державний архів Рівненської області

Ф. П-1. Ровенський обласний підпільний комітет Комуністичної партії України та Обласний штаб партизанського руху на Рівненщині, м. Рівне.

Оп. 1.

391. Спр. 2. Радіограми Обласного штабу партизанських з'єднань генерал-майора Бегми по Рівненській області про дії партизанських загонів (20 лютого 1943 – 20 лютого 1944 рр.), 97 арк.
392. Спр. 48 а. Звіт підпільного обкому КП(б)У про підпільну роботу на Рівненщині за період німецької окупації (20 квітня 1944 р.), 103 арк.
393. Спр. 65. Журнал «Народний месник», № 3 (6), за 1944 р., 38 арк.
394. Спр. 66. Бойовий листок № 25 від 25 грудня 1943 р. партизанського загону імені Суворова, 25 грудня 1943 р., 1 арк.

Газетний фонд.

395. Газета «Червоний прапор», 1944 р.

Державний архів Сумської області

Ф. П-4. Сумской обком Компартии Украины (1941 – 1968 гг., 1973 – 1975 гг.).

Оп. 3.

396. Спр. 2 а. Книга приказов по Путивльскому партизанскому отряду с протоколами № 1 – 193. Арк. 102.
397. Спр. 4. Песни, которые пели в Путивльском партизанском отряде в 1941 – 1943 гг., 11 арк.
398. Спр. 7. Сведения о боевом и численном составе группы партизанских отрядов Сумской области на 1 июня 1943 г. Арк. 26 – 28.
399. Спр. 9. Сведения о боевом составе и вооружении, боевой деятельности Путивльского партизанского отряда. Маршруты групп соединения за период 29.03.1942 – 28.08.1943. Арк. 4 – 7.
400. Спр. 11. Материалы оккупантов. Russische Karte. Выдержка их дневника убитого венгерского офицера (15.02.1942 г.). Арк 9 – 10.
401. Спр. 15. Списки награжденных, представленных к правительственным наградам и погибших партизан. Выписка из приказа войскам Брянского фронта (сентябрь 1942 – октябрь 1943 гг.). Арк. 1 – 5.

402. Спр. 16. Переписка с политорганами воинских частей, партийными органами, отдельными коммунистами по вопросу выполнения спецзаданий членами и кандидатами ВКП(б), разбору заявлений о партийности, 226 арк.
403. Спр. 17. Переписка Сумского обкома КП(б)У и штаба в/ч 00125 по вопросу заявлений семей партизан и подпольщиков о материальной помощи, 25 арк.
404. Спр. 82. Постановление слета партизан северных районов Сумской области (19 ноября 1943 г.). Арк. 1.
405. Спр. 86. Копия отчета секретаря Сумского подпольного обкома КП(б)У т. Куманька о партизанском движении в Сумской области. Арк. 1 – 23.
406. Спр. 89. Доклады и отчеты о работе Сумского подпольного обкома КП(б)У в период немецко-фашистской оккупации Сумской области (1941 – 1943 гг.). Арк. 1 – 49.
407. Спр. 92. Воспоминания Г.Я. Базымы «Веселовский бой». Итоги боевой деятельности партизанских отрядов с 26 октября 1942 г. по 31 мая 1943 г., 22 арк.
408. Спр. 108. Сведения и характеристика на пострадавшие села от немецко-фашистских захватчиков Путивльского района, 30 арк.
409. Спр. 111. Дело по приему в партию Т.А. Арбузова (1-я Украинская партизанская дивизия им. Ковпака), 29 арк.
410. Спр. 194. Автобиографии, наградные листы, списки партизан Путивльского партизанского отряда. Списки населения оказывающих помощь партизанам, 86 арк.
411. Спр. 197. Автобиографии на участников подпольной комсомольской группы «Знамя». Арк. 1 – 3.
412. Спр. 231. Отчет о работе областной комсомольской организации в период Великой Отечественной войны (июль 1941 – май 1945 гг.), 97 арк.

Ф. Р-2207. Кролевецке районне управління Української допоміжної охоронної поліції.

Оп. 1.

413. Спр. 6. Прошение жительницы с. Локны О. Иващенко начальнику Кролевцевкой полиции не отбирать корову. Арк. 5.

Державний архів Харківської області

Ф. П-2. Харьковский обком Компартии Украины. 1943 – 1948 г.

Оп. 14. Харьковский областной комитет КП(б)У. Харьковская областная комиссия содействия Чрезвычайной Государственной Комиссии по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков и их сообщников и причиненного ущерба.

414. Спр. 1. Сводные ведомости по учету злодеяний, по угону советских граждан в немецкое рабство и копии актов по городу Харьков (сентябрь 1943 – июнь 1944 гг.), 102 арк.

415. Спр. 18. Указ Президиума ВС СССР об образовании Чрезвычайной Государственной Комиссии по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков, постановления и разные инструкции по работе Комиссии (ноябрь 1942 – март 1944 гг.), 323 арк.

Оп. 31. Документы подполья партизанского движения и антифашистской борьбы на Харьковщине в годы Великой Отечественной войны (1941 – 1943 гг.).

416. Спр. 1. Отчет о деятельности подпольных партийных организаций КП(б)У и о партизанском движении в Харьковской области в период Великой Отечественной войны (октябрь 1941 – 1943 гг.), 88 арк.

417. Спр. 6. Материалы о конспиративных квартирах (20 сентября 1941 – 25 октября 1941 гг.), 129 арк.

418. Спр. 15. Материалы (фотографии и иллюстрации) к напечатанию отчета о деятельности подпольных организаций и партизанском движении в Харьковской области (6 паспортов, 2 воинских билета выдававшихся в тылу немцев для подпольной работы), 198 арк.

419. Спр. 51. Материалы к получению правительственных наград партизан и ответственных работников Харьковской области, отличившихся в борьбе против немецко-фашистских захватчиков, 295 арк.

420. Спр. 52. Материалы вторичного представления к награде партизан Харьковской области и награжденных посмертно, 298 арк.
421. Спр. 53. Материалы о награждении партизан и работников Харьковской области медалью «Партизану Отечественной войны» (16 марта 1942 – 2 января 1944 г.), 39 арк.
422. Спр. 59. Отчет Матвеева о деятельности партизанской группы в г. Харькове в 1941 – 1943 гг. Отклонен бюро ОК КП(б)У. (11.08.1944 – 04.06.1946 гг.), 227 арк.
423. Спр. 63. Материалы проверки деятельности партизанской группы Богодуховского района по руководством Горлюкова И.Г. за 1943 гг. Отклонен бюро ОК КП(б)У. (24.04.-15.06.1949 гг.), 89 арк.
424. Спр. 123. Б.Е. Гула. Воспоминания бывшего комиссара партизанского отряда имени Ворошилова. Сведения Героя СССР, генерал-майора А. Сабурова периода Отечественной войны (1941 – 1945 гг.), 6 арк.
425. Спр. 124. Павленко-Никитина. Биография Павленко-Никитиной – члена подпольного обкома комсомола в период Отечественной войны, 7 арк.
- Оп. 122. Документальные материалы об участниках партизанского движения, антифашистского подполья и других форм борьбы против немецко-фашистских оккупантов в период Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. по Харьковской области...
426. Спр. 1. Списки участников партизанского движения, партийного и комсомольского подполья и других форм борьбы против немецко-фашистских оккупантов в городах и районах области в период Великой Отечественной Войны 1941 – 1945 гг., 172 арк.
427. Спр. 4. Сведения о гражданах, принимавших активное участие в партизанском и антифашистском движениях в период Великой Отечественной войны по районах Харьковской области, 124 арк.
428. Спр. 32. Сведения о гражданах, принимавших участие в антифашистском движениях в период Великой Отечественной войны по г. Харькову, 98 арк.

Ф. П-193. Коллекция документов о формировании партизанских отрядов в Харьковской области.

Оп. 1. Июль 1941 – май 1942 гг.

429. Спр. 1. Дела о формированиях харьковского партизанского отряда «П-7» под командованием Г.А. Жихарева (29.07.1941 – 18.02.1942 гг.). 146 арк.

430. Спр. 2. Дела о формированиях харьковского партизанского отряда «П-8» под руководством В.Г. Шамрая (22.04.1941 – 27.02.1942 гг.), 69 арк.

431. Спр. 5. Дела о формирования партизанского отряда «П-15» под командованием И.Л. Ягудина (01.09. – 12.10.1941 г.), 40 арк.

432. Спр. 6. Дела о формирования партизанского отряда для заброски в Сумскую область под командованием И.Ф. Бердникова (24.04. – 25.05.1942 г.), 40 арк.

433. Спр. 7. Дела о формированиях партизанского отряда из работников железнодорожной милиции под командованием Е.С. Заец (27.09. – 10.10.1941 г.), 125 арк.

434. Спр. 8. Дела о формированиях партизанского отряда под командованием Д.В. Донцова (28.02. – 30.03.1942 г.), 104 арк.

435. Спр. 10. Дела о формирования и деятельности партизанского отряда Управления НКВД по Харьковской области под командованием И.Н. Кулишова (20.10.1941 – 01.04.1942 гг.), 33 арк.

436. Спр. 12. Дела о формирования партизанского отряда № 2 под командованием В.М. Клесова (30.08.1941 – 03.04.1942 гг.), 51 арк.

Ф. Р-3746. Материалы граждан, угнанных в Германию.

Оп. 1.

437. Спр. 101. Письмова робота учениці середньої школи Олексіївського району Харківської області О. Мироненко «Что я пережила во время немецкой оккупации» (населенный пункт не вказано), бер. – кв. 1944 року. Арк. 51 – 52.

Державний архів Хмельницької області

Ф. Р-434. Кам'янець-Подільська міська управа, м. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільського округу.

Оп. 2.1941 – 1944 рр.

438. Спр. 7. Пересторога перед чужими особами. Жодної допомоги чужим проходим особам! Газета «Урядовий вісник» від 25 лютого 1942 р. за № 1. Арк. 40 – 40зв.

Державний архів Черкаської області

Ф. Р-1351. Чигиринська районна управа, м. Чигирин, Кіровоградської області.

Оп. 1.

439. Спр. 2. Объявление. Германское Командование объявило, что бандиты будут уничтожены. Арк. 5.

Державний архів Чернівецької області

Ф. Р-307. Губернаторство провінції Буковина, Чернівці. (1941 – 1944).

Оп. 1.

440. Спр. 2716. Публікація відділу преси, пропаганди й цензури при губернаторстві Буковини редакції газети «Висовіна» про розстріл членів Хотинської комсомольської організації. 24 жовтня 1942 р. Арк. 2.

Державний архів Чернігівської області

Ф. Р-3001. Чернігівська міська управа, Чернігів.

Оп. 1.1941 – 1943 рр.

441. Спр. 3. Наказ Чернігівської міської управи місцевому населенню (від 11 вересня 1941 р.). Наказ Чернігівської міської управи про обов'язкову реєстрацію всіх приватних промислових, торгівельних та кустарних підприємств (від 15 жовтня 1941 р.). Арк. 10.

442. Спр. 7. Оголошення голови міста Чернігова щодо встановлення нового порядку та організації населення для боротьби з партизанами (1941 р.). Арк. 3.

443. Спр. 8. Наказ коменданта Чернігова щодо встановлення в місті нового порядку (від 10 вересня 1941 р.). Арк. 31.

Ф. Р-1429. Чернігівська обласна комісія з історії Великої Вітчизняної війни.

Оп. 1.

444. Спр. 109. Лист, надісланий рідним на Батьківщину, примусово вивезеною до Німеччини мешканкою Чернігівської області (від 4 квітня 1943 р.). Оригінал. Арк. 2 – 3зв.

445. Спр. 110. Лист, надісланий рідним на Батьківщину, примусово вивезеною до Німеччини мешканкою Чернігівської області. Арк. 22 – 23зв.

Ф. Р-8840. Біляєв Феодосій Миколайович – учасник чернігівського підпілля.

Оп. 1.

446. Спр. 5810. Поштова листівка, надіслана в Україну примусово вивезеною до Німеччини мешканкою Чернігівської області. Арк. 7 – 7зв.

Газетний фонд.

447. Газета «Більшовик» від 24 червня 1941 р. № 147. Знищимо дощенту фашистську зграю.

448. Газета «Більшовик» від 25 червня 1941 р. № 148. Демонстрація відданості Батьківщині.

449. Газета «Більшовик» від 1 липня 1941 р. № 153.

450. Газета «Більшовик» від 29 червня 1941 р. № 151. Просимо відрядити нас на фронт!

Галузевий державний архів Служби безпеки України

Ф. 60. Особові та робочі справи агентів КГБ УРСР. Матеріали 4-го управління НКВС-НКДБ УРСР (1941 р.).

451. Спр. 83563. Телефонограма Ковпака від 23.05.42 р. командуванню про хід партизанського бою. Т. 15. Арк. 86.

Російський державний архів соціально-політичної історії РФ

Ф. 644. Государственный комитет обороны СССР (ГКО).

Оп. 2. 1941 – 1945 рр.

452. Спр. 143. Постановление ГКО № 3000 «О расформировании Центрального Штаба партизанского движения (7 марта 1943 г.)». [Подлинник. Машинописный текст. Подписи И.В. Сталина, П.К. Пономаренко – автографы].

Арк. 123 – 124 // Режим доступа: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGASPI/index.php?44>. – Загл. с экрана.

453. Спр. 265. Постановление ГКО № 4945 «Вопросы партизанского движения» о расформировании Центрального штаба партизанского движения. 13 января 1944 г. Подлинник. Машинописный текст. Подписи И.В. Сталина, П.К. Пономаренко – автографы. Арк. 123 – 125 // Режим доступа: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGASPI/index.php?48>. – Загл. с экрана.

454. Постановление № 326 от 29 июля 1942 г. «О денежном обеспечении личного состава партизанских отрядов», Постановление № 1567 от 9 апреля 1942 г. «О порядке денежного обеспечения лиц, вступивших в народное ополчение, истребительные батальоны и партизанские отряды, мобилизованных на оборонные работы и призванных в формирования МПВО». РГАСПИ. Бюллетень рассекреченных документов федеральных государственных архивов. Выпуск 6. Режим доступа: http://www.rusarchives.ru/secret/bul6/1941_07.shtml. – Загл. с экрана.

455. Постановление № 2133 от 3 августа 1942 г. «Вопросы Центрального штаба партизанского движения», «Постановления № 2237 от 4 сентября 1942 г., № 2246 от 6 сентября 1942 г., № 2285 от 9 сентября 1942 г. «Вопросы партизанского движения. РГАСПИ. Бюллетень рассекреченных документов федеральных государственных архивов. Выпуск 6. Режим доступа: http://www.rusarchives.ru/secret/bul6/1942_09.shtml. – Загл. с экрана.

456. Постановление № 1939 от 29 июня 1942 г. «Вопросы Центрального штаба партизанского движения (назначения)», Постановления № 1940 от 29 июня 1942 г. «О назначении т. Попова Д.М. членом Западного штаба партизанского движения. РГАСПИ. Бюллетень рассекреченных документов федеральных государственных архивов. Выпуск 6. Режим доступа: http://www.rusarchives.ru/secret/bul6/1942_06.shtml. – Загл. с экрана.

457. Постановление № 1952 от 3 июля 1942 г. «О назначении т. Воронцова П.С. членом Калининского штаба партизанского движения»,

Постановление № 2096 от 26 июля 1942 г. «О назначении т. Иванова В.И. членом Калининского штаба партизанского движения». РГАСПИ. Бюллетень рассекреченных документов федеральных государственных архивов. Выпуск 6. Режим доступа: http://www.rusarchives.ru/secret/bul6/1942_07.shtml. – Загл. с экрана.

458. Постановление № 2635 от 17 декабря 1942 г. «О назначении т. Булатова В.С. уполномоченным Центрального штаба партизанского движения по Крымской АССР». РГАСПИ. Бюллетень рассекреченных документов федеральных государственных архивов. Выпуск 6. Режим доступа: http://www.rusarchives.ru/secret/bul6/1942_12.shtml. – Загл. с экрана.

459. Постановление № 2390 от 9 октября 1942 г. «О представителе Центрального штаба партизанского движения на Сталинградском фронте». РГАСПИ. Бюллетень рассекреченных документов федеральных государственных архивов. Выпуск 6. Режим доступа: http://www.rusarchives.ru/secret/bul6/1942_10.shtml. – Загл. с экрана.

460. Постановление № 3000 от 7 марта 1943 г. «О расформировании Центрального штаба партизанского движения». РГАСПИ. Бюллетень рассекреченных документов федеральных государственных архивов. Выпуск 6. Режим доступа: http://www.rusarchives.ru/secret/bul6/1943_03.shtml. – Загл. с экрана.

Російський державний військовий архів РФ

Ф. 700к. Документы уполномоченного по Четырехлетнему плану Германа Геринга.

Оп. 1.

461. Спр. 50. Діаграма росту партизанського руху в Прибалтиці й в Україні з огляду партизанського руху на окупованій території СРСР. Арк. 176. Режим доступа: http://cdago.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=376.

462. Спр. 50. EntwicklungderBandenstarke(Ostfront). Арк. 176 а. Режим доступа: http://cdago.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=376.

463. Спр. 50. BandeneinwirkungimBereichWBУкраине. Арк. 177. Режим доступа: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGVA/index.php?25>.

464. Спр. 50. Звіт німецького командування про діяльність партизанського руху на українських землях. Арк. 185-2. Режим доступа: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGVA/index.php?25>.

1.2 ОПУБЛІКОВАНІ АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ

465. Бессмертие юных: сб. док. и воспоминаний о героич. борьбе подпольщиков Краснодона в дни врем. оккупации (июль 1942 – февр. 1943 гг.) / [сост.: А.Г. Никитенко, Р. М. Аптекарь]. – 6-е изд., перераб. и доп. – Донецк: Донбас, 1984. – 296 с.

466. Боевые действия украинских партизан. 1943 г. / публ. Ю.А. Глушковой // Военно-исторический журнал. – 2007. – № 4. – С. 38 – 43.

467. Бойовими шляхами партизанів-ковпаківців: зб. док. і матеріалів / уклад. О.М. Рубанов. – 2-ге вид., випр. – Суми: Мрія-1, 2013. – 228 с.

468. Боротьба трудящих Львівщини проти німецько-фашистських загарбників. 1941 – 1944 рр. [збірник документів та матеріалів]. – Львів: Вільна Україна, 1949. – 234 с.

469. Брошеван В.М. Крымский штаб партизанского движения (Хроника в д-нтах и мат. о боевой деятельности крым. партизан, их вкладе в разгром нем.-фаш. и румын. захватчиков на полуострове). – Симферополь, 2001. – 103 с.

470. Бюллетень рассекреченных документов федеральных государственных архивов – Историко-документальная выставка «1939 год. Начало Второй мировой войны» / Росийский государственный архив социально-политической истории (РГАСПИ). – Режим доступа: <http://www.rusarchives.ru/federal/rgva/20-08-2019-istoriko-dokumentalnaya-vystavka-1939-god-nachalo-vtoroy-mirovoy-voynu>. – Загл. с экрана.

471. Великая Отечественная война 1941 – 1945 гг.: Сб. воен.–ист.карт: [В 3 ч.] / под общ. ред. Ю.Н. Шведова; МО РФ. – Москва: Звонница-МГ, 2003. –Ч. 1.– 2003. – 127 с.
472. Від Полісся до Карпат. Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С.А. Ковпака [очима учасників, мовою документів; червень – вересень 1943 р.] / упоряд.: А.В. Кентій, В.С. Лозицький. – Київ: Парламентське видавництво, 2005. – 304 с.
473. Війна 1941 – 1945 рр.: альбом / упоряд.: Т.О. Ємельянова, І.М. Закринична, Т.О. Макарова та ін.; худ.-оформ. О.Д. Кононученко. – Харків: Фоліо, 2014. – 269 с.
474. В катакомбах Аджимушка: док., воспоминания, ст. / редкол.: В.В. Абрамов, П.Е. Гармаш, И.П. Кондранов. – Симферополь: Крым, 1982. – 268 с.
475. В тылу врага. Документи і матеріали про участь партизанів Чернігівщини в боротьбі проти фашиських загарбників [документи і матеріали] / ред. М.О. Рудько; Чернігівська обл. рада ветеранів України; акція партизанів ВВВ. – Чернігів, 1994. – 150 с.
476. В тылу врага. Листовки партийных организаций и партизан периода Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. [документы и материалы] / ин-т истории АН СССР и др.; вступ. ст. Е.Д. Ореховой; под ред. С.М. Кляцкина; сост.: В.Н. Евстигнеев, С.М. Кляцкин, Т.И. Коржепевская и др. – Москва: Госполитиздат, 1962. – 344 с.
477. В тылу врага. Очерки, дневники, записки об участии комсомола и молодежи в партизанской борьбе [документы и материалы]. – Москва: Изд-во ЦК ВЛКСМ, 1943. – 223 с.
478. Великая Отечественная в письмах / сост. В.Г. Гришин. – Москва: Политиздат, 1982. – 351 с.
479. Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. [документы и материалы]. – Москва: Терра, 1998. – 670 с.

480. Вінниччина у роки Великої Вітчизняної війни [1941 – 1945 рр.; збірник документів і матеріалів]. – Одеса, 1971. – 308 с.
481. Военные архивы России [документы и материалы]. – Вып. 1. – Москва: Пересвет, Церера, 1993. – 416 с.
482. Всенародное партизанское движение в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны. Июнь 1941 – июль 1944 [документы и материалы; в 3-х томах]. – Минск, 1967; 1973 – 1978; 1982.
483. Галузевий державний архів Міністерства оборони України – Вшановуючи пам'ять загиблих Героїв Другої світової війни... / Тематичні документальні онлайн-виставки. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua> . – Загол. з екрану.
484. Герои Краснодона: материалы и документы о работе в тылу врага подпольной комсомольской организации «Молодая гвардия» [документы и материалы]. – Москва: Молодая гвардия, 1943. – 235 с.
485. Говорят погибшие герои [предсмертные письма советских борцов против немецко-фашистских захватчиков; 1941 – 1945 гг.]. – Москва: Политиздат, 1975. – 511 с.
486. Государственный Комитет Обороны постановляет [1941 – 1945; цифры, документы] / Ю. Горьков. – Москва: Олма-Пресс. – 2002. – 575 с.
487. Друга світова війна // Державна архівна служба України / Тематичні документальні онлайн-виставки. – Режим доступу: <http://tsdavo.gov.ua/bez-kategoriyi/druga-svitova-vijna/>. – Загол. з екрану.
488. Джерела до історії партизанського з'єднання ім. Ф.М. Михайлова: зб. документів / Центр. держ. архів громад. об-нь України, Центр дослідж. історії Поділля Ін-ту історії України НАН України та ін.; упоряд., авт. передм., комент. В.Г. Берковський. – Київ; Хмельницький: Поліграфіст-2, 2015. – 440 с.
489. Діти війни = Kinder des Krieges: [спогади очевидців з України та Німеччини] : збірник / Укр. орг. борців антифашистського опору; Центр політ. освіти землі Саксонія-Ангальд, Історична майстерня Мерзебург; вступ. сл. Кай Лангер, Майк Райхель, Петер Ветцель. – Київ: Фенікс, 2018. – 351 с.

490. Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. 1941–1945 гг. [сборник документов]. – Днепропетровск, 1962. – 396 с.
491. Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений. 1917 – 1945 [сборник документов]. / Тт. I – IV. – Москва: Наука. – Тт. I – III 1973 – 1978; Т. IV в 2-х книгах 1981 – 1983.
492. Документы обвиняют [сборник документов о чудовищных зверствах германских властей на временно захваченных ими советских территориях]. – Вып. 1. – Москва: ОГИЗ, 1943. – 249 с.
493. Донецкая область в годы Великой Отечественной войны [1941 – 1945 гг.; сб. докум. и материалов] / редкол.: Е.Д. Клерфон (отв. ред.) и др; Партархив Донец. обкома Компартии Украины, Донец. обл. гос. архив. – Донецк: Донбасс, 1980. – 311 с.
494. Драматична сторінка історії чекістського підпілля в Києві (1941 – 1945 рр.): стенограма бесіди з М. Груздовою в УШПР 6 травня 1943 р. // Український історичний журнал. – 1991. – № 5. – С. 121 – 128; № 8. – С. 112 – 121; № 10. – С. 113 – 120.
495. Дунаєвиччина в роки Другої світової війни: зб. док. і матеріалів / упоряд.: В.Г. Байдич та ін. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2015. – 319 с.
496. Євтушенко М.І. Пам'ять серця: Бахмаччина в роки Великої Вітчизняної війни 1941– 1945 рр.: зб. док. і матеріалів / М.І. Євтушенко. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2015. – 568 с.
497. Жизнь генерала Наумова [партизан. движение на Украине; сб. док.] / [сост.: Г.М. Наумова, А.В. Бирик, В.М. Наумов]. – Київ: Альфа Реклама, 2015. – 449 с.
498. Жизнь генерала Наумова: Хроника. Письма. Документы / сост.: Г.М. Наумова, А.В. Бирик. – Київ: Альфа Реклама, 2014. – 400 с.
499. Житомирщина в період тимчасової окупації німецько-фашистськими загарбниками 1941 – 1944 рр.: [зб. документів] / Відп. ред. П.М. Степанов. – Житомир: Радянська Житомирщина, 1948. – 220 с.

500. Житомирщина у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр. [збірник документів і матеріалів]. – Київ: Наук. думка, 1969. – 292 с.
501. Запорожская область в годы Великой Отечественной войны, 1941 – 1945 [сборник документов]. – Запорожье: Запорож-скиздат, 1959. – 363 с.
502. Запорізький архів. Народна війна. 1941 – 1944. Антифашистський рух Опору на території Запорізької області: Зб. док. і матеріалів: Наук.-довід. видання / авт.-упоряд.: В.О. Бондар, О.Г. Величко, І.В. Козлова. – Запоріжжя: Прем'єр, 2005. – 560с.
503. Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та інших посібників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни [документи] / Інститут іст. партії при ЦК КПУ – філ. ІМЛ при ЦК КПРС, Інститут іст. АН УРСР та ін.; Упоряд. В.М. Нем'ятій та ін.; Редкол.: В.І. Юрчук (гол.) та ін. – Київ: Політвидав України, 1986. – 265 с.
504. Капорин В.А. Огненные дороги: исслед., арх. док., очерки, воспоминания: [о боевом пути Шальгин. партизан. отряда] / В.А. Капорин. – Сумы: Корощенко О.М., 2014. – 227 с.
505. Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання С. Ковпака у світлі архівних документів (за фондами ЦДАГО України) / матеріали підгот. А. Кентій // Історичний журнал. – 2005. – №2. – С. 87 – 95.
506. Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941 – 1945 гг. [сборник документов и материалов]. – Київ: Обл. кн.-газ. изд-во, 1963. – 736 с.
507. Кировоградщина в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. [сборник документов и материалов] / Госархив Кировоградской обл., Партархив Кировоградского обкома КП Украины. – Днепропетровск: Промінь, 1965. – 305 с.
508. Кіровоградщина і кіровоградці в роки Другої світової війни: спогади, документи і матеріали / гол. ред.: О.М. Барно; М.В. Михайлюк (упоряд.), О.А. Трибуцька (упоряд.) / Кіровоградський інститут розвитку людини ВНЗ

ВМУРОЛ «Україна», Державний архів Кіровоградської області. – Кіровоград: ТОВ «КОД», 2010. – 506 с.

509. Коммунистическая партия в Великой Отечественной войне (июнь 1941 – 1945 г.) [документы и материалы]. – Москва: Политиздат, 1970. – 494 с.

510. Коммунистическая партия в период Великой Отечественной войны (июнь 1941– 1945 г.) [документы и материалы] / сост. В. Василенко, Е. Орехова; Под ред. И. Куликовой. – Москва: Госполитиздат, 1961. – 703 с.

511. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК [1898 – 1986; 9-е изд.]. – Т. 7. (1938 – 1945). – Москва: Политиздат, 1985. – 547 с.

512. Комсомольське підпілля Хотина: [В роки Великої Вітчизняної війни]. Подав: Ляпунов Ю. // Архіви України. – 1963. – № 3. – С. 57 – 59.

513. Коновалова Л.В. Сборник материалов о партизанах и подпольщиках, действовавших на Южном берегу Крыма в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1944 гг. / Л.В. Коновалова. – Мелитополь: Изд. дом Мелитоп. гор. тип., 2014. – 118 с.

514. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик Утверждена. Чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР. – 5 декабря 1936 г. – Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/cnst1936.htm> . – Загл. с экрана.

515. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. – Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html> . – Загол. з екрану.

516. Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки [Основний Закон]. – К., 1937.

517. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК [1898 – 1986]. – 9-е вид. – Т. 6. (1941 – 1954) – Москва: Політвидав, 1985. – 547 с.

518. КПУ в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій и пленумів ЦК [в 2-х т.]. – Т. 2. (1941 – 1976). – Київ: Політвидав України, 1976. – 1083 с.

519. Красилівщина в роки Другої світової війни: зб. док. та матеріалів / Держ. архів Хмельниц. обл.; упоряд.: В.Г. Байдич та ін. – Хмельницький, 2016. – 540 с.
520. Кроки п'ятирічок. З літопису звершень трудящих України у братній сім'ї народів СРСР [фотодокументи та кінокадри] / упоряд.: Б.І. Силін, О.М. Базанова, Г.С. Пшеничний. – Київ: Політвидав України, 1976. – 384 с.
521. Крым в период Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. [сборник документов и материалов] / составители И.П. Кондранов, А.А. Степанова. – Симферополь: Таврия, 1973. – 496 с.
522. Курская область в период Великой Отечественной войны Советского Союза. 1941 – 1945 гг. [сборник документов и материалов]. – Т. 1 – 2. – Курск, 1960 – 1962.
523. Лихачева С. «Во всех делах я всегда буду с вами...»: (листи М.М. Попудренка у зібранні Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського) / С. Лихачева // Скарбниця української культури. Збірник наукових праць. – 2007 – 2008. – Вип. 10. – С. 173 – 177.
524. Луганщина в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. [сборник документов и материалов]. – Донецк: Донбасс, 1969. – 375 с.
525. Львівщина у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр. [збірник документів і матеріалів]. – Львів: Каменяр, 1968. – 407 с.
526. «Люба моя Еллі!...» Листи, світлини та документи німецького чиновника з окупованого Іванкова (1942–1943 рр.) / упорядн.: Г. Бьоше, М. Дубик, Т. Пастушенко; Переклад: О. Николайчук, Л. Сочка; Наук. ред. О. Лисенко. – Київ: Міжнародний фонд «Взаєморозуміння і толерантність», 2012. – 336 с.
527. Молдавская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 – 1945 [сборник документов и материалов; в двух томах]. – Кишинев: Из-во Штиинца, 1975 – 1976. – 659 с.; 679 с.
528. Молодая гвардия: мужество, отвага и героизм [сб. док., материалов и ст.]. / Луган. обл. совет ветеранов, межрегион. союз писателей Украины, Луган. нац. аграр. ун-т; [авт.-сост.]: Анатолий Бондарь [и др.]. – Луганск: Элтон, 2012. – 399 с.

529. Народные мстители [сборник документов и материалов]. – Москва: Московский рабочий, 1961. – 279 с.
530. Николаевская область в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг.: док. и материалы / Е.Г. Горбуров, К.Е. Горбуров, Л.Л. Левченко, М.А. Мельник; Николаев. нац. ун-т им. В.А. Сухомлинского, Учеб.-науч. ин-т истории и права, Гос. архив Николаев. обл. – Николаев: Шамрай П.Л., 2014. – 348 с.
531. Німецький федеральний архів – 8 травня 1945 року: крах і новий початок / Das Bundesarchiv. – Режим доступу: <http://www.bundesarchiv.de/DE/Navigation/Home/home.html>. – Загол. з екрану.
532. Німецькі окупанти на Полтавщині [збірник документів; 1941 – 1943 рр.]. – Полтава: Зоря Полтавщини, 1947. – 80 с.
533. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні [збірник документів і матеріалів]. – Київ: Держполітвидав УРСР, 1963. – 488 с.
534. Об организации борьбы в тылу немецких войск [постановление ЦК ВКП(б) 18 июля 1941 г.] // Известия ЦК КПСС. – 1990. – № 7.
535. Огненные годы [документы и материалы об участии комсомола в Великой Отечественной войне] / 2-е изд., перераб.и доп., с ил. – Москва: Молодая гвардия, 1971. – 652 с.
536. Одесса в Великой Отечественной войне Советского Союза [сборник документов и материалов; в 1 – 3 томах] / – Одесса: Одесское областное издательство, 1947 – 1951.
537. Одесская область в Великой Отечественной войне 1941 – 1945 гг. [документы и материалы] / Сост. А.Д. Бачинский и др. – Одесса: Маяк, 1970. – 388 с.
538. Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне [том 2; книга 1; 21 июня – 31 августа 1941 г.]. – Москва: Русь, 2000. – 724 с.

539. Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне [том 2; книга 2; 1 сентября – 31 декабря 1941 г.]. – Москва: Русь, 2000. – 725 с.
540. Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне [том 3; книга 1; 1 января – 30 июня 1942 г.]. – Москва: Русь, 2000. – 706 с.
541. Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне [том 3; книга 2; 1 июля – 31 декабря 1942 г.]. – Москва: Русь, 2000. – 710 с.
542. Останній лист героя: [До 20-річчя з дня загибелі М.М. Попудренка].
Подав: Сергієнко Г. // Архіви України. – 1963. – № 3. – С. 59 – 63.
543. Партизанская борьба с немецко-фашистскими оккупантами на территории Смоленщины [документы и материалы; 1941 – 1943 гг.]. – Смоленск, 1962. – 522 с.
544. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. [документы и материалы]. – Москва: ТЕРРА, 1998. – 668 с.
545. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны Советского Союза [сборник документов и материалов; 1941 – 1945]. – Вып. 1 – 3. – Москва, 1969 – 1982.
546. Партизанское движение в Крыму в период Великой Отечественной войны [сборник документов и материалов; 1941 – 1944 гг.]. / сост.: А.В. Мальгин, Л.П. Кравцова, Л.Л. Сергиенко. – Симферополь: СОНАТ, 2006. – 268 с.
547. Партизаны Брянщины [сборник документов о Брянском партизанском крае в годы Великой Отечественной войны]. – Приокское книжное издательство, 1970. – 470 с.
548. Підсумкова доповідь про бойову й агентурно-оперативну роботу 4-го Управління НКДБ УРСР в 1941 – 1945 рр. / підгот. Є. Скляренко // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1995. – №1/2. – С.15 – 27.
549. Поділля у роки Великої Вітчизняної війни [збірник документів і матеріалів; 1941 – 1945 рр.]. – Львів, 1960. – 416 с.

550. Подоляни в роки Великої Вітчизняної війни (1941 – 1945): зб. док., матеріалів та світлин / [упоряд. : Байдич В.Г., Завальнюк О.М., Олійник Ю.В. та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – 492 с.
551. Полевой устав Рабоче-Крестьянской Красной Армии. / Ч. 1. «Маневренная война» / утв. пост. ВЦИК от 22 декабря 1918 г.; объявлен прик. РВСР от 15 февраля 1919 г. № 307. – Режим доступа: http://forum.guns.ru/forum_light_message/18/243112.html . – Загл. с экрана.
552. Последние письма с фронта [сборник; 1941 год; Т. 1.] / гл. ред. кол.: Г.А. Стефановский (председатель) и др. – Москва: Воениздат, 1991. – 454 с.
553. Пламенные строки: сб. док. и материалов: (об агит.-пропаганд. деятельности подпол. парт. и комсомол. орг. и партизан на Харьковщине в 1941 – 1943 гг. / сост.: Е.В. Дягилев, Н.К. Калюжная, Н.И. Старовойт; под ред. Г.М. Складнева. – Харків: Прапор, 1975. – 159 с.
554. Преступные цели – преступные средства [документы об оккупационной политике фашистской Германии на территории СССР; 1941 – 1944 гг.; 3-е изд.]. – Москва: Экономика, 1985. – 328 с.
555. Преступные цели гитлеровской Германии в войне против Советского Союза [документы и материалы] / сост. П.Д. Жилин. – Москва: Воениздат, 1987. – 350 с.
556. Приказ Народного комиссара обороны от 5 сентября 1942 года «О задачах партизанского движения» // Военно-исторический журнал. – 1975. – № 8. – С. 61 – 65.
557. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917 – 1991 років / Закон ВРУ від 09.04.2015 № 316-VIII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/316-19>. – Загол. з екрану.
558. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки / Закон ВРУ від 09.04.2015 № 317-VIII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/317-19>. – Загол. з екрану.

559. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті / Закон ВРУ від 09.04.2015 № 314-VIII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/314-19>. – Загол. з екрану.
560. Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 – 1945 років / Закон ВРУ від 09.04.2015 № 315-VIII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/315-19>. – Загол. з екрану.
561. Путивльщина в роки Великої Вітчизняної війни (1941 – 1945 рр.): зб. док. і матеріалів / уклад. О.М. Рубанов. – Суми: Мрія-1, 2010. – 380 с.
562. Рельсовая война в тылу противника: Документы ЦА ФСБ РФ о деятельности оперативных групп 4-го Управления НКГБ СССР на железных дорогах 1943 – 1944 гг. / публ. И.К. Белик, Е.В. Шумилова // Исторический архив. – 2006. – №2. – С. 81 – 91.
563. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам [сб. док. за 50 лет; 1917 – 1967 гг.; в 5-ти т.] / Т. 3. (1941 – 1952 гг.). – Москва: Политиздат, 1968. – 751 с.
564. Ришин А.Г. Я пишу тебе из сорок первого... [сост. М. В. Тунгускова] / А.Г. Ришин. – Москва: Мысль, 1990. – 187 с.
565. Рік 1941-й: партизани України / передм. та підбір док. М.В.Ковалю // Український історичний журнал. – 1996. – № 3. – С. 53 – 61.
566. Родня. Полиция и партизаны, 1941 – 1945. На примере Украины [документы и материалы] / авт. сост.: А. Гогун, И. Дерейко, А. Кентий. – Київ: Украинский издательский союз, 2011. – 576 с.
567. Российский государственный архив кинофотодокументов – Идет война народная. Партизанское движение на территории России, Украины и Белоруссии. – Режим доступа: <http://www.rgakfd.ru/>. – Загл. с экрана.
568. Русский архив: Великая Отечественная [в 20-ти томах] / В. А. Золотарев (общ. ред.), А.С. Князьков (сост.). – Т. 9: Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. – Москва: Терра, 1999. – 672 с.
569. Сборник Законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР [1938 – 1956 гг.]. – Москва, 1956. – 531 с.

570. Смоленская область в годы Великой Отечественной войны [документы и материалы; 1941 – 1945 гг.] / Парт. арх. Смоленского обкома КПСС. Гос. архив Смоленской области / ред. кол.: И.Е. Клименко (гл. ред.), М.В. Воробьев, А.Т. Гнедов, С.К. Магидов, М.П. Филиппенкова, М.З. Хенкин. – Москва: Московский рабочий, 1977. – 448 с.
571. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 [документы и материалы; в 3-х т.; изд. 2-е.] / Т. 1. – Київ: Наукова думка, 1985. – 519 с.
572. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 [документы и материалы; в 3-х т.; изд. 2-е.] / Т. 3. – Київ: Наукова думка, 1985. – 512 с.
573. Советские органы государственной безопасности в Великой Отечественной войне [сборник документов и материалов] / Т. II. – Москва, 1985.
574. Советский Союз – Народная Польша. 1944 – 1974 [документы и материалы]. – Москва: Политиздат, 1974. – 664 с.
575. Советско-венгерские отношения. 1945 – 1948 [документы и материалы]. – Москва: Политиздат, 1969. – 356 с.
576. Советско-чехословацкие отношения. 1945 – 1960 [документы и материалы]. – Москва: Политиздат, 1972. – 556 с.
577. Создавать невыносимые условия для врага и всех его пособников. Красные партизаны Украины [малоизученные страницы истории; 1941 – 1944; документы и материалы] / авт. сост.: А. Гогун, А. Кентий. – Київ: Украинский издательский союз, 2006. – 430 с.
578. Страницы народного подвига [сборник документов и материалов]. – Москва: «Московский рабочий», 1974. – 312 с.
579. Сумская область в период Великой Отечественной войны 1941 – 1945 [Сборник документов и материалов; изд. 2-е, доп.] / сост. Л.Г. Довжинец, Л.А. Заика, И.А. Ильченко и др. – Київ, 1988. – 438 с.

580. Харьковщина в годы Великой Отечественной войны [сборник документов и материалов; июнь 1941 – 1943 гг.]. – Харьков, 1965. – 428 с.
581. Херсонская область в годы Великой Отечественной войны [сборник документов и материалов; 1941 – 1945] / сост. М.И. Бизер, М.А. Емельянов, Е.С. Каминская и др. – Симферополь, 1975. – 318 с.
582. Хрущов М.С. Визволення українських земель від німецьких загарбників і чергові завдання відбудови народного господарства Радянської України [доповідь на VI сесії ВР Української РСР I скликання] / М.С. Хрущов. – Харків: Укрдержвидав, 1944. – 63 с.
583. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України – Друга світова війна у споминах сучасників (за документами особових фондів представників української діаспори ЦДАМЛМ України) / Тематичні документальні онлайн-виставки. – Режим доступу: <https://old-csam.archives.gov.ua/includes/uploads/2015/05/war.pdf>. – Загол. з екрану.
584. Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г.С. Пшеничного – Сторінками воєнної історії ЦДКФФАУ ім. Г.С. Пшеничного / Тематичні документальні онлайн-виставки. – Режим доступу: <https://tsdkffa.archives.gov.ua/Exhibitions/Archive/>. – Загол. з екрану.
585. Центральний державний науково-технічний архів України – Зошити зі спогадами про евакуацію під час Другої світової війни О. Істоміна (Ф. Р-241) / Тематичні документальні онлайн-виставки. – Режим доступу: <https://cdnta.archives.gov.ua/index.php/uk/news-uk/435-news-2019-05-08>. – Загол. з екрану.
586. Черниговщина в период Великой Отечественной войны [сборник документов и материалов; 1941 – 1945] / сост. С.М. Мельник, Е.С. Покидько, Ф.П. Спиридонов и др. – Київ, 1978. – 417 с.

1.3 МЕМУАРИ, ЩОДЕННИКИ, СПОГАДИ

587. Автомонов П.Ф. Партизани. Дніпро. 1943 / П.Ф. Автомонов. – Київ: Політвидав України, 1973. – 105 с.

588. Автомонов П. Фронт не позначено: повість-портрет [про генерал-лейтенанта Т.А. Строкача] / Павло Автомонов. – Київ: Політвидав України, 1987. – 219 с.
589. Алексеенко Г.Д. Шли на битву партизаны / Г.Д. Алексеенко. – Ужгород: Карпати, 1987.–230 с.
590. Алексеенко Г.Д. Вогні у міжгір'ях / Г.Д. Алексеенко, М.І. Бадорич. – Ужгород: Карпати, 1981. – 258 с.
591. Андросов М. Хоробрі серця / М. Андросов. – Запоріжжя: Зап. книжково-газетне видання, 1960. – 147 с.
592. Афанасьев Н.И. Фронт без тыла [записки партизанского командира] / Н.И. Афанасьев. – Ленинград: Лениздат, 1983. – 300 с.
593. Афонин С.Г. Три задания; Записки партизана / С.Г. Афонин; (ред. и лит. обработка А.А. Кременского). – Саранск: Мордов. кн. изд., 1962. – 136 с.
594. Афонин С.Г. Шаги над пропастью: зап. партизана / [лит. обраб. И. Пиняева] / С.Г. Афонин. – 2-е изд., доп. – Саранск: Мордов. кн. изд-во, 1978. – 303 с.
595. Баграмян И.Х. Так начиналась война / И.Х. Баграмян. – Москва: Воениздат, 1988. – 726 с.
596. Базима Г.Я. Слідами великого рейду / Г.Я. Базима. – Київ: Політвидав України, 1988. – 352 с.
597. Бакрадзе Д.И. Карпатский рейд / Д.И. Бакрадзе; [пер. с груз. Н.Г. Аккермана]. – Москва: Изд-во ДОСААФ, 1968. – 159 с.
598. Бакрадзе Д.І. Кров'ю героїв: [спогади Героя Радянського Союзу, учасн. Карпат. рейду партизан. з'єднання С. Ковпака; з груз. переклав П. Гонтар] / Д.І. Бакрадзе. – Київ: Дніпро, 1968. – 503 с.
599. Бакрадзе Д.И. Кровью героев [записки участника партизанского движения, соединения Ковпака] / Д.И. Бакрадзе. – Тбилиси: Госиздат Грузии, 1953. – 530 с.

600. Балабай О.П. Червоно танув сніг: спогади про бойові дії партизан. загону на Чернігівщині / О.П. Балабай; передм. О.Ф. Федорова). – Київ: Політвидав України, 1987. – 245 с.
601. Баш Я.В. Зарево над речкой Ирпень [документальная повесть] / Я.В. Баш. – Москва: Политиздат, 1980. – 120 с.
602. Бегма В.А. Шляхами нескорених: (про партизан. рух на Ровенщині в роки Великої Вітчизн. Війни) / В.А. Бегма, Л.Є. Кизя; літ. запис П. Автономова. – 2-е вид. – Київ: Радян. письм., 1963. – 498 с.
603. Бегма В.А. Шляхи нескорених: (про бойові дії партизан. загонів на Сумщині і Ровенщині в роки Великої Вітчизн. війни) / В.А. Бегма, Л.Є. Кизя; літ. запис П. Автономова. – Київ: Дніпро, 1965. – 562 с.
604. Бегма В. Шляхи нескорених / В. Бегма, Л. Кизя. – Київ: Видавництво політичної літератури України, 1977. – 479 с.
605. Бедзик Д.І. Плем'я нескорених [нариси про комсомольське підпілля на Україні в дні Вітчизняної війни] / Д.І. Бедзик. – Москва: Молодь, 1949.
606. Безуглый И.А. Тайны «Вервольфа»: Докум. повесть [о подпол. и партиз. борьбе населения против оккупантов в г. Виннице] / И.А. Безуглый. – Хмельницкий: Поділля, 1996. – 222 с.
607. Белявец В.Ф. Донецкие мстители [записки партизана] / В.Ф. Белявец. – Донецк: Донбасс, 1985. – 198 с.
608. Бережной И. Два рейда [воспоминания] / И. Бережной. – Горький: Волго-Вятское книжное изд-во, 1967. – 269 с.
609. Бережной И. Записки разведчика / И. Бережной. – Горький, 1971. – 520 с.
610. Березняк Є. Драматичні миттєвості в моєму житті: [Спогади військового розвідника «майора Вихора»] / Є. Березняк // Рідна школа. – 1999. – № 6. – С. 71 – 76.
611. Березняк Е.С. Евгений Березняк рассказывает: воспоминания майора «Вихря» / Е.С. Березняк, М.И. Марченко. – Киев: Довіра, 2010. – 179 с.
612. Березняк Є.С. Євген Березняк розповідає: спогади майора «Вихора» / Є.С. Березняк. – Київ : Вид. дім «Воєнна розвідка», 2013. – 264 с.

613. Березняк Е. Пароль «Dum spiro...» / Е. Березняк. – Киев: Политиздат Украины, 1987. – 239 с.
614. Березняк Є. Сторінки мого життя (Розповідь розвідника) / Є. Березняк // Рідна школа. – 1996. – № 9. – С.67 – 80.
615. Бернштейн Л.Е. Друзья и недруги / Л.Е. Бернштейн. – 2 е изд. – Киев: Политиздат Укр., 1991. – 399 с.
616. Бескромный И. Лесная газета: записки ред. лесной газ. / И. Бескромный. – Одесса: Облиздат, 1953. – 176 с.
617. Богатырь З.А. Борьба в тылу врага / З.А. Богатырь. – Москва: Мысль, 1969. – 470 с.
618. Бондарчук И. Непокоренные: док. повесть [про партизан. рух на Поліссі] / И. Бондарчук; Винниц. о-во «Украина – Россия». – Винница, 2011. – 67 с.
619. Бородулін С.І. Гнівний Князь Багон: докум. повість [про бойові дії волин. партизан під час Велик. Вітчизн. війни] / С.І. Бородулін. – Київ: Політвидав України, 1990. – 221 с.
620. Брайко П.Е. Партизанский комиссар: документ. повесть о С.В. Рудневе / П.Е. Брайко. – Москва: Изд-во ДОСААФ, 1982. – 248 с.
621. Быков Ф.И. Из детства – в бой: воспоминания [бывшего подрывника Черниг.-Волын. партизан. соединения под командованием А.Ф. Федорова] / Ф.И. Быков; лит. запись В. Маняка. – Київ: Молодь, 1987. – 166 с.
622. Бурнашов Г.В. Незгасна варта / Г.В. Бурнашов. – Ужгород: Карпати, 1988. – 109 с.
623. Бурченко Д.Т. Рейд к Южному Бугу / Д.Т. Бурченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – Київ: Политиздат Украины, 1988. – 239 с.
624. Валько І.В. Вогонь на себе [історико-філософський роман із 20 днів ХХ ст.] / І.В. Валько. – Київ: Молодь, 1995. – 192 с.
625. Василевский А.М. Дело всей жизни [3-е изд.] / А.М. Василевский. – Москва: Политиздат, 1978. – 552 с.

626. Вергасов И.З. В горах Таврии: воспоминания [нач. штаба 4-го партизан. района в Крыму] / И.З. Вергасов. – Москва: Воен. изд-во, тип. им. Тимошенко, 1949. – 248 с.
627. Вергасов И.З. Крымские тетради / И.З. Вергасов. – Москва: Совет. писатель, 1971. – 496 с.
628. Верховин А.М. Самолеты летят к партизанам [записки начальника штаба] / А.М. Верховин / 2-е изд. – Москва: Политиздат, 1964. – 207 с.
629. Вершигора П.П. Люди з чистою совістю: спогади [командира 1-ї Укр. партиз. дивізії] / П.П. Вершигора; передм. В.І. Денисенко; упоряд. О.В. Лісовський; ред. Т.І. Лук'янова. – Київ: Україна, 2013. – 742 с.
630. Вершигора П. Люди с чистой совестью [кн. 1 – 2; ил. И. Пчелко] / П. Вершигора. – Москва: Москва, 1989. – 752 с.
631. Вершигора П.П. Люди с чистой совестью / П.П. Вершигора. – Киев: Политиздат Украины, 1989. – 697 с.
632. Вершигора П.П. Военное творчество народных масс / П.П. Вершигора. – Москва: Воениздат, 1961. – 838 с.
633. Вершигора П.П. Партизанские рейды / П.П. Вершигора, В.А. Зеболов. – Кишинев: Штиинца, 1962. – 140 с.
634. Вершигора П.П. Переправа. Невигадані історії / П.П. Вершигора. – Київ: Обл. кн.-газ. вид., 1961. – 178 с.
635. Вершигора П.П. Рейд на Сан и Вислу / П.П. Вершигора. – Киев: Политиздат Украины, 1987. – 246 с.
636. Ветров И.Е. В лесах под Новомосковском: записки партизана / И.Е. Ветров. – 2-е изд., испр. и доп. – Днепропетровск: Промінь, 1968. – 296 с.
637. Вітковський В.М. Йшли походом партизани / В.М. Вітковський. – Харків: Прапор, 1984. – 168 с.
638. Віхи пам'яті на шляху до великої перемоги [нариси та спогади] / упоряд. В.І. Кучерявенко. – Дніпропетровськ: Пороги, 2000. – 178 с.
639. Войцехович В.А. Наследники Павки Корчагина [фрагменты повести] / В.А. Войцехович. – Киев: Молодь, 1990. – 173 с.

640. Войцехович В.А. Партизаны идут на запад [воспоминания Героя Советского Союза о Великой Отечественной войне] / В.А. Войцехович. – Киев: Политиздат Украины, 1982. – 256 с.
641. Войцехович В.О. Партизани ідуть на захід: [спогади Героя Радян. Союзу, колиш. начальника штабу 1-ї партизан. дивізії ім. С.А. Ковпака, жовт. 1943 – квіт. 1944 р.] / В.О. Войцехович. – Київ: Політвидав України, 1982. – 256 с.
642. Войцехович В.А. Сто дней подвига [партизанские тетради; 2-е изд., испр. и доп.]. / В.А. Войцехович. – Киев: Дніпро, 1982. – 366 с.
643. Войцехович В.О. Сто днів звитяги: [про героїч. похід у Карпати у 1943 р. партизан. з'єднання Ковпака – Руднева]: (партизан. зшитки) / В.О. Войцехович. – 2-е вид., випр. і доп. / В.В. Войцехович. – Київ: Дніпро, 1982. – 366 с.
644. Войцехович В.О. Фронт на Поліссі: [про бойовий шлях партизан. з'єднання двічі Героя Радян. Союзу С.А. Ковпака: партизан. зшитки] / В.О. Войцехович. – Київ: Політвидав України, 1975. – 431 с.
645. Воспоминания Я.Ф. Васина о деятельности партизанского отряда Молодцова (Бадаева) / публ. подгот. В.В. Солодова // Вісн. Одес. іст.-краєзн. музею. – 2010. – № 9. – С. 83 – 91.
646. Вспомним всех поименно: воспоминания оставшихся в живых участников «Молодой гвардии» о своих товарищах по подполью / [сост.: Л.С. Кривоногова, А.Г. Никитенко]. – 2-е изд., доп. – Донецк: Донбас, 1986. – 144 с.
647. В тылу врага [очерки, дневники, записки об участии комсомола и молодежи в партизанской борьбе] / предисловие П.К. Пономаренко. – Москва: Изд-во ЦК ВЛКСМ. – 1943. – 223 с.
648. Генов И.Г. Дневник партизана: [докум. записки]. – Симферополь: Крымиздат, 1963. – 280 с.
649. Герасименко І.П. «Партизанська іскра»: підпільна комсомол. орг. с. Кримки, Миколаївської обл.: (спогади учасника). – 2-е вид. – Київ: Молодь, 1967. – 166 с.
650. Герои невидимого фронта: ист.-докум. очерки / ред.: А.А.Левшин (пред.) и др. – Донецк: Промінь, 2007. – 400 с.

651. Гитуляр И.Л. О чем шелестят дубравы: повествование в док. и воспоминаниях участников событий: [действия партизан. соединения И.И. Шитова на территории Украины и Польши] / И.Л. Гитуляр; лит. запись В. Дундукова. – Киев: Политиздат Украины, 1985. – 215 с.
652. Гнедаш Т.К. Воля к жизни / Т.К. Гнедаш. – Москва: Воениздат, 1960. – 182 с.
653. Гнідаш Т.К. З партизанами Федорова / Т.К. Гнідаш. – Київ: Радянський письменник, 1948. – 312 с.
654. Гнидюк М.Я. Про що дзвеніли рейки: (про бойові подвиги здолбунівських підпільників, що діяли на Ровенщині разом з розвідниками-медведєвцями під керівництвом Героя Радян. Союзу М.І. Кузнєцова): докум. повість. – Київ: Молодь, 1968. – 206 с.
655. Голованов І.Л. За рідну землю, отчий дім: іст.-док. нарис / І.Л. Голованов.– Житомир: Полісся, 2001.– 86 с.
656. Гриб К.К. За Унавою – партизани: докум. повість про партизан. рух на Київщині та Житомирщині в роки Великої Вітчизн. війни / К.К. Гриб; іл. Л.О. Дикарев. – Київ: Політвидав України, 1977. – 128 с.
657. Гридчин И.И. Партизанский набат / И.И. Гридчин. – Киев: Политиздат Украины, 1983. – 176 с.
658. Гудериан Г. Воспоминания солдата / Г. Гудериан: Пер. с нем. – Москва: Воениздат, 1954. – 508 с.
659. Гулько М.Л. Бій в імлі: Повість про О.С. Пироговського / М.Л. Гулько; літ. оброб. О.А. Дека. – Київ: Політвидав України, 1986. – 216 с.
660. Гурєїв О. Полум'я над Дніпром: повість про київ. підпільників / Олекса Гурєїв. – Київ: Політвидав України, 1987. – 398 с.
661. Гусар Ю.С. Пароль: «Біла стрічка»: Худож.-докум. повість [про командира партизан. загону Ф.Г. Хайрутдинова] / Ю.С. Гусар. – Чернівці: МВІЦ «Місто», 2001. – 47 с.
662. Гуськов С. Эхо бесшумных боев: худож.-докум. повесть / Сергей Гуськов. – Москва: Политиздат, 1984. – 208 с.

663. Давидзон Я. Уходили в поход партизаны... Страницы партизанской фотолетописи / Я. Давидзон. – Київ: Мистецтво, 1975. – 62 с.
664. Данченков Ф.С. Особое поручение: [рассказ бывшего командира 1-й Клетнян. партизан. бригады, 1941–1943 гг.] / Ф.С. Данченков; лит. запись Б.Н. Хандроса; предисл. А.Ф. Федорова. – Киев: Политиздат Украины, 1988. – 253 с.
665. Дашківський М.З. Поєдинок з «Вервольфом»: худож.-докум. оповідь [про партизана І. І. Калашника та його побратимів, які діяли в р-ні ставки Гітлера під Вінницею] / М.З. Дашківський, П.М. Жук. – 2-ге вид. – Днепропетровськ: Промінь, 1990. – 172 с.
666. Дедюля И.П. Партизанский фронт / И.П. Дедюля. – Москва: Молодая гвардия, 1975. – 320 с.
667. Демиденко П.М. Загін нескорених: докум. розповідь про Криворізьке молодіжне підпілля / П.М. Демиденко. – Дніпропетровськ: Промінь, 1987. – 213 с.
668. Денисенко Г.И. Герои не умирают: Повесть о Григории Ивановиче Шелушкове – руководителе подполья Житомирщины в годы оккупации области немецко-фашистскими захватчиками / Г.И. Денисенко.– Житомир: Полісся, 2006. – 91 с.
669. Денисенко Г.І. З когорти орлиного племені: з арх. матеріалів про підпілля і партизан. рух на Житомирщині / Г.І. Денисенко. – Житомир: Полісся, 2007. – 103 с.
670. Дзьобак В.С. Георгий Арутюнянц – патриот и гражданин (воспоминания о мужественном молодогвардейце) / В.С. Дзьобак // Архіви України. – 2013. – № 2. – С. 141 – 147.
671. Дневник М.И. Шукаева // Партизанская война на Украине [дневники командиров партизанских отрядов и соединений; 1941 – 1944] / О.В. Бажан, С.И. Власенко, А.В. Кентий, Л.В. Легасова, В.С. Лозицкий (рук.). – Москва: ЗАО Изд-во Центрполиграф, 2010. – С. 331 – 399.

672. Доброниченко М.И. Партизанские дни и ночи: [об отряде под командованием Г.М. Седнева, действовавшем на территории Днепропетр. и Николаев. обл. в 1941 – 1943 гг.] / М.И. Доброниченко. – Одесса: Маяк, 1989. – 172 с.
673. Дубовик В.Ю. Присязі вірні: [про героїч. діяльн. антифашист. підпільної орг. Амур-Нижньодніпров. р-ну в роки Великої Вітчизн. війни]: документ. повість / В.Ю. Дубовик. – Дніпропетровськ: Промінь, 1969. – 231 с.
674. Дубров Б. Війна і доля: док. повість і нариси [про підпільну орг. під керівництвом В.Ф. Дяченка] / Б. Дубров. – Одеса: Астропринт, 2010. – 176 с.
675. Дудко М.О. Радянська медицина на службі у партизанів України / М.О. Дудко. – Київ: Здоров'я, 1966. – 84 с.
676. Емельянов В.Н. Партизаны: Ист.-докум. повесть / В.Н. Емельянов. – Нежин: ООО «Наука-сервис», 1998. – 160 с.
677. Журавель М.К. Бійці вогняного тилу: спогади колиш. партизанки / М.К. Журавель; літ. запис В. Близнеця. – Київ: Молодь, 1964. – 168 с.
678. Збанацький Ю.О. Ми – не з легенди: (докум. розповідь про боротьбу партизан. загону ім. Щорса на Чернігівщині в роки Великої Вітчизн. війни: у 3 кн. Кн.1 / Ю.О. Збанацький; іл. В.В. Терещенко. – Київ: Радян. письм., 1973. – 700 с.
679. Илюхин Ф.Т. Двести двадцать дней в тылу врага: записки разведчика / Ф.Т. Илюхин; литератур. запись Ю. Черницына; ил. А.Д. Смелякова. – Симферополь: Крым, 1967. – 239 с.
680. Ильинский Ю. Городок на Днестре: (документ. повесть о Хотин. комсомольцах) / Юрий Ильинский. – Москва: Молодая гвардия, 1970. – 190 с.
681. Канюка М. Місто гасить вогні: [Про діяльність чекіст. групи Героя Рад. Союзу І.Д. Кудрі]: повість-хроніка / М. Канюка. – Київ: Молодь, 1968. – 219 с.
682. Кайсенов К. З пазурів смерті / К. Кайсенов; пер. з казах. І. Чабаненка. – Київ: Молодь, 1962. – 166 с.
683. Кайсенов К. Партизанською стежкою: [записки командира партизан. загону про бойові дії патріотів-підпільників України під час Великої

- Вітчизняної війни] / К. Кайсенов; пер. з казах. Василь Човна. – Київ: Дніпро, 1971. – 440 с.
684. Кайсенов К. Партизаны Переяслава / Касам Кайсенов. – Алма-Ата: Госиздат, 1958. – 113 с.
685. Канюка М. Повесть огненных лет / Михаил Канюка; худож. Л.В. Козлов. – Москва: Политиздат, 1981. – 222 с.
686. Канюка М.С. Рассказ об отважном чекисте: [И.Д. Кудре] / М.С. Канюка. – Москва: Политиздат, 1977. – 120 с.
687. Карнауз І.К. Крок у безсмертя: документ. повість [про колиш. секретаря Миколаїв. обкому комсомолу партизанку Анну Дівіну] / І.К. Карнауз, Б.О. Прищепа. – Київ: Молодь, 1982. – 168 с.
688. Кеніна М.І. Серце кликало до бою: спогади партизан. розвідниці / М.І. Кеніна; літ. запис А.Г. Михайленка; вступ. слово О.Ф. Федорова. – 2-е вид. – Київ: Політвидав України, 1985. – 172 с.
689. Кизя Л.Є. Вирушали в похід партизани: докум. повість / Л.Є. Кизя. – Київ: Політвидав України, 1972. – 283 с.
690. Кизя Л.Є. Народні месники [з історії партизанського руху на Ровенщині] / Л.Є. Кизя. – Львів: Каменяр, 1960. – 171 с.
691. Кизя Л.Є. Правди не затьмарити / Л.Є. Кизя. – Київ, 1965. – 86 с.
692. Ковпак С.А. Від Путивля до Карпат: [бойовий шлях партизан. з'єднання в нім. тилу в 1942 – 1943 рр.] / С.А. Ковпак; літ. запис Є.М. Герасимова. – Київ: Політвидав України, 1975. – 184 с.
693. Ковпак С.А. Від Путивля до Карпат / С.А. Ковпак. – Київ: Вид-во політичної літератури України, 1979. – 288 с.
694. Ковпак С.А. Воспоминания, очерки, статьи / С.А. Ковпак; сост. и авт. вступ. ст. В.А. Замлинский. – Київ: Политиздат Украины, 1987. – 386 с.
695. Ковпак С.А. Из дневника партизанских походов / С.А. Ковпак. – Москва: Изд. ДОСОАФ, 1964. – 220 с.
696. Ковпак С.А. Партизанскими тропами / С.А. Ковпак; лит. запись А.С. Палея. – Москва: Знание, 1965. – 62 с.

697. Ковпак С.А. Похід у Карпати / С.А. Ковпак. – Київ: Укрдержвидав, 1944. – 23 с.
698. Ковпак С.А. Солдати Малої землі / С.А. Ковпак. – Київ, 1965. – 299 с.
699. Козлов И.А. В крымском подполье / И.А. Козлов. – Москва: «Молодая гвардия», 1948. – 352 с.
700. Кондратенко В.А. Через черную топь: повесть о партизан. буднях / В.А. Кондратенко, Л. Е. Бернштейн. – Киев: Политиздат Украины, 1979. – 303 с.
701. Коробов Л. Малая земля / Л. Коробов. – Москва, 1948. – 240 с.
702. Коробов Л. Фронт без флангов/ Л. Коробов. – Млосква: Политиздат, 1972. – 128 с.
703. Корчев М.С. Битва в лісах: докум. повість / М.С. Корчев. – Київ: Політвидав України, 1973. – 215 с.
704. Корчев М.С. Годы огневые: [воспоминания бывшего комиссара партизан. соединения] / М.С. Корчев; лит. запись Б.Н. Попова. – 2-е изд., доп. – Київ: Политиздат Украины, 1989. – 300 с.
705. Котляр В.Ф. Полтавці не здаються: про героїч. боротьбу комсомольців-підпільників в дні тимчасової фашист. окупації: докум. повість / В.Ф. Котляр, П.А. Христич.– Київ: Молодь, 1970. – 140 с.
706. Красников Б.А. Партизанская Петровка: к 90-летию со дня рождения командира петровского партизан. отряда В.Я. Грицаенко: Хроник.-докум. очерк / Б.А. Красников. – Донецк: Регион, 2002.– 58 с.
707. Кривець О. Багряними дорогами: документ. повість / Олександр Кривець. – Київ: Політвидав України, 1973. – 391 с.
708. Кугай П.Т. Біля вовчого лігва: докум. повість [про дії партизан. загону ім. Леніна на Вінниччині в роки Великої Вітчизн. війни] / П.Т. Кугай, С.С. Калінічев; післямова Д. Бурченко. – Київ: Політвидав України, 1974. – 231 с.
709. Лазаренко Є.І. У Богданівському лісі: спогади про війну / Є.І. Лазаренко. – Житомир: Полісся, 2010. – 228 с.

710. Ленин В.И. Партизанская война [ПСС; изд. 5-е.] / В.И. Ленин. – Т. 14. – Москва, 1972. – 564 с.
711. Ленин В. И. Современное положение России и тактика рабочей партии [ПСС; изд. 5-е.] / В.И. Ленин. – Т. 12. – Москва, 1972. – 575 с.
712. Лінкевич Є. Бойове підпілля: [Спогади учасника київ. підпілля] / Є. Лінкевич // Робітнича газета. – 1963. – 23 жовт.
713. Луговой Н.Д. Побратимы / Н.Д. Луговой. – Киев: Политиздат Украины. – 1974. – 457 с.
714. Луговой Н.Д. Страда партизанская [900 дней в тылу врага] / Н.Д. Луговой. – Симферополь: Эльфинью, 2004. – 732 с.
715. Макаров П.В. Партизаны Таврии / П.В. Макаров. – Москва: Воениздат, 1960. – 381 с.
716. Македонский М.А. Пламя над Крымом: воспоминания командира Юж. соединения партизан. отрядов Крыма. – 3-е изд., доп. и перераб. / М.А. Македонский. – Симферополь: Крым, 1969. – 304 с.
717. Маківка С.А. Це було темної ночі: спогади про партизан. рух на Львівщині в роки Великої Вітчизн. війни; передм. І. Денисюка, В. Черняк. – Львів: Кн.-журн. видавництво, 1963. – 230 с.
718. Марцишек Г.П. Мы на своей земле: воспоминания о партизанском отряде Героя Советского Союза В.А. Молодцова (Бадаева); предисл. А. Куварзина. – 2-е изд. – Одесса: Кн. изд., 1960. – 171 с.
719. Медведев Д.Н. Это было под Ровно / Д.Н. Медведев; лит. обработка М. Белаховой; рис. П. Пинкесевича. – Москва: Детгиз, 1961. – 208 с.
720. Медведев Д. На берегах Южного Буга: [повесть о винниц. подполье] / Д. Медведев; послесл. В. Немятого; худож. В. Руденко. – Киев: Политиздат Украины, 1987. – 380 с.
721. Медведев Д. Сильные духом: роман / Дмитрий Медведев; вступ. ст. А. Цесарского. – Москва: Молодая гвардия, 1979. – 478 с.
722. Медведев Д.Н. Сильные духом [вступ. ст. А.В. Цесарского; ил. И.Л. Ушакова] / Д.Н. Медведев. – Москва: Правда, 1985. – 512 с.

723. Мойсеєнко В.Д. Подвиг учителя / В.Д. Мойсеєнко // Спогади-заповіти ветеранів / упоряд. В.Ф. Шелест (кер.) та інші. – Київ: Україна, 2000. – С. 129 – 134.
724. Морозов Г.П. Шуміли Цуманські ліси: записки партизана / Г.П. Морозов; літ. запис М.О. Прокоп'юка. – Львів: Каменяр, 1984. – 106 с.
725. Наумов М.И. Западный рейд: дневник партизан. командира / М.И. Наумов; лит. обраб. Н.В. Сидоренко; предисл. В.Н. Немятого. – Киев: Политиздат Украины, 1985. – 252 с.
726. Наумов М.И. Хинельские походы / М.И. Наумов. – 4-е изд., испр. и доп. – Москва: Молодая гвардия, 1972. – 351 с.
727. Новак Т.Ф. Пароль знают немногие / Т.Ф. Новак; (лит. запись А. Стася; авториз. пер. с укр. Н. Бакаєва. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва: Воениздат, 1975. – 551 с.
728. Новак Т.Ф. Поєдинок: (про діяльність ровенських підпільників в роки Великої Вітчизн. війни): докум. повість / Т.Ф. Новак; літ. запис А. Стася. – Львів: Каменяр, 1964. – 264 с.
729. Орлик И.И. В подполье и на фронте: [воспоминания] / И.И. Орлик // Новая и Новейшая история. – 2005. – №3. – С. 185 – 203.
730. Оровецький П.А. Партизанська повість: (про бойовий шлях Першого Харківського партизанського загону ім. Котовського в роки Великої Вітчизняної війни). – Київ: Політвидав України, 1972. – 189 с.
731. Пагирия В.В. Синевирський партизан: нарис про Сятиню Л.В., командира партизанського загону у з'єднанні Василя Русина / В.В. Пагирия. – Ужгород: ВАТ «Патент», 1997. – 130 с.
732. Палажченко О. Батьки заповідали мужність: художні оповіді. – Київ: Рад. письменник, 1974. – 255 с.
733. Партизанські колекції Національного музею історії України у Другій світовій війні. Щоденники / Інститут історії НАН України, Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс; редкол.: Л.В. Легасова (кер. проекту) та ін. – Київ: Аеростат, 2015. – 304 с.

734. Партизаны в борьбе за Крым: из записок полковника в отставке А.И. Олейника / авт. публ. В.Г. Науменко // Военно-исторический журнал. – 2010. – № 6. – С. 65 – 72.
735. Партизанская война на Украине [дневники командиров партизанских отрядов и соединений; 1941 – 1944]. – Москва: Центрполиграф, 2010. – 688 с.
736. Петренко І.М. Член штабу підпільної групи «Нескорена полтавчанка» Борис Серга (1921 – 1942): до 65-річчя з дня загибелі / І.М. Петренко. – Полтава: Дивосвіт, 2007. – 44 с.
737. Пігідо-Правобережний Ф. Велика Вітчизняна війна [спогади та роздуми очевидця] / Ф. Пігідо-Правобережний. – Київ: Смолоскип, 2002. – 288 с.
738. Пірогова М.М. Невловимий Саша Жалов: розповідь доньки партизана / М.М. Пірогова, Ю.П. Нагорний; авт. передм.: М.Ф. Каменюк, В.О. Коньков. – Вінниця: Горбачук І.П., 2011. – 160 с.
739. Полищук Б.Д. Вызывает «401-й»: документ. повесть / Б.Д. Полищук; пер. с укр. А.И. Перестенко; предисл. А.Ф. Федорова. – Москва: Изд-во ДОСААФ, 1979. – 256 с.
740. Правда війни (1941 – 1945): спогади ветеранів, дітей війни та партизан Житомира / авт.-упоряд. Л.О. Катрич-Домалєвська. – Житомир: Волинь, 2012. – 196 с.
741. Прозоровский А.А. Записки генерал-фельдмаршала князя Александра Александровича Прозоровского [1756 – 1776] / А.А. Прозоровский. – Москва: Российский Архив, 2004. – 176 с.
742. Протоцький Й. Друзі мої партизани [докум. повість] / Й. Протоцький; літ. запис Є. П'ятигорської. – Київ: Вид-во політ. літ. України, 1973. – 139 с.
743. Прудников М.С. На линии огня [партизанское движение в Великой Отечественной войне] / М.С. Прудников. – Москва: Советская Россия, 1989. – 334 с.
744. Пятницкий В.И. Разведшкола № 005 / В.И. Пятницкий, И.Г. Старинов. – Москва-Минск: АСТ-Харвест, 2005.

745. Ребро П. Грім під Запоріжжям: докум. повість про бойову діяльність комсомольсько-молодіж. групи «За Радянську Україну» с. Балабино Запоріз. обл. / Петро Ребро; худож. В.І. Єрьоменко. – 2-е вид., перероб. і допов. – Дніпропетровськ: Промінь, 1985. – 182 с.
746. Руднев С.В. Легендарный рейд [дневник о Карпат. рейде; письма] / С.В. Руднев. – Ужгород, 1967. – 200 с.
747. Руднев С.В. Щоденник про Карпатський рейд / С.В. Руднев. – Київ, 1948. – 88 с.
748. Руднев С.В. Щоденник про Карпатський рейд / С.В. Руднев. – Станіслав, 1960. – 84 с.
749. Руй Г.С. Щоденник 1943. Щоденник партизанського рейду 23.01.1944 – 06.02.1945 / Г.С. Руй. – Луцьк: Терези, 2014. – 150 с.
750. Русак А.В. Партизаны: второй фронт: (докум. повесть) / А.В. Русак. – Киев: ДИА, 2010. – 496 с.
751. Русак А. Полесские были: док. повесть [про партизан. рух в Україні] / А. Русак. – Киев, 2013. – 408 с.
752. Русак А.В. Судный день: (докум. повесть): [о Хильчан. партизан. отряде им. Н. Щорса] / А.В. Русак. – Киев., 2009. – 488 с.
753. Рутковська Л.М. Любовь і ненависть: [про керівника підпіл. орг. «За Радян. владу» Савінова А.Й.] / Л.М. Рутковська. – Київ, 2003. – 162 с.
754. Рябой К.В. 493 дні в підпіллі: [спогади про павлоград. підпілля в роки Великої Вітчизн. війни] / К.В. Рябой. – Дніпропетровськ: Промінь, 1968. – 120 с.
755. Сабуров О.М. Відвойована весна / О.М. Сабуров. – Київ: Україна, 2008. – 734 с.
756. Сабуров А.Н. За линей фронта: партизанские записки / А.Н. Сабуров. – Москва: Воениздат, 1953. – 271 с.
757. Сабуров А.Н. Отвоеванная весна [в 2-х кн.; воспоминания командира партиз. соед. о борьбе в Брян. лесах и на тер. Правобереж. Украины; лит. запись И.М. Сабуровой] / А.Н. Сабуров. – Киев: Политиздат Украины, 1986. – 669 с.

758. Сабуров А.Н. Силы неисчислимые / А.Н. Сабуров. – Москва: Воениздат, 1967. – 288 с.
759. Савченко О.І. Шуміли суворо канівські ліси / О.І. Савченко // Спогади-заповіти ветеранів / упоряд. В.Ф. Шелест (кер.) та інші. – Київ: Україна, 2000. – С. 126 – 129.
760. Сермуль А.А. 900 дней в горах Крыма / А.А. Сермуль. – Симферополь: СОНАТ, 2004. – 98 с.
761. Солодюк Н. Мій шлях: [Нарис-спогади партизанки Київського партизанського загону в з'єднанні Героя Рад. Союзу генерал-майора Наумова] / Н. Солодюк. – Київ: Рад. письменник, 1945. – 112 с.
762. Соснин В.И. Верные долгу [к 50-летию Победы в ВОВ; документальная повесть; 2-е изд.: доп. и перераб.]. / В.И. Соснин, В.А. Рудник. – Киев: Молодь, 1995. – 192 с.
763. Сосюра В. Червона зима / В. Сосюра. – Київ: Веселка, 1974. – 168 с.
764. Спогади-заповіти ветеранів / упоряд. В.Ф. Шелест (кер.) та інші. – Київ: Україна, 2000. – 440 с.
765. Становский С.И. Партизаны / С.И. Становский. – Симферополь: Крымиздат, 1959. – 213 с.
766. Старинов И.Г. Записки диверсанта / И.Г. Старинов. – Москва: Альманах «Вымпел», 1997. – 448 с.
767. Старинов И.Г. Мины ждут своего часа / И.Г. Старинов. – Москва: Воениздат, 1964. – 224 с.
768. Старинов И.Г. Мины замедленного действия / И.Г. Старинов. – Москва: Альманах «Вымпел», 1999. – 218 с.
769. Старинов И.Г. Пройди незримым [о минерах; лит. запись В. С. Прибыткова] / И.Г. Старинов. – Москва, 1988. – 271 с.
770. Стахів Є. Останній молодогвардієць / Є. Стахів; упоряд. В. Абліцов. – Київ: Варта, 2004. – 496 с.

771. Стовбуненко-Заиченко Я.В. Записки врача-партизана: медицинская служба соединения партизанских отрядов Житомирской области им. Щорса / Я.В. Стовбуненко-Заиченко. – Киев: Госмедиздат, 1948. – 123 с.
772. Строкач Т.А. Наш позывной – свобода / Т.А. Строкач. – Киев: Радянський письменник, 1966. – 495 с.
773. Строкач Т.А. Партизаны Украины / Т.А. Строкач. – Москва: Госполитиздат, 1942. – 71 с.
774. Струтинский Н.В. На берегах Горыни и Случи: документальная повесть / Н.В. Струтинский; лит. запись С. Дранова; предисл. Н. Гнедюка. – Львов: Каменяр, 1966. – 175 с.
775. Судоплатов П. Разведка и Кремль / П. Судоплатов. – Москва: Гея, 1996. – 512 с.
776. Судоплатов П. Разные дни тайной войны и дипломатии [1941 год] / П. Судоплатов. – Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2005.
777. Судоплатов П.А. Спецоперации [Лубянка и Кремль 1930 – 1950 годы] / П.А. Судоплатов. – Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 1997. – 688 с.
778. Татаренко Л.С. Гром с Путивля. Сказание о Ковпаке и его боевых побратимах / Л.С. Татаренко. – Киев: Радянський письменник, 1977. – 142 с.
779. Тимошенко М. Партизанские будни. На защите родной земли [вып. 7] / М. Тимошенко. – Москва: Политотдел Н-ского соединения войск НКВД, 1942.
780. Тканко О.В. Третій десант: (з щоденника партиз. боротьби на Закарпатті в 1944 р.) / О.В. Тканко; літ. запис П.М. Жука, М.З. Дашківського; передм. О.М. Асмолова). – Київ: Політвидав України, 1985. – 184 с.
781. Тутутченко С.П. Лесные всадники / С.П. Тутутченко. – Киев: Политиздат Украины, 1977. – 295 с.
782. Тутученко С.П. Люди, которых я знал: воспоминания бывшего партизана-ковпаковца / С.П. Тутученко. – Киев: Политиздат Украины, 1986. – 212 с.
783. Федоренко Ф.И. Годы партизанские [1941 – 1944] / Ф.И. Федоренко. – Симферополь: Таврия, 1990. – 288 с.

784. Федоров А.Ф. Партизаны Черниговщины: (сокращ. вариант 2-й кн. записок А.Ф. Федорова «Подпольный обком действует») / А.Ф. Федоров; литератур. запись Е. Босняцкого. – Москва: Воениздат, 1949. – 112 с.
785. Федоров О.Ф. Підпільний обком діє / О.Ф. Федоров. – Київ: Політвидав України, 1976. – 839 с.
786. Федоров А.Ф. Подпольный обком действует / А.Ф. Федоров; литератур. запись Е. Босняцкого. – Москва: Совет. писатель, 1975. – 671 с.
787. Федоров А.Ф. Подпольный обком действует [лит. запись Е. Босняцкого] / А.Ф. Федоров. – Киев: Политиздат Украины, 1986. – 781 с.
788. Федоров А.Ф. Последняя зима: партизан. движение на Волыни зимой 1943–1944 гг. / А.Ф. Федоров; литератур. запись Е. Шатрова. – Москва: Совет. писатель, 1981. – 367 с.
789. Фронт без линии фронта (Докум., інтерв'ю, спогади, оповідання про героїв Рад. Союзу Л.Є. Маневича, І.Д. Кудрю, М.І. Кузнецова). – 2-е изд. – Москва: Московский рабочий, 1975. – 464 с.
790. Фрунзе М.В. Неизвестное и забытое [публицистика, мемуары, документы, письма; сост. М. А. Жохов] / М.В. Фрунзе. – Москва: Наука, 1991. – 271 с.
791. Хитриченко И.А. Тропой народного гнева: [воспоминания командира партизан. соединения] / И.А. Хитриченко; лит. запись В. Грузина. – Киев: Политиздат Украины, 1990. – 302 с.
792. Хомякова Р.Ю. Воїни у цивільному: [док. розповідь про антифашистську діяльність Дніпропетров. міськ. підпільної парт. орг. в роки Великої Вітчизн. війни] / Р.Ю. Хомякова; передм. К.С. Грушевого. – Дніпропетровськ: Промінь, 1969. – 115 с.
793. Хлякін А.П. З ім'ям Батьківщини: [спогади про бойові дії Ямпіл. партизан. загону «За Батьківщину»] / А.П. Хлякін; літератур. запис І.О. Білокобильського; передм. О.Ф. Федорова. – Київ: Політвидав України, 1982.– 190 с.
794. Хохлин А.И. Особое задание: Док.-худож. очерки [о Донецком подполье] / А.И. Хохлин.– Донецк: Регион, 1999. – 174 с.

795. Чаморова К. Нас позвала война [воспоминания ветеранов-участников Великой Отечественной войны] / К. Чаморова // За нашу Советскую Родину. – Майкоп, 1995. – 137 с.
796. Чемер В.В. Вони не склали зброї: [історія підпіл. орг. і партизан. загонів Київ. обл. у часи Велик. Вітчизн. війни] / В.В. Чемер. – Київ, 1995. – 83 с.
797. Черный В.И. Долгом призванные: документ. повесть: [о боевых действиях Бахчисарай. партизан. отряда в годы Великой Отечеств. войны; предисл. Е. Шамко]. – Симферополь: Таврия, 1985. – 193 с.
798. Черняк С.Я. Вічний слід: (документ.-худож. повість про діяльність київ. підпілля під час тимчасової окупації Києва) / С.Я Черняк; худож. В.Н. Бизов. – Київ: Політвидав України, 1986. – 315 с.
799. Черняк С.Я. Промінь серед ночі: Докум. повість: [Про боротьбу київських підпільників в роки ВВВ] / С.Я. Черняк. – Київ: Політвидав України, 1978. – 167 с.
800. Шеремет М. В лісах України / Микола Шеремет. – Київ: Укрдержвидав, 1944. – 93 с.
801. Шеремет М.С. В партизанських загонах / М.С. Шеремет. – Київ: Укрполітвидав, 1947. – 162 с.
802. Шиян А.І. Партизанський край / А.І. Шиян. – Київ: Укрдержвидав, 1946. – 382 с.
803. Шолін М. Партизанськими шляхами / Михайло Шолін. – Київ: Укрполітвидав, 1946. – 72 с.
804. Шуст М.Н. Пітьмі невіддільні: худож.-докум. повість: [про Я.П. Батюка, Героя Радян. Союзу, керівника ніжин. підпільників в роки Великої Вітчизн. війни] / М.Н. Шуст. – Київ: Молодь, 1983. – 111 с.
805. Шутов В.В. Рядовые подполья: Док.-худож. повести / В.В. Шутов.– Донецк: Регион, 2001. – 299 с.
806. Эрен-Прайс Б.И. Дни боевых тревог [записки партизана] / Б.И. Эрен-Прайс. – Ленинград: Лениздат, 1985. – 150 с.

807. «Это нужно живым...»: воспоминания участников подполья и партизан. борьбы с фашист. захватчиками в Марганце в период Вел. Отеч. войны / ред.-упоряд.: В. Хвостик, В. Котов. – Днепропетровск: Пороги, 2007. – 345 с.
808. Я жил в такие времена... [сборник произведений писателей-фронтовиков участников Великой Отечественной войны] / сост. С. Жуковский, А. Кравченко. – Донецк, 1995. – 240 с.

1.4 ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

809. Більшовик / Газета. – 1942 – 1944.
810. Більшовицька правда / Газета. – 1942 – 1944.
811. Большевик / Газета. – 1941 – 1945.
812. Ведомости Верховного Совета СССР / Газета ВС СССР. – 1941 – 1945.
813. Відомості Верховної Ради УРСР / Газета ВР УРСР. – 1941, 1944 – 1945.
814. Веселий партизан / Газета. – 1942 – 1944.
815. Відомості / Газета. – 1941 – 1945.
816. Вінницькі вісті / Газета. – 1941 – 1945.
817. Вісті з Радянської Батьківщини / Газета. – 1943.
818. Гайдамака / Газета. – 1941.
819. Голос Волині / Газета. – 1941.
820. Голос народа / Газета. – 1942.
821. Дніпровська зоря / Газета. – 1941 – 1942.
822. Дніпро вечірній / Газета. – 1941 – 1942.
823. Дніпровська правда / Газета. – 1941 – 1942.
824. Донецкий вестник / Газета. – 1941 – 1945.
825. Друкар-партизан / Газета. – 1942 – 1944.
826. За Батьківщину / Газета. – 1944.
827. За Радянську Україну / Газета. – 1941 – 1945.
828. За Родину / Газета. – 1944.
829. За счастье Родины / Газета. – 1943.

830. За честь Батьківщини / Газета. – 1941 – 1942.
831. Зоря Поділля / Газета. – 1942 – 1944.
832. Известия / Газета. – 1941 – 1945.
833. Коммунист / Газета. – 1941 – 1945.
834. Комсомольська правда / Газета. – 1941 – 1945.
835. Комуніст / Газета. – 1941 – 1945.
836. Красная Армия / Газета. – 1941 – 1942.
837. Красная звезда / Газета. – 1941 – 1945.
838. Красный Крым / Газета. – 1942 – 1944.
839. Молодь України / Газета. – 1941 – 1945.
840. Мститель / Газета. – 1944.
841. Народний клич / Газета. – 1942 – 1944.
842. Народный мститель / Газета. – 1944.
843. Нове життя / Газета. – 1942 – 1943.
844. Нове українське слово / Газета. – 1942.
845. Новий час / Газета. – 1942.
846. Огонек/ Журнал. – 1941 – 1945.
847. Партизан / Газета. – 1942 – 1944.
848. Партизан Полесья / Газета. – 1943.
849. Партизан України/ Газета. – 1942.
850. Партизанская правда / Газета. – 1943.
851. Партизанська правда / Газета. – 1942, 1944.
852. Правда / Газета. – 1941 – 1945.
853. Правда Украины / Газета. – 1941 – 1945.
854. Радянська Донеччина / Газета. – 1946.
855. Радянська Житомирщина / Газета. – 1944.
856. Радянська Україна / Газета. – 1941 – 1945.
857. Ранок / Газета. – 1942 – 1943.
858. Син України / Газета. – 1942 – 1944.
859. Советская Украина / Газета. – 1941 – 1945.

860. Советская юстиция / Еженедельник НКЮ РСФСР. – 1941 – 1945.
861. Социалистический Донбасс / Газета. – 1941 – 1945.
862. Сумський вісник / Газета. – 1941 – 1942.
863. Удар з тилу / Газета. – 1942 – 1944.
864. Українська думка / Газета. – 1942.
865. Українське слово / Газета. – 1941 – 1945.
866. Урядовий вісник / Газета. – 1942.
867. Червоне Полісся / Газета. – 1942 – 1944.
868. Червоний партизан / Газета. – 1942 – 1944.
869. Червоний прапор / Газета. – 1944.
870. Чорноморська комуна / Газета. – 1944.
871. Щорсовец / Газета. – 1944.

1.5 КІНО- ТА ВІДЕОДОКУМЕНТИ

872. Аджимушкой. Подземелье смерти / Кинофильм / Режиссер О. Лябах. – 2008.
873. ВВС: Война столетия / Кинофильм / Режиссер Л. Рис. – 2012.
874. В лесах под Ковелем / Кинофильм / Режиссер Ю. Тупицкий. – 1984.
875. Война невидимок. Тайны фронтовой разведки / Кинофильм / Режиссер О. Шамраев. – 2012.
876. Герои Победы: цикл кинодокументальных серий / Кинофильм / 33 вып. / ТОВ «Российский исторический канал». – 2010 – 2011.
877. Дети партизана / Кинофильм / Режиссеры Л. Голуб и М. Фигуровский. – 1954.
878. Дума про Ковпака. Трилогія / Кінофільм / Режисер Т. Левчук. – 1973 – 1976.
879. Его звали ДЕД. Ковпак / Кинофильм / Режиссер О. Барбарук-Трипольский. – 2011.
880. Звезда / Кинофильм / Режиссер О. Иванов. – 1949.

881. Звонящая тишина / Кинофильм / Режиссер Д. Мастеров. – 2010.
882. Зоя Космодемьянская. Правда о подвиге / Кинофильм. – 2005.
883. Искатели. Молодая гвардия. По следу предателя / Кинофильм / Режиссер И. Акопян. – 2008.
884. Исчезнувшие / Кинофильм / Режиссер В. Островский. – 2009.
885. Молодая гвардия / Кинофильм / Режиссер С. Герасимов. – 1948.
886. Моя великая война / Кинофильм / 4 серии. / Режиссер А. Зайцев. – 2012.
887. Невидимый фронт. Линия войны: цикл документальных фильмов / Кинофильм / Режиссер А. Котов. – 2007.
888. ОМСБОН – отдельная мотострелковая бригада особого назначения НКВД / Кинофильм / 4 серии. – 2007.
889. Они сражались за Родину... Пять фильмов о героях / Кинофильм / Автор Г. Кисили. – 2009.
890. Партизанская война в Белорусской ССР / Кинофильм / Режиссер В. Орлов. – 2010.
891. Партизанская искра / Кинофильм / Режиссеры М. Маевская и О. Маслюков. – 1957.
892. Партизанский фронт. Ковпак / Кинофильм / 2 серии / Режиссер А. Котов. – 2007.
893. Партизанский фронт. Корж Василий Захарович / Кинофильм / 2 серии / Режиссер А. Котов. – 2007.
894. Партизанский фронт. Нордман Эдуард Болеславович / Кинофильм / 2 серии / Режиссер А. Котов. – 2007.
895. Партизаны против Вермахта / Кинофильм / 8 серий. – 2010.
896. Подполье против Абвера / Кинофильм. – 2012.
897. Подпольный обком действует / Кинофильм / Режиссер А. Буковский.– 1978.
898. Последний бой Неуловимых / Кинофильм / Авторы А. Грачов и Е. Василенко. – 2009.

899. Проверено – мин нет / Кинофильм / Режиссеры Ю. Лысенко и З. Велимирович.– 1965.
900. Ракеты не должны взлететь / Кинофильм / Режиссеры О. Швачко и А. Тимонишин. – 1964.
901. Рельсовая война. Сталинов против Сталина / Кинофильм / Режиссер А. Деникина. – 2005.
902. Розсекречена історія. Моральна дилема Корюківки / Випуск телепрограми / Тележурналіст О. Зінченко. – 2017.
903. Секретные архивы НКВД / Кинофильм / Режиссеры А. Иванкин и А. Колесников. – 1991 – 1993.
904. Секретные истории. Война. Недетские игры / Кинофильм. – 2007.
905. Солдатські вдови / Кінофільм / Режисер В. Артеменко. – 1983.
906. Уровень секретности 18 / Кинофильм / Режиссер В. Рибась. – 2011.
907. Фронтовые операторы – цена кадра: каждый второй ранен, каждый четвертый убит / Кинофильм / Режиссеры И. Кукина и Д. Тилепбергенова. – 2008.
908. Хранить вечно / Кинофильм / Режиссер В. Ушаков. – 2010.

1.6 ДИСЕРТАЦІЇ ТА АВТОРЕФЕРАТИ

909. Абакумова В.І. Окупаційний режим та антифашистський рух Опору на Луганщині [1941 – 1943 рр.]. / В.І. Абакумова / автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. – Луганськ, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2004. – 24 с.
910. Бардыго Н.С. Отечественная военная геральдика XVIII – начала XXI в. [историографическое исследование] / Н.С. Бардыго / автореф. дис... док. ист. наук: 07.00.09. – Москва, 2008. – 19 с.
911. Білоус О.П. Діальність радянських партизанів на території Північно-Східної України в 1941 – 1943 рр. / О.П. Білоус / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2014. – 18 с.

912. Бездрабко В.В. Становлення і розвиток документознавства в Україні (друга половина ХХ - початок ХХІ ст.) / В.В. Бездрабко. / автореф. дис... д-ра іст. наук. 27.00.02. – Київ, 2010. – 36 с.
913. Виноградов С.В. Діяльність патріотичних сил по антифашистському вихованню населення окупованої території України [1941 – 1944 рр.] / С.В. Виноградов / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, 1994. – 25 с.
914. Винокурова Ф.А. Фонди державного архіву Вінницької області як джерело з історії долі євреїв під час німецько-румунської окупації [1941–1944 рр.] / Ф.А. Винокурова / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ, Держкомархів України, УНДІАСД, 2003. – 19 с.
915. Гедз В.А. Газети «Українське слово» та «Нове українське слово» як джерело з історії України періоду Другої світової війни [жовтень 1941 – вересень 1943 рр.] / В.А. Гедз / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ, Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2009. – 16 с.
916. Гладуш В.А. Бойова діяльність антифашистського підпілля Придніпров'я в роки окупації України [червень 1941 – листопад 1943 рр.] / В.А. Гладуш / автореф. дис... канд. іст. наук. 20.02.22. – Київ, Військ. гуманіт. ін-т Нац. акад. оборони України, 2000. – 18 с.
917. Гуменюк Т.І. Західноукраїнські землі в 1939-1941 рр. [історіографічний аналіз] / Т.І. Гуменюк / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2006. – 20 с.
918. Горбуров Є.Г. Рух Опору і націоналістичне підпілля на Півдні України та в Криму в період окупації [1941 – 1944 рр.] / Є.Г. Горбуров / дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, Миколаївський держ. ун-т, 2003. – 232 с.
919. Гребньова В.Т. Творчість Довженка періоду війни [митець і тоталітаризм] / В.Т. Гребньова / автореф. дис... канд. філол. наук. 10.01.01. – Одеса, Одеський держ. ун-т ім. І.І. Мечникова, 1996. – 16 с.

920. Давиденко Ю.М. Підпільні військові організації руху Опору в Польщі у 1939 – 1942 рр. / Ю.М. Давиденко / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.02. – Чернігів, Чернігівський держ. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, 2008. – 19 с.
921. Данілова А.О. Повсякденне життя радянських партизанів на території України в роки Великої Вітчизняної війни / А.О. Данілова / автореф. дис. ... канд. іст. наук. 07.00.01. – Донецьк, Донец. нац. ун-т, 2014. – 20 с.
922. Дейнека Н.В. Боротьба підпільників і партизан південно-західної України і Молдавії проти румунського окупаційного режиму [1941 – 1944 рр.] / Н.В. Дейнека / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.02. – Одеса, Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2007. – 19 с.
923. Денисюк М.Ю. Мемуарні твори як джерело до вивчення українського національного руху в час та після Другої світової війни / М.Ю. Денисюк / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Львів, Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2009. – 20 с.
924. Дзьобак В.В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі Опору [1941 – 1944 рр.] / В.В. Дзьобак / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Чернівці, Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2002. – 17 с.
925. Дикий А.В. Партизанское движение в Ленинградской области в период Великой Отечественной войны [1941 – 1944 гг.; историографические и источниковедческие аспекты] / А.В. Дикий / автореф. дисс... канд. истор. наук. 07.00.09. – С-Пб., 2009. – 31 с.
926. Добровольська В.В. Керування документацією в органах управління культурою України: соціально-комунікаційний аспект / В.В. Добровольська / автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.02. – Київ, 2012. – 16 с.
927. Дубик М.Г. Архівна справа в окупованій Україні [1941 – 1944 рр.] / М.Г. Дубик / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ, НАН України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 1997. – 22 с.

928. Дьякова О.В. Рух Опору на Харківщині у період нацистської окупації / О.В. Дьякова / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Харків, Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2012. – 18 с.
929. Ємельянова Т.О. Аудіовізуальні документи в державних архівах України: організація доступу та використання інформації, що міститься в них [1930–2007 рр.] / Т.О. Ємельянова / автореф. дис... канд. іст. наук. 27.00.02. – Київ: Держ. комітет архівів України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства, 2010. – 18 с.
930. Єзерський М.Р. Дії спецпідрозділів радіомінування партизанських формувань Українського штабу партизанського руху у 1944 – 1945 роках: автореф. дис... канд. іст. наук: 20.02.22 «Військ. історія» / М.Р. Єзерський; Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2015. – 20 с.
931. Жигло В.В. Документи державних архівів України з історії окупаційного режиму у зоні військового управління / В.В. Жигло / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ, НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 2010. – 19 с.
932. Жиряков О.Ю. Імперський напрям пострадянської російської історіографії Другої світової війни / О.Ю. Жиряков / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Миколаїв, Миколаївський держ. гуманіт. ун-т ім. В.О. Сухомлинського, 2009. – 20 с.
933. Иванов А.Ю. Фронтовые письма участников Великой Отечественной войны как исторический источник [по материалам Республики Татарстан] / А.Ю. Иванов / автореф. дисс... канд. ист. наук. 07.00.09. – Казань, 2009. – 20 с.
934. Ільюшин І.І. Польське військово-політичне підпілля в Західній Україні [1939 – 1945 рр.]. / І.І. Ільюшин / автореф. дис... д-ра іст. наук. 07.00.01.– Київ, НАН України, Ін-т історії України, 2003. – 36 с.
935. Ільюшин І.І. Селянські військові формування у національно-визвольній боротьбі польського народу за часів Другої світової війни / І.І. Ільюшин / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.03. – Київ., Київ. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, 1995. – 24 с.

936. Капась І.А. Радянський рух Опору в Україні [організація, легітимація, меморіалізація; 1941 – 1953 рр.]. / І.А. Капась / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, НАН України, Ін-т історії України, 2015. – 20 с.
937. Кашеварова Н.Г. Документи Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга як джерело з історії вивчення нацистами окупованих східних територій (1941-1944) / Н.Г. Кашеварова / автореф. дис. ... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ: Ін-т історії України НАН України, 2008. – 18 с.
938. Ковальська Л.А. Сільське господарство Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни [1941 – 1945 рр.]. / Л.А. Ковальська / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Донецьк, Донецький нац. ун-т, 2008. – 19 с.
939. Ковальчук В.М. Джерела з історії мережі ОУН(б) і запілля УПА на північно-західних українських землях у другій половині 1942 – на початку 1945 рр. / В.М. Ковальчук / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ, НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 2005. – 19 с.
940. Кравчук Д.В. Радянський партизанський та підпільний рух на Рівненщині / Д.В. Кравчук / автореф. дис. ... канд. іст. наук. 07.00.01. – Острог, Нац. ун-т «Острозька академія», 2015. – 20 с.
941. Кулеша Н.М. Українські періодичні видання у Німеччині [1919 – 1945 рр.; формування та функціонування] / Н.М. Кулеша / автореф. дис... канд. філол. наук. 10.01.08. – Київ, Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут журналістики, 2007. – 20 с.
942. Курилишин К.М. Україномовна легальна періодика часів нацистської окупації [1939 – 1944] / К.М. Курилишин / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Львів, НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознавства, 2008. – 18 с.
943. Лаврищук В.І. Фашистський окупаційний режим в західних областях України [1941 – 1944 рр.] / В.І. Лаврищук / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, НАН України, Ін-т історії України, 1998. – 28 с.

944. Лазоренко Ю.І. Бібліографія 1941 – 1945 років як джерелознавча база дослідження історії України періоду Великої Вітчизняної війни / Ю.І. Лазоренко / автореф. дис... канд. іст. наук. 05.25.03. – Київ, Київ. ін-т культури, 1995. – 27 с.
945. Латиш О.Ю. Стан медичного обслуговування в роки Великої Вітчизняної війни / О.Ю. Латиш / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Донецьк, Донецький нац. ун-т, 2004. – 19 с.
946. Литвинова О.Н. Культура повседневной жизни партизан Брянского края в годы Великой Отечественной войны / О.Н. Литвинова / автореф. дис... канд. ист. наук. – Ярославль, 2008. – 23 с.
947. Максимчук Є.С. Діяльність державних комісій з розслідування злочинів нацистів на території України [1941 – 1951 рр.; типологічний склад та інформаційний потенціал джерельного комплексу] / Є.С. Максимчук / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ, Держкомархів України, УНДІАСД, 2007. – 20 с.
948. Малюга В.М. Антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН і УПА серед населення окупованої України [1941 – 1944 рр.] / В.М. Малюга / автореф. дис... канд. іст. наук. 20.02.22. – Київ, Нац. академія оборони України, 2006. – 19 с.
949. Меляков А.В. Масові джерела з історії депортації цивільного населення Харківщини до Німеччини в період 1941 – 1943 рр. / А.В. Меляков / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Дніпропетровськ, Дніпропетр. нац. ун-т, 2003. – 20 с.
950. Нестеренко В.А. Окупаційний режим у військовій зоні в 1941 – 1943 рр. [адміністративний, економічний та соціальний аспекти] / В.А. Нестеренко / автореф. дис... канд. іст. наук. – Київ, 2005. – 21 с.
951. Никифоров Ю.А. Дискуссионные проблемы предистории Великой Отечественной войны в новейшей отечественной историографии / Ю.А. Никифоров / диссертация... канд. ист. наук. 07.00.09, 07.00.02. – Москва, 2000. – 300 с.

952. Озимчук О.Б. Антифашистська боротьба ОУН-УПА в роки Другої світової війни [період 1941 – 1944 рр.; на матеріалах Волині] / О.Б. Озимчук / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, 1995. – 21 с.
953. Паращук Л.Д. Терапевтична допомога в особливих умовах партизанської війни [1941 – 1950] / Л.Д. Паращук / автореф. дис... канд. мед. наук. 14.01.02. – Івано-Франківськ, Івано-Франківська держ. медична академія, 1998. – 16 с.
954. Патриляк І.К. Діяльність організації українських націоналістів (бандерівців) у 1940 – 1942 роках [військовий аспект] / І.К. Патриляк / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2001. – 19 с.
955. Поляков В.Є. Партизанський рух у Криму 1941 – 1944 рр. у контексті військових і суспільно-політичних процесів: автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.02 «Всесвіт. історія» / В.Є. Поляков; Ін-т історії України НАН України, Крим. інж.-пед. ун-т. – Київ, 2014. – 39 с.
956. Примаченко Я.Л. Північноамериканська історіографія діяльності ОУН і УПА / Я.Л. Примаченко / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ: НАН України; Ін-т історії України, 2009. – 20 с.
957. Потильчак О.В. Експлуатація трудових ресурсів України гітлерівською Німеччиною у роки окупації / О.В. Потильчак / дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, Нац-ний пед. унів. ім. М. Драгоманова, 1999. – 205 с.
958. Реброва И.В. Великая Отечественная война в мемуарах [историко-психологический аспект; на материалах Краснодарского края] / И.В. Реброва / дис... канд. ист. наук. 07.00.02, 07.00.09. – Краснодар, 2005. – 255 с.
959. Рекотов П.В. Німецько-фашистський окупаційний режим в Україні [1941 – 1944 рр.; історико-правовий аспект] / П.В. Рекотов / автореф. дис... канд. юрид. наук. 12.00.01. – Харків, Ун-т внутр. справ, 1997. – 19 с.
960. Салата О.О. Внесок України у зміцнення матеріально-технічної бази СРСР у період оборонних боїв [22 червня – грудень 1941 р.]. / О.О. Салата / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, 2004. – 18 с.

961. Себта Т.М. Архівні джерела про українські культурні цінності, вивезені нацистами в роки II світової війни / Т.М. Себта / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Київ, НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2000. – 20 с.
962. Синєокий О.В. Фонодокумент у світовому комунікаційному просторі: еволюція, сучасний стан, напрями трансформацій / О.В. Синєокий: автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.02 ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2016. – 36 с.
963. Склокіна І.Є. Офіційна радянська політика пам'яті про нацистську окупацію України [за матеріалами Харківської області; 1943 – 1985 рр.]. / І.Є. Склокіна / автореф. дис. канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, НАН України, Ін-т історії України, 2014. – 23 с.
964. Слободянюк М.А. Антифашистський Рух Опору в Південній Україні [1941 – 1944 рр.] / М.А. Слободянюк / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Дніпропетровськ, Дніпропетровський нац. ун-т, 2002. – 20 с.
965. Сміян К.П. Волинь в період німецької окупації [1941 – 1944 рр.] / К.П. Сміян / автореф. дис... канд. істор. наук. 07.00.01. – Ужгород, Ужгородський держ. ун-т, 1996. – 20 с.
966. Старка В.В. Рух Опору в Галичині в 1941 – 1944 роках / В.В. Старка / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Львів, Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2006. – 19 с.
967. Стародубець Г.М. Місце і роль ОУН(б) в українському національно-визвольному русі на Волині в роки Другої світової війни [кінець 1940 – серпень 1943 рр.] / Г.М. Стародубець / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Чернівці, Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2001. – 21 с.
968. Стельникович С.В. Ідейно-політичні засади та практика українського національного руху Опору Тараса Бульби-Боровця [1941 – 1944 рр.] / С.В. Стельникович / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.01. – Київ, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 20 с.

969. Стецкевич В.В. Воєнно-мобілізаційна кампанія в Україні в перший період Великої Вітчизняної війни [історіографія проблеми в контексті часу 40 – 90-х років] / В.В. Стецкевич / автореф. дис... д-ра іст. наук. 07.00.06. – Дніпропетровськ, Дніпропетровський держ. ун-т, 1996. – 31 с.
970. Солодова В.В. Формування та розвиток документальних колекцій у складі фондів одеських музеїв (1825-2003 рр.) / Солодова В.В. / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.10; Державний комітет архівів України, Український НДІ архівної справи та документознавства. – Київ, 2006. – 19 .
971. Ткаченко С.М. Дії радянської авіації в інтересах партизанських формувань Криму (1942 – 1944 рр.) / С.М. Ткаченко / автореф. дис... канд. іст. наук. 20.02.22; Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2013. – 20 с.
972. Тарасов В.В. Роль публіцистики у вивченні «білих плям» української історії. 1989–1991 рр. / В.В. Тарасов / автореф. дис... канд. іст. наук. 07.00.06. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. нац. ун-т., 2008. – 19 с.
973. Турба М.М. Досвід та особливості партизанських дій у Криму [1941 – 1944 рр.; соціально-політичний аспект] / М.М. Турба / автореф. дис... канд. політ. наук. 23.00.02. – Одеса, Одеська держ. юридична академія, 1998. – 17 с.
974. Филиппов В.К. Взаимодействие военных советов Воронежского фронта с партизанскими формированиями, местными органами власти в ходе освобождения Левобережной Украины [1943 г.] / В.К. Филиппов / дис... канд. ист. наук. 07.00.01. – Киев, Киевский гос. ун-т им. Т. Шевченко, 1993. – 163 л.
975. Хасан Т.Е. Англо-американська історіографія бойових дій на східному фронті [1941 – 1945 рр.]. / Т.Е. Хасан / автореф. дис... канд. іст. наук. 20.02.22. – Київ, Нац. академія оборони України, 2004. – 19 с.
976. Черномаз Б.Д. Національно-патріотичне підпілля Уманщини у Другій світовій війні [військово-політичний аспект] / Б.Д. Черномаз / автореф. дис... канд. іст. наук. 20.02.22. – Львів, Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2005. – 22 с.

977. Чумак С.І. Події Другої світової війни в Україні у документах «Русского архива» / С.І. Чумак / автореф. дис... канд іст. наук: 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спец. іст. дисципліни»; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2015. – 20 с.
978. Шайкан В.А. Деятельность комиссаров партизанских соединений Украины в годы Великой Отечественной войны [1941 – 1944 гг.] / В.А. Шайкан / автореф. дис... канд. ист. наук. – Днепропетровск, Днепропетровский гос. ун-т., 1992. – 16 с.
979. Шахрайчук І.А. Рух Опору на Дніпропетровщині в період Великої Вітчизняної війни 1941 – 1944 рр. / І.А. Шахрайчук / автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України»; Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2013. – 20 с.
980. Шевченко О.В. Система документаційного забезпечення торговельної галузі України: теоретико-методологічні засади / О.В. Шевченко / автореф. дис... докт. наук з соц. ком. – Харків, 2016. – 42 с.

II ЛІТЕРАТУРА

2.1 МОНОГРАФІЇ, ПОСІБНИКИ, ПІДРУЧНИКИ, БРОШУРИ, ЗБІРНИКИ СТАТЕЙ

981. Автократов В.Н. Теоретические проблемы отечественного архивоведения [монографія] / В.Н. Автократов. – Москва: РГГУ, 2001. – 396 с.
982. Азяский Н.Ф. Партизанская операция «Рельсовая война» / Н.Ф. Азяский, А.С. Князьков. – Москва: Знание, 1985. – 63 с.
983. Алексеевич С. У войны – не женское лицо... / С. Алексеевич. – Москва: Пальмира, 2004. – 317 с.
984. Андрианов В.Н. Война в тылу врага [о некоторых проблемах истории советского партизанского движения в годы ВОВ] / В.Н. Андрианов, В.Е. Быстров, М.Л. Гутин. – Москва: Политиздат, 1974. – 447 с.

985. Андрианов В.Н. Организация и основные способы партизанской борьбы [учебное пособие] / В.Н. Андрианов. – Москва: ВШ КГБ, 1969. – 120 с.
986. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман; пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. – Київ: Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
987. Анисимов И.В. Великая Отечественная война Советского Союза [1941 – 1945] / И.В. Анисимов, Г.В. Кузьмин. – Москва: Воениздат, 1952. – 190 с.
988. Аптекарь Р.М. Молодогвардейцы / Р.М. Аптекарь, А.Г. Никитенко. – Донецк, 1981. – 125 с.
989. Армстронг Дж. Партизанская война [стратегия и тактика; 1941 – 1943]. Дж. Армстронг. – Москва: Центрполиграф, 2007. – 429 с.
990. Армстронг Дж. Советские партизаны [легенда и действительность; 1941 – 1943] / Д. Армстронг. – Москва: Центрполиграф, 2007. – 496 с.
991. Арутюнян Ю.В. Советское крестьянство в годы Великой Отечественной войны / Ю.В. Арутюнян. – Изд. 2-е, доп. – Москва: Наука, 1970. – 466 с.
992. Асмолов А.Н. Фронт в тылу вермахта / А.Н. Асмолов. – Москва: Политиздат, 1983. – 302 с.
993. Афанасьев А.В. В помощь партизану/ А.В. Афанасьев. – Москва: Военное издательство НКО СССР, 1942. – 140 с.
994. Балашов В.А. Историография отечественной истории [1917 г. – начало 90-х гг.; учебное пособие] / В.А. Балашов В.А. Юрченков. – Саранск: Изд-во Мордовского университета, 1994.
995. Басистов Ю.В. Особый театр военных действий. Листовки на фронтах второй мировой войны / Ю.В. Басистов. – Санкт-Петербург: Блиц, 1999. – 136 с.
996. Баскаков А.Я. Методология научного исследования [учеб. пособие] / А.Я. Баскаков, Н.В. Туленков. – Киев: МАУП, 2004. – 216 с.
997. Басов А.В. Крым в Великой Отечественной войне [1941 – 1945] / А.В. Басов. – Москва: Наука, 1987. – 334 с.
998. Бездрабко В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток / В. Бездрабко. – Київ: Четверта хвиля, 2009. – 720 с.

999. Бездрабко В.В. Історія науки про документ, або Відкриття відомого / В.В. Бездрабко; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ: Четверта хвиля, 2011. – 295 с.
1000. Бергер П. Социальное конструирование реальности [трактат по социологии знания] / П. Бергер, Т. Лукман. – Москва: Московский философский фонд: «Academia-Центр», Медиум, 1995. – 336 с.
1001. Биск И.Я. Курс лекций по источниковедению новой и новейшей истории [курс лекций] / И.Я Биск. – Тамбов, 1971. – 176 с.
1002. Блок М. Апология истории или ремесло историка / М. Блок. – Издание второе, дополненное. – Москва: Наука, 1986. – 178 с.
1003. Бородкин Л.И. Многомерный статистический анализ в исторических исследованиях/ Л.И. Бородкин. – Москва: Изд-во МГУ, 1986. – 188 с.
1004. Боряк Г. Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна Україніка» [архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи] / Г. Боряк. – Київ, 1995. – 347 с.
1005. Боярский В.И. Партизанская война [история утерянных возможностей] / В.И. Боярский. – Минск: Харвест-АСТ, 2001. – 304 с.
1006. Боярский В.И. Партизанство вчера, сегодня, завтра [историко-документальный очерк] / В.И. Боярский. – Москва: Граница, 2003. – 448 с.
1007. Боярский В.И. Партизаны и армия [история утерянных возможностей] / В.И. Боярский. – Минск-Москва: АСТ-Харвест, 2001. – 304 с.
1008. Бречак І.М. Під прапором інтернаціоналізму [зарубіжні антифашисти в партизанській боротьбі в Україні; 1941–1944 рр.] / І.М. Бречак, В.І. Клоков, А.В. Русак. – Київ: Політвидав України, 1970. – 198 с.
1009. Британ В.Т. Історія України з давнини до початку ХХІ століття [навчальний посібник] / В.Т. Британ, О.Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2007. – 170 с.
1010. Брошеван В.М. Крымские греки – партизаны и подпольщики [1941–1944 гг.] / В.М. Брошеван. – Симферополь. – 2004. – 58 с.

1011. Брошеван В.М. Крымский штаб партизанского движения / В.М. Брошеван. – Симферополь, 2001. – 103 с.
1012. Буцко Н. Подвиг Донбасса. Трудовой и боевой героизм трудящихся Донбасса в первый период Великой Отечественной войны / Н. Буцко, М. Мартышевский. – Киев: Высшая школа, 1975. – 159 с.
1013. Буцько Н.А. Военно-організаторська діяльність КП України в перші роки Великої Вітчизняної війни / Н.А. Буцько, С.Н. Кириченко. – Київ: Політвидав України, 1969. – 130 с.
1014. Бычков Л.Н. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны [краткий очерк; 1941–1945 гг.] / Л.Н. Бычков. – Москва: Мысль, 1965. – 454 с.
1015. Варшавчик М.А. Источниковедение истории КПСС / М.А. Варшавчик. – Москва: Высшая школа, 1989. – 224 с.
1016. Варягін В.Д. Народна гвардія імені Івана Франка [сторінки героїчної боротьби підпільної, партизанської орг. зах. обл. України; 1942 – 1944 рр.] / В.Д. Варягін, Г.С. Вакуленко. – Львів: Каменяр, 1967. – 229 с.
1017. Васильев В.П. Краснодарское направление [очерки о подпольной организации «Молодая гвардия»] / В.П. Васильев. – Донецк: Донбасс, 1987. – 125 с.
1018. Вебер Ю. Спутник партизана. [Молодая гвардия] / Ю. Вебер. – Москва: Дальгиз, 1943. – 180 с.
1019. Верт А. Россия в войне [1941 – 1945] / А. Верт. – Москва: Прогресс, 1967. – 773 с.
1020. Вища школа: проблеми, пошуки, тенденції [матеріали науково-методичного семінару]. – Чернігів, Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Шевченка. – 2004. – 143 с.
1021. Война и общество [1941 – 1945; кн. вторая]. – Т. I – II. – Москва: Наука, 2004.

1022. Войной испепеленные года. Псковский край накануне и в годы Великой Отечественной войны и в первые послевоенные годы [1939 – 1949 гг.]. – Псков, 2005. – 495 с.
1023. Воронков В. Как действуют партизаны / В. Воронков, С. Морозов. – Москва: Гос. изд-во, Отдел военной литературы, 1927. – 63 с.
1024. Воронов В.І. Джерелознавство історії України: курс лекцій / В.І. Воронов. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. нац. ун-т, 2003.– 334 с.
1025. Войцехівська І.Н. Епістолологія. Короткий історичний нарис / І.Н. Войцехівська, В.П. Ляхоцький; Український держ. НДІ архівної справи та документознавства. – Київ: [б.в.], 1998. – 52 с.
1026. Войцехівська І.Н. Спеціальні історичні дисципліни: довідник / навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; І.Н. Войцехівська (кер. авт. кал.), В.В. Томазов, М.Ф. Дмитрієнко [та ін.]. – Київ: Либідь, 2008. – 520 с.
1027. Вуичъ И.В. Малая война: составил для руководства в Императорской Военной академии Гвардейского Генеральского штаба полковник Вуичъ [Ч. 1. «Охранение войск от внезапного нападения»; Ч. 2. «О действиях отрядами»] / И.В. Вуичъ. – Санкт-Петербург: Типография Эдуарда Праца. – 1850. – 274 с.
1028. Галаган В.Я. Ратный подвиг женщин в годы Великой Отечественной войны / В.Я. Галаган. – Киев: Вища школа, 1986. – 319 с.
1029. Генеральна схема класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України / Держкомархів України; УНДІАСД. – Київ, 2006. – 137 с.
1030. Гершельман Ф.К. Партизанская война [исследование]. / Ф. К. Гершельман. – Санкт-Петербург: Типография Департамента Уделов, 1885. – 445 с.
1031. Гладков Т. Ковпак / Т. Гладков, Л. Кизя. – Москва: Молодая гвардия, 1943. – 288 с.
1032. Гогун А.С. Сталинские коммандос: украинские партизанские формирования [малоизученные страницы истории; 1941 – 1944] / А.С. Гогун. – Москва, 2008. – 477 с.

1033. Голиков А.Г. Источниковедение отечественной истории / А.Г. Голиков, Т.А. Круглова. – Москва: Издательский центр «Академия», 2008. – 459 с.
1034. Голицын Н.С. О партизанских действиях в больших размерах, приведенных в правильную систему и примененных к действиям армий вообще и наших русских в особенности / Н.С. Голицын. – Санкт-Петербург, 1859.
1035. Головка Г.М. Суспільно-політичні організації та рухи України в період Другої світової війни [1939-1945 рр.] / Г.М. Головка. – Київ: Олан, 2004. – 704 с.
1036. Голубцов В.С. Мемуары как источник по истории советского общества / В.С. Голубцов. – Москва, 1970. – 240 с.
1037. Горбуров Є.Г. Повстансько-партизанський рух на Півдні України в 1917 – 1944 рр. [монографія] / Є.Г. Горбуров, Ю.В. Котляр, М.М. Шитюк. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. – 340 с.
1038. Горбуров Є.Г. Рух Опору на півдні України в роки Великої Вітчизняної війни [1941 – 1944 рр.; монографія]. / Є.Г. Горбуров. – Київ, 2002. – 246 с.
1039. Гордеев А.Ф. В годы суровых испытаний: опыт и проблемы партийного руководства комсомолом Украины в 1941 – 1945 гг./ А.Ф. Гордеев. – Харьков, 1991. – 136 с.
1040. Горобец Г.Т. Партийное подполье на Украине [1941 – 1944 гг.] / Г.Т. Горобец. – Москва: Мысль, 1969. – 93 с.
1041. Горовий В.М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В.М. Горовий / НАН України; Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – Київ, 2010. – 360 с.
1042. Грицюк В.М. Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України / В.М. Грицюк / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2010. – 150 с.
1043. Грозное оружие: малая война, партизанство и другие виды асимметричного воевания в свете наследия русских военных мыслителей. – Москва: Рус. путь; Воен. ун-т, 2007. – 760 с.

1044. Давыдов Д. Военные записки / Д. Давыдов / Предисл. О. Михайлова. – Москва, Воениздат, 1982. – 358 с.
1045. Даценко В.В. Кіровоградщина в роки Великої Вітчизняної війни [1941 – 1945; 2-е вид., випр. та доп.] / В.В. Даценко. – Кіровоград: ПВЦ «Імекс-ЛТД», 2010. – 303 с.
1046. Дашичев В.И. Банкротство стратегии германского фашизма. Исторические очерки [документы и материалы; в 2-х т.] / В.И. Дашичев. – Т. 1. / Подготовка и развертывание нацистской агрессии в Европе 1933 – 1941. – Москва: Наука, 1973.
1047. Дем'янчук І.Л. Зброєю слова [преса партійного підпілля і партизанських формувань періоду Великої Вітчизняної війни; 1941 – 1945 рр.] / І.Л. Дем'янчук. – Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1966. – 239 с.
1048. Дем'янчук І.Я. Підпільна преса України / І.Я. Дем'янчук. – Київ: Вид-тво Київського університету, 1956. – 130 с.
1049. Диксон Ч. Коммунистические партизанские действия [сокр. пер. с англ.; под ред. полк. А.А. Прохорова] / Ч. Диксон, О. Гейльбрунн. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1957. – 291 с.
1050. Дубровіна Л.А. Кодикологія української рукописної книги. / Л.А. Дубровіна. – Київ, 1992. – 262 с.
1051. Дубровіна Л.А. Дослідження історії переміщення книжкової культурної спадщини України в період Другої світової війни [Бібліотеки Києва під час нацистської окупації України (1941–1944)] / Л.А. Дубровіна. – Київ., 2004.
1052. Довгопол В.М. Джерелознавство історії Української РСР / В.М. Довгопол, М.А. Литвиненко, Р.Д. Лях. – Київ: Вища школа, 1986. – 238 с.
1053. Документальные памятники: выявление, учет, использование [уч. пос. для студентов вузов] / Под ред. С.О. Шмидта. – Москва: Высшая школа, 1988. – 255 с.
1054. Дробов М.А. Малая война, партизанство и диверсии / М.А. Дробов. – Москва, Альманах «Вымпел», 1998. – 225 с.

1055. Друга світова війна в історичній пам'яті України [за матеріалами Українського інституту національної пам'яті] / Упоряд.: Л. Герасименко, Р. Пилявець; Український ін-т нац. пам'яті. – Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – 247 с.
1056. Елисаветский С.Я. Полвека забвения: Евреи в движении Сопротивления и партизанской борьбе в Украине [1941 – 1944] / С.Я. Елисаветский. – Київ, 1998. – 399 с.
1057. Емченко Г.Я. Годы суровых испытаний [из истории партийных организаций Донбасса в период Великой Отечественной войны; июнь 1941 – 1945 гг.] / Г.Я. Емченко. – Луганск: Луганское обл. изд-во, 1961. – 205 с.
1058. Емченко Г.Я. За наше правое дело. Деятельность партийных организаций Ворошиловградщины в период Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. / Г.Я. Емченко. – Донецк: Донбасс, 1972. – 118 с.
1059. Ершов А.Г. Освобождение Донбасса. Военно-исторический очерк / А.Г. Ершов. – Москва: Изд-тво Мин-ва обороны СССР, 1973. – 238 с.
1060. Женщины страны советов: краткий исторический очерк. – Москва: Изд. Политической литературы, 1977. – 239 с.
1061. Жигло В.В. Архівні джерела з історії німецько-фашистської окупації Харківщини (за матеріалами Державного архіву Харківської області): навч.–метод. посібник / В.В. Жигло.– Харків, 2006.– 48 с.
1062. Жуков Ю.А. Солдатские думы / Ю.А. Жуков. – Москва: Советская Россия, 1987. – 368 с.
1063. Журналисты на войне. – Москва, Воениздат, 1974. – 397 с.
1064. Жученко И.Я. Поднимая партизан в атаку: Партийное руководство деятельностью партизанских формирований Украины в годы Великой Отечественной войны / И.Я. Жученко, П.А. Савчук. – Київ: Политиздат Украины, 1984. – 220 с.
1065. Жучкевич В.А. Общая топонимика / В.А. Жучкевич. – Минск: Вышэйшая школа, 1968. – 208 с.

1066. Загорулько М.М. Крах плана «Ольденбург» [о срыве экономических планов фашистской Германии на временно оккупированной территории СССР; 3-е изд., доп.] / М.М. Загорулько, А.Ф. Юденков. – Москва: Экономика, 1980. – 376 с.
1067. Загорулько М.М. Крах экономических планов фашистской Германии на временно оккупированной территории СССР / М.М. Загорулько, А.Ф. Юденков. – Москва: Экономика, 1970. – 271 с.
1068. Залесский А.И. В партизанских краях и зонах [патриотический подвиг советского крестьянства в тылу врага; 1941 – 1944 гг.] / А.И. Залесский. – Москва: Соцэкгиз, 1962. – 398 с.
1069. Залесский А.И. Героический подвиг миллионов в тылу врага. Помощь населения партизанских зон народным мстителям / А.И. Залесский. – Минск: Беларусь, 1970. – 185 с.
1070. Замлинський В.О. З вірою у перемогу: Комуністична партія на чолі партизанської боротьби проти німецько-фашистських загарбників у західних областях України 1941 – 1945 рр. / В.О. Замлинський. – Київ: Вища школа, 1976. – 430 с.
1071. Зиновьева Н.Б. Документоведение [учеб.-метод. пособие] / Н.Б. Зиновьева – Москва: Профиздат, 2001. – 208 с.
1072. Зиновьева В.М. Мариупольское подполье 1941 – 1943 / В.М. Зиновьева. – Мариуполь: «Приазов. рабочий», 2000. – 279 с.
1073. Зинченко Ю.М. Боевое взаимодействие партизан с частями Красной Армии на Украине [1941 – 1944 гг.] / Ю.М. Зинченко. – Київ: Наукова думка, 1982. – 187 с.
1074. Ивлев И.А. Оружием контрпропаганды: советская пропаганда среди населения оккупированной территории СССР [1941 – 1944] / И.А. Ивлев, А.Ф. Юденков. – Москва: Мысль, 1988. – 277 с.
1075. Илизаров Б.С. Роль документальных памятников в общественном развитии [теоретические вопросы использования архивных документов] / Б.С. Илизаров. – Москва: МГИАИ, 1987. – 99 с.

1076. Историография истории СССР [эпоха социализма; учебник] / И.И. Минц (ред.). – Москва: Высш. школа, 1982. – 336 с.
1077. Историография Великой Отечественной войны [сб. ст.; авт. предисл. М.П. Ким; АН СССР, Институт истории СССР; Институт марксизма-ленинизма при ЦК КПСС; Институт военной истории МО СССР; Научный совет «История социалистического и коммунистического строительства в СССР»]. – Москва: Наука, 1980. – 284 с.
1078. Историческая память. – Одесса: Астропринт, 2000. – 136 с.
1079. История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941 – 1945 гг. [в 6-ти т.]. – Т. 2. / ред. комиссия: П. Н. Поспелов (предс.) и др. – Москва: Воениздат, 1963. – 547 с.
1080. История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941 – 1945 гг. [в 6-ти томах]. – Москва, 1960 – 1965.
1081. История Второй Мировой войны 1939 – 1945 гг. [в 12-ти томах]. – Москва: Воениздат, 1973 – 1982. – Т. 4 – 9.
1082. Источниковедение истории советского общества. – Т. 1 – 2. – Москва, 1964.
1083. Источниковедение истории СССР / Под ред. И.Д. Ковальченко. – Москва: Высш. шк., 1973. – 559 с.
1084. Источниковедение истории СССР XIX – начала XX вв. / отв. ред. И.А. Федосов. – Москва, 1970. – 469 с.
1085. Источниковедение. Теоретические и методические проблемы [сб. ст.]/ Отв. ред. С.О. Шмидт. – Москва: Наука, 1969. – 511 с.
1086. Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники российской истории [учеб. пособие] / авт. кол. И.Н. Данилевский, В.В. Кабанов, О.М. Медушевская, М.Ф. Румянцева. – Москва: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2004. – 702 с.
1087. Источниковедческие разыскания. АН Грузинской ССР. – Тбилиси, 1988.
1088. Итоги Второй мировой войны [выводы побежденных] / К. Типпельскирх, А. Кессельринг, Г. Гудериан и др. – Москва: Полигон-АСТ, 1999. – 640 с.

1089. Итоги Второй мировой войны [пер. с нем. Л.К. Комоловой] / под ред. И.Н. Соболева. – Москва: Изд-во иностр. лит., 1987. – 640 с.
1090. Іващук С. По той бік фронту (Антифашистська боротьба на території України, Білорусії та Польщі в роки Другої світової війни) / С. Іващук; Держ. ун-т «Львівська політехніка». – Львів, 1997. – 172 с.
1091. Историчне джерелознавство [підручник для студ. іст. спец. ВНЗ] / Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, Б.І. Корольов та ін. – Київ: Либідь, 2002. – 488 с.
1092. Історіографічний словник [навч. посіб. для студентів істор. фак. унів.]/ С.І. Посохов, С.М. Куделя, Ю.Л. Зайцева та ін.; за ред. С.І. Посохова. – Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. – 320 с.
1093. Історія Української РСР [у 8 т., 10 кн.; голов. ред. Ю.Ю. Кондуфор]. – Київ, 1977 – 1979. – Т. 7 [Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу; 1941 – 1945]. – 1977. – 535 с.
1094. Кабанов В.В. Источниковедение истории советского общества [курс лекций] / В.В. Кабанов. – Москва, 1997. – 383 с.
1095. Казанов Б.Я. Роль ВЛКСМ в развитии партизанского движения/ Б.Я. Казанов / Ленинский комсомол в Великой Отечественной войне. – Москва, 1975. – 292 с.
1096. Калакура Я.С. Українознавче дослідження: теорія та методологія / Я.С. Калакура. – Тернопіль: Джура, 2012. – 294 с.
1097. Калакура Я.С.Українська історіографія [курс лекцій] / Я.С. Калакура. – Київ: Генеза, 2012. – 512 с.
1098. Капась І.А. Радянський рух Опору в Україні: організація, легітимація, меморіалізація (1941 – 1953 рр.): монографія / І.А. Капась. – Київ: К.І.С., 2016. – 208 с.
1099. Каратыгин П. Партизанство. Начальный опыт тактического исследования / П. Каратыгин. – Харьков: Издание штаба УВО, 1924. – 43 с.
1100. Кардин В. Сегодня о вчерашнем [мемуары и современность] / В. Кардин.– Москва: Воениздат Мин-ва обороны СССР, 1961. – 170 с.

1101. Каревский А.Ф. Борьба советского народа в тылу фашистских оккупантов в годы Великой Отечественной войны [историография проблемы] / А.Ф. Каревский. – Москва: Московский государственный историко-архивный институт, 1982. – 108 с.
1102. Каров Д. Партизанское движение в СССР в 1941 – 1945 гг. / Д. Каров. – Мюнхен: Институт по изучению истории и культуры СССР, 1954. – 118 с.
1103. Кентій А. Війна без пощади і милосердя. Партизанський фронт у тылу вермахту в Україні [1941 – 1944] / А. Кентій, В. Лозицький. – Київ: Генеза, 2005. – 408 с.
1104. Кентій А. Радянські партизани 1941 – 1944 [світло і тіні] / А. Кентій, В. Лозицький. – Київ: ПП Н. Брехуненко, 2010. – 80 с.
1105. Кентій А.В. Радянський рух Опору на окупованій території України / А.В. Кентій, В.С. Лозицький, М.А. Слободянюк. – Київ: Інститут історії України, НАН України, 2010. – 98 с.
1106. Київ у дні нацистської навали [за документами радянських спецслужб; до 60-річчя визволення України від гітлерівських загарбників; наук.-док. вид.] / редкол.: В.М. Литвин та ін.; Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2003. – 526 с.
1107. Киселев А.Ф. Хрестоматия по Отечественной истории [1914 – 1945] / А.Ф. Киселев, Э.М. Щагин. – Москва: Владос, 1996. – 600 с.
1108. Клаузевиц К. О войне / К. Клаузевиц. – Москва, 1934.
1109. Клембовский В.Н. Партизанские действия. Опыт руководства [изд. 2-е, доп. данными о партизанских действиях на русском фронте в войну 1914 – 1917 гг.] / В.Н. Клембовский. – Петроград, 1919. – 68 с.
1110. Клоков В.И. Всенародная борьба в тылу немецко-фашистских оккупантов на Украине [1941 – 1944; исторический очерк] / В.И. Клоков. – Київ: Наукова думка, 1978. – 123 с.
1111. Клоков В.І. Народна боротьба на Україні в роки Великої Вітчизняної війни / В.І. Клоков, І.Г. Кулик, І.І. Слинько. – Київ: Видавництво АН УРСР, 1957. – 220 с.

1112. Клоков В.Н. Действия партизан на железнодорожных коммуникациях в тылу фашистских войск [1941 – 1944 гг.] / В.Н. Клоков. – Київ: Наукова думка, 1984. – 168 с.
1113. Клоков В.Н. О стратегии и тактике советских партизан в борьбе против фашистських окупантов на Украине/ В.Н. Клоков. – Київ, 1974. – 74 с.
1114. Князьков А.С. Народная борьба с захватчиками [Великая Отечественная война; 1941 – 1945; военно-исторические очерки; в 4 книгах] / А.С. Князьков / Кн. 4 [Народ и война]. – Москва: Наука, 1999. – С. 130 – 153.
1115. Князьков А.С. Народная война за линией фронта / А.С. Князьков, А.Ф. Юденков. – Москва: Знание, 1990. – 63 с.
1116. Ковалев Б.Н. Нацистская оккупация и коллаборационизм в России [1941 – 1944] / Б.Н. Ковалев. – Москва: Аст, Транзиткнига, 2004. – 483 с.
1117. Коваль В.С. Міжнародний імперіалізм і Україна [1941 – 1945] / В.С. Коваль / АН УРСР, Інститут історії. – Київ: Наукова думка, 1966. – 264 с.
1118. Коваль В.С. Подвиг народний. Україна у Великій Вітчизняній війні / В.С. Коваль. – Київ: Політвидав України, 1970. – 135 с.
1119. Коваль М.В. Борьба населения Украины против фашистского рабства / М.В. Коваль. – Київ: Наукова думка, 1979. – 135 с.
1120. Коваль М.В. Друга світова війна і Україна (1939 – 1945). Історіософські нотатки / М.В. Коваль. – Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. – 75 с.
1121. Коваль М.В. Історія пам'ятає [кривавий шлях фашистів на Україні] / М.В. Коваль. – Київ: Видавництво політичної літератури України, 1965. – 113 с.
1122. Коваль М.В. Общественно-политическая жизнь трудящихся Украинской ССР в период Великой Отечественной войны / М.В. Коваль. – Київ: Наукова думка, 1977. – 264 с.
1123. Коваль М.В. У горнилі війни. Співдружність українського народу з братніми народами СРСР у роки Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. / М.В. Коваль. – Київ: Наукова думка, 1972. – 155 с.

1124. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах [1939 – 1945 рр.] / М.В. Коваль / заг. ред. В.А. Смолія; Ін-т історії України НАН України. – Київ: Вид. дім «Альтернативи», 1999. – 335 с.
1125. Коваль М.В. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах [1939 – 1945 рр.; спроба сучасного концептуального бачення] / М.В. Коваль. – Київ: Інститут історії АН України, 1994. – 60 с.
1126. Коваль М.В. Україна: 1939 – 1945 [маловідомі і непрочитані сторінки історії] / М.В. Коваль. – Київ: Вища школа, 1995. – 194 с.
1127. Ковальська Л.А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.) / Л.А. Ковальська. – Донецьк-Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 462 с.
1128. Ковальський Н. Некоторые проблемы теории и методики исторического источниковедения / Н. Ковальский. – Запорожье, 1998. – 36 с.
1129. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования / И.Д. Ковальченко. – Москва: Наука, 1987. – 441 с.
1130. Козлітін В.Д. Друга світова війна [навч. посіб.] / В.Д. Козлітін; МоїНУ, Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: РА, 2001. – 356 с.
1131. Козлов Н.Д. Общественное сознание в годы Великой Отечественной войны [1941 – 1945] / Н.Д. Козлов. – Санкт-Петербург, 1995. – 140 с.
1132. Комова М.В. Документальна та інтерпретаційна природа контенту в соціальних комунікаціях: монографія / М. В. Комова. – Львів: Триада плюс, 2014. – 383 с.
1133. Комаров Н.Я. Государственный Комитет Оборона постановляет [документы, воспоминания, комментарии] / Н.Я. Комаров. – Москва: Воениздат, 1990. – 430 с.
1134. Колінько М.В. Міжкультурна комунікація: топологічний вимір [монографія] / М.В. Колінько. – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. – 334 с.
1135. Коренков И.С. Не ставшие на колени [партизанское движение в годы Великой Отечественной войны в Брянской области] / И.С. Коренков. – Москва: ДОСООФ, 1987. – 160 с.

1136. Король В.Ю. Трагедія військовополонених на окупованій території України в 1941 – 1944 рр. / В.Ю. Король. – Київ: Вид. дім «Академія», 2002. – 128 с.
1137. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / В. Косик. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – 660 с.
1138. Косик В. Україна під час Другої світової війни [1938 – 1945; з франц. пер. Р. Осадчук]. / В. Косик. – Київ, 1992. – 729 с.
1139. КПСС – вдохновитель и организатор победы советского народа в Великой Отечественной войне [историографический очерк]. – Москва: Политиздат, 1973. – 262 с.
1140. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні в ХХ столітті [пер. з англ.] / Б. Кравченко. – Київ: Основи, 1997. – 423 с.
1141. Кулешов С.Г. Загальне документознавство: навч. посіб / С.Г. Кулешов / Укрдержархів; УНДІАСД. – Київ: «Києво-Могилянська академія», 2012. – 122 с.
1142. Кулешов С.Г. Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми / С.Г. Кулешов; Укр. акад. інформатики. – Київ: Укр. ІНТЕІ, 1995. – 191 с.
1143. Кулешов С.Г. Документознавство [Історія. Теоретичні основи] / С.Г. Кулешов; УНДІАСД; ДАКККіМ. – Київ, 2000. – 162 с.
1144. Кулешов С.Г. Управлінське документознавство [навч. посіб.] / С.Г. Кулешов. – Київ, 2003. – 57 с.
1145. Кушнарєнко Н.М. Спеціальне документознавство [навч. посіб. для дист. навч.] / Н.М. Кушнарєнко, Ю.В. Трач; за наук. ред. Г.М. Швецової-Водки; Відкр. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». – Київ: «Україна», 2010. – 280 с.
1146. Кучер В.І. Партизанські краї і зони на Україні в роки Великої Вітчизняної війни [1941 – 1944] / В.І. Кучер; Акад. наук Укр. РСР; Ін-т історії. – Київ: Наукова думка, 1974. – 142 с.

1147. Кушнарєнко Н.Н. Документовєдєнє [учєб.; 8-є изд.] / Н.Н. Кушнарєнко – Кїїв: Знання, 2008. – 459 с.
1148. Лаппо-Данилєвский А.С. Мєтєдєлєгия истєрия / А.С. Лаппо-Данилєвский. – Москва: Издательский дом «Тєрритєрия будущею», 2006. – 472 с.
1149. Лєви-Строс К. Первєбытнє мышлєнє / К. Лєви-Строс. – Москва.: Рєспублика, 1994. – 384 с.
1150. Лєзов С.В. Юридєческие понятия и язык права в соврємєнных зарубєжных исследєваниях: Информациєнно-аналитический обзор / С.В. Лєзов. – Москва: ИНИОН АН СССР, 1988. – 212 с.
1151. Листївки партїйного пїдпїлля і партизанських загонїв України в роки Великої Вітчизняної війни. – Кїїв: Полїтвидав України, 1969. – 339 с.
1152. Лихачєв Д.С. Текстєлогия (на материале русской литературы X – XVII вв.) / При участии А.А. Алексєєва, А.Г. Бєброва (3-є изд., перєраб. и доп.). – Санкт-Петербург: Алєтєйя, 2001. – 759 с.
1153. Лєгунова Т.А. Партийное подпольє и партизанское движєнє в центральных и западных областях РСФСР [июль 1941 – 1943 гг.] / Т.А. Лєгунова. – Москва: Изд-во МГУ, 1973. – 229 с.
1154. Лєгунова Т.А. Советская историєграфия народной борьбы в тылу немецко-фашистских войск [1941 – 1945] / Т.А. Лєгунова. – Москва, 1985. – 128 с.
1155. Лєгунова Т.А. Советская историєграфия партийного подполья и партизанского движєнєя в годы Великой Отечественнєй войны / Т.А. Лєгунова. – Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1985. – 128 с.
1156. Люблинская А.Д. Источнєковєдєнє истєрия средних веков / А.Д. Люблинская. – Ленинград, 1955. – 369 с.
1157. Магидов В.М. Кинофотофонєдокументы в контексте истєрического знания / В.М. Магидов. – Москва: Российский государственнєй гуманитарнєй университет (РГГУ), 2005. – 394 с.

1158. Маєвська Н.К. Медична служба в партизанських загонах України [1941 – 1945; 2-е вид. перероб. і доп.] / Н.К. Маєвська. – Київ: Здоров'я, 1985. – 168 с.
1159. Макаров Н.И. Непокоренная земля Российская / Н.И. Макаров. – Москва: Политиздат, 1976. – 319 с.
1160. Макарчук С. Писемні джерела з історії України [курс лекцій] / С. Макарчук. – Львів: Світ, 1999. – 352 с.
1161. Максакова Л.В. В рядах воюющего народа / Л.В. Максакова. – Москва.: Мысль, 1965. – 310 с.
1162. Матронов П.С. Развитие способов вооруженной борьбы советских партизан в годы ВОВ [1941 – 1945] / П.С. Матронов. – Москва: Издание Военной Академии им. М.В. Фрунзе, 1962. – 49 с.
1163. Мегилл А. Историческая эпистемология / А. Мегилл / Науч. ред. Л.П. Репина; пер. с англ. М. Кукарцевой [и др.]. – Москва: Канон, 2007. – 480 с.
1164. Медушевская О.М. История источниковедения в XIX – XX вв. / О.М. Медушевская. – Москва: МГИАИ, 1988. – 71 с.
1165. Медушевская О.М. Источниковедение [Теория. История. Метод] / О.М. Медушевская. – Москва, 1996. – 80 с.
1166. Мельник Л.Г. Предмет і методологія історичної науки / Л.Г. Мельник. – Київ: «Вища школа», 1977. – 134 с.
1167. Миддельдорф Э. Тактика в русской кампании / Э. Миддельдорф [пер. с нем., под ред. В.М. Бузинова]. – Москва: Военное изд-во Министерства обороны СССР, 1958. – 366 с.
1168. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни [1941 – 1944; до 60-річчя визволення області від німецько-румунських окупантів] / М.О. Багмет, В.Д. Будак, О.М. Гаркуша. – Миколаїв, 2004. – 503 с.
1169. Милюха В. Племя отважных: очерки о работе подпольных комсомольских организациях Харьковщины / В. Милюха, В. Мысниченко, Я. Донской. – Харьков: Кн. изд-во, 1962.
1170. Минаев В.П. «Молодая гвардия»: опять предательство. В поисках истины за «круглым столом» / В.П. Минаев. – Донецк: Донеччина, 2012. – 575 с.

1171. Минаєв В.В. Молода гвардія: знову зрада? / В.В. Минаєв. – Донецьк, 2006. – 344 с.
1172. Минно-подрывное дело для партизан. – Москва: Центральный штаб партизанского движения, 1942. – 31 с.
1173. Минц И.И. Партизанская война/ И.И. Минц. – Москва: Военное изд-во народного комиссариата обороны Союза ССР, 1941. – 30 с.
1174. Митрофанова А.В. Рабочий класс СССР в начальный период Великой Отечественной войны/ А.В. Митрофанова. – Москва: Изд-во Акад. наук СССР, 1960. – 486 с.
1175. Мнухина Р.С. Источниковедение истории нового и новейшего времени [учеб. пос. для студ. ист. фак.] / Р.С. Мнухина. – Москва: Высшая школа, 1970. – 326 с.
1176. Молода гвардія. – Донецьк.: Донбас, 1969. – 365 с.
1177. Мольченко В. Героїчні подвиги молоді в тилу ворога в роки Великої Вітчизняної війни / В. Мольченко, М. Петров. – Київ, 1958. – 35 с.
1178. Морехина Г.Г. Рабочий класс фронта / Г.Г. Морехина. – Москва: Изд-во соц.-эконом. лит-ры, 1962. – 479 с.
1179. Морозов С.И. Красные партизаны [краткое руководство] / С.И. Морозов. – Москва: Воен. науч. изд. Военное дело, 1920. – 28 с.
1180. Мюллер Н. Вермахт и оккупация / Н. Мюллер. – Москва: Вече, 2010. – 368 с.
1181. Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине [1941 – 1944 гг.; в 2-х кн.] / авт. кол.: Ю.В. Бабко, Д.Ф. Григорович, И.Я. Жученко и др.; ред. кол. Ю.Ю. Конфудор (председатель), В.И. Клоков, И.Ф. Курас и др. – Кн. 1. «Борьба в подполье». – Київ: Наукова думка, 1985. – 398 с.
1182. Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине [1941 – 1944 гг.; в 2-х кн.] / авт. кол.: Ю.В. Бабко, Д.Ф. Григорович, И.Я. Жученко и др.; ред. кол. Ю.Ю. Конфудор (председатель), В.И. Клоков, И.Ф. Курас и др. – Кн. 2. «Партизанская борьба». – Київ: Наукова думка, 1985. – 430 с.

1183. Народное ополчение защищает Родину / отв. ред. Д.М. Проэктор; АН СССР. Отд-ние истории. – Москва: Наука, 1990. – 379 с.
1184. Немецко-фашистский оккупационный режим [1941 – 1944 гг.] / под общей ред. Е.А. Болтина. – Москва: Политиздат, 1965. – 388 с.
1185. Немятий В.Н. Комуністична партія – організатор всенародної боротьби проти загарбницької політики німецького імперіалізму на окупованій території України. / В.Н. Немятий. – Київ: Политиздат Украины, 1982. – 48 с.
1186. Немятый В.А. В борьбе за срыв грабительских планов фашистской Германии / В.А. Немятий. – Київ: Издательство политической литературы Украины, 1982. – 228 с.
1187. Неотвратимое возмездие / ред. И.Ф. Чистяков. – Москва: Воениздат, 1973. – 351 с.
1188. Непокорённая земля Киевская [из истории всенар. борьбы в тылу врага 1941 – 1944] / авт. кол.: В.Н. Немятый, Д.Ф. Григорович, О.С. Кременчугская и др.; Редкол.: Л.И. Павленко, Д.Б. Головкин, В.Я. Мельник и др. – Киев, 1985. – 251 с.
1189. Ніколаєць Ю.О. Цивільне населення України на початку війни з німецько-фашистськими загарбниками / Ю.О. Ніколаєць. – Київ: Міжнародна фінансова агенція, 1998. – 36 с.
1190. Новикова М.И. Мемуары и жизнь. Художественно-мемуарная литература о партийном подполье в годы Великой Отечественной войны [критич. очерк] / М.И. Новикова. – Симферополь, 1957. – 168 с.
1191. Окорочков А.В. Антисоветские воинские формирования в годы Второй мировой войны / А.В. Окорочков. – Москва, 2000. – 174 с.
1192. Омеляненко И.Я. Коммунисты Донбасса в Великой Отечественной войне. Из истории Сталинской областной организации периода Великой Отечественной войны Советского Союза [1941 – 1945] / И.Я. Омеляненко. – Сталино: Сталинское областное книжное издательство, 1959. – 72 с.
1193. Орлов Ю.Я. Крах немецко-фашистской пропаганды в период войны против СССР / Ю.Я. Орлов. – Москва: Изд-во Моск.ун-та, 1985. – 176 с.

1194. Освобождение городов [справочник по освобождению городов в период ВОВ; 1941–1945] / М.Л. Дударенко, Ю.Г. Перечнев, В.Т. Елисеев и др. – Москва: Воениздат, 1985. – 598 с.
1195. Основи методології та організації наукових досліджень [навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів] / за ред. А.Є. Конверського. – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
1196. Очерки истории Великой Отечественной войны [1941 – 1945]. – Москва: Изд-во АН СССР, 1955. – 534 с.
1197. Очерки истории Крымской областной партийной организации / ред. кол.: Н.В. Багров (председатель), М.А. Акулов, В.Д. Арбузов и др. – Симферополь: Таврия, 1981. – 376 с.
1198. Очерки советской военной историографии. – Москва: Воениздат, 1974. – 445 с.
1199. Палеха Ю.І. Загальне документознавство [навч. посіб.; 2-ге вид., доп. і перероб.] / Ю.І. Палеха, Н.О. Леміш. – Київ: Ліра-К, 2009. – 434 с.
1200. Партизанська і підпільна боротьба в Україні [1941 – 1944; історія, люди, пам'ять] / В.О. Коньков, В.М. Сатурін, В.Ф. Римар та ін. – Київ: Парламентське вид-во, 2011. – 496 с.
1201. Партизанские отряды и их тактика. – Москва: Воениздат, 1941.
1202. Партизанський рух у роки Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. [збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 70-літтю створення Українського штабу партизанського руху та Сумського партизанського з'єднання; 5 – 6 жовтня 2012 р.]. – Глухів, Суми, ГПКП «Еллала-8», 2012. – 160 с.
1203. Партизанский учебник [учебник] / перев. с финского. – Москва: Воениздат, 1940.
1204. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны [1941 – 1945 гг.; материалы]. – Москва, 1998. – 668 с.
1205. Партизанское движение [по опыту ВОВ 1941 – 1945 гг.; военно-ист. очерк] / Под общ. ред. В.А. Золотарева. – Москва: Кучково поле, 2001. – 464 с.

1206. Партизаны Донца [1941 – 1943 гг.; ист.-документ. очерки] / авт.-сост. Б.А. Красников; ред. С.Ф. Бледнов. – Донецк: СПД С.Ф. Бледнов, 2006. – Кн. 1. – 2006. – 380 с.
1207. Патриляк І.К. Україна в роки Другої світової війни: спроби нового концептуального погляду / І.К. Патриляк, М.А. Боровик. – Київ: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – 590 с.
1208. Перехрест О.Г. Українське село в 1941 – 1945 рр. [економічне та соціальне становище] / О.Г. Перехрест / НАН України, Інститут історії України. – Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2011. – 668 с.
1209. Плешкевич Е.А. Эволюция теоретических представлений о документе / Е.А. Плешкевич / Рос. гос. биб-ка; НИО библиотековедения. – Москва: Пашков дом, 2011. – 96 с.
1210. Плешкевич Е.А. Основы общей теории документа / Е.А. Плешкевич. – Саратов: Научная книга, 2005. – 242 с.
1211. Підгаєцький В.В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України ХХ ст. [навч. посіб. для істор. факульт. ун-тів.; Дніпропетровський нац. унів.] / В.В. Підгаєцький. – Дніпропетровськ: Вид-тво Дніпропетровського ун-ту, 2001. – 391 с.
1212. Подкорытов Г.А. Историзм как метод научного познания / Г.А. Подкорытов. – Ленинград: ИЛУ, 1967. – 190 с.
1213. Поленина С.В. Научные основы типологии нормативно-правовых актов в СССР / С.В. Поленина, Н.В. Сильченко. – Москва: Наука, 1987. – 152 с.
1214. Політична історія України ХХ ст. [у 6-ти т.; Т. 4. «Україна у Другій світовій війні в 1939 – 1945 рр.»] / кер. тому В.І. Кучер. – Київ: Генеза, 2003. – 584 с.
1215. Поляков В.Е. Крым в Великой Отечественной войне 1941 – 1945 [вопросы и ответы; вып. 4] / В.Е. Поляков. – Симферополь: Таврия, 1994. – 166 с.
1216. Поляков В.Е. Партизанское движение в Крыму 1941 – 1944 гг. [монография] / В.Е. Поляков. – Симферополь: Ариал, 2013. – 487 с.

1217. Пономаренко П.К. Всенародная борьба в тылу немецко-фашистских захватчиков [1941 – 1944] / П.К. Пономаренко. – Москва: Наука, 1986. – 474 с.
1218. Пономаренко П.К. Партизанское движение в Великой Отечественной войне / П.К. Пономаренко. – Москва: ОГИЗ Госполитиздат, 1943. – 60 с.
1219. Попов А. Диверсанты Сталина. Деятельность органов Госбезопасности СССР на оккупированной советской территории в годы Великой Отечественной войны / А. Попов. – Москва: Яуза, Эксмо, 2004. – 512 с.
1220. Попов А.Ю. НКВД и партизанское движение / А.Ю. Попов. – Москва, 2003. – 384 с.
1221. Попов Н.П. Советская военная печать в годы Великой Отечественной войны. [1941 – 1945 гг.]. / Н.П. Попов, Н.А. Горохов. – Москва: Воениздат, 1981. – 416 с.
1222. Правоохоронці Київщини у партизанській та підпільній боротьбі з фашистами в роки Великої Вітчизняної війни: на основі арх. фотоматеріалів / голов. ред. Ю.М. Парамонов. – Київ: Діапринт, 2013. – 48 с.
1223. Пронштейн А.П. Методика исторического источниковедения [учеб. пособие для студентов ист. фак. ун-тов и пед. ин-тов; 2-е изд.] / А.П. Пронштейн. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 1976. – 479 с.
1224. Пушкарев Л.Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории / Л.Н. Пушкарев. – Москва: Наука, 1975. – 282 с.
1225. Рипли Т. История войск СС [1925 – 1945; пер. с англ.] / Т. Рипли. – Москва: Центрполиграф, 2010. – 352 с.
1226. Роєнко В. Друга світова війна [1939 – 1945 рр.] / В. Роєнко. – Київ: Рада, 1994. – 126 с.
1227. Роки війни і відбудови [історичні нариси за документами ЦДНТАУкраїни]. / авт.-упоряд.: Н.В. Миргород, А.О. Алексеєнко. – Харків: Колорит, 2006. – 117 с.
1228. Романовський В.О. Нариси з архівознавства [історія архівної справи на Україні та принципи порядкування в архівах] / В.О. Романовський. – Харків, 1927. – 170 с.

1229. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення [пер. з нім. В. Кам'янця] / Й. Рюзен. – Львів: Літопис, 2010. – 358 с.
1230. Савельева И.М. Теория исторического знания [учебное пособие] / И.М. Савельева, А.В. Полетаев. – Санкт-Петербург: Изд-во «Алетейя. Историческая книга», 2007. – 523 с.
1231. Свечин А.А. Стратегия [2-е изд.] / А.А. Свечин. – Москва: Госвоениздат, 1926. – 400 с.
1232. Семиряга М.И. Коллаборационизм. Природа, типология и проявление в годы Второй мировой войны / М.И. Семиряга. – Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. – 863 с.
1233. Сенявская Е.С. Психология войны в XX веке [исторический опыт России] / Е.С. Сенявская. – Москва: РОССПЭН, 1999. – 383 с.
1234. Сергійчук В. Радянські партизани проти ОУН-УПА / В. Сергійчук. – Київ: Українська Видавнича спілка, 2000. – 200 с.
1235. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни [документи з українських архівів і польські публікації] / В. Сергійчук. – Київ: Українська видавнича спілка, 2003. – 576 с.
1236. Сидельский Р.И. Борьба советских партизан против фашистских захватчиков / Р.И. Сидельский. – Москва: Госполитиздат, 1944. – 63 с.
1237. Січкаренко Г.Г. Документні джерела інформації [навч. посіб.] / Г.Г. Січкаренко. – Переяслав-Хмельницький, 2018. – 212 с.
1238. Скоробогатов А.В. Харків у часи німецької окупації [1941 – 1943] / А.В. Скоробогатов. – Харків: Прапор, 2004. – 368 с.
1239. Слинько І.І. Підпілля і партизанський рух на Україні на завершальному етапі визволення 1944 р. / І.І. Слинько. – Київ: Наукова думка, 1970. – 171 с.
1240. Слободянюк М.А. Рух Опору на Дніпропетровщині в роки Великої Вітчизняної війни / М.А. Слободянюк, І.А. Шахрайчук. – Дніпропетровськ: Оксамит-Текст, 2004. – 294 с.

1241. Смоленский Н.И. Теория и методология истории [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений; 2-е изд.] / Н.И. Смоленский. – Москва: Издательский центр «Академия», 2008. – 272 с.
1242. Советский Союз в годы Великой Отечественной войны [1941 – 1945 гг.] / ред. И.И. Зелкин, З.Г. Демидов. – Москва: Изд-во «Наука», 1977. – 728 с.
1243. Соколов Б.В. Оккупация. Правда и мифы [научно-популярное издание] / Б.В. Соколов. – Москва: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2002. – 352 с.
1244. Спириденков В.А. Лесные солдаты. Партизанская война на Северо-Западе СССР [1941 – 1944] / В.А. Спириденков. – Москва: Центрполиграф, 2007. – 335 с.
1245. Спутник партизана. В помощь партизану [в 3-х книгах]. – Москва: Воениздат НКО СССР, Молодая гвардия, ОГИЗ Дальневосточное гос.изд., 1941 – 1943. – 766 с.
1246. Сталин И. О Великой Отечественной войне Советского Союза [сборник статей] / И. Сталин. – Москва, 1947. – 207 с.
1247. Сталин И.В. Сочинения [в 18-ти томах] / И.В. Сталин / Т. 15. – Тверь: Информационно-издательский центр «Союз», 2006.
1248. Старинов И.Г. Взрывное дело / И.Г. Старинов, В.А. Эпов. – Москва: Воениздат, 1959.
1249. Старинов И.Г. Ошибки партизанской войны / И.Г.Старинов // Малая война. Организация и тактика малых подразделений [хрестоматия; сост. А.Е. Тарас]. – Минск, 2003. – 512 с.
1250. Старожилов И.В. Партизанские соединения Украины в Великой Отечественной войне / И.В. Старожилов. – Киев: Вища школа, 1983. – 239 с.
1251. Стафийчук И.П. Героический подвиг молодежи [участие комсомольцев и молодежи Украины во всенародной борьбе в тылу врага; 1941 – 1944 гг.] / И.П. Стафийчук. – Киев: Знание, 1979. – 64 с.
1252. Стафийчук И.П. Комсомол Украины в партизанском движении. 1941 – 1944 [политическая работа среди населения оккупированных районов] / И.П. Стафийчук. – Москва: Мысль, 1968. – 96 с.

1253. Степанов Л.С. До історії антифашистської боротьби на Ровенщині / Л.С. Степанов. – Львів: Каменяр, 1966. – 220 с.
1254. Столяров Ю.Н. Документология [учебное пособие; МГУКИ; ОГИИК] / Ю.Н. Столяров. – Орёл: Горизонт, 2013. – 370 с.
1255. Стрельский В.И. Источниковедение истории СССР [период империализма, конец XIX в. – 1917 г.] / В.И. Стрельский.– Москва: Соцэкгиз, 1962. – 603 с.
1256. Стрельський В.І. Джерелознавство історії СРСР [період імперіалізму] / В.І. Стрельський. – Київ: Радянська школа, 1958. – 480 с.
1257. Строкач Т.А. Партизани України / Т.А. Строкач. – Київ: Укрвидав ЦК КП(б)У, 1943. – 60 с.
1258. Супруненко Н.И. Украина в Великой Отечественной войне Советского Союза [1941 – 1945 гг.] / Н.И. Супруненко. – Київ: Госполитиздат, 1956. – 471 с.
1259. Тарас А.Е. Спутник разведчика и партизана / А.Е. Тарас. – Минск: Харвест, 2004. – 592 с.
1260. Тихомиров М.Н. Источниковедение истории СССР / М.Н. Тихомиров. – Москва: Издательство социально-экономической литературы, 1962. – 496 с.
1261. Тичер С. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер / перевод с англ. А. Киселева. – Харьков: Гуманитарный центр, 2009. – 356 с.
1262. Тойнби А. Дж. Постижение истории [пер. с англ.] / А. Дж. Тойнби. – Москва: Прогресс, 1991. – 736 с.
1263. Тронько П.Т. Безсмертя юних: з історії боротьби комсомольського підпілля України в роки Великої Вітчизняної війни / П.Т. Тронько. – Київ: Молодь, 1957. – 87 с.
1264. Тронько П.Т. В боях за Вітчизну / П.Т. Тронько. – Київ: Молодь, 1959 – 1960. – 380 с.

1265. Тронько П.Т. Всенародная борьба против фашистских захватчиков на временно оккупированной территории Украины / П.Т. Тронько. – Київ: Общество «Знания» Украинской ССР, 1980. – 48 с.
1266. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 – 1945 гг. [в 3-х томах] / редкол.: И.Д. Назаренко (предс.) и др. – Т. 1. – Київ: Политиздат Украины, 1975. – 544 с.
1267. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 – 1945 гг. [в 3-х томах] / редкол.: Н.А. Буцко, Н.М. Власов, П.И. Денисенко и др. – Т. 3. «Советская Украина в завершающий период Великой Отечественной войны 1944 – 1945 гг.». – Київ: Политиздат, 1975. – 461 с.
1268. Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза [хроника событий] / рук. коллектива сост. В.И. Клоков. – Київ: Политиздат Украины, 1985. – 618 с.
1269. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. [Історичні нариси. У двох книгах. Кн. перша]. – Київ: Наукова думка, 2011. – 736 с.
1270. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. [Історичні нариси. У двох книгах. Кн. друга]. – Київ: Наукова думка, 2011. – 944 с.
1271. Україна в полум'ї війни [1941 – 1945] / П.П. Панченко, О.І. Уткін, В.І. Горелов та ін. – Київ: Вид-во «Україна», 2005. – 560 с.
1272. Україна у Другій світовій війні [джерела та інтерпретації – до 65-річчя Великої Перемоги; матеріали міжнародної наукової конференції] / відп. ред.: Л.В. Легасова. – Київ, 2011. – 800 с.
1273. Український історичний збірник [зб. наук. праць; НАН України; Ін-т історії України] / голов. ред. В.А. Смолій. – Вип. 8. – Київ, 2005. – 554 с.
1274. Февр Л. Бои за историю [сб. ст.; пер. А.А. Бобовича и др.; ст. А.Я. Гуревич; коммент. Д.Э. Харитоновича] / Л. Февр. – Москва: Наука, 1991. – 629 с.
1275. Философов И.Ю. Энциклопедия орденов и медалей Европы / И.Ю. Философов. – Ростов-на-Дону: Владис, 2010. – 480 с.

1276. Фоменко А. Усе таємне стає явним. Вигадки й правда про радянсько-німецьку війну 1941 – 1945 років [історичний нарис] / А. Фоменко. – Донецьк: ПП «Ліра ЛТД», 2006. – 200 с.
1277. Фрунзе М.В. Единая военная доктрина и Красная армия / М.В. Фрунзе. – Москва, 1921. – 106 с.
1278. Фуко М. История безумия в классическую эпоху / М. Фуко. – Санкт-Петербург, 1997. – 576 с.
1279. Фуллер Дж. Вторая мировая война 1939 – 1945 гг. [стратегический и тактический обзор; пер. с англ.] / Дж. Фуллер.– Москва: Полигон, 2005. – 560 с.
1280. Холод О.М. Соціальні комунікації як поняття в науковій галузі «Соціальні комунікації» / О.М. Холод. – Київ: КиМУ, 2012. – 298 с.
1281. Хорошайлов Н.Ф. Донбасс непокоренный [очерк; 2-е изд.] / Н.Ф. Хорошайлов. – Донецк: Донбасс, 1982. – 100 с.
1282. Цьох Й.Т. Преса Української РСР періоду Великої Вітчизняної війни / Й.Т. Цьох; Львівський держ. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 1984. – 53 с.
1283. Чайковський А.С. За нами Большая земля [помощь советского тыла в организации народной борьбы против фашистских захватчиков на временно оккупированной территории Украины; 1941 – 1944 гг.] / А.С. Чайковский. – Київ: Вища школа, 1990. – 343 с.
1284. Чайковський А.С. Невідома війна [партизанський рух в Україні 1941 – 1944 рр. мовою документів, очима історика] / А.С. Чайковський. – Київ, 1994. – 256 с.
1285. Чайковський А.С. Невідома війна [партизанський рух в Україні; 1941 – 1944 рр.] / А.С. Чайковський. – Київ, 1994. – 92 с.
1286. Че Гевара Э. Партизанская война [сборник «Я – конкистадор Свободы»] / Э. Че Гевара. – Москва: «Издательская группа АСТ», 2002. – 217 с.
1287. Чепайтене Р. Культурное наследие в глобальном мире / Р. Чепайтене; пер. с лит. Марии Завьяловой; Европ. гуманитар. ун-т, Ин-т истории Литвы. – Вильнюс: Изд-во ЕГУ, 2010. – 296 с.

1288. Черноморский М.Н. Источниковедение истории СССР [советский период] / М.Н. Черноморский. – Москва: Высшая школа, 1966. – 344 с.
1289. Черноморский М.Н. Мемуары как исторический источник [учеб. пособ. по источниковедению истории СССР] / М.Н. Черноморский. – Москва, 1959. – 134 с.
1290. Шайкан В.О. Колабораціонізм на території Рейхскомісаріату «Україна» і військової зони в роки Другої світової війни [монографія] / В. Шайкан. – Кривий Ріг: Мінерал, 2005. – 451 с.
1291. Шамко Е.Н. Партизанское движение в Крыму / Е.Н. Шамко. – Симферополь: Крымиздат, 1959. – 158 с.
1292. Шаповал Ю. Людина і система [штрихи до портрету тоталітарної доби в Україні] / Ю. Шаповал. – Київ: Наукова думка, 1994. – 280 с.
1293. Шаповал Ю.І. Україна 20 – 50-х років [сторінки ненаписаної історії] / Ю.І. Шаповал/ АН України, Інститут національних відносин і політології. – Київ: Наукова думка, 1993. – 351 с.
1294. Шаповал Ю.І. Україна ХХ століття [особи та події в контексті важкої історії] / Ю.І. Шаповал. – Київ: Генеза, 2001. – 558 с.
1295. Шаповал Ю.І. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні [особи, факти, документи] / Ю. Шаповал, В. Пристайко, В. Золотарьов. – Київ.: Абрис, 1997. – 608 с.
1296. Швецова-Водка Г. Документ і книга в системі соціальних комунікацій [монографія] / Г. Швецова-Водка; Рівнен. держ. гум. ун-т. – Рівне, 2001. – 437 с.
1297. Швецова-Водка Г.М. Документознавство [навч. посіб.] / Г.М. Швецова-Водка. – Київ: Знання, 2007. – 398 с.
1298. Швецова-Водка Г.М. Документознавство [словник-довідник термінів і понять; навч. посіб.] / Г.М. Швецова-Водка. – Київ: Знання, 2011. – 319 с.
1299. Швецова-Водка Г.Н. Общая теория документа и книги [учеб. пособ.] / Г.Н. Швецова-Водка. – Москва: Рыбари; Київ: Знання, 2009. – 487 с.
1300. Швецова-Водка Г.Н. Определение документа в документационно-информационной науке / Г.Н. Швецова-Водка. – Ленинград, 1991. – 44 с.

1301. Швецова-Водка Г.Н. Документ в свете ноокоммунологии [науч.-практ. пособ.] / Г.Н. Швецова-Водка. – Москва: Литера, 2010. – 381 с.
1302. Яковенко Н.М. Вступ до історії / Н.М. Яковенко. – Київ, 2007. – 376 с.
1303. Якупов Н. Великая Отечественная / Н. Якупов. – Одесса, 2005. – 416 с.
1304. Ясперс К. Смысл и назначение истории [пер. с нем. 2-е изд.] / К. Ясперс. – Москва: Республика, 1994. – 452 с.
1305. Evans R.J. In Defense of History / R.J. Evans. – New York–London, 1999
1306. Bessarabien – Ukraine – Krim: Der Siegeszug deutscher und rumanischer Truppen [Ein Bildbuch bearb. u. hrsg. der Abt. einer Ost-Armee]. – Berlin, 1943.
1307. Der Angriff auf die Sowjetunion. – Frankfurt-am-Main, 1991.
1308. Der Krieg gegen die Sowjetunion [1941–1945; Eine Dokumentation]. – Berlin, 1991.
1309. Europas Soldaten berichten uber die Sowjetunion. – Berlin, 1942.
1310. Howell E. The Soviet partisan movement [1941–1944] / Edgar M. Howell. – Washington, D. C.: Government Printing Office, 1956. – 245 p.
1311. Kampferlebnisse aus dem Feldzug gegen Sowjetrussland [1941-1942; Nach Schilderungen von Frontkämpfer]. – Berlin, 1943.
1312. Kournakoff S. What Russia did for victory / S. Kournakoff. – NewYork, 1945.
1313. Soviet Partisans in World War II. – Madison, 1964.
1314. Suvorov V. Icebreaker. / V. Suvorov. – London, 1990.
1315. Voyetkhov B. The Last days of Sevastopol. / B. Voyetkhov. – NewYork, 1943.
1316. Werner M. Attack can win 43 [1943]. / M. Werner. – Boston, 1943.
1317. World War II: German military studies. – NewYork, 1979.

2.2 НАУКОВІ СТАТТІ, КОНФЕРЕНЦІЙНІ ТЕЗИ

1318. Абакумова В.І. Антифашистський рух Опору в Україні та на Луганщині [історіографія проблеми] / В.І. Абакумова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – 2003. – № 5 (63). – С. 3 – 13.

1319. Абакумова В.І. Громадянська позиція людини в умовах німецько-фашистського окупаційного режиму / В.І. Абакумова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – 2004. – № 9 (79). – С. 3 – 9.
1320. Абакумова В.І. Рух Опору на Луганщині в роки Великої Вітчизняної війни / В.І. Абакумова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – 2002. – № 9 (55). – С. 3 – 8.
1321. Абакумова В.І. Стихійний рух Опору в умовах німецько-фашистського окупаційного режиму [за матеріалами Луганської області] / В.І. Абакумова // Історичні записки [зб. наук. праць]. – Вип. 1 – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – С. 8 – 18.
1322. Абросимова С.В. Епістолярні джерела та методи їх дослідження / С.В. Абросимова // Вісник Дніпропетровського університету. – 2000. – Вип. 8. – С. 185 – 189.
1323. Автократов В.Н. Документальные памятники [опыт анализа понятия] / В.Н. Автократов // Советские архивы. – 1987. – № 3. – С. 57.
1324. Автократов В.Н. Некоторые аспекты исследования объекта и предмета архивоведения / В.Н. Автократов // Труды ВНИИДАД. – Т. 6. – Ч. 1. – Москва, 1976. – С. 27 – 33.
1325. Адибекова Ж.Г. Центральный штаб партизанского движения в документах РГАСПИ / Ж.Г. Адибекова // Отечественные архивы. – 2000. – № 6. – С. 30 – 36.
1326. Азяский Н.Ф. «Создать невыносимые условия для германских интервентов» [о партизанском движении в годы Великой Отечественной войны] / Н.Ф. Азяский // Военно-исторический журнал. – 2000. – № 2. – С. 6 – 15.
1327. Азяский Н.Ф. Историография и некоторые вопросы методологии исследования темы / Н.Ф. Азяский, С.А. Тюшкевич // Партия во главе народной борьбы в тылу врага [1941 – 1944]. – Москва, 1976. – С. 3 – 45.

1328. Азяский Н.Ф. Партизанское движение в отечественной и зарубежной историографии / Н.Ф. Азяский // Партизанское движение [По опыту ВОВ 1941 – 1945 гг.]. – Москва, 2001. – С. 10 – 23.
1329. Алексеева Т.А. Кинофотодокументы периода Великой Отечественной войны и обеспечение их сохранности / Т.А. Алексеева // Вестник архивиста. – Москва, 2009.
1330. Алексеєнко А.О. Використання науково-технічної документації при дослідженні історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. / А.О. Алексеєнко, М.А. Балишев. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2010/8.pdf. – Загол. з екрану.
1331. Алексеєнко А.О. Документальні комплекси Центрального державного науково-технічного архіву України як джерело для вивчення подій історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. / А.О. Алексеєнко // Каразінські читання (історичні науки) [тези доповідей 62-ї Міжнародної наукової конференції молодих вчених ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 24 квітня 2009 р.]. – Харків, ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – С. 19.
1332. Андрианов В.Н. Базирование и материально-техническое обеспечение партизанских формирований в годы Великой Отечественной войны / В.Н. Андрианов // Военно-исторический журнал. – 1972. – № 5. – С. 80 – 84.
1333. Андросов С. Фотодокументи Державного архіву в Автономній Республіці Крим періоду Другої світової війни / С. Андросов // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 145 – 147.
1334. Аникеев А.А. О некоторых вопросах современной методологии истории / А.А. Аникеев // Новая и новейшая история. – 1997. – № 2. – С. 169 – 173.
1335. Архивоведение и источниковедение отечественной истории. Проблемы взаимодействия на современном этапе [сб. тезисов конференции] // Отечественные архивы. – 1995. – № 2.
1336. Бажан О.Г. Діяльність органів держбезпеки по організації партизанського руху в Україні в початковий період Великої Вітчизняної війни: (за документами

Галузевого державного архіву СБУ) / О.Г. Бажан // Краєзнавство. – 2011. – № 4. – С. 106 – 116.

1337. Базанова М.М. Битва за Дніпро і визволення України [за кінофотодокументами ЦДАКФФД УРСР] / М.М. Базанова // Архіви України. – 1973. – № 5. – С. 30 – 39.

1338. Базанова М.М. Документи ЦДАКФФД УРСР про визволення України від німецько-фашистських загарбників / М.М. Базанова // Архіви України. – 1974. – № 5. – С. 31 – 39.

1339. Базанова М.М. Кінофотодокументи свідчать [до 30-річчя героїчної оборони міста Києва] / М.М. Базанова // Архіви України. – 1971. – № 5. – С. 75 – 81.

1340. Базанова М.М. Партизанський рух на Україні в роки Великої Вітчизняної війни [за мат-ми Центрального державного архіву кінофотофонодокументів УРСР] / М.М. Базанова, Л.П. Квітченко // Архіви України. – 1975. – № 1. – С. 28 – 39.

1341. Балишев М.А. «Звіти про НДР» періоду 1941 – 1945 рр. з фондів ЦДНТА України як фактологічна база з історії війни / М.А. Балишев // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 90 – 101.

1342. Безгинская Е.Н. Подвиг подпольщиков и партизан в документах Государственного архива Луганской области / Е.Н. Безгинская, Е.А. Сулименко // Архіви України. – 2013. – № 4. – С. 156 – 164.

1343. Бездрабко В.В. Архів, архівіст, архівна культура: ідея, метафора, постання майбутнього образу / В.В. Бездрабко // Архіви України. – 2019. – № 2. – С. 42 – 66.

1344. Бездрабко В.В. Поль Отле і наука про документ / В.В. Бездрабко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. – № 2. – С. 14 – 24.

1345. Бездрабко В.В. Історичне документознавство в Україні: сучасний стан і перспективи / В.В. Бездрабко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 4. – С. 4 – 23.

1346. Бездрабко В.В. Сучасне документознавство в Україні: концепції, перспективи розвитку / В.В. Бездрабко // Український історичний журнал. – 2008. – № 6. – С. 165 – 182.
1347. Бігдан О. Колекції документів Держархіву Полтавської області з історії Другої світової війни / О. Бігдан, З. Яненко // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 190 – 193.
1348. Белая О.М. Документи Державного архіву Київської області про буремні події 1941 – 1945 рр. / О.М. Белая, Г.В. Бойко // Архіви України. – 2015. – № 3. – С. 56 – 62.
1349. Білоус О. Бойові листки як джерело вивчення діяльності спецзагону НКДБ СРСР «Переможці» / Олександр Білоус // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – С. 91 – 93.
1350. Білоус О.П. Бойові листки як джерело вивчення партизанської діяльності / О. П. Білоус // Сумський історико-архівний журнал. – 2013. – № XX. – С. 25 – 33.
1351. Білоус О.П. До історії діяльності 1-го партизанського полку НКВС / О.П. Білоус // Архіви України. – 2013. – № 6. – С. 105 – 114.
1352. Білоус О.П. Партизанські побут та дозвілля на території України (1941–1944 рр.): короткий дискурс джерел / О.П. Білоус // Військово-історичний меридіан. – 2016. – Вип. 2. – С. 14 – 25.
1353. Богатырев З.А. Рейд партизан на правобережжя Дніпра / З.А. Богатырев // История СССР. – 1961. – № 2. – С. 25 – 47.
1354. Бойченко В.О. Київське підпілля в роки Великої Вітчизняної війни / В.О. Бойченко // Український історичний журнал. – 1964. – № 1. – С. 12 – 21.
1355. Боряк Г.В. Документальні ресурси національної і державної спадщини України: бібліографічна, кодикографічна та археографічна «україніка» (сфери дії і розмежування понять) / Г.В. Боряк // Рукописна та книжкова спадщина України. – 1996. – Вип. 3. – С. 3 – 21.

1356. Боряк Г. Проблеми подальшого реформування документно-інформаційної сфери / Г. Боряк // Архіви України. – 2005. – № 1-3 (256). – С. 9 – 31.
1357. Боряк Г. Фундаментальний археографічний довідник з історії бібліотек та книжкових колекцій періоду нацистської окупації Києва / Г. Боряк // Архіви України. – 2005. – № 1-3 (256). – С. 380 – 382.
1358. Боряк Г. Цінне прирощення знань у галузі економічної історії та історичного джерелознавства / Г. Боряк // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 3. – С. 37.
1359. Брошеван В.М. «Крымская правда». К истории вопроса о большевистской партизанской и подпольной печати в оккупированной врагом Крымской АССР в 1941 – 1944 гг. / В.М. Брошеван // Военно-исторический архив. – 2012. – № 6. – С. 123 – 129.
1360. Бурлуцкая Ю.Ю. Непокоренные (70-летию «Молодой гвардии» посвящается) / Ю.Ю. Бурлуцкая // Архіви України. – 2012. – № 5. – С. 54 – 64.
1361. Буцько М.О. Героїчний подвиг українського народу у Великій Вітчизняній війні [1941 – 1945 рр.] / М.О. Буцько, А.Т. Чеканюк // Український історичний журнал. – 1965. – № 5. – С. 3 – 16.
1362. Буцько М.О. Документальні видання архівних установ Української РСР про Велику Вітчизняну війну / М.О. Буцько, Ю.І. Єлесінь // Архіви України. – 1976. – № 3. – С.59 – 65.
1363. Быстров В.Е. Партизанское движение в период Великой Отечественной войны в современной буржуазной историографии / В.Е. Быстров, Е.Н. Кульков // История СССР. – 1985. – № 3. – С. 168 – 177.
1364. Ванєєв Г.І. Останні дні оборони Севастополя [1941 – 1942 рр.]. / Г.І. Ванєєв // Український історичний журнал. – 1991. – № 6. – С. 113 – 124; № 11. – С. 89 – 102; № 12. – С. 74 – 83; – 1992. – № 2. – С. 122 – 131.
1365. Варшавчик М. Джерелознавство історичне / М. Варшавчик // Українська архівна енциклопедія [Д-М. Робочий зошит]. – Київ: Держкомархів України, 2006. – С. 106–107.

1366. Вестник архива Президента Российской Федерации [сб. ст.]. – № 2. – 1995.
1367. Веденєєв Д.В. Партизанська війна на Україні. Щоденники командирів партизанських загонів та з'єднань [1941 – 1944] / Д.В. Веденєєв // Український історичний журнал. – 2011. – № 3. – С. 213 – 217.
1368. Веденєєв Д.В. Україна у Другій світовій війні: деякі питання теорії, методології й суспільних рефлексій / Д.В. Веденєєв, О.Є. Лисенко // Український історичний журнал. – 2010. – № 3. – С. 4 – 30.
1369. Власенко С. Документи про підпілля та партизанський рух на Сумщині під час Другої світової війни (1941 – 1943) / С. Власенко // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 546 – 551.
1370. Власенко С.І. Документальні свідчення про С.В. Руднева – видатного діяча партизанського руху в період Великої Вітчизняної війни (до 115-ї річниці від дня народження) / С.І. Власенко // Архіви України. – 2014. – № 1. – С. 112 – 120.
1371. Власенко С.І. Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С.А. Ковпака: огляд документів фонду ЦДАГО України / С.І. Власенко // Український історичний журнал. – 2014. – № 5. – С. 163 – 173.
1372. Власенко С.І. Радянський партизанський рух Опору в період звільнення території України та країн Центральної і Південно-Східної Європи (1943 – 1945 рр.) / С.І. Власенко // Архіви України. – 2015. – № 3. – С. 69 – 79.
1373. Власенко С.І. Степовий рейд з'єднання українських кавалерійських партизанських загонів (за документами ЦДАГО України) / С.І. Власенко // Сумський історико-архівний журнал. – 2014. – № 22. – С. 79 – 88.
1374. Власенко С.І. Степовий рейд партизанського з'єднання під командуванням М.І. Наумова (огляд документів ЦДАГО України) / С.І. Власенко // Архіви України. – 2013. – № 5. – С. 103 – 121.
1375. Власенко С. Радянський партизанський рух Опору на території України в роки Другої світової війни: джерелознавчий аспект / С. Власенко // Друга світова війна: події, факти, версії: матеріали Всеукр. наук. конф., [м. Переяслав-

Хмельницький], 24 квітня 2015 р. / упоряд.: Т.Ю. Нагайко. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – С. 59 – 64.

1376. Вовк О.В. Червоний партизанський рух в Україні і органи НКВС-НКДБ [1941 – 1944 рр.] / О.В. Вовк // Сумський історико-архівний журнал. – 2010. – № 10 – 11. – С. 42 – 55.

1377. Вилегжаніна М.В. Класифікаційний аналіз нормативно-правових актів / М.В. Вилегжаніна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. – № 1. – С. 35 – 40.

1378. Вилегжаніна М.В. Функції нормативно-правового акту / М.В. Вилегжаніна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 2. – С. 31 – 36.

1379. Врублевський В. Документи Житомирського обласного краєзнавчого музею періоду Другої світової війни: коротка довідка / В. Врублевський, А. Пшевлотька // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 152.

1380. Галаган В.Я. Жіночий фактор у визволенні України від німецько-фашистських загарбників / В.Я. Галаган // Сторінки воєнної історії України [збірник наук. статей]. – Вип. 4. – Київ. – 2000. – С. 61 – 66.

1381. Галицький Л. Тривожна молодість: Про київ. юнац. підпіл. орг. «Дніпровець» в роки ВВв / Л. Галицький // Дніпро. – 1975. – № 2. – С. 13 – 21.

1382. Гика В. Історія Другої світової війни в документах Державного архіву Волинської області / В. Гика // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 148 – 151.

1383. Гика В.М. Партизанська боротьба на Волині як складова народного Опору у Великій Вітчизняній війні / В.М. Гика // Архіви України. – 2010. – № 2. – С. 66 – 76.

1384. Гогун О. Як «народні месники» мстилися народу [комуністичний партизанський терор в роки радянсько-німецької війни] / О. Гогун // Український визвольний рух. – Збірник 4. – Львів: МС, 2005. – С. 1 – 70.

1385. Гогун О.С. Маловідомі сторінки історії радянського партизанського руху України в документах польського підпілля [1942 – 1944] / О.С. Гогун // Український історичний журнал. – 2006. – № 3. – С. 151 – 158.

1386. Гомаюнов С.А. Местная история [проблемы методологии] / С.А. Гомаюнов // Вопросы истории. – 1996. – № 9. – С. 158 – 163.
1387. Гончаренко О. Становлення радянського руху Опору на території Київщини і політика голокосту [постановка проблеми] / О. Гончаренко // Український історичний збірник [зб. наук. праць]. – Вип. 8. – К., 2005. – С. 269 – 279.
1388. Горбуров Є.Г. Підпільний і партизанський рух на території Миколаївщини в роки Великої Вітчизняної війни / Є.Г. Горбуров // Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни [1941 – 1944; до 60-річчя визв. обл. від німецько-румунських окупантів]. – Миколаїв, 2004. – С. 691.
1389. Григорович Д.П. Взаємодія партизанів з частинами діючої армії: у битві за Дніпро та визволення Києва, 1943 р. / Д.П. Григорович // Український історичний журнал. – 1973. – № 10. – С. 46 – 51.
1390. Гриднев В. М. Крестьянство западных и северо-западных областей РСФСР в партизанском движении [1941 – 1944] / В. М. Гриднев // История СССР. – 1975. – № 2. – С. 11 – 19.
1391. Горовий В. Бібліотеки як джерело наповнення соціальних інформаційних комунікацій сучасності / В. Горовий. // Бібліотечний вісник. – 2009. – Вип. 6. – С. 34 – 39.
1392. Горовий В. Ідеологічні засади міжнародної інформаційної діяльності / В. Горовий. // Україна: події, факти, коментарі. – 2011. – Вип. 21. – С. 61 – 69.
1393. Грызунова С.С. Библиография по истории Великой Отечественной войны / С.С. Грызунова, В.Л. Щерба // История СССР. – 1970. – № 3. – С. 168 – 171.
1394. Гуменюк І.П. Діяльність підпільної організації «Залізничник» на території залізничного вузла станції Козятин на Вінниччині в період німецької окупації: липень 1941 – грудень 1943 рр.: (за матеріалами фондів держ. архіву Вінниц. обл.) / І.П. Гуменюк // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Іст. науки. – 2011. – Вип. 4. – С. 56 – 62.
1395. Даниленко В.П. Партизанское движение и подполье Киевщины в годы Второй мировой войны: коллекция архивных документов 1939 – 1991 гг. /

В.П. Даниленко // Военно-исторический вестник «Наша спадщина». – Киев, 2013. – С. 21 – 23.

1396. Данилюк М.З. Анализ диссертаций, посвященных подпольной борьбе и партизанскому движению на Украине в годы Великой Отечественной войны / М.З. Данилюк, Е.В. Сафонова, А.П. Черненко // Украинский исторический журнал. – 1958. – № 6. – С. 103 – 110.

1397. Данілова А. Історіографія радянського партизанського руху в роки Великої Вітчизняної війни / А. Данілова // Схід. – 2014. – № 1. – С. 129 – 135.

1398. Двірна К. Партизанський рух на Бориспільщині (1941 – 1943 рр.): архівна розвідка / Катерина Двірна // Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої перемоги). Матеріали міжнародної наукової конференції / Відповідальний редактор: Легасова Л.В. – Київ, 2011. – С. 564 – 571.

1399. Делеган М. Фонди Державного архіву Закарпатської області періоду Другої світової війни / М. Делеган // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 153 – 157.

1400. Дзинтарс Я.К. Воспоминания как исторический источник по изучению антифашистского подполья и партизанского движения на оккупированной гитлеровцами территории Литовской ССР / Я.К. Дзинтарс // Источниковедческие проблемы истории народов Прибалтики. – Рига, 1970. – С. 16 – 23.

1401. Дикий А.В. Историческое и историографическое исследование партизанского движения в Ленинградской области в годы Великой Отечественной войны / А.В. Дикий // Известия РГПУ им. А.И. Герцена [аспирантские тетради]. – 2008. – № 25. – С. 114 – 118.

1402. Дикий А.В. Развитие историографии партизанского движения после начала 90-х годов / А.В. Дикий // Россия и мир [гуманитарные проблемы; межвузовский сб. науч. тр.]. – Вып. 15. – СПб.: ФГОУ ВПО СПбГУВК, 2007.

1403. Дишлевий П.С. Боротьба трудящих промислових центрів України за зрив фашистської окупаційної політики (1941 – 1944 рр.) / П.С. Дишлевий // Архіви України. – 1974. – № 1. – С.18 – 23.
1404. Дмитренко А.А. Визначення поняття «мемуарні джерела» в радянській історіографії / А.А. Дмитренко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – Вип. XXXVI. – С. 305 – 308.
1405. Дмитрієнко М.Ф. Епістолярій періоду Великої Вітчизняної війни як джерело інформації та об'єкт джерелознавчого дослідження / М.Ф. Дмитрієнко, І.Н. Войцехівська // Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей / НАН України, Інститут історії України. – К., 2002. – Вип. 6. – С. 68 – 70.
1406. Дубровина Л.А. Классификация и научно-информационное описание коллекций и собраний в Национальной библиотеке Украины им. В.И. Вернадского / Л.А. Дубровина // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – 2007. – Вип. 5. – С. 58 – 80.
1407. Дубровіна Л.А. Нацистська бібліотечна політика у період окупації Києва у 1941–1943 рр. і доля книжкових фондів Бібліотеки Академії наук УРСР. / Л.А. Дубровіна, Н.І. Малолетова // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2000. – Вип. 5. – С. 139 – 172.
1408. Дубровіна Л.А. «Документ» у бібліотеці та архіві: трансформація понять і рукописні фонди бібліотек у ХХІ столітті / Л.А. Дубровіна. // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики. / Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. – Київ, 2005. – С. 3 – 5
1409. Дубровіна Л.А. Документальні ресурси архівної та книжкової спадщини як історичний та соціокультурний базис розвитку сучасних національних держав / Л.А. Дубровіна // Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища. – Київ, 2012. – С. 136 – 170.

1410. Дубровіна Л.А. Центри збереження і розвитку інформаційного документного ресурсу національної пам'яті / Л.А. Дубровіна // Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору / кер. авт. кол. О.С. Онищенко. – Київ, 2015. – С. 198 – 282.
1411. Дубровіна Л. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України / Л. Дубровіна, А. Киридон, І. Матяш // Бібліотечний вісник. – 2017. – № 1. – С. 3 – 10.
1412. Єлисаветський С.Я. Євреї в антифашистському опорі й радянському підпільно-партизанському русі в Україні / С.Я. Єлисаветський // Український історичний журнал. – 1995. – № 3. – С. 59 – 73.
1413. Ємельянова Т.О. Колекція документів з історії радянського партизанського руху / Т.О. Ємельянова // Публікації на веб-порталі Державної служби України. – Київ, 2011. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2011/18.pdf. – Загол. з екрану.
1414. Ємельянова Т.О. Партизанська слава у фотодокументах / Т.О. Ємельянова // Архіви України. – № 5. – Київ: Державний комітет архівів України, 2009. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/40974/32-Emelianova.pdf?sequence=1>. – Загол. з екрану.
1415. Ємельянова Т.О. Формування архівних аудіовізуальних колекцій: новітні тенденції та виклики розвитку / Т.О. Ємельянова // Архіви України. – 2019. – № 3. – С. 100 – 112.
1416. Жигло В.В. Організація фондування та архівного зберігання документів радянських підпільних організацій та партизанських груп на території України уперші після окупаційні роки / В.В. Жигло // Вісник НТУ «ХПІ». – 2014. – № 25. – С. 22 – 28.
1417. Замлинський В.О. Допомога партизанів радянським військам у боях за повне визволення України від німецько-фашистських загарбників / В.О. Замлинський // Архіви України. – 1974. – № 5. – С. 10 – 15.

1418. Замлинский В.О. Украинская советская историография партизанского движения на Украине в годы Великой Отечественной войны / В.О. Замлинский // Украинский исторический журнал. – 1971. – № 1. – С. 129 – 134.
1419. Зеболов В.А. Некоторые вопросы историографии подпольной борьбы и партизанского движения на Брянщине/ В.А. Зеболов // Шли на битву партизаны [сб. мат. науч. конф.]. – Брянск, 1972. – С. 36 – 46.
1420. Зозуля О. Герой України Березняк [легендарний розвідник, постійний відвідувач Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», в якому зберігаються його документи, зокрема Грамота Героя України] / О. Зозуля // Ветеран України. – 2009. – № 4.
1421. Золотарев В.А. Проблемы изучения истории Великой Отечественной войны / В.А. Золотарев // Новая и Новейшая история. – 2000. – № 2. – С. 3 – 11.
1422. Зубкова Е. Общественная атмосфера после войны [1945 – 1946 гг.] / Е. Зубкова // Свободная мысль. – 1992. – № 6. – С. 6.
1423. Иванов А.Г. Разоблачение буржуазной фальсификации советского партизанского движения в годы Великой Отечественной войны, роли КПСС в его организации и развитии/ А.Г. Иванов // Научные труды Кубанского университета. – Вып. 50. – Краснодар, 1972. – С. 11 – 24.
1424. Іваненко Б.В. Антифашистський рух Опору в Україні в 1941 – 1944 рр. у світлі нових документів / Б.В. Іваненко, А.В. Кентій // Архіви України. – 1995. – № 1-3. – С. 10 – 19.
1425. Из фотолітопису війни [за фондами ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного, ЦДАВО України, держархівів Луганської, Миколаївської, Полтавської, Херсонської областей] // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3.
1426. Калакура Я.С. Антропологічний потенціал архівної україніки / Я.С. Калакура // Вісник ЦДАЗУ. – 2012. – № 1. – С. 37 – 46.
1427. Калакура Я.С. Класифікація джерел інтелектуальної історії України / Я.С. Калакура // Історичний архів: наукові студії. – Херсон, 2012. – С. 106 – 113.

1428. Калакура Я.С. Матеріальні артефакти в джерельному комплексі культурно-інтелектуальної історії України / Я.С. Калакура // Ейдос: альманах. – Вип. 6. – Київ, 2012. – С. 287 – 295.
1429. Калакура Я.С. Особливості джерелознавчої критики архівно-слідчих документів/ Я.С. Калакура // Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання; зб. наук. праць. – Київ, 1998. – С. 19 – 23.
1430. Калакура Я.С. Українська історіографія: теоретико-методологічні засади та основні етапи розвитку / Я.С. Калакура // Історичний журнал. – 2003. – № 1. – С. 98 – 106.
1431. Касян Л.Г. Фотодокументальне видання ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного «Війна 1941 – 1945 рр.» / Л.Г. Касян, Т.О. Макарова// Архіви України. – 2015. – № 3. – С. 212 – 219.
1432. Кентій А.В. Партизанський рух 1941 – 1944 рр. в Україні / А.В. Кентій, В.С. Лозицький // Український історичний журнал. – 2005. – № 3. – С. 3 – 16.
1433. Клименко Л. Документи фонду П-1790 Держархіву Луганської області про партійне підпілля та партизанський рух на території Ворошиловградської області в роки Другої світової війни / Л. Клименко, М. Старовойтов // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 544 – 545.
1434. Клименко Т.А. Велика Вітчизняна війна за документальними матеріалами Державного архіву Черкаської області / Т.А. Клименко // Архіви України. – 2011. – № 2 – 3. – С. 123 – 131.
1435. Клоков В.І. Партизанські краї та зони на тимчасово окупованій ворогом території СРСР у 1941 – 1944 рр. / В.І. Клоков, В.І. Кучер // Український історичний журнал. – 1970. – № 7. – С. 3 – 10.
1436. Коваленко О.М. Документальні публікації з історії Великої Вітчизняної війни / О.М. Коваленко // Архіви України. –1980. – № 2. – С.32 – 39.
1437. Коваль М.В. 1941 рік: проблеми історичної пам'яті [трагедія 1941 р. у контексті історіографічних переоцінок] / М.В. Коваль // Український історичний журнал. – 2001. – № 3. – С. 69 – 91.

1438. Ковальська Л.А. Документна комунікація користувачів архівної інформації / Л.А. Ковальська // *Intercultural Communication*. – 2019. – № 6 (1). – С. 231 – 248.
1439. Ковальська Л.А. Інформативність та ретроспективність технічно-графічних документів Другої світової війни в архівах України / Л.А. Ковальська // *Intercultural Communication*. – 2018. – № 1 (4). – С. 177 – 193.
1440. Ковальська Л.А. Листування як історичне джерело особового походження / Л.А. Ковальська // *Гілея*. – Київ, 2017. – Вип. 126 (№ 11). – С. 130 – 133.
1441. Ковальська Л.А. Джерела особового походження з історії радянського партизанського та підпільного руху / Л.А. Ковальська // *Вісник Черкаського університету. Серія. Історичні науки*. – Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. – № 1. – С. 70 – 81.
1442. Ковальская Л.А. Агитация советского Движения Сопротивления в годы Великой Отечественной войны / Л.А. Ковальская // VII Междунар. науч. конф. «Проблемы истории массовых политических репрессий в СССР». – Краснодар: Экоинвест, 2012. – С. 421 – 425.
1443. Ковальская Л.А. Антифашистское сопротивление населения Донбасса в исторических источниках (1941–1943) / Л.А. Ковальская // Всерос. науч. конф. «Война в истории и судьбах народов юга России». – Ростов-на-Дону: ЮНЦ РАН, 2011. – С. 347 – 351.
1444. Ковальська Л.А. Інформативність та ретроспективність технічно-графічних документів Другої світової війни в архівах України / Л.А. Ковальська // Міжнародна наукова інтернет-конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації». Університет єврорегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспері. – Варшава, 2017. – С. 62 – 64.
1445. Ковальская Л.А. Ретроспективные источники по истории партизанского и подпольного движения Украины в годы Великой Отечественной войны / Л.А. Ковальская // Приволжский научный вестник [научно-практический журнал]. – Ижевск: Экоинвест, 2013. – № 6 (22). – С. 53 – 57.

1446. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Дніпропетровської області років війни / Л.А. Ковальська // Гілея. – Київ, 2013. – Вип. 71. – № 4. – С. 294 – 298.
1447. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Донеччини років війни / Л.А. Ковальська // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 22. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – С. 118 – 132.
1448. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Луганщини років Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Гуржіївські історичні читання [збірник наукових праць; ред. кол.: В.А. Смолій, О.І. Гуржій, А.Г. Морозов та ін.]. – Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2013. – Вип. 6. – С. 85 – 88.
1449. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Сумщини років Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2013. – № 2 (52). – С. 119 – 125.
1450. Ковальська Л.А. Внесок партизан і підпільників Донбасу в перемогу в Великій Вітчизняній війні [джерела з історії] / Л.А. Ковальська // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2013. – № 3 (53). – С. 7 – 21.
1451. Ковальська Л.А. Джерела та історіографія з історії повсякденності радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Гілея. – Київ, 2011. – Вип. 54 (№ 11). – С. 29 – 33.
1452. Ковальська Л.А. Джерелознавча парадигма історії радянського Руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Історичні записки [збірник наукових праць]. – Луганськ, 2011. – Випуск № 30. – С. 69 – 73.
1453. Ковальська Л.А. Документи особового походження учасників партизанських, підпільних та військових формувань років війни у регіональних фондосховищах України / Л.А. Ковальська // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2012. – № 1 (49). – С.97 – 107.

1454. Ковальська Л.А. Джерела з історії Руху Опору в фондах архівів Донбасу / Л.А. Ковальська // Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і аспірантів Донецького національного університету за підсумками науково-дослідної роботи за період 2011 – 2012 рр. – Т. 2 – Суспільно-гуманітарні науки / під ред. П.В. Єгорова, С.В. Беспалової. – Донецьк, 2012. – С. 176.
1455. Ковальська Л.А. Історичні джерела з історії партизансько-підпільного руху років війни архіву Харківської області / Л.А. Ковальська // Гілея. – Київ, 2014. – Вип. 91 (№ 12). – С. 136 – 141.
1456. Ковальська Л.А. Історіографія радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 20. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – С. 38 – 49.
1457. Ковальська Л.А. Кількісні методи дослідження Руху Опору в Україні [1941 – 1944 рр.] / Л.А. Ковальська // Гілея. – Київ, 2011. – № 46 (№ 4). – С. 115 – 119.
1458. Ковальська Л.А. Кіноджерельний масив як аудіо-візуальне свідчення партизансько-підпільної боротьби [1941 – 1945 рр.] / Л.А. Ковальська // Історичні записки [збірник наукових праць]. – Луганськ, 2012. – № 33. – С. 97 – 101.
1459. Ковальська Л.А. Кінодокументальні джерела з історії Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Наука. Релігія. Суспільство. – 2012. – № 1. – С. 15 – 18.
1460. Ковальська Л.А. Мемуари учасників радянського партизансько-підпільного руху як історичне джерело / Л.А. Ковальська // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк – Вінниця: Видавництво ДонНУ, 2014. – № 1 (54). – С. 171 – 181.
1461. Ковальська Л.А. Мемуарна та військово-теоретична література як джерело з історії радянської партизанщини / Л.А. Ковальська // Вісник ДонНУ [гуманітарні науки]. – Т. 2. – Донецьк-Вінниця: ДонНУ, 2014.– С. 317 – 326.

1462. Ковальська Л.А. Методологічні засади дослідження Руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 2. – С. 61 – 64.
1463. Ковальська Л.А. Окупація та опір сільського населення Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2011. – № 1–2 (47–48). – С. 43 – 47.
1464. Ковальська Л.А. Партизанський різновид військового мистецтва в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Гуржіївські історичні читання: Збірник наукових праць / Ред. кол.: В.А. Смолій, О.І. Гуржій, А.Г. Морозов та ін. – Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2012. – Вип. 5. – С. 249 – 251.
1465. Ковальська Л.А. Проблеми періодизації історіографії радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 4. – С. 42 – 46.
1466. Ковальська Л.А. Соціальна стратифікація радянського партизансько-підпільного руху в роки війни / Л.А. Ковальська // Історична пам'ять: Збірник наукових праць. – Полтава, 2012. – № 28. – С. 63 – 70.
1467. Ковальська Л.А. Специфіка аналізу теледокументалістики як джерела з історії Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2013. – № 1 (51). – С. 40 – 45.
1468. Ковальська Л.А. Сучасні документальні фільми з історії Руху Опору в роки війни як зображальний тип історичного джерела / Л.А. Ковальська // Грані історії. – Горлівка, 2013. – № 6. – С. 274 – 286.
1469. Ковальська Л.А. Фонодокументи та музично-фольклорна група джерел з історії радянського Руху Опору в роки війни / Л.А. Ковальська // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2012. – № 2 (50). – С. 26 – 32.

1470. Ковальська Л.А. Фотодокументи як історичне джерело з історії радянського Руху Опору в роки війни [1941 – 1945 рр.] / Л.А. Ковальська // Гілея. – Київ, 2012. – Вип. 59. – № 4. – С. 234 – 237.
1471. Ковальська Л.А. Художні фільми як історичне джерело з історії партизансько-підпільної боротьби в роки Великої Вітчизняної війни / Л.А. Ковальська // Гілея. – Київ, 2013. – Вип. 69. – № 2. – С. 110 – 114.
1472. Ковальська Л.А. Художня публіцистика як джерело з історії радянського Руху Опору в роки війни [всеукраїнський та регіональний аспекти] / Л.А. Ковальська // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 21. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – С. 37 – 47.
1473. Ковальська Л.А. Управлінська документація як головне інформаційне джерело Другої світової війни / Л.А. Ковальська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – Київ, 2019. – № 2.
1474. Козлов В.Л. О некоторых современных теоретико-методологических проблемах архивоведения и источниковедения / В.Л. Козлов // Отечественные архивы. – 1995. – № 2. – С. 5.
1475. Комова М.В. Документальна реконструкція як різновид наукового ретроспективного моделювання / М.В. Комова, А.І. Петрушка // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2018. – № 1. – С. 11 – 19.
1476. Коптева О.С. Фонди особового походження учасників Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. у Державному архіві Харківської області / О.С. Коптева. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_4_2011/13.pdf. – Загол. з екрану.
1477. Король В.Ю. Визвольні бої Червоної Армії на території України [1943 – 1944 рр.]. / В.Ю. Король // Український історичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 16 – 34.
1478. Король В.Ю. Трагедія військовополонених [свідчать архіви] / В.Ю. Король // Трибуна. – 1992. – № 9. – С. 36 – 37.

1479. Король В.Ю. Фашистський окупаційний режим на Україні та становище інтелігенції / В.Ю. Король, І.В.Мошик // Трибуна. – 1997. – № 9 – 10. – С. 34 – 35.
1480. Космина В.Г. Методологія історії: етапи становлення та невирішені проблеми / В.Г. Космина // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – Вип. XXXII. – С. 55 – 62.
1481. Кравченко Є. Подвиг Якова Батюка / Є. Кравченко // Сільські вісті. – 2003. – № 104.
1482. Кравченко О. Документи ЦДАГО України як джерело з історії партизанського з'єднання ім. І.Ф. Боровика / О. Кравченко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. – 2013. – Вип. 36. – С. 162 – 169.
1483. Кравченко О.О. Життя та діяльність партизанського командира М.І. Шукаєва (за документами ЦДАГО України) / О.О. Кравченко // Архіви України. – 2012. – № 5. – С. 103 – 114.
1484. Кравчук Д. Мемуари як джерело для вивчення радянського партизанського руху на Рівненщині у 1941 – 1944 рр. / Д. Кравчук // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – 2011. – Вип. 22. – С. 241 – 244.
1485. Крыженко С.В. Советская историческая литература о партизанском движении в годы Великой Отечественной войны / С.В. Крыженко // Из истории борьбы КПСС за победу социалистической революции и построение коммунистического общества. – Вып. 1. – Москва, 1970.
1486. Кузьменко В.В. Документи фонду радіостанції «Радянська Україна» як джерело з історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. / В.В. Кузьменко, М.М. Москалець // Архіви України – 1981. – № 5. – С.44 – 48.
1487. Кулешов С.Г. Историчне документознавство: зміст та основні завдання науковго напряму (до постановки проблеми) / С. Г. Кулешов // Архіви України. – 1998. – № 1-6. – С. 9 – 18.
1488. Кулешов С.Г. Документ как исторический источник: свойство, состояние, статус / С.Г. Кулешов // Архивоведение и источниковедение отечественной

- истории. Проблемы взаимодействия на современном этапе [докл. и тез. выступлений; 12 – 13 мая 1996 г.]. – Вып. I.– Москва, 1997. – С. 95 – 99.
1489. Кулешов С.Г. Новый взгляд на структуру документознания / С.Г. Кулешов // Вісник Книжкової палати. – 2003. – № 10. – С. 24 – 27.
1490. Кулешов С. Ще раз про «доджерело» / С. Кулешов // Студії з архівної справи та документознавства. – 2002. – Т. 8. – С. 135-139.
1491. Курносоев А.А. О мемуарах участников партизанского движения [1941 – 1945 гг.] / А.А. Курносоев // Источниковедение истории советского общества. – Ч. 1. – Москва, 1964. – С. 289 – 319.
1492. Курносоев А.А. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны и буржуазная историография / А.А. Курносоев, Е.С. Лагутин // История СССР. – 1960. – № 3. – С. 172 – 178.
1493. Курносоев А.А. Приемы внутренней критики мемуаров: Воспоминания участников партизанского движения в период Великой Отечественной войны как исторический источник / А.А. Курносоев // Источниковедение [теоретические и методологические проблемы]. – Москва, 1969. – С. 478 – 505.
1494. Кучер В. Партизанський рух в Україні [1941 – 1944 рр.; погляд сьогодні] / В. Кучер // Історія в школах України. – 2004. – № 9 – 10. – С. 48 – 54.
1495. Кушнарєнко Н. Н. Документологія як фундаментальна наука: факт інституціоналізації / Н.Н. Кушнарєнко, А.А. Соляник. – Режим доступу: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2014/1/ntb_1_11_2014.pdf. – Загл. с екрана.
1496. Кюнг Н.Ф. Из истории движения сопротивления советских людей в лагерях гитлеровской Германии [1941 – 1945 гг.] / Н.Ф. Кюнг, У.Р. Тальмант // История СССР. – 1959. – № 5. – С. 39 – 55.
1497. Левенок І. Роль ідеологічної складової в радянській партизанській мемуаристиці в розрізі стосунків О.Ф. Федорова та І.М. Бовкуна / І. Левенок // Сіверянський літопис. – 2007. – № 3. – С. 46 – 49.

1498. Левченко Л. Національний архів США у Другу світову війну та повоєнні роки / Л.Л. Левченко // Чорноморський літопис: наук. журн. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Вип. 7. – С. 179 – 198
1499. Левченко Л.Л. Поповнення фондів Державного архіву Миколаївської області документами з історії Другої світової війни / Л.Л. Левченко, М.О. Мельник // Архіви України. – 2010. – № 2. – С. 209 – 221.
1500. Левченко Л.Л. Теорія архівного пошуку Володимира Миколайовича Автократова (матеріали до курсу «Архівна евристика») / Л.Л. Левченко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Історія. – 2016. – Т. 282, Вип. 270. – С. 69–81.
1501. Легасова Л.В. Непрочитані листи 1941 року –унікальний джерельний комплекс / Л.В. Легасова // Архіви України. – 2010. – № 2. – С. 144 – 154.
1502. Левицька М.Я. Документ, документальне джерело та друковані засоби масової інформації: до розв'язання головного завдання теоретичного документознавства / М.Я. Левицька // Квалілогія книги. – 2013. – № 1. – С. 104 – 108.
1503. Ланской Г.Н. О взаимосвязи документоведения и архивоведения в информационном обществе / Г.Н. Ланской // Вестник РГГУ. – 2017. – № 1. – С. 9–14.
1504. Лисенко О. Джерелознавчі аспекти дослідження історії партизанського руху в Україні 1941 – 1944 рр. / О. Лисенко // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2001. – № 7. – С. 63 – 79.
1505. Лисенко О. Радянські документи про релігію та церкву в Україні у період II Світової війни: джерелознавчий аспект проблеми / О. Лисенко // Історіографічні дослідження в Україні. – Київ: Інститут історії України, 2000. – № 10. – С. 347 – 362.

1506. Лисенко О. Соціальні аспекти окупації України: Методологія проблеми / О. Лисенко // Сторінки воєнної історії України. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. – № 11. – С. 3 – 9.
1507. Лисенко О.Є. Демографічні втрати України у роки Другої світової війни / О.Є. Лисенко, О.Г. Перехрест // Архіви України. – 2015. – № 3. – С. 8 – 34.
1508. Лисенко О.Є. Деякі проблеми джерельного забезпечення досліджень історії України періоду Другої світової війни / О.Є. Лисенко // Архіви України. – 2010. – № 2. – С. 7 – 22.
1509. Лисенко О.Є. Дослідження історії Другої світової війни у сучасній Україні [основні тенденції та перспективи] / О.Є. Лисенко // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 165 – 195.
1510. Лисенко О.Є. Друга світова війна як предмет наукових досліджень та феномен історичної пам'яті / О.Є. Лисенко // Український історичний журнал. – Київ: Варта, 2004. – № 5. – С. 3 – 16.
1511. Лисенко О.Є. Людський фактор перемоги / О.Є. Лисенко // Сторінки воєнної історії. – Київ, 2001. – Вип. 5. – С. 90 – 96.
1512. Лисенко О.Є. Підсумки Другої світової війни та Україна / О.Є. Лисенко // Український історичний журнал. – Київ, 2005. – № 6. – С. 128 – 138.
1513. Лисенко О.Є. Повсякденна історія війни: методологічні нотатки / О.Є. Лисенко // Сторінки воєнної історії України. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. – № 13. – С. 8 – 22.
1514. Лисенко О.Є. Тематика Другої світової війни на сторінках «Українського історичного журналу»: історіографічна ретроспектива на суспільно-політичному тлі / О.Є. Лисенко // Український історичний журнал. – Київ, 2007. – № 6. – С. 119 – 142.
1515. Лобузін К. Інтеграція національних наукових ресурсів та інтелектуальний доступ до інформації / К. Лобузін, Л. Коновал // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 6. – С. 37-38.
1516. Логунова Т.А. Советская историография партийного подполья и партизанского движения в годы Великой Отечественной войны / Т.А. Логунова.

// Очерки по историографии советского общества [сборник статей]. – Москва, 1967. – С. 14 – 21.

1517. Лозицький В. На чолі народних месників / В. Лозицький // Сільські вісті. – 2002. – 31 травня.

1518. Лозицький В. Кінофотодокументи ЦДКАФФД УРСР про бойове братство народів СРСР у період визволення України від німецько-фашистських загарбників / В. Лозицький, Д. Табачник // Архіви України. – 1988. – № 5. – С. 34–40.

1519. Лозицький В. Стан і проблеми забезпечення бойової діяльності українських партизанів [1941 – 1944 рр.] / В. Лозицький // Україна у Другій світовій війні [джерела та інтерпретації; до 65-річчя Великої Перемоги; мат. міжнар. наук. конф.; відп. ред.: Л.В. Легасова]. – Київ, 2011. – С. 518 – 533.

1520. Лозицький В.С. До питання про загальну чисельність партизанів УРСР у роки Великої Вітчизняної війни [1941 – 1945 рр.] / В.С. Лозицький // Український історичний журнал. – 2011. – № 6. – С. 152 – 171.

1521. Лозицький В.С. Легендарний за життя [до 110-ї річниці від дня народження двічі Героя Радянського Союзу Олексія Федорова / В. Лозицький. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_3_2011/15.pdf. – Загол. з екрану.

1522. Лукшин И. Зритель в мире кино и ТВ / И. Лукшин // Телевидение вчера, сегодня, завтра. – Вып. 3. – Москва: Искусство, 1983.

1523. Луньков Д. Адресовано хлеборобу / Д. Луньков // Большие проблемы малого экрана. – Москва: Искусство, 1981.

1524. Лурье Я.С. Логические основы критики источника / Я.С. Лурье // Источниковедческие разыскания. – Тбилиси, 1985. – С. 32 – 39.

1525. Ляхоцький В.П. Листи воєнної доби у фондах державних архівів / В.П. Ляхоцький // Архіви України. – 1991. – № 3. – С. 26 – 34.

1526. Ляхоцький В.П. Нововиявлені архівні документи про діяльність радіостанції «Партизанка» / В.П. Ляхоцький // Архіви України. – 1990. – № 2. – С. 20 – 25.

1527. Макаров Н.И. Всенародная борьба на оккупированной территории СССР – один из решающих факторов победы над врагом / Н.И. Макаров // История СССР. – 1985. – № 2. – С. 30 – 43.
1528. Маковська Н. Актуальні джерела ЦДАВО України з історії Другої світової війни / Н. Маковська // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 63 – 85.
1529. Мальгин А.В. Руководство партизанским движением Крыма 1941 – 1942 гг. и «татарский вопрос» / А.В. Мальгин // Историческое наследие Крыма. – 2006. – № 14. – С. 78 – 115.
1530. Малышева Е.М. Социоэтнические компоненты массового общественного сознания в годы Великой Отечественной войны [патриотизм, интернационализм и коллаборационизм] / Е.М. Малышева // Информационно-аналитический сборник [Адыгейский республиканский институт гуманитарных исследований; отдел истории]. – Вып. 4. – Майкоп, 2001. – С. 166.
1531. Мандральская Н.В. Принципы научной классификации в определении методики источниковедческого анализа кинофотофонодокументов / Н.В. Мандральская // Вестник архивиста. – 2010. – № 2. – С. 255 – 269.
1532. Манкевич И.А. Литературно-художественное наследие как источник культурологической информации / И. А. Манкевич. – Режим доступа: [http://www.ifapcom.ru/files/Monitoring/mankevich_lit_hud_nasle die.pdf](http://www.ifapcom.ru/files/Monitoring/mankevich_lit_hud_nasle_die.pdf). – Загл. с экрана.
1533. Маркітан Л.П. Кінолітопис Великої Вітчизняної / Л.П. Маркітан // Український історичний журнал. – 1995. – № 3. – С. 47 – 52.
1534. Маркітан Л.П. Друга світова війна в документальних фільмах Олександра Довженка / Л.П. Маркітан // Український історичний журнал. – 2005. – № 3. – С. 192 – 197.
1535. Марушкин Б.И. Великая Отечественная война в антимарксистской историографии/ Б.И. Марушкин // Критика буржуазной историографии советского общества. – Москва: Политиздат, 1972. – С. 21 – 30.
1536. Марущенко О.В. Сучасна вітчизняна історіографія радянського партизанського руху в Україні у 1941 – 1944 рр.: проблеми і перспективи

- досліджень / О.В. Марущенко // Інтелігенція і влада. Історія: громад.-політ. наук. зб. – 2015. – Вип. 32. – С. 380 – 393.
1537. Матяш І.Б. Архіви як установи пам'яті / І.Б. Матяш // Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А.М. Киридон. – Київ, 2013. – С. 21 – 23.
1538. Медушевская О.М. Архивный документ, исторический источник в реальности настоящего / О. М. Медушевская // Отечественные архивы. – 1995. – № 2. – С. 13.
1539. Медушевская О.М. Источниковедение и гуманитарная культура / О.М. Медушевская // Отечественные архивы. – 1992. – № 4. – С. 12.
1540. Медынский С. «Приготовились...начали!.. » / С. Медынский // Телевидение вчера, сегодня, завтра. – Вып. 4. – Москва: Искусство, 1984.
1541. Милусь В.І. Форми партизанської боротьби в початковий період Великої Вітчизняної війни [1941 – 1942 рр.] / В.І. Милусь // Історія України [маловідомі імена, події, факти; зб. наук. ст.]. – 2004. – Випуск 28. – С. 36 – 47.
1542. Минц С.С. Об эволюции источников мемуарного характера [к постановке проблемы] / С.С. Минц // История СССР. – 1979. – № 6. – С. 60 – 61.
1543. Митницька Л. Фотодокументи Державного архіву Херсонської області періоду Другої світової війни / Л. Митницька // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 215 – 216.
1544. Митяев К.Г. О методологии классификации и экспертизы документов / К.Г. Митяев // Труды МГИАИ. – Т. 29. «Вопросы методологии исторической науки». – Москва, 1967. – С. 118 – 138.
1545. Митяев К.Г. Документоведение, его задачи и перспективы развития / К. Г. Митяев // Вопросы архивоведения. – 1964. – № 2. – С. 27 – 37.
1546. Мицан К. З реєстру фондів і колекцій Держархіву Івано-Франківської області періоду Другої світової війни / К. Мицан // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 159 – 161.

1547. Мицик Л.М. Сучасна англо-американська історична література про партизанський рух на Україні [1941 – 1945 рр.] / Л. М. Мицик // Український історичний журнал. – 1990. – № 5. – С. 72 – 78.
1548. Миць М.Р. Документи Держархіву Волинської області про опір фашистському окупаційному режиму на Волині в роки Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. / М.Р. Миць, Н.О. Болдирева // Архіви України. – 1981. – № 3. – С. 51 – 54.
1549. Мінаєва Л.М. Документи Львівського облдержархіву про боротьбу трудящих області проти німецько-фашистських загарбників / Л.М. Мінаєва // Архіви України. – 1974. – № 5. – С. 49 – 51.
1550. Міськов О.В. Документи фонду П.П. Вершигори у ЦДАМЛМ УРСР / О.В. Міськов // Архіви України. – 1990. – № 5. – С. 57 – 63.
1551. Міщенко К.І. Листівки про всенародну боротьбу з німецькими окупантами на Правобережній Україні (1943 – 1944 рр.) / К.І. Міщенко // Архіви України. – 1974. – № 2. – С. 33 – 47.
1552. Морозова А. Джерела з історії руху Опору в роки Другої світової війни у Державному архіві Чернігівської області / Анна Морозова // Сіверянський літопис: Науковий щорічник / редкол.: О.Б. Коваленко (відп. ред.) та ін. – Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2008. – Вип. 2. – С. 57 – 63.
1553. Москаленко В. Щорська підпільна організація (1941 – 1942 роки) / В. Москаленко // Скарбниця української культури. Збірник наукових праць. – 2007 – 2008. – Вип. 10. – С. 178 – 186.
1554. Муромцев Г.И. Источники права: Теоретические аспекты проблемы / Г.И. Муромцев// Правоведение. – 1992. – № 2. – С. 23 – 30.
1555. Нем'ятий В.М. Нові документальні свідчення всенародного руху опору фашистським загарбникам / В.М. Нем'ятий, О.Г. Штиволока // Архіви України. – 1985. – № 2. – С. 49 – 53.
1556. Нефьодов Д.В. Історіографія підпільно-партизанського руху у Південній Україні в роки Великої Вітчизняної війни (1941 – 1944 рр.): аналіз мемуарних

джерел / Д.В. Нефьодов // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: зб. наук. праць. – Рівне, 2010. – Вип. 20. – С. 306 – 309.

1557. Нікітіна І. Науковий паспорт на музейні предмети як документальне джерело (з досвіду діяльності Національного музею героїчної оборони і визволення Севастополя) / І. Нікітіна // Ніжинська старовина. – 2012. – Вип. 14. – С. 16-20.

1558. Носов Л. Партизанские крылья / Л. Носов // Советская музыка. – 1964. – № 5. – С. 111 – 129.

1559. Онишко Л. Організація та діяльність підпільного Українського Червоного Хреста на західноукраїнських землях у 1943 – 1945 роки / Л. Онишко // Визвольний шлях. – 2004. – № 3. – С. 54 – 64.

1560. Отле П. Трактат о документации / П. Отле / РГБ; пер. с англ. и фр. Р.С. Гиляревского и др. // Библиотека, библиография, документация. – Москва: ФАИР-ПРЕСС, Пашковдом, 2004. – С. 187 – 309.

1561. Палеха Ю.І. Перехід від документознавства до документології / Ю.І. Палеха // Персональний сайт Ю.І. Палехи. – Режим доступу: <http://dilo.kiev.ua/pvddd.html>. – Загол. з екрана.

1562. Палкін Д.В. Діяльність радянських партизан у німецькому тилу під час другого етапу війни (1942 – 1943 рр.): сучасна українська історіографія / Д.В. Палкін // Гілея. – 2012. – Вип. 66. – С. 296 – 299.

1563. Паніван Г.М. Фонди особового походження учасників Великої Вітчизняної війни [1941 – 1945 рр.] / Г.М. Паніван // Публікації на веб-порталі Державної архівної служби України. – Київ, 2010. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2010/19.pdf. – Загол. з екрану.

1564. Пантелеева Л. Фонди та колекції Державного архіву Харківської області періоду Другої світової війни / Л. Пантелеева // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 202 – 214.

1565. Папакін Г. Джерела з історії ОУН та УПА радянського походження: схема класифікації, змістова сторона / Г. Папакін. // Український історичний журнал. – 2014. – № 5. – С. 174 – 190.

1566. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху 1939–1956: специфічні особливості та стан оприлюднення / Г. Папакін. // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Зб. наук. праць / Відп. ред. Г. В. Боряк; Упорядник В. В. Томазов. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2011. – Число 19. – С 103 – 116.
1567. Пастушенко Т.В. Метод усної історії та усноісторичні дослідження в Україні / Т. Пастушенко // Історія України. – 2010. – № 17/18. – С. 10 – 15.
1568. Патриляк І. УПА була більш «робітничо-селянською», ніж радянські партизани / І. Патриляк // Історична правда. – 18 березня 2012. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/10/14/59049/>. – Загол. з екрану.
1569. Патриляк І.К. Національний партизанський рух на території Західної України влітку 1941 / І.К. Патриляк // Український історичний журнал. – 2000. – № 4. – С. 113 – 119.
1570. Плешкевич Е.А. Документ и документность в пространстве культуры. / Е.А. Плешкевич // Обсерватория культуры. – 2014. – № 2. – С. 118 – 123.
1571. Плешкевич Е.А. Современные проблемы документоведения [обзор в преддверье юбилея] / Е.А. Плешкевич // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2006. – № 4. – С. 25 – 37.
1572. Плешкевич Е.А. Общая теория документа – основа дальнейшего развития документоведения / Е.А. Плешкевич // Вестник ПАГС. – 2004. – №6. – С 61 – 67.
1573. Плетушков М.С. Особенности отечественной историографии Великой Отечественной войны / М.С. Плетушков, А.С. Якушевский // Великая Отечественная война [историография; сб. обз.]. – Москва: ИНИОН, 1995. – С. 7 – 41.
1574. Поляков В.Е. Национальная составляющая партизанского движения Крыма [1941 – 1944 гг.] / В.Е. Поляков // Грани. – 2011. – № 6 (80). – С. 20 – 22.

1575. Попов А.Ю. Организация руководства партизанским движением в тылу врага в 1941 – 1943 годах / А.Ю. Попов // Вопросы истории. – 2004. – № 10. – С. 145 – 151.
1576. Поляков В.Е. «Отчет Крымского штаба партизанского движения о действиях партизан в Крыму за период ноябрь 1941 – апрель 1944» как документ эпохи / В.Е. Поляков // Гілея. – 2011. – Вип. 53. – С. 135 – 139.
1577. Попов Д.М. Народная партизанская война на землях Смоленщины / Д.М. Попов // Большевик. – 1942. – № 11 – 12.
1578. Портнова Л.Ю. Кінолітопис героїчного подвигу радянського народу у Великій Вітчизняній війні / Л.Ю. Портнова // Архіви України. – 1985. – № 2. – С. 34 – 48.
1579. Приходько Л.Ф. Експертиза цінності аудіовізуальних документів: теоретичні засади, науково-методичні аспекти / Л.Ф. Приходько // Архіви України. – 2017. – № 3-4. – С. 95 – 119.
1580. Приходько Л.Ф. Теоретичні та прикладні аспекти дослідження архівних аудіовізуальних документів / Л.Ф. Приходько // Архіви України. – 2015. – № 4. – С. 7 – 43.
1581. Прокоф'єва К.А. Соціальна та інформаційна природа джерела / К.А. Прокоф'єва // Вісник ПДАБА. – 2014. – № 6. – С. 57 – 60.
1582. Пустовіт Т.П. Документи Державного архіву Полтавської області про участь місцевих військових формувань убойових діях у серпні – вересні 1941 р. на території Полтавської області / Т.П. Пустовіт // Архіви України. – 2010. – № 2 (268). – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2010/7.pdf. – Загол. з екрану.
1583. Пушкарева Н. История повседневности и история частной жизни [содержание и соотношение понятий] / Н. Пушкарева. – Москва: Социальная история, 2004. – Режим доступа: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0861/2005/0350-08610553021P.pdf>. – Загл. с экрана.
1584. Пчелов Е.В. К вопросу о принципах классификации исторических источников / Е.В. Пчелов // Архивоведение и источниковедение отечественной

истории [проблемы взаимодействия на современном этапе; доклады и тезисы выступлений на второй Всероссийской конференции, 12 – 13 марта 1996 г.]. – Вып. 1. – Москва, 1997. – С. 198 – 200.

1585. Реброва И.В. Образ женщины в Великой Отечественной войне, отраженный в воспоминаниях людей фронтового поколения / И.В. Реброва. – Режим доступа: <http://sofik-rgi.narod.ru/avtori/konferencia/rebrova.html> . – Загл. с экрана.

1586. Реброва И.В. Ретроспективный образ Великой Отечественной войны и мифологизация прошлого [на примере неопубликованных воспоминаний фронтовиков Краснодарского края и республики Адыгея] / И.В. Реброва // «Мифологические исследования» Центра прикладных гуманитарных исследований «Наука для жизни». – Режим доступа: <http://www.mythrevol.narod.ru>. – Загл. с экрана.

1587. Різун В.В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В.В. Різун // Світ соціальних комунікацій [гол. ред. О.М. Холод]. – Т. 2. – Київ: КиМУ, ДонНУ, 2011. – С. 7 – 11.

1588. Рибченко Л.В. Шляхи Другої світової на картах Генштабу Червоної армії (за матеріалами фондів Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років») / Л.В. Рибченко // Архіви України. – 2015. – № 3. – С. 41 – 55.

1589. Романько В. Знати правду про Молоду гвардію / В. Романько // Молодь України. – 2004. – 16 листопада.

1590. Рудельсон К.И. Документальные памятники [понятие, предмет и перспективы развития] / К. И. Рудельсон // Материалы Всесоюзной научно-практической конференции «Актуальные вопросы совершенствования архивного дела в условиях развития социального общества». – Ч. 3. – Москва, 1985. – С. 22.

1591. Руденко Н.М. Армія фашистського агресора [обличчя ворога] / Н.М. Руденко // Український історичний журнал. – 1991. – № 6. – С. 35 – 45.

1592. Руденко Н.М. Українці в партизанському русі у Молдавії [січень – липень 1944 р.]. / Н.М. Руденко // Український історичний журнал. – 2000. – № 4. – С. 100 – 113.
1593. Савин В.А. Документ – архивный документ – исторический источник – памятник истории и культуры [проблемы проявления сущностных характеристик] / П. А. Савин // Архивоведение и источниковедение отечественной истории [проблемы взаимодействия на современном этапе; докл. и тез. выступлений; 12 – 13 мая 1996 г.]. – Вып. I.– Москва, 1997. – С. 181 – 186.
1594. Салтан О.«Имею возможность вести большие операции». Корюківська партизанська каральна акція 27 лютого 1943 р. мовою архівних документів / О. Салтан // Сіверянський літопис. – 2014. – № 1 – 3. – С. 130 – 136.
1595. Салтан О. «Сделано мало, будет сделано больше». Корюківська трагедія мовою вхідних шифротелеграм, отриманих Українським штабом партизанського руху з 9 лютого по 27 березня 1943 року / О. Салтан // Сіверянський літопис. – 2014. – № 1 – 3. – С. 61 – 74.
1596. Самсонов А.М. К изучению истории борьбы советских людей на временно оккупированной немецко-фашистскими захватчиками территории СССР/ А.М. Самсонов, А.А. Курносков // Вопросы истории. – 1964. – № 12. – С. 16 – 22.
1597. Самсонов А.М. О партизанском движении в 1942 г. / А.М. Самсонов // История СССР. – 1959. – № 3. – С. 46 – 63.
1598. Санцевич А.В. Періодична преса як комплекс історичних джерел (структурний аналіз) / А.В. Санцевич // Український історичний журнал. – 1988. – № 4. – С. 64 – 75.
1599. Свинаренко Н.О. Висвітлення партизанського руху на українських землях у роки Великої Вітчизняної війни : сучасна історіографія / Н.О. Свинаренко // Історичний архів: наукові студії. – Миколаїв, 2013. –Вип. 11. – С. 40 – 47.
1600. Себта Т.М. Документальні фонди німецької окупаційної влади 1941–1944 рр. у державних архівах України: аналіз інформаційного потенціалу / Т.М. Себта // Архіви України. – 2010. – № 2. – С. 23 – 46.

1601. Семененко В. Більшовицький партизанський рух на Харківщині [1941 – 1943 рр.] / В. Семененко // Зб. Харківського істор.-філолог. товариства. Нов. сер. – Харків, 1995. – Т. 4.
1602. Семистяга В. З історії школи особливого призначення Українського штабу партизанського руху / В. Семистяга // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1997. – № 1/2 (4/5). – С. 384 – 390.
1603. Сенявская Е.С. Женщина на войне глазами мужчин [психологический экскурс в историю России] / Е.С. Сенявская // Российская ментальность [методы и проблемы изучения]. – Вып. 3 «Мировосприятие и самосознание российского общества». – М., 1999. – С. 216.
1604. Сердюк Н.П. Листи війни як джерело для вивчення суспільної свідомості в роки Великої Вітчизняної війни (1941 – 1945) // Придніпров'я. – 2012. – № 10. – С. 176 – 188.
1605. Сидоренко О. Інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних правовідносин / О. Сидоренко // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 4. – С. 173 – 182.
1606. Славинська І.М. Велика Вітчизняна війна 1941 – 1945 рр. у кінодокументах ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного [до 65-ї річниці Перемоги] / І.М. Славинська // Архіви України. – 2010. – № 2. – С. 175 – 183.
1607. Слободяник М.С. Документологія: зміст і перспективи / М.С. Слободяник // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 4. – С. 4 – 9.
1608. Слободяник М.С. Структура сучасного документознавства / М.С. Слободяник // Вісник Книжкової палати. – 2003. – № 4. – С. 18 – 21.
1609. Слободяник М.С. Документологія як наукова і навчальна дисципліна // М.С. Слободяник // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики. – К., 2004. – С. 12 – 15.
1610. Слончак Н.М. Проблеми джерелознавчого аналізу кінофотодокументів / Н.М. Слончак // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наукові доповіді Всеукраїнської конференції (19 – 20 листопада

1996 р.): у 2 ч. / Упорядники В.П. Ляхоцький, І.Б. Матяш. – Київ, 1997. – Ч. 1. – С. 62 – 64.

1611. Смірнова В. Партизанський командир і «Батько» [особисті речі та фотознімки А.З. Одухи, командира з'єднання партизанських загонів Кам'янець-Подільської області ім. Ф.М. Михайлова, Героя Радянського Союзу, зберігаються у фондах Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»] / В. Смірнова // Ветеран України. – 2010. – № 6.

1612. Смірнова В.І. Колекція підпільно-партизанської преси України [1941–1944 рр.] / В. І. Смірнова. – С. 118 – 133. – Режим доступу: www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2010/12.pdf. – Загол. з екрану.

1613. Соболевська Т. Документи Державного архіву в Автономній Республіці Крим періоду Другої світової війни / Т. Соболевська // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 139 – 144.

1614. Сокова А.Н. Современные системы документации в аспекте документоведения: современные документальные системы / А.Н. Сокова // Вопросы кибернетики. – Москва, 1979. – Вып. 27. – С. 3 – 23.

1615. Сокольская А. Эстетическая роль зрительской привычки / А. Сокольская // Телевидение вчера, сегодня, завтра. – Вып. 5. – Москва: Искусство, 1985.

1616. Соколюк С.І. Синтез зображення і слова як джерело створення різножанрових телепрограм / С.І. Соколюк. – 2009 – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/api/2009_23/42.pdf. – Загол. з екрану.

1617. Соляник А. Концептуальні засади викладання дисциплін документознавчого циклу / А. Соляник, Н. Кушнарєнко // Вісник Книжкової палати. – 2001. – № 1. – С. 25 – 27.

1618. Сохань П. Українська археографія та джерелознавство: здобутки, проблеми, перспективи / П. Сохань // Пам'ять століть. – 2001. – № 2. – С. 11 – 19.

1619. Старинов И. А могло быть иначе / И. Старинов // Техника молодежи. – 1989. – № 2.

1620. Старка В. Взаємодія української та польської течій антинацистського Руху Опору на території Західних областей України в роки Другої світової війни / В. Старка // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка [серія: історія]. – 2004. – № 1. – С. 134 – 139.
1621. Старка В. Рух Опору на території Східної Галичини в роки Другої світової війни: вибрані проблеми історіографії / В. Старка // Україна – Європа – Світ. – С. 296 – 305. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe. – Загол. з екрану.
1622. Столяров Ю.М. Від діловодства – до документознавства, від документознавства – до документології / Ю.М. Столяров // Вісник Харківської державної академії культури. – 2004. – Вип. 14. – С. 96 – 162.
1623. Стрельский В.И. К вопросу о произведениях изобразительного искусства как историческом источнике/ В.И. Стрельский // История СССР. – 1984. – № 1. – С. 96 – 101.
1624. Стрельський В.І. Образотворчий матеріал як історичне джерело / В.І. Стрельський// Вісник Київського державного університету [серія історії та права]. – 1967. – № 8. – С. 95 – 100.
1625. Стрельський В.И. Художня література як джерело для вивчення історії СРСР/ В.И. Стрельский // Український історичний журнал. – 1983. – № 9. – С. 151 – 156.
1626. Тартаковский А.Г. Некоторые аспекты проблемы доказательности в источниковедении / А.Г. Тартаковский // История СССР. – 1979. – № 6. – С. 54 – 80.
1627. Тартаковский А.Г. Социальные функции источников как методологическая проблема источниковедения / А.Г. Тартаковский // История СССР. – 1983. – № 3. – С. 112 – 130.
1628. Терещук Н. «Колекція документів про Велику Вітчизняну війну Радянського Союзу 1941 – 1945 рр.» (Держархів м. Севастополя) / Н. Терещук, А. Фесенко // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 217 – 220.

1629. Терещук Н. Невідомий документ з історії партизанського руху в Криму / Н. Терещук // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 535 – 543.
1630. Ткаченко С.Н. Неизданные воспоминания как источник по изучению взаимодействия советской авиации и крымских партизан (1942 – 1944 гг.) / С.Н. Ткаченко // Таврійські студії. Історичні науки. – 2012. – № 2. – С. 70 – 77.
1631. Топішко Н. Кінодокументи Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г.С. Пшеничного як історичне джерело з історії Другої світової війни / Н. Топішко, Т. Ємельянова // Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації. Матеріали міжнародної наукової конференції / відпов. ред.: Легасова Л.В. – Київ, 2011. – С. 204 – 209.
1632. Тупчієнко-Кадирова Л.Г. Свідчення про події Великої Вітчизняної війни: структурний аналіз / Л.Г. Тупчієнко-Кадирова // Архіви України. – 2011. – № 4. – С. 186 – 193.
1633. Холод О.М. Тенденції розвитку наукової галузі «Соціальні комунікації» / О.М. Холод // Academia.edu. – SanFrancisco, CA, USA. – Режим доступу: <https://www.academia.edu/15281389> – Загл. с экрана.
1634. Чайковський А.С. Документи ЦДАЖР УРСР про допомогу радянського тилу партизанському руху на Україні в роки Великої Вітчизняної війни / А.С. Чайковський // Архіви України. – 1987. – № 4. – С. 48 – 54.
1635. Чайковський А.С. З історії німецької розвідки та радянської контррозвідки [1941 – 1945 рр.] / А.С. Чайковський // Український історичний журнал. – 2004. – № 3. – С. 79 – 91.
1636. Чайковський А.С. Україна партизанська [1941 – 1945 рр.; партизанські формування та органи керівництва ними] / А.С. Чайковський, В.І. Кучер // Український історичний журнал. – 2003. – № 1. – С. 133 – 137.
1637. Чайковський Б. Документи Львівського історичного музею періоду Другої світової війни: коротка довідка / Б. Чайковський, Т. Степанова // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 162.

1638. Черноморский М.Н. Воспоминания участников Великой Отечественной войны как источник исторических исследований/ М.Н. Черноморский// Вопросы истории. – 1957. – № 3. – С. 149 – 154.
1639. Черток Б. Партийно-политическая работа в партизанских формированиях/ Б. Черток // Военно-исторический журнал. – 1983. – № 2. – С. 63 – 69.
1640. Шаповал Г. Документи Запорізького краєзнавчого музею періоду Другої світової війни: коротка довідка / Г. Шаповал, В. Лініков // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 158.
1641. Швецова-Водка Г.М. Документальна комунікація як об'єкт загальної теорії документології / Г.М. Швецова-Водка // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 2. – С. 49 – 54.
1642. Швецова-Водка Г.М. Розвиток поглядів щодо поняття «документологія» / Г.М. Швецова-Водка // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. пр. // Київський національний ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2009. – Вип. 3. – С. 68 – 75.
1643. Швецова-Водка Г.М. Співвідношення понять «документ» та «історичне джерело» / Г.М. Швецова-Водка // Архіви України. – 2001. – № 4-5 (247). – С. 33-56.
1644. Шевченко М.Ю. Партизанський фотолітопис Якова Давидзона (за документами Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років») / М.Ю. Шевченко // Архіви України. – 2012. – № 2. – С. 165 – 175.
1645. Шепелюк В. Автографи війни (огляд фондів діячів української літератури часів Другої світової війни, які зберігаються у ЦДАМЛІМ України) / В. Шепелюк // Архіви України. – 2005. – № 1 – 3. – С. 86 – 89.
1646. Шеуджен Э.А. Проблемы местной истории в новой историографической перспективе / Э.А. Шеуджен // Известия вузов [Северо-Кавказский регион; общественные науки]. – 1997. – № 4. – С. 57 – 60.
1647. Шмидт С.О. О классификации исторических источников / С.О. Шмидт // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1985. – Вып. XVI.–С. 3 – 24.

1648. Briet S. What is documentation? / Suzanne Briet; translated and edited by Ronald E. // Day and Laurent Martinet. – Lanham, MD: Scarecrow Press, 1951/2006. – P. 9 – 10.
1649. Brown J. The social life of documents / John Seely Brown, Paul Duguid // First Monday. – May, 1996. – Vol. 1(1).
1650. Buckland M. Information as thing. Journal of the American / Michael Buckland // Society for Information Science. – 1991. – Vol. 42 (5). – P. 351 – 360.
1651. Kovalska L. Autocommunicative nature of the documents of personal origin (1941 – 1945) / Lesia Kovalska // Library Science. Record Studies. Informology. – Kyiv, 2018. – Vol. 3. – P. 24 – 31.
1652. Kovalska L. Information technologies as the newest social paradigm of the life of youth / Lesia Kovalska // International journal of new economics and social sciences. – Warsaw, 2018. – Vol. 7. – No. 1. – URL: <https://ijoness.com/resources/html/articlesList?issueId=11429>
1653. Kovalska L. Methodology of archivistics research of thematic complexes of files / Lesia Kovalska // Library Science. Record Studies. Informology. – Kyiv, 2018. – Vol. 4. – P. 64 – 71.
1654. Lasswell H. The structure and function of communication in society / Harold Dwight Lasswell // The Communication of Ideas. – N. Y.: Harper and Brothers. – 1948.
1655. Lund N. Building a discipline, creating a profession: an essay on the childhood of «dokvit» / Niels Windfeld Lund, Roswitha Skare, Andreas Vårheim (eds.) // A Document (re)turn: Contributions from a research field in transition. – Frankfurt am Main: Peter Lang, 2007. – P. 11 – 26.

2.3 НАУКОВО-ДОВІДКОВІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДАННЯ

1656. Альбом партизанської слави українського народу у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр.: книга-пам'ятник: до 70-ї річниці Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні / Верховна Рада України, Комісія у справах

- колишніх партизанів Великої Вітчизняної війни, Всеукраїнська спілка учасників війни; авт., уклад. О.Г. Соколенко. – Київ: Всесвіт, 2012. – 1430 с.
1657. Архіви окупації 1941 – 1944 [упоряд. Н. Маковська; ДКА України; 2-ге вид.] / Т. 1. – Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. – 872 с.
1658. Архівна спадщина Луганщина – 2005 [ДАЛУГО]. – Луганськ: ДАЛО, 2002. – 88 с.
1659. Большая советская энциклопедия [в 30 томах]. – Москва: «Советская энциклопедия», 1969 – 1978. – Режим доступа: <http://slovari.yandex.ru/~книги/БСЭ> . – Загл. с экрана.
1660. Великая Отечественная война 1941 – 1945 [энциклопедия] / гл. ред. М.М. Козлов. Редколлегия: Ю.Я. Барабаш, П.А. Жилин (зам. гл. ред.), В.И. Канатов (отв. секретарь) и др. – Москва: Сов. энциклопедия, 1985. – 832 с.
1661. Великая Отечественная война, 1941 – 1945. События. Люди. Документы [краткий исторический справочник] / под общ. ред. О.А. Ржешевского; Сост. Е.К. Жигунов. – Москва: Политиздат, 1990. – 464 с.
1662. Галузевий Державний архів СБУ [путівник] / ГДА СБУ. Автори-упоряд. В.М. Даниленко (відп. упоряд.) та ін. – Харків: Права людини, 2009. – 136 с.
1663. Горьков Ю.А. Государственный комитет обороны постановляет (1941 – 1945): Цифры. Документы / Ю.А. Горьков. – Москва: ОЛМА-пресс, 2002. – 572 с.
1664. Донецкая область за 50 лет [статистический сборник]. – Донецк: Статистика, 1967. – 340 с.
1665. Досягнення Радянської України за 40 років [статистичний збірник]. – Київ: Держстатвидав, 1957. – 152 с.
1666. Етимологічний словник української мови [в 7 т.; том другий: Д – Копці] / АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; редкол. О.С. Мельничук (гол. ред.), В.Т. Коломієць, О.Б. Ткаченко та ін. – Київ: Наукова думка, 1985.
1667. Енциклопедія історії України [Т. 1: А-В] / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; НАН України; Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2003. – 688 с.

1668. 22 червня – 9 травня. Письменники України у Великій вітчизняній війні: Біобібліографічний довідник. – Київ: Рад. Письменник, 1980. – 383 с.
1669. Кинолетопись. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза [аннотированный каталог документальных фильмов, киножурналов и киносюжетов; 1941 – 1945] / Сост. М.Н. Базанова, Л.Ф. Квитченко, Л.Б. Пилькевич и др. – Київ, 1975. – 81 с.
1670. Кинолетопись. Украинская ССР за 60 героических лет [аннотированный каталог документальных фильмов и журналов; 1917 – 1977] / Сост.: Е.Н. Базанова, Е.В. Бруз, В.И. Олефиренко и др. – Київ, 1977. – 120 с.
1671. Луганская область за 50 лет [сборник статистических материалов]. – Донецк, 1967.
1672. Музей «Молодая гвардия» [путеводитель] / Р.М. Аптекарь, В.К. Бураковский, Г.Е. Кирсанов и др. – 8-е изд., испр. и доп. – Донецк: Донбасс, 1984. – 62 с.
1673. Народні месники. До 70-річчя партизанського руху на Сумщині. Біобібліографічний покажчик. – Кролевець, 2011. – 15 с.
1674. Основные правила работы государственных архивов СССР. – Москва, 1984.
1675. Памятники защитникам и освободителям городов-героев Украины. – Київ: Радуга, 2005. – 55 с.
1676. Партизанська слава. Чернігівська область / упоряд.: О.Б. Коваленко, О.В. Лисенко, І.М. Цимбаленко; довідкові матеріали: Т.А. Афанасьєва, Т.В. Донченко, О.М. Сидоренко, І.К. Чаус. – Чернігів: Десна-Поліграф, 2011. – 498 с.
1677. Партизанські колекції Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років». Особові фонди. Путівник / Ін-т історії України НАН України; Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»; редкол.: Л.В. Легасова (кер. проекту) та ін. – Київ: Аеростат, 2014. – 552 с.

1678. Словарь современной архивной терминологии социалистических стран [Выпуск I.]. – Москва, 1982. – 445 с.
1679. Советская военная энциклопедия [в 8-и т.] / гл. ред. комис.: Н.В. Огарков (пред.) и др. / под ред. А.А. Гречко. – Москва: Воениздат, 1976 – 1980.
1680. Советские партизаны [из истории партизанского движения в годы Великой Отечественной войны] / ред.-сост. В.Е. Быстров. – Москва: Госполитиздат, 1961. – 833 с.
1681. Україна і Друга світова війна [кінолітопис; анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіносюжетів, спецвипусків; 1939 – 1945 рр.] / упоряд. Т. Ємельянова; Державний комітет архівів України. – Київ, 2005. – 190 с. – Режим доступу: http://tsdkffa.archives.gov.ua/Annals/cinema_1939-1945.pdf. – Загол. з екрану.
1682. Україна партизанська. 1941 – 1945. Партизанські формування та органи керівництва ними [наук.-довідкове видання] / авт.-упоряд.: О.В. Бажан, А.В. Кентій, В.С. Лозицький та ін.; редкол.: В.А. Смолій (гол.), Р.П. Безсмертний, В.В. Казакевич. – Київ: Парлам. вид-во, 2001. – 319 с.
1683. Oxford English Dictionary. – 1989. – V. 4 – 7.

ДОДАТКИ**ДОДАТОК А****Список публікацій здобувача за темою дисертації
та відомості про апробацію основних положень дисертаційної роботи****Список публікацій здобувача за темою дисертації:****Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації****Монографії:**

1. Ковальська Л.А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). – Донецьк-Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 462 с. – ISBN 978-966-924-028-6. – URL: <https://goo-gl.su/exl0VE9>

Рецензія: Іваницька О. П. Рецензія на наукову монографію: Ковальська Л. А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). – Донецьк-Вінниця: ТОВ «НІЛАН-ЛТД», 2015. – 462 с. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка [Серія: Історія]. – Тернопіль. – 2015. – Вип. 2 (Ч. 4). – С. 159–160.

2. Ковальська Л.А., Добров П.В. Сільське господарство Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2008. – 300 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, тексту Розділів 1, 2, 3, 4 та Висновків монографії.

Статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України:

3. Ковальська Л.А. Методологічні засади дослідження Руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 2. – С. 61–64.

4. Ковальська Л.А. Джерелознавча парадигма історії радянського Руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні записки. – Луганськ, 2011. – Вип. 30. – С. 69–73.
5. Ковальська Л.А. Історіографія радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни: становлення регіональних наукових шкіл // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 20. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – С. 38–48.
6. Ковальська Л.А. Проблеми періодизації історіографії радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 4. – С. 42–46.
7. Ковальська Л.А. Джерела та історіографія з історії повсякденності радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Гілея. – Київ, 2011. – Вип. 54 (№ 11). – С. 29–32.
8. Ковальська Л.А. Кількісні методи дослідження Руху Опору в Україні (1941–1944 рр.) // Гілея. – Київ, 2011. – Вип. 46 (№ 4). – С. 115–119.
9. Ковальська Л.А. Окупація та опір сільського населення Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2011. – № 1–2 (47–48). – С. 43–47.
10. Ковальська Л.А. Фотодокументи як історичне джерело з історії радянського Руху Опору в роки війни (1941–1945 рр.) // Гілея. – Київ, 2012. – Вип. 59. (№ 4). – С. 234–237.
11. Ковальська Л.А. Кінодокументальні джерела з історії Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2012. – № 1. – С. 15–18.
12. Ковальська Л.А. Кіноджерельний масив як аудіовізуальне свідчення партизансько-підпільної боротьби 1941–1945 рр. // Історичні записки. – Луганськ, 2012. – № 33. – С. 97–100.
13. Ковальська Л.А. Партизанський різновид військового мистецтва в роки Великої Вітчизняної війни // Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. праць. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – Вип. 5. – С. 249–251.

14. Ковальська Л.А. Соціальна стратифікація радянського партизансько-підпільного руху в роки війни // Історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Полтава, 2012. – № 28. – С. 63–70.

15. Ковальська Л.А. Художня публіцистика як джерело з історії радянського Руху Опору в роки війни: всеукраїнський та регіональний аспекти // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 21. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – С. 37–47.

16. Ковальська Л.А. Документи особового походження учасників партизанських, підпільних та військових формувань років війни у регіональних фондосховищах України // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2012. – № 1 (49). – С. 98–109.

17. Ковальська Л.А. Фонодокументи та музично-фольклорна група джерел з історії радянського Руху Опору в роки війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2012. – № 2 (50). – С. 26–32.

18. Ковальська Л.А. Художні фільми як історичне джерело з історії партизансько-підпільної боротьби в роки Великої Вітчизняної війни // Гілея. – Київ, 2013. – Вип. 69 (№ 2). – С. 110–114.

19. Ковальська Л.А. Сучасні документальні фільми з історії Руху Опору в роки війни як зображальний тип історичного джерела // Грані історії. – Горлівка, 2013. – № 6. – С. 274–286.

20. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Донеччини років війни // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 22. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – С. 118–131.

21. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Луганщини років Великої Вітчизняної війни // Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. праць. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – Вип. 6. – С. 85–88.

22. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Дніпропетровської області років війни // Гілея. – Київ, 2013. – Вип. 71 (№ 4). – С. 294–298.

23. Ковальська Л.А. Специфіка аналізу теледокументалістики як джерела з історії Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2013. – № 1 (51). – С. 40–45.

24. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Сумщини років Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2013. – № 2 (52). – С. 119–125.

25. Ковальська Л.А. Внесок партизан і підпільників Донбасу в перемогу в Великій Вітчизняній війні: джерела з історії // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2013. – № 3 (53). – С. 7–21.

26. Ковальська Л.А. Мемуарна та військово-теоретична література як джерело з історії радянської партизанщини // Вісник ДонНУ. – Серія Б. Гуманітарні науки. – № 1–2. – Донецьк-Вінниця: ДонНУ, 2014. – С. 317–326.

27. Ковальська Л.А. Історичні джерела з історії партизансько-підпільного руху років війни архіву Харківської області // Гілея. – Київ, 2014. – Вип. 91. – С. 136–141.

Статті у фахових виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, та у виданнях іноземних держав:

28. Ковальская Л.А. Ретроспективные источники по истории партизанского и подпольного движения Украины в годы Великой Отечественной войны // Приволжский научный вестник. Научно-практический журнал. – Ижевск: Экоинвест, 2013. – № 6 (22). – С. 53–57.

29. Ковальська Л.А. Мемуари учасників радянського партизансько-підпільного руху як історичне джерело // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк-Вінниця: В-во ДонНУ, 2014. – № 3–4 (57–58). – С. 171–181.

30. Ковальська Л.А. Джерела особового походження з історії радянського партизанського та підпільного руху // Вісник Черкаського університету. Серія. Історичні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. – № 1. – С. 70–81.

31. Ковальська Л.А. Листування як історичне джерело особового походження // Гілея. – Київ, 2017. – Вип. 126 (№ 11). – С. 130–133.

32. Kovalska L. Information technologies as the newest social paradigm of the life of youth // International journal of new economics and social sciences. – Warsaw, 2018. – Volume 7, No. 1. – URL: <https://go-gl.com/PsP2>

33. Ковальська Л.А. Інформативність та ретроспективність технічно-графічних документів Другої світової війни в архівах України // Intercultural Communication. – 2018. – № 1 (4). – С. 177–193.

34. Ковальська Л.А. Документна комунікація користувачів архівної інформації // Intercultural Communication. – 2019. – № 6 (1). – С. 231–248.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

35. Ковальська Л.А. Джерела з історії радянського Руху Опору в Україні (1941–1943 рр.) // Наукова конференція ДонНУ за підсумками роботи за 2009–2010 рр. – Т. 2. – Сусп.-гуман. науки: Матеріали наукової конференції. – Донецьк: Цифрова типографія, 2011. – С. 193–194.

36. Ковальская Л.А. Антифашистское сопротивление населения Донбасса в исторических источниках (1941–1943) // Всерос. науч. конф. «Война в истории и судьбах народов юга России»: Сборник статей и материалов конференции. (1–2 июня 2011 г.). – Ростов-на-Дону: ЮНЦ РАН, 2011. – С. 347–351.

37. Ковальська Л.А. Історія повсякденності радянських партизан в роки Великої Вітчизняної війни (огляд джерел) // III Всеукр. наук. конф. «Людина у структурах повсякдення в історії України»: Збірник матеріалів конференції. (23–24 листопада 2011 р., Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля). – Луганськ, 2011. – С. 70–72.

38. Ковальская Л.А. Агитация советского Движения Сопротивления в годы Великой Отечественной войны // VII Междунар. науч. конф. «Проблемы истории массовых политических репрессий в СССР»: Сборник статей и

матеріалов конференції. (5-6 ноября 2011 г.). – Краснодар: Экоинвест, 2012. – С. 421–425.

39. Ковальська Л.А. Джерела з історії руху Опору в фондах архівів Донбасу // Наукова конференція ДонНУ за підсумками роботи за період 2011–2012 рр. – Т. 2. – Сусп.-гум. науки: Мат. наук. конф. – Донецьк, 2012. – С. 176.

40. Ковальська Л.А. Історичні джерела про партизансько-підпільний рух років Великої Вітчизняної війни // Міжнар. наук. Інт.-конф. «Тоталітаризм у повоєнній Європі» (30 квітня 2013 р.). – Горлівка, 2013. – URL: <http://forlan.org.ua>

41. Ковальська Л.А. Джерела правового характеру в системі інформаційної діяльності // II Міжнар. наук.-практ. конф. «Інформація та соціум»: Збірник матеріалів конференції (26–27 травня 2017 р.). – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – С. 31–34.

42. Ковальська Л.А. Інформативність та ретроспективність технічно-графічних документів Другої світової війни в архівах України // Міжнар. наук. інтернет-конф. «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації». Університет єврорегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспері. (Варшава, Польща. 25 квітня 2017 р.). – Варшава, 2017. – С. 62–64.

43. Ковальська Л.А. Соціокультурний феномен історичного джерела: методологічні рефлексії // Наук. конф. «Київські філософські студії-2018»: Матеріали наукової конференції (17–18 травня 2018 р.). – К., 2018. – С. 18–22.

44. Ковальська Л.А. Доступ до архівних документів: ретроспективні комунікаційні потреби споживача архівної інформації // III Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації: безпека держави та людини». Університет єврорегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспері. (27 грудня 2018 р.). – Варшава, 2018. – URL: <https://go-gl.com/GIP>

45. Ковальська Л.А. Документне джерело як об'єкт пізнання документології // Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі»: Збірник матеріалів

конференції (16–19 травня 2019 р.). – К., Київський національний університет культури і мистецтв. – 2019. – С. 88–90.

46. Ковальська Л.А. Класифікування управлінських документних джерел. Наук. конф. проф.-виклад. складу, наукових співробітників і аспірантів ДонНУ імені Василя Стуса за підсумками науково-дослідної роботи за період 2018–2019 рр.: Матеріали наукової конференції. – Вінниця, 2019. – С. 167–168.

47. Ковальська Л.А. Джерелознавче групування управлінських та інших видів документів Другої світової війни // IV Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум»: Збірник матеріалів конференції (7 червня 2019 р.). – Вінниця, ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. – С. 16–18.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

48. Ковальська Л.А. Наслідки німецького окупаційного господарювання у сільському господарстві Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 2. – С. 39–43.

49. Ковальська Л.А. Українське суспільство в роки незалежності України: проблеми формування // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2009. – № 2 (42). – С. 216–221.

50. Ковальська Л.А. Аграрний Донбас в роки Великої Вітчизняної війни: навчальний посібник; гриф МОН, Лист № 1/11–10600 від 17.11.2010 р. / Л.А. Ковальська, П.В. Добров. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – 170 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, 1-4, 6-8 текстових структурних одиниць навчального посібника.

51. Ковальська Л.А. Історія України: навч.-метод. посіб. / Л.А. Ковальська, Г.Є. Ковальський, П.В. Добров. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – URL: <http://posibnyk.dn.ua/>

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, що відповідає п'ятдесяти відсоткам тексту навчально-методичного посібника.

52. Ковальська Л.А. Практикум з історії України для студентів неісторичних спеціальностей. / Л.А. Ковальська, І.В. Пятницькова. – Вінниця: ДонНУ, 2016. – 92 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, що відповідає п'ятдесяти відсоткам тексту посібника.

53. Kovalska L. Autocommunicative nature of the documents of personal origin (1941-1945) // Library Science. Record Studies. Informology. – Kyiv, 2018. – Vol. 3. – P. 24–31.

54. Kovalska L. Methodology of archival research of thematic complexes of files // Library Science. Record Studies. Informology. – Kyiv, 2018. – Vol. 4. – P. 64–71.

Відомості про апробацію основних положень дисертаційної роботи:

міжнародні наукові конференції

- Міжнародна науково-практична конференція «Україна в Великій Отечественной війні: осмислення минулого – погляд в майбутнє». (2009 р., Донецьк, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- Міжнародна наукова конференція «Проблеми історії масових політичних репресій в СРСР» (2011 р., Краснодар, РФ – заочна участь, текст доповіді);

- Міжнародна наукова конференція «Україна у Великій Вітчизняній війні: осмислення минулого – погляд у майбутнє» до 70-річчя початку Великої Вітчизняної війни (2011 р., Донецьк, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Тоталітаризм у повоєнній Європі» (2013 р., Горлівка, Україна – заочна участь, текст доповіді);

- Міжнародна наукова конференція «Донбас ніхто не ставив на коліна...» (2013 р., Донецьк, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- IV Міжнародна наукова конференція «Гуманітарна освіта в технічній цивілізації XXI ст.: в пошуках педагогічної рівноваги» (2017 р., Варшава, Польща – очна участь, виступ із доповіддю);

- II Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум» (2017 р., Вінниця, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- Міжнародна наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (2017 р., Харків, Україна – заочна участь, текст доповіді);

- Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації» (2017 р., Варшава, Польща – заочна участь, текст доповіді);

- V Міжнародна наукова конференція «Sens dojrzenia i mlodości» (2018 р., Варшава, Польща – очна участь, виступ із доповіддю);

- III Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум» (2018 р., Вінниця, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації: безпека держави та людини» (2018 р., Варшава, Польща – заочна участь, текст доповіді);

- II Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (2019 р., Київ, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- XI Міжнародний науково-теоретичний семінар «Термінологія документознавства та суміжних галузей знань» (Київ, Україна, 2019 р.)

- IV Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум» (2019 р., Вінниця, Україна – очна участь, виступ із доповіддю).

усеукраїнські наукові конференції

- Всеукраїнська наукова конференція «Людина у структурах повсякдення в історії України» (2011 р., Луганськ, Україна – заочна участь, текст доповіді);

- II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Проблеми розвитку документно-інформаційних систем у сучасному інформаційно-

комунікаційному середовищі» (2018 р., Рівне, Україна – заочна участь, текст доповіді);

- Третя всеукраїнська наукова конференція «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (2018 р., Дніпро, Україна – заочна участь, текст доповіді);

регіональні наукові конференції

- Всеросійська наукова конференція «Война в истории и судьбах народов юга России» (2011 р., Ростов-на-Дону, РФ – заочна участь, текст доповіді);

- Наукова конференція «Київські філософські студії-2018» (2018 р., Київ, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

локальні університетські наукові конференції

- Наукова конференція професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і аспірантів Донецького національного університету за підсумками науково-дослідної роботи за період 2007-2008 рр. (2009 р., Донецьк, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- Наукова конференція професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і аспірантів Донецького національного університету за підсумками науково-дослідної роботи за період 2009-2010 рр. (2011 р., Донецьк, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- Наукова конференція професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і аспірантів Донецького національного університету за підсумками науково-дослідної роботи за період 2011-2012 рр. (2012 р., Донецьк, Україна – очна участь, виступ із доповіддю);

- Наукова конференція професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і аспірантів Донецького національного університету імені Василя Стуса за підсумками науково-дослідної роботи за період 2018-2019 рр. (2019 р., Вінниця, Україна – очна участь, виступ із доповіддю).

Додаток Б. 2

Карта партизанського руху в СРСР у 1941–1945 р.

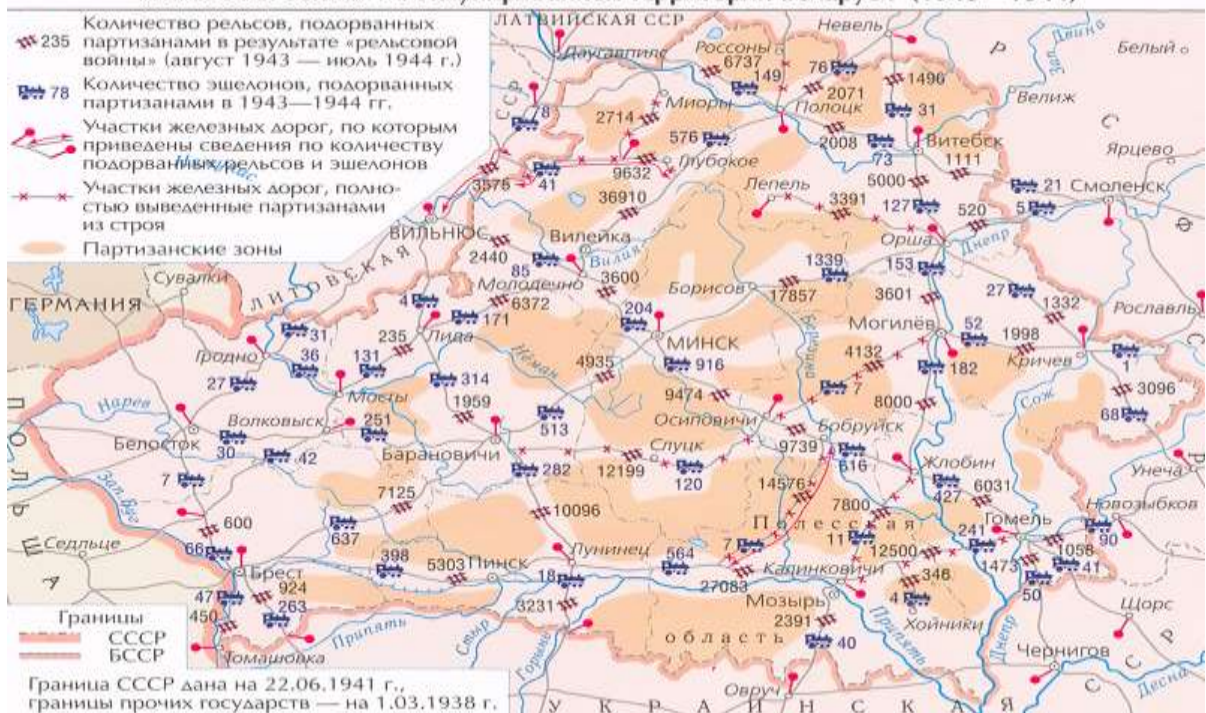

Джерело: «Karty.by». Режим доступу: www.karty.by/page/81/

Додаток Б. 3

Карта партизанської бойової операції «Рейкова війна» (1943–1944 рр.)

«Рельсовая война» на оккупированной территории Беларуси (1943—1944)

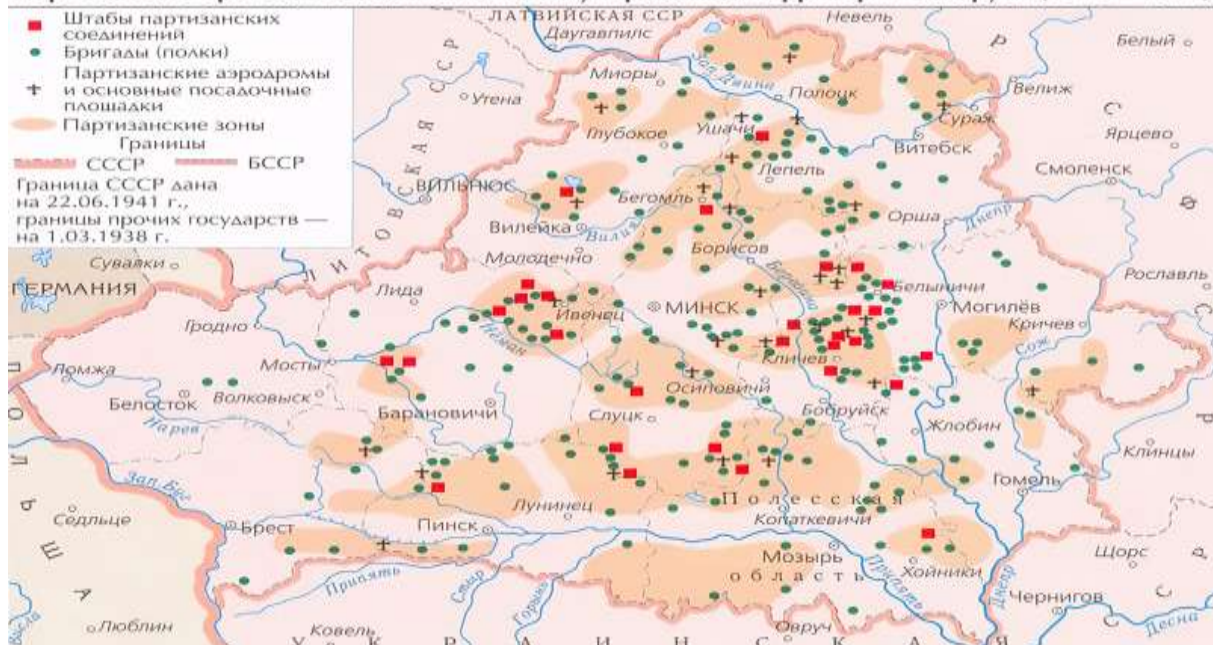

Джерело: «Karty.by». Режим доступу: www.karty.by/wp-content/uploads/2011/02/2ww_relsovaia_vojna-300x235.jpg

Додаток Б. 4

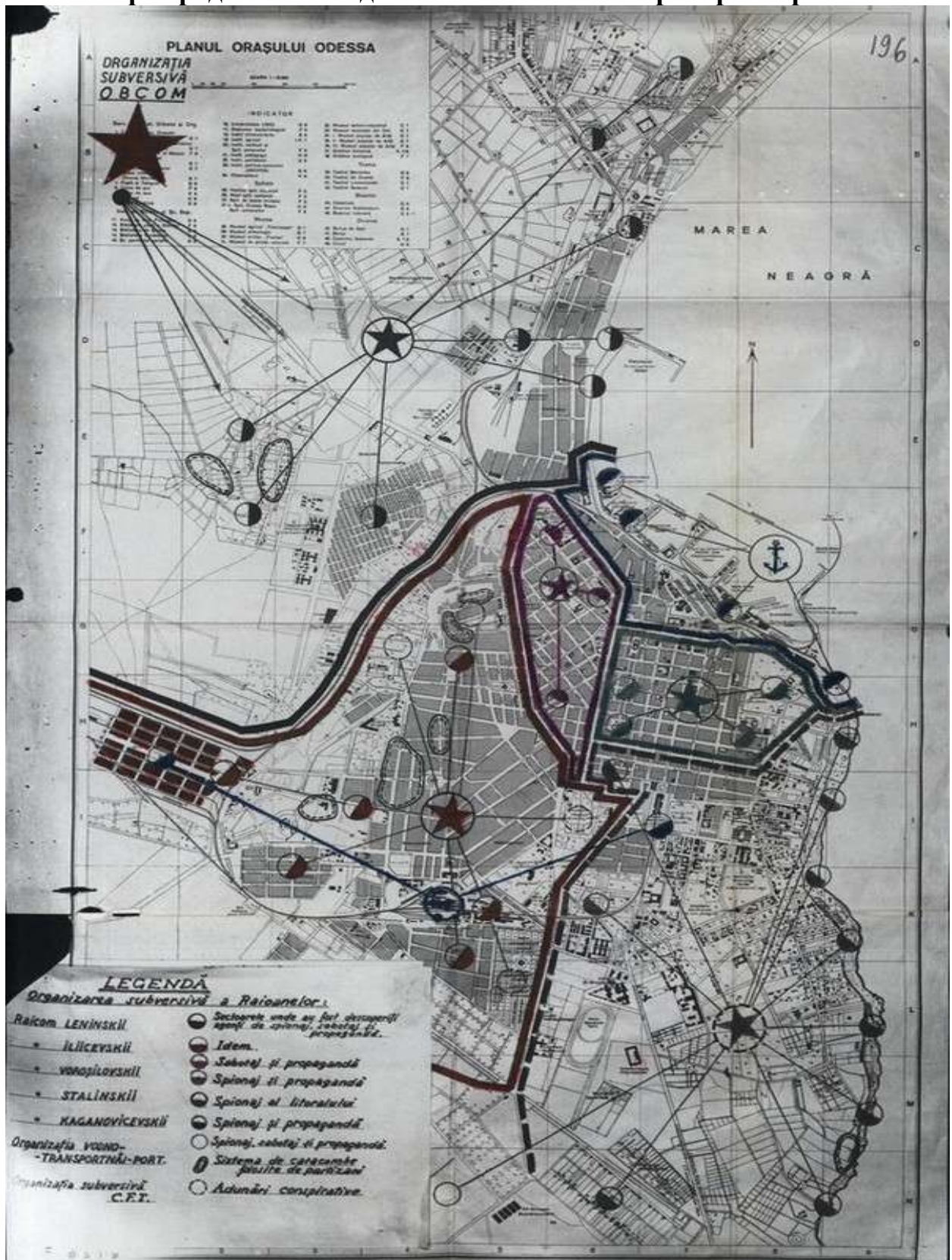
Карта радянських партизанських з'єднань 1941-1942 рр.

Партизанские бригады и соединения на оккупированной территории Беларуси (1942—1944)

Джерело: «Karty.by». Режим доступу: www.karty.by/wp-content/uploads/2011/02/2ww_partisan.jpg

Додаток Б. 5
Карта радянських підпільних обкомів на території України

Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДВА, ф. 492к, оп. 1, спр. 1, арк. 196. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGVA/index.php?7>

Додаток Б. 6
Карта радянських підпільних обкомів на південній території України

Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДВА, ф. 492к, оп. 1, спр. 1, арк. 189. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGVA/index.php?6>

Додаток Б. 8
Газета «Червоний прапор» –
друкований орган обкому КП(б)У Рівненської області

Смерть німецьким окупантам!

Червоний ПРАПОР

Орган підпільного обкому КП(б)У та штаба об'єднаних партизанських загонів Рівненської області.

В ході двузрічних боїв на Радянсько-німецькому фронті повністю провалились авантюристичні плани німецьких імперіалістів, розраховані на закріпачення народів Радянського Союзу.
(Радінформбюро)
П'ятниця, 2 липня 1943 р. №7 (530)

ДО БОРОТЬБИ!
З кожним днем все ширше розгортається полум'я партизанської боротьби. Відважні партизани за 2 роки війни знищили понад 300 тисяч гітлерівських мерзотників, пустили під укіс не менше 3 тисячі поїздів, зірвали 895 військових складів, 3263 залізничних і шосейних мостів, знищили сотні танків, літаків гармат і автомашин.

Ростуть партизанські загони озброєні всіма видами озброєння. В серцях синів і дочок України ні на хвилину не загасла віра у визволення з підярма німецько-фашистських гнобителів. Ця віра сильна сьогодні, як ніколи. Ця віра загартовує і розпалює нашу неважність до клятого ворога, залучає до лав партизан широку верству українського населення. Схиливши голови над свіжими могилками, полив родючу землю сльозами і кров'ю наш народ не поховав своєї сили і віри в святу правду, не дозволив люті до своїх довічних ворогів – німців.

В оборі німецької армії з'явилися продажні петлюрівські їуди. Вони називають себе українськими націоналістами. Всі ці скоропашські, мельники, бандери, бульбонці-прямі агенти Гітлера. Вони хочуть перетворити Україну в колонію німецького імперіалізму, а український народ в рабів німецьких баронів і поміщиків. Спекулюючи на національних почуттях українців розповсюджуючи брехню, гітлерівські наймити обдурюючи втягують до своїх банд людей, які не мають нічого свідомого, а українсько-німецькими націоналістами. Ці обдурені чесні сини українського народу повинні повернутися зброєю проти німців і їх лакеїв.

Наближається час визволення України. Брати і сестри, всім вам дорога батьківщина весть

Від Радянського Інформбюро

Протягом 1 липня на фронті істотних змін не відбулось.

На одній ділянці Західного фронту наші артилеристи і мінометники зробили вогняний наліт на позиції противника, знищили 3 німецьких артилерійських батареї, декілька кулеметів і зруйнували 19 блиндажів противника. В бою німці втратили убитими 70 і пораненими до 130 солдатів і офіцерів.

На одній ділянці Калінінського фронту швидко частини, якою командує т. Караченко, захопили висоту і закріпились на ній. Противник 23 рази переходив в атаку. Гвардійці відбили контратаки і продовжують утримувати захоплені ними позиції. Наші бійці знищили понад 600 німецьких солдат і офіцерів. Захоплено полонених. Захоплено у противника 13 кулеметів, 11 мінометів, 110 гвинтівок, 18 автоматів, 2 радіостанції і інші трофеї.

В районі Лисичанська наші артилеристи зруйнували 3 дзоти і 2 блиндажі, зірвали склад боєприпасів противника.

На Захді під Ростова на Дону артилеристи підрозділу, де командиром т. Богуш знищили 4 кулеметних дзотів разом з гарнізонами.

Партизанський загін діючий в одному з районів Вінницької області, організував катастрофу німецького військового поїзда, який слідував до лінії фронту. Паровоз і 26 вагонів упали в високого напругу і розбилися. Партизани загону ім. Державинського спалили 3 мости на шосейній дорозі і зірвали більше 500 метрів залізничодорожньої колії.

НАГОРОДА ОРДЕНАМИ І МЕДАЛЯМИ

Представник Радянського Уряду України т. С. в урядовій обстановці вручив орден і медалі нагородженим.

Першим орден „Червоного прапора“ і медаль „Партизану Вітчизняної війни“ I ступеня нагороджено керівник партизанського руху на Рівненщині т. Б. Потім медалі „Партизану вітчизняної війни“ I ступеня вручається командир загону т. Ф. командару т. К. полковнику т. Г. майору т. К. командару загону ім. Кутузова т. Е. і інш.

Серед нагороджених підришники тт. Петрусев і Поляков. Відважні патріоти пустили під укіс понад 15 німецьких ешелонів.

Всього одержали нагороду 228 партизан з'єднання.

Виступивши від імені нагороджених підполковник т. Кудояр висловив сердечну подяку і завірив уряд і партію, що народні месники ще в більшим завзяттям будуть боротися, щоб прискорити час звільнення Радянської України з підярма німецьких загарбників.

Дата: 1942 р. Джерело: Офіційний веб-портал Рівненської державної обласної бібліотеки. Режим доступу: http://libr.rv.ua/images/pages/virtual/vv_viyna_rivne9062011/Arxiv/3_plakaty/3_plakaty%2013.jpg

Додаток Б. 9
Агітаційні документи німецько-радянської війни

Дата: 1941 р. Автор: І. Тоїдзе. Назва: «Родина-мать зовет!». Джерело: «www.vojna.at.ua». Режим доступу: http://vojna.at.ua/index/plakaty_velikoj_otechestvennoj_vojny_1941_g/0-6

Дата: 1941 р. Автор: В. Корецький. Назва: «Партизаны, бейте врага без пощады!». Джерело: «www.vojna.at.ua». Режим доступу: http://vojna.at.ua/index/plakaty_velikoj_otechestvennoj_vojny_1941_g/0-6

Дата: 1941 р. Автор: І. Рабічев. Назва: «От народной мести не уйти врагу!».
 Джерело: «www.vojna.at.ua». Режим доступу: http://vojna.at.ua/index/plakaty_velikoj_otechestvennoj_vojny_1941_g/0-6

Дата: 1943 р. Автор: І. Тоїдзе. Назва: «За Родину-мать!». Джерело:
 «www.vojna.at.ua». Режим доступу: http://vojna.at.ua/index/plakaty_velikoj_otechestvennoj_vojny_1943_g/0-8

ДОДАТОК В Писемні документи

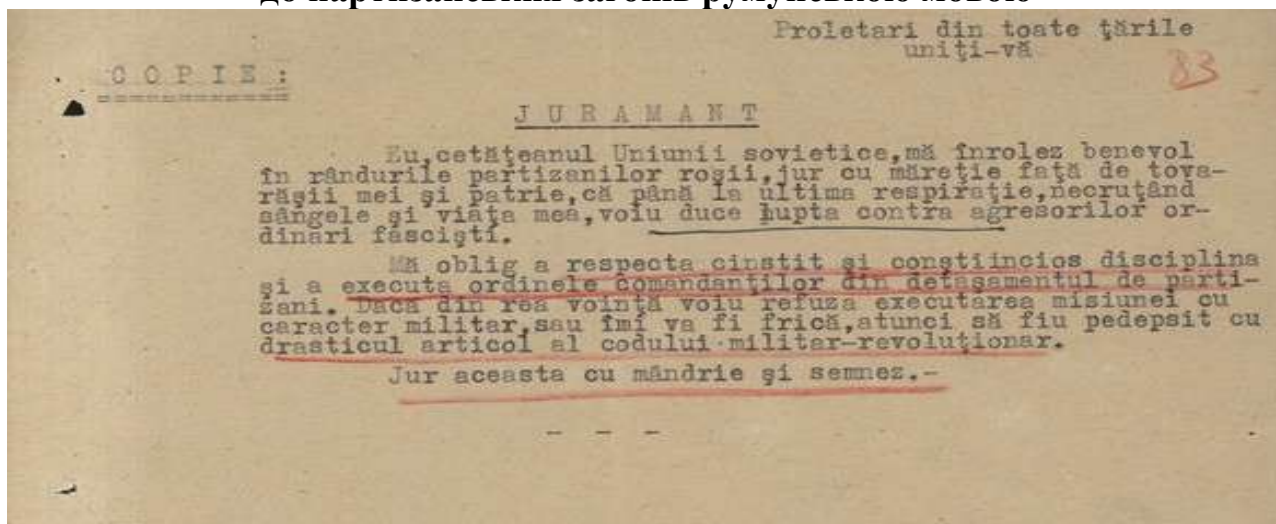
Додаток В. 1

Присяга партизана О.М. Сала з с. Червоний Шахтар Харківської області

Дата: 1941 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Харківської області, ф. П-2, оп. 31, спр. 15, арк. 121. Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Sections/Peremoga_65/fotos_03.php?1

Додаток В. 2
Текст партизанської присяги під час вступу
до партизанських загонів румунською мовою

Дата: лютий 1944 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДВА, ф. 493 к, оп. 1, спр. 5, арк. 83. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGVA/index.php?10>

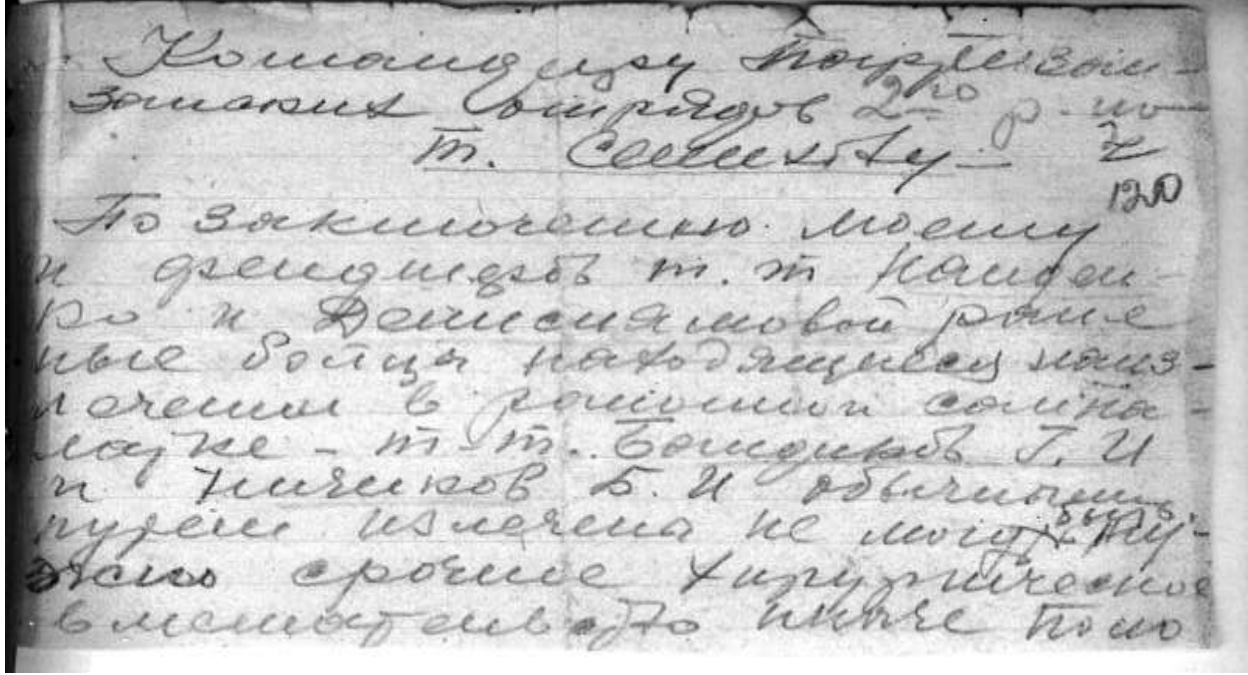
Додаток В. 3
Присяга члена підпільної організації «Набат»,
що діяла у Кременчуцькому районі Полтавської області

Дата: 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Полтавської області, ф. П-105, оп. 1, спр. 225, арк. 119. Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Sections/Pereмога_65/fotos_03.php?47

Додаток В. 4

Рапорт начальника санитарной службы командиров 2-го района партизанів Криму Л.Г. Селіхову про необхідність термінового відправлення тяжкопоранених партизанів на «Велику землю»

Дата: 31 березня 1942 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів ДА АРК, ф. П-151, оп. 1, спр. 384, арк. 120. Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Sections/ Peremoga_65/fotos_03.php?29

Додаток В. 5

Інструкція «Партизанські загони та їх тактика»

Official document with red star emblem, stamps, and handwritten notes. Includes text: 'НКО СССР', 'НАЧАЛЬНИК ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБА КРАСНОЙ АРМИИ', 'По указанию Начальника Генерального Штаба К.А. при сем посылается как материал "ПАРТИЗАНСКИЕ ОТРЯДЫ И ИХ ТАКТИКА" для снабжения руководителей партизанских отрядов.', 'ПРИЛОЖЕНИЕ: Упомянутое на "22" листах.', 'НАЧАЛЬНИК ОПЕРАТИВ. УПРАВЛЕНИЯ ГЕНШТАБА КРАСНОЙ АРМИИ ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ (ЗЛОБИН)'.

Продовження Додатку В. 5

Розсекречено
Секретас.

экз. №5.

ПАРТИЗАНСКИЕ ОТРЯДЫ И ИХ ТАКТИКА.I. Основа организации партизанских действий в тылу
противника.

Формирование партизанских отрядов следует производить, примерно, на следующих основах:

По характеру своих действий отряды делятся на боевые, действующие путем налетов, засад по штабам, аэродромам, складам, колоннам, мостам и т.п. и диверсионные - с задачей разрушения проводной связи, устройства крушений поездов, уничтожения слабо охраняемых военных объектов /особенно мостов/ и уничтожения отдельных лиц противника. Задачи, возлагаемые на диверсионные группы выполняются также и партизанскими отрядами.

Первые, - боевые партизанские отряды - должны быть хорошо вооружены и быть достаточно сильными для активных действий. Основной организационной единицей их должен быть взвод в 15- 30 человек.

Додаток В. 7

Повідомлення ЦШПР з вказаною територією діяльності УШПР

Вх. № 0184
24-7-42

33
Розсекречено
СТРОГО СЕКРЕТНО

СССР

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ШТАБ
ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ
ПРИ СТАВКЕ ВЕРХОВНОГО
ГЛАВНОКОМАНДОВАНИЯ

НАЧАЛЬНИКАМ ШТАБОВ ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ
ПРИ ВОЙСКИХ СОВЕТАХ КАРЕЛЬСКОГО, ЛЕНИНГРАДСКОГО,
КАЛИНИНСКОГО, ЗАПАДНОГО, БРЯНСКОГО ФРОНТОВ, НАЧАЛЬ-
НИКУ УКРАИНСКОГО ШТАБА ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ.

5 июля 1942 г.

№ 1/2
г. Москва

Копия Начальнику Генерального Штаба
Красной Армии.

1. С 15.7.42 устанавливаются следующие границы деятельности штабов фронтов партизанского движения:

Карело-Финский фронт партизанского движения: в границах Карельского фронта.

Ленинградский фронт партизанского движения: в границах 7 армии, Ленинградского и Северо-Западного фронтов, Эстонская и Литовская ССР.

Калининский фронт партизанского движения: в границах Калининского фронта, северная часть Витебской обл. вкл. г. Витебск, Витебская область и Литовская ССР.

Западный фронт партизанского движения: в границах Западного фронта, Могилевская, Барановичская, Белостокская и Брестская области БССР.

Брянский фронт партизанского движения: в границах Брянского фронта, включая северные части (севернее р. Десна) Сумской и Черниговской областей УССР, Гомельскую, Полесскую и Пинскую области БССР.

Украинский фронт партизанского движения: в границах Юго-Западного и Южного фронтов, включая и области Западной Украины, Крым и Молдавскую ССР.

Вся деятельность партизанских отрядов и все партизанское движение в указанных границах подлежит руководству соответствующего штаба.

2. Ежедневно, к 18.00 по "Бою" штабфронтов по радию или ВЧ представлять оперативные сводки за сутки о деятельности партизанских отрядов в полсе фронта партизанского движения.

Оперативные сводки составлять по картам 300,000 или 500,000 в коих отображать справа налево и с фронта в глубину истинное положение партизанских отрядов по времени и месту. В оперативной сводке, после "шапки", характеризующей общую деятельность фронта партизанского движения за сутки, достоверно изложить дея-

Таб. 40
Нанесена на карту
Сводки по фронту
К Юр. фр.
Секрет

28.7.42

1.8.42

Продовження Додатку В. 7

- 2 -

8 86 39

тельность каждого отряда, отвечая на вопросы:

- какой отряд;
- когда;
- что делал;
- с кем вел бой (какой и номера частей противника и его численность);
- где (точно место по карте);
- результаты боя (отошел, занял, преследовал и т.п.);
- кого и что уничтожил;
- трофеи;
- потери отряда;
- место штаба отряда, связи и какая с ним связь.

3. Ежемесячно к 5 числу представлять сведения по прилагаемой форме о боевом и численном составе партизанских отрядов (каждого в отдельности) по состоянию на 1 число.

О вновь сформированных партизанских отрядах или отрядах, с которыми возобновлена связь – представлять внеочередные донесения.

4. Краткое описание (в произвольной форме) наиболее характерных операций партизанских отрядов представлять к 1 и 15 числу каждого месяца.

5. В штабе партизанского движения ввести круглосуточное дежурство из командиров Оперативного и Информационно-разведывательного отделов.

Приложение: форма ведомости о боевом и списочном составе партизанских отрядов.

П/п:

Начальник Центрального Штаба
партизанского движения при Ставке
Верховного Главнокомандования - П. Пономаренко

Начальник Оперативного Отдела
Штаба - Полковник - Абаев

В е р н о:

Пом. Нач. Центрального Штаба
партизанского движения

(Подпись)
(Волынкин)

Отп. 8 экз.
с 1-7 экз. вкл. - адр.
8-й - в дело.

Исп. Соколов

1.

Дата: 5 липня 1942 р. Джерело: Офіційний веб-портал ЦДАГО України. З фондів ЦДАГОУ, ф. 62, оп. 1, спр. 1, арк. 33-34. Режим доступу: http://www.cdago.gov.ua/index.php?id=371&option=com_content&view=article

Додаток В. 8
Рішення [Особлива папка] Політбюро ЦК ВКП(б)
«Про організацію боротьби в тилу німецьких військ»

- 55 -

55

От 17.УП.41 г.

243.- О дополнительном формировании эвакуогоспиталей.

Утвердить следующее постановление СНК СССР:
 "1. В дополнение к пункту 2 Постановления СНК СССР от 7.УП.1941 г. № 1829/821сс, обязать ВЦСПС развернуть госпитали в своих санаториях и домах отдыха, согласно приложению № 2, к 20.УП. и обеспечить их оборудованием, мягким и твердым инвентарем и содержанием, согласно телебелю НКЗдрава СССР.

2. Обязать Наркомздрав Союза ССР доукомплектовать санатории и дома отдыха ВЦСПС медицинским персоналом, инструментами и медикаментами".

Выписки посланы:

т. т. Жукову, Швернику, Митереву, Чадаеву.

244.- Вопросы Верховсуда СССР.

Утвердить протокол № 35 заседания Комиссии Политбюро ЦК ВКП(б) по судебным делам от 15 июля 1941г.

Выписки посланы:

т. т. Калинин, Ульриху, Меркулову, Бочкову, Голякову.

245.- Вопросы Верховсуда СССР.

Утвердить протокол № 37 заседания Комиссии Политбюро ЦК ВКП(б) по судебным делам от 16 июля 1941 года.

Выписки посланы:

т. т. Калинин, Ульриху, Меркулову, Бочкову, Голякову.

От 18.УП.41 г.

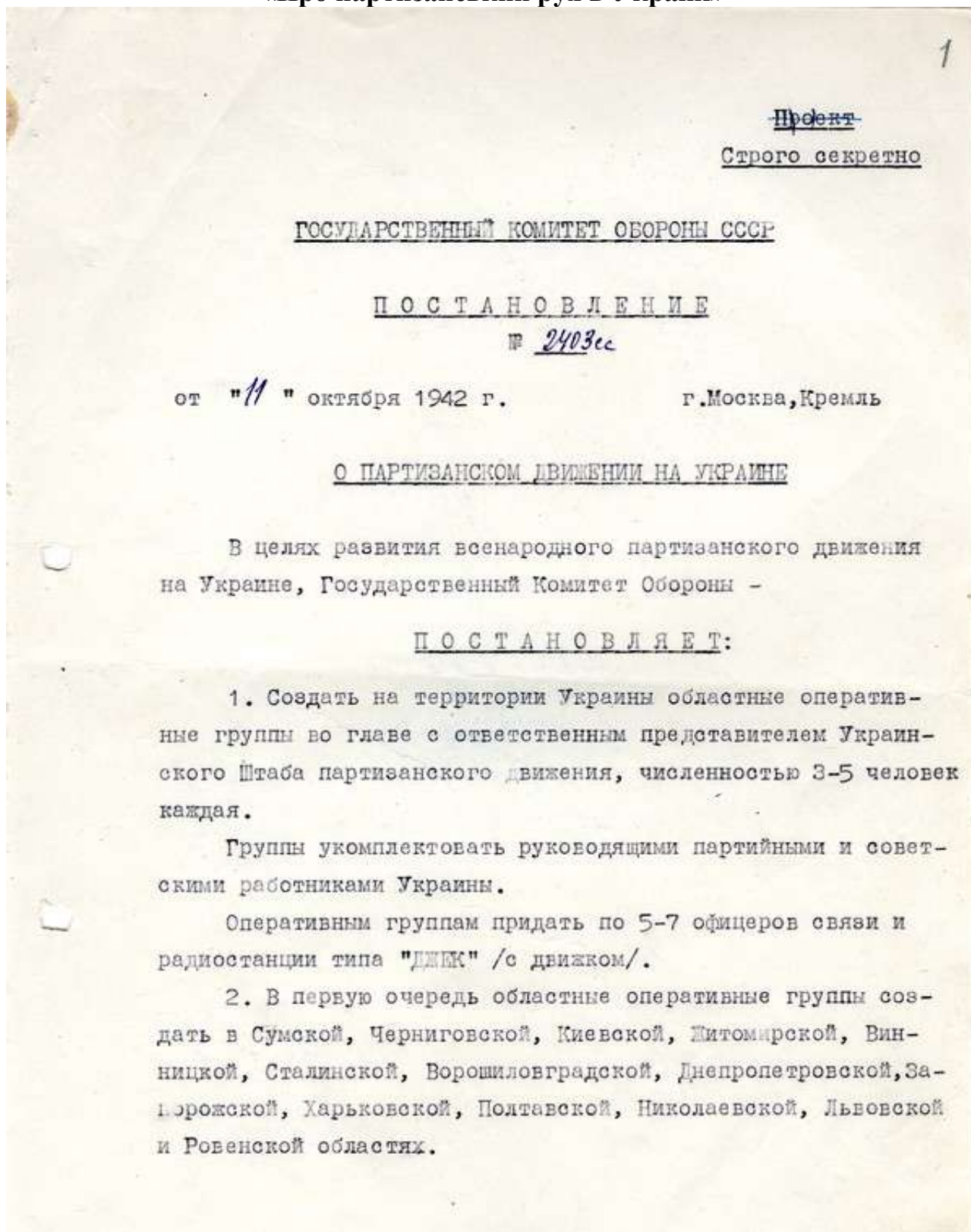
250.- Об организации борьбы в тылу германских войск.

В войне с фашистской Германией, захватившей часть советской территории, исключительно важное значение приобрела борьба в тылу германской армии. Задача заключается в том, чтобы создать невыносимые условия для германских интервентов, дезорганизовать их связь, транспорт и сами воинские части, срывать все их мероприятия, уничтожать захватчиков и их пособников, всемерно помогать созданию конных и пеших партизанских отрядов, диверсионных и истребительных групп, развернуть сеть наших большевистских подпольных организаций на захваченной территории для руководства всеми действиями против фашистских оккупантов. В этой борьбе с фашистскими захватчиками мы имеем много еще неиспользованных средств, много упускаемых нами возможностей для нанесения тяжелых ударов по врагу. Во всем этом нас беззаветно поддержат в каждом городе и в каждом селе сотни и тысячи наших братьев и друзей, попавших теперь под пяту германских фашистов и ждущих с нашей стороны помощи в деле организации сил для борьбы с оккупантами.

Чтобы придать всей этой борьбе в тылу германских войск самый широкий размах и боевую активность, необходимо взяться за организацию этого дела на месте самим руководителям республиканских, областных и районных партийных и советских организаций, которые должны в занятых немцами районах лично возглавить это дело, возглавить группы и отряды самоотвер-

Дата: 18 липня 1941 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДАСП, ф. 17, оп. 162, спр. 36, арк. 55-57. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGASPI/index.php?1>

Додаток В. 9
Постанова ДКО № 2403
«Про партизанський рух в Україні»

~~Проект~~
Строго секретно

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ СССР

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

№ 2403сс

от "11" октября 1942 г.

г. Москва, Кремль

О ПАРТИЗАНСКОМ ДВИЖЕНИИ НА УКРАИНЕ

В целях развития всенародного партизанского движения на Украине, Государственный Комитет Оборона -

ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Создать на территории Украины областные оперативные группы во главе с ответственным представителем Украинского Штаба партизанского движения, численностью 3-5 человек каждая.

Группы укомплектовать руководящими партийными и советскими работниками Украины.

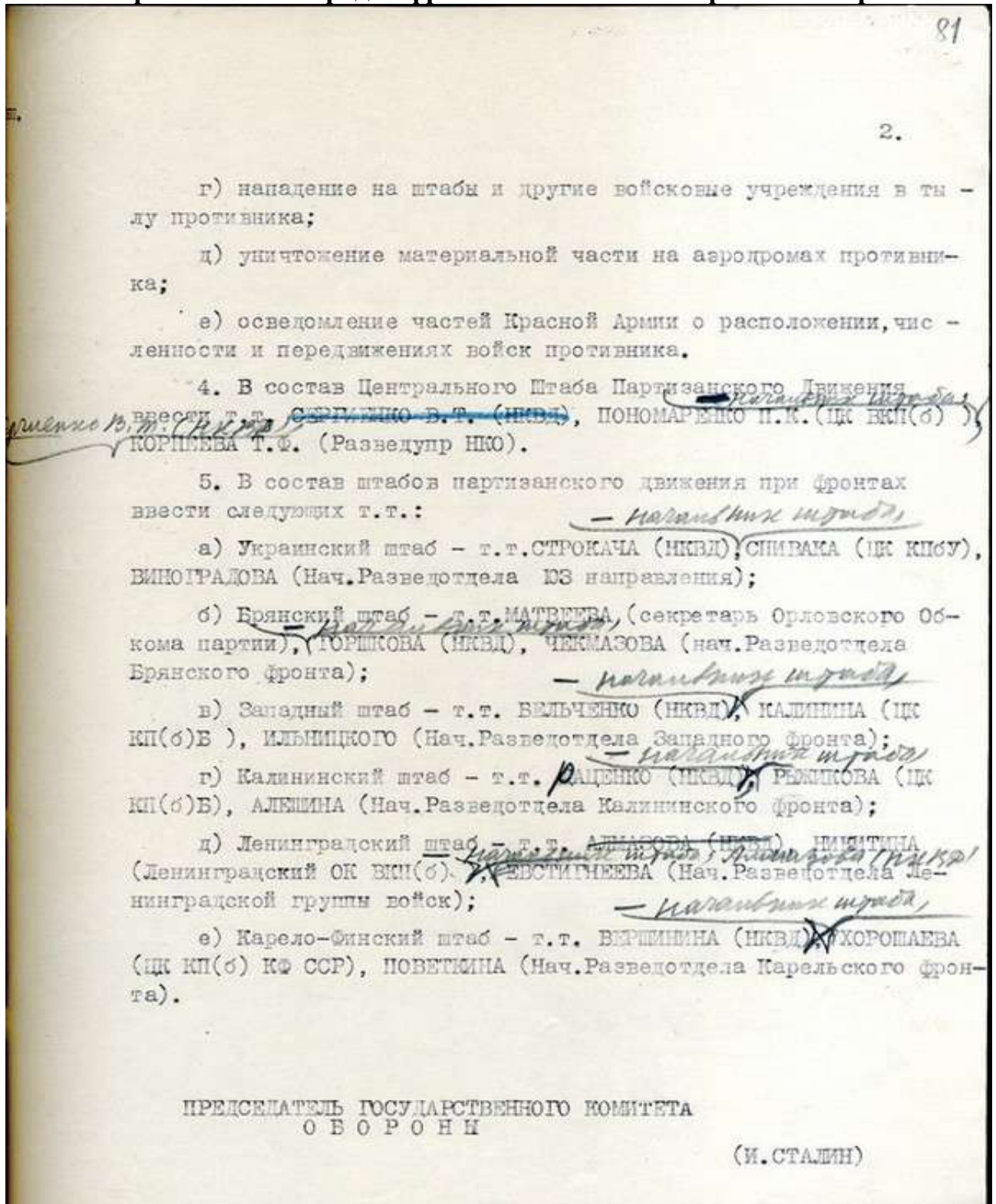
Оперативным группам придать по 5-7 офицеров связи и радиостанции типа "ДЖЕК" /с движком/.

2. В первую очередь областные оперативные группы создать в Сумской, Черниговской, Киевской, Литомирской, Винницкой, Сталинской, Ворошиловградской, Днепропетровской, Запорожской, Харьковской, Полтавской, Николаевской, Львовской и Ровенской областях.

Дата: 11 жовтня 1942 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДАСПІ, ф. 644, оп. 2, спр. 102, арк. 1-3. Підпис Й. Сталіна. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGASPI/index.php?32>

Додаток В. 10

Проект Постанови ДКО № 1837 «Питання партизанського руху»
про утворення ЦШПР при Ставці ВГК та утворення ШПР
при військових радах фронтів не пізніше 30 травня 1942 р.

Дата: 30 травня 1942 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДАСПІ, ф. 644, оп. 2, спр. 65, арк. 80-81. Правка Й. Сталіна. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGASPI/index.php?25>

Додаток В. 11
Постанова ДКО № 3000
«Про розформування ЦШПР»

Сов. секретно (123)

ПОСТАНОВЛЕНИЕ 3000сс *7 III - 43 r.*
 ГОСУДАРСТВЕННОГО КОМИТЕТА ОБОРОНЫ

О расформировании Центрального Штаба партизанского движения.

Государственный Комитет Оборны **ПОСТАНОВЛЯЕТ:**

1. Центральный Штаб партизанского движения, выполнивший серьезную работу по развитию и руководству партизанским движением на территории оккупированных областей, в связи с изменением условий и обстановки - расформировать. Возложить руководство партизанским движением целиком на ЦК компартий Союзных республик, Обкомы ВКП(б) и соответствующие штабы партизанского движения.

2. В целях дальнейшего усиления руководства партизанским движением на Украине и в Белоруссии и координации действий, разрешить Украинскому и Белорусскому штабам партизанского движения иметь на фронтах, действующих в направлении Украины и Белоруссии, представительства Украинского и Белорусского штабов партизанского движения.

3. Поручить начальнику Центрального Штаба партизанского движения тов. Пономаренко совместно с начальниками штабов партизанского движения: Украинского тов. Строкач и Белорусского тов. Калинин распределить имущество, денежные средства в пределах сметы Центрального штаба, а также имеющиеся у Центрального штаба материалы и вооружение между Украинским, Белорусским и другими штабами.

Дата: 7 березня 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДАСПІ, ф. 644, оп. 2, спр. 143, арк. 123-124. Підписи Й. Сталіна, П. Пономаренко. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGASPI/index.php?43>

Додаток В. 13
Наказ по Путивльському партизанському загону

П Р И К А З

ПО ПУТИВЛЬСКОМУ ПАРТИЗАНСКОМУ ОТРЯДУ

22 сентября 1941 г.

№ 1

Спащанский лес.

§ 1.

Объявляю список личного состава Путивльского партизанского отряда, вышедших со мной с гор. Путивля 8 и 10 сентября 1941 года.

ПУТИВЛЬСКАЯ ГРУППА:

1. КОРЕНЕВ Алексей Ильич
2. ПОПОВ Василий Зомич
3. ВОЙКИН Иван Александрович
4. МЕРЗЛЯКОВ Федор Степанович
5. ДЕМЬЯНЕНКО Павел Ильич
6. РЫЖКОВ Василий Леонтьевич
7. КОЗАЧЕНОК Тихон Николаевич
8. ТОЛСТОЙ Прохор Григорьевич
9. БОРОДИН Григорий Сергеевич.

Группа белоруссов, оставленная для работы в Путивльском районе.

1. КУРС Николай Михайлович
2. ВУХНОВЕЦ Георгий Андреевич
3. ОСТРОВСКИЙ Виктор
4. ТЕРЕХОВ Василий Васильевич

§ 2.

Список военнослужащих из 6-й ВДБ, попавших в окружение и изъявивших добровольное желание работать в партизанском отряде / прибыли в отряд в сентябре 1941 г./.

1. ВАСИЛЬЕВ Петр Никифорович.
2. ЦИМБОЛ Андрей Калийович
3. КОЛЕСНИКОВ Алексей Иванович.

Додаток В. 14
Доповідна записка УШПР в ЦШПР
«Про заходи противника з підготовки хімічної атаки на 31.12.1942 р.»

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ	
Вх. № 138 7/1 1943 г.	
УКРАИНСКИЙ ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ	
СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО	
НАЧАЛЬНИКУ ЦЕНТРАЛЬНОГО ШТАБА ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ	
тов. ПОНОМАРЕНКО. - гор. Москва. -	
ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА	
" О мероприятиях противника по подготовке хи- мического нападения "	
Карта 1:500.000	По состоянию на 31.12.1942 г.
Поступившие в течение 1942 года в Укра- инский штаб партизанского движения разведывательные дан-	

Ров. Демидович
Заберите все документы
д.г. Валишин, а там же
совершите тоже документы
участие все документы
по данному вопросу
Демидович
9/1/43

агапов
4.2.43

9 27 5

Дата: 7 січня 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДАСПІ, ф. 69, оп. 1, спр. 1032, арк. 1-8. Підписи Т. Строкача, А. Мартинова. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGASPI/index.php?9>

Додаток В. 15
Доповідна записка НКЕП І. Кабанова в ДКО
«Про розміри поставок засобів зв'язку до УШПР»

172

Сов. Секретно

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ

Народный Комиссар
ЭЛЕКТРОПРОМЫШЛЕННОСТИ
СССР

30/3
 1943 г.
 № К-1369сс

Москва, Клепайский проезд, д. 7
 Тех. К 1-02-00

Постановлением ГОКО-3252сс от 26 апреля 1943 г. Наркомэлектропром обязан выдать в течение апреля 1943 г. для Украинского Штаба Партизанского движения ряд изделий, из которых некоторые Наркомэлектропром совершенно не изготавливает или прекращен производством.

Ввиду того, что потребности Украинского Штаба Партизанского движения в средствах связи Наркомэлектропрому ранее не были известны и не учитывались в плане производства на апрель месяц, так как проект постановления ГОКО "Об обеспечении Укр. штаба партизанского движения средствами связи" с Наркомэлектропромом не согласовывался, поставить все изделия в установленный постановлением короткий срок Наркомэлектропром не имеет возможности.

Учитывая важность более быстрого оснащения партизанских отрядов аппаратурой связи, Наркомэлектропром, совместно с Украинским Штабом партизанского движения, провел совещание по замене одних типов аппаратуры другими и по согласованию сроков поставки.

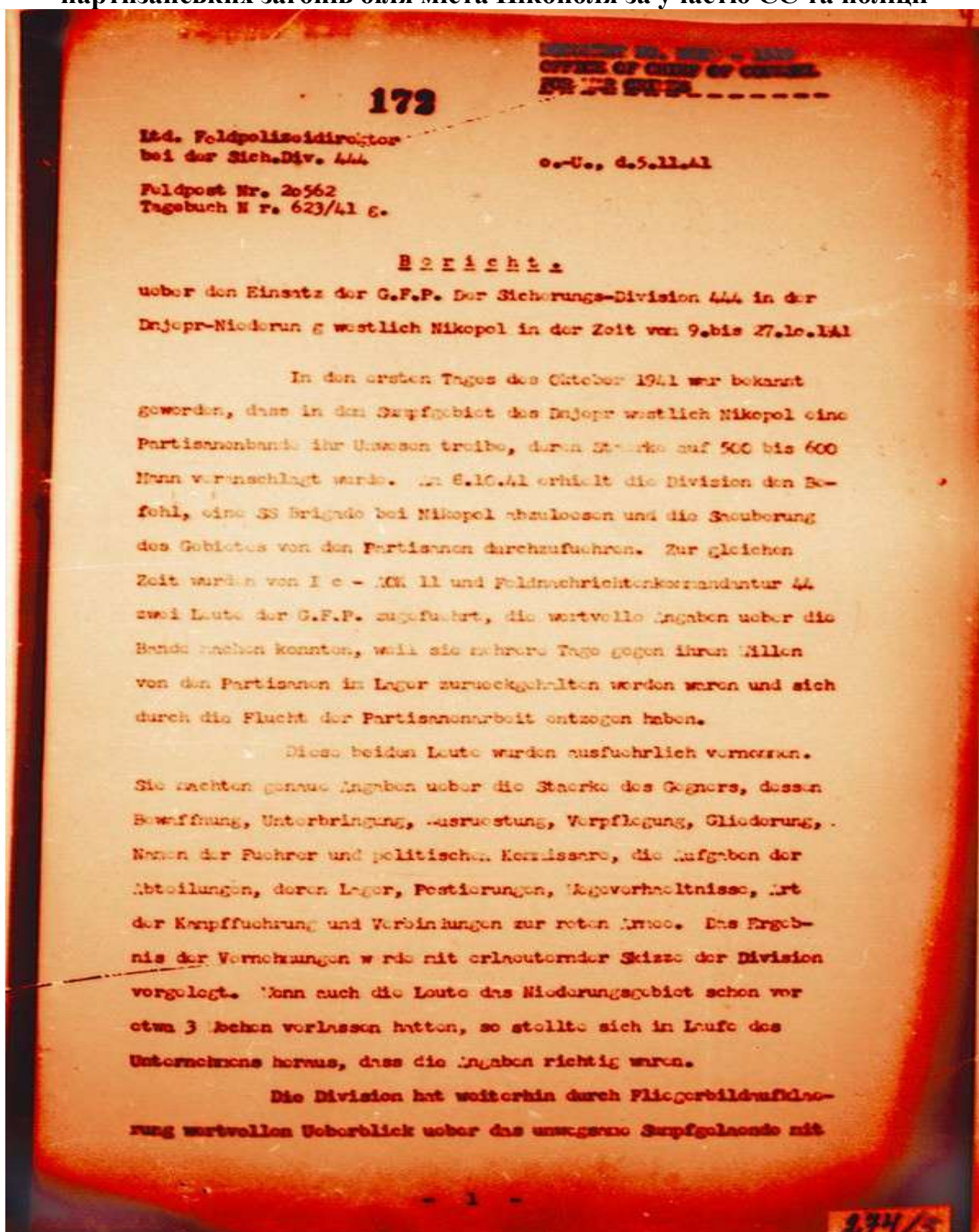
Приняв протокол совещания, согласованный с Украинским Штабом партизанского движения, Наркомэлектропром просит внести частичные изменения в постановление ГОКО-3252сс от 26 апреля 1943 г., установив количества, типы аппаратуры и сроки поставки, указанные в протоколе совместного совещания.

И. КАБАНОВ.

Дата: 3 травня 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДАСПІ, ф. 644, оп. 2, спр. 162, арк. 172. Підпис І. Кабанова. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGASPI/index.php?47>

Додаток В. 16

Повідомлення німецького командування про бойові дії проти партизанських загонів біля міста Нікополя за участю СС та поліції

Дата: 1941 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Дніпропетровської області, ф. Р-2427, оп. 1, спр. 219 а, арк. 1–12. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/70-Nikopol/DADO/index.php?9>

Додаток В. 17

Витяг із донесення айнзацгрупи СС про проведення в Києві з 1 березня по 3 квітня 1942 р. операції зі знищення 1 315 підпільників (Бюлетень начальника поліції безпеки та СД. Донесення про події в СРСР № 190 від 8 квітня 1942 р.)

Ord. No. 4a 211

Der Chef der Sicherheitspolizei
und des SD
- IV A 1 - 1 B/41 gRs. -

Berlin, den 8. April 1942.

Geheime Staatspolizei

65 Ausfertigungen
21. Ausfertigung

Ereignismeldung UdSSR Nr. 190.
=====

I. Standorte und Nachrichtenverbindungen.

Zeit: 8. April 1942

Höherer - und Polizeiführer Nord (101)
(Jeckeln)
Standort: Riga

Einsatzgruppe A (Jost)
Standort: Krasnogwardeisk
N-Verbindungen: FS Riga, FT Krasnogwardeisk
Feldpost-Nr. 15 119

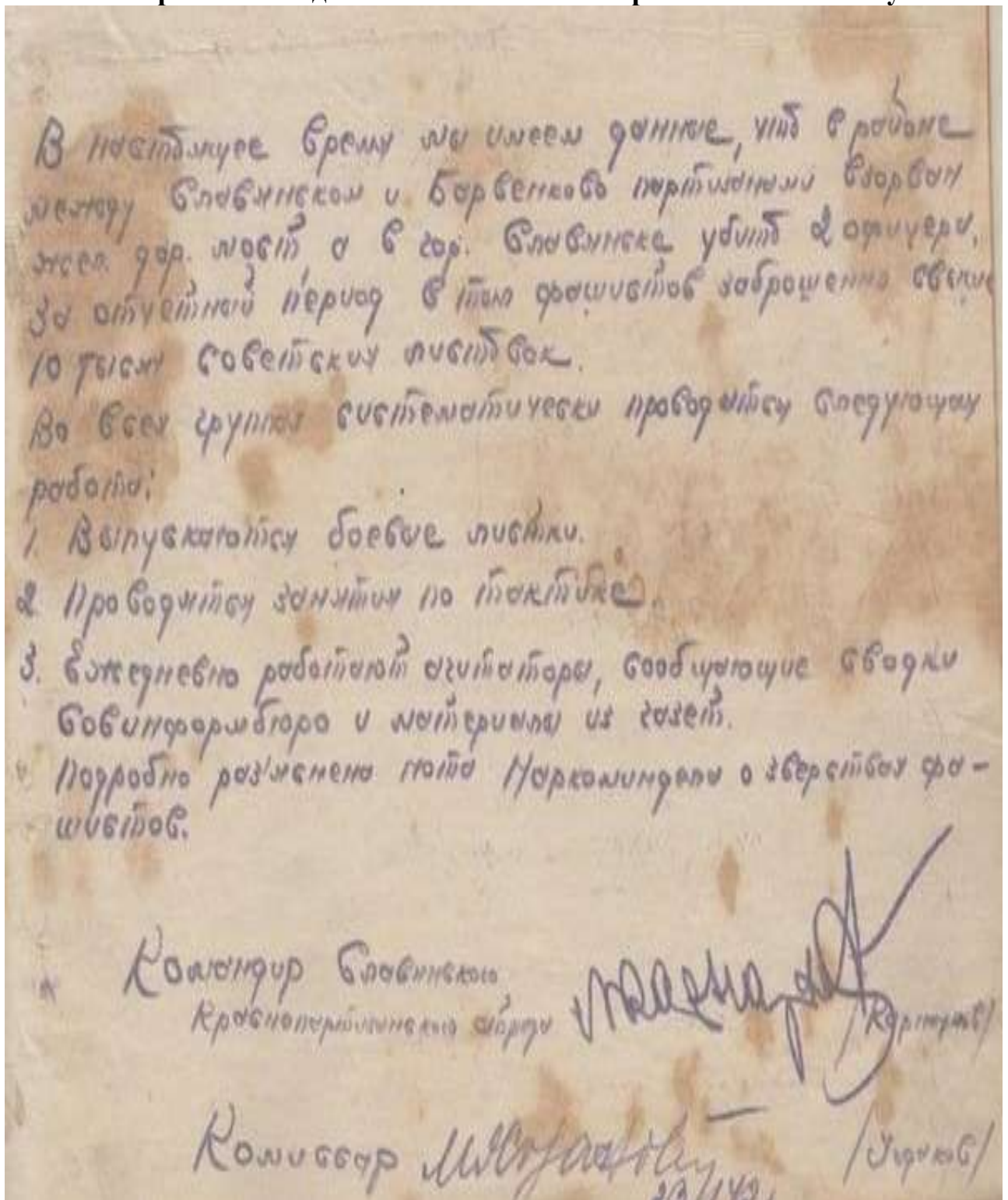
Kommandeur d. Sipo u. d. SD f. d. Gen. Bez. Estland
(Dr. Sandberger)
Standort: Reval m. Dienststellen in
Narwa, Dorpat, Kingisepp,
Krasnoje-Selo, Luga und
Pleskau
N-Verbindungen: FS Reval, FT Pleskau
Feldpost-Nr. 15 119

Kommandeur d. Sipo u. d. SD f. d. Gen. Bez. Lettland:
(Dr. Langé)
Standort: Riga m. Dienststellen in
Libau, Womar u. Dünaburg
N-Verbindungen: FT Riga, FS Libau, Wolmar
u. Dünaburg
Feldpost-Nr. 15 44 7

./.

Дата: 1942 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДВА, ф. 500 к, оп. 1, спр. 773, арк. 211-239. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Kyiv-zvlnennya/Pidpillya/index.php?19>

Додаток В. 18
Оперативне зведення Слов'янського партизанського загону

Дата: 23 січня 1942 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Донецької області, ф. П-5000, оп. 2, спр. 16, арк. 18. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/70-Donbas/GADO-1/index.php?38>

Додаток В. 19
Розвідувальне зведення
штабу партизанських загонів Житомирської області

166

О Р А С С Е К Р Е Т Ч Е В О

РАЗВЕД. СВОДКА

ШТАБА ПАРТИЗАНСКИХ ОТРЯДОВ ЖИТОМИРСКОЙ ОБЛАСТИ

27 марта 1943 г. № 2 карта I: 200000

ДАЛЬНЯЯ РАЗВЕДКА

Гор. Киев
 1.3. 43 года. Через город идет большое движение войск противника, движение в основном на запад в направлении Коростаня и Овруча, наряду проходят воинские эшелоны с техникой и строительным материалом (для украинцев) на Восток. В городе голод, рабочим и служащим хлеба и продуктов не выдают, на базаре стоимость буханки доходит до 1000 р. В районе г. Киева (к реке Днепр) на строительство укреплений поступает большое количество щебня и камня, который добывается на карьерах близ ст. Ириатполь и ст. Рудня Оверьянская (Усовская ветка).
 Постоянного гарнизона в гор. Киеве нет.
 /развед. данные штабов Мирковского и Степанова./

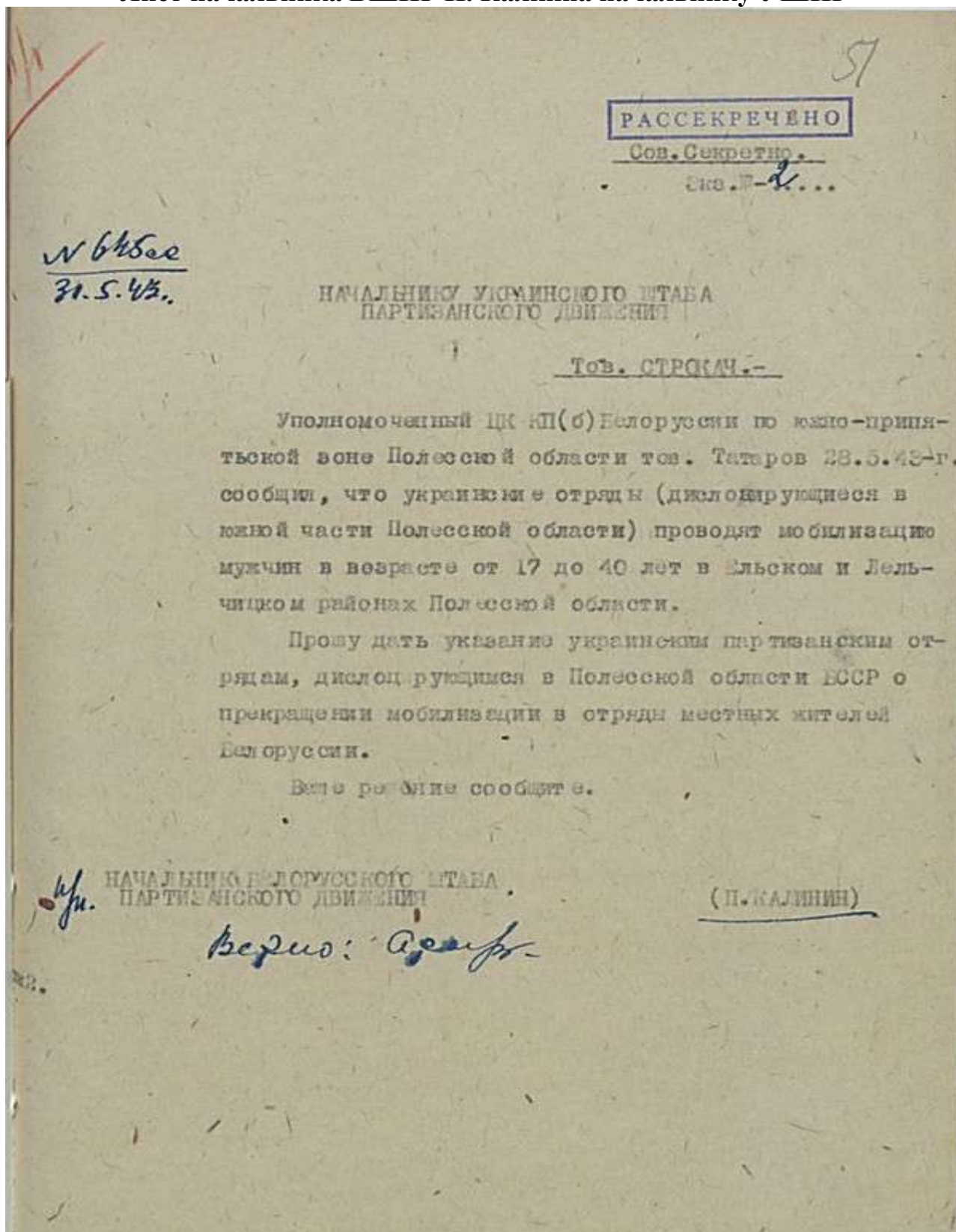
г. Коростань
 10.3. 43 г. Постоянный гарнизон противника состоит: навалом 600 чел. Размещены в казармах военного городка, полиции до 100 чел. Вооружение не установлено. Немцев в городе (полезные войска) до 4000 человек, размещены по всему городу. В городе находится продовольственных складов военного значения, из них 4 головных и 4 местных размещенных в подвалах.
 /Данные штабов -Таратута, Мирковского и Степанова./

БЛИЖНЯЯ РАЗВЕДКА

г. Овруч
 24.3. 43 г. Сюда приближи с южного фронта мадьяры, численность их до 10.000 человек, на вооружении артиллерия среднего и малого калибра в небольшом количестве, пулеметов очень много и на 5-7 человек одна винтовка. Мадьяры размещены в самом городе по квартирам. В комендантура размещены около 200 человек " 00" и 80 человек полиции на вооружении - пулеметы. Город укрепляется во особенности в Северной части, где имеются блиндажи. Блиндажи также построены в садах, в которых хулякхуляк по улицам и в центре города, в них установлены пушки и пулеметы. Мадьяры имеются и в населенных пунктах близ города Овруч, так например: Мелонь - 200 человек, Гезвичи - 200 чел. Песчанца - 200 человек, Шваби - 500 человек, Гладковичи - 400 человек, Ромчи 200 человек.

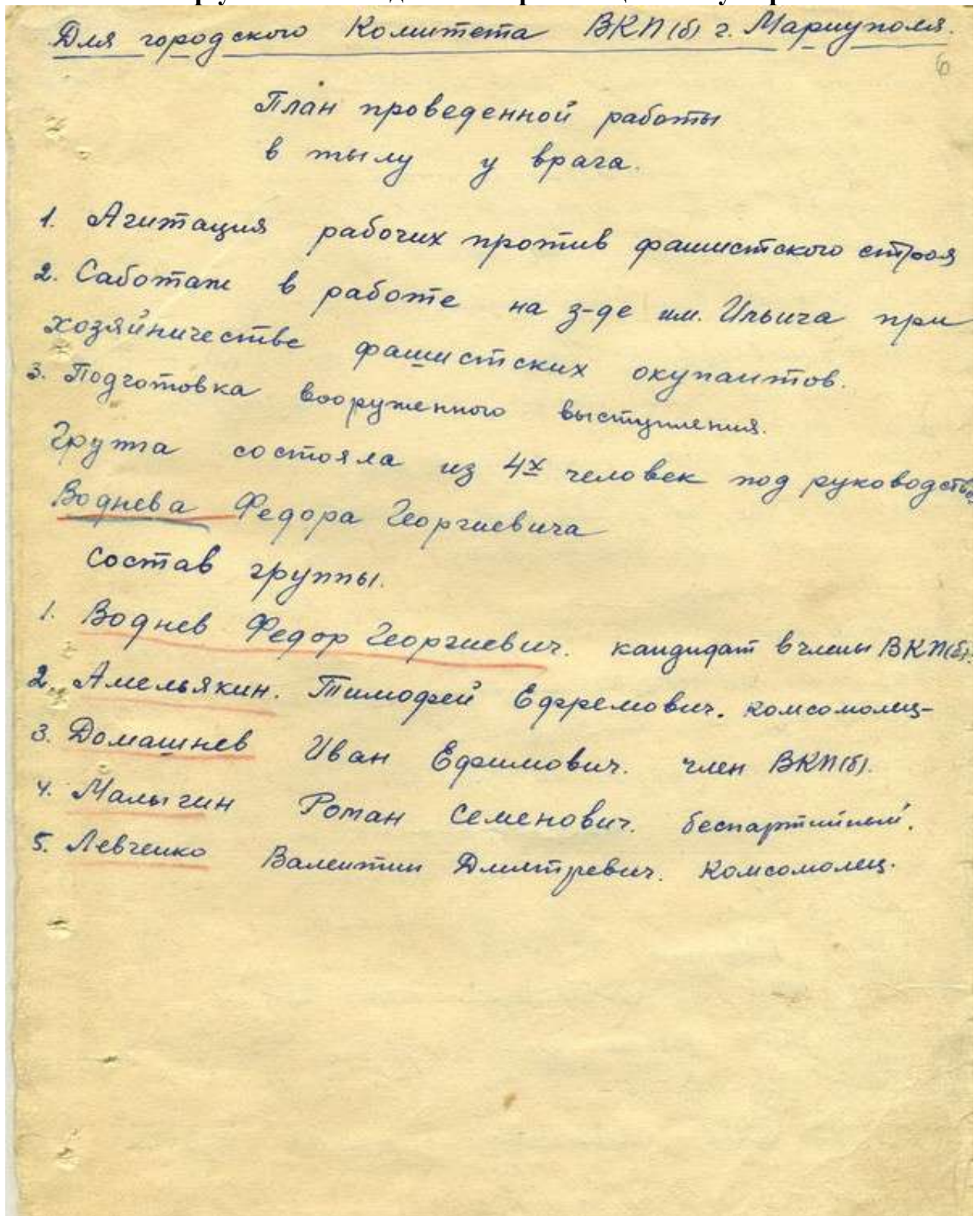
Дата: 27 березня 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів НАРБ, ф. 1408, оп. 1, спр. 158, арк. 166-168. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/NARB/index.php?30>

Додаток В. 20
Лист начальника БШПР П. Калініна начальнику УШПР

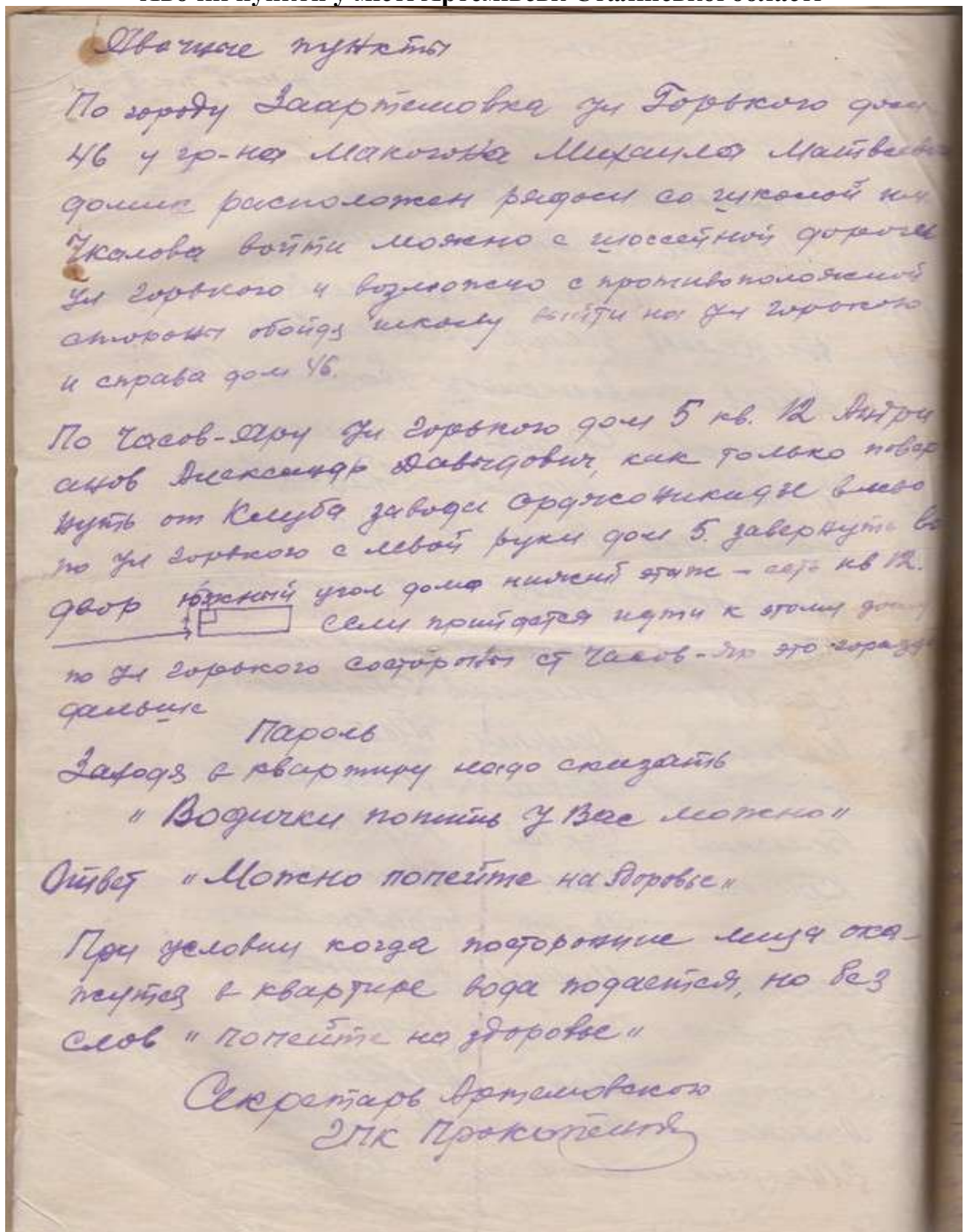
Дата: 31 травня 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів НАРБ, ф. 1450, оп. 1, спр. 10, арк. 51. Підпис П. Калінін. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/NARB/index.php?41>

Додаток В. 21
План проведення робіт
Маріупольської підпільної організації в тилу ворога

Дата: 3 травня 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Донецької області, ф. П-5000, оп. 1, спр. 227, арк. 6. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/70-Donbas/GADO-1/index.php?42>

Додаток В. 22
Явочні пункти у місті Артемівськ Сталінської області

Дата: 15 листопада 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Донецької області, ф. П-5000, оп. 1, спр. 48, арк. 47 об. Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Secti_ons/70-Donbas/GADO-1/index.php?36

Додаток В. 23
Список членів організації «Партизан»

222

T A B E L

De membrii organizației de " P A R T I Z A N I "

No. Crt.	NUMELE SI PRONUMELE	DATA ARESTĂRII	O B S .
1.	Soloviev Ivan	27 Martie 1943	
2.	Bacinscaia Liuda	"	
3.	Lisovenko Vasile	28 Martie 1943	
4.	Ivanov Petre	"	
5.	Bojocovo Marfa	30 Martie 1943	
6.	Luconschi Maria	"	
7.	Canovscaia Olga	"	
8.	Sculichi Vlad	"	
9.	Vorovschi Nelu	"	
10.	Antonius Grigore	"	
11.	Navtchi Vladimir	"	
12.	Zadvornai Antole	"	
13.	Casianova Eugenia	"	
14.	Antoniu Lidia	"	
15.	Oleinicov Ecaterina	1 Aprilie 1943	
16.	Bengov Conduțaia Olga	"	
17.	Lutvinschi Vasile	"	
18.	Biluischi Alexandru	"	
19.	Berefova Cuduțaia Vera	"	
20.	Oleinicov Nina	"	
21.	Cartova Petre	"	
22.	Vinogradov Tasia	2 Aprilie 1943	
23.	Vinogradov Alexei	"	
24.	Solocieva Xenia	"	
25.	Solovieva Maria	"	
26.	Golicova Maria	"	
27.	Glicevschi Nicolae	13 Aprilie 1943	
28.	Cernaganiu Gleb	"	

./.

Дата: 1941 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів РДВА, ф. 492к, оп. 1, спр. 1, арк. 222. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/RGVA/index.php?8>

Додаток В. 24
Політінформація Артемівського партизанського загону
під командуванням І.Г. Чапліна

20х 138
 2 XII 41
 поштом 4/11 в Мхелі
 29. XII 41
 №3306

Політінформація

Офіцер Артемівського партизанського загону командувачем Гайдиша и т. и Комиссара Шкальова то 9 Новабря Гайдиша Серебрянские леса от банды Серебрянские мучили для борьбы с партизанами во главе Саржевского и Роз.

С 9 по 10 Новабря с.г. сделали новый наемный отряд совместно с Лисками отрядом. Лиски 40 человек немцев.

14-15 Новабря сделали имловый наемный на с. Бондарное, убили 15 человек немцев.

15 Новабря днем после обстрела липового 2 базальна 990 полка партизаны наши захватили все повозки штаба армянка 176, а также поймали двух франкоофицеров штаба полка.

В повозках взятых оказалось: радиостанция, штурба буссоли, телефон, автомобиль, фотоаппараты, карта с обширными наблюдениями на Красноармию и целый ряд французского и иностранцев.

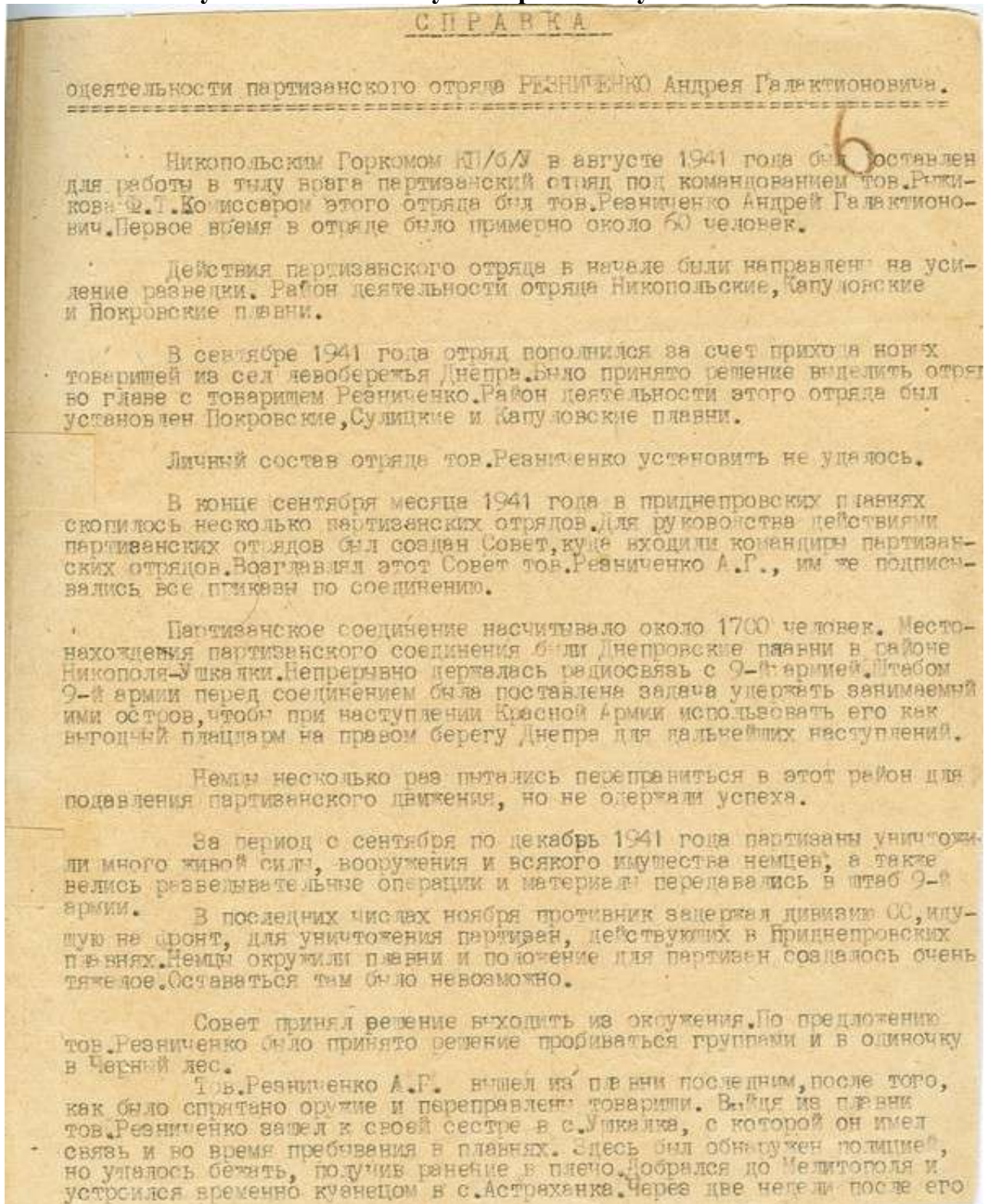
15-16 Новабря сделали вторичный имловый наемный на с. Бондарное, 19 человек готовились к наблюдению, убили и ранили 9 человек немцев, в том числе двух офицеров убили, которых не спаслись, а французские их с картой генерального наблюдения 3-х армий забрали.

16 Новабря в следующий отсеченный наши защиты 2-й б-на 990 п.и заняли оборону для прикрытия отсеченных от Красноармии до с. Николаевка

Дата: 29 листопада 1941 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Донецької області, ф. П-5000, оп. 1, спр. 48, арк. 13. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/70-Donbas/GADO-1/index.php?39>

Додаток В. 25

Довідка складена у 1945 р. завідувачем відділу пропаганди та агітації Нікопольського МК КП(б)У Білоусом про діяльність партизанського загону А.Г. Резніченка у 1941 р. поблизу міста Нікополь

Дата: 1941 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Дніпропетровської області, ф. П-19, оп. 8, спр. 155, арк. 6-7 зв. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/70-Nikopol/DADO/index.php?7>

Додаток В. 26

Довідка про формування і бойові дії в тилу ворога партизанських загонів
Сталінської області за жовтень 1941 - вересень 1942 рр.

2.-

Указанням 20 партизанських отрядов имели следующее вооружение:

а/пулеметов	-	74
б/минометов	-	2
в/автоматов	-	77
г/винтовок	-	754
д/пистолет. и наганов	-	142
е/патронов	-	116.800
ж/гранат	-	1.599
з/взрив. материал	-	215 кгр.

Продовольственные базы отрядов составляли:

а/муки	-	14,0 тонн
б/крупы	-	2,5 "
в/сахару	-	1,2 "
г/сужарей	-	0,5 "
д/жиров	-	1,8 "
е/табак. изделий	-	175 кгр.
ж/лекарств	-	20 аптечек

Основными районами действий партизанских отрядов Славянский, Лиски, Лиманский, Артемовский, Дзержинский, Енакиевский, Горловский, Больше-Лисинский, Чистяковский, Дзержинский и Селидовский.

С октября 1941 года по июль 1942 года ввиду стабилизации линии фронта по реке Северный Донец, часть отрядов: Лиски, Славянский, Артемовский, Лиманский, Добропольский, Селидовский, Больше-Лисинский, Дзержинский, Чистяковский, Енакиевский, Дзержинский и Горловский проводили боевые операции во взаимодействии с передовыми частями Красной Армии, а также проходили через линию фронта в тыл врага, уничтожали вражеские гарнизоны, нарушали связь, истребляли живую силу и технику врага, а также проводили разведывательную работу и добытые данные передавали штабам воинских частей и использовались самими отрядами для проведения боевых операций и расчлени своих разведчиков в глубокий тыл врага.

В июле 1942 года в период наступления немецко-фашистских войск 9 партизанских отрядов (Лиски, 4 Лиманских, Больше-Лисинский, Дзержинский, Артемовский и Селидовский) остались в глубоком тылу врага для ведения партизанской борьбы, а остальные 11 отрядов отошли с частями Красной Армии.

За весь период 20-тью отрядами проведено больше 227 боевых операций, в результате которых уничтожено:

немецких солдат	-	7.839
" офицеров	-	102
начальников полиции	-	2
сельхозкомандантов	-	1
жандармов	-	18
полицейских	-	88
шпионов	-	16

Дата: 1941 – 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів Державного архіву Донецької області, ф. П-5000, оп. 1, спр. 21, арк. 2-3. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/70-Donbas/GADO-1/index.php?33>

Додаток В. 27

Довідка Сталінського обкому ЛКСМ України до ЦК КП(б)У
про діяльність підпільної комсомольської організації
у місті Сталіно в період німецької окупації 1941–1943 рр.

Розсекречено

10

Сов. Сек ретно

СПРАВКА

О деятельности подпольной комсомольской организации
в гор. Сталино в период немецкой оккупации
1941 – 1943 г.г.

В ноябре 1941 года на территории г. Сталино, в поселках Буденновка и Авдотьино была создана подпольная комсомольская организация, основное ядро которой состояло из 48 человек. По предварительным данным организация имела широко разветвленную сеть звеньев и численно превышала 200 человек.

Организация была основана МАТЕКИНЫМ Саввой Григорьевичем, работавшим зав. учебной частью школы №68 в поселке Буденновка.

Работая в школе, Матекин наряду с проведением антифашистской агитации, приступил к созданию подпольной организации, в которую им были вовлечены преподаватели и учащиеся старших классов.

В результате деятельности организации в средней школе №68 занятия проводились по советским учебникам, без всяких исправлений и изъятий в тексте, вопреки требованиям немецких оккупантов. Среди учащихся на занятиях велась раз'яснительная работа, в которой отчетливо излагались захватнические планы фашистов, их истинные цели в войне против Советского Союза.

Первоначально группа состояла из 10 человек:

1. МАТЕКИН Савва Григорьевич, 1902 г. рождения, беспартийный / до 1932г. член ВЛКСМ, был, как переросток/. До войны он работал зав. учебной частью и преподавателем истории. В средней школе №68 в пос. Буденновке состоял студентом-заочником 3-го курса Московского Института Истории, философии и литературы.
2. СКОБЛОВ Степан Васильевич, 1919 года рождения, чл. ВЛКСМ и канд. в члены ВКП(б) с 1941 г., учитель 4-го класса /до войны по совместительству старший пионервожатый в школе №68/.
3. ОРИОВ Борис Иванович, 1922 года рождения, чл. ВЛКСМ, преподаватель черчения, бывший студент Донецкого Индустриального Института.
4. КАРАВАЦКАЯ Лидия Капитоновна, 1920 г. рождения, чл. ВЛКСМ, преподаватель математики.
5. ЗЫШЕВСКИЙ Всеволод Антонович преподаватель немецкого языка.
6. РОМАНЧУК Антонина, 1919 г. рождения, чл. ВЛКСМ, преподаватель географии школы №68.

Дата: 1941 – 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів ЦДАГОУ, ф. 7, оп. 10, спр. 178, арк. 10-15. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/70-Donbas/CDAGO/index.php?104>

Додаток В. 28

Довідка про комуністів Київської парторганізації,
які загинули під час німецької окупації 1941–1943 рр.

С П Р А В К А

К ОТЧЕТУ Т. ВЕРДИЖКА П. Т. О КОММУНИСТАХ
КИЕВСКОЙ ПАРТОРГАНИЗАЦИИ, ПОГИБШИХ ВО
ВРЕМЯ ОКРУЖЕНИЯ.

1. ШАПОШНИКОВ – бывш. секретарь Киевского горкома КП/б/У, убит в хут. Красный на берегу р. Супоя.
2. ТУЛЬЧИНСКИЙ – бывш. зав. отделом культуры и партпропаганды Киевского обкома КП/б/У, погиб в хут. Красный на берегу р. Супоя.
3. ОСЕЧКИН – командир партизанского отряда погиб во время боя вместе с отрядом в количестве 60 человек в селе Кулябовка, будучи окруженным немцами.
4. ГУЛЬЧАК – бывш. секретарь Молотовского РК КП/б/У погиб от разрыва мины в хут. Красный.
5. РОЗЕН – бывш. зав. облздравотделом была убита в Борщеве.

М. М. М. М. М.

Додаток В. 29
 Протокол № 1 засідання Київського підпільного МК КП(б)У

Протокол № 1
 Засідання бюро Київського окружного Комітету
 КП(б)У від 17/VI-43е присутствующим чл. бюро окружного
 тт. Петрушко, Смагин, Яким, Малевачук

99 10

Говорити далі:

1. Об організації підпольних райкомів
 КП(б)У по г. Києву (докл. т. Петрушко).

Слушали: I Об організації підпольних райкомів
 КП(б)У по г. Києву (докл. т. Петрушко).

Посвятивши: I Согласно указаниям ЦК, штаба руководят
 партизанским движением по Киевской обл.
 на основании полномочий ЦК КП(б)У
 данных партизанские шр. руководств
 на подпольные районы Комитет КП(б)У
 Межпартторготно рне г. Киева возложена
 функции городского парткомитета по
 г. Киеву и в связи с этим поручено
 организовать районные подпольные ^{Комитеты} КП(б)У
 по г. Киеву

II Петрушко г. Петрушко подберает состав
 чл. бюро подпольных районных Комитетов
 КП(б)У по г. Киеву и представляет и с утвержд.
 бюро окружного КП(б)У

секретарь В.К. Петрушко
 чл. бюро ВК Смагин
 Яким
 Малевачук

Дата: 17 червня 1943 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 22, спр. 283, арк. 10. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Kyiv-zvilnennya/Pidpillya/index.php?1>

Додаток В. 30
Звіт німецького командування
про діяльність партизанських формувань на українських землях

-2-

116

Gemäss den Anweisungen der Sowjets bewegt sich auch hier die Bandentätigkeit hauptsächlich in 2 Richtungen:

1. Vernichtung der Ernte, Zerstörung der Vorräte und Saatmittel, der Ernte- und sonstigen für die Ernährung wichtigen Maschinen,
2. Sabotageakte gegen das Verkehrsnetz.

Allein im Kdr.-Bereich Rowno sind innerhalb weniger Tage weit über 1 000 Ztr. Getreide durch Brandlegung vernichtet worden. Landwirtschaftliche Maschinen wurden durch Entfernen von wichtigen Teilen unbrauchbar gemacht. Laufend erfolgen Überfälle auf Förstereien, ukrainische Bürgermeister, deutsche Polizei- und Wehrmachtsangehörige und andere Vertreter deutscher Dienststellen.

Die Banden werden taktisch gut geführt. Bei zentralen Bekämpfungsaktionen oder grösserem Einsatz polizeilicher Kräfte zerteilen sie sich schlagartig in kleine Trupps, um eine Verfolgung unmöglich zu machen und die eingesetzten Kräfte dadurch auseinander zu ziehen und sie einzeln zu vernichten.

Die Bekämpfung der Banden erfolgt z.Zt. unter Einsatz aller Kräfte.

Im Kdr.-Bereich Rowno wurden u.a. im Laufe einer Woche 36 Banditen sowie 263 Bandenhelfer und Bandenangehörige erschossen, 42 weitere Banditen festgenommen.

Im Kdr.-Bereich Shitomir wurden in der gleichen Zeit 60 Banditen und 4 Bandenhelfer erschossen und 11 festgenommen.

Im Kdr.-Bereich Tschernigow wurden 249 Banditen und Bandenverdächtige festgenommen.

Eine 13-Mann starke Bande, die von einem 17-jährigen geführt wurde, ist in Cherson, Kdr.-Bereich Nikolajew, unschädlich gemacht worden. Der Anführer hatte die Bandenmitglieder einzeln mit folgender Formel vereidigt:

"Ich, Bolschewik der Ukraine, gebe mein Ehrenwort, bis zum letzten Atemzuge das ukrainische Land zu verteidigen und zu kämpfen gegen die deutschen Okkupanten".

Im Zuge der Aktion gegen die führenden Mitglieder der Terroristengruppen in Kiew (vergl. Meldungen aus den besetzten Ostgebieten Nr. 24 vom 9.10.42), konnte die Geliebte des F a l k o w, die Georgierin Tatjana M a k u s i d s o, 21.9.21 in Tiflis geb., festgenommen werden. Sie war mit Palkow und einem weiteren Bandenmitglied

Додаток В. 31
Постанова ЦК КП(б)У «Про розформування УШПР»

Л.Н. 52/26
 23 XII - 1944
 11 Ма.

ОСОБАЯ ВАЖАЮЩАЯ
 (Розкласифіковано) - 128 -
 9577

РАСФОРМИРОВАНИИ УКРАИНСКОГО ШТАБА ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦК КП(б)У
 (в дополнение к постановлению ПЕ-48/36 от 21.10.1944г.),

В связи с освобождением территории Украинской ССР от немецко-фашистских захватчиков, расформированием основных украинских партизанских отрядов и соединений и выходом части партизанских отрядов для дальнейших действий на территории Чехословакии и Венгрии ЦК КП(б)У п о с т а н о в л я е т:

1. Украинский штаб партизанского движения к 1-му января 1945 года - **РАСФОРМИРОВАТЬ.**
2. Для расформирования Украинского штаба партизанского движения создать комиссию ЦК КП(б)У в составе т.т. АНДРЕЕВА В.А., ЛИТВИН К.З., ЗЛЕНКО А.Д., ГОЛОГОРОДЬКО И.И., СЛИНЬКО И.И., МАЦУЛ П.А.
3. Оперативное руководство партизанскими отрядами, действующими в тылу противника на территории Чехословакии и Венгрии и партизанскими штабами при Военных Советах фронтов возложить на комиссию ЦК КП(б)У.
4. Для составления отчета о работе Украинского штаба партизанского движения и боевых действиях партизан Украины, для производства расчетов с партизанами, оформления пенсий семьям погибших партизан, а также для оформления наградных материалов - создать группу из числа работников Украинского штаба партизанского движения в количестве:

До 20 февраля	офицерского состава	32 чел.
	сержантского и рядового	25 чел.
	вольнонаемного и обслуживающего персонала	13 чел.
ВСЕГО....		70 чел.
С 20 февраля	-	36 чел.

5. Все имущество Украинского штаба партизанского движения, жилые и складские помещения по мере их освобождения - передать Управлению Делами ЦК КП(б)У.

Дата: 23 грудня 1944 р. Джерело: Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. З фондів ЦДАГО України, ф. 1, оп. 16, спр. 55, арк. 128-129. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Partizany-ruh/CDAGO/index.php?4>

ДОДАТОК Г Фотодокументи

Додаток Г. 1

Герої Радянського Союзу, командири партизанських з'єднань СРСР
М. Дука, М. Ромашин, Д. Ємлютін, С. Ковпак, А. Сабуров

Джерело «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/4400/viktor3951.a8/0_5c734_67c92e35_XXXL

Додаток Г. 2

Партизани виносять пораненого бійця з бою

Автор: М. Альперт. Джерело «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: <http://fotki.yandex.ru/users/viktor3951/view/558970/?page=0>

Додаток Г. 3
Штаб Сумського партизанського з'єднання.
У центрі С. Ковпак і комісар С. Руднев обговорюють бойову операцію

Автор: Вейнеровский. Джерело «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/4602/83653351.159/0_88965_96b45012_orig

Додаток Г. 4
Допомога місцевого населення партизанам

Автор: М. Трахман. Дата: 1942 р. Джерело: «Великая Отечественная война в художественной фотографии». Репродукція Фотохроніки ТАРС, 1948 г. Режим доступу: <http://www.oknatass.ru/common/upload/my/10/810/A00005F3.jpg>

Додаток Г. 5
Партизанський загін євреїв братів Бельських
(третій Тув'я, сьомий Асаель, восьмий Зусь)

Дата: 1942 р. Режим доступу: http://s009.radikal.ru/i307/1012/ce/ed39cc9_6f207.jpg

Додаток Г. 6
Командири Сумського партизанського з'єднання:
П. Вершигора, І. Балико, С. Ковпак

Дата: березень 1943 р. Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/5804/viktor3951.f3/0_6dfc5_27ac9b63_XXXL

Додаток Г. 7

Командири Сумського партизанського з'єднання: (стоять) В. Войцехович, М. Павловський, (сидять) Я. Панін, Г. Базима, С. Ковпак, П. Вершигора

Дата: 1943 р., Житомирська область. Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/4401/viktor3951.ac/0_5d186_26f366ad_XXXL

Додаток Г. 8

**Штаб Сумського партизанського з'єднання:
С. Ковпак, С. Руднєв, Д. Коротченко**

Дата: 17 липня 1943 р. Джерело: виставка «Война Германии против Советского Союза». Фотохроніка ТАРС. Режим доступу: <http://www.oknatass.ru/common/upload/my/10/810/A000F57B.jpg>

Додаток Г. 9
Партизанська артилерія на марші у Станіславській області.
Карпатський рейд з'єднання С. Ковпака

Дата: 16 червня 1943 р. Джерело: Фонд музею партизанської слави в місті Яремча. Репродукція В. Миговича, Фотохроніка ТАРС, 1985 р. Режим доступу: <http://www.oknatass.ru/common/upload/my/10/810/A00005F9.jpg>

Додаток Г. 10
Партизани на марші у Станіславській області.
Карпатський рейд з'єднання С. Ковпака

Дата: 21 липня 1943 р. Джерело: Фонд музею партизанської слави в місті Яремча. Репродукція В. Миговича, Фотохроніка ТАРС, 1985 р. Режим доступу: <http://www.oknatass.ru/common/upload/my/10/810/A00005DC.jpg>

Додаток Г. 11
Форсування партизанами ріки у Київській області

Дата: 1943 р. Автор: Я. Давідзон. Джерело: Фотохроніка ТАРС. Режим доступу: http://www.oknatass.ru/ru/albums/world_war2/operation_bagration/index.php?iid_19=185#photo

Додаток Г. 12
Партизани загону ім. Котовського після бойового завдання

Дата: 1943 р. Автор: М. Трахман. Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/4809/viktor3951.e4/0_697aa_3c52cc81_XXXL

Додаток Г. 13
Юний партизан-розвідник Толя Гороховський

Дата: 1943 р. Автор: Я. Давідзон. Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: <http://fotki.yandex.ru/users/viktor3951/view/569926?page=0>

Додаток Г. 14
Молоді партизани

Дата: 1943 р. Автор: Я. Рюмкін. Джерело: Репродукція Фотохроніки ТАРС, 1948 р. Режим доступу: <http://www.oknatass.ru/common/upload/my/10/A00005A1.jpg>

Додаток Г. 15
Нічне чергування у партизанському польовому госпіталі

Дата: 1943 р. Автор: М. Трахман. Джерело: «Народная фотолетопись «Окна России». Репродукція М. Акімова, Фотохроніка ТАРС, 1990 р. Режим доступу: <http://www.oknatass.ru/common/upload/my/10/810/A0004066.jpg>

Додаток Г. 16
Партизанська бойова операція «Рейкова війна» (1943-1944 рр.)

Дата: 1943 р. Джерело: архів БЕЛТА. ТАРС. Режим доступу: <http://www.oknatass.ru/common/upload/my/10/810/A000072A---relsovaya-voyna.jpg>

Додаток Г. 17

**Трофейна зброя та форма партизанів (німецькі плащ-намет 1931 р.
Zeltbahn 31 та кулемет МГ 08\15 (з лялкою),
радянський ДТ (Дегтярьова танковий))**

Дата: 1943 р. Автор: Б. Ігнатович. Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/5607/viktor3951.fc/0_70cae_b47aeb24_XXXL

Додаток Г. 18

Нагородження юного партизана озброєною гвинтівкою системи Мосіна

Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/5501/viktor3951.b5/0_5e344_4c83b691_XXXL

Додаток Г. 19
Партизан нагороджений орденом Червоного Прапора

Автор: Б. Ігнатович. Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/5606/83653351.169/0_8b2e0_908979a9_XXXL

Додаток Г. 20
Боротьба партизанів з тими, хто співпрацював з німцями

Дата: 1943 р. Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/4714/83653351.14b/0_83e36_df57fad6_XXL

Додаток Г. 21
Зустріч партизанів з місцевим населенням

Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/5504/viktor3951.e0/0_683c4_d20ae65c_XL

Додаток Г. 22
Пересувна партизанська типографія

Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/5603/viktor3951.e1/0_683fa_456f86a9_XL

Додаток Г. 23
Партизанські радистка та шифрувальник

Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/5905/viktor3951.e0/0_683c9_d8704805_XL

Додаток Г. 24
Партизанки

Джерело: «Fotki.yandex.ru». Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/5106/viktor3951.bd/0_5eed8_67c360e9_XL

Додаток Г. 25
Українські партизанки під час визволення Криму від нацистів

Дата: 1944 р., Сімеїз АР Крим. Автор: П. Трошкін. Джерело: «Fotki.yandex.ru».
Режим доступу: http://img-fotki.yandex.ru/get/4605/viktor3951.b9/0_5ead2_61da723d_XXL

Додаток Г. 26
Зустріч катерника С. Гусєва з партизанами у порту Ялта

Дата: 16 квітня 1944 р., Ялта АР Крим. Автор: А. Межуєв. Джерело: Фотохроніка ТАРС. Режим доступу: <http://www.oknatass.ru/common/upload/my/10/810/A001156F.jpg>

ДОДАТОК Д

Нагороди партизанів та військовиків

Зірка Героя Радянського Союзу
 Герой Радянського Союзу – звання, впроваджене постановою Центрального Виконавчого Комітету СРСР від 16 квітня 1934 р. як найвищий ступінь відзнаки, що надається за особисті або колективні заслуги пов'язані зі здійсненням героїчного подвигу. Постановою ЦВК СРСР від 29 липня 1936 р. затверджено Положення про звання Героя. Указом Президії Верховної Ради

СРСР від 1 серпня 1939 р. з метою особливої відзнаки громадян тих, що здійснюють нові героїчні подвиги, впроваджено медаль «Золота Зірка», яка мала форму п'ятикутної зірки.

Орден Вітчизняної війни

Орден Вітчизняної війни започатковано Указом Президії Верховної Ради СРСР від 20 травня 1942 р. Орденом нагороджували осіб рядового та керівного складу Червоної армії, Військово-морського флоту, військ НКВС і партизанських загонів, які виявили хоробрість, стійкість і мужність, а також військовослужбовці, які своїми діями сприяли успіху

бойових операцій військ. Орден має два ступеня, де I ступінь вищий.

визволення від німецьких військ. Нагородження орденом здійснювалося Указом Президії ВР СРСР. Орден складається з трьох ступенів, вищим ступенем ордена є I ступінь.

Орден Богдана Хмельницького

Орден Богдана Хмельницького започатковано Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 жовтня 1943 р. Орденом нагороджували командирів і бійців Червоної армії, Військово-морського флоту, керівників партизанських загонів і партизанів, які виявили особливу рішучість і уміння в операціях, високий патріотизм, мужність і самовідданість у боротьбі за

Медаль

«Партизану Вітчизняної війни»

Медаль «Партизану Вітчизняної війни» встановлена Указом Президії Верховної Ради СРСР від 2 лютого 1943 р. Автор малюнка медалі – художник М. Москальов. Медаллю нагороджувалися партизани, керівний склад партизанських загонів і організатори партизанського руху за особливі заслуги у справі організації партизанського руху, за відвагу, героїзм і видатні успіхи у партизанській боротьбі за Батьківщину в тилу військ Вермахту.

ДОДАТОК Е

Акт і довідки впровадження результатів дисертаційного дослідження

Донецький національний університет
імені Василя Стуса

АКТ

11 червня 2019 р. № 1
м. Вінниця

*Про впровадження основних наукових
висновків, положень і результатів
докторського дисертаційного
дослідження Ковальської Л.А.*

Складено комісією:

Голова: Керівник проекту «Розроблення електронної краудфандінгової платформи індексації, пошуку, класифікації та аналізу метричних книг та інших історичних документів» Науково-дослідної частини Донецького національного університету імені Василя Стуса канд. фіз.-мат. наук Баєв А.В.

Члени комісії: Завідувач кафедри інформаційних систем управління, докт. екон. наук, професор Анісімова О.М.
Професор кафедри інформаційних систем управління, докт. філол. наук, професор Лукаш Г.П.

Комісією складено акт про те, що результати докторського дисертаційного дослідження Ковальської Лесі Андріївни на тему «Документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні (1941–1944 рр.)», виконаного в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, представленого на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук зі спеціальності 27.00.02 – документознавство, архівознавство, використовуються в навчальному процесі кафедри інформаційних систем управління і науково-дослідній роботі Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Основні наукові висновки, положення і результати докторського дисертаційного дослідження Л.А. Ковальської реалізовані в:

- доповідях на II, III, IV Міжнародних науково-практичних конференціях «Інформація та соціум» у місті Вінниця (2017 р., 2018 р., 2019 р.);
- міжнародній науковій співпраці і презентації результатів наукової роботи в доповідях на Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації» (Варшава, Польща, 2017 р.), на V Міжнародній науковій конференції «Sens dojrzenia i mlodości» (Варшава, Польща, 2018 р.), на III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації: безпека держави та людини» (Варшава, Польща, 2018 р.);
- публікаціях наукових розвідок в українських наукових фахових журналах зі спеціальності документознавство, архівознавство «Гілея» (2011, 2012, 2013,

2014, 2017 рр.) та «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (2018, 2019 рр.);

- впровадженні науково-теоретичних напрацювань з профілю спеціальності в навчальному процесі СО Магістр, керуванні науковими кваліфікаційними роботами та конкурсними проектами здобувачів вищої освіти СО Бакалавр з проблем історичного документознавства, джерелознавства, архівознавства, соціальних комунікацій;

- організації процесу архівування документів структурних підрозділів Університету в умовах відновлення роботи ЗВО внаслідок проведення АТО та тимчасового переміщення;

- проведенні навчальної практики для здобувачів вищої освіти СО Бакалавр в Державному архіві Вінницької області та інших архівних підрозділах установ міського й обласного підпорядкування (Департамент соціальної політики Вінницької міської ради, Вінницький об'єднаний міський військовий комісаріат тощо);

- впровадженні результатів дисертаційної роботи у підготовці навчально-методичних комплексів та реалізації у навчальному процесі профільних дисциплін «Архівознавство», «Джерела документознавчих досліджень», «Документні ресурси», «Інформаційно-аналітична діяльність»;

- реалізації завдань науково-дослідної теми «Трансформації бібліотек в глобальному інформаційному суспільстві» (шифр ініціативної теми І-НДР 0119U100898) 2019-2020 рр. кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця) в якості відповідального виконавця та виконавця науково-дослідної теми «Інформаційна підтримка управління підприємством у сучасному комунікаційному просторі» (шифр ініціативної теми І-НДР Г17/53) за 2017-2018 рр.;

- науковій роботі Всеукраїнської спілки документознавців за профілем спеціальності 27.00.02.

Складено в трьох примірниках:

1-й прим. – Деканату факультету інформаційних і прикладних технологій

2-й – 3-й прим. – Спеціалізованій вченій раді Д 26.165.01 Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної академії наук України

Голова комісії

Члени комісії

_____ підпис

_____ підпис

_____ підпис

А. В. БАСВ

О. М. АНІСІМОВА

Г. П. ЛУКАШ

УКРАЇНА
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
 вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, 21021, тел. приймальні: +38 (0432) 50-89-30,
 факс: +38 (0432) 50-87-78, E-mail: rector@donnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02070803

«28» травня 2019 № 452/01.1.3-13

ДОВІДКА

щодо використання результатів дисертаційної роботи
 «Документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні
 (1941–1944 рр.)» на здобуття наукового ступеню доктора історичних наук
 за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство (27 – соціальні
 комунікації) Ковальської Лесі Андріївни

Пропозиції щодо впровадження основних положень дисертації було залучено до реалізації науково-дослідної роботи «Трансформації бібліотек в глобальному інформаційному суспільстві». Зокрема, використання: методологічного інструментарію, спеціальних методів документознавства і соціальної комунікації у НДР; методів виявлення текстологічної та візуальної інформативності документальних джерел сучасних бібліотек; опублікованих монографій, збірок і збірників, мемуарів і спогадів, та інших друкованих видань, як документа й інформаційного явища збереженого у фондах бібліотек.

Використання запропонованих теоретико-методологічних моделей документознавства, забезпечення спеціалізованого інструментарію дозволить підвищити ефективність проведення дослідження в рамках науково-дослідної роботи «Трансформації бібліотек в глобальному інформаційному суспільстві» (шифр ініціативної теми І-НДР 0119U100898) кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця).

Проректор з наукової роботи

І. В. Хаджинов

УКРАЇНА
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, 21021, тел. приймальні: +38 (0432) 50-89-30,
 факс: +38 (0432) 50-87-78, E-mail: rector@donnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02070803

№ 153/01.1.8-43

від 24 травня 2019

ДОВІДКА

щодо використання результатів дисертаційної роботи
 «Документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні (1941–
 1944 рр.)» на здобуття наукового ступеню доктора історичних наук
 за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство
 (27 – соціальні комунікації)
 Ковальської Лесі Андріївни

Пропозиції щодо використання теоретичних напрацювань з темарію і фахової спеціалізації дисертаційного дослідження реалізовані у НДР «Інформаційна підтримка управління підприємством у сучасному комунікаційному просторі» (шифр ініціативної теми І-НДР 0117U000945). Серед використаних наукових положень автора дисертації необхідно зазначити такі: видові особливості документованої інформації з теми НДР; управлінські, соціально-комунікаційні, інформаційні аспекти документів з теми НДР; інформаційна й управлінська функція документа, його вплив на процес адміністрування, прийняття управлінських рішень, розвиток органів влади, формування системи цінностей суспільства, мотивів і стереотипів людської поведінки.

Рекомендації щодо підвищення ефективності й інформаційного забезпечення теми шляхом впровадження документально-комунікаційних технологій в процесі управління установою / підприємством були успішно реалізовані, що зафіксовано у проміжному та заключному звітах з НДР «Інформаційна підтримка управління підприємством у сучасному комунікаційному просторі» (шифр ініціативної теми І-НДР 0117U000945) за 2017-2018 рр. кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця).

Проректор з наукової роботи

І. В. Хаджинов